TÜRK DİL KURUMU

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar VII

HENÜZ 17 YAŞINDA

—•—

ACÂYİB-İ ÂLEM

—•—

DÜRDANE HANIM

Hazırlayanlar

Nuri Sağlam - Kâzım Yetiş - M. Fatih Andı

ANKARA, 2000

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI: 757
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar VII

HENÜZ 17 YAŞINDA

– • –

ACÂYİB-İ ÂLEM

– • –

DÜRDANE HANIM

Hazırlayanlar
Nuri Sağlam-Kâzım Yetiş-M. Fatih Andı

ANKARA, 2000

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları **Türk Dil Kurumuna aittir.**

Ahmet Midhat

Henüz 17 yaşında; Acâyib-i Âlem; Dürdane hanım / Ahmet Midhat, Haz. Nuri Sağlam, Kâzım Yetiş, M. Fatih Andı. – Ankara : Türk Dil Kurumu, 2000.

VIII, 683 s. ; 20 cm.– (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 757. Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinler Dizisi; 2. Ahmet Midhat Efendi Bütün Eserleri Romanlar, 7)

ISBN 975-16-1320-5

1. Türk Romanı I. Sağlam, Nuri (haz.) II. Yetiş, Kâzım (haz.) III. Andı, M. Fatih (haz.) IV. k.a. V. 2. k.a.: Acâyib-i Âlem VI. 3. k.a.: Dürdane Hanım

813.42

İnceleyen: Prof. Dr. İsmail PARLATIR

ISBN : 975-16-1320-5

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V

HENÜZ 17 YAŞINDA 1

ACÂYİB-İ ÂLEM 215

DÜRDANE HANIM 541

ÖN SÖZ

Ahmet Midhat Efendi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı tenkit, deneme, gazete makalesi gibi hemen her çeşit edebî türde eser kaleme almış, batı edebiyatlarından tercüme yahut uyarlamalar yapmış, geniş bir çaplı eğitici popüler kitaplar ve ders kitapları yayımlamıştır.

Ahmet Midhat Efendinin basın ve yayın hayatındaki çalışmaları, devrinin hemen her ihtiyacına cevap vermiştir. Çıkardığı dergilerin yanı sıra sahibi ve başyazarı olduğu Tercümân-ı Hakîkat gazetesi de XIX. yüzyılın Türk kültür ve siyasî hayatının en önemli yayım organlarından biri olmuştur.

Ahmet Midhat Efendi, yazdıklarıyla bir devri dolduran adamdır. Eserleriyle zamanına ve sonlarına üç beş kitaplık bir külliyat değil, neredeyse hemen her konudaki eserlerinden oluşun bir kütüphane vermiş kültür adamımızdır. Ona, bu yazı faaliyetinin yoğunluğu dolayısıyla devrinde "yazı makinası", bu çalışmalarında halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaç edindiğiden dolayı da bir eserin adından hareketle "Hâce-i Evvel" (ilk öğretmen) isimleri verilmiştir.

Ahmet Midhat Efendinin en fazla eser verdiği edebî tür romandır. Ona göre roman "cihan içinde cihan"dır. Romancı, yaşadığı dünyayı beğenmez. Beğenmediği bu dünyanın önüne, okuyucunun daha çok beğeneceğini ümit etti yeni ve yapay bir dünya koymaya çalışır. Bunu yaparken de kurduğu yeni dünyadaki her şeyi kendi anlayışına göre düzenler. Romanı "Hakîkat-i ahvâl-ı beşeriyyenin tasviri" olarak gören Ahmet Midhat Efendi, bu yeni dünyanın insana uygun olarak kurulmasını da ister. Romancının çevresine bakmasının yeterli

olacağına inanır. Romanlarda hayal ürünü olan olay ve şahıslara da yer virelebileceğine işaret eden yazar, ancak bunların gerçekmiş gibi canlandırılmasını ister. Bu romanlarda okuyucuya hemen kendisini gösteren taraf, gevşek ve rahat bir üslûpla, bir sohbet havası ve yârenlik edasıyla yazılmış olmalarıdır. Bu rahatlık ve yârenlik edasının arkasında ise bir yandan yüzyıllar boyu meddah hikâyeleri dinlemiş bir toplumun önüne, okuması için koyduğu yeni edebî türü yadırgamaması, diğer yandan bütün hayatı boyunca yazma eylemine biçtiği fonksiyon kendisini gösterir. Onun romanları, neredeyse "tıkış tıkış" abartmasına hak verdirecek oranda bilgi yüklüdür. Yazar, romanı bir araç olarak kabul edip okuyucuyu, konunun vardığı her alanda, sözün gittiği her konuda iyi kötü biraz daha bilgilendirmeyi hep birinci plânda tutmaktadır. Ahmet Mithat Efendinin romanı "malûmat-furûş" bir romandır. Cemil Meriç'in, onun bütün eserlerini göz önünde bulundurarak hakkında yaptığı bir niteleme ona son derece uygundur. "Tek kişilik akademi."

Romanlarında Ahmet Mithat Efendinin yapmak istediği bir şey daha vardır ki Ahmet Hamdi Tanpınar XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi isimli eserinde vurucu ve özetleyici bir tespitle dile getirir: "Hakikate Ahmet Midhat Efendinin bütün eseri bir halk okuma odasıdır." Tanpınar'a göre o, zamanının insanına okuma zevkini vermiş, bunu giderek bir alışkanlığa dönüştürmüştür. "Namık Kemal'de ve benzerlerinde mütalâa bir nevi mücadele idi. Onda dinlenme ve hülyadan gelen sıcaklıkta ısınma oldu. Birdenbire onun kitaplarıyla, çalışan insanın hayatına dinlenme saati girdi. Okumaya ayrılan saat. İşte cemiyetimize getirdiği şey. Ve onunla küçük insanların hayatı değişti. Küçük ahşap evlerde lâmba dışındaki saatler, başka bir mana ve hüviyet kazandılar. Bütün aile, okuma bilenin etrafında toplandı ve okunanı münakaşaya başladı."

Tanpınar'ın bu tespitleri Ahmet Mithat Efendinin romanlarındaki sohbet üslûbunu, sıkmama amacına ve bilgilendirme gayretinin sebebini çok iyi anlatmaktadır.

Ahmet Mithad Efendinin romanları konuları bakımından büyük bir açılım ve zenginlik taşır. Tarihî olaylardan, aşk, macera, polisiye, fen, ahlâk konularına, Avrupa şehirlerinden Afrika, Güney Amerika içlerine, uzak diyarların insanlarından yerli hayatın ayrıntılarına, imparatorluk şehirlerinin sakin mahalle yaşayışlarından hareketli çarşı pazar hayatına, zamanını genç kız hülyalarından meceraperest delikanlı taşkınlıklarına kadar dağılan bir yelpazeyi alabildiğine zengin ve renkli tonlarla karşımızda açar. Onların bu canlılığı, konu ve ilgi çeşitliliği, bu romanları bugün bizim için de hâlâ okunabilir, alâkamızı üzerine çekebilir kılacak niteliktedir. Öte yandan ise bu eserler, böylesi geniş bir açılımla, hayatla, geçmişle ve gelecekle kurduğu ilişkileri araya giren bir yüzyıldan fazla zaman tortusunun üzerinden atlayarak bize taşımaları ile bu dönem hakkında yapılacak çok çeşitli disiplinlerdeki çok farklı kaynaklıklar edecek, onlara zengin malzeme sağlayacak, bugünün okuyucusunda da hoş ve meraklı ilgiler uyandıracak bir kültür hazinesidir.

Bu düşüncelerden hareketle, Ahmet Mithat Efendinin romanlarını bir külliyat hâlinde yeni yazıya aktarmış bulunuyoruz.

Bunu yaparken, bu eserlerin edebiyat, dil, sosyoloji, sosyopsikoloji ve sosyal tarih ve dil çalışmaları bakımından

dönemlerinin birer belgesi olmaları gerçeğini göz önünde bulundurarak, romanların dilinde herhangi bir sadeleştirme ve değiştirmeye gitmedik. Okumayı kolaylaştırmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumunun 1996'da basılan İmlâ Kılavuzu'nu esas aldık. Romanlardaki yabancı kelime ve terkiplerin İmlâ Kılavuzu'ndaki şekillerine bağlı kaldık. İmlâ Kılavuzu'nda bulunmayan kelime ve terkipleri aslına uygun olarak çevirdik.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar VII

HENÜZ 17 YAŞINDA

Hazırlayan

Nuri Sağlam

ANKARA, 2000

HENÜZ 17 YAŞINDA

Müellifi
Ahmet Midhat

(Tercüman-ı Hakikat) gazetesinde tefrika olarak derç ve neşrolunduktan sonra ilk defa olarak ayrıca risale şeklinde dahi tabolunmuştur.

İstanbul
1298

Mukaddime

«Henüz 17 Yaşında» serlevhasıyla karilerime arz etmekte olduğum işbu yeni hikâyede tertip ve tanzîm-i vukuâtça bir mahâret-i hikâyenüvîsâne ile iftihar aramağa asla hacet görmüyorum. Bu hikâyenin en büyük meziyeti, her vak'asının sıhhat-i kat'iyyesidir. Bu hikâyeyi mücerret telezzüz için okuyanlar en büyük telezzüzü burada bulabileceklerse de bir hikâyeyi ahvâl-i umûmiyye-i beşeriyyenin ebniyesi olmak üzere tedkikat-ı hakimâneleri için okuyanların, ziyade şâyân-ı tedkik görecekleri ahvali dahi bu hikâyede bulacaklardır.

Ahmet Midhat

Henüz 17 Yaşında

Birinci Bap

Birkaç sene mukaddem şubat evahiri veyahut mart evveli olmak üzere tahmin edilecek bir mevsimdeydi ki iki arkadaş Beyoğlu'nun orta hâlli bir lokantasında taama gitmiş idiler. Bunlardan birisi orta boylu, hafif bıyıklı, ne güzel ve ne çirkin addolunamayacak ve fakat kendisine mahsusu olan bir letâfet-i tebessüm ve şîve-i ifâde bir vaz ve tavr-ı dilpesende nazaran her hâlde güzel olmasına hüküm verilecek bir çehre sahibi, tahminen yirmi sekiz otuz yaşlarında bir adam olup diğeri ise uzuna karîb boyu ile münasip vücutlu, koyu kumral sakallı, değirmi çehreli ve çehrece güzel olmadığı hâlde görüştüğü adamın teveccühünü celp edebilecek kadar cazibeli, tahminen otuz sekiz otuz dokuz yaşlarında bir kimseydi.

Lokantaya girinceye kadar yolda ve girdikten sonra lokanta içinde bunlardan birisini veyahut her ikisini tanıyan İslâm ve Hristiyan birtakım adamların «Vay! Siz dahi Beyoğlu'na gelir miydiniz?» yahut «Canım, sizi kaç senedir kaybeyledik, ne oldu?» yollu suallerle aşinalık etmelerine nazaran kendileri Beyoğlu âlemlerinin bilkülliye yabancıları olmadıkları gibi bir hayli zamanlardan beri oralarda isbât-ı vücûd etmemiş oldukları dahi anlaşılabilirdi.

Acaba taşrada memuriyette imişler de bu kere avdet mi ediyorlar?

Hayır! Taşradan avdet eden ma'zuller İstanbul'un son modasına girinceye kadar üstlerince, başlarınca, kalıplarınca, kıyafetlerince henüz eski modayı muhafaza etmekte bulunmalarından derhâl tanınıp anlaşılırlar. Hatta bu adamlarda memuriyette bulunduklarına delâlet eyleyecek bir kıyafet dahi yoktu. Ayaklarında gariz denilen boz renginden birer pantolon ve arkalarında yine o renkten kısaca birer ceket ile boyun bağları ve kalınca kaluşsuz potinleri bunların esnaftan olduklarını bile zannettirebilir. Maahaza husûsiyyet-i hâllerini de haber verelim: Bunlardan bıyıklı dediğimiz Hulusi Efendi, zengin bir halasının

kendisini hiçbir kimseye muhtaç etmeyecek kadar verdiği akçe ile pekâlâ taayyüş eder ve şu hâlde muayyen bir iş ve güç ile iştigale hacet görmez bir adam olup sakallısı dahi hangi işe teşebbüs edecek olsa uhdesinden gelebilecek yolda talim ve terbiye görmüş ve binaenaleyh birçok zamanlar mimarlık ve şimendifer inşaatında müteahhitlik ve aşar ve ağnam işlerince mültezimlik gibi işlerde bulunduktan sonra, ahiren dahi avukatlığa başlamış ve bir yandan dahi sımsarlık nev'inden ticaret işleri içine girmiş Ahmet Efendi isminde bir adamdı.

Bu iki arkadaşın husûsiyyet-i ahvâlinden bizi böyle servet ve sâmânlarından filânlarından ziyade yine kendi muhâvere-i âtiyelerinden anlaşılan suret müstefit eyler. Zira bunlar lokantaya girip hali bir masa buldukları zaman bıyıklısı sakallısına demişti ki:

–Birkaç kadeh bir şey çakıştırsak nasıl olur?

–Vallahi birader, bilirsin ki benim mutadım değildir.

–Benim de mutadım değildir. Fakat Beyoğlu'na gelişimizden maksat bu geceyi eğlenceli bir surette geçirmek değil miydi?

–Evet ama işret etmek, eğlencenin mütemmimi değildir ya? Biz buraya bade't-taam tiyatroya gidip *** oyununu tamaşa etmeğe geldik.

–Vakıa işret eğlencenin mütemmimi değilse de bir iki üç kadehin neşesinden maada mideye edeceği hizmet dahi inkâr olunamaz.

–Ben sana mâni olamam. Sen zevkine bak kardeşim.

–Yok ama içilecekse birlikte olsun. İçilmeyecekse yine birlikte olsun.

–Öyle ise sana mâni olacağıma ben de sana tâbi olayım. Bu akşam da böyle geçsin.

Şu kısaca muhavere bize bu hikâyemizin a'zâ-yı mühimme-i vak'asından olan iki arkadaş hakkında birkaç çihetten malûmat vermiş olur. Bundan anlarız ki kendileri öyle ayyaşînden addolunacak adamlar değildir. Bununla beraber işretten bilkülliye iba ve ictinap edecek perhizkârlardan dahi olmayıp her hâl ve harekette hürriyyet-i şahsiyyelerinden bervech-i i'tidâl istifade eder kâmil adamlardandır. Bununla beraber senli benli ko-

nuşmaları ve iktiza eyledikçe yekdiğerine «Birader!» diye hitap etmeleri, aralarında teklif ve tekellüf dahi bulunmadığını gösterip hele ikisi dahi yekdiğerinin reyine ittiba suretini tercihte görünmeleri, öyle ahbabını kendi rey ve fikr-i hôduna tâbi kılmak isteyen müziç adamlardan olmadıklarını gösterir.

Masanın yanında oturur oturmaz ne isteyeceklerini, ne emredeceklerini sormağa gelmiş olan garsona Hulusi Efendi dedi ki:

–Evvel-be-evvel bize iki kadeh rakı! Fakat silme dolu olmalı. Ondan sonra da yemekler listesini!

Garson başı ile bir itaat işareti vererek gitti. Eğer bu müşteriler, lokantanın her akşam müdavimi olan müşterilerden olsa idiler garson gittikten sonra bir daha zuhur etmesi için âdeta can sıkacak kadar beklemek lâzım gelirdi. Ancak bu misillü yerlerde ilk gelen müşteriyi celp için garsonlar hüsn-i îfâ-yı vazîfeye daha ziyade himmet ederler ki muahharen bu himmetlerini her taamdan sonra birkaç kuruş bahşiş ile satın almağa mecburiyet elvereceği dahi erbâb-ı tecrübeye malûmdur.

Hâsılı uşak gider gitmez yine geldi. Masanın üzerine oldukça temiz iki tabak ve onların üzerine dahi oldukça parlak iki kadeh koyup mastika dolu bir şişeyi dahi bunların yanına koydu ki şişenin bir tarafı birer santimetre fasıla ile çizilmiş ve üzerlerine dahi birer numara konulmuş olduğundan müşteriler ne kadar içerlerse içsinler bu işaretlerden miktarı anlaşılacak idi.

Garson sordu ki:

–Meze filân bir şey dahi ister mi efendim?

Ahmet –Hayır! Biz yalnız birer kadeh alıp hemen taam edeceğiz. Sen arkadaşımın dediği gibi taam listesini getir.

Taam listesi gelinceye kadar iki arkadaş birer kadeh parlattılar. Bade listeyi ellerine alarak çorbaların envaından bed' ile okumağa başladılar ise de hangi taamı sipariş edecekleri hususunda bir ittifak hâsıl oluncaya kadar ilk kadehlerin neş'e-i mütekaddimesi birer ikinci kadehe daha yol açtı. Eğer kendileri her şeyde itidali tercih eyleyen kâmillerden olmasaydılar, kadehler yekdiğerine yol aça aça artık tarîk-i iz'ânın dahi bilkülliye kapanacağı vadiye kadar varılacağı derkâr idi. Zira yeri göğü fark etmemek derecelerinde mest-i lâ-ya'kıl olanlar hiçbir

vakitte o derecelere varmak azmiyle işe başlamadıkları hâlde işte böyle kadehler yekdiğerine yol açа açа kadehkeşleri o mertebelere vardırırlar da öte tarafa bile geçerler.

Maahaza biftekler ısmarlanarak bunlar yetişinceye kadar Hulusi ve Ahmet Efendilerin kadehleri birer daha doldu ki her ne kadar miktarları üçer idiyse de şişenin son katresi dahi son kadehe damlayarak şişe üzerinde son çizginin hizasına dahi 24 rakamı konulmuş olduğundan bunların içtikleri rakının sair içiciler hesabınca miktarı yirmi dört kadehe müsavi addolunur idi.

Biftekler ısmarlanıp da gelinceye yani üçüncü kadehler dahi içilinceye kadar iki arkadaş arasında teati olunan sözleri işitmek dahi faydadan hali olamaz. Ahmet sözü şöyle açtı:

–Fransız tiyatrosuna gelen oyuncular meyanında birkaçı hakikaten vaktiyle Paris tiyatrolarında dahi büyük bir şöhret kazanmışlar.

–Vaktiyle! O hâlde demek oluyor ki çuha giymiyorsak kenarını kuşanıyoruz. Kaymağını başkaları alıyorsa biz dahi mütemetti olacak cihetini bulabiliriz.

–Hayır! Ben bu fikirde değilim. Bir tiyatro oyuncusunu bir kadın olmak sıfatıyla hiçbir zaman telâkki etmem ki hatta gençliğini, kartlığını hesaba katayım da ona göre düşüneyim. Benim için tiyatro oyuncusu denilen mahlûk bir edibin hissiyyâtı âliyyesini sâha-i temâşâda bihakkın tecessüm ettiren sanatkârdır. Bu sanatkârda fazla olarak bir de hâsiyyet-i nisvâniyye arayanları tasvip edemem. Çünkü hâsiyyet-i nisvâniyyeyi bir tiyatroda aramaktansa, cem'iyyet-i beşeriyye içinde başka köşelerde aramak daha doğru olur. Çünkü daha çok bulunur.

–Vakıa pek doğrudur. Maahaza tiyatro oyuncuları hakkında ammenin o kadar tehalükü de istiğrap olunacak bir hâldir. Bir oyuncu hakkında ilk edilen bahis, gençliğine, güzelliğine dair olup eğer bir kimse oyuncuyu muahezeye girişecek olursa mutlaka meziyyât-ı nisvâniyyesinden kendisini mahrum edecek bir tavr-ı istiğnâ gösterdiği için muahezata girişir.

–Ammenin tehalükât ve temayülâtına eğer bir hüküm verecek olursan, ekser-i ahvâlde amme kadar gülünç olursun. Maahaza tiyatro oyuncularını istediğin gibi telâkkide dahi serbestsin. Zira ben hiçbir kimsenin hürriyetine taarruz etmeyi sev-

mem. Reyimi, fikrimi dahi hiçbir vakitte kabul ettirmek için söylemem. Kabul eden eder, etmeyen reyimi yine bana iade eyler. Ben kendi fikir ve reyimden ekseriya nedamet getiririm. Ez-cümle bu akşamki fikrim ki oyuncular içinde birkaçı vaktiyle Paris tiyatrolarında bihakkın şöhret kazanmış olduklarından ben o meşhur ve müstait oyuncuları temaşaya gidiyorum. Eğer sen kadın görmeğe gidiyorsan şayet intizar eylediğin kadar mükemmel bir şey görmeyerek zararlı çıkarsın.

–O hâlde dahi kadını cem'iyyet-i beşeriyyenin başka köşelerinde aramam. Ez-cümle tiyatronun localarında!

–Buna da diyeceğim yoktur. Sen locaları gözden geçirdiğin müddet ben dahi koca Victor Hugo'nun bu oyunda tecessüm ettirdiği hissiyyât-ı âile-i insâniyyeyi tetkik ile iştigal eyleyeceğim. Benim bundan alacağım lezzet, senin locaları gözden geçirmekle alacağın lezzetten aşağı kalmayacaktır. Kendimi bu âlem-i maddîden bir âlem-i hayâlîye nakledeceğim ki...

–Fakat senin gibi ciddî bir adamın hayale hakikatten ziyade ehemmiyet vermesi de şaşılacak bir şeydir ya?

–Hiç de şaşılacak bir şey değildir. Âlem-i maddîde hoşlanabileceğim hiçbir şey olmazsa ne yaparım? Âlem-i hayâlîde fikrimi gezdirerek ve müşahedatımın bir kısmını da kendi âlem-i husûsîmde tatbikata çalışarak şöylece birkaç dakika geçiririm. Zaten Victor Hugo dahi insan için bundan ziyadesine îsâl-i vüs' etmek kabil olmadığını söyler.

–Ne ise! Şimdiki hâlde maddiyat ve hakikiyattan olmak üzere isbât-ı vücûd eden şey şu bifteklerdir. Evvelâ onlarla iştigal edelim de sonra dahi senin hayalât âleminle iştigal eyleriz.

Bifteklerle iştigale başlandığı sırada dahi bu muhaverenin bakiyesi devam eylediyse de her noktaya sevk-i kelâm edildikçe o kadar az tevaffuk olundu ki muhaverenin o derecesini kaydeylemekten karilerimizce bir menfaat-ı mühimme hâsıl olamaz.

Bizim iki ahbabın taamları kendi haklarında «ekûl» sıfatını istimal etmek mümkün olamayacak kadar muhtasar olarak esnâ-yı taâmda şarap filân dahi istimal olunmadı. Yalnız birer sade kahve içilerek o günkü gazetelere göz gezdirdikten sonra yekdiğerine tiyatro vaktinin hulûlünü bilihtar kalktılar, yirmi

beş kuruşa varmayan hesaplarını bittesviye garsonun altmış para bahşişini vermeyi dahi unutmayarak Kristal Kahvesi'ne mülâsık olan Fransız Tiyatrosu'na vardılar.

Tiyatro, bir zamandan beri kapalı bulunduğu hâlde o gece oyuncular ilk defa olmak üzere bir oyun vermekte bulunduklarından hem oldukça tanzifine dikkat edilmiş ve hem de epeyce seyirci kalabalığı görülmekte bulunmuş idi. Zira bu tiyatro, ekseriya bizim Güllü Agop'un Gedikpaşa Tiyatrosu'na hemen hasret çektirecek kadar nezafetten ârî olduğu gibi Beyoğlu ahalisi dahi ekseriya rağbetini sûret-i mahsûsada tertip olunan konsertolara vesair oyunlara hasrederek öyle biraz masraf ihtiyarıyla gidilmesi lâzım gelen şeylere rağbetlerini mebzul etmezler.

Hulusi ile Ahmet Efendi birer koltuk sandalyesi biletini almış bulundukları cihetle yanyana yerlerine oturdular. Erbâb-ı temâşâyı bir hayli beklettikten sonra açılan perde hakikaten gidenleri ve bilhassa Ahmet Efendiyi pişman etmeyecek kadar güzel oynandı. Haddizatında oyunun tertip ve tanzimi pek mükemmel olduğu gibi vaktiyle Paris'te bihakkın şöhret olmuş denilen oyuncular dahi kazandıkları şöhrete, mücerret kadın oldukları için değil belki mahir sanatkâr oldukları için nail olmuş bulunduklarını gösterdiler.

Oyunun perdeleri arasındaki fasılalar zamanında, herkesin dışarıya çıkarak ahbabıyla görüştükleri malûmdur. Fransız Tiyatrosu'nda ise hariçteki Kristal Kahvesi'yle iltisak olduğundan seyircilerin ekserisi perde fasılalarında bu kahveye çıkarak istedikleri meşrubattan istimal ederler. Bizim iki refik dahi bu istirahat kaidesine riayetten hali kalmayarak hatta ilk fasılada yekdiğerine birer konyak içmeyi teklif ve onu müteakip birer de nedamet izhar eyledikleri hâlde nihayet yine ittihâd-ı ârâ ile birer ...anları müteakiben birer daha konyak içmişlerdi. Kafaların sıcaklığı, mızıkaların neşesi ve oyunun te'sîrât-ı rûhâniyyesi ile birleşince ikinci fasılada konyaklar üçe varıp oyun dört perde üzerine mürettep bulunmağla üçüncü perde ile dördüncü arasındaki fasılada yine kahveye çıktıkları zaman dışarıdan içeriye doğru bir yağmur şakırtısı geldiğini işittiler ki hemen «bardaklardan boşanıyor!» tabirine seza idi. Hulusi dedi ki:

–İşte bu fena! İstanbul'a nasıl kapağı atmalı arkadaş?

–Ekseriya böyle şiddetli yağmurlar tez geçmez.

–Yaz olsa sözünüz pek doğru görülürdü. Fakat bu mevsimde?

–Aman Allah'ı seversen Hulusi! Şimdi zihnimi yağmurla gök gürültüsüyle teşviş etme! Zira zihnim oyun ile meşguldür. Koca Victor Hugo! Eğer âlemin kavânîn-i medeniyyesini tanzim eyledikleri zaman sana sormuş olsalardı, esâs-ı medeniyyet-i beşeriyyeyi öyle bir surette vazederdin ki ben dahi beğenecek birçok cihetlerini bulurdum. Haydi Hulusi! Bir de şair filozofun hayatına!

–Çok olmadı mı ya?

–Bu dereceye geldikten sonra derece-i tabîiyyesine kadar da varmalıdır. Zaten benim bir kaide-i hükmiyyem dahi budur. Bir şey ya hiç olmamalı yahut olursa olmalı!

–Zannederim ki bu kaide sence bir kaide-i külliyye değildir. Zira ağleb-i husûsâtta itidalini görürüm. Ama müskirat böyledir ya!..

–Öyledir ya! Ne diyeceksin bakayım! İşte müskirat hususunda bu kaide bence bir kaide-i külliyyedir! Zaten hakim İbn-i Sina dahi böyle tavsiye etmemiş mi? Vakit vakit insan içki içecek olursa mest-i lâ-ya'kıl etmeliymiş. Hatta pancar turşusunu dahi meze olmak üzere tavsiye eyliyor. İçilmediği zaman dahi hiç içilmemeliymiş.

–Hakikat Ahmet, senin neşelerin de doyulur neşelerden değildir. Kendi neşen ile arkadaşlarını dahi neşedar edersin. Haydi bir de senin filozof ve şair Victor Hugo'nun hayatına birer konyak parlatalım!

–Hem bu kahveci, konyak kadehlerini niçin öyle yarım dolduruyor? Kendisi pek genç, bana da mahbup olsaydı şairin «yarım kadeh verdi yarım kadeh verdi» diye taslamış olduğu zarafeti bir de ben sarf ederdim. Fakat iş öyle değil. Binaenaleyh garsona söylemeli de kadehleri tam doldursun. Eğer Karamürsel kayıkları gibi etrafına bir muşamba çekip de öyle doldurursa daha isabet buyurmuş olur.

–Pekâlâ öyle olsun. Bu kadar şerefe şair hazretlerinin değeri vardır ya?

–Daha ziyadesine bile! Victor Hugo'nun değerine mütenasip

kadeh çakıştırmak lâzım gelirse bunlar olmaz. Şarap kadehleri de hiçbir şey değildir. Su kadehleri bile küçüktür. Çamçakları, maşrapaları konyak doldurup öyle dikmelidir ki ağzın iki tarafından taşanlar şöyle insanın çenesinden aşağıya doğru sel olup akmalıdır!

Ahmet'e bu derecelerde neşe veren şey yalnız yemekten evvel içilen üçer kadeh rakı ile tiyatroda alınan beşer küçük konyaktan ibaret değildi. Zaten rakıların hızı ve kuvveti geçmiş oldukları gibi konyaklar dahi öyle şişesi on franklık müessir nevinden olmayıp Kristal Kahvesi'nde daha âlâsı hiçbir vakitte rafları tezyin etmemiş olan bir frank seksen santimlik şişelerden olmasıyla, bunların dahi insanı o kadar sekran etmeyeceği derkâr idi. Fakat oynanan oyun, Baba Ahmet'i hiçbir şey içmemiş olduğu hâlde dahi sekran addettirecek kadar hayran eylediği için bu neşeler görünüyordu. Lâkin işretin bundan sonrası bu hükme tabi olamadı. Victor Hugo'nun afiyetine içilen kadeh çifte kadeh olduğu gibi ondan sonra dahi hukemadan, şuaradan namlarına idâre-i akdâh edilecek zevat nadir değildi. Ez-cümle şair, âşık Alfred de Musset'in canı için ikinci çifte kadeh içildikte Hulusi'nin gözleri parlamağa başlayıp Ahmet ise nöbet Madam George Sand'a geldiğini dermiyan edince, Hulusi dedi ki:

–Birader! Fransa'da böyle namına, aşkına hayatına bâde içilecek derecelerde kırk elli şâir-i hakîm gelmiştir. Onlardan sonra nöbet Avrupa'nın ve nihayet dünyanın sair taraflarında gelmiş geçmiş şuaranın hukemanın, canları, namları için konyak içmeğe gelecek olursa hâlimiz ne olur!..

–Ha! Sahih bak! Dünyanın sair tarafları dedin de hatırıma geldi. Ya koca Hâfız-ı Şîrâzî'nin aşkına bir tanecik parlatmayalım mı?

–Sadi, Saib filân İmrulkays'a kadar varacak mıyız?

–Öte tarafa bile geçeceğiz.

–Öyle ise benden gelmez! Ben senin kadar hikmet ve şairiyete perestiş edemem.

–Ama şimdi biz koca Hâfız-ı Şîrâzî'yi unutacak mıyız ya?

–Sen bunun en kestirmesini ister misin? Gel biz gelmiş gelecek ne kadar şuara hukema varsa cümlesinin şerefine cem'an yekûn

bir konyak daha fırlatalım da içeriye girelim. Zira dördüncü perde belki de başlamıştır.

–Adam, daha çıngırak çalınmadı!

–Öyle ise sen benim hürriyetime karışmayacağın gibi ben de senin hürriyetine karışmam dostum! Sen Mişon'un Kamûs-ı Meşâhîr'ini eline alırsın. Yukarıdan aşağıya kadar gözden geçirip süzersin. Ne kadar şâir-i mâhir, ne kadar hakîm-i zû-fünûn ismine tesadüf eylersen hepsinin aşkına birer tane içersin. Ama bu gecenin müddeti kifayet etmezmiş! Ama bu kahvede o kadar konyak bulunmazmış! Oraları bana lâzım değildir. Ben dediğim gibi gelmiş gelecek ne kadar meşahir varsa cümlesinin aşkına bir daha atıp hemen içeriye gireceğim... Gel garson! Şunları bir daha silme dolduruver!

Akşam lokantada işret için ilk teklifi eden Hulusi ve ilk nazı gösteren Ahmet olduğu hâlde şimdi ısrarın Ahmet'e ve nazın dahi Hulusi'ye intikal etmesi, işretin dikkate şayan olan letâif-i ahvâlindendir.

Ne ise Ahmet'in ısrarı ciddî bir şey dahi olmayıp neşemendane lâtifeden ibaret bulunmakla iki refik gelmiş gelecek şuara ve hukema namına birer daha nûş eyledikten sonra tiyatroya girdiler ki meğer kendileri zil olurken çıngırak dahi çalınmış bulunduğundan tiyatro dördüncü perdesi de başlamıştı.

Elhâsıl tiyatro oynandı. Ahmet Efendi oyunun en dakik ahkâmını izah ve şerh ederek refiki ile beraber halka tebaiyeten dışarıya çıktı ki yağmur hâlâ evvelki şiddetiyle devam eylemekte olup binaenaleyh arabası ve sedyesi olmayan seyircileri bir düşünmek almıştı. Hâlbuki semtleri yine Beyoğlu olduğu hâlde düşünen seyirciler meyanında, semtleri İstanbul olan bizim iki refikin düşünceleri daha mühim olacağına şüphe yoktur. Hulusi dedi ki:

–Arkadaş ne yapacağız?

–Vallahi bilmem, bunda geçecek suret yok.

–Ciğerlerimize geçecek suret pekâlâ var. Zannedersem biz İstanbul'a gidemeyeceğiz.

–Bir arabaya bindiğimiz gibi gideriz.

–Ama arabacılar havanın fenalığından istifade ile baksana

Beyoğlu'nun iki adımlık yerlerine bile bir buçuk mecidiye istiyorlar. Bir mecidiyeyi beğenmiyorlar bile. İstanbul'a kadar bir liraya giderler mi?

–Ne diyeceğimi bilemem. Her hâlde bir çare buluruz. Şimdilik benden bir rey istersen derim ki şuraya, yukarıya kahveye çıkalım da biraz bekleyelim, belki bir ara verir.

–Yoksa yine namına şanına konyak içip alkışlayacak bir büyük şair mi hatırına geldi?

–Hayır. Fakat burada tiyatro kapısının önünde dolaşmak dahi güzel bir şey değildir ya? Bizi görenler, acaba «eğlence ister misiniz?» diyecekler mi diye yüzümüze bakarlar!

–Gerçek! Bu da bir hatıradır ya!

–Hangisi?

–Kendimizi bu akşam bir yere misafir etsek.

–Otellerde murdarlıktan girilmez odalar, pislikten yatılmaz yataklar birer mecidiyeyedir. Sabahleyin kahve ve kahvaltı filân hep liraya baliğ olur. O lirayı arabaya versek de yerimize gitsek daha mı fena olur?

–Hayır hayır! Muradım bir otele gitmek değildir. Hem bak hava dahi ne kadar soğuk, şimdi temiz, pak bir sıcak oda! İçinde her gün gelin olup her gece zifafa hazır bir nazenin! Misk gibi yatarız zevkimize...

–Benden gelmez azizim!

–Canım...

–Ben sabahlara kadar Voltaire'in, Jean Jacques Rousseau'nun şerefine konyak parlatabilirim ama o her gün gelin olan nazeninler ile bir dakika bile zifaf olamam.

–Amma yaptın ha!

–Nafile hiç üstüme varma! Şurada eski püskü bir araba vardır. Kimse onu beğenmedi. En ucuzu olsa olsa bu olabilir. Şuna sorsak a?

Hulusi Efendi arabacıya seslenip İstanbul'a kaç kuruşa gideceğini sordu, herif «yedi mecidiye» demesin mi? Bir para aşağı olmayacağını kat'iyen söyledi.

–Canım, bu ne rezalet?

–Efendim köprü açıktır, ta Azapkapısı'ndan gideceğiz.

–Vakıa öyle! Şimdi Galata Köprüsü açılmıştır sandal ile de geçilmez.

–Efendim! O kadar dolaştığı hâlde dahi gidip gelmek için mecidiyenin birisini köprüye vereceğiz demektir.

Vakıa arabacının tamahkârlığına söz yok idiyse de böyle bir havada İstanbul'a gelip Beyoğlu'na dönmek dahi bundan ucuz katlanılır belâyadan değildi. Lâkin bizim refikler bu ücreti çok görüp hatta arabacıya bir de tekdir geldiler. Ahmet Efendinin reyi üzerine yukarıya kahveye çıkıp yağmurun müsaadesine muntazır oldular.

Kahve içinde boşuboşuna da oturulmaz ya? Victor Hugo'nun Alexandre Dumas'nın canı için olmazsa bile Ahmet Efendi kendi canı için birkaç konyağa daha ihtiyaç gördü. Ya Hulusi Efendi refikini nasıl yalnız bıraksın? Binaenaleyh kadehler gelip gitmeye başladılar.

Hâlbuki tiyatro zaten saat beşte bitmişti. Saat altıya geldiği zaman ise kahvede bulunan ahali dahi birer ikişer dağılmağa başladılar. Yalnız çalgıcı Alman kızlarına sıkışmak ve hizmetçi yedi millet kızlarına yanaşmak isteyen bazı erbâb-ı sefâhet kalıp onlar dahi itilâf hâsıl eyledikleri kızlar ile ikişer dörder çekilince garsonlar gazları söndürmeğe ve bizim iki refiklerin yüzlerine manalı manalı bakmağa başladılar. Hulusi Ahmet'e dedi ki:

–Ee, buradan bize «Uğurlar olsun, hoş geldiniz sefalar getirdiniz!» diyorlar, şimdi ne yapacağız?

–Yağmur nasıl oldu yağmur?

–Şakırtıya kulak verirsen nasıl olduğunu anlarsın.

–Sen bana kulak verirsen birer konyak daha ısmarlarsak da biraz daha zaman kazanırız.

–Azizim! Her dakika için bir konyak ısmarlamış olsak yine faydamız yok. Hem heriflerin artık bize konyak verecek dakikaları da kalmaz yahut onların verdikleri konyağı alabilecek bizim vaktimiz kalmaz.

–Öyleyse çare yok. Pisliğine murdarlığına bakmayarak bir otele can atmalıyız!

Ahmet Efendinin bu lâkırdısı kendisini dinleyip duran uşağı güldürdü. Ahmet'ten evvel Hulusi davranıp dedi ki:

–Ne gülüyorsun a oğul! İşte bu havada yersiz yurtsuz kaldık.

–Efendim! Güldüğümün sebebi şu ki saat sekize geliyor. Alafranga saat on ikiden yani şimdi alaturka saat altıdan sonra otellerin hepsi kapalıdır. Hiçbirisi müşteri almaz.

İki refik yekdiğerinin yüzüne baktılar. Hulusi arkadaşının kulağına eğilerek dedi ki:

–Arkadaş! Dediğimden başka çare olamayacak. Muvakkat bir zifaf...

–Bu da bence kabul olamayacak! Hem öyle bir fi'l-i kerîh için birkaç lira masraf edeceğimize arabacının istediği yedi mecidiyeyi versek daha akıl ve hikmete muvafık düşer.

Bunlar bir yandan şu sözleri söyleyerek ve bir yandan dahi kahveci ile hesaplarını görerek her hâlde araba ile İstanbul'a gelmek ciheti zihinlerince müraccah olmak üzere aşağıya indilerse de artık kahvelerin, tiyatroların, filânların kapanması üzerine yağmurun da icbarıyla sokaklarda kupa, fayton filân değil belediyenin tanzifat arabaları bile görünmemekteydi. Hulusi Efendi dedi ki:

–Ee, şimdi ne diyeceksin?

–Hep dediklerimi tekrar edeceğim. Ben öyle senin dediğin yerlerde hiçbir eğlence bulamam.

–Ama artık filozofluğun bu derecesi de fazladır ya?

–Belki!

–Belki melki! Şu hâlde sokak ortalarında mı kalacağız? Maahaza bu akşam işret hakkındaki hâle bakılır ise ben zannetmek istiyorum ki zifaf mevkiinden dahi hoşlanacaksın!

–Allah etmesin! Biz o tecrübeleri çok ettik azizim. Artık unumuzu eleyip eleğimizi astık.

–Aralıkta bir kere mest-i lâ-ya'kıl oluncaya kadar sarhoş olmak tavsiye eden İbn-i Sina aralıkta bir zifâf-ı muvakkati de tavsiye etmiyor mu? Pancar turşusu buna meze olamaz ise de şöyle

sesleri güzel, okuyacakları güzel güzel şarkıları olsun meze makamına kaim olamaz mı?

–Hayır! İbn-i Sina'da böyle tavsiye görmedim. Yalnız muâsırîn-i muharrirîn içinde Ahmet Midhat Efendinin "Mihnetkeşan" serlevhalı bir hikâyesini gördüm ki senin muvakkat zifafhane diye tarif eylediğin mahalleri âdeta birer mihnethane olmak üzere ispat eyliyor.

–Eğer sen öyle her roman yazanın ispatlarına kulak verecek olursan, gerçekten gülünç olursun. Akşam lokantada ne diyordun? Âlemin dediklerine inanacak olursak âlem kadar gülünç olacağımızı hükmetmiyor muydun?

Romancıların teşkil eyledikleri âlem, bir âlem-i maddî olmayıp âlem-i hayâlî olduğunu düşünürseniz, romancıları muahezeye lüzum görmezsiniz. Hâlbuki "Mihnetkeşan" serlevhalı romanda muharrir şimdi senin beni davet eylediğin zifafhâne-i muvakkatleri öyle bir surette tasvir eyliyor ki hayal ile hakikatin ittihat eylediği veyahut edebileceği bir nokta var ise o da bundan ibarettir.

–Güzel ya a canım! Şimdi hayal ve hakikat bahisleri bizi şu yağmurdan muhafaza edebilir mi? İşte araba yok. Otel yok. Yaz olsa bir camiye giderdik, son cemaat yerinde sabahı edebilirdik. Zati başımıza hiç de gelmemiş bir şey değil ya? Yağmur yağmamış olsa sabaha kadar serseri yankesicileri gibi sokakları dolaşır vakit geçirirdik. Şimdi şu hâlde ise ben başka çare bulamıyorum Sen buluyorsan söyle de yapalım. Hem teklif eylediğim yerlere gidenler, mutlaka oraların ahzüitasında bulunmağa mecbur dahi olmazlar ya? Sana bir yatak gösterirler. Yalnız yatıp sefâyı hâtırla uyursun. Hatta benim dahi niyetim öyledir. Yok eğer mutlaka beni süfehadan sanıp da bu teklifimi sefahetime verirsen âdeta afedersin.

–Ee, darılma kardeşim! Dediğin gibi olsun. Fakat bir şartla: Ben yalnızca yatacağım hiç bana cebren...

–Kimin nesine lâzım?

Hulusi Efendi arkadaşını bu kadarcık olsun imlâya getirebildiğine memnun olarak Kristal Kahvesi'nin garsonlarından zaten kendi hanesine avdet etmekte bulunan birisinin delâletiyle şöyle bir misafirhaneye gitmeğe karar verdiler. Sokağa çıktılar.

Bîçarelerin şemsiyeleri dahi bulunmadığı cihetle artık gökkubbesini kendilerine şemsiye ittihaz ederek yola revan oldular.

İkinci Bap

Bizim iki refik... Hayır! Kahve uşağıyla beraber üç arkadaş büyücek bir hanenin önünde durdukları zaman kendilerini görmüş olsaydınız gülmekten kırılırdınız. Hulusi ile Ahmet Efendinin ıslandıkları kadar ıslanmak başka zamanda kimseler için mümkün olamaz ki! Ya böyle bir zamanda insan böyle çıkmaz veyahut yağmurdan tedafü için iktiza eden vesaite müracaat eyler. İşte bu sebebe mebni Ahmet ile Hulusi hakikaten hiç görmemiş olacağınız derecelede ıslanmıştılar.

Bilemeyiz ki ifrat derecede ıslananlara neden dolayı «sırsıklam, sucuk kesilmiş» derler. Hatta «sıçana dönmüş» tabirinin dahi bir türlü vechini bilemiyoruz. Sucuğun veyahut farenin başında bir fes bulunup da ıslandığı zaman bozularak yarım portakal kabuğu gibi bir şey kalır mı? Püskülü fare kuyruğuna benzeyerek ucundan sular akar mı? Bunların arkasında birer setrî bulunur mu ki omuzlarından doğru süzülüp gelen sular yenlerinden zırıl zırıl akıp oluksuz saçaklara tefevvuk eylesin? Bacaklarında birer pantolon bulunur mu ki şeridi akan sular ile ıslanıp ve büzülüp bacaklara sımsıkı sarılarak kendisini yürümekten dahi meneylesin? Bahusus ayaklarında kundura potin bulunur mu ki pantolondan süzülen sular ile dolup bastıkça jark jurk ederek insanın baldırlarına doğru çamurlu suları fıskiye gibi fışkırtsın? Hele bu kunduralar zaten biraz ziyadece bol iken ıslandıktan sonra biraz daha açılarak artık ayaklar bunların içlerinde küçük kalmakla jark jurk ederken bazı kere dahi tersine dönmek yani köselesi yukarıya ve yüzü aşağıya gelmek derecelerini bulsun?

İşte ıslanmış adamın en başlıca ahvali bunlardan ibaret bulunur ki bu hâllerin ne sucukta ne de ıslanmış sıçanda bulunamayacağını ümit eyleriz. Hâlbuki bizim refikler şu dereceden daha ziyade ıslanmışlardı. Zira Hulusi Efendi bîçaresi, delili olan uşağa derdi ki:

–Aman arkadaş! Daha gidecek miyiz? Zira iki kürek kemiklerimin arasından doğru sıyrılıp gelen sular bel kemiği hizasıyla sel gibi akarak kuyruk sokumumda âdeta bir çağlayan teş-

kil ediyorlar.

Uşağın cevap vermesine hacet kalmaksızın «büyücek» diye tavsif eylemiş olduğumuz hane önüne gelip durdular. Uşak kapıyı çaldı. İhtiyar bir Ermeni karısının Rumca telâffuz-ı garîbi ile «kimdir?» sualine uşak birkaç lâkırdı söyledi ki manası ne olacağı izah edilmeksizin anlaşılabilir. Fakat uşağın bu sözü üzerine hemen kapı açıldı. Kadın tekrar söleyip uşak terkar mukabele eyledi. Sözler âdeta bir muhavere suretini alıp hatta kadının şîve-i ifâdesinden bayağı hiddet eserleri dahi anlaşılmağa başladı. Nihayet kadın kapı yanındaki bir pencereye gelip «Geliniz bakayım, bir kere yüzünüzü göreyim» deyince Ahmet Efendinin hiddeti bir dereceyi buldu ki hemen sağdan geri ederek avdete hazırlandı ise de bîçarenin ensesini lâ-yenkatı' kamçılamakta bulunan yağmur, bu azmini kuvveden fiile çıkarmak mümkün olamayacağını ihtar emrinde dahi bir tâziyâne-i îkaz oldu. Kendi kendisine «İşte vicdanen ma'yûb olacağımız bir harekete muvaffak olabilmek için şu rezil kadının nazar-ı muâyenesinden geçmek denaetini kabul etmek lâzım geliyor. Hatta kadın bizi beğenmeyip de şuradan tart dahi edecek olsa hiçbir şey söylemeğe hakkımız olmaksızın boynumuzu bükerek arkamıza bakarak defolup gideceğiz» diye refikiyle beraber mevki-i muâyeneye geldiler.

Kadın bunları görünce epeyce derin bir düşünceye vardı. Zaten gecenin bu vaktinde böyle bir havada bu kadar ıslanmış olan iki herifin ne makuleden olduklarını kestirebilmek için öyle az buçuk düşünmek kifayet mi eder?

Ahmet Efendide hiddet topukları geçti. Hatta Hulusi'nin bile canı sıkılmağa başladı. Nasılsa kadın muayenesini, mütalâasını, mülâhazasını bitirdikten sonra dedi ki:

–Birer buçuk liranız var mı?

Bu kadar rezilâne bir söz üzerine Ahmet Efendi bir tufanda boğulmağı tercih ederek böyle rezil bir yerde müsafereti kabul etmemek cihetini düşündü ise de Hulusi Efendi kendisine meydan vermeksizin «Aç dudu aç! Parası olmayan böyle yere gelir mi?» demiş olduğundan Ahmet Efendi öfkesini yutmğa cebr-i nefs eyledi. Lâkin kadın ne dese beğenirsiniz? «Paraları buradan pencereden vermelisiniz!» demesin mi!

Artık Ahmet baklayı ağzından çıkarmağa davrandı. Vakıa insanın kendi akçesiyle kendisini bu derecelerde rezil etmeye katlanması pek müşkül bir şeydir. Lâkin şöyle bir rezalet mahalline devam için vicdanını tazyik etmeğe mecbur olan insan, bu yoldaki tahkirat ve terzilâta dahi katlanmak lâzım gelir.

Şuracıkta bir mülâhazacık olarak arz edelim ki bu mahaller erbabının kâffesi, Ahmet yahut Hulusi Efendi gibi vicdanını tazyike dahi mecbur olmaz. Böyle bir karı tarafından vuku bulan teklif üzerine kemâl-i iftihâr ile «İşte paralar! Aç bre filân!» diyen dahi bulunur. Vakıa Hulusi dahi paraları karıya vermişse de söyleyeceği sözü bu vadide söylemeyip «Henüz tanışmadığımız için bu ihtiyatlarda mazursunuz dudu! Alınız paranızı!» demiş ve işte bu altın anahtar ile o menhus kapı açılmıştı.

Karıda itiraz: «Vallahi beyim kusurumuza kalmayınız. Birtakım rezil çapkınlar gelirler, eğlenirler filân da nihayet para bahsi gelince işin rezaletini çıkarırlar!» dedi ki Hulusi Efendi iltizâm-ı hilm edip bu edepsizliğe dahi «Zararı yok dudu, zararı yok!» mukabelesiyle iktifa eylediyse de Ahmet Efendi bu kadarcıkla iktifa edemeyerek «Bir kere insanın suratına bakarlar da öyle lâf söylerler» dedi.

Keşke bunu da söylemeseydi. Sözünü esirgemek şanından olmayan karı «Efendiciğim afedersiniz! Bu hâlde sizi gören nasıl zatlar olduğunuzu tanıyamaz ise mazur görülmelidir!» diye bir tarafta bulunan esvap dolabının kapısındaki aynayı irae eyledi ki Ahmet Efendi ile beraber Hulusi dahi aynaya bakıp da kendi hâllerini gördükleri zaman artık hiddetlerini muhafaza edemeyerek kahkahalar ile gülmeğe mecbur oldular. Ahmet Efendi dedi ki:

–Pekâlâ dudu! Sen ihtiyatı elden bırakmayarak bizden paraları peşin almak istedin. Arkadaşım dahi hiç ihtiyat etmeyerek sana paraları verdi. Fakat ya bize çıkaracağın kızları beğenmeyecek ve burada kalmayacak olursak?

–Oo! Onu merak etmeyiniz beyim. Maryanko dudunun evinde beğenilmeyecek kız bulunmaz.

–Öyle ama ya biz...

Ahmet'in bu lâkırdısını bitirmesine meydan vermeksizin

Hulusi dedi ki:

–Buraya gelmekte naz eden de evvelâ sen oldun. Kız hakkında ilk bahse girişen de sen oldun. Arkadaş, hakikaten hâllerin pek tuhaftır.

–Ben sana demiştim? Bir şey olunca mükemmel olmalı dememiş miydim?

Şu kadar ki Ahmet Efendi bu defa şu sözü kalbinin hissiyatına muvafık olmak üzere söylemiyordu. "Letâif-i Rivâyât" serlevhasıyla muharrir-i âcizin on sene mukaddem yazmış olduğu birtakım hikâyât-ı muhtasara meyanında "Mihnetkeşan" sernamesiyle kaleme alınmış bir hikâye-i sagîra kemâl-i noksânıyla beraber nasılsa Ahmet Efendinin zihninde güzelce yer etmiş bulunduğu cihetle bu haneye girdiği anda hikâyenin kâffe-i tasvîrâtı bir anda zihnine gelerek o hayalâtı burada göreceği hakikata tatbik için daima etrafına bakınmakta ve her ne görürse zihninden «Ne kadar doğru! Ne kadar tamam!» diye tavrında dahi tasdik ve tasvip emareleri göstermekteydi.

Maahaza Ahmet Efendiyi bu yerlerin acemisi bir adam olmak üzere telâkki etmemelidir. Vaktiyle bu yerlerin pek müdavimi pek alışkını idi. Hatta bu sefahetten el çekmeğe birinci sebep olan şey dahi yine o Mihnetkeşan hikâyesi olduğunu daima itiraf eylerdi. Ancak sekiz on senedir hakikaten kendi hâlinde ve kendi âleminde yaşayarak şu yoldaki sefahetleri bilkülliye hatırından çıkarmış unutmuş olduğu cihetle şimdi her ne hâl görürse eski hatıralarını bittecdid ondan dolayı tavrında dahi tasdik emareleri gösterirdi.

Acaba Ahmet Efendi bu mahâlde ne gibi ahval görerek tavrında dahi bu emareleri gösterirdi?

Bu suale cevaptan mukaddem şu hakikat nazarıdikkata alınmalıdır ki her şeyin, her hâlin insanda uyandıracağı hissiyat daima o insanın evvelce müttehi olan istidadıyla münasip olur. Hikâye ederler ki Anadolu'dan İstanbul'a gelmiş olan beş altı adam birkaç sene İstanbul'da kalarak tekrar memleketlerine gittikleri zaman köylerinin en âkılı sayılan ve hakikaten de âkıl bulunan bir ihtiyar, İstanbul'dan avdet eden bu adamlar ile birer birer görüşerek «Oğlum, bizim koca İstanbul'u ne hâlde buldunuz? Neler gördünüz? Biz görmeyeli acaba İstanbul başka türlü

mü olmuş?» sualini her birine başka başka irat eyler. Birisinden «İstanbul'da olan medâris-i ulûm dünyanın hiçbir mahalline mahsus değildir. Medreseleri, imaretleri, şöyle gördüm böyle beğendim!» cevabını alıp diğerinden ise «İstanbul umumî bir meyhane hâline girmiş. Adım başında bir meyhane olduğu gibi içki bulunmadık hane dahi yoktur» ve diğerinden «İstanbul bir karı pazarıdır. Hiç yok addolunacak kadar ince yaşmaklı hanımlar sokaklarda her kimi görseler yüzlerine gülerler» cevabını ve diğerlerinden dahi böyle yani birer meseleye münhasır cevaplar almış. İhtiyar ise her aldığı cevabı başka başka tasdik eylemiş. Zira kendi kendisine demiş ki:

«Herkes, İstanbul'u kendi istidadına, iştigaline mahsus bir göz ile görmüştür»

Anadolulu âkıl ihtiyarın bu sözü âdeta her meseleye tatbik kabul eder bir sözdür. İnsan yalnız İstanbul gibi başlı başına bir âlem-i vâsi olan şehr-i cesîmi değil yalnız bir maddeyi bir şeyi bir noktayı dahi kendi istidadına mahsus gözle görür. Binaenaleyh Ahmet Efendinin de bu gece girdiği mahalli kendi istidadına, hissiyatına mahsus bir gözle görüşü şayet karilerimizden bazılarının mazhar-ı tasvîbi olamaz ise bîçareyi muaheze etmemelidir.

Daha hanenin önüne geldikleri zaman Ahmet Efendi bu hanenin en alt katında ve "ev altı" tabir olunan yerinde bir ziya görerek etrafına bakındıkta, sair hanelerin hiçbirisinde ziya kalmadığı ve bütün ahâlî-i mahallenin hâb u rahata vardığı bir zamanda kendilerinin gitmekte olduğu hanenin ziyası kendisini âdeta ürkütmüştü. Kendi kendisine demişti ki «Bu ziya ne için olabilir? Limana girecek olan gemilere delâlet eyleyen fenerler gibi bu dahi şu mahallin merci-i süfehâ olmasından ve geleceklere yeri göstermek için konulmuş bulunmasından başka ne olabilir? Bu ışık şuraya gelenlere «Erbâb-ı şehvet ve safahet! İşte kendinizi kendi vicdanınızda dahi ma'yûb etmek için aradığınız yer burasıdır ki ma'yûbiyyet-i vâkıanızı şimdi hasret-i sefâhetle pek de fark etmiyorsanız bile yarın o hasret, o hırs geçerek buradan çıkarken kendi kendinizden dahi utanarak çıkacaksınız. Hatta o hâlde ben bile sizi görmeyeceğim. Hicabımdan çeşm-i lemeânımı kapamış bulunacağım!» diyor.

İmdi daha hane önünde mukaddeme-i hissiyyâtı bundan ibaret olan Ahmet Efendi, hanenin müdiresi olan ve ismi Maryanko olduğu muahharan kendi ifadesinden anlaşılan karının, arkadaşı Hulusi Efendi ile aç gözlücesine ve rezilâne bir emniyetsizlik tavrıyla ettiği pazarlığı dahi görünce «Vay mel'un! Parasıyla kendisini rüsvây-ı âlem etmeğe gelen adamların mahcûbiyyet-i vicdâniyyelerini arttırmak için bu tahkirata da cesaret ediyor!» diye hissiyyât-ı müteellimânesine bir de hiddet zam eylemişti.

İçeriye girdiği zaman dışarıya inikâs eyleyen eşi'asıyla kendisini ilk ikaz eyleyen kandili gördü ki mevzu olduğu mahal bir köşe olup kandile en yakın yerleri simsiyah ve uzadıkça rengi akçıllaşmak üzere köşeyi ocak bacası gibi kurum içinde bırakmış olmasına nazaran kim bilir kaç aydan ve daha doğrusu kaç seneden beri bu kandil şurada şu hizmet-i delâlet-i mekrûheyi ifa etmekte olduğunu düşünerek tüyleri ürperdi.

Nihayet merdivenden yukarıya çıktılar. Salon gibi bir mahalle girdiler ki bütün hane halkı derin uykuya varmış oldukları cihetle ayaklarının patırtısı o kârgir bina içinde müthiş bir suretle tanin-endâz olur idi. İki üç saat evvel buraya gelmiş olsalardı harekât-ı vâkıalarından dolayı vicdanlarında mütâlâa-i ma'yûbiyyet ve yüreklerinde hiss-i nedâmet bulmak şöyle dursun belki bu gece şurada nail oldukları ni'met-i zevk ve sefadan dolayı memnuniyetlerinden kalplerine sığamayan ve bu isti'dâd-ı şetâret ve inşirah ile işrete dahi başlayarak coşdukça coşan sefâhet-perverân ve şehvet-perestânın âvâze-i hây ve huyu ve na'ra-i cûş ve huruşu ile duvarların lerzenak olduklarını görürlerdi. Şimdi ise bunların her biri birer yatakta köpek gibi sarmaş ve dünyalarından bîhaber kalmış idiler.

Ahmet Efendi bunu dahi derhatır eyledi. Hatta kendi kendisine düşünmek nev'inden dedi ki: Acaba şu bed-mestler için bu hane bir batakhane olsa, şimdi şu anda kendi kendilerini duçar etmiş oldukları mühlike-i azîmenin dehşetini muvazene edebilecek iktidarda mıdırlar?

Salon dediğimiz yere girdikleri zaman cumba gibi bir mahâlde bir uşağın horlayarak uyuduğunu gördüler. Maryanko dudu onlardan evvel davranıp ilerleyerek herifin göğsünden dürttü,

«Vasili! Vasili!» diye söylenip uşak gözlerini açtığı zaman «Gece uyursun gündüz uyursun! Nedir senin bu tembelliğin!» diye herifi tekdire başladı. Vasili dediği herif ise zaten benzinde kan olmadığı gibi uykusuzluk hâliyle bir kat daha çehresi kaçarak bir konsul üzerinde yarı indirilmiş fitili ile baygın baygın yanmakta ve petrolün bu hâlde neşr edeceği murdar bir koku ile bütün haneyi kokutmakta bulunan lâmbanın sarı ziyaları dahi herifin çehresini bütün bütün müthiş bir hâle koymuştu. Esneyerek, gözlerini oğuşturarak ve gelenlere hain hain bakarak aklını başına toplamağa çalışan Vasili, Maryanko'nun tekdirine mukabil dedi ki:

–Gece uyuma gündüz uyuma! Geberip gitmeli mi?

Ahmet Efendinin hissiyatı biraz daha başkalaştı. Vakıa bu heriflerin gecede gündüzde uyumak ile muvazzaf ve mecbur olacaklarını nazarıdikkate alarak cem'iyyet-i beşeriyyenin bir sınıf efradını bir çirkâb-ı sefâhete gark için açılmış bulunan şu fabrikanın ne gibi hademesi olduğunu Vasili'den kıyas ile nefreti arttı. Bahusus ki Vasili arada sadece uşak addolunacak bir adam dahi değildi. İki metreye karîb boy ve seksen santimetre kadar geniş omuzu, olur olmaz adama bacak olabilecek kadar kalın pazular ve çehresinden düşen bin parça olacak kadar abus ve mel'un ve tünd-çehre, uşak olacak bir adam için fazla ve zait şeyler olup bu herifin kalıbına, kıyafetine, tavrına, çehresine bakıldığı ve madamın tekdirine dikkat olunduğu anda kendisinin bu hanede asıl vazifesi polislik ve candarmalık etmek ve hanenin kavanin ve nizamatına riayet etmeyenleri riayet ve itaata mecbur eylemek olduğu anlaşılırdı.

Ahmet Efendi bunu da anladı. Maryanko ise Vasili'ye Rumca birkaç lâkırdı söylemeğe başladı ki bu sözlerin içinde "Mari" ve "Olimpiya" ve "Amelya" ve "Agavni" gibi kadın isimleri dahi bulunuğuna nazaran yeni gelen müşterilerine arz edeceği kızları emrettiği anlaşılırdı.

Uşak çıktı. Biraz sonra Maryanko dahi dışarıya çıktı. İki arkadaş yalnız kalınca Hulusi Efendi dedi ki:

–Ne düşünüyorsun arkadaş! Galiba konyakların dahi hayrı geçti.

–Sarhoşluktan eser bile kalmadı.

–Ee, ne düşünüyorsun?

–Hiç! Akşamdan beri iki defa sarhoş olup ayılan bir adamda, kafa sersemliğinden, baş ağrısından başka ne olabilir. Fazla olarak bir de ıslaklık, uykusuzluk hesaba katılırsa tir tir içim titrediğini de pek kolay anlayabilirsin.

–Serzeniş ha? Fakat başka sığınacak yerimiz olmaz ise ne yapabilirdik. Hatta Kristal Kahvesi'nin uşağına bu hizmeti için bir mecidiye bahşiş bile verdim, herif olmasaydı...

–Bir mecidiye bahşiş mi?

–Ya buraya kadar delâletini bedavaya mı sandındı?

–Yarın o gelip hane sahibinden bahşişini alabilir.

–Müşterinin dahi vermesi âdettir.

–Ta'bîr-i resmîsince «teâmül-i kadîme riayet!» ha?

–Öyle bir surette söylüyorsun ki âdeta serzeniş olmasına hamledeceğim geliyor.

–Estağfurullah! Fakat senin de hâl ve tavrından anlıyorum ki sen de bu geceki şu hareketimizden pek memnun değilsin.

–Zarurî ve mecburî olduğunu anlatamadık mı? Hava böyle olmasaydı bu yerlere kim gelirdi? Fakat senin rakı hakkındaki hikmetine burada dahi tatbîk-i muâmele edecek olursak hiç de böyle bir teessüf ve nedamet tavrında bulunmamalıyız. Mademki bir iştir oldu, mademki üç dört lira masrafa giriyoruz, bari zevkini de çıkaralım!

–En doğrusu öyle olacak. Fakat bunlar galiba kızları getirmeğe gittiler. Keşke tembih etseydik de yalnız iki kız getirselerdi.

–Sebep?

–Hangisi olursa olsun iki kız getirselerdi de onlar dahi beğenilmiş sayılsalardı.

–Hikmetini anlayamadım.

–Beş altı kız gelirse hepsini alıkoyacak değiliz ya? Sonra ötekilerini mahzunen iade etmek nasıl olur ya?

–Amma yaptın ha! Böyle bir yerde bu kadar mahcubiyet! Parasıyla...

Üst katın merdiveninden aşağıya birkaç ayak patırtısının inmeğe başlaması, Hulusi Efendiye sözünün ikmali için meydan bırakmadı. Bir kız onun arkasından bir dahası içeriye girdiler. Merdivenin üst tarafından dahi diğer birkaçının ayak patırtıları işitildi.

Ahmet Efendi görenlerin sahihan kakavan sanacakları derecelerde bir hayret içinde bulunup Hulusi ise oldukça bir güler yüz ile kızları istikbale yürüdü. Bunlar henüz yataktan kalkmış ve hâlâ esnemekte bulunmuş idiler. Arkalarında birer beyaz gömlek ve onların üzerinde sonradan omuzlarına aldıkları birer palto veyahut kabı yırtık kürk bulunup ayakları çıplak ve saçları perişan bir hâldeydiler. Güya alafranga "reverans" olmak üzere birer miktar eğilmekle beraber elleriyle dahi birer temenna eylediler ki şu hâle ve istemeye istemeye cebr-i nefs ile yüzlerinde birer tebessüm göstermeğe çalışmalarına nazar edenler, onlardan evvel hiçbir kaltak karı görmemiş olsalar işte kaltak ıtlakına şayan olan kadınların ancak bunlar gibi olabileceğini hükmederlerdi.

Bunları takiben diğer üç karı daha gelip beşi dahi kendilerini müşterilere beğendirmek için muktedir olabildikleri derecede sevimli yüzlerini gösterdikten sonra birer tarafa oturdular. Bu anda hiçbir taraftan söz söylenemeyeceği tabiîdir. Ahmet ve Hulusi Efendiler kızları birer birer muayene ederek nazarıdikkatleri her hangisi üzerine isabet eyler ise o kızın bir lâhzaya mahsus olmak üzere gözleri yere eğilerek tavırları mütegayyir olurdu. Lâkin bu hâlin yalnız bir lâhzaya mahsus olduğuna dikkat etmelidir. Bu eser-i hicâb ise kendi hâllerini kendileri dahi müthiş ve ma'yûb görmekten neşet etmeyip acaba müşteri beni beğenecek mi beğenmeyecek mi şüphesinden mütevellit bir şeydi. Müşterinin kendisini beğendiği veya beğenmediği ilk dikkatini müteakip tavrında hâsıl olacak alâyim-i mahsûsasından anlaşılacağı, bu karılarca zaten mücerrep ve bu yolda kendieri pek mahir iseler de her hâlde müşterinin bu tavrını görmemek için bir saniyeye, bir ana mahsus olmak üzere gözlerini yere indirirlerdi.

Sükût, bayağı imtidat eyledikten sonra nihayet Hulusi Efendi güya medâr-ı kelâm olmak üzere «Matmazeller! Size zahmet verdik!» dediyse de kızlarda esnemekten, elleriyle gözlerini oğuşturup saçlarını filânlarını düzeltmekten başka cevap

görülmedi.

Ahmet Efendi, sanki bir acemi askermiş de ilk ayak talimi ediyormuş gibi oda içinde bir aşağı beş yukarı gezinmekte ve evvelce yapıp hazırlamış olduğu sigarasını yakmayı dahi taakkul edemeyerek ucu yanmamış sigarayı çekip yürümekteydi.

Neden sonra Maryanko dudu geldi. Dedi ki:

–Nasıl beyefendiler? Kızlarımı beğendiniz mi?

Hulusi –Maşallah hepsi güzeldir dudu!

Maryanko –Öyleyse size hangileri lâzımsa onlar kalsınlar da diğerleri dahi raḥatlarına baksınlar.

Hulusi –Söyle bakalım arkadaş, hangisini beğendin?

Ahmet –Dudu! Burada bir adam yalnız yatmak yasak mıdır?

Kızların beşi birden gülmeğe başladılar. Dudu dedi ki:

–Demek oluyor ki siz beğenmediniz!

Ahmet –Hayır! Beğenmedim değil. Fakat yalnız yatmak isteyen adam ne yapar diye sordum.

Maryanko –Yalnız yatmak isteyen adam bir otele gider.

Ahmet –Yağmur yağar, vakit gecikir de otel bulamayarak buraya gelirse?

Hulusi –O hâlde geceliği tamamen verip bir yatakta yatabilir. Öyle değil mi madam?

Maryanko –Orası öyle ya! Fakat ben size mutlaka kız beğendirmek isterim. (Kapı yanında bulunan uşağa) Vasili! Git Virgina'yı kaldır da al getir.

Uşak bu emir üzerine karının yüzüne öyle bir bakış baktı ki Hulusi Efendi bu bakışın manası «Canım! Virgina nasıl kaldırılabilir? Bilmiyor musun ki müşterisi vardır?» demek olduğunu anladı. Ahmet Efendi dedi ki:

–Yok yok! Zahmet etmeyiniz dudu! Kimseyi zahmete koymayınız. Kız beğenmediğim için değil. Tabiatim öyledir. Yalnız yatmaktan hoşlanırım.

Maryanko –O da sizim bileceğiniz şey beyim. Ya sizin için hangisi kalsın efendi?

Sözün ikinci fıkrası Hulusi Efendiye hitaben söylenmiş olduğundan Hulusi Efendi duduya bir cevap vermezden evvel arkadaşının yanına sokularak Fransızca lisan ile «Adam, niçin böyle ediyorsun? İşte bu gece dahi böyle eylenelim!» diye birçok sözlerle iknaa çalıştı. Ahmet dahi kendisine mukabele ederse de irat eylediği burhanlar yekdiğerinden kuvvetli olacağına gittikçe zayıflaşırdı. Bunlar Fransızca söyleşirlerken kızların birkaçı güya Fransızca anlıyorlarmış gibi davranarak birkaç kelime söylediler ki bu kadar pis lâkırdılar Fransız lisanında değil a Çin lisanında dahi ağza alınamayacak kadar murdar addolunurlar. Anlaşılıyor ya? Görüştükleri süfehadan öğrendikleri sözler olup gayet soğuk bir yapma olmak üzere bunları telâffuz eylemişlerdi.

Nihayet Hulusi Efendi arkadaşını ikna edebildi. Fakat Ahmet kendisi için hangi kızın kalması lâzım geleceğini tayin etmeyip bu hizmeti dahi Hulusi ifa ederek ve bir tane de kendi için ayırarak diğer üç kıza lüzum kalmayınca onlar kalkıp gittiler.

Kızlar giderken arkalarından bakan Ahmet Efendinin yüreğinden ve zihninden acaba neler geçiyordu? Mutlaka pek müthiş şeyler geçiyordu ki kaşları gözlerini örtercesine burnu üzerine doğru düşmüş ve gözleri ateş gibi parlamağa başlamış ve burnunun kanatları dikilerek nefesi dahi yunus balığının nefesi gibi bir şiddet-i müdhişe peyda eylemişti.

Üç kız gittikten sonra Vasili denilen uşak sokulup «Mastika filân bir şey ister misiniz?» dedi. Ahmet Efendi ile Hulusi bir anda fakat yekdiğerine uymaz birer cevap verdiler. Ahmet dedi ki: «Hayır! Rakı filân lâzım değil! Hemen yatacağız» Hulusi ise «Güzel konyağınız varsa biraz getir!» demişti.

Akşamdan beri görülmekte bulunan ittifak ve ittihatları burada ihtilâf ve iftiraka başlamış olan iki arkadaş, rakı veyahut konyağın lüzumu ve adem-i lüzûmu üzerine dahi biraz muhalefete başlamışlarsa da uşak bittabi Hulusi'nin emrini Ahmet'in tembihine tercih eyleyerek hemen elinde bir şişe ve dört kadeh ve bir tabak içinde dahi birkaç çürük çarık meyve olduğu hâlde avdet etti.

Konyak diye getirdiği şey ne olsa beğenirsiniz? Rom, hem de

Limon İskelesi'ne fıçı ile gelerek okkası üç buçuk dört kuruşa verilen pis şeylerden olursa beğenirsiniz ya? Hulusi, kadehin dibine birkaç damla koyarak tadına bakınca yüzünü buruşturup tükürecek yer dahi bulamayarak oda içinde birkaç kere dönmüş ve nihayet kapıdan dışarıya çıkarak bir tarafa püskürmüştü. Bunun üzerine uşağa «Oğlan, bu nasıl konyak?» diye rûy-ı ta'zîri gösterince herif «Efendim, konyak! Hem de fin şampanya konyak!» demesin mi?

Artık konyak istenildiği hâlde bulunamadığına mı yanmalı yoksa uşağın insanı techil eylediğine mi? Bir lâkırdı daha söylenecek olsa herif «Öyleyse galiba sizin konyak içtiğiniz olmamalı da konyağın da iyisini tanımıyorsunuz!» demekten dahi geri durmayacak.

Fakat nasılsa bu konyağı beğenmemek hususunda efendiler uşağa galebe edebildiler. Ahmet Efendi hiçbir şey istememekte ısrar eylediyse de Hulusi Efendi «Buralarda rakı daha ziyade müstameldir.. Belki içilecek gibi bir rakınız vardır. Ondan getir» diye uşağı tekrar gönderdi. Bu defa getirdiği şey konyağın konyağa hiç benzememesine mukabil rakıya epeyce benzeyebilen bir şeydi. Ahmet Efendi hâlâ aşağı yukarı gezinmekte devam eylediği hâlde Hulusi ve iki kız, rakıdan birer kadeh istimal eylediler.

İki kız ile Hulusi arasında teati olunan birkaç kelime-i mütekaddimeyi, burada yazmak için tekrar tahattur edebilmek kabil midir? O kadar manasız, yavan, mahalsiz ve münasebetsiz sözleri bellemek nasıl mümkün olabilir? Ezberlemek için daima sözlerin en muntazamı tercih olunur. Hatta eski zamanlarda bazı mühim şeylerin zaptı için onları ezberler idiyseler de hıfzını kolay olsun diye manzum bir hâle koyarlardı. Hezeyan ve türrehattan ibaret bulunan şeyleri hatırda tutabilmek en müşkül olan işlerdendir. Hele bu makule karılar ki dünyada hiçbir erkekle bir haftayı mütemadiyen beraber geçireceklerini hatıra bile getirmeyerek bir daha ya görecekleri ya görmeyecekleri herifler huzurunda söyleyecekleri söz için mana ve münasebet aramağa dahi asla hacet görmezler. Velev ki bir daha beş daha bu erkekler oraya gelecek olsunlar. Öyle yekdiğerine alıştıkları zaman rezaleti daha eşna ve fakat oldukça mana ve münasebeti olacak sözler kendi kendilerine cereyan edebilir. En ziyade dikkat olu-

nacak şey ise böyle henüz ilk defa görüştükleri adamlara henüz meydanda hiç de bir münasebet olmadığı hâlde bulup buluşturup söyledikleri sözlerdir ki bunlar hakikaten ilk işitenlerin kalplerinde bir nefret peyda etmemek kabil olamaz.

Bu nokta, hakikaten biraz tevaffuk edilerek sarf-ı lehâza-i dikkat olunacak bir noktadır. Bu nokta üzerinde gerek kızların ve gerek heriflerin hâlleri güzelce düşünülerek bâdî-i mülâkatta yekdiğerine teatiye şayan hiçbir münasebetli söz bulamayacakları biraz daha araştırılmalıdır.

En evvel düşünmelidir ki bu kadınlar şu heriflere nispetle nedirler? Haniya bazı sokaklarda şunun bunun telvisinden kurtarmak için mezar olmadığı hâlde birer taş dikilmiş yerler olmaz mı ki bunların taş dikilmemiş olanları gayet müstekreh bir suret alır? Gelen geçen oraya def-i zarûret ederler. İşte şu murdar yerlere uğramak, aynıyla böyle bir köşeye uğramak gibidir ki bir kere uğrayanın bir daha mutlak o yeri bulmak için ihtiyâr-ı tekellüf etmeyeceği derkârdır. O karılar dahi bu yerler demektir ki bir kere kendisine uğramış olan adamları bademe kendileri gidip arayamayacakları zarurî olur.

Ya o hâlde karılar ile erkeklerin ilk mülâkatında kendilerini söz aramağa, söz bulmağa mecbur eyleyecek ne tasavvur olunabilir? Bahusus ki böyle yerlere söz sohbet için dahi gelinmiyor! Başka bir maksad-ı mülevves için geliniyor. Binaenaleyh karılardan hiç münasebeti, manası, sırası, mevkii olmayan ne kadar uygunsuz sözler işitilirse insana asla tesir etmemelidir ama insan ne kadar olsa bu karıları beniâdem evlâdı sandığı cihetle kendilerinden zuhura gelen münasebetsiz tavırlarından âdeta kendisi mahcup olmak gibi bir şeyler hisseder.

Hele bizim Ahmet Efendinin bu ilk münasebetsizliklerden hâsıl eylediği nefret, daha ziyade idi. Hulusi dahi müteneffir idiyse de aradan birkaç dakika daha geçip de birkaç kadeh daha tedavül eyledikten sonra şu az müddetin kendisine göre mâsebakları münasebetleri dahi peyda olarak söze, sohbete, cümbüşe, şetarete meydan açılacağına muntazırdı.

Filvaki Hulusi'nin bu intizarı beyhude olmadı. Kızların evvelâ kerhen, sonraları daha ziyade iştiha ile aldıkları kadehler biraz uykularını dağıttığı cihetle müşterileri eğlendirmek

için gerek mecburen ve gerek birkaç kedehin tazelediği akşamki neşeleri üzerine münşerihan ufacık ufacık şarkı okumağa başladılar. Lâkin akşam eğlencelerinde olduğu kadar tiz perdelere çıkamazlardı. Zira uykuya varmış olan sair müşterileri rahatsız etmeğe hakları yoktu. Ahmet bunu görünce «Artık şâir-i a'zam Victor Hugo'nun aşkına olamazsa da şu sıklet-i derûn aşkına olsun» diye işret masasına yaklaşarak bir doluca kadeh parlattı ve yavaş yavaş meclisin sonbahar neşesi gibi köhne ve soğuk neşesine iştiraka başladı.

Bu dernek, bir saat kadar devam eyledikten sonra yağmurdan ıslanmış bulunan iki arkadaş çamaşır değiştirmenin adem-i imkânı üzerine yatmak ihtiyacını gördüler. Hulusi Efendi kendisi için intihap eylemiş olduğu karıyı beğenerek intihap eylemiş olduğundan refikasını alıp kendisine mahsus odaya çekildi. Ahmet Efendi ise kendisi için alıkonulan kadına dedi ki:

–Nasıl yatacağız?

–Nasıl isterseniz öyle yatacağız.

–Öyle ise haniya bu gece boş kalan kızlar yok mu? Sen onlardan birisinin koynuna girersin. Ben de senin yatağında yatarım. Olmaz mı?

–Buna sebep?

–İşte o sebebi sormazlar.

–Siz bilirsiniz beyim.

–Ben bilirsem öyle olmalı. Haydi beni odama götür de sen de yatacağın yere yat!

Üçüncü Bap

Ahmet Efendi henüz yarı uyanık yarı uyur bir hâl ile sabahleyin yatağı içinde yuvarlanırken hariçten kilise çanlarının ve yüzlerce satıcıların ve birçok arabaların gürültüleri patırtıları Beyoğlu'nun geceki samt u sükûtunu azim bir velvele-i hayât ve dağdağa-i kesb-i esbâb-ı maîşete tahvil eylemiş olduğunu, yatağı ve uykusu içinde düşünerek bütün bu tâz-ı mesâî-perverînin bu gürültü ve şamatanın kâffesi erbabı için mûcib-i iftihâr olacak derecelerde meşru olduğunu ve hâl ve hareketi asla meşru olmamak hasebiyle yaptığından utanması lâzım gelen bir adam var

ise o dahi kendisi olduğunu hükmeyler idiyse de uyku hâliyle bu mesmûât-ı hâriciyyesi kendisine bir nevi rüya gelerek binaenaleyh verdiği nadimane hükümlerin dahi rüyada verilmiş hükümlerden olmasını bittahattur müteselli olurdu.

Yarım saatten ziyade bir zamanı böylelikle geçirdi. Fakat nihayet hâl-i yakaza, hâl-i nevme galebe ederek gözlerini açtıkta gördüki güneş gereği gibi yükselmiştir. Sabahleyin sigarası ağzına verilmeyince gözlerini açmamak ve kahvesini dahi yatağı içinde içmek şanından olan bîçare Ahmet, bir kere etrafına bakındıkta yanında ne insan ne sigara filân göremediği gibi seslenecek olsa şayet hane içinde başka adamları rahatsız etmekle beraber kendisini dahi kendi ilân eylemiş olacağı mülâhazası mâni oldu. Velev ki akşam beraber yatmasını kabul etmediği karı yanında bulunsun hiç insanın ahlâk ve tabiatini bilmeyen ve bilmek ile mükellef dahi olmayan bir karı ile sabah âdetlerini tabiati üzere icra edebilmek kabil olur mu?

Artık kendi kendisine bin nadimane serzenişlerle yerinden kalktı. Öteye beriye aranarak bir sigara bulmağa çalıştı ise de muvaffak olamadı. Sigara çekmedikten sonra dahi başını toplamak mümkün değil!

Ne yapsın? Bir aralık oda kapısını açıp dışarıya göz gezdirdiyse de öyle bir mahalde bulunuyor ki oda kapısının eşiğinden öte tarafı kendisi için bir yabancı yerdir. Zaten iç tarafı dahi kendisine alışkın bir yer değil ya? Olabilmek dahi muhal.

Vakıa alt katlarda insan bulunduğuna delâlet eden bazı sesler ve ayak patırtıları varsa da nasıl seslensin? Hatta kapısı açık bulunduğu hâlde öyle dışarısını temaşada devam etmeyi dahi muzır ve tehlikeli bulmağa başladı. Öyle ya! Bu sofa üzerinde bulunan kapılardan birisi açılıp da dışarıya başka bir misafir çıksa? Vakıa çıkacak olan misafir dahi kendisini yemez yutmazsa da ya bir bildik olup da tanırsa? Ama öyle bir mahalle gelen bildikler dahi kendisini tayipte haklı olamayacak kadar rezalet içinde bulunuyor demek imiş. Ne demek olursa olsun! Her hâlde kendisi şâyân-ı ta'yîb bir hâlde bulunur ya?

Kapıyı tekrar kapayarak odasına girdiyse de bir sigara içmedikten sonra sersemliği defedebilmek mümkün değildi. «Bari yüzümü gözümü yıkayım!» diye oracıkta mevcut olan bir yüz ta-

kımının yanına yaklaşarak üzerinde kokulu sabunlar ve birkaç şişe lâvantalar görmekle bâdî-i emirde süsünü tahsin eylediyse de su kabının içindeki suyun üzeri toz ve toprak ile kaplanmış olduğunu görünce «Kim bilir bu su şuraya ne zaman konulmuş?» diye bir kere irkildi.

Şu ürküntü, zihnine daha ziyade vüs'at vererek düşündü. Kendi kendisine dedi ki:

–Vakıa pek süslü bir yüz takımı! Pek güzel sabunlar! Lâkin acaba bunlarla kimler yıkanmış? Nerelerini ne gibi bir murdarlıktan tathir için bunları istimal eylemiş!

Ahmet Efendi şu sözleri kendi kendisine söylerken yüzüne bakacak olsaydınız sanki pek ziyade iğrenecek bir şey görmüş gibi çehresinde azim bir sûret-i istikrâh görürdünüz. Şu ilk istikrah üzerine tekrar kendi kendisine dedi ki:

–Etrafa bakılacak olsa her şey temiz, her şey süslü görünür. Beyoğlu'nun en mükemmel yeri burası olduğuna şüphe kalmaz. Fakat bu temizlik, bu süs, işte aynıyla şu yüz takımının temizliğine süsüne benzer. Karıları da böyle! Levs-i fuhşun zihni telvis etmesi üzerine tathîr-i zihn edecek bir sabun dahi icat edilmiş olsaydı belki insan müsterih olabilirdi!

Hepsi yolunda ama sigara yok! Sigara isteyecek adam yok! Adamları çağırmağa imkân yok! Fakat bu sersemlik ile devama dahi hiç imkân bulunmadığından Ahmet Efendi oda kapısını tekrar açtı. Sofaya doğru kemâl-i ihtirâz ile birkaç hatve atmağa dahi cesaret aldı.

Yeni binaların merdivenleri bazı kere ne güzel işe yararlar! Elbette tecrübe olunmuştur ki yeni binalarda birbirinin üzerine vaz ve inşa kılınan merdivenler, ta üst katta bulunan bir adam baktığı zaman en alt katı görebilmeğe müsait olur. Ahmet Efendi dahi merdivenin yukarısından yavaşça aşağıya baktıkta aşağıki katın merdiveni başında iki kadının gizlice söyleştiklerini gördü.

Bu karıların birisi Rum diğeri Ermeni olarak yekdiğerinin lisanlarını bilmedikleri cihetle Türkçe konuşuyorlardı. Sözlerinin iptidası Ermeni karısının o gece iki müşteriyi idare etmiş olduğuna dair idüğini Ahmet Efendi muhaverenin bakiye-

sinden anladı. Zira Rum karısı demişti ki:

–Kız nasıl korkmadın? Ya gece yarısı ilk müşteri uyanıp da seni arasaydı ne yapardın?

–Onda uyanacak hâl mi kaldı? Zaten sarhoş geldiği hâlde iki şişe dahi burada içti.

–Ya şimdi ikisinden birisi uyanır da seni ararsa?

–Aman sen de! Acemi öğretecek vaktim yok. Elbette ilk akşamdan gelen herifin yanına gireceğim. Çünkü o bazı bazı buraya gelir. Hem de geceliği akşamdan vermeyip sabahleyin verir. İkinci gelen ise buraya daha ilk defa olmak üzere geliyor. Geceliği dahi peşin vermiştir. Vasili'ye tembih ettim. Uyandığı ve beni aradığı zaman hamama gitmiş olduğumu söyleyecek. Anladın mı ahmak? Acemilik lâzım değil. İki gecelik birden kazanmak öyle kopkolay olmaz ya! Biraz zahmeti göze almalı!

Ahmet Efendi, bu yerlerin murdarlığını bir kat daha arttırmak üzere şöyle iki adamı birden iğfal eylemek ihtimalini henüz tahayyül bile etmemiş olduğundan, karının bu sözlerine şaşmıştı. Hâlbuki Rum karısı dahi Ermeni karısının bu sözlerine beyân-ı hayretle «Kız Agavni! Eğer üç müşteri olsa üçünü de aldatabilir miydin?» demiş olduğundan karı bu işlerin eski mahiri olduğunu anlatacak bir tavr-ı muzafferâne ile demişti ki:

–Hay hay! Fakat üçüncü müşteri gece sabaha kadar kalmamalı. Yalnız bir saat kadar görüşüp gidecek olan müşterilerden olmalı. Hoş, üç müşterinin ikisi geceliği peşin vermiş olurlarsa sabahleyin Maryanko duduya biraz kavga dinletmek şartıyla üçünü dahi savmak mümkün olur ya! Her hâlde sabahleyin daimî müşterinin yanında bulunursun. Çünkü böyle işlerin en güç zamanı sabahleyindir. Ama müşterilerden birisi şayet âlemden utanır takımdan olup da gündüz buradan çıkamayarak sabah erkenden çıkarsa artık iş pek kolaylaşır. Bunları hep öğrenmeli kuzum. Daha neler var neler var ki onları öğrenmeyen kız bir kerhanede para kazanmaz eğer iş yalnız geceliğe kalırsa hâl yamandır!

Dikkat buyurulur ya? Ahmet Efendi için meydân-ı muhâkeme gittikçe vüs'at buluyor. Müşterileri aldatmak için daha neler varmış neler! İş yalnız geceliğe kalırsa hâl yamanmış!

Fakat sigarasızlık beliyesi her hâlden daha yaman olan bir

hâl! Ahmet Efendi ne yapsın?

Bari kendisini şu karılara gösterip onlar vasıtasıyla hizmetkârı çağırtmak ve onun vasıtasıyla dahi sigara buldurmak tedbirini düşündü. Artık bu murdar karılardan da utanacak ihtiraz edecek değil ya?

Bu cüretle merdiven başında bazı hareketler eyledi ki aşağıda bulunan karılar yukarıda adam olduğunu anlayarak baktılar. Ermeni karısı Ruma «Kız Kalyopi! Kocan uyanmış!» dedi.

Ahmet Efendi de kulak kabartmış! Kendi kendisine «Bunun birisi bizim karıymış! İsmi Kalyopi'ymiş! Fakat burada müşterilerin ismi dahi koca imiş!» diye iştigalât-ı fikriyyesine sermaye ittihaz edeceği şeylerin gittikçe çoğalmasına kendisi dahi şaşardı.

Kalyopi denilen kız hemen yukarıya koşup «Kocacığım! Uyandınız mı?» deyince Ahmet Efendi sanki yüreği ve ciğerleri üzerine bir güğüm kaynar su dökülmüşler gibi bir şeyler hisseyledi. "Koca!" tabirine şaştığı hâlde şimdi muhibbane bir de edât-ı tasgir ile kendisine "Kocacığım!" deniliyor. Erkeğe bu hitabı olur olmaz zevce-i menkûha bile edemez. Kimisi "Ağa" kimisi "Efendi" kimisi "Beyefendi" hitaplarını edip bunlara bir de edât-ı tasgir ilâvesiyle "Ağacığım!" ve "Efendiciğim!" demek derecelerine dahi zamanla ve zevç ve zevce arasında teklif ve tekellüfün hiç kalmaması üzerine varılır. "Kocacığım!" ise zevç ve zevce arasında hakikaten fevkalâde bir ta'bîr-i nâzik olup bu tabirin istimaline müsait zamanlar dahi bir ehemmiyyet-i mahsûsa ile mümtazdırlar. Burada ise birkaç saatlik mülâkata mahsus olan bir karı henüz mülâkat dahi etmemiş olduğu bir adama şu hitabı etsin!...

Ahmet Efendiye bu hâl hakikaten bir büyük teessürü mucip olduysa da sigarasızlık teessürü ona dahi galebe eylediğinden, karı daha merdivenin yarısına kadar çıkmış olduğu hâlde «Aman, bana sigara bulunuz! Bir de büyük fincanla bir kahve!» dedi. Artık karıda hangi fabrikanın hangi nev sigarasından istediğine dair sualler! Ahmet Efendi sözün uzanıp gitmemesi için matlubu olan sigarayı îzâhât-ı lâzimesiyle tefhim eyledi. Lâkin bu izahat dahi sözü az uzatmamıştı.

Hakikat! Reji çıkalıdan beri sigara almak için bir yere mü-

racaat edenler, epeyce mufassal bir istintaka duçar olurlar. Meselâ dükkânın birisine gittiğinizde bir sigara istediniz. Ezcümle şu suallere duçar olursunuz.

–Kaçlıktan?

–Hangi fabrikanın?

–Zıvanalı mı olsun zıvanasız mı?

–O fabrikanın bir cinsi kalın, bir cinsi dahi ince sigarası vardır. Hangisinden olsun?

Ahmet Efendi bu suallere meydan kalmamak için «Beyoğlu fabrikasının yüzlük zıvanasız sigarası!» diye def'aten ta'yîn-i maksad ederek yine odasına girdi.

Bir hayli zaman sonra nasılsa sigara ile kahve gelmiş olduğundan bîçare adamcağız bunlara mütehâliken sarılarak sabah keyfini yerine getirdi. Kahvenin her zaman alışkın olduğu üzere kavrulmuş olmayıp yüzde altmışı nohut karışık çarşı kahvesi olması, keyfin tamâmî-i husûlüne mâni idiyse de artık bu kadar ince eleyip sık dokunacak yerde bulunmadığını düşünerek beliyenin bu cihetine katlanmağa mecbur oldu.

Efendi, sigarasını kahvesini içerken kız birtakım malayani sualler irat eder idiyse de bunların bazılarına yalnız "evet" veyahut "hayır" makamında bir baş sallayış ile cevap vererek zihni, içinde bulunduğu hâli muhakeme ve gözleri dahi kızı muayene ile meşgul olurdu.

Karşısında bulanan kız eğer o kadar zayıf olmasa değirmi çehreli addolunacak saçları, kaşları kumral, gözleri koyu elâ, kirpikleri bayağı uzun ve gözlerinin letafetini arttıracak derecelerde kaşlarla mütenasip ve burnu gayet güzel mürtesim, hele ağzı ve çenesi pek mini mini, orta boylu, eli ayağı da küçük ve güzel bir şey olup hey'et-i umûmiyyesine «bir güzel kız!» denilebilir ve hele bazı ahval üzerine tebessüm eylediği zaman letafetinin arttığı teslim olunursa da içinde bulunduğu hâl kendisini o kadar soldurmuş, yıpratmıştı ki bu letafeti bulabilmek için insanın pek ziyade müdekkik olması lâzım gelirdi. Kadınlar kızlar, ekseriya güle teşbih olunurlar. Eğer bu kız dahi bir gül ise öyle bir güldür ki gonca hâline gelir gelmez bû-yı lâtîfi istişmama haris ve mütehalik olan birçok adamların ellerine düşerek bunlar kok-

laya koklaya vakitsiz soldurmuş ve yıpratmış olmaktan maada onu koklayan burunların en hafif ve tehlikesizi nezleden ibaret birçok hastalıklarla mülevves oldukları dahi gül üzerine bıraktıkları envâ-ı âsâr-ı mülevveseden anlaşılmakta bulunmuştu.

Haydi bakalım, midede kuvvet varsa şu hâliyle beraber bir muzahref içine düşmüş olan bu gülü elinize alınız da koklayınız!

Kalyopi'nin vücudunda emmekten, ısırmaktan, sıkmaktan, çimdiklemekten mütehassıl çürükleri uzun uzadıya tarife imkân yoktur. Fakat sigarasını kahvesini içtiği müddet Ahmet Efendi bu hâllere o kadar dikkat etmişti ki kendisi ressam olsa da kızı resm etmesi lâzım gelse, bir daha görmediği hâlde ezberinden resm edebilirdi.

Nihayet aralarında şu muhavere baş gösterdi. Ahmet Efendi dedi ki:

–Bizim arkadaş uyandı mı?

–Hayır efendim! Daha uykudadır.

–Neden bilirsin?

–Şimdi karısı ile beraberdim.

–Karısı kendi yanında değil miydi? O da bu gece benim gibi yalnız mı yattı?

–Hayır efendim! Beraber yattılar. Fakat karısı hamama gidecek de...

–Hamama mı gidecek? Acayip! Sabahleyin bu kadar erkenden hamama gitmek!

–Erken değil efendim! Saat üç oluyor!

Ahmet Efendi evvelce merdiven başından işitmiş olduğu muhavere üzerine bu hamam vesilesinin hikmetini anlamıştıysa da yine isticvapta devam eyledi:

–Her ne zaman müşteri gelse siz hamama gider misiniz?

–Her zaman değil ama hamama sık sık gideriz. Hekimler öyle emrederler.

–Hekimler ha? Sizin hekimleriniz de var demek.

–Elbette! Kendimizi sık sık hekimlere göstermeyecek olursak nasıl olur. Burası en kibar bir yerdir. Buraya hep beyler,

efendiler gelirler.

–İyi ama şimdi arkadaşım kalkar da karısını isterse ne cevap vereceksiniz?

–Hamama gitti diyecekler.

–Ya inanmazsa?

–İnanmazsa hamama haber gönderip çağırırlar. Hem inanmayacak ne var, artık gündüz oldu.

Bir iki dakikalık bir sükûttan sonra Ahmet Efendi sordu ki:

–Senin ismin nedir?

–Bana Kalyopi derler efendim. Küçük Kalyopi!

–Demek oluyor ki burada bir de büyük Kalyopi vardır.

–Hayır! Buradaki kızların en küçüğü ben olduğum için!

–En küçüğü mü? Kaç yaşındasın?

–Henüz 17 yaşında!

Ahmet Efendi deryâ-yı hayrete bir kere daha daldı. Tavrı mütegayyir oldu. Kız ise efendideki bu hâle kim bilir ne mana verdiğinden dedi ki:

–Başka yerlerde benden daha küçükleri bile vardır ama burada en küçük ben olduğumdan...

–Senden daha küçükleri mi?

–Evet efendim! On üç yaşında on iki yaşında bile vardır.

–On iki yaşında mı? Acayip! Burası mektep mi?

–Ah! Burası da bir mekteptir efendim!

–Kız, on üç yaşındaki kızlar âdeta mektep çocuğudurlar. Böyle yerlere onlar nasıl olup da duçar oluyorlar? Yoksa bu yerlerin ne demek olduğunu bilmiyorlar mı?

–Babaları yahut anaları satıyorlar efendim.

–Satıyorlar mı? Nasıl satıyorlar. Onlar halayık mı?

–Âdeta satıyorlar! Kızın gençliğine, güzelliğine göre on lira on beş lira yirmi lira bazı kere otuz liraya kadar satarlar.

Ahmet Efendi hemen kendisini çıldırıyorum zannetmeğe başladı. Bir sigara daha yakıp «Mümkünse bir kahve daha içebilir miyiz?» diye kızdan bir kahve daha istedi. Kız merdiven başın-

dan «Vasili» diye bir nida ederek Rumca bir kahve daha ısmarladı. Ahmet Efendinin yanına geldiği zamansa efendi sordu ki:

–Şimdi seni dahi buraya satmışlar mıdır?

–Hayır! Ben kendi kendimi sattım.

–Kendi kendini mi? Nasıl? Anlayamadığım şeyler...

–Evet efendim, kendi kendimi sattım. Fakat buraları sizin nenize lâzım? Siz akşam yalnız yattınız.

–Pek isabet ettim. Hem de sarhoş bulunduğum için korkmuştum ki... Neyse fakat şu satışı alışı anlamak isterim.

–Ne lâzım efendim. Kocacığım! Haydi yatağa yatalım. Hava soğuk!

–Bana yatak filân lâzım değil. Şimdi giyineceğim. Lâkin şu on iki yaşında kızları nasıl satıyorlarmış. Bunu anlamazsam patlayıveririm.

–Yalan söyledim kocacığım, yalan söyledim. Satmazlar!

–Hem bana öyle kocacığım filân deme! Neden ben senin kocacığın oluyormuşum! Zavallı kız! Ben şimdi gideceğim. İhtimal ki bir daha senin ismin bile hatırıma gelmeyecek.

Kız gözlerini önüne eğip Ahmet'in bu sözünden bayağı mahcup oldu. Fakat Ahmet şu satış ve alış meselesine dair izahat almaksızın kahveyi getiren Vasili «Efendi! Arkadaşınız uyanmış. Sizi istiyor. O buraya mı gelsin siz oraya mı gidersiniz?» demesi üzerine Ahmet Efendi Hulusi'nin oraya gelmesini rey ederek Hulusi geldikten sonra dahi söz başka cihete intikal eylediği için kızdan istediği izahat bittabi tecehhür eylemişti.

Başka cihete intikal eyledi dediğimiz söz, Fransızca söylenip mahiyeti ise Ahmet'in refika o geceyi nasıl geçirmiş olduğuna dair sorduğu sual üzerine Hulusi tarafından verilen ecvibe ve izahattan ibaretti. Meğer Hulusi dahi o kadar mumnuniyetle imrâr-ı evkat etmemiş. Hele sabahleyin bir yatak sefası etmek emelinde bulunduğu hâlde bir gecelik zevcesi olan hanımın hamama gitmiş bulunması!... buna da mâni olduğundan dolayı canı dahi sıkılmış imiş.

Ahmet Efendi hamama gitmenin hikmeti ne olduğunu bildiği hâlde arkadaşına bu ciheti izah etmeğe şimdilik hacet görmedi.

Bilâkis refikin hayret derecesinde istiğrabını celp için dedi ki:

–Bu gün ve bu akşam burada kalacağımızı haber verirsem şaşar mısın?

–Biz mi? Sen mi?

–Ben, biz!

–Galiba sen bu geceyi pek rahat geçirmiş olmalısın ki bir dahasını arzu eyliyorsun!..

–Öyle olmalı ve daha başka türlü hikmetini dahi sormaksızın bu reyime muvafakat göstermeli.

–Acayip, size bu fikr-i istibdâd ne zamandan beri geldi?

–Bu sabahtan beri! Sana yalnız şu kadarcığı söyleyeyim ki Ahmet Midhat Efendinin "Mihnetkeşan" hikâyesi gerçekten pek nakıs pek muhtasarmış.

–Canım sana ne oldu Allah'ı seversen? Meraktan çatlayacağım.

–Ben de merakımdan çatlayacağım cihetle çatlamamak için bu geceyi dahi burada geçirmek lâzımdır diyorum.

–İyi ya! Beni de işten haberdar et ki beraber kalalım eğlenelim.

–Sen hikâye, roman filân merakında mısın?

–Pek o kadar mübtelâsı değilsem de yine severim.

–Bir hikâyenin en ziyade meraka dokunacak yerine geldiğin zaman alt tarafı kesilirse?

–Vakıa insan merak eder.

–Öyleyse bu muvakkat zifafhaneler hikâyesinde her gün gelin olan şu kızların âdeta cariyeler gibi satın alınıp satıldığını işitirsen merak etmez misin?

–Satın alınıp satılmak mı? Amma yaptın ha? O nasıl şey?

–Nasıl şey olduğunu ben anladım mı ya? İşte buraları hakiki bir roman olup tamam şu meraklı yerinde dahi hikâyenin alt tarafı kesildi.

–Kızlardan sual edelim.

–Evvelâ bu ahzüitayı kendisi haber verdiği hâlde bilemem neden korktu, sonra kat'iyen inkâra başladı. Kızları, anaları ba-

baları satmaktaymış. Elbette bu mel'aneti icap eden birçok ahval var ki onları anlamalıyız. Dünyaya geldiğimize, dünyada yaşadığımıza göre dünyanın bu misillü ahvalini öğrenmeyecek olursak neye yarar? Fakat bunları her hâlde etraflıca bir tedbirle öğrenmeli. Zira adam aldatmağa mahsus olan bu yerlerde insan biraz tedbirsiz davranacak olursa alacağı haberler yalandan ibaret olur. Ezcümle sizin karının hamama gitmiş olması gibi!

–Vay bizim karı hamama gitmedi mi? Yoksa bir başka müşteriyle...

–Kaldır ayağı üstüne bastın.

–Ne? Bu ne halt etmek? Kabul etmem!

–Ee, bakalım şimdi bir rezalet çıkarabilirsen sayarım seni!

–Şimdi müşterisi gidince hamamdan gelir hiç renk vermemeli de bu garip mahallerin husûsiyyet-i ahvâline dair alacağımız malûmatı almalıyız.

–Pekâlâ, reyinden asla ayrılmayacağım.

–Şimdi sen buradan kalkarsın. Doğruca bizim sarraf Ohannes'e gidersin. Benim orada mevcut param vardır. Sana bir pusula veririm. Beş altın alıp gelirsin. Ötesini ben tertip eylerim.

İki arkadaş Fransızca olarak bu muhavereyi ederlerken Kalyopi acaba neler söyleştikleri merakıyla şaşkın şaşkın yüzlerine bakardı. Lâkırdı bittikten sonra efendiler sigaralarını tazeleyerek tekrar sohbete başladılar. Bir aralık Ahmet'in üçüncü ve Hulusi'nin ikinci kahvesi olmak üzere birer kahve daha ısmarlandı. Nihayet saat beşe takarrüp etmesiyle ve bu zamana kadar Hulusi'nin karısı Agavni dahi hamamdan!... gelmiş bulunmasıyla iki kadın ve iki erkekten ibaret olan cemiyette Ahmet Efendi dedi ki:

–Kızlar, biz ne düşünüyoruz biliyor musunuz?

Agavni –Ne düşünüyorsunuz beyim. Bu gece pek rahatsız oldunuz da onu mu düşünüyorsunuz?

Ahmet –Bilâkis bu gece burada kalmayı düşünüyoruz. Fakat sizin bir mâniniz yoksa kalacağız.

Kalyopi –Bizim ne mânimiz olur?

Agavni –Anlamazsın bre? Sanki dostlarımız filânlarımız var da geleceklerse demek istiyor. (Ahmet'e) Yok beyim yok! Şimdi bu züğürtlükte öyle dost tutuşacak adamlar da yok.

Ahmet –Öyleyse arkadaşım gidecek para getirecek. Ben burada kalacağım. Bugün akşama ve gece dahi sabaha kadar beraberiz.

Kalyopi –Oh! Pek âlâ olur.

Agavni –Vallahi pek âlâ olur! Bir eğleniriz, bir eğleniriz ki!

Verilen karar üzerine Hulusi Efendi, Ahmet tarafından sarrafa yazılan pusulayı hâmilen çıktı gitti.

Dördüncü Bap

Ahmet Efendi Kalyopi ile yalnız kaldıkta, kızcağız ya müşterisinin geceyi yalnız geçirmiş olması noksanını ikmal ve cebir için bazı alâyim-i hâhiş ve şetaret mukaddematı göstermeğe başlamış ise de soğuk olan bu şiveler bu cilveler Ahmet Efendinin buz gibi donmuş kalmış olan yüzünü ısıtamadı. Kız dedi ki:

–Akşam yalnız yattığınız gibi bu akşam dahi yalnız yatmak için mi burada kalmayı tertip eylediniz?

–Senin için bu hâl fenâ mıdır?

–Yoksa akşam beni beğenmediniz de bu akşam başka bir karı mı çıkaracaksınız kocacığım.

–Hayır! Bu akşam da seni çıkaracağım. Fakat sana rica ederim ki bana «kocacığım» deme! Zavallı kızcağız! Kocacığım demek ne demek olduğunu bilerek mi söylüyorsun?

–Bizim gibi günahkârlar için kocacığım diyecek müşterilerimizden başka kim olabilir? Fakat mademki bu akşam da beni çıkaracaksınız niçin?...

–Dedim ya işte! Senin için en iyi müşteri benim gibi müşterilerdir. Rahat edersin! Baksan a vücuduna! Kim bilir buraya gelen herifler sizi ne kadar hırpalarlar!

–Ah! Öyle ya! «Parasını verdim!» diyorlar!

–O hâlde bir müşteri ile yatmağa neden heves ediyorsun?

–Müşteriyi tutmak için başka türlü olur mu?

–Anlayamadım?

–Kendimi müşteriye beğendirirsem başka vakit dahi bana gelir.

–Ha! Anlamağa başladım. Demek oluyor ki bu evde hangi kadının müşterileri çok ise...

–Öyle ya! Hem hiçbir geceyi boş geçirmez hem de dudunun yanında itibarı ona göre olur.

–Müşteri ile yatmayı arzu etmek onu sevdiğinden dolayı olmayıp bunun içinmiş ha? Vakıa hesabın pek doğrudur. Sevmek lâzım gelse bu kadar müşterinin hangi birisini sevmeli? Fakat bunları sen bana söylememelisin. Söylediğin hâlde beni nasıl aldatabilirsin?

–Siz zaten aldanılacak müşterilerden değilsiniz ki! Dün gece paraları verdiğiniz hâlde benimle yatmadığınız gibi bu gece dahi kalacaksınız da yine yatmayacağınızı söylüyorsunuz.

–Ne bilirsin? Belki yatarım!

–Hayır! Siz bizim gibi kızlarla yatmazsınız. Öyle sizin gibi bazı müşteriler vardır ki buraya mücerret eğlenmek için gelirler. Yerler içerler çalarlar çağırırlar hatta koyunlarına kız alsalar bile dokunmazlar.

–O nasıl olur? Bir adam koynuna kız alır da dokunmaz olur mu?

–Onlar bizden iğrenirler. Hakları da vardır ya! Bir kere sizin gibi bir müşteri bana demişti ki «Siz bir kaşığa benzersiniz ki herkesin ağzına girersiniz. Binaenaleyh midesi olan bir adam o kaşığı ağzına almaktan ikrah eder»

–Acayip! Sen böyle sözler de işitmişsin ha? Ee, bunların ne demek olduklarını dahi güzelce anlamış mısın?

Ahmet Efendinin bu son suali sormasına istiğrap etmemelidir. Biz burada kızın söylediği sözleri fasih Türkçe olarak kaydetmekte isek de Kalyopi, Türkçeyi o kadar tuhaf söyleyen Rumlardandı ki söylediği şeyleri anlayabilmek için insanı epeyce düşündürürdü. Bu hâlde bulunan bir Rum, insana «Ben sizi bağırsaklarımdan severim!» dediği zaman can ve gönülden sev-

diğini anlatmağa çalıştığını anlayabilmek için haylice düşünmelidir. Binaenaleyh Ahmet Efendi, kızın söylediği şeyleri kendisi dahi anlayıp anlamamış olduğunu öğrenmeğe lüzum görmüştür. Kız dedi ki:

–Ben Türkçeyi iyi söyleyemezsem de söylemek istediğim şeyi pekâlâ anlarım. Tabiat sahibi olan erkeklerin bizden iğrenmelerine hak dahi veririm.

–Hak mı verirsin?

–Evet! Hiç haremlerde kocasından başka erkek tanımayan, kocasını ez-can ü dil seven hanımlar bize benzerler mi? Biz neyiz? Dünyada hiçbir kimseyi sevmez, hayvan gibi bir mahluğuz. Bir müşteri bizi aldığı zaman bizden muhabbet bekler, lezzet bekler. Hâlbuki biz ona ne kadar muhabbet ve şevk ve lezzet gösterirsek hepsi yalandır. Öyle değil mi? Biz gönlümüz isteyerek ona gitmiyoruz ki! Geceliğimizi almak için gidiyoruz. Bir kere düşününüz! Bir adam kendi işini kendisi gördüğü zaman ne kadar gayret ve şevk ve lezzet ile görür. Gündelikçi bir başkasına iş gördüğü zaman öyle gayret ve şevk ve lezzet ile işler mi?

–Bu lâkırdıların hepsi doğru, ama bunları senden işitmeyi beklemezdim.

–Ben de bu lâkırdıları her müşteriye söyler miyim ya? Fakat sizin öyle başka müşterilere benzemediğinizi anladım da onun için söylüyorum. Buraya birtakım adamlar gelirler ki gecelik hususunda âdeta pazarlık ederler. Bir buçuk lira istenildiği hâlde üç mecidiyeden kapıyı açarlar. Artık bunlar verdikleri paranın acısını çıkarmak için o geceyi sabaha kadar nasıl geçireceklerini düşünmelisiniz! Siz ise iki gecede üç lira veriyorsunuz da yine beni rahat bırakacağınızı söylüyorsunuz. Artık sizden bu sözleri saklamağa ne hacet kalır? Ben size «Aman, sizi şöyle sevdim böyle sevdim. Mutlaka sizinle yatmak isterim!» diye yalandan arsızlanacak olsam bana inanır mısınız? Yok! Öyleyse size her şeyin doğrusunu söylerim de bari hiç olmazsa bizim ne makule bîçareler olduğumuzu anlarsınız.

Daha muhaverenin iptidasından beri Ahmet Efendi, Kalyopi'nin çehresinde bir tavr-ı ma'sûmiyyet görmekteydi ki bundan kalbinin dahi saffetini istidlâl eyleyerek hele şu söylediği sözleri itmi'nân-ı kalbîsinin dahi bundan ibaret olarak söy-

lediğine asla şüphe etmemek isterdi. Vakıa bir adam beyân-ı efkâr eylerken onda bir tavr-ı mahsûs, bir şîve-i ifâde, bir eda vardır ki insan biraz erbâb-ı tedkikten olup da güzelce dikkat edecek olsa mütekellimin söylediği söz, vicdanına muvafık olup olmadığını bayağı teyakkun eyler. Ahmet Efendi ise öyle her işittiği ilk söze inanır makuleden olmayıp bin söz içinde doğruya şebih ancak iki söz bulabilir adamlardan olduğu hâlde Kalyopi'nin söylediği sözler içinde binde ikisinin üçünün bile hilâf olmayıp ciddî olduğunu teslim için kalbinde bir hiss-i mecbûriyet doğmaktaydı. Maahaza her hâlükârda elinden bırakmadığı ihtiyatını yine ele alarak dedi ki:

–Güzel ama sizin ne makule bîçareler olduğunuzu anlarsam, bundan sana ne fayda hâsıl olur?

–Hiç! Şu kadar ki bizim nefret edilecek kızlar olduğumuzdan ziyade acınacak kızlar olduğumuzu anlamış olursunuz.

–Bir de bizimle beraber geçirdiğiniz geceyi biraz daha rahat geçirmiş olursunuz, öyle değil mi? Fakat bir başka fayda daha var. Onu niçin söylemiyorsunuz.

–O hangisi?

–Bizden, geceyi bizimle beraber geçirmemek için paraları aldıktan sonra o gece başka müşteri daha alarak iki kat ücret kazanmış olmak.

–Evet! Bu da mümkündür. Eğer müşteri çıkarsa mümkün olur.

Kız bu cevabı bilâ-teemmül ve lâ-ihtiyat serbestçe vermiş olduğundan Ahmet Efendinin istiğrabı arttı, dedi ki:

–Acayip! Bunu da inkâr etmiyorsun ha?

–Neden inkâr edeyim?

–Demek oluyor ki bazı kere böyle yapan kızlar dahi vardır.

–Böylesini değil daha başka türlüsünü dahi yaparlar. İkisinin de koynuna girmek üzere başka başka iki müşteri alanlar da bulunur. Hatta sizin arkadaşın aldığı kız yok mu? Agavni? İşte dün gece iki müşteri savdı.

–Ya meselâ bu gece sana bir müşteri daha çıksa alır mıydın?

–Siz yattıktan sonra çıkarsa alırdım. Yahut siz yatıncaya kadar beklerse!

–Bunu da söylüyorsun ha?

–Niçin yalan söyleyim. Sizin benden istediğiniz eğlenceyi icra ettikten sonra beni yanınızda alıkoymayacağınız hâlde geceyi boş geçireceğime bir müşteriden beş on para daha alsam fena mı olur?

–Ya o geceyi de rahat geçirdiğine sevinsen fena mı olur.

–Bizim için rahat ne kadar uzak!

Kızın sözleri Ahmet Efendinin merakını gittikçe tahrik ederek zihnine dahi o kadar şeyler hücum ederdi ki vâridât-ı zihniyyesi altında ezilip kalmak derecelerini buldu. Bununla beraber açlık dahi kendisini hissettirmekte olduğundan kuşluk taamı için ne yapmak lâzım olduğunu kızdan sordu. Kalyopi dedi ki:

–Dışarıdan yemek getirmek lâzımdır. Fakat bir tanıdığınız yer varsa oraya haber gönderip getirtiniz. Parasını da oradan gelen adama verirsiniz.

–Bu neden?

–Neden olacak, bizim Vasili'ye para verip getirtecek olursanız verdiğiniz paranın yarısı kadar bile yemek gelmez.

–Çok şey! Vasili senin arkadaşın olduğu hâlde onun faydası hilâfına olarak bu sözü niçin söylüyorsun.

–Sizi zarardan kurtarmak için!

–Ben bir yabancı adam olduğum hâlde?

–Size gerçek söylerim ki sizi başka müşteriler gibi addetmiyorum. Çünkü siz dahi beni başka müşterilerin bizim gibi kızlara baktıkları nazarla görmüyorsunuz.

–Kalyopi! Şu doğru sözleri söylemekten maksadın ne olduğunu şimdi anlamağa başladım. Beni bir karı sıfatıyla aldatamayacağını gördün de böyle safvet-i kalb göstererek aldatmak istiyorsun.

–Aldatmak değil. Size o suretle kendimi beğendirmek istiyorum. Aldatmaktan elime ne fayda girecek? Ben geceliğimi bilirim. Ama size kendimi beğendirecek olursam, şayet bir daha geldiğiniz zaman yine beni çıkarırsınız. Mademki buralara karı aramak için gelmiyorsunuz. Yalnız bir eğlence için dahi beni kâfi görürsünüz. Benden daha güzel olanları aramazsınız.

–Ama sen de pek güzelsin.

–Ben mi?

–Hakikaten pek güzelsin ama gece gündüz yorgunluktan solmuş, berbat olmuşsun.

Bu söz kızın cangâhından bir ah koparıp ağzından burnundan alevler çıkarırcasına göğüs geçirmesine sebep oldu. Ahmet Efendi sordu ki:

–Neden ah ettin?

–Siz beni bir sene evvel görseydiniz?

–Sen bu sanata başlayalı ne kadar zaman oldu?

–Dokuz ay!

Dokuz ay zarfında bir kızın böyle sininin iki misli ihtiyarlanmış görünecek kadar yıpranamayacağını derhatırla, Ahmet birdenbire kızın sözüne inanmak istemediyse de bir de hatırına «Henüz 17 yaşında!» sözü gelerek «Vah bîçare! Henüz 17 yaşında! Ne zaman kadın oldu, ne zaman ilk ismet-i melekânesini mahvetti. Ne zaman buralara düştü! Evet! Bu da doğrudur. Bu kız henüz bir senelik günahkâr değildir» dedi.

Maahaza her şeyden evvel hallolunacak mesele taam meselesiydi. Dün akşam taam etmiş oldukları lokanta vaktiyle her zaman devamlı müşterisi olduğu bir yer olmasıyla Ahmet Efendi oraya bir pusula yazarak taam istedi. Hâlbuki tanımadığı bir yer olsa dahi taam celbi mümkünmüş. Zira Kalyopi'den öğrendi ki gelen müşteriler haber gönderdikçe lokantalar taam gönderirler ve yine kendi fiât-ı muayyeneleriyle akçesini alırlarmış. Bunu bilmeyen müşterilerse uşağa para vererek et'ime mübayaa ettirecek oldukları hâlde küllî sirkatlere duçar olurlarmış.

Gönderdiği uşak taamı getirinceye kadar şâir-i a'zam Victor Hugo'nun aşkına değil belki şu murdar mahallerde şâyân-ı nefret olmaktan ziyade şâyân-ı merhamet olduklarını yine Kalyopi'nin hükmeylediği bîçarelere şefkat namına olarak birkaç kadeh nûş etmeğe lüzum gördü. Mikdâr-ı sahîhi elli dirhem olmadığı hâlde yüz dirhem addolunarak fiyatı dahi hane sahibinin başkaca bir ticareti olmak üzere on kuruş olan şişelerden bir tanesi iki kadeh ile beraber getirildi. Ahmet Efendi Kalyopi'ye dedi ki:

–Müşterileriniz size çok rakı içirmeyi isterler. Öyle değil mi?

–Evet!

–Sizi neşelendirip de eğlenmek için olmalı. Fakat siz vücudunuza niçin acımazsınız da o kadar çok içersiniz?

–Biz vücudumuza acıyacak olsaydık zaten buralara düşmezdik. Biz dahi müşterilerimize çok içirmek isteriz de onun için kendimiz de çok içeriz.

–Müşteri çok içerse ondan ne fayda hâsıl olur? Geceliği zam etmez ya?

–Öyle değil. Beş altı şişe rakı sarf olunursa elli altmış kuruş eder. Bizim dudu müşterilerine çok rakı içiren kızlardan memnun olur!

–Öyleyse demek oluyor ki sen dahi bugün hem kendin çok içeceksin hem de bana çok içireceksin. Öyle mi?

–Hayır! Siz o adamlardan değilsiniz. İstediğiniz kadar içersiniz.

–Sen de eğer istersen hiç içme, ben duduyu başka türlü memnun ederim.

–Siz bilirsiniz. İçmem efendim!

–Yok! Seni içmekte içmemekte mecbur etmek istemiyorum. Canın nasıl isterse öyle hareket et.

–Canım nasıl isterse mi? Hiç benim canımın istediği gibi olur mu? Müşteri ben miyim? Siz nasıl isterseniz öyle.

–Hayır hayır! Bugün ben istiyorum ki müşteri sen olasın. Canın nasıl isterse öyle hareket edesin.

–Ne kadar iyi adamsınız!

Kalyopi bu «Ne kadar iyi adamsınız!» sözünü o kadar hayret-âmîz bir tavırla söylemişti ki âdeta dünyada bu kadar iyi adam bulunabileceğine ihtimal dahi verememekte olduğu tavrından anlaşılmıştı. Binaenaleyh Ahmet Efendi, artık kendisi için birgün bile istediği gibi hareket etmek muhal olduğuna inanmış olan bu kızcağızı bari birgün olsun hürriyyet-i insâniyyeden müstefit olarak yaşatmaktan kendisince de pek büyük bir lezzet hâsıl olacağını hükmeyledi. Dedi ki:

–Kalyopi! Senden bir şey rica edeceğim.

–Ne isterseniz efendim? Söyleyiniz!

–Bugün şu saatten yarın bu vakte kadar buradayız değil mi?

–Öyle söylediniz.

–Bu müddet zarfında beni istediğim gibi eğlendirmek ister misin?

–Başka ne isterim?

–Öyleyse yarın bu zamana kadar kendini tamamıyla serbest bileceksin. Sana hakikaten âşık olan bir koca yanında bulunuyorsun. Her nazını çekmek onun için bir şereftir. Seni her veçhile memnun etmek istiyor. Anladın mı? Yarın bu vakte kadar nasıl yaşamak istersen öyle yaşayacaksın. Ben de işte bununla eğlenip lezzet bulacağım.

–Ah kocacığım!

–Yine kocacığım dedin.

–Siz öyle emretmediniz mi ya? Daha şimdi söylemediniz mi ki yarın bu vakte kadar...

–Evet! Evet! Söyledim. Yarın bu vakte kadar bana kocacığım demeli. Fakat yine niçin ah ettin? Söylediğim sözü beğenmedin mi? Teklifimi kabul etmedin mi?

–Nasıl kabul etmezmişim! Memnunen, müteşekkiren kabul ederim. Fakat ben de sizden bir şey rica edeceğim.

–Söyle, zati her ne istersen söyle demedim mi?

–Tamam siz de yarın bu vakte kadar günahkâr kızlar hakkında günahkârlığa dair hiçbir söz söylemeyeceksiniz. Bana hiçbir şey sormayacaksınız. Bizim acınacak kızlar mı yoksa nefret edilecek kızlar mı olduğumuzu hiç yüzümüze vurmayacaksınız. Zevkinizde sefanızda olacaksınız.

–Pekâlâ! Bu şartı dahi kabul ettim.

Ahmet Efendi bu şartı kabul etti ama pek de gönlünün arzusuna muvafık olmak üzere kabul etmedi. Zira bu mukaddemattan maksadı Kalyopi'yi deşip, aradığı esrara vasıl ve vâkıf olmaktı. Kızın safi vecdi olarak söylemiş bulunduğu sözler üzerine kendisini birgünceğiz olsun bahtiyar etmeyi başkaca bir arzu olmak üzere emel edinmiş bulunduğundan, şimdilik bu emele vusul

ile iktifaya mecbur oldu.

Bir başkasını memnun ve mütelezziz etmekten zevk ve lezzet aramağa şâyân-ı istiğrâb bir manasızlık nazarıyla mı bakarsınız? Hâlbuki bu keyfiyet insanlar için umumî bir şeydir. Bu da cibillet-i beşeriyyenin bir büyük muktezasıdır ki her şeyden hükmü kıymetli olursa da ağleb-i husûsâtta insan farkına varmaz. Yolda bir adama niçin aşinalık edersiniz? Herkese güler yüz gösterip tatlı söz söylemeyi muvâfık-ı nezâkettir diye neden iltizam eylersiniz? Bunlar hep başkalarını memmun etmek değil midir? Hâlbuki onların sizden memnun olmaları sizce dahi mûcib-i zevk ve lezzettir de onun için böyle yaparsınız. Bu sır ve hikmet, muhabbet hususunda kendisini en parlak olarak meydana koyar. Sevdiğiniz bir kadını memnun ve mütelezziz etmek için neler yaparsınız? O kadını kendinizden memnun eylediğiniz hâlde onun dahi size göstereceği tavr-ı memnûniyyet bir muhabbet-i mukabele olmak üzere telâkki olunarak işte siz dahi bundan memnun olursunuz. Zevk alıp lezzet bulursunuz. Dem-i visâlde bile kendi huzuzatınızdan ziyade mahbubenizin huzuzatını arzu edersiniz. Zira sizin zevkiniz dahi o yüzden tamam olacaktır.

Ama böyle bir murdar yerin murdar kızları hakkında bu hüküm vaki olamazmış!

Pekâlâ tamamıyla vaki olur. Evvelce muhaverede dahi geçtiği üzere buraya gelenler alelumum kızları sahoş ederek onların neşesinden zevk ararlar. Hem de bizim Ahmet Efendinin hatırına gelen şeylerin hiçbirisi onların hatırına gelmediği hâlde bu kızları âdeta havass-ı nisvâniyyesi mükemmel kadınlardan diye telâkki eyleyerek o surette hareket eylerler. Kızların bu derecelere kadar hırpalanmalarının sebebi dahi bu değil midir? Böyle birkaç altın masraf ihtiyar edenler, daima bu masrafa mütehammil olmayıp masârif-i mezkûreyi göze aldıkları zaman dahi bari mükemmel eğlenmek için huzuzatının kâffesinde o derece-i ifrâta varırlar. Suiistimalâta girişirler. Vakıa bu yorgunluk onları birkaç gün hasta ederse de bîçare kızlar ertesi akşam için dahi suiistimale, ifrata bu kadar müstait olan diğer birtakım erbâb-ı hırs ve hevesin tatmîn-i hırs ve heveslerine mecburen muntazır bulunurlar. İşte bir gecesi kaviyyü'l-bünye erkekleri birkaç gün hasta eden bu suiistimalât, bu metaib o bîçareler için her gece mevcut olmak münasebetiyle onlar böyle henüz on yedi

yaşındayken yıpranarak solarlar giderler.

Ahmet Efendi ise yabancısı olan bir kızı yirmi dört saat bahtiyar ve memnun etmekten lezzet aramakta başkalarından daha ziyade haklıydı. Zira bu lezzeti müddetü'l-ömr kendisi tecrübe etmemiş olduğu gibi onu izaka etmek istediği kız dahi hemen müddetü'l-ömr görmemiş olduğu bir şeyi görecekti.

Hâsılı ısmarlanan taam geldi. Ahmet Efendi, arkadaşının refikası olan Agavni'yi dahi taama davet eyledi. Agavni ise zaten sabahleyin merdiven başında Kalyopi'ye haniya şu sınıfta henüz acemi addeylediği kıza ders vermesinden dahi anlaşılmış olduğu üzere kedilerine mahsus olan ahvali Kalyopi gibi saffetle itiraf ve hikâye edecek makuleden olmadığı gibi Kalyopi ile Ahmet Efendi arasında söylenilmiş olan sözler onunla hiç söylenmemiş bulunduğundan, onun bu müşteriyi telâkki etmesi Kalyopi'nin telâkkisine asla makis değildi. Binaenaleyh meydanda bulunan bir tek şişeden bir tek kadeh içerek taama oturmaktan memnun oldu. Daha rakı istedi. Ahmet Efendi o gün ta ferdaya kadar her emir ve nehyi Kalyopi'nin elinde olduğunu söyleyince istiğrap etti. Maahaza Kalyopi bir şişe daha ısmarlayıp refikasının istiğrabını men için evvel Rumca olarak sûret-i karârı anlatmağa başladıysa da Agavni Ermeni olmak hasebiyle Rumcada öyle mahir olmadığından Kalyopi'nin ona anlatmağa çalıştığı Rumcayı zaten mevzû-ı mes'ele malûmu olmak hasebiyle Ahmet Efendi dahi anlardı.

Taamın imtidat eylediği zamanın en büyük kısmı, bu Rumca sözlerle geçti. Agavni, Kalyopi'nin söylediği sözleri öyle bir tavır ile dinlerdi ki Ahmet Efendiyi âdeta parası çok, aklı yok bir ahmak olmak üzere telâkki eylediğini bu tavrından Ahmet Efendi dahi anlardı. Öyle ya! Koynuna almaktan bile istikrah eylediği bir kız hakkında şu muâmele-i kerîmâne, ahmaklıktan başka neden neşet eyleyebilir?...

Lâkin bîçare Kalyopi, kendi sözlerini müşterisinin anlamak ihtimalini hatırına bile getirmediği hâlde Ahmet Efendinin o zamana kadar hiçbir misalini görmediği bir adam olduğunu ve gösterdiği uluvv-i cenâbın kendi kalbine dahi büyük bir tesir bıraktığını o kadar safdilâne bir suretle söylerdi ki bu hâl Ahmet'i tahassüsat ve teessürât-ı vâkıasında bir kat daha teyit eylemiş

ve Agavni'de ise acemi kızın acemilikten fazla bir de eşşekçesine safderun olması fikrini hâsıl eylediği, karının bu manayı ifham eyleyen tebessüm-i müstehziyânesinden anlaşılmıştı.

Beşinci Bap

Taamdan kalktıktan sonra zaten geceden beri uykusuz ve yorgun bulunan Ahmet Efendiyi bir gevşeklik alarak gözleri kapanmağa başladığından, kızların dahi hâsıl olan reyi üzerine Ahmet Efendi yatağa girdi. Kendisini dahi acaba davet eder mi diye Kalyopi biraz Ahmet'in yüzüne baktıysa da öyle bir teklif olmadığından evvelâ Agavni ve biraz sonra Kalyopi odadan çıktılar. Ahmet Efendi dahi oldukça uykuya benzer bir suretle daldı gitti.

İki saatten ziyade uyumuş olmalıdır ki oda içinde hâsıl olan bir gürültü Ahmet'i uyandırdığı zaman bayağı kafası yerine gelmişti. Bu gürültü Hulusi Efendinin avdeti münasebetiyle hâsıl olmuştu. Vakıa Kalyopi, Ahmet'in rahatını ilzitam ederek yukarıya çıkılmamasını rey etmiş ise de Hulusi Efendi öyle rey ve irade dinlemeğe kendisini mecbur bilmediğinden yukarıya çıktığı gibi Aganvi de arkasından ve nihayet Kalyopi dahi cümlesinin arkasından çıkmışlardı. Ahmet Efendinin uyanması, umumî bir kahkayayı müstelzim olup Ahmet dahi bu kahkahaya iştirakten geri kalmadı. Her kafadan bir söz çıkmak suretiyle demincekki taam ve yarına kadar verilen karar Hulusi'ye dahi anlatılmağa başladı. Nihayet yarına kadar ne yolda hareket edilecekse Kalyopi'nin reyiyle edileceği dahi Hulusi Efendiye anlatılınca dedi ki:

–Oo! Ne çabuk muaşaka! Ne çabuk mahkûmiyet! İşte sen böylesin. Daima ifrat ve tefritten ayrılmazsın. Ya hiç olmaz, ya en fazla olur.

Fakat Ahmet Efendi bunun sebep ve hikmetini sormak lâzım olmadığını ifham ve ikna edince, Hulusi dahi lâtifeyi kısa kesti. Maahaza Kalyopi'ye tevcîh-i hitâbla dedi ki:

–Ee hanımefendi! İşte saat dokuz oldu. Ne yapacaksan her şeyin tamam zamanıdır.

Kalyopi –Ne yapacağız diye tasavvur ediyorsunuz?

Hulusi –Acayip! Burada kalmaktan maksat zevk değil mi? Bunun birinci iktizasıysa dün akşam lokantada olduğu gibi istemeye istemeye başlayarak sonra dünyada gelmiş gelecek ne kadar şuara, hukema varsa cümlesinin aşkına, hayatına, mematına kadehler tokuşturmak değil mi?

Kalyopi bu sözün ta «kadehler» gelinceye kadar olan kısmından hiçbir şey anlayamamıştı. Kadehler dermeyan olununca dedi ki:

–Bu gece her şeyi ben emredecek değil miyim? Eğer her şeyi benim emrime menût kalmaktan maksat bizim eğlencemizin, rahatımızın, memnuniyetimizin istihsali ise ben evvelâ rey ederim ki bu akşam rakı içilmeyecektir.

Agavni –Oh! Eğer senin her reyin böyle olacaksa ben de sana haber veririm ki reylerinden hiçbirisi kabul olunmayacaktır.

Hulusi –Ben de Matmazel Agavni ile beraberim. Hem zannederim ki sen de bizimle berabersin değil mi Ahmet!

Ahmet –Hayır! Ben Kalyopi'ye söz verdim. Onun dediğinden dışarıya çıkmam!

Agavni –Eğer Kalyopi'nin dediğinden dışarıya çıkmayacak olursanız, bu akşam esnemekten çeneleriniz ayrılır. Can sıkıntısından patlarsınız.

Kalyopi –Biz bu kararı verdiğimiz zaman siz yoktunuz. Binaenaleyh siz bu karara tâbi olmakta muhtarsınız. Fakat biz içmeyeceğiz. İyi değil mi kocacığım?

Ahmet – Pekâlâ karıcığım!

Hulusi –Vay vay! Karıcığım, kocacığım! Bravo! Bravo! Aferin Kalyopi, muvaffakiyet ve muzafferiyet bu derecelerde ha? Tebrik ederiz.

Kalyopi –Biz yarına kadar böyle karar verdik. Yarına kadar karıcığım, kocacığım diyeceğiz. Siz buyurunuz rakı ısmarlayınız. İçiniz! Biz içmeyeceğiz.

Hulusi –Güzel a? Fakat şundaki hikmeti bize de söyle ki eğer akla yakın bir şeyse biz dahi size tâbi olalım. Zaten biz de Bekri Mustafa'nın ahfadı değiliz ya? Aralıkta bir içeriz.

Kalyopi –Bundaki hikmet şudur ki biz her akşam... Her ak-

şam değilse bile haftada dört beş altı akşam körkütük sarhoş oluncaya kadar içiyoruz. Eğer bu akşam dahi içersek her akşamdan bu akşamın ne farkı kalır? Hâlbuki bir akşamcık dahi sarhoş olmaksızın uslu, akıllı, rahat eğlenirsek bizim için fevkalâde bir akşam geçmiş olur. Ben de ondan pek ziyade hoşlanırım. Zaten benim hoşnut olmaklığımı kocam istiyor. İşte bnun için öyle rey ettim.

Hulusi –Güzel ama Matmazel, sizin gibi biz dahi her akşam içsek körkütük olsak bir akşam dahi ayık geçirmeğe lüzum görürdük. İhtimal aylar vardır ki biz ağzımıza katre koymamışızdır. Yalnız dün akşam birkaç kadeh parlattık. Bu hâlde dahi biz bu akşamı vur patlasın çal oynasın diye geçirirsek hoşlanacağız!

Ahmet –Canım, işte kızcağız pekâlâ söyledi ya? Siz buyurunuz! Afiyet olsun. Bizi de kendi hâlimize bırakınız.

Hulusi –Canım seninle lâkırdım yok. Sen şimdi içmemek için dünyanın feylesofilerini, hikmetlerini ortaya koyarsın bir kere de başladın mı? Artık seni men için zincirlerle bağlamak lâzım gelir. Her arkadaşın muhalefetleri senin gibi olacak olsa dünyada hiç iki arkadaş arasında ihtilâf görülmezdi. Ben Matmazel Kalyopi Hanımla konuşuyorum.

Kalyopi –Pekâla efendim! Söyleyelim de içki getirsinler!

–Ha şöyle! Bravo matmazel! Ama zannetmeyiniz ki reyinize muhalefet ediyoruz! Hâşâ! Her hâlde rey sizindir. Yalnız biz dahi âcizane beyân-ı efkâr edelim de beğenmezseniz yine sizin dediğiniz gibi yaparız.

Kalyopi –Benim dediğim gibi yapacak olsanız, bu akşam içmezdik.

Hulusi –Yok ama sözünüzden dönmeyiniz! Onun kararını verdik gitti! Bundan sonra her ne emrederseniz demek istiyorum.

Agavni –Ben öyle şey bilmem! Bu gamlı dünyada rakısız yaşayamam. Hiçbir şeyde dahi Kalyopi gibi mektep çocuğunun emrine tâbi olamam!

Ahmet –Vay! Bu dünya sizin için dahi gamlı dünya mıdır hanım!

Agavni –Gamlı gamsız! Kadehleri parlattığın gibi ne gam kalır ne kasavet.

Ahmet –Kalyopi dahi mektep çocuğu ha?

Ağavni –Ne olacak ya? Hatta geçen gün gördüm ki bir yüz havlusunu dürmüş bükmüş başına bir hotoz koyup bebek yapmış oynuyordu. Henüz 17 yaşında!

Ahmet Efendi bir kere daha içini çekti. Hulusi mukaddematı bilmediği cihetle bu sözden bir şey anlayamadı. Kalyopi'nin safderunluğu veyahut tabir caizse masumiyeti bu son söze dikkati bile meneyledi.

Uşağa verilmiş olan emir mucibince dört şişe rakı, dört kadeh, dört bardak dahi su geldi. Agavni dedi ki:

–Siz bu gece kumandayı kime vereceğinizi bilemediniz. Eğer kumandan ben olsaydım şimdi Vasili'ye bir emir verip âlâ mezeler dahi getirtirdim.

Hulusi –Orduda yalnız bir kumandan olmaz ya sen de ikinci kumandan ol da bu emri ver!

Agavni bir asker kumandanı tavrıyla Vasili'ye haykırarak meze dahi emreyledi. Kalktı kadehlerin dördünü dahi doldurdu. Fakat Kalyopi ile Ahmet içmek istemediler. Agavni dedi ki:

Siz bu akşam burada eğlenmek için kaldınız öyle mi? Yazık öyleyse paralarınıza! Daha iptidasında böyle birbirimize uygunluk göstermeyecek olursak nasıl eğlenebilirmişiz? Evinizde kalsaydınız hem istediğiniz rahatı bulur hem de avuçlar dolusu paralar masrafa girmezdiniz.

Hulusi –Böyle bir rey vereceğin ve söz söyleyeceğin zaman paradan asla bahsetmezsen pek kibarlık göstermiş olursun.

Agavni – Oo! Oo! Öyle ya! Paradan bahis mi olurmuş! Paranın gittiğine bakmıyoruz, galiba daha yakınlarda miras yemişiz!

Hulusi –İşte bu lâtifeleri dahi bırakarak yalnız zevke bakarsan pek terbiyeli olursun.

İlk kadehleri Hulusi ile Agavni yalnız içerek Ahmet ile Kalyopi onlara refakat etmedikleri gibi ikinci üçüncü kadehler dahi öyle yalnız içildi. Fakat dördüncü kadehte bunların kafaları epeyce kızmış olduğundan Agavni dedi ki:

–Efendiler! Hanımlar! Ben size bir şey söyleyeyim mi?

Dünyada bir ayık adamın bir sarhoştan hoşlanmadığı kadar münafere hiçbir yerde olamaz. Hâlbuki bir sarhoş dahi bir ayıktan asla hoşlanmaz. Siz şu rakıdan içer misiniz yoksa biz karı koca çıkıp odamıza gidelim mi?

Ahmet Efendiye kalsaydı hemen «Evet çıkınız gidiniz!» diyecekti. Lâkin Kalyopi dedi ki:

–Yok yok! Biz de içeceğiz. Fakat çok içmemek için ben hiç içmeyelim diye rey etmekten başladım. Kardeşim Agavni! O kadar işretle ne için kendimizi de efendileri de hasta edelim? Az içelim çok neşelenelim daha iyi olmaz mı?

Hulusi –Gördünüz mü bir kere! İşte bu reye ben de muvafakat ederim.

Evvelkiler beşinci kadehi içerlerken Kalyopi ile Ahmet dahi birinci kadehleri çektiler. Artık aşüfteler serfirazı Agavni'deki neşeyi görmeliydi. Kahkahalar, şetaretler, kıyametler! Müteakiben onlar altıncıyı diğerleri ikinciyi yuvarladılar. Neşeler arttı. Meclis daha ziyade parladı. Agavni dedi ki:

–Efendim! Matmazel Agavni hanımefendi hazretlerinin bulunduğu mecliste kıyametler kopmalıdır. Onun içindir ki her zaman buraya efendiler beyler gelecek olsalar, en evvel beni isterler. Zati aşağıda büromun gözlerinde santur, ney, keman gibi birkaç mızıka aleti eksik olmaz ki bunların herbiri bir beyin, bir efendinin olup bense onların meclislerinin daimî bülbülü olduğum için sazları benim odamda hıfzederler.

Filvaki bunları Hulusi Efendi dahi görmüş olduğundan tasdik eyledi. Derken şarkıya başlandı. Agavni'de o kadar güzel bir ses vardı ki Avrupa'da olup da tiyatroya girecek olsa Matmazel Patti gibi birinci primadonnalardan olup hazineler kazanabilirdi. Hele meşk eylediği şarkıları tamam üstatlarından meşk eylemiş olduğu dahi hiçbir nağmesinde usulsüzlük, münasebetsizlik görülmemesinden anlaşıldı. Yüzce, vücutça Kalyopi'den daha pek çok ziyade güzel olduğu gibi cidden o kadar bezm-ârâ şen, şatır, lâtif bir kızdı ki Kalyopi onun yanında hakikaten bir mektep çocuğu kalırdı.

Bizim iki refik karının hâline hayran oldular. Fransızca tekellümle filvaki ortaya işret çıkarıldığına isabet edildiğini ve dün gece her ne kadar rahatsızlık çekilmiş ise de bu gece acısı çı-

karılmakta bulunduğunu söyleştiler.

Bîçare Kalyopi dahi Agavni'ye peyrev olmağa çalışırdıysa da ne mümkün? Kalyopi her şeyin acemisiydi. Hatta onlar sekizinci ve Ahmet ile Kalyopi dördüncü kadehleri devirdikten sonra Hulusi demişti ki:

–İmkânı olsa da şu Kalyopi'yi değiştirip Agavni gibi sesi güzel, kendisi şetaretli bir kız daha çağırsak. Fakat olamaz ki! Nasılsa Matmazel Kalyopi zatıâlinizin pek ziyade muhabbetlerini celp eylemiş! Zira yarın sabaha kadar emir ve fermanlarına ittiba vaadini vermişsiniz.

–Ama zararı yoktur. Birisi en parlak diğeri en miskin iki karı içinde bulunmak, şu levhayı teşkil eden elvanın ihtilâfı makamına kaim olarak bir levhada renklerin tehalüfü yekdiğerinin parlaklığını arındırdığı gibi burada dahi kızların istidatlarında görülen tahalüf, yekdiğerini bir kat daha parlatmağa hizmet eder.

–Oh oh oh! Biraz neşelendiğini görüyorum. Sen biraz neşelenmezsen hakim ve şair olamazsın. Hele bu akşam şiir ve hikmetten maada bir de sanâyi-i nefîsenin akdem ve ehemminde mahir bir ressam olmağa başladığını görüyorum. Nasıl? Dün akşam Eflâtun'ların Sokrates'lerin Victor Hugo'ların aşkına badenûş olduğumuz gibi bu akşam dahi Rafael'lerin Camil'lerin Bolange'lerin aşkına birkaç kadeh parlatmayacak mısın? Şu kadar ki sanâyi-i nefîseden ben dahi biraz bahsedebilirim. Yerinde sarf olunan bir parlak renk, parlaklığı bir kat daha artırsa da donuk renk donukluğu dahi bir kat daha artırarak insanın gözlerine batar durur. Onun gibi burada dahi Agavni kadar parlak bir rengin yanında Kalyopi kadar donuk bir renk bulununca, donukluğu bir kat daha artarak insanın gözlerine batıyor. Tebdilini arzu edişim dahi yani senin zevkin içindir kardeşim! Binaenaleyh bana darılmazsın ya?

–Darılmadıktan fazla bilâkis memnun bile olurum. Sanâyi-i nefîseye dair şu dakik mütalâanızı tasdik ve tahsin ederim. Fakat ben dahi derim ki bir levhada tamam yerinde sarfolunmuş dediğiniz renk, o levhanın zeminine, mevzuuna göre olur. Meselâ katlolunan bir adamın vücudunda açılan yaranın dehşetini gösterecek kırmızılık ile çehresindeki solukluğu gösterecek renkler o

levhanın en başlıca renkleri addolunur. Bu akşam şu masa başında teşkil etmekte bulunduğumuz levha, sence cümbüş ve ahenkten ibaret bir levha olduğu için bunda en parlak rengi Agavni'nin güzel sedasıyla tavr-ı şûhânesini buluyorsun. Ve filvaki o parlaklığın yanında Kalyopi pek donuk kalıyor. Fakat ben bu masa başında teşkil eylediğimiz levhayı öyle cümbüş ve ahenkten ibaret neşeli bir levha olmak üzere telâkki etmiyorum. Mahcubiyet ve ma'sûmiyyet-i nisvâniyye ile fuhuş ve rezâlet-i nisvâniyyenin beynini fârık bir levha olmak üzere telâkki eylediğimden, bence bu levhanın en başlıca rengi Kalyopi'nin ma'sûmiyyet-i hâline delâlet eyleyen acemiliği, donukluğu ve miskinliğidir. Binaenaleyh Agavni ne kadar mükemmel bir kaltak olduğunu sedasıyla şetaretiyle setr etse Kalyopi'nin rengini o kadar parlatmış olur. Neyse sen Agavni'nin şenliğinden, şuhluğundan memnunsun ya? İşte o lâzım! Ben de Kalyopi'nin miskinliğinden pek memnunum!

–Efendim! Sizin feylesofîye hat ve nihayet olmaz ki! Her şeyi, bir başka nokta-i nazar-ı hikmetle telâkki eder, mutlaka kendi iddianızı tervice çalışırsınız. Pekâlâ pekâlâ! Öyle olsun. Hele şu «Merhametsiz, bak perişan hâlime!»yi ne güzel söylüyor!

Artık Hulusi'nin onuncu kadehte gözleri süzülmeğe başlamış olduğundan «Düştü gönlüm sen gibi bir zalime, merhametsiz bak perişan hâlime!» şarkısında Agavni'ye peyrev olmağa başladı. Vakıa ne Hulusi'de ne Ahmet'te ses denilecek bir ses bulunduğu cihetle sükûtu tercih etseler, dinleseler, daha iyi olur idiyse de Agavni kendisine peyrev olduğunu görünce iştihası şevki artarak hakikaten pek çok hanendelerde vücudu tasavvur bile olunamayacak bir latafetle icrâ-yı tegannî eylerdi. Bîçare Kalyopi dahi peyrev olmak gayretinde kusur etmez idiyse de kudret olmazsa gayretin ne faydası olur? Ama Ahmet Efendinin kulağı Agavni'nin sedasındaysa gözleri dahi Kalyopi'nin şu acemiliğini tetkikteydi. Hulusi pür neşe! Her hâlde meclis mükemmeldi.

Saat on ikiye gelmiş olduğundan Kalyopi akşam taamı için düşünmek lâzımsa daha şimdiden düşünmeyi rey etti. Agavni ise «Aman bu kız ne kör boğazdır! İşte bu kadar mezeler var. Taam olmak üzere kifayet etmiyor mu?» diye Kalyopi'nin reyini cerhetti. Öyle sedasının letafeti, usûl-i mûsikîsinin mükemmeliyeti,

hüsnünün vefreti, maharetinin ziyadeliği ile yalnız bu bezmin değil bütün hanede bulunan kızların serfirazı Agavni olduğundan, artık Ahmet Efendinin ta ferdaya kadar Kalyopi'ye vermiş olduğu murahhasiyet ve istiklâlin hükmü kalır mı? Maahaza «Ne zaman olsa taam celp olunabilir!» sözünde ittifâk-ı umûmî hâsıl olarak zevk ve safaya yine devam olundu. Bu işret, gece saat bir buçuğa kadar devam eyledi ki hakikaten en parlak bir muaşeret olmak üzere hükmolunabilirdi. Maryanko dudu dahi bir aralık gelerek bir tek rakı içmiş ve kim bilir kızlara ne türlü talimat olmak üzere Rumca ve Ermenice birtakım sözler söylemişti. Maryanko dudu gittikten sonra meclisin neşesi daha ziyade artmak suretiyle bir saat kadar daha devam olundu. Bir de bir aralık Agavni dışarıya çıktı. On dakika kadar gaybubetten sonra yine avdet eylediyse de ikinci defa olarak dışarıya çıktıkta aradan yarım saat üç çeyrek geçtiği hâlde avdeti görülmedi. Hâlbuki meclisin ruhu kendisinden ibaret olup o çıkar çıkmaz hâsıl olan sükût cümlenin ve bilhassa Hulusi'nin canını sıkmağa başladığından «Agavni, Agavni!» diye aranmağa başladıysa da Agavni'den ses seda alınamadı.

Hulusi Efendi bu gaybubeti, karının ziyadece işret etmiş olması hasebiyle bir tarafta sızıp kalmış olmasına hamlederek odasına kadar indi. Ancak odası zifir karanlık olup «Agavni, Agavni!» diye verdiği sese dahi hiçbir cevap veren bulunmadı. Bîçare Hulusi hâlâ Agavni'sini aramakta olsun Maryanko dudunun muavini, vekili filânı olan diğer bir kısa boylu, esmerü'l-levn bir karı Ahmet Efendinin yanına gelerek her tabiri insanın ciğerlerini tırmalayacak kadar müstekreh ve müstenfir birtakım soğuk nezaketlerle Agavni'nin dostu geldiğini ve pek belâlı bir herif olduğunu ve kızı alıp götürdüğünü ve bu Maryanko dudunun diğer bir hanesi daha bulunup oraya gittiklerini ve her ne kadar kendileri gibi nazik ve itibarlı bir müşteriye bu muameleyi etmek istemezler idiyse de şayet kızın dostuna muhalefet edilecek olsa herifin büyük bir endişe çıkaracağını ve hiçbir şeyden utanmaz korkmaz bir çapkın olduğunu filânı bertafsil hikâye eyledi.

Ahmet Efendide istiğrap ve hayret! Kalyopi'de gayet hafif bir tebessüm-i ma'nîdâr!

Nihayet bîçare Hulusi, Agavni'yi bulamayıp da yukarıya geldiği zaman Ahmet zemin ve zamana muvafık bir suretle ken-

disini kaziyeden haberdar eyledi. Hulusi'deki hiddeti tarif iktiza eder mi? Orada bulunan karıya «Bre hınzır kerhaneci! Dün gece paramızı peşin almayınca bizi kabul etmemek gibi hakaretiniz elvermedi de bu gece dahi kızı yine çıkarmış olduğunuz hâlde başkasına vermek derecesinde edepsizliğe mi müracaat ediyorsunuz?» dediyse de karı yavan ve yalan özürlerini ona dahi tekrar edince her ne kadar Hulusi'nin öyle bir çapkından korkusu yok idiyse de böyle murdar yerde bir kaltak için rezalet çıkaracak kadar çocuk dahi bulunmadığından nasılsa hiddetini yenerek izhâr-ı sükûnet edebildi.

Artık Ahmet Efendinin kalbinden geçenleri hiç sormayınız! Bir kızı bir müşteriye çıkardıktan sonra başkalarına cevâb-ı red vermek, şu pis yerlerin murdar kavaidi iktizasından olmak lâzım geldiği hâlde bu murdar kaideye bile riayet edilmemesi buraların nasıl külü havaya savrulacak mel'anethaneler olduğunu müeyyet o kadar mütalâalar kalbinden geçerdi ki sonu ve nihayeti gelip bitmek bilmezdi.

Maahaza başlanmış olan sohbeti bozmak lâzım olmadığını yine Hulusi Efendi rey ederek ve muavin karı dahi behemehâl kendilerini memnun etmek gayretine düşerek hanede ne kadar kız varsa birer birer getirdiyse de hiçbirisi Agavni'ye manend bulunamadı. "Ahu" namında bir Ermeni kızı, vakıa boylu poslu, sesi güzel, bezm-ârâ bir şey olmak üzere hükmolunarak bir aralık alıkonuldu ve kız dahi davudîye karîb güzel bir sedayla şarkılar filânlar okuyarak evvelki şetareti iadeye çalıştıysa da mümkün olamadı. Hatta Hulusi Efendi dahi neşeli görünmeğe cebr-i nefs eylediği hâlde bir kere bozulmuş olan eski düzen yerine gelmedi. Nihayet Ahu Hanıma dahi ruhsat verilerek Hulusi'nin o gece yalnız yatması rey olundu. Ahmet Efendi bu reyi kabul etmeyerek ikisi dahi oradan çıkıp gitmek cihetini tercih eylediyse de Hulusi «Bari senin zevkin bozulmasın!» diye ısrar göstererek dediği gibi kendisi yalnız yatmağa ve Ahmet'in dahi Kalyopi ile kalmasına hüküm verdi. Ahmet dedi ki:

–Bundan Agavni için sizde bir inhimak, bir meyil, bir merbutiyet anlaşılıyor. Benim için güldüğün hâli kendin mi ihtiyar edeceksin?

–Hayır! Benim de başka bir hesabım vardır. Varsın Agavni

ondan başkasıyla yatmadığıma ne mana verirse versin ben de yapacağımı sonra gösteririm. Elbette bu çingeneliğin altında kalmam.

–Bu gayreti dahi tahsin edemezsem de neyse senin dediğin gibi olsun.

Ahu Hanım geriye gönderildiyse de bunda dahi ufacık bir mesele zuhur eyledi ki bu mahallerin hâl ve istidadını mübeyyin olduğu cihetle onu da ehemmiyetsiz geçmemekte mecburuz:

Ahu'nun bizim iki refik yanına gelmesi ve birkaç şarkı okuması ancak bir yahut bir buçuk saat kadar mümted olmuş bulunduğu hâlde «Ben beyleri bu kadar eğlendirdim. Nısf gecelik isterim» demesin mi?

Refiklerin ikisi dahi hayrette kaldılar. Fakat bu yoldaki teklifata arsızlıkla mukabele edecek adamlardan olmadıkları cihetle şu tazminatı dahi sineye çekerek karının istediği kadar parayı hemen o anda verip savdılar.

Gecenin bundan sonrasında cemiyetçe öyle zikre şayan bir şey görülmedi. Zaten saat altıya takarrüp eylediğinden mezelerin bakiyesiyle güya bir akşam taamı edilerek Hulusi kendisine gösterilen odaya çekildi. Ahmet dahi Kalyopi ile odasında kaldı.

Altıncı Bap

Gecenin bundan sonrasında cemiyetçe öyle zikre şayan bir hâl görülmediyse de Ahmet ile Kalyopi arasında zikre şayan ahval cereyan eylemiştir. Şöyle ki:

Kalyopi, Ahmet Efendi ile yalnız kaldığı ve artık yatmak dahi lâzım geldiği zaman Efendiye giydirmek için bir gecelik entarisi çıkardı. Hâlbuki Ahmet Efendi entariye nazar-ı husûmet gibi bir nazarla baktı. Bu mazarı Kalyopi anlamakta teehhür etmedi dedi ki:

–Entariden iğrendiğinizi anladım.

–Öyle ya! Kim bilir kimler giymiştir.

–Hâlbuki bu entari temizdir. Çamaşırcıdan dün geldi. Dün gece siz giymediğiniz için henüz hiç kimse giymemiştir. Hakkınız var kocacığım, burada her neden iğrenmiş olsanız hakkınız vardır. Sizin gibi daima temizlik içinde büyümüş olan

adamların buralara nasıl geldiklerine biz daima şaşarız. Yalnız şaşmak değil hatta sizlere husumet dahi ederiz. Her birinizin temiz pak evleriniz, familyalarınız olduğu hâlde buralara nasıl gelebilirsiniz ki burada bir bardak su içseniz o kadehin kim bilir nasıl ağızlara geçmiş olduğundan emin değilsiniz. Biz sizlere güya her sabah hiç kullanılmamış temiz peşkirler çıkarırız. Sizden evvel kimsenin silinmemiş olduğunu söyleriz. Hâlbuki sizi böyle muhafaza etmeğe neden mecbur olalım? Siz bizim nemizsiniz? İşte biz o peşkirleri her gün biraz sular serpip tekrar ütületerek güya çamaşırcıdan temiz gelmiş gibi hâle koyar müşterileri aldatırız. Dedim ya işte burada karılardan başlayarak teneffüs eylediğiniz havaya kadar her şeyden iğrenseniz hakkınız vardır.

–Bu hâlde ben nasıl inanayım ki bu entari temiz olsun? Sen o hileyi bana da niçin yapmayacaksın?

–Hayır! Yüreğiniz rahat olsun. Rast gele gerek çarşafların gerek entarinin henüz çamaşırcıdan geldiği zaman siz dahi geldiniz. Emin olunuz diyorum. Benden başkası hepsi temizdir.

–Sen temiz değil misin?

–Ben hamama gitmediğim için kendimi temiz saymıyorum.

–Hamama gitmiş olsanız kendinizi temiz sayacak mısınız?

Ahmet Efendi bu son suali öyle bir tavırla sordu ki Kalyopi müşterisinin yüzüne baktığı zaman gördüğü asar ve alâyim-i teneffür ve istikrahı, o zamana kadar hiçbir çehrede görmemişti. Kalyopi Ahmet Efendinin son sualine birden bire cevap bulamadı. Nasıl cevap bulabilsin? Filvaki teneffüs edilen havaya varıncaya kadar murdar olan bir mahalde bulunduğu pek sabitti. Bu pis yerlerde ses dışarıya çıkmasın diye pencereler açılmaz! Derunlarındaki hava, bin sarhoşun, bin şehvetperestin ciğerlerine bin defa girip çıktığı ve hemen safi asit karbonik kesildiği hâlde tecdit ve teceyyüt edilmek hatıra bile gelmez. Hele kızlar hamama dahi gitmiş olsalar, nasıl temiz addolunabilirler ki onların mesâmâtından bile murdarlık teraşşuh eder.

Ahmet Efendinin sualine Kalyopi cevap vermeyince efendi dedi ki:

–Öyleyse niçin bu şeyleri bana söylersin? Niçin nefretimi bir

kat daha arttırırsın?

–Biz gündüz karar verdik ki sizinle yarına kadar birgünahkâr kız ve bir zampara gibi zaman geçirmeyeceğiz. Yekdiğerini cidden sevmekte bulunan iki yâr-ı vefâdâr gibi zaman geçireceğiz. İşte onun için bu murdarlıkları size haber verdiğim zaman kendimi bilkülliye buradan çıkmış da kendimden başka birtakım kızların ahvalini hikâye ediyormuşum gibi bir şeyler hissediyorum.

Bu sözler bir yandan söylenmekle beraber diğer taraftan dahi Ahmet Efendi soyunarak yatağa girmiş ve kız dahi yanına gelmişti. Efendi nefsini cebrederek kız ile biraz şakalaşmak ve yanaşmak istedi. Kalyopi mümanaatta bulundu. Ahmet bu mümanaatı kızın temiz olmadığına hamlederek o yolda istizahata kalkışınca, kız sıhhatinin mükemmeliyetini bittemin dedi ki:

–Eğer bu gece benimle mülâtafa edecek olursanız ben kendimi yine bir müşterinin koynunda göreceğim. Gündüz ettiğimiz mukavelenin bu ciheti dahi bilkülliye hükümden düşer. Bana verdiğiniz mezuniyet üzerine bu akşam içki içmeyip ve böyle bir yerde bulunanların yaptıkları eğlencelerin hiçbirisini yapmayıp rahat ve uslu akıllı zaman geçirmek istediğim hâlde rakı da içtik. Curçuna da yaptık. Hatta arkadaşlarımızdan birisi başka müşteriye giderek kahpeliğini de gösterdi. Yani bu akşamı da âdeta her akşamdan beter bir hâlde geçirdik. Şimdi yalnız bu yatak sohbeti kaldı. Eğer bundan sonra olsun mukavele hükmünü tutmayacak olursanız neye yarar? Hatta ben size buraların murdarlığını, pisliğini mahsus ihtar ettim ki bu hareketlere kıyam etmeyesiniz diye. Binaenaleyh bu geceyi rahat rahat geçirelim, konuşalım. Sizi bu mahallerin ahvalinden habedar edeyim ki benden başka hiçbir kızdan bu haberi alamazsınız.

–Alamaz mıyım? Amma yaptın ha? Niçin alamam? Sen söylediğin hâlde onlar niçin söylemesinler?

–Ben de söylemezdim. Onlar hiç söylemezler! Hangi dükkâncı vardır ki malı fena olduğunu ve kendisi düzenbaz ve adam aldatıcı bulunduğunu söylesin? Hem de müşterisine söylesin! Lâkin siz bizim müşterilerimizden değilsiniz. Olamazsınız! Müşterilerimizden olmadığınızı da her kız anlayamaz. Dün gece siz beni koynunuza almadınız değil mi? Başka bir kız olsaydı

kendisini beğenmediğinizi hükmeder başka bir şey anlamağa sevk-i zihin etmezdi. Bense düşündüm ki beni beğenmediğiniz için koynunuza almayacak olsanız, benden niçin utanasınız? Başka bir kız istersiniz. Burada beğenebileceğniz bir kız yoksa başka yerden getirmesini duduya söylersiniz. Nihayet beğendiğiniz gibi kız bulunamazsa başka yere gidersiniz. Bir fakire sermaye olacak kadar parayı bu yere boş boşuna niçin veresiniz? Fakat bu yerlerden iğrendiğiniz için beni koynunuza almadığınızı anladım. O hâlde sizin nasıl bir kibar ve familya adamı olduğunuzu ve rast gele bu yerlere düşmüş bulunduğunuzu anladım. Ben ne kadar yaltaklık etsem, kaltaklık göstersem, yine hoşnut olamayacaksınız. Binaenaleyh size şayet bilmediğiniz bazı ahvali haber verebilirsem, sizi eğlendirmiş olacağımı düşündüm. İşte bunun için size her şeyin doğrusunu söylüyorum. Bir daha buralara gelmeyeceksiniz ki bizim fenalıklarımızı bildiğiniz için zararlı çıkmış olayım.

–Ya gelirsem?

–Eğer gelecek olsanız sizi buraya yine başka müşterilerin hevesi gibi bir heves getirmez ve mutlaka size gösterdiğim şu tiyatronun daha başka perdelerini de görmek için gelmiş olursunuz. O hâlde dahi beni alırsınız. Gördünüz mü bir kere! (Gülerek) Hem sizi aldatmayacağımı söylüyorum. Hem de yine pekâlâ aldatmış oluyorum. Zararlı değil kârlı çıkıyorum.

Ahmet Efendiyi bir başka dalgınlık aldı. O dalgınlık ise kızın «bir fakire sermaye olacak kadar para!» diye kaldırmış olduğu bir fikir katmerinden neşet eylemişti.

Bu Ahmet Efendi, hakikaten tuhaf bir adamdı. Bazı cihetlerce hemen cinnetine hükmolunsa seza görülürdü. Olmayacak bir serrişte üzerine itâb-ı efkâra başlayarak ondan ol kadar hükümler çıkarırdı ki insan şaşar. İşte Kalyopi'nin «bir fakire sermaye olacak kadar para» demesi dahi Ahmet için böyle bir serrişte-i mülâhaza oldu. Avukat olduğundan mıdır nedir? Bu ipucunu uzattı gitti. Kendi kendisine dedi ki:

–Bir adamın böyle yerde bir gece geçirmesi bir buçuk lira gecelik. Hiç olmazsa yarım mecidiye delâlet bahşişi. Lâ-akal üç dört şişe rakı parası olarak iki mecidiye. Sabahleyin uşaklara bir mecidiye bahşiş. Hamamda bir kese sabun için bir mecidiye.

Etti iki yüz altmış iki yüz yetmiş kuruş para! Hâlbuki sabahtan akşama kadar arkasında küfe, meyve, sebze satanların sermayesi nedir? Arkasında elli okka üzüm bulunsa kârıyla beraber kırkar paraya veriyor ki elli kuruş eder. İşte elli kuruş bir fakire sermaye olur. Demek oluyor ki iki yüz yetmiş kuruş bir değil beş altı fakire sermaye olabilecek! Bazı köşelerde bazı kebapçı, muhallebici filâncı adamlar görülüyor. Sermayesine güzelce dikkat edilse iki yüz yetmiş kuruşluk sermayesi olmadığı hükmolunur. Elinde bir testi veyahut sırtında bir varil su satanların sermayesi nedir? Boynunda bir tabla ve derununda sigara kâğıdı, kav, kibrit, mektup kâğıdı filân satanların sermayesi acaba üç yüz kuruşa baliğ olur mu? Demek oluyor ki elinde iki yüz yetmiş, üç yüz kuruş sermayesi olan adam âdeta esnaf sayılır. Evini barkını besliyor. Anadolu'dan buraya gelen bir adam bu kadar bir sermaye ile işe başlayıp hem kendini geçindiriyor hem memleketinde vergisini filânını veriyor. Hem de üç beş senede beş on bin kuruş biriktirerek sılasına gidiyor. Of! Bizim bir gecede telef ettiğimiz para ne çok paraymış! Bir değil birkaç fakire sermaye olacak parayı kaldırıp atıveriyoruz. Hâlbuki birçoklarımız buralara kendi kazandıkları parayla dahi gelmiyorlar. Ya babalarının kazandığı veyahut lütfen ve merhameten kayırılmak suretiyle bir memuriyetten aldıkları paralarla geliyorlar. Acaba şöyle bir kız, onlara bu paranın bir fakire sermaye olabileceğini söylemiş olsa inanırlar mı? Bu sözün tahtındaki hükmü anlayabilmek için birazcık olsun itâb-ı efkâr eder miydiler? Dur bakalım bunu da kızdan anlarız.

Ahmet Efendinin kendi kendisine söylediği bu söz, onun burada kaydını okuyacak kadar bir zaman mürurunu icap etmemişti. Zihin ne kadar seridir. Bir anda kâinatı cevelân eder. İşte zihnin lisanı dahi o kadar seridir. Onun bir anda söylediğini bir kâtip üç gün yazsa bitiremez. Binaenaleyeh Ahmet Efendi bir fakire sermaye olacak kadar paranın şu yoldaki hesabını bir anda itmam ile beraber kıza dedi ki:

–Kalyopi! Bu söylediğin sözlerin hepsi doğrudur. Doğru olan bir şey hangi ağızdan çıkmış olsa yine doğrudur. Bir elmas çamurdan çıkarılmış olmakla onun kadir ve kıymetine asla halel gelmez. Fakat bu sözleri sen an-samimi'l-kalb söylemiş olsan, o hâlde elması çamurdan çıkarmış olmayıp belki kendisi kadar kıymettar bir mahfazadan çıkarmış olmak derecesinde hükm-i

tagayyür ederdi. Hâlbuki henüz birkaç saatten beri görüşülmekte olan bir adama bu kadar samimî sözler söylenemez. Binaenaleyh ben anlıyorum ki bu yolda sözler dahi sizin adam aldatmak için her zaman kullandığınız sözlerdendir. Her kim buraya gelse siz bu sözlerle onun teveccühünü kazanmağa çalışırsınız. Öyle değil mi?

–Öyle değil efendim! Sözde bu derecelere varmak, bu vadilere kadar girişmek için evvelâ o sözleri dinleyecek olan adamda istidat olmalıdır. Buraya gelenler, bu mahallerin pisliğini ve kızlarının yüreksizliğini, hilekârlığını nasıl hatırlarına getirebilirler ki kızların boyunlarına sarılıp da şapır şapır öptüklerini görseniz kırk yıldan beri yekdiğerinin hasretlerini çeken âşık ve maşuk zannedersiniz. Kızların onlara gösterdikleri muhabbet ne kadar yalan ise heriflerin göterdikleri meyil ve hırs ve heves o kadar doğrudur. Hüngür hüngür ağlayanları olur. Efendim! Bizim gibi murdar kızlar için dağ gibi herifler arasında kan olduğunu hiç işitmediniz mi?

–Canım, nasıl olur ki her gece başka bir herifin kucağında zaman geçiren kızların muhabbetlerine inanılabilsin?

–Onu bana sormayınız! İnananlara sorunuz. Besbelli filânca kız kendisini seviyor, kendisinden başka kimseden hoşlanmıyorsa da ne yapsın ki sanatı bulunmuş da onun için bu yerlerde bulunuyor diye kızlar tarafından söylenen sözlere inanıyor.

–Ya kızların bazı adamları birazcık olsun sevdikleri var mıdır?

–Bu bir başka meseledir kocacığım! Hem pek uzun bir meseledir.

–Hayır hayır! Ben bu meseleyi anlamak istiyorum. Buralarda sarf olunan paralar bir fakire sermaye olur dedin ki pek doğrudur. O paraları sarfeden heriflere hiç sizin yüreğiniz acımaz mı?

–Neden acısın? O herif bilmiyor mu? Düşünmüyor mu? Eğer bu dünyada zampara kendisi olsa da kendisinden evvel hiçbir herifin duçar olduğu belâyı görmemiş bulunsa bir şey diyemezdik. Buraya bir Acem gelir. Çerçidir. Haniya demincek buraya gelen Ahu yok mu? Onu gördükçe «Ah Ahu! Niçin beni böyle harap ettin?» dediğini görseniz, yüreğiniz acır. O Acem şalcı bir tacirmiş.

Bilmem kaç bin lirası varmış. Hepsini Ahu'ya yedirdikten sonra işte şimdi çerçi olmuş. Birkaç paralık düzgün pudra filân koymuş. Birkaç çift dahi çorap mendil filân. Bütün kerhaneleri dolaşıp ekmek parası kazanmağa çalışır. Yalnız bir Acem değil ya? Ne kadar beyler, efendiler, ağalar var ki kül olmuşlar. İşte onlardan ibret alarak kendilerini korusunlar. Onlara acımak lâzım mı?

–İyi ya! Şu birkaç bin lirayı gözden çıkardıktan sonra niçin o Ahu kızı kendisi alıp beraberce yaşamamış? O hâlde ya sermayesi mahvolmaz veyahut mahvolursa da bari Ahu'yu kazanmış olurdu. Zira binlerce lirayı Ahu'ya yedirmiş diyorsun ama eğer o binlerce lira Ahu'ya geçseydi Ahu'nun şimdi buralarda sürünmemesi lâzım gelirdi.

–Öyle ya! Öyle ya! Ahu'da binlerce lira para değil yetmiş seksen lira borç vardır. İşte biz dahi heriflere bunun için acımayız ya!

–Ama bu acımamak herifi sevmemekten gelir. Benimse «heriflere acımıyor musunuz?» diye sorduğum sualden maksadım, sizin hiçbir kimseyi sevip sevmediğinizi anlamaktır. Kızların bazı adamları birazcık olsun sevdikleri var mıdır diye sordum. Ona cevap ver.

–Dedim ya işte! Bu mesele pek uzundur.

–Uzun olsun! Ben bunu anlamak isterim, hem şuradan birer sigara yap da içelim. Hem içer, hem konuşuruz.

–Rahatsız oluyorsunuz efendim, vakit pek ziyade geçti.

–Zararı yok. Bir gece daha rahatsız olayım. Sen de benim için zaten mutadın olan rahatsızlığa bir gece daha tahammül et!

Kalyopi sigaraları yapar. İkisi dahi kalkıp yatağın içinde otururlar. Ahmet Efendi sual ve talep ve ısrarını tekrar etmekle kız der ki:

–Bir kimse insan olsun ve göğsünde bir yürek bulunsun da hiçbir kimseyi sevmez olsun, bu kabil midir? Fakat bizim gibi kızların sevmesi sevmemesi ne hüküm getirir? Bizi ne kadar severlerse biz dahi o kadar severiz.

–Yok ama demincek söylediğin söze bu uymadı. Demincek diyordun ki buraya gelenler meyanında ağlayanlar, kan edenler bulunur.

–Öyle dedim. Fakat bu ağlamak, kan etmek sizce sevda alâmeti sayılır mı? Herif kör kütük sarhoş olarak ağlıyor. Bir kıskançlık üzerine gazaba gelerek kan eder. Onda azıcık akıl olsa bizim gibi bir kız için ağlanmayacağını anlamaz mı? O haftada mı on beş günde mi bir kere bizi gördüğü zaman sevip çıldırdığı gibi biz dahi gönlümüzün biraz hoşlandığı adamlar olursa kendilerini gördüğümüz zamanlar aklımıza gelerek birazcık severiz. Eğer o bizi, biz onu gerçekten sevecek olsak buralarda işimiz ne? Buralarda sarf olunan paralar ile bir kuru ekmek yiyerek olsun yaşayamaz mıyız? Fakat daha ne kadar hâller var ki böyle daimî suretle birleşmeğe mâni olur.

–İşte o hâlleri dahi hep öğrenmek isterim.

– O hâller çok! Hangi biri söylenir? Bu geceyi sabah etsek yine yetmez. Meselâ en çok vakitler vaki olur ki bizim en ziyade hoşlandığımız, sevdiğimiz adamlar bizi en ziyade sevenler değildir. Bizi en ziyade sevenleri ise biz sevmeyiz. Meselâ arkadaşınızın karısı olan Agavni yok mu? İşte o bir Ermeni'yi sever. Herif dahi onu sever. Fakat herifin iki cebinde beş para yok ki kalksınlar buradan çıksınlar da bir yerde daimî olarak birleşsinler. Herif hamallık etmeye razı ise de Agavni pek kirli bir karıdır. Bir kere beraber bunu söyleşirken bana dedi ki «Burada beylerle, efendilerle sohbet etmeye, paralar kazanmaya alışmış olduğum hâlde nasıl olur ki Artin ile gidip aç ve çıplak kalmağa razı olayım» Sevgi iki taraftan olur. Hem de kuru kuruya sevgi de karın doyurmaz. İnsanın sırtı ruba ister. Boğazı yemek ister.

–Demek oluyor ki kızlardan bazıları pek hoşlandıkları adamlar ile beraber yaşamayı arzu edebilirler ha? O hâlde bu adamın şu murdar yerlerde israf eylediği paralara dahi mutlaka acırlar.

–Ona şübhe yok. Burada bir kız var ki Lisimaki derler. Bilmem nerede baş kâtip olan Cüneyt Bey daima ona gelir. Hem de kendisini sever. Lisimaki her zaman der ki «Yazık bu adamcağızın paralarına! Benim için ne kadar masrafa giriyor! Beni gezmeğe gönderip kendisi dahi gelerek avuç doluları paralar harç ediyor. Bu harç ettiği paraların yarısını olsun bana tahsis etse de beni buradan çıkarsa, dünya yüzünde kendisinden başka hiçbir erkeğin yüzüne bile bakmayarak ona kul kurban olurdum»

–İyi ya bunu Cüneyt Bey niçin kabul etmez?

–Tuhaf! Cüneyt Bey buna ne cevap veriyor bilir misiniz? Çünkü Lisimaki kaç defa kendisine teklif etmiş. Cüneyt diyor ki: Ben bir hanede yalnız benim olan bir karı ile kapanıp kalacak olursam teehhül ederim. Bana bir zevce değil bir aşüfte lâzımdır. İstediğim gibi saçlarını döktürür serbest eğlenirim. Ne isterse yaparım. Usandığım zaman dahi bir diğerini beğenirim. İşte bu da böyle!

Bu söz dahi Ahmet Efendinin zihninde yeni bir katmer kaldırdı. Kendi kendisine «Of! İşte bu da böyle! Böylesi de var! Renk renk!» diyerek kızın yüzüne dikkatli bir bakış daha baktı. Kalyopi dedi ki:

–Bir başka yerde Filomen derler bir kız vardır. Bir Rum sever. Dostu dahi onun için çıldırır. Fakat herif müteehhildir. Eğer evli bulunmasa, kızı âdeta nikâhla alacak. Lâkin kendisi fakir olup parayı karısı verdiğinden, şayet duyarsa fena olur diye geceleri bile gelemeyip gündüzleri gelir.

–Bu da böyle ha?

–Evet bu da böyle! İşte böyle hiçbir ucu diğer ucuna uymadığı için biz dahi bir kimseyi sevemeyiz. Onun içindir ki bir kimsenin parasına, israfına filânına acımayız. Velev ki acıyalım ne fayda? Biz de deriz ki bu herif nasıl olsa bu paraları batıracak. Bari birazı da bizim elimize geçsin!

Kız lâkırdıyı bitirdikten sonra Ahmet Efendi yeni bir sual daha açtı. Aldığı haberler hakikaten kendisini deryâ-yı hayrete müstağrak eylemiş olduğu cihetle bir türlü başını kaldıramazdı. Cihân-ı medeniyyetin böyle birtakım köşeleri olsun da kimse onları bilmesin? Hem de yüzlerce, binlerce adamlar bu köşeleri mesken ittihaz eyledikleri hâlde yine âlem-i medeniyyetin en meçhul köşeleri bunlar olsunlar! Ahmet Efendi buraları düşündükçe hayreti artar ve hayreti arttıkça düşünürdü.

Ne akşamdan içilen rakının tesiri kaldı, ne uyku! Sigaranın birisi bittikçe diğerini yakmağa başlayarak şüphesiz bir saatten ziyade zamanı bu dalgınlık içinde geçti. Kalyopi dahi kendi hâlince pek dalgın bulunarak lâ-yenkatı' Ahmet'in yüzüne bakardı.

Ahmet Efendi, böyle ne müdavim olan kızlara ne de devam

eden erkeklere hiçbir hayrı olamayan ve cem'iyyet-i beşeriyyeye dahi hiçbir menfaat ve hizmeti tasavvur edilemeyen müessesât-ı mel'ûneye neden lüzum görünerek bunların şu derecelere kadar tekessür ve tevsi eylemiş olduğuna zihninde hiçbir mana veremediği için merakından çatlardı. Bu hakikate vusul için şu kızların bu mahallere nasıl giriftar olduklarını öğrenmeğe lüzum gördü. Bereket versin ki daha gündüzden Kalyopi'nin söylemiş olduğu kız satılması, satın alınması meselesi zihninden çıkmamıştı. Eğer o da hatırına gelecek olsaydı Ahmet'in çıldırmasına ramak dahi kalmazdı. Kendi kendisine dedi ki:

–Bu meseleyi hal için dünyada bu mahaller icat olunması üzerine mi birtakım adamların buralara geldiklerini, yoksa birtakım adamlar buralara geldikleri için mi bu mahallerin icat olunduğunu hükmetmek lâzımdır.

Eğer efendinin zihni pek yorgun olmasaydı lâzimiyet ve melzumiyeti daha güzel halledebilirdi. Şimdiyse mutlaka bu mahaller icat olunduğu için birtakım adamların dahi buralara alıştıklarını zihninde hükmeyledi. Hatta kendi kendisine «İşte bu mahaller mevcut olduğu için ben dahi geldim. Mevcut olmasaydı nasıl gelirdim? Evvelâ bir kerhane teşkil ettirerek öyle gelmezdim ya!» diye hükmündeki isabeti teyit eyleyerek bu mahallerin küşadı ise birtakım kızların buralara duçar olmasıyla vücut bulduğundan, mutlaka bu ciheti anlamak istedi.

Zemin ve zamana muvafık bir sual ile bunu dahi Kalyopi'den istizah eyledi. Burada «Zemin ve zamana muvafık bir sual» demekliğimize sebep, Ahmet Efendinin bu suali iratta âdeta mahcup olması kaziyesidir. Zira sualini tamim etmeyerek bilâkis Kalyopi'ye bu kadar hakayıkı kendisine keşfeylediğinden dolayı arz-ı teşekkürle beraber daha ziyade meyil ve hususiyet ve dostluk gösterip fakat kendisince bu hakikatler malûm olduğu hâlde nasıl olup da buralara düşmüş olduğunu sual eylemişti.

Ancak Kalyopi, Ahmet'in bu merakını da defeyleyerek kendisini memnun edemedi. İlk imtinaını Ahmet Efendi naza, istiğnaya hamleylediyse de biraz daha ısrar edince kızcağızın gözleri sulanarak Ahmet Efendi ısrarı arttırdıkça Kalyopi dahi hüngür hüngür ağlamağa başladı. Dedi ki:

–Nafile beyim, hiç üzerime varma! Bunu söyleyemem. Hem artık geç oldu. Biraz da uyumağa gayret edelim.

Uykuya gayret edecekler ama gözlere uyku girer mi? Tekrar rakıya ihtiyaç görüldü. Kalyopi artık sabaha karşı bir zamanda uşağa haykıramadığı cihetle aşağıya kadar kendisi inerek Vasili'den bir şişe rakı istedi Vasili dedi ki:

–Bir değil iki şişe koyalım. Yarın dudu sana aferin der.

–Hayır iki şişe çoktur. Birisi elverir. O kadar rakıyı kim içecek.

–Canım, bilmez değilsin ya? Kadehleri doldururken biraz taşırırsın. Dopdolu kadehin hepsi içilmeyeceği cihetle ikincisini doldururken kadehin dibindekini de dökersin. Zati Maryanko dudu her zaman böyle emretmez mi?

Eğer Kalyopi'nin şimdiye kadar bir müşteri hakkında bir defacık yüreği acımışsa o da şimdi Ahmet Efendi hakkında vuku bulmuştu. Sebebi ise o gün gündüzden o gece akşamdan beri Ahmet Efendi ile söyleştiği şeylerin kendi yüreğinde dahi azim bir rikkat peyda etmiş olmasından ibaretti. Vasili'nin yüzüne dik dik bir baktıysa da herife meram anlatmak hiçbir işe yaramayacağını düşünerek dilinin ucuna kadar gelmiş olan sözleri tekrar yuttu. Hatta rakıyı iki şişe almağa dahi razı olarak yukarıya geldi.

Meğer rakıyı çok fazla almış. Hariçte şafak yeri ağarmağa başladığı zaman Ahmet Efendinin gözleri kapandıkta henüz gözleri uyku istemeyen Kalyopi, ömründe kendi hâhiş-i mahsûsuyla bir rakı daha içmeğe davranmışsa da şişelerin ikisinde dahi bir katre kalmamış olduğunu görmüştür.

Yedinci Bap

Ertesi gün Ahmet Efendi gözlerini açtığı zaman havayı gayet açık ve parlak ve Beyoğlu'nun satıcı gürültülerini pek fevkalâde görmüşse de Kalyopi henüz gözlerini açmayıp bilâkis derin bir uykuya mustağrak bulunmuştu.

Şu anda Ahmet Efendi, ilk sabah misillü sigarasızlık beliyesine duçar olmak havfındayken yanıbaşındaki küçük masa üzerine baktı ki birkaç sigara yapılıp bir tabağın içine üç beş tane

kibrit dahi vazolunmuş. Ahmet'in zihni bu nokta üzerinde dahi bir dakikacık tevakkuf eyledi. Kendi kendisine «Acayip! Bu kızlardan bazıları müşterisinin yarın içecekleri sigarayı dahi düşünebilirlermiş ha? Doğrusu ya, pek büyük ehemmiyet verilecek şeydir!» diye Kalyopi'yi uyandırmaksızın yavaşça kalktı sigaranın birisini yaktı. Meğer kibrit bir yere sürtüldüğü zaman kapsül gibi çatlayan kibritlerdenmiş. Bu çatlayış Kalyopi'nin gözlerini açtı. Kız dedi ki:

–Kalktınız ha?

–Evet! Fakat sen yat!

–Yok yok, kahve istersiniz.

–Rahatsız olma Kalyopi, yat!

–Bugün saat dörde kadar istediğim gibi hareket etmeyecek miyim?

Kız kalktı. Aşağıya inip biraz sonra yukarıya geldikte Hulusi Efenidinin dahi kalkmış olduğunu, bilihtiyar kahveyi beraber içmek isterse Hulusi'nin mi yukarıya çıkmasını yoksa kendisinin mi aşağıya inmesini tercih eyleceğini sordu. Bugün Ahmet Efendi aşağıya inmeyi tercih eylemekle ikisi beraber aşağıya indiler.

Hulusi Efendi, o geceyi yalnız geçirmiş. Akşamki eğlenceye ve bilhassa Agavni'nin ettiği uygunsuzluğa dair serzeniş yollu sözlerle kahveler içildikten sonra zaten saat beşe gelmiş olduğu cihetle iki arkadaş giyindiler. Borçları hesap edilirken Hulusi Efendi için dahi tam gecelik olarak bir buçuk lira talep edilmesin mi? Hâlbuki Agavni'nin müşterisini bırakıp gitmesi ve sonradan gelen Ahu'nun bir iki saatlik ikameti için dahi başkaca ücret verilmiş bulunması üzerine Hulusi Efendiden nihayet bir yatak parası alınması lâzım gelirdi.

Burası duduya anlatıldıysa da «Pazarlıksız giren, haksız çıkar» fehvasınca haksızlık bizimkiler tarafında kaldı. Zaten böyle yerlerde şu yoldaki hakları müdafaaya çalışmak, rezil karıların rezaletlerine meydan açmak demek olup bizim iki arkadaş ise bu makule adamlar olmadıkları cihetle talep olunan geceliği ve iktiza eden ve etmeyen bahşişleri dahi verdiler.

Burada Ahmet Efendi bir iş daha yaptı ki ehemmiyetsizli-

ğiyle beraber zikrinden gaflet etmeyeceğiz. Dudu, uşak bahşişi olmak üzere efendilerden bir mecidiye almış ve uşağa dahi «Vasili! Senin bahşişin bendedir!» demiş ise de Ahmet Efendi uşağa bir mecidiyeyi vermek hane sahibi için tasavvur edilebilecek semahatlardan olmadığını fehm ile mecidiyeyi karının elinden alıp uşağa teslim eyledi. Bu hareket pek beca idi. Zira birkaç müşterinin içtima eyledikleri geceler müşterilerden alınacak birkaç mecidiyeyi, Maryanko dudunun uşağa vermesi gerçekten hiç vaki olmayıp ve zaten uşağın muayyen olarak maaşı dahi bulunmayıp her gün bir ve nihayet iki çeyrek verir ve fazla olarak uşağın bahşiş namına kaç parası hâsıl olursa onu da kendi defteri istifâdesine kaydeder. Şu kadar ki hiç müşteri gelmediği gün uşağa bir çeyrek değil bir habbe bile verilmez!

Elhâsıl hesaplar dahi kesilip tediye ve tesviye edildikten sonra hîn-i vedâda bu sınıf karıların müşterileriyle öpüşerek bir daha ne zaman geleceklerini sual etmeleri ve ciddî ve gayr-ı ciddî bu bapta müşterilerden bir de vaat cevabı almaları âdet olduğundan bu âdete dahi riayet olundu. Ahmet Efendi içinden dedi ki: «Yekdiğerine en muhip ve âşık olan, iki yâr-ı vefâdâr dahi olsa ancak bu kadar muştâkane ve mütehassirâne ayrılabilirler»

Gündüz bu vakitler şu kalabalık içinde böyle murdar bir yerden çıkanlara tesadüf etseniz de yüzlerine dikkatlice baksanız zaten ihtiyar eyledikleri hareket-i fuhuşperestîden dolayı nedametle beraber enzâr-ı halktan dahi utandıklarını, yüzlerinde bedihi bulunan alâyimden anlarsınız. Eğer bir adam size şöyle pis bir yerden çıktığı hâlde asla hiss-i nedâmet ve mahcubiyete mağlûp olmadığını söyleyecek ve bu davasında ısrar dahi eyleyecek olursa asla inanmayınız. O adam nefsine büyük bir hayasızlık isnat ediyorduysa da bir adamın insan evlâdı olup da sarhoş olmadığı ve aklı başında bulunduğu zaman bu kadar hayasız olması alsa tasavvur olunamaz. Hele Ahmet ve Hulusi Efendiler, bu hâne-i müstekrehin kapısından çıkarlarken yalnız enzâr-ı âlemden değil yekdiğerinden dahi ziyadesiyle utanmaktaydılar. Oradan biraz ayrıldıktan sonra Ahmet Efendi Hulusi'ye dedi ki:

–Nasıl arkadaş? İki geceyi sûret-i güzerânımızdan memnun oldun mu?

–Buraya sarhoş olarak girdiğimiz gibi yine sarhoş olarak çıkmış olsaydık belki memnun olabilirdim.

–Ne demek istediğini anlayamadım.

–İnsan böyle yere girmek cesaretini ancak sarhoşken bulabilir. Yahut gecenin zulmeti ve tenhalığı kendisini enzar-ı âlemden setr eylediği cihetle insan haya etmeksizin buralara girebilir. Fakat sabahleyin çıkarken iş böyle değil.

–Hakkın var. Ben de çıkarken pek utandım. Dükkâncıların kâffesi bize bakarak gülüyorlardı. Hele şu odun yarmakta bulunan herife dikkat ettin mi?

–O da mı bize güldü?

–Hayır! O bize dikkat etmedi ama ben ona dikkat ettim. Alnının teriyle ekmek parasını kazanmak için balta sallayan sâhib-i gayret bir adama mukabil kendimi bir kerhaneden çıkan sefih ve mel'un görünce yüreğim sızladı!

–Neyse dünyanın bu köşesini dahi görmüş olduk deriz.

Vakıa şu da bir tesliyet idi ama Ahmet Efendi, arkadaşının bu sözünü tamamıyla tasdik etmedi. Zira dünyanın bu köşesini henüz kendi istediği kadar görememişti. Maahaza arkadaşına hiçbir cevap vermeyerek evvelki akşam taam etmiş bulundukları lokantaya geldiler. Mükemmel çorbalarıyla bir kahvaltı ederek bade iki arkadaş yekdiğerinden ayrılıp her biri kendi işine gittiler.

Yekdiğerinden ayrılan bu iki arkadaşın ikisinin dahi yüreklerinde birer şey vardı ki birbirine söylememişlerdi. Hulusi Efendi, Agavni denilen karıyı pek beğenmiş olup karının diğer bir müşterisi zuhurundan dolayı ziyadesiyle canı sıkılmış ise de Hulusi Efendi bu can sıkıntısıyla beraber Aganvi'yi yine şâyân-ı muâheze bulmaktaydı. İçinden kendi kendisine diyordu ki:

–Kız mazurdur. Şimdiye kadar gördüğüm bu misillü kızların en güzeli kendisi olduğu gibi birinci sedaya ve gayet güzel bir de usûl-i mûsikiye maliktir. Şendir. Şuhtur. Bezm-ârâdır. Buralara gelenlerin arayacakları kız dahi olsa olsa kendisi olur. Ben nasıl onu diğerlerine tercih ediyorsam herkes dahi tercih eder.

Bu mütalâa Hulusi'yi götüre götüre ta Agavni'nin celb-i kalbine karar vermek derecesine kadar götürmüştür. Zira kızın böyle

kendilerini terk ederek başka bir müşteriye gitmesi, gerek akçece ve gerek hüsn-i muâmele ve bir dereceye kadar muhabbetçe o müşteri tarafından celp olunmuş bulunmasından neşet eylediğini görmüştür. Şu mülâhaza üzerine dedi ki:

–Bir daha geldiğim zaman kıza başka türlü muamele ederim. O türlü muamele ederim ki şayet bir başka müşterinin yanında bulunduğu zaman ben gelirsem onu bıraksın da bana gelsin!

Kızın başka müşteriyi bırakıp da kendisine gelmesi mütalâası, Hulusi'de olduğu gibi Ahmet'te dahi tamamıyla mevcut olması garip tesadüf değil midir? Çıktıkları yere girmiş olmalarından dolayı o kadar nedamet göstermiş olan bu iki uslu akıllı efendilerin ikisi dahi kızlar bir başka müşteride bulundukları zaman gelecek olsalar, onları terk ederek kendilerine gelmelerini düşünüyorlardı! Hâlbuki müşterilerin kâffesi böyle düşünür. Kâffesi bu gayrettedir. Ağlebini mahvederek Kalyopi'nin haber verdiği çerçi Acem gibi tacir iken çerçi, ve zengin iken züğürt, ve namuslu, vakarlı adam iken rezil ve rüsvay hâline koyan dahi bu gayret değil midir?

Şu kadar var ki Ahmet Efendi kızın bir müşteride bulunduğu zaman onu terk ile kendisini tercih etmesini, Hulusi'den biraz daha başka türlü düşünmekteydi. O da içinden kendi kendisine demişti ki:

–Zavallı Kalyopi! Eğer kumanda kendisinde kalsaydı bir gececiği olsun iffetli kadınlar gibi rahatça geçirecekti. Aman ya Rap! Bir gececik rahatı nimet addedecek hâle gelmek ne belâdır! Zavallı kızcağız! Hissiyyât-ı kalbiyyesi ne kadar münbasit! Zihni ne kadar vâsi! Gönlüne, zihnine neler geliyor! Tükçesi az olmayıp da müvâredât-ı zihniyye ve kalbiyesini tamamıyla ifadeye muktedir olsa, daha nelerden bahsetmeyecek! Hakikat, cihânın ağreb-i garâibi bu mahallerde bulunur. Bu mahallerin ahvali güzelce bilinirse mes'ûdiyyet-i beşeriyye ne demek olduğu asıl o zaman anlaşılacak. Çoluğuna çocuğuna bir kuru ekmek tedarik edebilmiş olan bir fakir adamı, çoluğuyla çocuğuyla beraber bedbaht ve bîçare sanıyoruz. Onlar dahi kendilerini feleğin güler yüzünü görmemiş bîçareler zannediyorlar. Hâlbuki onlar şu kuru ekmeklerini familyaca yekdiğerine yâr ve muin olarak hiçbir şeyden yüzleri kızarmadığı hâlde yiyorlar. Öte tarafta genç, gü-

zel, hissiyyât-ı kalbiyyesi yerinde bir kız var ki familyasından cüda olmuş. Ücret-i nâmûsunu ve behâ-yı iffetini, kan irin yer gibi yiyor! Bu kızın güzel rubaları, süsleri, filânları kendisi için medâr-ı nefrîn ve tel'in olup o fakir familyanın yamaları yırtıkları ise sabır ve kanaatlerine delâlet eylediği için medâr-ı fahr ve iğtirar olmalıdır. Niçin olmamalıdır? Niçin olmuyor? Of! İnsanoğlu şu kadarcık olsun filozof olup da bu hikmet ve hakikatin tahkikine muvaffak olsa en büyük zaruret ve sefaleti dahi işine medâr-ı iftihâr bulacak.

Kendi kendisine bu mütalâayı eden Ahmet dahi aynıyla Hulusi Efendi gibi ta kızın celb-i kalbine lüzum görmeğe kadar varmasın mı? Yine kendi kendisine dedi ki:

–Şu kızcağız birgün rahat geçirmeğe ihtiyaç görüyor. Birgünceğiz olsun kendisini bir şehvetperest zampara ile beraber görmeyerek kendi hâline acır bir dost ile beraber yaşamağa ihtiyaç görüyor. Bari şunu birgün mesut edeyim. Hem benim ne efkârda adam olduğumu anlayacak olursa bir başka müşterinin yanında bulunduğu zaman ben gelsem beni ona tercih eyler!...

İki arkadaşların hissiyyât-ı kalbiyye ve mütalâa-i zihniyyesi şu merkezde olmasına mukabil bir de çıktıkları hanede bunlara dair güzeran eyleyen bir muhavereye kulak verelim. Bu mahavere, Hulusi ve Ahmet Efendiler çıktıktan yarım saat sonra diğer haneden avdet eylemiş olan Agavni ile Kalyopi ve Maryanko dudu arasında güzeran eylemişti. Agavni, dudunun Hulusi Efendiden dahi bir gecelik almış olduğunu Kalyopi'den haber aldığı cihetle duduya demişti ki:

–Dudu! Bizim markaları verir misin? Bu mahallerde «marka» denilen şey kemikten ve fil dişinden mamul tavla pulu gibi şeylerdir ki bazıları bir ve bazıları yarım mecidiyeyi irae ederek müşterilerden gecelikleri hane sahibi ahz ile bundan kızların hissesini kendilerine vermiş olmak için dahi ellerine lüzumu kadar markalar verir. Sonra hafta başı geldikte bir kızın elinde ne kadar marka bulunduğu hesap olunarak ona göre hakları tesviye olunur.

Maryanko dudu Agavni'den bu sözü işitince fekalhat bir taaccüp tavrı göstererek dedi ki:

–Nasıl marka?

–İşte Hulusi Efendi midir nedir? Bu geceki heriften aldığın gecelikten dolayı bizim hisse!

–Sen divane mi oldun? Gecelikten ne hakkın var ki marka istiyorsun?

–Ya senin o adamdan gecelik almağa ne hakkın vardı?

–Senin nene lâzım? İş becerenindir. Ben işimi becerdim. Geceliği aldım.

–Öyle ama geceliği benim namıma almışsın. Benim namıma alınan gecelikteyse benim de hakkım vardır.

–Gecelikte hak arayan kaltak, müşterisinin yanında bulunur. İki müşteriden hak alacak değilsin ya?

–Üçten bile alırım kuzum.

–Hem ben o geceliği senin için almadım.

–Ahu için mi aldın? Hâlbuki Kalyopi bana onu da söyledi. Ahu için iki saatlik ücreti başkaca almışsın.

–Vay, Kalyopi benim evimin içinde casus mu kesilmiş? Kız sen öyle her gördüğün işittiğin şeyleri herkese söyleyecek misin? Sana merhamet ederek işini gördüğüm ve seni evime kabul ettiğim için mi iyiliğe karşı bu kemliği ediyorsun?

Kalyopi –Ben bunda darılacak bir şey olduğunu bilmediğim için söyledim duducuğum!

–Nasıl darılacak şey değilmiş? Ben herifleri ahmak bulurum da istersem on lira yüz lira sızdırırım. Kimin vazifesi? Bir kız kaç müşterinin koynuna girerse hakkına göre para alır. Yoksa Agavni Hanım benim ortağım değil ya?

Agavni –Müşteriyi ahmak bulur da on lirasını sızdırırsan kendi namına sızdır. Fakat sen Hulusi Efendiden benim namıma para aldın, mademki herif kendisinden kaçan bir kazın namına dahi para veriyor demek oluyor ki beni seviyor da onun için veriyor.

–Seni seviyor mu? Ne çabuk? Parayı seni sevdiği için vermedi. Acemi bir zampara olduğu için verdi.

–Ben öyle lâkırdı bilmem dudu ya hakkımı verirsin yahut buralarda duruculardan değilim.

–Borcunu verir, istediğin yere gidersin.

–Onu da verebilirim. Fakat düşün ki senin evine şeref veren benim! Ben buradan gidersem en iyi müşterilerinden bir çoğunu kaybedersin.

–Sana da şeref veren benim evimdir. Sen de böyle temiz pak bir yer bulursan müşteriyi götür.

Şu yüzden başlayan mücadele bir kitaba tahririnden kalemin dahi haya edeceği kelimât-ı rezîle teatisine kadar varmışsa da netîce-i hâlde ne Agavni haneden çıkmış ne de dudu onu kovmuştu. Hulusi'den aldığı gecelikten iki mecidiyesini Agavni'ye vermek suretiyle akd-i müsâlâha eylemiştiler.

Ancak Agavni ile Kalyopi, dudunun yanından çıktıkları zaman Kalyopi demişti ki:

–Ne kadar ayıp oldu. Hem ben dikkat ettim ki Ahmet Efendi, Hulusi için dahi para istenildiğine pek ziyade hiddetlendi. Fakat kendileri pek terbiyeli adamlar oldukları için ses çıkarmayıp parayı verdiler.

–Ayıp oldu mayıp oldu. O benim neme lâzım? Eşek herifler vermeyeydiler.

–Ama böyle söyleme Agavni! Onlar eşek herif değil nazik adamlar.

–Eşek herif olmayan buraya gelmez.

–Herkes bir değildir Agavni!

–Herkes birdir kuzum! Buraya gelenlerin hepsi birdir. Hatta dudu bu parayı aldığına pek âlâ etti. Benim kızışım ise aldığı paradan bana dahi vermediği içindir. Zampara kısmından ne kadar çok para alırsan seni o kadar ziyade sever. Eğer sevmeyecek olursa para vermez. Bundan anlarsın ki sana muhabbeti var mıdır yok mudur. Eğer muhabbeti var da para dahi veriyorsa almamak âdeta eşekliktir.

–Bilirim ama doğrusunu istersen derim ki ben bu adamlar gibi adam görmedim Agavni! O Ahmet Efendi neler söyledi eğer işitseydin sen de benim gibi söylerdin.

–Ben onlar gibi ukalânın çoğunu gördüm. Birçok şeyler söylerler ama en sonra paraları verdikleri zaman kendileri dahi anlar-

lar ki dünyada en doğru bir şey varsa o da paradan ibarettir.

–Vallahi sana doğrusunu söyleyeyim. Eğer Ahmet Efendi bir daha gelecek olsa da benimle yatmak için parası olmadığını söylese bedava kendisiyle yatardım.

–Bunu ben de her gözümün kestiği müşteriye yaparım. İkinci defasında maaziyadetin para alacak olduktan sonra! Hey kuzum biz kaç yıllık günahkârız. Buralarını bilmez miyiz?

–Öylesi değil. İkinci defa dahi almamak üzere!

–Korkarım herife gönül verdin. Vay Ahmet vay! Bir kucak sakallı kırk yaşındaki herife gönül vermek! Fakat bilmiş ol ki sen gecelik almayacak olsan bile dudu kendi evinde bedava yatırmaz. Eğer pek seviyorsan dudunun payını da sen vermelisin!

–Seninki geldiği zaman veriyor musun?

–Sen bana ne bakarsın aptal! Sen benimle bir misin? Bak ben duduya «Buradan gidersem, en âlâ müşterilerinden en çoğu gider» deyince aklı başından gidiyor. Senin dostun kaç belli başlı müşterin var bakayım?

–Hiç yok!

–Yok zahir! Seni koynuna alan bir daha almıyor. Ben sana her vakit söylüyorum ama kime söylersin? Na kafa! Fakat mademki Ahmet Efendiyi beğeniyorsun bari kendini de ona beğendirmeğe çalış da yavaş yavaş dostların artsın! Dudu da sana asıl o zaman itibar eder. Herif geldiği vakit rakının, mezenin filânın en âlâsını en çoğunu iste! Hem öyle fasulye piyazı çiroz salatası filân değil. Anlıyor musun? Âlâ yemek! İnce yemek! Duduyu da davet ettir. Hele herifi kandırabilirsen dudu için bir hediye iste! Anladın mı? Kendin için acele etme! Bir kere dudu için verirse artık senin kendin için mutlaka verir. O hâlde dudu da seni başka kızlar gibi tutmaz. Sözümü dinle diyorum. Adam olmak istersen dediğim gibi gidersin. Yoksa bu kerhanelerde yalnız gecelik ile kalırsın, nafile hiçbir şey kazanamazsın.

İşte bizim iki arkadaşın çıktıkları yerde kendi haklarında söylenilen sözler şunlardı ki bunları Hulusi ve bilhassa Ahmet Efendi işitmeliydiler.

Vakıa Kalyopi bâdî-i emirde Agavni'nin verdiği bu nasihatler bir ders-i mel'anet olduğunu nazar-ı insâfı önüne getirerek

müteneffir olduysa da biraz mütalâa ve mülâhazadan sonra Agavni'ye hak dahi verdi. Kendi kendisine dedi ki:

–Öyle ya! Yabanın herifini beğenmek, sevmek kâr-ı âkıl mıdır? Ne kadar beğenirsen beğen. Ne kadar seversen sev! Herif senin olacak değil ya? Eğer evliyse karısına hayrı olmayan bir heriften sana ne hayır gelir? Eğer bekârsa zaten şimdiye kadar bin karıyı elden geçirmiş olduğu gibi bundan sonra dahi daha bin tanesini elden geçirmek için bu yerlerde gezip dolaşıyor. Eğer bir karı ile sadık kalacak adamlardan olsaydı teehhül ederdi. Hakkı var, Agavni'nin hakkı var. Bu zamparaları beğenmek, sevmek âdeta eşekliktir. Onlar buraya bizim için gelmiyorlar. Kendi zevkleri için geliyorlar. Mademki kendileri için geliyorlar bize ne kadar para verirlerse yanımıza kâr olarak o kalır. Bir daha gelirse bakayım bir tecrübe edeyim. Eğer para çıkmak imkânı varsa hiç durmam.

Kalyopi'nin haddizatında safvet-i kalbiyye erbabından bir kız olduğuna hiç şüphe yoktu. Fakat insanda tabîat-i asliyyenin hükmünden ziyade tabîat-i sâniyyenin hükmünü kabul eylemek zarurîdir. Bazı müdekkikin-i hukemâya tesadüf eyledik ki ahlâk muktezâ-yı tabîat olmadıktan sonra terbiyenin hiç dahli olamayacağı davasında ısrar ediyorlar. Ancak emsâl-i mezkûreden daha çok olmak üzere tabîat-ı sâniyyenin hükmü tabîat-i asliyyeye galip olduğunu bir kaide-i külliyye olarak kabule her zaman mecburiyet hissolunur.

Tütün içmek, tabîat-i asliyye-i beşeriyyede bulunduğu hâlde insan bunu bir tabîat-i sâniyye ittihaz edince bir daha bırakmamak derecesinde mahkûmu oluyor. Zaten tabîat-i sâniyye, tabîat-i asliyyeden daha kuvvetli olmasa tabîat-i asliyyeye galebe edebilmeli mi?

İnsanın aldığı terbiye, kendi hüsniyyât-ı asliyyesini kubhiyata tahvilde pek büyük bir eser gösterir. İşte Kalyopi dahi hüsn-i tabîat-i asliyyeye malik bir kızcağızken Agavni'nin ilkaât-ı şeytâniyyesine mağlûp olmuştur. Öyleyse aks-i kaziyye dahi müsellem olmak lâzımdır. Yani bir fena tabiat sahibi adam dahi hüsn-i emsâlinden aldığı hüsn-i terbiye ile bayağı ta'dîl-i tabîat edebilir.

Ama bir adamın tabiati zaten fena olup da fazla olarak al-

dığı terbiye ve gördüğü misaller dahi fena olursa o adam artık o melâîn-i evlâd-ı beşerden olur ki sıfat-ı zâhiresi insan olduğu hâlde sıfat-ı bâtıne ve maneviyesi şeytandan başka bir şey olamaz. Bunlardan insaniyet iftihar edemeyip bilâkis mahcup olur.

Tabîat-i sâniyyenin tabîat-i asliyyeye sûret-i galebesini bedaheten görmek için bu fahişe kızların yine kendi fuhş-ı hâllerinden başka bir ayna aramak lâzım mıdır? Düşünülmelidir ki tabîat-i asliyyeleri dahilinde olarak bunlar melek gibi masum ve afif halk olunmuşlardır. Bir adam lâtifede biraz ileriye varacak ve çenesini okşayarak bazı hevesat ve hissiyatını kendisine anlatacak olursa hicaplarından kıpkırmızı kesilmek kendilerinin iffetleri iktizasındandır. Hissiyat ve hevesât-ı nefsâniyye kendilerinde dahi mevcut olarak gece yataklarına girdikleri zaman gibi ezmine-i hâliyyelerinde derunlarını bir nâire-i heves ve tahassür tatlı tatlı yaktığı hâlde bu ateşe bir kat daha alev verecek olan bir dest-i heves kendi göğüslerine doğru uzanacak olsa âdeta ürkerler, korkarlardı. Şimdi Agavni'nin ve Kalyopi'nin bulundukları sıfat-ı fuhşa kendilerince güya bir ta'bîr-i ehven olmak üzere buldukları "günahkâr" tabirinin asl-ı sahîhi olmak üzere "orospu" tabirini kendilerine lâyık bulmak bu iffet-i melekâne erbabı olan kızlar için o kadar baîd idi ki şayet akran ve emsalleri meyanında bir kimse onları bu tabir ile tahkirde bulunacak olsa teessürlerinden hüngür hüngür ağlarlardı.

Acaba tabîat-i asliyyeleri umumen bu surette bulunan benât-ı beşer nasıl olup da şimdi fuhşu kendilerine bir kesp ve kâr ittihaz eyledikleri hâlde utanmak, arlanmak bile hatır ve hayallerinden dahi geçmiyor? Tabîat-i asliyyenin bir tabîat-i sâniyyeye tahavvülünde bu kuvvet neden husule geliyor?

Hiç şüphe yok ki sû-i terbiyeden!

Vakıa hiçbir valide kendi kızını bilâhare bu murdar yerlere devam ettirmek için terbiye etmemiştir. Binaenaleyh «sû-i terbiye» denildiği zaman âgûş-ı mâderde alınan terbiye anlaşılmalıdır. O terbiyenin de bu meselede hiç dahli yok değildir ya? Fakat maksudumuz olan sû-i terbiye bu kızların yekdiğerinden görerek aldıkları terbiyedir ki işte onun misali dahi Agavni'de görüldü. Agavni'nin söylediği sözlere Kalyopi hak vermekle bu

sözlerin hükmünü zihnine ve kalbine yazmış oldu. Aralıkta bir kere evvelki safvet-i kalbi, bu hükümleri kalbinden silmeğe davranacak olsa bile nasihatlerin ve misallerin teakubu hükmün ilk intikaşını takviye ede ede nihayet onu âdeta çelik üzerine hak edilmişçesine kuvvetlendirir. Bir kere de hak edildi mi? Artık Eflâtun'lar, Sokrat'lar kâmilen gelip olanca hikmetlerini dökecek olsalar onun kalbini tathir edemezler. Bu tathir tabîat-i (sâlise!...) addolunması lâzım gelen üçüncü bir tabiat demek olup onun husulü ise o kadar kolay mıdır?

Bu mülâhazat Ahmet Efendinin mülâhazatı olmadığını ihtar edelim. Ahmet Efendinin henüz zihnini buralara sevk etmeyip ne mütalâada bulunduğunu ise yukarıda haber verdik? Bundan o başkadır. Şimdiki hâlde ise Kalyopi'nin yanına bir daha gidecek olursa kızın celb-i kalbine çalışmak efkârındaydı ki Hulusi Efendinin dahi yalnız noktainazarları birazcık mütehalif olmak üzere bu fikir ve emelde bulunduğu malûmumuzdur.

Sekizinci Bap

Fransız Tiyatrosu oyuncularını temaşa vesilesiyle Maryanko dudunun hanesinde iki gece müsaferete kadar varılmış olan işbu Beyoğlu âlemi üzerine, bizim Hulusi ve Ahmet Efendiler bir hafta kadar işleriyle güçleriyle iştigal eylemişlerdi. Vakıa Hulusi'nin güç addolunacak surette bir gûne işi yok idiyse de Ahmet Efendi öyle işlerinden iki gün gaybubet edebilecek kadar serbest adamlardan bulunmadığı cihetle bu iki günlük sefahetin acısını çıkarabilmek için cidden bir hafta kadar çalışmağa mecburdu.

Aralarındaki vücûh-ı münâsebet hemen her gün Hulusi ile Ahmet'in görüşmelerini istilzam eylediğinden bunlar görüştükçe Agavni ve Kalyopi hakkında söz söyleştikleri dahi olurdu. Nihayet birgün şu kızlara bir daha gitmeğe karar verdiler. Zaten bu arzu ikisinde dahi başka başka mevcut olmak hasebiyle bu defa verilen karar öyle uzun uzadıya mübâhesât-ı mütekaddimeyi icap etmemişti. İkindiden sonra iki arkadaş kalkıp Beyoğlu'na vardılar ve başka bir yerde ârâm ile vakit kaybetmeksizin doğruca Maryanko dudunun hanesine teveccüh ettiler.

İlk defasında halktan utanmak yalnız haneden çıkıldığı

zaman vaki olmuşken bu defa haneye girilirken dahi bu mahcubiyet vaki olduğunu unutmamalıyız. Nasıl unutulur ki gerek Ahmet gerek Hulusi kapıyı çalıp da içeriden dahi kapı açıldığı zamana kadar yüzlerini kapıya yapıştırmak derecelerine kadar sokulup bu suretle yüzlerini halktan setretmeğe çalışmışlar ve kapının bir an evvel açılmasıyla şu belâdan kurtulmalarını kemâl-i isti'câl ile temenni etmekte bulunmuşlardı.

Bir defa gerek gündüz olmak ve gerek kendileri artık buraca bilinmiş belli başlı müşterilerden bulunmak hasebiyle öyle kapı önünde muayene ve istintaka da hacet kalmamıştır. Hatta içeriye girdikleri zaman uşak Vasili bunların yüzüne baktıkça manalı manalı bir de gülmüştü ki bu gülüşün manası pek bedihi olduğu cihetle burada izahına hacet kalmaz.

Dudunun muavini bulunan karı, bizim iki refiki görünce Agavni ile Kalyopi'ye nida ederek «Kocalarınız gelmiş!» cümlesini dahi ilâve eyledi ki bugün dahi Ahmet Efendi ilk nefreti bu söz üzerine hisseyledi. Fakat bugünkü şu nefret ilk defa gelindiği zaman hâsıl olan nefretlere makis değildi. Bugün Ahmet Efendi kendisini sair erbâb-ı sefâhete şebih tutmayıp buraya öyle bir fuhş-ı rezîlâne mecburiyeti ile değil mahza ahvâl-i beşeriyyenin bu cihetlerini de öğrenmek merakıyla geldiğini derpiş eyleyerek kendi kendisini tesliyet eylemekteydi.

Kızlarda merdivenden aşağıya doğru tekerlenircesine bir müsaraat var ki görseniz hakikaten kırk yıldır vürutlarına muntazır ve müştak oldukları sevgili kocaları yâr-ı vefâdârları gelmiş de onları istikbale koşuyorlar zannederdiniz.

Maahaza bu zannın birer miktarı bizim iki arkadaşlarda dahi mevcuttu. Hulusi, kızın bu müsaraatını ilk gece ettiği yolsuzluktan dolayı özür dilemek mecburiyetine hamleyledi ki bir dereceye kadar hakkı dahi vardı. Agavni sesi güzel olduğu kadar dilbazlığı dahi mükemmel bir kadın olduğundan Hulusi'ye mukabil gelince «Kocacığım! sizden pek mahcubum ama ne yapayım? Bir belâlı herifle belâya girmek dahi kâr-ı âkıl değildir. İşte bizim de bu kusurlarımız vardır. Affınızı rica ederim» diye itizara başlayarak vakıa bu itizarların ne kadar vahi şeyler olduğuna asla şüphe edilemezse de Hulusi Bey için o kadar ince eleyip sık dokunmak zamanı olmadığından ve zaten buraya kızı

muaheze için değil onunla musalâha için gelmiş bulunduğundan özürü derhâl kabul eyledi.

Kalyopi ise bu kadar maharetli bir kaltak değildi. Ahmet'in gönlünü almak için yalnız «Kocacığım! Bizi çok beklettiniz!» sözlerini bulabilip fakat Ahmet bu kızın hâlinde kendisinden mütevahhiş olmadığını evvelce geçen iki gecenin sûret-i cereyânından istidlâl ve hükmeylediği münasebetiyle Kalyopi'nin gösterdiği tehâlük ciddî olduğuna Hulusi'den ziyade inandı.

Yukarıya vardıkları zaman Agavni'nin Hulusi'ye te'mîn-i muhabbet ve isbât-ı sadâkat için söylediği sözleri işitmeğe Ahmet Efendi mecbur değildi. Zira kız Hulusi'ye teklîf-i ihtisâsa kadar vardırmakta olup hâlbuki Hulusi dahi buna inanmamakta ve yalnız nezaket hasebiyle memnuniyet göstermekteydi. Ahmet ise Kalyopi'ye dedi ki:

–Sana bir geceyi daha rahat geçirtmeğe geldim.

–Teşekkür ederim efendim.

–Daha doğrusunu istersen rahatsız geçirtmeğe geldim. Zira geçirdiğimiz iki gece zannederim senin için en rahatsız geçen gecelerden olmuştur. Sana neler sordum! Ne cevaplar aldım.

–O sualler, o cevaplar beni rahatsız etmezler. Bilâkis bana pek ziyade rahat ettirirler. Zira bir derde ortak olanlar ne kadar çoğalırsa asıl dert sahibi o kadar tesliyet bulur.

–Acayip! Sen kendini burada dertli mi addediyorsun?

–Ettiğiniz sualleri, verdiğim cevapları eğer unutmadınızsa bu suali hiç sormamalıydınız.

–Neyse! Şimdi olmaz sonra konuşuruz.

Ahmet ile Kalyopi arasında teati olunan bu sözlere dahi Hulusi Efendi kulak vermeğe mecbur değildi. Her ikisi muhavereleriyle meşgul olarak sözlerini bitirdikten sonra o akşam nasıl eğlenmeleri lâzım geleceğini müzâkereye başladılar. Kumandayı yine Kalyopi'ye terk eylemek meselesi mücerret bir lâtife olmak üzere derhatır edilerek birçok sözlerden, kahkahalardan, şetâretlerden sonra nihayet Agavni'nin şu sözünde karar kıldılar.

–Öyle hesapla müzakereyle kararla eğlence tertip olunamaz kuzum! Böyle şeylerde emir ve ferman hazret-i rakınındır.

Aklımıza ne gelirse onu icra tmek üzere hemen mastikaları tertip edelim. Zira ben sabahtan beri bu akşamı kana kana rakı içmekle geçirmeğe müstait ve müsait bir adam arıyordum.

Ahmet –Demek oluyor ki sana rakı içirecek seni eğlendirecek bir adam olsun da kim olursa olsun öyle mi?

Agavni –Pek de öyle değil beyim! Böyle yerlerde ömür geçiren bir kız, insanı gördüğü anda ne makule adam olduğunu tanır. Sizden hoşlanmayacak olsaydık geldiğinizi haber alır almaz istikbalinize can atmazdık. Şunu da biliniz ki öyle on beş müşterinin önünden beğenilmeyerek kovulup da haftada, on beş günde bir müşteri bulan karılardan da değiliz.

Ahmet –Darılmayın efendim! Hakkımızda gösterdiğiniz teveccühe ve rüçhana sûret-i mahsûsada teşekkürler dahi ederiz.

–Estağfurullah efendim. Hem şunu da bilmelisiniz ki sizin hükmünüz yalnız kendi karınıza geçer. Bana ise kocacığımın hükmü geçer.

Hulusi –Bunun böyle olmadığını da siz bilmelisiniz efendim. Biz iki arkadaş yekvücutuz. İkimizin dahi birbirimize hükmü geçer!

Agavni –Haydi bakalım, hükmü geçer hükmü geçmez diye kavga edersek aferin bize! Hayır efendim! Kimsenin kimseye hükmü geçmez. Herkese yalnız ak yazılı sultanın hükmü geçer.

Bu söz üzerine bir kahkaha daha koptu. Karının şu yoldaki zarafetini Hulusi ile Ahmet gayet beğendiler. Bahusus ki Agavni'nin Türkçesi öyle Kalyopi gibi Rum Türkçesi değildi. Ermeni Türkçesi dahi olmadığını kemâl-i ehemmiyyetle ihtar edelim. Karı, gerçekten bu mahaller müdavimlerinin en kalbur üstü olan adamlarıyla düşe kalka zekâsı dahi fevkalâde olmak hasebiyle Türkçeyi öyle ezcümle «fefkelâde» diyen Ermeniler gibi değil en doğru söyleyen Türkler gibi söylerdi. Binaenaleyh Agavni'ye isnaden burada kaydeylediğimiz sözleri âdeta pek cüz'î tadil ile kaydeylemekteyiz.

Elhâsıl rakılar ısmarlandı. Mezeleri dahi mükemmel olarak geldi. İlk gelen dört şişe, birkaç dakika zarfında boşaldı. Agavni «Acayip! Bu şişeleri ne halt etmeğe boş getirmişler» diye bir zarafet daha taslayarak Vasili'ye hitaben bir nara attı.

Şişeler tazelenmekle beraber bunlar da dahi neşelerini buldular.

Ama ne şarkılar? Agavni tek başına bir bando mızıkaya bedel olurdu. Ya raksları? Ya çingene karılarını taklit edişi?

Karının her yaptığı şey hakikaten şâyân-ı dikkat olup fakat Ahmet Efendi en büyük dikkati Kalyopi'ye ederdi. Bîçare Kalyopi! Her ne kadar Agavni'ye peyrev olmağa çalışırdıysa da bir aceminin bir üstada peyrev oluşundaki ihtirazları Kalyopi'de maaziyadetin mevcut olmakla Ahmet ile Hulusi şu bizim nûş-â-nûş hakkındaki mütalâalarını Fransızca olarak yekdiğerine söyledikleri esnada, Kalyopi'yi bir "acemi orospu" ve "orospu çırağı" diye tavsif ederlerdi. Bu tavsif, Hulusi Efendi nezdinde bir zem ve fakat Ahmet Efendi nezdinde bir meth olduğunu ihtar lâzımdır. Hulusi Efendi mademki böyle bir rezil yere gelinmiştir bari buradaki karıların en mükemmeli ile eğlenmek lâzım geldiği mütalâasında bulunduğu için Kalyopi'nin acemiliği ve çıraklığı onun efkârınca bir nakisa olup Ahmet Efendi ise mahza ahvâl-i beşeriyyeyi tetkik için buraya geldiği cihetle Agavni'nin zıdd-ı kâmili bulunan bir kızın acemiliğini, çıraklığını bir meziyyet-i mahsûsa olmak üzere telâkki eylerdi.

Saat bir buçuğa ikiye kadar hep bu suretle işret ve sohbet edildi. Şişeler on altıya baliğ oldu ki adam başına dörder şişe demek olup birbiri üzerine otuz beşer dirhemden yüz kırk dirhem demekti. Fakat ertesi gün için Agavni'nin Maryanko dududan bir büyük aferin kazandığını dahi unutmamalıdır. Zira on altı şişe rakı sarfettirmek Maryanko duduya sekiz mecidiye kazandırmak demek olup mezeler filânlar dahi hesap edilince yalnız işret masrafı iki liraya baliğ oluyordu.

Bunlar şu suretle eğlenirlerken diğer tarafta başka bir kumpanyanın dahi vur patlasın naralarını ayyuklara çıkardığını da ihbar eylersek, bu gecenin vukuatını mükemmelen haber vermiş oluruz. Böyle iki kumpanya birleştiği zaman ekseriya kafalar germ olduktan sonra «Adam! Aramızda teklif yok ya! Haydi birleşelim de hep birlikte eğlenelim!» diye o zamana kadar hiç de yekdiğerini tanımamakta bulunan adamların kırk yıllık ahbap imişçesine birleşmeleri dahi bu mahallerin cümle-i husûsiyyet-i hâllerindendi. Hatta aksi dahi vaki olduğu nadir değildir.Yani iki kumpanya bu suretle birleşmeğe bedel bilâkis rekabete kalkı-

şarak tarafeynden hangisi çok içer, çok güler, çok söyler, çok çağırırsa galebe onda kalacağı iddiasıyla nihayet kavgaya döğüşe kadar varırlar. Ancak bizim iki arkadaşlar bu makule adamlardan olmadıkları gibi öteki kumpanya dahi oldukça karılarını tanıyan adamlardan bulunmasıyla her ne kadar işi teklifsizliğe bozarak birleşmedilerse de öyle rekabete dahi kalkışmayarak her iki taraf kendi âlemlerinde kendi hâlleriyle hallendiler.

Derken yemek lâkırdısı meydana çıktı. Kalyopi zaten mezelerle karnı doymuş olduğundan bahisle yemeğe lüzum göstermediyse de Agavni yemeğe, hem de mükemmel yemeğe lüzum gösterip bu lüzum Ahmet ile Hulusi tarafından dahi tamamıyla tasdik olundu.

Lâkin yemeği ne suretle tedarik etmeli? İşte burası bir mes'ele-i mühimme suretini aldı. Herkes bir şey söyledi. Nihayet Ahmet dedi ki:

–*** oteline gitsek de taam listesini okuyarak canımız her neyi isterse emreylesek olmaz mı?

Agavni –Orası bizi kabul eder mi?

Ahmet –Neden kabul etmesin? Parasıyla değil mi? Şu kadar ki orada biraz sesimizi keseriz. Yok eğer sizce bir mâni varsa onu bilmem!

Agavni –Sizin gibi adamlarla olduktan sonra dudu hiçbir şey söylemez. Fakat sizin oraya hiç karılarla gittiğiniz var mıdır?

Hulusi –Benim gittiğim yoktur.

Ahmet –Benim pek çoktur. Bundan yedi sekiz sene evvel pek çok giderdim.

Hulusi –Yedi sekiz sene evvelle şimdikinin arasında fark varsa?

Ahmet –Hayır! Lokanta hâlâ o müdürün idaresi altındadır! Canım, zaten balo zamanlarında supe için herkes gitmez mi?

Agavni –İyi dedin iyi dedin! Herkes gider zahir! Şimdi aklıma geldi.

Hulusi –Öyle ama karnaval mevsimi başka, şimdi başka...

Ahmet –Karnaval daha dün bitti. Canım sizin nenize lâzım? Ben taahhüt ederim.

Agavni –Biz dahi kovulursak hiç darılmaksızın ırzımızla, namusumuzla, kıçımıza bakarak dönmeyi taahhüt ederiz vesselâm.

Bir kahkaha dahi bu müzakereye hitam vererek dördü dahi sarhoşluktan sallanmakta bulunan arkadaşlar gitmeğe hazırlandılar. Karılar yeniden giyinmeğe mecburdular. Erkekler dahi gömleklerini, boyun bağlarını filân düzeltip ceketlerini giydiler.

Bir de Ahmet Efendi Kalyopi'nin tepeden tırnağa kadar siyahlar giymiş olduğuna dikkat etmesin mi? Dedi ki:

–Vay! Bizim Kalyopi hanım yas tutuyor. Korkarım sevgilisiyle kavga etmiş olmalıdır.

Zavallı Kalyopi'nin gözlerinden yaş boşandı. Ahmet Efendiye Agavni cevap vererek dedi ki:

–Rica ederim, kızcağızı ağlatmaksızın götürelim.

Ahmet – Bu ricaya neden lüzum var?

Agavni –Gerçekten yas tutuyor da onun için!

Hulusi –Kimin yasını?

Agavni –Kız karındaşının yasını! Hem de nasıl bir kız karındaş? Hem de nasıl bir ölüm!

Bu söz üzerine Ahmet Efendi, Kalyopi'nin yüzüne baktı ki kızcağız ölü çehresi gibi bir çehre peyda ederek gayet sakitane ve cesurane bir tavırla hemen gözlerinden yaş akıtıyordı. Yanına sokularak «Kızım! İstersen gitmeyelim!» dedi. Vakıa Kalyopi hiç de gitmekten memnun olacak değilse de cemiyetin zevkine mâni olmak dahi istemeyerek gitmekte ısrar eyledi. Gözlerinin yaşlarını âh-ı âteşnâkleri ile kurutarak en önde yürümeğe başladı.

Al, Ahmet Efendiye bir merak daha. Hem de o zamana kadar hâsıl olan merakları hall-i mesâil ile defetmeksizin yekdiğerinden büyük meraklar yekdiğerini takiben açılırlar. Kendi kendisine dedi ki:

–Zavallı kızcağız! Henüz 17 yaşında! Hem de matem içinde. Hem yas tutmağa, gözlerinden yaş akıtmağa kalben ve maddeten mecbur hem de bulunduğu sanat iktizasınca gülüp oynamağa ve şetaret göstermeğe mecbur! Aman ya Rap! Ne fena hâl! Ne fena

yazı!

Şu acı mütalâa, âdeta Ahmet'in sarhoşluğunu tadil eylemiştir. Dört kişi sokağa çıktıkları zaman bir aralık araba lüzumundan bahsolunduysa da gidecekleri yer zaten dört adım olduğu cihetle o lüzum reddedildi. Maahaza Hulusi Bey, Agavni'ye kol vermekten ihtiraz ederek dört beş adım ara ile yürümekteydiler. Hakkı da var ya? Bu makule kızlarla kol kola gezmek nasıl kabil olur? "Kadın" sıfatının muktezayatını cami şeyler olsalar hiçbir mâni olmaz, ama böyle harcıâm şeylerle Hulusi Efendi gibi bir adamın caddede yürümesine asla cevaz verilmez.

Ahmet Efendi ise hiç de bu mütalâada değildi. Kadın olduktan sonra hepsi için kadın muamelesi lâzım olduğunu itikat ile beraber Kalyopi zaten matem hâlinde bulunduğundan bu kıyafetteki bir kızın enzâr-ı dikkati celp etmeyeceğini düşünmüş ve kıza kolunu dahi vermişti. Yolda dedi ki:

–Kalyopi! Senin bu hâline hakikaten yüreğim acıdı. Kız karındaşının vefatı dahi pek fâci olduğu, Agavni'nin rivayetinden anlaşılıyor. Bu gece bana bunu anlatır mısın?

–Hepsini!

–Fakat o zamana kadar biraz güler yüz gösterirsin ya?

–Bakınız, işte artık ağlamıyorum!

Vakıa Kalyopi artık ağlamıyordu. Hatta lokantada dahi olanca kuvvetiyle cebr-i nefs ederek güler yüz göstermeğe muvaffak oldu.

Lokanta âlemi, hakikaten bir güzel surette vaki oldu. Erkekler, zaten bu mahalce maruf oldukları gibi kadınlar dahi meçhul olmadıklarından üst katta vaki odaların birisi açılıp yâr ve ağyârdan hiçbir kimse kendilerini görmeksizin güya kendi hanelerinde vaki, kendi yemek salonlarındaymışlar gibi rahat eylediler.

Zaten gecenin bu vaktinde lokanta içinde sair müşteriler dahi bulunmaz ya! Ahali akşam taamını çoktan etmişlerdir.

Saat üçü bir hayli geçiyordu ki bunlar lokantadan çıktılar. Sokağa çıktıkları zaman gayet berrak ve parlak bir mehtâb-ı cânsitân, kalbine bir inşirâh-ı azîm verdi, «haydi bir mehtap âlemi yapalım» sözü cümlesi tarafından hem teklif ve hem mu-

vafık makamında söylendi. Bu hâlde arabaya ihtiyaç görüldü. Bir aralık «dördümüzü bir araba almaz» denildiyse de büyücek bir arabada cemiyetçe oturmak sefası nazarıdikkate alınarak öyle araba tutuldu. Ver elini Feriköyü!

Feriköyü'ne yaklaşıldığı hâlde orada ne yapılacağına dair henüz bir karar verilmemişti. Vakıa maksat bir mehtabiye icrasından ibaretse de gece yarısı çıldırmış gibi kırları dolaşmak dahi pek de uygun olamayacağından Ahmet Efendi Madam *** isminde eskiden tanıdığı bir kadının hem otel hem meyhane hem her türlü çekiye gelir olan hanesine uğramayı teklif eyledi. Meğer sekiz on sene evvel bu kadının hanesinde birçok ahbapla pek çok kere misafir olmuşmuş. Madam *** muahharen hanesini tebdil eylemiş olduğu cihetle Ahmet Efendi yeni hanesini bilmiyorduysa da kadının ismini arabacıya söylediği anda arabacı derhâl mezburenin hanesi tarafına sevk-i licâm eyledi. Zira bu kadın, her ne kadar Avrupalı ise de pek çok zamandan beri İstanbul'da bulunarak meskence hayli terakki etmiş şöhret almış bulunduğundan kendi hanesini bilmemek bir arabacı için en büyük nevakıstan addolunur.

Besbelli o gece Madamın hanesinde misafirler yokmuş ki hane zulmet içine müstağrak olup hiçbir cihetinde eser-i yakazân müşahede olunmamaktaydı. Araba, kapının önünde durup da arabacı kapıyı birkaç kere çaldığı hâlde ses işitilmedi. Nihayet Hırvat olduğu telâffuzundan anlaşılan ve fakat Hırvatlara mahsus kıyafeti bir pantolon bir cekete tahvil eylemiş bulunan bir herif kayıpı açarak ne istediklerini sordu. Ahmet Efendi dedi ki:

–Buraya gelen ne ister? Buradan ne istenirse hepsini isteriz.

Kapıdan girildiği zaman sol tarafa bükülerek tavanı alçak, sathı geniş, salon gibi bir mahalle girdiler. Ahmet herife dedi ki:

–Madam *** nerede?

–Yatmıştır efendim! Uyumuştur.

–Haydi kendisine söyle ki eski ahbabından bir adam geldi. Kendisini görmek istiyor.

–Madam uyuduktan sonra kendisini uyandıramayız efendim!

–Ben uyandırırım. Sen korkma! Dediğimi yap!

Hırvat bu tekit üzerine gitti. Hulusi Efendi şayet Madamın bu vakitte uykudan uyanmak hoşuna gitmeyeceğini makam-ı mülâhazada irat eylediyse de Ahmet Efendi «Aramızdaki muarefe, kendisini bu kadarcık rahatsız etmek hususunda bana hak ve salâhiyet verebilir» diye onu da ikna eyledi.

Beş dakika sonra Madam *** arkasına şal gibi bir şey almış ve yarı giyinmiş bir hâlde olarak geldi ki bu kadın kırkını çoktan geçmiş ve bir ayağını elliye uzatmış ve fakat gençliğini en serbaz bir karı gibi geçirdiği misillü, ihtiyarlığını dahi ahbap içinde zevk ve sefa ile geçirmekte bulunmuş olduğundan bu vakit kendisini uykudan uyandıran zatın dahi mutlaka pek teklifsiz bir adam olacağını evvelden bittahmin, salona gayet güler yüzle girmişti. Nazarıdikkat ve tecessüsü en evvel kızlar üzerine düşüp bunları tanıyamadığı gibi Hulusi Efendiyi dahi tanıyamadı. En sonra muayene eylediği adam Ahmet Efendi olup onu da birden bire tanıyamayınca karının tavrı mütegayyir olduysa da Ahmet Efendi yanına sokularak ve elini tutarak «Senin mühendis Ahmet'i tanıyamadın mı madam? Sekiz on sene zarfında böyle tanınmayacak kadar ihtiyar mı oldum yoksa?» deyince karı Ahmet'i tamamıyla tanıyıp «Vay, Feylesof Ahmet! Sen misin? Hayır! Tanınmayacak kadar ihtiyar olmamışsın ama aradan epeyce vakit geçtiği için kuvve-i hâfızam seni unutmuş!» diye fevkalhat memnuniyetle Ahmet'in elini sıktı.

–Evet! Beni ihtiyarlatmıyorsun. Zira ben ihtiyarlanırsam sen?...

–Halt etmişsin! Ben gittiçe genç oluyorum.

–Öyleyse mutlaka bir genç dostun vardır?

–Yok Ahmet yok! Artık her ateş söndü. Külü bile soğudu. Şimdi ahbabın neşelerinden biraz da ben tasadduk ederek onlar sedaka-i zevk ve sefaları olmak üzere beni ne kadar neşelendirebilirlerse onunla iktifa eyliyorum. Ee, sen bu kadar seneleri nerelerde ve nasıl geçirdin bakalım? İstanbul'da bulunsaydın mutlaka bu ihtiyar valideyi ziyarette kusur etmezdin.

–Evvelâ müsaade et de sana arkadaşlarımı takdim edeyim. Birincisi dostum Hulusi Efendi! Takdim ve tavsiye için bu kadarı kâfidir. Değilse kâfi oluversin. Bade Matmazel Agavni bade

Matmazel Kalyopi! Bade de kulunuz! Seni kendilerine daha evvelce tavsiye etmiş olduğum cihetle tekrar yine hacet göremem.

Manalı manasız birçok sözlerden sonra ağızlarını ıslatmak lüzümundan bahisle işi konyağa bozdular. Madam *** bu geceyi burada mı geçireceklerini sordu. Ahmet Efendi karının kızları tanımadığını görünce bir satış olmak üzere metreslerinin!... Öyle geceyi dışarıda geçirebilecek kadar serbest olmadıklarını ve yalnız bu taraflara çıkıldığı için eski dostluk hasebiyle vazîfe-i ziyâreti ifa etmek üzere geldiklerini söyledi. Vakıa geceyi orada geçirememek madamın pek de keyfine gidecek bir şey olmayıp bunlara iki yatak icarıyla beş on mecidiye alabilse daha ziyade hoşlanacağı derkâr idiyse de Ahmet Efendi ile olan eski ahbaplığı kendisini bu derecelere kadar açgöz etmeyecek mertebede bulunduğundan evvelki tavr-ı memnûniyyetini yine tağyir etmedi.

Filvaki buradaki eğlence pek parlak oldu. Konyaklarla neşeler tazelendikten sonra Agavni olanca kudret ve maharetini derleyip toparlayıp o kadar güzel şarkılar okudu ki Madam *** dahi hayrette kaldı. Bu kızların tiyatrocu kızlar mı olduğunu Ahmet'ten sordu. Ahmet kendilerinin familya kızları olduğundan bahisle bu gece oraya kadar gelmeleri dahi hemen kız kaçırmak kadar külfetli olduğunu bertakrib anlattı.

Buradan dahi çıkarak yerlerine avdet eyledikleri zaman saat altıyı geçmiş olup fakat şu mehtap sefası Kalyopi'nin hakikaten pek ziyade hoşuna gitmiş ve Ahmet Efendiye bu inayetinden dolayı sûret-i mahsûsada minnettar kalmıştı.

Yerlerine avdet eyledikleri zaman artık herkesin yerine çekilmesine lüzum göründü. Binaenaleyh yekdiğerine «bon nuvi» diyerek ayrıldılar. Ahmet Efendi Kalyopi ile kendi odasına geldiği zaman soyunup da yatağına girinceye kadar şöylece zihninden bir kaba hesap yaptı:

–Üç lira gecelikler! Lâ-akal iki lira rakı ve meze, etti beş. Bir liradan ziyadece yemek, etti altı. Yarım lira Madam *** altı buçuk. Dört mecidiye araba ki bir de o demektir, yedi buçuk. Şöylesi böylesi sekiz lira! Bir fakirin sermayesi değil âdeta bir esnaf dükkânının sermayesi! Bu yolda Madam ve şu sefalara münhemik olanlara Allah hem imdat eylesin, hem akıllar ver-

sin!

Dokuzuncu Bap

Kalyopi'nin sebeb-i yas ve matemini söyletmek için Ahmet sabırsızlıktan çatlıyordı. Yatağa girdikleri zaman birer sigara yaparak hemen kızdan şu vak'ayı hikâye etmesini ricaya başladı. Kalyopi, zaten bunu vaat eylemiş bulunduğu cihetle Ahmet'i çok üzmeksizin fakat göz yaşlarını dindirmeğe artık muktedir olamaksızın dedi ki:

–Biz an-asıl Ayastefanos karyesindeniz. Sonra bir aralık nasıl olduysa Beyoğlu'na geldik. Bir anam, bir babam vardır. Kız karındaşım sağ iken yedi karındaştık ki en büyüğümüz oydu. Ondan sonra bir erkek vardır ki bir ayağı ile bir kolu sakat olup işe güce yaramaz. Üçüncü karındaş benim. Dördüncüsü diğer bir erkek olup demirci çırağıdır. Beşincisi ve altıncısı kızdırlar ki birisi on iki birisi de dokuz yaşındadır. Yedincisi dahi henüz beş yaşında bir erkektir. Cümlemiz bir hanede oturup çamaşırcılık ederdik. Kız karındaşım Maryola'nın bir nişanlısı vardı ki çömlek, testi, sırlı tuğla yapardı. Bu adam Selânik taraflarından bir Bulgar olup yine oralara gitti. Bir zaman bize mektup ve harçlık gönderdi. Ondan sonra selâmı da sabahı da kesildi. Ligor isminde bir bakkal, bize çamaşırlarını yıkatmak üzere münasebet peyda eyledi. Meğer kız karındaşıma alâka etmiş. Ne kadar yalvarmış ise fayda vermemiş. Kız karındaşım mümkün değil kendisine yüz vermemiş. Nihayet birgün familyaca müşavere ederek Ligor'u hanemize koymamağa karar verdik. Bu karar dahi herifi bilkülliye meyus ederek birgün nasılsa evimize gelir. Hemşiremi yalnız sıkıştırır. «Ya bana teslim olacaksın, ya sana kıyarım» der. Hemşirem o kadar yalvarır yakarır ki hep gözlerinden yaş yerine kan döker. Hınzır herif bir türlü merhamet etmez. Maryola dahi «Öldürürsen var öldür. Benim sana teslim olmaklığımın ihtimali yoktur» der.

–Vay canına!... İyi ya! Teslim olsa ne olurdu sanki?

–Teslim olmaz işte!

–Şey!... Sana şunu da sorayım. Sen o zaman dahi burada mıydın?

–Yok! Ah! Hiç hemşirem sağ olsaydı ben buralara düşer

miydim? Siz onu görseydiniz!... Bütün Beyoğlu içinde onun gibi bir kız göremiyorum. O ne güzellik! Ne akıl! Ne marifet! Elinden uçan ile kaçan dahi kurtulamazdı.

–Haniya demek istiyorum ki siz yine bu yolda idiyseniz herife o kadar inat etmenin lüzumu yoktu.

–Ah! Bizimkisi bir masaldır masal! Burada kızcağızın âdeta nefesi tıkanarak iki gözlerinden boşanan yaş, kendisini gark ve helâk edecek zannolunurdu.

Ahmet Efendinin öyle her işittiği söze tamamı tamamına sahih nazasıyla bakan adamlardan olmadığını ihtar eylemiştik. Kalyopi'nin buraya kadar ettiği hikâyenin yüzde bir mikdâr-ı münâsibini dahi yalan ve hiç olmazsa mübalâğa payı olmak üzere tenzil eylediyse de göz yaşı denilen şeyin böyle seyl-i belâ gibi boşanıp gitmesi büsbütün yalandan olamayacağını da nazarıdikkat ve ehemmiyetten uzak tutamadı. Kıza dedi ki:

–Ben o masalı tamamıyla öğrenmek istiyorum.

–O hem uzundur hem de ben onu kimseye söyleyemem.

–Kimseye söyleyemeyeceğin şeyi bana söylersen işte o zaman beni öyle buralara gelen herkes gibi telâkki etmediğini ispat eylemiş olursun.

–Hâsılı efendim! Herif zorlar, kız karındaşım inat eder. Nihayet hınzır zalim, belinden koca bir bıçak çıkarıp karındaşımı altı yerinden vurur!

–Aman ya Rap!

–Ben o zaman komşudaydım. Karındaşım koşar oraya kadar gelir. «Bak Kalyopi! Ligor beni ne hâle koydu. Öldürdü beni öldürdü» der. Ben onu öyle al kanlar içinde görünce divane gibi bir şey olmuşum. Hemen hane altında bulunan kuyuya kendimi atmağa davranmışım. Bereket versin ki orada bulunanlar benim hiç ne yaptığımı bilmeyerek cüret eylediğim şu hareketi meneylemişler.

–Kız karındaşın oraya kadar gelebilmiş olduğuna nazaran demek oluyor ki yaraları o kadar tehlikeli değilmiş.

–Dört tanesi tehlikeli değilmiş! Fakat göğsünün sağ tarafında bulunan bir tanesi pek derin olarak ciğerini de parelemiş olduğu gibi boş böğrüne vurduğu zaman bıçağın ucu ta öte taraftan

çıkmış. Hatta biz bıçağın ucu çıktığı yeri dahi başkaca bir yara zanneylemiştik. Sonra hekimler doğrusunu söyledilir.

–Çok yaşadı mı?

–İki gün yaşadı. Ah keşke yaşamamış olsaydı. Keşke vurulduğu anda vefat etseydi hem bana o kadar acıklı sözleri söylemez hem de ben...

Kalyopi cidden hikâyesinde devam edemeyecek bir hâle geldi. Hatta efendi «Bu vak'anın vukuu kaç ay oluyor?» diye sual eylediği zaman kız yalnız parmaklarıyla «İki» işaretini verip Ahmet Efendi «İki ay mı?» diye istizah eylediği zaman dahi «Evet» işaretini başı ile vermiştir.

Kalyopi yarım saat kadar ağlamakta devam eyledi. Ahmet Efendi her ne kadar ağlamıyor idiyse de yüzü dahi gülmüyordu. Kalyopi'nin hemşiresi bir ismet-i mücesseme olamayacağını hükmeyleyerek maahaza kendi visaline talip olan bir adama böyle fedâ-yı cân derecesinde niçin mukavemet eylediğine bir mana veremiyordu.

Fakat bu mukavemeti niçin göstermiş olursa olsun her hâlde kız bir fikr-i müsbet sahibiymiş, can vermiş de sözünden inadından dönmemiş. Bahusus ki katil, bîçarenin vücudunda yedi yara açmış! Burada biraz teemmül ve mülâhaza lâzımdır!

Katil, şu altı darbeyi çılgıncasına bir tehevvürle yekdiğerini takiben vurmamıştır. Zira kıza «Ya bana teslim olursun ya sana kıyarım!» demiş Demek oluyor ki mel'unun asıl maksadı kızı öldürmek değil belki visaline ermektir. Bu hâlde ilk bıçağı vurduğu zaman teklifini tekrar ederek «İşte görüyorsun ya? Mutlaka öldüreceğim! Haydi teslim ol da canını kurtar» demiş ve kız muhalefet ve mümanaatta ısrar eylediği için ikinci hamleyi vurup hâsılı altı darbenin altısını da mutlaka böyle canlar dayanmayacak birer işkence suretiyle açmış olmalıdır.

Bîçare kızcağız her darbeyi yedikçe kim bilir ne kadar evca ve ıstırap ile ne kadar kıvranmıştır. Elbette kendisini kurtarmak için katiline gerek rica ve gerek bir mefer teharrisi gibi her çareye baş vurmuştur. Zaten altı yara ile firar edebilmesi dahi kendisi için bir muvaffakiyet addolunabilir. Zira bir kere iş bu dereceyi bulduktan sonra katil artık kendisini sağ bırakmayıp canını teninden kemâliyle ayırıncaya kadar taş yüreklilik

ederdi.

Bu mütalâaların kâffesi Ahmet Efendinin zihninden geçti. Bu sebebe mebni idi ki Kalyopi gibi hüngür hüngür ağlamadığı hâlde dahi gülmeyip hemen içinden ağlıyor zannolunurdu.

Neden sonra Kalyopi'ye biraz sükûnet gelmekle Ahmet dedi ki:

–Yat artık Kalyopi! Uyumağa çalış! Zira sana şu hâlde rahat ve uyku lâzımdır.

–Evet kocacığım! Biraz uyuyalım.

–Hem bana kocacığım deme! Koca, karındaş, baba onun gibi isimler öyle olur olmaz yerlerde ağza alınacak şeyler değildir. Bana «dostum!» de. Daha iyisi, ismimi söyle!

–Hayır hayır! Bu tabiratı menetmemenizi rica ederim. Evvelâ şunun için ki buralarda bizim ağzımız buna alışmış olduğundan şayet meneylediğiniz hâlde yine ağzımdan kaçarsa emrinizi tutmamış olurum. Saniyen herkese böyle hitap eylediğim hâlde size niçin etmeyeyim?

–Benim de herkesten farkım bu olsun. Zaten ben sana herkesten başka türlü bir adam değil miyim? Bak işte üç gece oldu ki seninle beraberim. Hâlbuki sana rahat ettirmekten başka hiçbir emelde bulunmadım.

–Teşekkür ederim efendim! Fakat size kocacığım demekten beni menetmemenizi tekrar rica ederim.

–Pekâlâ! Bu ricanı kabul ederim. Fakat benim de senden bir ricam var! Onu kabul edersen sana söz veririm ki dünyada senin en ciddî dostun ben olurum. Ama dost dediğim zaman haniya buralarda birbiriyle dost tutuşan karılar erkekler gibi değil. Dost diyorum, dost!

–Teşekkür ederim efendim! Rica değil emredeceğiniz şey nedir?

–Bana bir uzun masal söylemen! Haniya demincek bir uzun masal demiyor muydun? O masalı isterim.

–O masal sizin ne işinize gelir?

–Hayır! Öyle deme! Merak bu ya! O masal benim pek çok işime gelecek. Nasıl oluyor ki senin gibi bir kız buralara düşmüş

olsun?

–Buralarda binlerce kızlar var. Onların da hepsi benim gibi bir kız oldukları hâlde nasıl düşmüşlerse ben de öyle düşmüşüm. Bizim hepimizin hâli az çok yekdiğerimize benzer.

–Vakıa öyledir. Fakat ben o kızlar meyanında bilhassa senin masalını öğrenmek isterim.

–Bu meraktan vaz geçerseniz daha isabet etmiş olursunuz. Hem böyle sizin gibi bir erkek bizim gibi bir kızdan sergüzeştini sorduğu zaman biz doğrusunu söylemeyiz ki! Doğrusunu söyleyecek olsak kendi kabahatlerimizi de söylemeliyiz yahut başkalarının bize ettikleri işleri anlatmalıyız ki her hâlde bunların hiçbirisi bihakkın söylenemez.

–Hayır! Ben emin olmak istiyorum ki sen bana her şeyin en doğrusunu söylersin.

–Yok yok! Sormayınız efendim söylemeyeceğim. Söylersem bana ne faydası olacak? Nafile sizi yormuş olacağım. Ben bu gece Fransız karısı ile ettiğiniz sözlere dikkat ettim. Siz sekiz on senedèn beri bu yollardan ayağınızı çekmişsiniz. Buraya rast gele olarak geldiniz. Bu ikinci defasında dahi belki benden bazı şeyler öğrenmek için gelmiş olasınız. Bu hâlde bir daha ya gelirsiniz ya gelmezsiniz. Binaenaleyh kendi masalım ile sizin canınızı sıkacağıma sizi eğlendirsem daha hayırlı olur.

–Öyle değil! Sekiz on seneden beri bu yollardan ayağımı çektim ise de sen benim ayağıma bir son köstek daha vurabilirsin. Beni buraya bağlarsın.

–Onun da bir faydası yoktur efendim! Müşterilerim on iki on bir olmuş. Yirmi iki yirmi bir olmuş. Ne fayda? Rica ederim bana bunları sormayınız.

Biraz daha sükûnetten sonra Ahmet dedi ki:

–Yalnız bir sualime cevap ver kâfidir. Ayastefanos'tan Beyoğlu'na geldiğiniz zaman kız mıydın?

–Hayır!

–Kocan var mıydı?

–Hayır!

–Kocaya hiç vardın mı?

–Ne evet ne hayır!

–O nasıl lâkırdı?

–Sormayınız dedim ya?

–Yok ama ben soracağım!

–Ben de söylemeyeceğim!

–Hiç mi söylemeyeceksin? Yoksa bu gece mi söylemeyeceksin?

Kalyopi bu suale cevap vermedi. Ahmet Efendi bu suali irat eylediği zaman gözleri tavanın sıvasını muayene ediyor gibi bir vazda ve zihni kim bilir ne kadar meşguliyette bulunduğundan kızın yüzünü görmüyordu. Kızın sükûtu üzerine yüzüne baktıkta düz bir çayır içinden şamatasızca akan nehir gibi göz yaşlarının gayet sakitane aktığını görünce rikkat-i kalbi müzdad oldu. «Vah bîçare kızcağız! Bu gece ağladığı artık elverdi!» diye suallerinde ısrar etmemeğe karar verip hatta kızcağızı tesliyet için birçok dahi yaltaklıklara başladı. Kalyopi'yi o kadar dostane öpüyordu ki başka zaman olsa teneffüsünden bile istikrah eyleyeceği bu kızın yanaklarına dudaklarını dokunduramazdı. Hâlbuki o gece tesliyette o kadar ikdam eyledi ki Kalyopi kendisine «Kocacığım» diye hitap etmekte âdeta hak kazandı.

Onuncu Bap

Ertesi sabah Ahmet Efendi uykudan uyandıkta evvelki gibi derhâl yataktan çıkmağa lüzum görmedi. Ne garip bir tahavvül! Evvelce bu hanenin içindeki havayı bile teneffüsten istikrah edecek bir hava olmak üzere telâkki ederken bu sabah, içinde yattığı yatağı bile o kadar istikrah edilecek bir şey bulmamaktaydı.

Ama Ahmet Efendi bu tehavvülü nazarıdikkate alarak evvelki hâliyle şimdiki hâlini muvazene ediyordu diye zannetmeyiniz. Bu muvazene ve mukayese hatırına bile gelmiyordu. Zihni yalnız Kalyopi tarafından dermeyan olunan hususat ile meşgul olarak bîçare maktul Maryola'nın mazlumiyetini, Kalyopi'nin buralara düşmesi felâketiyle mezcedip ikisini bir vücûd-ı felekzede olmak üzere tahayyül eylemekte ve ona göre acımaktaydı.

Kalyopi yerinden kalktı. Kemâl-i ihtimâm ile elini ve yü-

zünü yıkadıktan ve Vasili'ye kahve emreyledikten sonra gelip iki sigara yaparak tekrar yatağa girdi. Havanın ziyadece serinliği, mevsime âdeta bir kış süsü vererek şöyle bir sıcacık yatak sefası hakikaten hoşuna gidecek bir şeydi. Kahveler gelip içildiği sırada Ahmet Efendi Kalyopi'den şöyle bir istizaha başladı:

–Kalyopi! Müşterilerden alınmakta bulunan bir buçuk liradan ne kadarı kızların hissesine ayrılır? Ne kadarı duduya kalır?

–Yarı yarıya! Dört mecidiye kızlara dört mecidiye dahi duduya!

–Acayip! Bu ne kadar haksızlık! O hâlde birisini dudu almalı ikisini kızlar! Zira asıl parayı kazanan kızlardır.

–Öyle ama dudu hane kirasını veriyor. Bir de kızlar yemek parası vermezler.

–Yalnız yemek parası vermezler? Öyle mi? Kızların çamaşırlarını kim yıkar?

–Çamaşırcılar vardır. Fukara kadınlar. Onlara veririz. Yıkarlar.

–Onların ücretlerini dahi dudu mu verir?

–Yatak takımı için dudu verir. Meselâ döşek çarşafı, yorgan çarşafı, yastık yüzü filân hep onundur. Ama bizim kendi çamaşırlarımıza gelince: Meselâ gömlek, mendil, havlu filân. Onların parasını biz veririz.

–Ya sizin canınız meselâ bir yemek bir yemiş filân istemiş olsa?

–Müşteri geldiği zaman eğer sizin gibi çok adamlar olursa onlardan isteriz. Yoksa kendi paramızla alırız.

–Dudu sizinle beraber mi taam eder. Taamlarınız iyi midir?

–Evet! Bizimle beraber taam eder. Taamlarımız orta hâldedir.

–Bunları sorduğumu affet Kalyopi, çünkü...

–Biliyorum, biliyorum. Öğrenmek istiyorsunuz. Bazı efendiler, öyle merak ederler. Biz insanlardan başka türlü insan olduğumuz için hâlimizi öğrenmek isterler. Zati buraya şu ikinci defa

gelişiniz dahi bana âşık olduğunuzdan değildir ya? Buraların alışkını olduğunuzdan da değildir. Mücerret bu hâlleri öğrenmek hususunda bir merak sizi buralara sevk ediyor. Ne soracaksanız sorunuz da bir daha gelmek zahmetine hacet kalmasın!...

–Ya!... Sen öyle zannediyorsun. Öyle mi? Ya yüreğim senin için bir şeyler hissediyorsa?

–Benim için mi? Oo! Bunu bana söylemeyiniz! Bu gibi sözleri birçok adamlardan işitmiş olduğumdan sizi dahi onları gördüğüm nazarla görmek istemem.

–Yani yalancı diye bir görüş. Değil mi? Fakat ben sana yalnız bir şeyi temin ederim. O da sana asla yalan söylemeyeceğimden ibarettir. Ben zaten hiçbir kimseye yalan söylemem. Sana ise yalan söylemeğe hiç de ihtiyacım yoktur. Neden yalan söyleyim? Ne zaman istersem buraya gelemez miyim? Seni alamaz mıyım? Fakat sahih söylersem ki senin için yüreğim bir şeyler hissediyor. Lâkin bu hisseylediğim şeyleri bir muhabbet sanma. Muhabbetten ziyade merhamete benzer bir şey!

–Buna inanırım. Ama muhabbet eylemiş olsaydınız inanmazdım. Zira sizin gibi bir adam bizim gibi kızlara muhabbet edemez.

–Neden edemesin? Siz de insan değil misiniz? Genç güzel değil misiniz? Sen demiyor muydun ki birtakım zengin adamlar bu yollarda bütün servetlerini mahvederler?

–Evet! Ben diyordum. Lâkin onlar sizin gibi adamlar değildir. Siz dahi onlar gibi adamlar değilsiniz.

–Öyle deme Kalyopi! Gönüldür bu! İnsanın gönlüne hükmü geçemez.

–Sizin gönlünüze hükmünüz geçer. Sizin yaşınızda sizin kadar kâmil olan bir adamı o kadar alâyık bağlar ki gönlünüz bir tarafa ısınacak olsa bile derhâl o taraftan gönlünüzü koparıp geriye almağa mecbur olursunuz. Bizim gibi kızlar için bütün dünyüyı feda edemezsiniz ya? Bu bir deliliktir ki yirmi yaşından ve belki de yirmisinden aşağı bulunan gençlerin kanındaki hiddetinden neşet eder. Hatta bilfarz beni öyle delicesine sevmiş olsanız bile memnun olmam. Onu da tecrübe ettim.

–Neyi? Bu delicesine muhabbet eden bir âşık mı?

–Evet! Fakat ne kadar seri ve şedit sevdiyse o kadar da çabuk sonu geldi?

–Ne? Henüz 17 yaşında iken?!

–Evet! Lâkin bu uzun bir masaldır. Size hikâyesi lâzım gelmez.

–Ama ben bu masalı mutlaka dinlemek isterim.

–Evvel dahi dedim ya? Bunu, mümkün değil hikâye edemem. Bahsimizde devam edelim. Beni öyle çıldırasıya sevseniz memnun olmam dedim. Ben hiçbir çılgınlıktan memnun olmam. Hatta bazı adamlar bana o surette beyân-ı muhabbet ederler de ikinci defa geldikleri zaman ben onlara çıkmam. Kendilerinden saklanırım. Sizin gibi bir kâmil adamın hakkımdaki merhametini binlerce genç adamların çılgıncasına muhabbetlerine tercih ederim.

–Muhabbetten emin olamayan bir kadının bari merhametten olsun emin olabilmesi, yine bir bahtiyarlık sayılır. Sana soracağım şey, burada ne kadar para kazanabildiğinden ibarettir.

–Bizim kazandığımız kazanmadığımız dahi belli olmaz.

–Ama bir tahminî hesap yapmak olsun mümkündür ya? Benim soracağım şeylere cevap verirsen ben bu tahmini yapabilirim. Evvelâ her gece müşteri alabilir misiniz?

–Alan kızlar var. Meselâ Agavni'nin yalnız kaldığı nadir olur. Fakat öyle düşünmeyiniz. Bir ay otuz gün değil mi? Bir kere beş altı gün kirli bulunarak müşteriye çıkılamaz.

–Ya! Bu kaideye de riayet var ha?

–Evet! Ondan sonra haftada bir kere dahi evime giderim. İşte ayın on günü gitti demek. Kalan yirmi günde dahi her gece müşteri alamam. Bazı kere müşteriye çıkılır, herif beğenmez geriye çevirir.

–Geriye de çevirir ha! Aman ya Rap! Ben olsam kızardım.

–Ya biz kızmıyor muyuz? Bir kız bir kere müşteriye serbestçe çıkmak deresinde bu sanata alışıncaya kadar neler çeker! Fakat hiçbir vakitte müşteri yanından beğenilmeyerek çıktığı zaman dahi serbest çıkmağa alışamaz.

–Ee! Kaç gece yalnız bulunursun, kaç gece müşteri ile? Şöyle

bir tahminî olsun.

–Birbiri üzerine gece aşırı deyivermeli!

–Öyleyse haftada üç yahut dört müşteri demek.

–Evet!

–Haftada dört olunca ayda on altı eder. Hâlbuki sizin aylar yirmi güne inmiş olduğundan yirmi günde on altı müşteri tahmin edersek az tahmin etmiş olmayız.

–Bazı kere o kadar olur bazı kere daha az.

–Haydi biz ayda on altı müşteri diyelim. Gecelikler yarı yarıya alındıktan sonra sana dörder mecidiye kalıyor. O hâlde on altı, otuz iki, altmış dört mecidiye demek oluyor. Bu da ayda on iki lira kadar bir para eder. Fena ticaret değil ha?

–Ayda on iki lira olursa haftada üç lira mı düşer? Hâlbuki...

–Ee! Hâlbuki?

–Hiç! Güzel hesap ettiniz. Pek âlâ tahmin!

–Yok yok! Bir hâlbuki var! Haniya sorduklarıma hep cevap verecektin ya?

–Bu kadar zahmetlere ve meşakkatlere dayandıktan ve tehlikelere göğüs verdikten sonra...

–Tehlike mi? Vay buralarda tehlike de var mıdır?

–Nasıl yoktur! Bazı herifler gelir. Şu yastığın altına kolumdan uzun kamalar koyarlar da öyle yatarlar. Ah kız karındaşımın yaralarını gördükten sonra o kamalar insanan yüreğini o kadar soğuturlar ki! Ya o revolverler?

–Bunlar sizi öldürmek için mi getiriyorlar?

–Bizi öldürmek için değil ama!...

–Aması nedir?

–Herifi darıltacak olsak bunlarla bizi okşayacaklar değil ya? Ya biz bir müşteride iken diğer bir belâlı herif gelse?

–Hakikat, Kalyopi hiç müşterilerden bazılarının sizi hırpaladıkları, tekdir ettikleri olur mu?

–Ne söylüyorsunuz efendim! Dayak yediğimiz bile çok olur. «Bre bilmem ne kız! Sen filânca ile de yatmışsın!» diye hiddetlenip de kızların kemiklerini kırarcasına döven çapkınlar az mı-

dır? İşte bu kadar tehlikelere, meşakkatlere göre haftada üç lira elime geçecek olsa daha ne isterim?

–Demek oluyor ki ayda on altı müşteri alamıyorsun.

–Öyle değil! Bizim kazandığımızdan ziyade harç ettiğimizi düşünmeli. Benim yirmi beş lira borcum var ki o borç beni buraya esir ediyor. Onu verirsem kendimi satın almış olacağım. Binaenaleyh haftada altı mecidiye o borca vermeğe mecburum.

–Ha! Şimdi anlaşıldı. Haniya kızları cariye gibi alıp satmak bahsi vardı da öbür defa sen söylemek istemiyordun. Demek oluyor ki bu alım satım şu borç meselesinden ibaretmiş. Fakat bu borç nasıl hâsıl oluyor?

–Efendim, o alım satım âdeta bir alım satımdır. Şimdi benim burada yirmi beş altın borcum yok mu? İşte o borç verilmeyince buradan bir yere gidemem. Dudunun âdeta cariyesiyim. Şayet bir başka kerhaneci beni buradan kandırıp alacak olsa yahut ben başka bir yere gitmek istesem o gideceğim hane sahibi borcumu verir beni satın alır. Hemde o zaman yalnız yirmi beş lira vermez. Nihayet ben buraya yirmi beş lira borçluyken otuz lira borçlu olurum.

–Yalnız sen mi borçlusun, yoksa başka kızların da borçları var mıdır?

–Borçsuz âdeta hiçbir kız bulunmaz. Borcumuz olmasa biz satılmamış bulunsak buralarda sürünmeğe katlanır mıyız? Evimize oturup müşteri zuhur ettikçe birkaç yere gider yine evimize geliriz.

–Ha bak bu daha ehvence bir günahkârlık öyle değil mi?

–Ona şüphe yok! Elbette daha ehvence. O hâlde yalnız tanıdığımız ve istediğimiz adamlara çıkarız. Hem yalnız bir haneye çıkmağa mecbur olmayıp istediğimiz yerlere gidebiliriz. Bu hâlde ise beş altı hanede ikişer üçer kadim müşteri peyda edersek hiç de boş kalmamış oluruz. Hem en iyi efendilerden beylerden intihap ederiz.

–Niçin mösyölerden dahi demiyorsun?

–Frenklerden mi?

–Yerli Hristiyanlar da olsunlar.

–Aman aman! Allah yine Türklere zeval vermesin. Bize en güzel muamele eden Türklerdir. Ötekiler evvelâ gecelik pazarlığına girişerek bir buçuk lira istenildiği hâlde üç mecidiyeden kapı açarlar. Bazı kere pazarlık uymayarak bırakıp gittikleri dahi olur. Ne bir kadeh rakı içerler ne bir bahşiş ne bir hediye! Hiçbir şey yok. Sabahlara kadar yataktan çıkmazlar.

–Demek oluyor ki kendi hanende oturup istediğin adamlara çıkacak olsan hep Müslümanlara gideceksin öyle mi?

–İnsan kendi kendisine malik olursa istediği gibi hareket eder.

–Birisini bitirmeksizin diğerine başlıyoruz ama zararı yok. Şu borçların ilk menşeini söyleyecektin. Meselâ sen neden borçlandın?

–Ben kız karındaşım için borçlandım. Eğer vurulduğu anda vefat etseydi ben yine buralara düşmezdim. Fakat iki üç gün yaşadı. Hekimler! Cerrahlar! İlaçlar! Sonra da cenaze masrafı?

–Başka kızlar?

–Ah! Bazı kere kızı, validesi ve pederi satar.

–Nasıl satar?

–Basbayağı satar. Kızını götürür kerhaneciden yirmi otuz altın alıp satar.

–Acayip! Hükûmet buna bir şey demez mi? Patrikhane yok mu?

–Onların nereden haberi olacak?

–Ee, kız satılmağa razı mıdır?

–Kız bir şey bilmez ki? Bir iki fistan, şapka gibi cicileri görünce bir aralık soyunur bile! Sonra aklı başına gelip işi anlarsa da o zaman dahi iş işten geçmiş bulunur.

–Aman ya Rap! Bu ne mel'anet?!

Ahmet Efendi şu söz üzerine başını ceyb-i tefekküre eğip bir hayli düşündü. Onun itikadınca bizim memleketlerde kerhanenelerin icadı Avrupa medeniyetinin intişarı üzerine vuku bulmuş olduğundan kendi kendisine dedi ki:

Ey Frenkler! Türkiye'de esareti menedeceğiz diye birtakım medeniyetperverane ve hürriyetperestane sözlerde bulunursunuz!

Hâlbuki bizde hiçbir esir böyle kerhanelerde erâzil-i avâma ferşpâ olmak için satılmaz. İşte size asıl esirler ki anaları babaları levs-i fuhş ile telvis için satıyorlar.

Kalyopi ise sözünde devam ediyordu. Diyordu ki:

–İşte ben şu borcu ödeyebilmek için haftada altı mecidiye veririm. Beş altı mecidiye de valideme veririm ki evimize baksın diye! Üst tarafı ise çürür gider. Ama üst tarafı kalırsa!

–Üst tarafı neden kalmaz? Kalırsa neden çürür?

–Şundan çürür ki dudu, bu hafta benim elimde birkaç mecidiye kalacağını hesap ve tahmin etti mi? Gider bir düzine mendil veyahut yarım düzine çorap getirir. On kuruşa aldığını otuz beş kuruşa aldım der.

–Kabul etme!

–Nasıl kabul etme? «Bu, bu kadar etmez!» denilebilir mi? «Bu bana lâzım değil!» denilebilir mi? «Vay, ben yalan mı söylüyorum? Beni hırsız mı ediyorsun? Ben evimde olan kızların çorapsız ve yalın ayak olmalarını istemem!» diye kıyametleri koparır, ne yaparsın? İster istemez kabul etmeli. Bir de bazı kere bir hafta geçer de bir müşteri ancak gelir. O hâlde dududan para alacaksın. Eğer dudu ile hoş geçinirsen ne âlâ! Geçinmezsen para dahi vermez.

–Demek oluyor ki haftada senin asıl kazandığın şey altı mecidiye borç, altı da evine on iki mecidiyedir.

–Bazı kere borç için para vermediğim haftalar dahi olur. Bazı hafta dahi altı mecidiye veremem de üç veririm.

Burada kız lâkırdıyı kesti. Zihninden duşünüyordu ki haftada altı mecidiye olarak borca verilen para dahi kesilecek olursa topu haftada beş altı mecidiye için kızcağız bu murdar sıfatı, bunca tehlikeleri göze aldırmış oluyor. Zira birçok nüfus ile familyasının taayyüşüne ancak bu miktar para verebilir.

Acaba Ahmet Efendi bu ciheti neden düşünüyordu? Kızın haftada beş mecidiye kazanması veyahut on veya yirmi beş alması onun nesine lâzımdı?

Doğrusunu isterseniz bunu ne için düşündüğünü henüz Ahmet Efendinin kendisi dahi bilmiyordu.

Derken merdivenden yukarıya doğru Hulusi Efendinin Agavni ile konuşarak çıktığını işitti. Bunlar geldiler. Bonjurlar! Merhabalar! Gecenin nasıl geçirildiğine dair sualler!

Cümlece içmek üzere birer kahve daha ısmarlandıktan sonra Fransızca olarak Hulusi bir söz açtı. Evvelâ o gece Agavni'nin kendisine ne kadar pür sefa bir gece geçirttiğini ve evvelce kendisini terk ederek başka bir müşteriye gitmiş bulunduğundan dolayı pek parlak surette arz-ı i'tizâr etmiş sayılacağını ve karının husûsiyyet-i ahvâli şöyle olduğunu böyle olduğunu şerh eyledikten sonra dedi ki:

–Azizim! Karı beni hoşlandırdı. Ben de onu hoşlandırmakta âciz kalmadım. Hiç kendisine bir kerhane karısı gibi muamele etmeyip âdeta kadınlık evsafının kâffesini cami bir kadınmış gibi muamelede bulundum.

–Zaten senin terbiyen, nezaketin böyle iktiza eder.

–Hâşılı kızcağız erkekler içinde bizim gibi adamlar olduğuna şaştı. Hatta şimdi istemiş olsam bu haneyi terk ederek bana mantenota olmaya gelecek. Fakat bunun için dahi buradaki kazancını tazmin lüzumu aşikârdır.

–Kendisine bu cihetleri açtın mı? Buna dair söz aldın mı?

–Doğrudan doğruya değilse de dolayısından bazı sözler oldu. Bir adam kendisine bir hane tedarikiyle ayda yirmi yirmi beş lira dahi verirse memnunen şu murdar yeri terk edebilecekmiş. Böyle bir karıyı insan Avrupada mantenota edinecek olsa ayda kaç bin frank vermeli?

–Ayda yirmi yirmi beş liradan maada bazı kere bir fistan ekseriya küçücek hediye filân dahi olacağını düşündünüz mü? Söyleştiniz mi?

–Hayır bunları söyleşmedik ama verirsen senin efendiliğin, vermezsen senin bileceğin şey! Ne düşündün ya? Korkarım hesap zihnine pek muvafık geldi.

Ahmet Efendinin düşündüğü şey Agavni'nin lüzum gösterdiği yirmi beş ile Kalyopi'nin ihtiyacı olan dört ve nihayet beş lira arasındaki farktı. Otuz günden ibaret bulunan bir ayda karı her gece yani otuz müşteri alabilecek olsa ancak yirmi beş lira kazanabileceği hâlde kendisine bu meblâğ yalnız bir tek adam tara-

fından verilecek olsa kanaat edeceğini dermeyan etmesi, Flemenk peynirinin içini delip yuvalandıktan sonra kanaatkârlığı ele alarak artık dünyadan el çekeceğini bahseden farenin kanaatkârlığı gibi bir şey olacağını düşünürdü. Maahaza şimdilik buralarını Hulusi Efendiye anlatmağa lüzum görmedi. İki kızın arasında olan farkı arkadaşının şu hikâyesi üzerine muvazeneye muktedir olabildiği için kalben memnun olarak kendisine dedi ki:

–Eğer böyle ikinci defasında kızları kendimize metres etmeyi düşünürsek birkaç defa sonra nikâha kadar düşünmeğe de varacağımızı zannediyorum.

–Yok! Murat o değil. Zaten bu kızlara emniyet mi edilebilir? Birtakım heriflerin böyle metres ittihaz eyledikleri ve dünyalar kadar para verdikleri karıları dahi görmemiş değiliz ya? Adamlarının gelmedikleri geceler veyahut fırsat düşürdükleri güdüzler, dünyanın haltlarını ederler. Kızların ahvalince bu da nazarıdikkata alınmağa şayan malûmattan olduğu için söyledim.

İki arkadaş Fransızca bu sözleri ederken öte tarafta iki kız dahi Rumca konuşmaktaydılar ki eğer Ahmet Efendi arkadaşıyla meşgul olmayıp da dikkatlice dinleyecek olsaydı bu sözleri dahi anlayabilirdi. Her hâlde kızlar dahi yine bu meseleyi konuşmaktaydılar. Agavni demişti ki:

–Kız, Kalyopi! Bu herifleri başka müşterilere kıyas etmeğe imkân yoktur. Bunlar gibi adamlar nadir bulunur. Ben bu gece kendisine o kadar döküldüm ki âdeta isterse ona mantenota olmağa razı olacağımı bile anlattım. Hem kendileri pek zengin görünüyorlar.

–Ee! Seni mantenota çıkarmağa razı oldu mu? İstemiş olsa çıkar mıydın?

–Daha rıza filân bahsine girişmedik hem de ben çıkmam. Çıkmam ama kendisine o surette görünürsem başka şeyler çıkartırım. Acemiliği bırak! İşte asıl para çıkaracak adamlar bunlardır. Nasıl? Sen de bu yolda bulundun ya?

–Ben her şeyin doğrusunu söyledim. Fakat mantenota filân bahsi olmadı. Burada ne kazandığımı ve ne sarf ettiğimi sordu.

Dosdoğru söyledim.

–Eşek kız! Dosdoğru söyleyici seni koydular? Haftada kaç lira kazandığını söyledin bakayım?

–Haftada kaç lira kazandığımı ben biliyor muyum? Haftada beş altı mecidiye valideme ve altı mecidiye dahi borcuma verebilerek ondan ziyade bir şey kazanırsak çarçur olduğunu ve kazanmazsak duduya borçlu kaldığımızı söyledim.

–Hay Allah belânı versin! Kız, sen hiç adam olmayacak mısın? Bense gece müşterilerinden başka, gündüz vizitelerini ve ahbabımızdan aldığımız hediyeleri filânları söyledim ve kendisi gibi bir efendi eğer bana yirmi beş lira verecek olursa onunla beraber yaşamağa razı olacağımı anlattım. Demek oluyor ki herif sana «Al haftada on iki mecidiye» diyecek olsa kendisine mantenota olmağa can atacaksın ha?

–Haftada on iki mecidiye mi? Öyle söyleme! Borcumu versin de ben haftada beş mecidiyeye razı olurum. Fakat merak etme Agavni! Onlar öyle metres alacak adamlara benzemiyorlar. Buraya bir tesadüf kabilinden gelmişlerdir.

–Hayvansın hayvan! Sözüme darılma Kalyopi! Sen Rumsun ben Ermeniyim ama seni karındaşım gibi severim. Hayvansın diyorum. Zira sen bu kafada kalırsan beş para sahibi olamazsın. Daha gelen heriflerin ne adam olduklarını bile anlayamıyorsun. Kurnaz ol kızım, kurnaz ol! Bu herifler vakıa kerhaneler müdavimi çapkınlardan değildirler. Buraya gelişleri ise tesadüf olmayıp mücerret kendilerine birer mantenota aramak içindir. Öyle olmasaydı ben ilk gecesi onu terk ettiğim hâlde bu defa beni alır mıydı? Velev ki alsın. Bu gece bana o kadar riayet eder miydi? Şimdi sen onlara kendini böyle dört buçuk kuruş kazanabilir dörtlük bir karı gösterirsen ya seni hiç kabul etmezler veyahut yine dört buçuk kuruşa kabul etmek isterler.

–Ben yalan söylemeyi zaten sevmem. Bir de ben burada ömür geçirmek için gelmedim ki sanatın her hilesini öğrenerek terakki edeyim. Şu borcumu bir kere versem çıkar giderim.

–Kocaya varmağa mı? Ha ha ha!

–İhtimal ki kocaya da varmağa! Zaten vardığım herif seni beni kırk defa mantenota eder bir adamdı. Hepiniz bilirsiniz.

Sebep olanlar sebepsiz kalsınlar! Fakat kocaya da varmayacak olsam yine çıkar giderim. Babam var! Karındaşlarım var! Elbette biz de bir lokma ekmek kazanabiliriz!

–Burası balık sepetine benzer kızım. Buraya bir giren bir daha çıkamaz. Sen buraya geldiğin zaman borcun ne kadardı? O zamandan beri eksildi mi arttı mı?

Bu söz Kalyopi'nin burnunu kıpkırmızı kızarttı ki utanmasa ağlayacaktı. Fakat müşterilerin yanında ve bahusus Hulusi Efendi oradayken ağlamaktan haya eylediği cihetle gözlerinin pınarlarına kadar gelmiş olan göz yaşlarını taşmaktan men'e muktedir olabildi.

Kalyopi'nin «Zaten vardığım herif seni beni kırk defa mantenota eder bir adamdı» diye söylediği sözü Ahmet Efendi işitmiş olsaydı yine bir merak hem de ciddî bir merak yolu daha açılacağı derkârdı. Ancak bu söz Rumca söylendiğinden işitilip anlaşılamadı.

İhtisâr-ı kelâm, zaten buradan çıkılıp gitmek zamanı dahi hulûl etmiş olduğu cihetle bunlar hesaplarını gördüler. Ahmet Efendi, daha akşamdan hesabını etmişti. Şu kadar ki kendi hesabına ve hakikat-i hâle göre içilen rakı on altı şişe iken dudu tarafından on dokuz şişe olduğu hükmedildi. Dudu bir şeyi hükmeder de ona muhalefet mümkün olur mu? Olur ama sonra dudunun ziyade edepsizliğini göze alarak uzun uzadıya kavga etmeli. Kavganın neticesindeyse ya yine dudu haklı çıkar yahut «Beyler üç şişe rakımı inkâr ettiler, varsın bu üç şişe rakı dahi Maryanko dudu tarafından keras edilmiş olsun» diye insan bir mahcubiyet altında bırakılmış olur.

Bu gün icra olunan veda evvelkinden daha başka türlü bir surette olup hatta Agavni, Hulusi'nin boynuna sarılarak ve bin buseler alarak beş gün sonra geleceği hesap olunan cuma günü yine gelineceğine dair de vaat almıştır.

On Birinci Bap

Hikâyemizden buraya kadar verilen malûmat ve izahat üzerine bizim Ahmet Efendinin artık Maryanko dudunun hanesine devam mecburiyeti altına girmiş olduğu kendi kendisine anlaşı-

labilir ya?

Fakat bu mecburiyetin bir mecbûriyyet-i âşıkane olduğu anlaşılmamalıdır. Ahmet Efendi aşk ne olduğunu görmemiş bir adam değildi. Lâkin bu adam aşk denilen şeyi hiçbir kayıt ile mukayyet olmayıp hangi gönlü neden dolayı tahtgâh eylemek isterse oraya şeref-efzâ-yı vuku olur diye itikat edenlerden bulunduğu cihetle kendi yed-i ihtiyârında olmaksızın bu suretle birkaç defa bu belâ ile mübtelâ olmuş ve fakat bir hayli zamandan beri kalbi o histen hali olduğu gibi Kalyopi dahi kendisine böyle bir şey ihsas edememişti.

Maahaza aşkın en büyük hükmü kalp üzerinde vaki olduğuna göre acaba hiss-i merhamet ve şefkat bu hükümde aşktan geride mi kalır?

Bahusus ki aşkta bir nevi cinnet dahi bulunarak âşık âdeta kâffe-i ahvâl-i harekâtında mecnundan fark olunamamasına mukabil hiss-i merhamet ve şefkatine mağlûben bir harekettte bulunan insan, o kadar âkılâne harekette bulunur ki akıl bile hayran kalır. Zira nev-i beşerde hasâil-i hamîde, her hâlde hasâil-i seyyieye mağlûp olup insan bir iyi harekette bulunacak olursa emrâz-ı nefsâniyye o adamın aleyhine isyan ederek onu bu hareket-i memdûhasından caydırmak için bin türlü ilkaatta bulunurlar ki İlkaât-ı mezkûreye bir ta'bîr-i âher olmak üzere "iğvâ-yı şeytânî" dahi derler. Bu hâlde bir adam ilkaât-ı mezkûreye dahi mukavemet ederek tabîat-ı melekiyyesi tarafından tavsiye edilen hayırlı işi işlemeye muvaffak olursa bu hareket bir âşığın harekât-ı mecnûnânesine nispetle her veçhile daha ziyade tahsin ve takdire şayan görülür.

İmdi herkes bu misillü eğlence mahallerine «Gideyim, bu geceyi bir zevk ve safa ile geçireyim» diye gittikleri hâlde Ahmet Efendi «Gideyim. Zavallı kalyopi'ye bir gece daha rahat ettireyim» diye giderdi. Hem de bu suretle gidişleri üzerinden hafta geçmeyip bazı kere dahi haftada iki defa gittiği olurdu.

Kalyopi bu devam Ahmet Efendinin kendisine bir muhabbet-i ciddiyye ve mahsusa peyda eylemiş olmasından neşet eylediğine hüküm vermek ister idiyse de buna dahi bir hâl mâni olurdu. O ise birkaç defa vaki olduğu üzere Ahmet Efendi geldiği zaman kendisi bir başka müşteride bulunduğu hâlde Ahmet hiç itirazda

bulunmayarak ve sesini çıkarmayarak «Yarın akşam gelirim. Hem de erkence gelirim» diye dönüp gitmesi kaziyesiydi. Binaenaleyh kız kendi kendisine derdi ki: «Eğer bu adam beni sevecek olsaydı bu misillü tesadüflerde müteessir olması, darılması lâzım gelirdi.»

Lâkin Kalyopi böyle bir mülâhaza-i muhikka ile Ahmet Efendinin kendisine âşık olmadığını hükmetmesi, her hâlde Efendi hakkında kendi yüreğince büyük bir meylânı menedemez, öyle mülevves muhabbetler üzerine Ahmet Efendi gibi ciddî adamların merhametlerini tercih ederek «Bana muhabbeti olup da onun üzerine buraya gelse o hâlde kendi zevki için gelmiş olur. Hâlbuki muhabbeti olmadığı hâlde gelişi ve bana o kadar güzel sözler söyleyerek gönlümü almaya gayret edişi mahza beni müteselli etmek ve bana bir geceyi daha rahat geçirtmek için olduğuna şüphe yoktur» diye Ahmet'in bu yolda kendisine verdiği teminat ve izahatın kâffesini cidden ve hakikaten doğru olmak üzere telâkki ve kabul eylerdi.

Şu devamlar esnasında Ahmet Efendi kızı lâ-yenkatı' istintak ederek bu murdar mahallere ve onlara devam edenlere ve bilhassa o biçare kızlara dair ol kadar malûmat almıştı ki bir adamın şu ahvâl-i fuhşiyyeye o derecelerde vukufu olup da yine buralara devam edebilmesi hakikaten muhal hükmündedir. Ezcümle buraların hıfz-ı sıhhate derece-i i'tinâsına dair söz açıldığı sırada birgün kıza sormuştu ki:

–Kalyopi! Siz birtakım sarhoşların tehlikeli aguşlarına kendinizi teslim etmek suretiyle vakıa bir tehlike içindesiniz. Nasıl ki geçen gün Filomen isminde bir kızın böyle bir müşterisinden dayak yiyerek başı yarıldığını ve ağzından burnundan kan geldiğini dahi hikâye eylemiştin. Lâkin sizin için en büyük tehlike, size gelen heriflerin hasta mı yoksa sağ mı olduklarını bilmeksizin hemen koyunlarına girmeniz cihetinde değil midir? Ya herifte bir hastalık varsa?

–Vakıa bu da büyük bir tehlikedir ama adamına göre bir ihtiyat almak üzere bazı kere müşterilere bakarak bir hastalığı olup olmadığını muayene dahi ederler.

–Oh! Değme bir doktorlar bile teşhîs-i emrâzda âciz kaldıkları hâlde siz bir adamın hasta olup olmadığını neden anlaya-

caksınız? Meğer ki pek belli hastalıkların pek belli alâmetlerini görebilirsiniz Hâlbuki mesane hastalıklarından hangisi olursa olsun ilk tedavi üzerine yara yahut akıntı gibi belli alâmetler olmaz. Bununla beraber o adam yine size hastalık verebilir. Hem de hastalık yalnız bunlardan ibaret değildir ya? İnsanın derununda, vücudunda daha birtakım hastalıklar vardır ki nefesten veyahut temastan insana sirayet edebilirler. Bu hastalıklar için ne yaparsınız?

–Artık Cenabıhak korusun. Fakat bazı erkekler dahi bize bakarlar, muayene ederler de öyle alırlar.

–Eğer hekim iseler belki bir şey anlayabilirler. Lâkin öyle sarhoşluk hâlinde bir lâhzacık muayene ile hekim bile olsa ne anlayabilir! Kalyopi! Doğrusunu ister misin? Siz eğerçi daima büyük büyük tehlikeler içinde bulunursanız da size gelenler dahi sizden az bir tehlike içinde bulunmuyorlar. Eğer şimdi şu anda benim zihnime gelen şeyler müşterilerin dahi zihinlerine gelecek olsa bu yerler rağbetsizlikten dolayı kendi kendilerine kapanırlardı.

–Of aman! Artık böyle şeyleri söylemeyiniz! Benim sizden bile iğreneceğim gelir. Mutlaka siz dahi benden iğrenirsiniz!

–Ben bunu inkâr etmem! Sana şimdiye kadar bir kelimecik bile yalan söyledim mi? Yine dosdoğru olarak söylerim ki insanın kendisine mahsus olan bir kadın ne kadar çirkin ne kadar terbiyesiz ne kadar sevimsiz olursa olsun, buralarda bulunan en güzel, en şetaretli, en baştan başa kadınların kâffesine müreccahtır. Kezalik koca dahi böyledir. İnsanın kendi kocası ne kadar çirkin, fakir, sevimsiz olursa olsun buraya gelen müşteri beylerin hepsine müreccahtır. Ama buralarda zevk ve safa yolundaymış. Ama buralarda pek çok para oynamaktaymış! Nefes nefese gelinen zatın nefesinden dahi iğrenmek pek haklı olduğu hâlde o zevk ve safa, o para, o hediye neye yarar? Fakat gerek kızın gerek kocasının kendi karın kendi kocan olduğu zaman onun vücudu senin vücudun demek olur. Bir adam kendi vücudundan iğrenir mi?

–Hakkın var kocacığım! Ah hakkın var! Fakat ne yaparsın?

İşte bu «Ne yaparsın?» cevapsız kaldı. Ahmet Efendi o zamana kadar kendisini almak çıkarmak hakkında hiçbir teklifte sözde bulunmayıp şu kadar ki bu defa Kalyopi yalnız validesine

pederine vermekte olduğu para kadar bir parayı başka yerden kazanacak olsa hiç de bu yerlerde kalmayacağını Ahmet Efendiye söylemiş olduğu gibi bir kere dahi Ahmet Efendi bir sevk-i kelâm iktizasıyla kızı söylettiği sırada Kalyopi demişti ki:

–Ben buralarda süslü rubalar giyeyim diye durmuyorum. İşte görüyorsunuz ki zaten matem urbasındayım. Küpeler, bilezikler için de durmuyorum. Onların hiçbirisine hevesim yoktur. Zaten onları görmemiş de değilim. Burada ise işte üstümde başımda onlardan hiçbirisi bulunmayıp şimdiden sonra dahi kazanmak da mümkün değildir. Ben yalnız burada bir ekmek için duruyorum. Bir kuru ekmek için. Eğer bir hamal bile çıkıp bana bir kuru ekmeğimi temin edecek olsa eteklerine sarılıp bir daha ondan ayrılmam. Şu kadar ki o bir kuru ekmeğin bir cüzünü kendim yersem eczâ-yı sâiresini dahi anama babama veririm.

Kız bu sözü söylediği hâlde Ahmet Efendi yine kendisine «O hamal da ben olurum» dememişti. Bilâkis diğer cihette Hulusi ile Agavni arasında buna dair cereyan eden sözler gittikçe ilerlemekte olup Agavni, Hulusi ile dost tutunmağı lâ-yenkatı' hem de cidden teklif eder ve fakat bunu Hulusi Efendi zaten kabul etmediği gibi Ahmet Efendi dahi muvâfık-ı akıl ve hikmet bulmazdı. Bu adem-i kabûle dahi asıl sebep Kalyopi olduğu hükmedilse becadır. Zira şu mahallerde bir karının bir erkek ile dost olması neden ibaret bulunduğunu Kalyopi bihakkın şerh etmemiş olsaydı ihtimal ki Ahmet rey eder ve Hulusi dahi kabul eylerdi. Fakat Ahmet Efendi, Kalyopi'den bu maddenin de hakikatini istizah eyledikte Kalyopi demişti ki:

–Bir karının bir erkek ile dost olması iki üç türlü olur. Evvelâ karı o erkekten hoşlanır. Yani onu güya sever. Haftada bir gece o adamı alır. Bu hâlde dost efendi gecelik filân vermez. Fakat o dostlar öyle Hulusi Efendi gibi kibar ve terbiyeli adamlardan olmazlar. Zira karı onu sevmekten ziyade kendisini muhafaza etmek için dost tutar. Bir kere filânca kadın filânca herifin dostuymuş diye çapkınlar arasında şöhret buldu mu? Artık öyle olur olmaz çapkın o kadına ilişemez. İlişecek olursa karı dostuna söyler. Dostu dahi arkadaşlarına haber verip o herifin hakkından gelirler. Eğer böyle olan dost gerçekten bir belâlı herif olursa karıya bir şey vermedikten başka bilâkis karıdan kendisi alır.

Lâkin bundan bir başka ahvalde karı bir adamı dost tutacak olursa mutlaka onu yolmak için tutar. Haftada bir gece onu bedavaya kabul eder ve hatta dostu iki gece kalmak isterse ikinci gece için duduya kendi hakkını da karı verir. Zira kızların yalnız haftada bir gece dostlarıyla yatmağa hakları olup ziyade yatarlarsa dudu hakkını ister. Rakı filân alırlarsa bunların da parasını başkaca verirler. Fakat karı bu gösterdiği fedakârlığı maaziyadetin çıkarır. Dostundan bugün bir yüzük, yarın bir küpe, öbür gün potin, nihayet fistan filân isteyerek hesap edilecek olursa herif her geldiği zaman geceliğini verecek olsa daha kârlı çıkmış olacağını görür. Ama bazı adamlar vardır ki filânca karı dostu olduğunu âlem görsün diye buna heves eder.

İşte Kalyopi bu kaziyeyi dahi şerh etmiş olduğu cihetle gerek Ahmet gerek Hulusi, Agavni'nin tekliflerini kabul etmeyip fakat kat'iyen ret muamelesinde dahi bulunmazlardı. Agavni ise mutlaka Hulusi Beyi dost tutmak için ona o kadar âsâr-ı muhabbet gösterirdi ki sarhoş olduğu zaman güya ilânıaşk için öküz gibi hırlamak, kadehleri kırmak misillü harekâtta bulunarak bîçare Hulusi'nin göğsünü gerdanını öpmek vesilesiyle ısırmağa emmeğe kadar dahi varırdı. Hulusi Bey pek terbiyeli ve mahcup bir adam olduğundan üç dört defasında bu hâllere ses çıkarmadıysa da Ahmet Efendi bu rezaleti tecviz edemeyeceğinden bu misillü hareketler bir namuslu adam için pek kabih olduğunu münâsib-i lisân ile karıya anlatarak men'ine muvaffak olmuştur.

İşte bizim iki refik şu suretle devama başlayarak üç dört ay müddet zarfında on beş on altı kere Kalyopi ve Agavni ile hembezm oldular. Birgün iki gece mütemadiyen kalmağa karar vererek hanenin en üst katında ve terasaya mukabil bir sofacıkta bezm-i muâşereyi teşkil eylemişlerdi. Kâh şarkı çağrılmak kâh mülâtafe-gûne sözler söylenmekle birçok zamanlar eğlendikten sonra Ahmet Efendinin biraz sükût hâliyle dalgınlığına Kalyopi dikkat etmiş bulunduğundan «Size ne oldu kocacığım?» diye Ahmet'ten isti'lâm-ı ahvâle müsaraat eylemişti.

Ahmet –Bana bir şey olmadı. Fakat aklıma tuhaf bir şey geldi.

Agavni –Ne geldi?

Hulusi –Aklına gelen şeyin mutlaka Kalyopi'ye dair oldu-

ğuna hükmederim.

Kalyopi –Neden hükmedersiniz?

Hulusi –Çünkü bizim hiçbir şeyi beğenmeyen ve dünyayı daima bir dâr-ı muhannet ve meşakkat gören filozof efendinin senden gittikçe daha ziyade hoşlanmakta bulunduğunu görüyorum da.

Agavni –Allah muhabbetlerini artırsın, keşke siz de benden öyle hoşlansanız!

Kalyopi –Hâlbuki ben bilâkis gittikçe benden daha ziyade iğrendiğini görüyorum.

Hulusi –Artık ona lâf derler kuzum.

Ahmet –Kalyopi daima en doğrusunu söyler.

Agavni –Ee, aklınıza gelen tuhaf şey nedir bakalım?

Ahmet –Şu bulunduğumuz yeri gözden geçiriyorum. İki buçuk metre arzında üç buçuk metre tulünde bir sofacık. Şurada yine bunun kadar küçücük bir tek oda! Şurada dahi bir helâ! Şu karşı tarafta mini mini bir mutfak ki şimdiki hâlde bir sandık odası gibi kullanılır, şurada dahi iki dolap.

Agavni –Ne derin hikmet! Doğrusu ya buna filozof olmayanlar asla dikkat edemezler.

Hulusi –Öyle ya! Biz filozof olmadığımız için zannediyorduk ki bu sofanın arzı on, tulü on beş metredir. Şu tarafında, yekdiğerinden güzel dört oda ve bu tarafında...

Ahmet –Gördünüz mü bir kere! Bir filozofun budalalığı olmasaydı size böyle istihzalarla yeni bir eğlence yolu daha açılmazdı. Fakat benim düşüncem yalnız bundan ibaret değildir.

Agavni –Dur bakalım daha neler düşünürmüş.

Kalyopi –Daha neler düşündüğünü şimdi görürsün.

Hulusi –Vay! Neler düşündüğünü, düşüneceğini keşfe muktedir misin? Demek oluyor ki dostunuzun yüreği içinde olanları da keşfe muktedirsiniz ha? Tebrik ederim!

Ahmet –Düşünüyorum ki bu hane bina edildiği zaman elbette kerhane olacağı hesap edilerek bina edilmemiştir. Bunun altındaki katta dahi bir mutfak var. Hâlbuki en alt katta yani zîr-i zemînde dahi mükemmel bir mutfak bulunuyor. Bu hâlde hükme-

diyorum ki bu hane bina olduğu zaman bunu birkaç familya halkına icar etmek için bina etmişlerdir.

Agavni –Gördünüz mü bir kere, hikmet gittikçe derinleşiyor.

Hulusi –Öyle ya! Öyle ya! Bizse filozof olmadığımız için zanetmiştik ki bir haneye böyle üç mutfak yapmaktan maksat en alt kattaki mutfakta tuzlu yemekler ve orta kattaki mutfakta tatlı yemekler ve üst kattaki mutfakta dahi...

Agavni –Filozoflarda en sevdiğim bir hâl varsa o da hiçbir lâtifeye darılmayarak sözlerinde devam etmeleridir.

Ahmet –(Hakikaten hiç sözün ortasını kesmeyerek devam ile) Düşündüm ki bu katta dahi mini mini bir karı ile ona âşık bir koca bulunacaktı. Şu oda onların hem salonları hem yatak odaları olacaktı. Akşam için yalnız bir türlü olmak üzere muhtaç oldukları yemeğin neden ibaret olmasına daha sabahtan bilmüzakere karar verilmiş olduğu cihetle kadıncağız şu mutfakta kömür yakarak gümüş gibi kalaylı bir tercereyi koymuş olacak ve tıkır tıkır kaynamakta bulunacaktı. Kadın dahi odasını düzeltmeye gidip dün geceyi içinde enva muhabbet-i âşıkane ile geçirmiş oldukları yatağı düzeltirken bu gece dahi nasıl safâ-yı hâtır ile orada yatacaklarını düşünerek ihtimal ki kocamın kokusu yatakta kalmış diye birkaç defa eğilip koklayacaktı. Akşam olup da kocasının geleceği zaman yaklaşınca kulağı kapıda ve gözleri merdivende kalarak daha alt kattan kocası zuhur edince hemen koşup karşılayacaktı. Herif eğer bir elli dirhemlik şişeyi beraber getirmişse birer ikişer kadeh çakarak ve yekdiğerinden alacakları şeftalilerle meze yaparak kocası o gün nasıl işlediğini ve kaç para kazandığını karısına anlatmakla ve karı dahi o günü şu yuvacığında nasıl geçirdiğini kocasına hikâye etmekle keyiflerini itmam eyledikten sonra bir sahancık yemeklerini yeyip bade uzanarak muhabbetlerine bakacaklardı. İşte bu daireciğin o zamanki şu hâliyle şimdiki bu hâli düşünüyorum da zihnimden neler geçiyor! Şu karı koca zevk ve safası, acaba dünyada hiçbir şeye kıyas kabul eder mi diye düşünüyorum.

Bu söz üzerine Kalyopi bir göğüs geçirdi. Agavni istihza tavrına bir kat daha kuvvet ve bedahet vererek dedi ki:

–Şu karılığı kocalığı o kadar tatlı anlatıyorsunuz ki âdeta size varacağım geliyor. Şu kadar ki o zaman üstüm başım yemek

kokarak ve saçlarım dahi oda süpürmekten dolayı toz toprak içinde kalarak yanınıza geldiğim zaman benden istikrah edersiniz diye korkuyorum. Hele gündüz ne iş görüp kaç para kazandığınızı sorduğum zaman bana «Vallahi karıcığım, bugün siftah bile etmedim» cevabını da vermek ihtimalinizi düşündükçe o züğürtlükle hiç de zevk ve safa olamayacağını düşünmekteyim.

Ahmet –Dahası var mı? Daha söyleyeceksen sözünü bitirmelisin!

Agavni –Dahası çok! Meselâ yekdiğerimizi o kadar sever karı kocalardan olmayıp da bir de ben düşünüyorum ki şu züğürt köpek bu gece gelmeseydi de dostuma gideydim! Yahut siz benden bıkmış usanmış olduğunuz cihetle kendi kendinize diyorsunuz ki canına yandığım şu murdar karı olmasa ben de zengin bulunsaydım da sokakta gördüğüm süslü ve güzel karıların birisini de ben sarsaydım!

Ahmet –Bitti mi?

Agavni –Karı ile koca eğer birbirini sevmiyorlar ve sevmeyeceklerse herif siftah etse de etmese de Karun kadar zengin olsa da yine karı onu sevmez. Kezâlik karı ne kadar süslense, özense, bezense herif yine ondan memnun olmaz. Ama yekdiğerini severlerse o hâlde ne karı herifin fakrından şikâyet eder ne de herif karının üstü başı yemek kokmasından ve saçları filânları tozlu topraklı olmasından! Zaten fakr ve servet hep nisbî şeylerdir. Yekdiğerini gerçekten seven karı koca için güzel rubalar, elmaslar filânlar sevilecek şeyler addolunmazlar. Onlar birbirlerine «elmasım!» dedikleri zaman az çok pahalı olan bir taş parçasını murat etmezler. Belki dünyada hiç paha yetişemeyecek olan yekdiğeri gibi birer dost-ı vefâdârı murat ile «elmasım!» diye muhataba ederler. Hem benim dediğim karı eğer hülyam kadar kadın kadıncık olursa neden üstü başı yemek koksun, neden saçları filânları tozlu topraklı bulunsun? Her işini görüp bitirdikten sonra akşam üzeri güzelce yıkanıp daha temiz olan rubalarını giyer. Süs başka temizlik başka olduğuna dikkat edilmelidir. Süslü ruba çok parayla alınırsa da rubanın temiz olması için beş paralık sabun kifayet eder. Yalnız karının kadın kadıncık olmazı lâzımdır.

Ahmet Efendinin bu tafsilâtı ve ifadatını Agavni ne kadar

müstehziyane ve müstahkirane bir tavırla dinlemekte idiyse de Kalyopi o kadar ciddî ve mütehassirane bir tavırla dinlerdi. Hatta Hulusi Efendi dahi bu hâle dikkat eyledi. Yalnız Hulusi değil Agavni'nin kendisi de hâle vâkıf oldu. Zira artık Ahmet'in felsefesini istihza etmesi evvelki gibi cemiyet tarafından yani Hulusi Efendi canibinde şetaretle telâkki olunmuyordu.

Hâlbuki Agavni, her hususta mağrur bir kadın olduğundan bu maddede dahi kimsenin madununda kalmak istemeyerek ve Kalyopi'nin tavr-ı ma'sûmânesi müşteriler nezdinde tahsin olunduğunu fark ederek kızın güya bu meziyetini küçültmek için her hâlde istihza ve istihfaf tavrını bırakmaksızın dedi ki:

–Kalyopi de bu sözleri o kadar dikkatle dinliyor ki görenler sanki koca ne olduğunu hiç görmemiş, hiç tanımamış zanneder.

Ahmet –Vay, Kalyopi kocaya varmış mı?

Hulusi –Pek genç olduğu için ben dahi kocaya varmamış sanırdım.

Agavni –Hem varmış hem de...

Ahmet –Ee, hem de? . . .

Agavni bu sözü söylediği zaman sanki «Nasıl? Söyleyim mi? Olanca esrarını ortaya koyayım mı?» gibi bir sual tavrıyla Kalyopi'nin yüzüne bakmış ve Kalyopi sapsarı kesildiği için dahi Ahmet Efendinin merakı artarak sözün alt tarafını da söylemesini Agavni'den tekiden istizaha müsaraat eylemişti. Kalyopi bu keyfiyeti söyleyip söylememesi için Agavni'ye hiçbir cevapta bulunmadı. Vakıa hâl ve şanı bu sırrın ifşa edilmemesi istirhamında bulunduğunu alenen ve bedaheten ifham eyler idiyse de Agavni zaten herşeyi söylemek gayretiyle söze başlamış olduğundan dedi ki:

–Hem de Müslüman olarak bir Müslüman kocaya varmıştır.

Ahmet –Müslüman olarak mı?

Hulusi –Müslümana mı varmıştır? Acayip! Ya sonra buralara düşmeğe kim sebep olmuştur?

Agavni –Evet Müslümana varmıştır. Lâkin buralara düşmesine kim sebep olduğunu bilemem.

Kalyopi'nin çehresi ölü çehresine döndüğü cihetle efendiler

bu sualin cevabını kendisinden almak hususunda ısrar etmediler Ahmet Efendiye kalsaydı belki bu ısrarda bulunurdu. Zira zaten merak ettiği ve merakından dolayı buralara müdavim olup kaldığı mesele, bundan başka hiçbir şey değildi. Ancak Hulusi Efendi gerçekten hüsn-i terbiye görmüş ve hilkaten dahi nazik yaratılmış bir adam olmasıyla hiçbir kimsenin mahcubiyetini müstelzim olacak esrarını istizah etmeyi münasip görmediğinden sözü başka cihete çevirmekle beraber bir de «ya della della!» diye Arap şarkısına başladığından ve evvelâ Agavni'den bed' ile rüfeka-yı sâire dahi kendisine peyrev olduklarından Kalyopi'nin hikâyesi yalnız şu görülen dereceden ibaret kalmıştır.

O gün iki üç saat daha hep bu minval üzerine eğlendikleri hâlde muhâkemât-ı filozofâneye ve hissiyyât-ı kalbiyyeye dair hiçbir söz söylemediler. Kuşluk taamı olmak üzere rafadan yumurta pişirmeğe karar vererek on beş yumurtayı dört kişi bel' eyledikten sonra bir on beşe daha ihtiyaç görerek onları da pakladılar. Böyle dört kişinin otuz yumurta yemeleri her zaman tesadüf eder ahvalden olmadığı cihetle bu hâlle dahi bir hayli lâtifeler ettiler. Kimisi «Karnımız folluk kesildi» diye diğerlerini güldürür ve bazısı «Yirmi bir gün sonra civcivler çıkaracağız» diye kahkahaları arttırırdı.

Nihayet bir aralık sözün arası kesildi. Cemiyeti bir sükût aldı. Agavni «Oh! Bugün ne kadar eğlendik!» diye bir söz daha açmak istediyse de kendisine peyrev olan bulunmadı. Fakat bu söz Ahmet'le Hulusi arasında başka bir bahse mukaddeme-i iftitâh oldu. Bu bahis evvelâ Fransızca başlayarak fakat sonra kadınların fikr-i mütecessisânelerini gıcıklamaya başladığı ve hâlbuki Ahmet Efendi şu bahsi kadınların dahi işitmesini emel edindiği cihetle işi Türkçeye bozdu.

Bahis, Ahmet Efendinin Hulusi'ye «Gerçek, bugün güzel eğlenebildin mi?» diye bir sual irat etmesinden başlamıştı. Hulusi «Sen eğlenebildin mi?» diye redd-i suâl etmesi üzerine Ahmet demişti ki:

–Vallahi ne diyeyim bilmem! Ben buraya gelmeye başlayalıdan beri ya daima hem de pek çok eğlendim yahut hiç eğlenemedim.

–Senin hikmetlerin, felsefelerin olmasa da buraya gelindiği zaman nasıl eğlenmek lâzımsa öyle eğlenseydik pekâlâ eğlenmiş olurduk. Nemiz eksik?

–Ben zannediyorum ki beni burada eğlendirebilen bir şey varsa o da hikmetlerimden ibarettir.

–Beni de eğlendiremeyen bir şey varsa o da senin hikmetlerinden ibarettir! Azizim! Ben nisvanın taaddüdünü pek severim. Zengin olsaydım iki düzine cariye alırdım. Sen ise filozofluğu buralarda ele almayı zevk ittihaz eylediğinden beni şimdiye kadar zevkim olan şeyden istikrah ettirmeğe başladın.

–Ama dosdoğrusunu söyle! Hakikaten bu mahaller eğlenecek yerler midir? Yoksa istikrah edecek yerler mi?

–Evet istikrah edecek yerler. Fakat bunların men'i senin benim elimizde mi?

–Evet!

–Evet mi?

–Evet! Senin benim gibi herkes dahi kendi hisselerine isabet eden himmette kusur etmeyecek olsalar, böyle yerlere hacet mi kalır?

–Beni öyle birdenbire hesaba katma! Şu benim kusur etmemekliğim lâzım gelen himmet neymiş? Bir kere onu tayin et bakalım?

–Sana sorarım ki memleketimizde bu kerhaneler acaba ne zamandan beri peyda olmuştur?

–Ooo! Beni fenn-i târîhten imtihan mı edeceksin? İtiraf ederim ki tarihten hiç behrem yoktur. Ha! Fâzıl-ı Enderûnî'nin Zenanname'si mevcut olduğuna bakılırsa epeyce zamandan beri buraları mevcut olduğu anlaşılır.

–Fâzıl-ı Enderûnî her memleket kızlarını haber verdiği sırada Rum, Ermeni, Frenk kızlarını dahi öyle bir surette tasvir ediyor ki o zaman ile bu zamanın hemen hiçbir farkı olmadığı anlaşılır.

–Demek oluyor ki bu dâr-ı zinâlar daha eski şeylerdir.

–Evet! Hem de mebdeini menşeini bulmak güç dahi değildir.

–Bana sorarsan benim zihnim işte ancak Fazıl'ın

Zenanname'sine kadar varabildi. Ondan ötesini bilmem.

–Pekâlâ bilirsin. Pekâlâ anlarsın. Şu kadar ki bu bahsi Türklük ve Müslümanlık noktainazarından mı halledeceğiz yoksa Frenklik noktainazarından mı?

–Ne bileyim ben? Sen her ne dersen ben de onu kabul ederim. Çünkü başka türlüsünü ispat için ne iktidarım vardır ne de yorulmak isterim.

–Ben diyorum ki Türklükte ve İslâmiyette ve Osmaniyette bu müstekreh şey yoktur. Mahza Frenklikten gelmiştir. O şapkalar yok mu şapkalar? İşte onlar her hangi memlekete girmişlerse orada bu murdarlık türemiştir.

–Acaba? Fakat hatırıma bir şey daha geldi ki sana itiraz için dermeyan edebilirim. Kur'ankerim'de zâni ve zâniye için ceza muayyendir. Hem de ne ceza! Bekârsalar yüzer değnek. Müteehhilseler recmle idam! Nasıl? Cezanın hafifini iltizam edelim. Buradan çıkınca hasır ovasına vaz-ı sîne-i tahammül ederek ve rey-i âlînizden yüz kırbaç ekli hoşunuza gider miydi?

–Keşke bu kanunların hükmü icra olunsaydı! Bu cezadan kurtulmak için buralara gelmemek kâfidir. Fakat işte Kur'anıkerim'de zina için cezalar muayyen olması dahi ispat eder ki İslâmda bu fi'l-i kerîh yokmuş. Zira bir şey cinayet olmak üzere telâkki olunursa o şey hükmen ve örfen yok demektir. Var olsaydı vücuduna cevaz verilerek cezası da olmazdı. Şimdi Beyoğlu'nda olduğu gibi âdeta mübah addolunurdu. Ne hacet? İşte Anadolu, işte Asya! Henüz şapkaların girmemiş olduğu yerlere gidiniz de haydi bakalım bir kerhane bulunuz! Gündüzün ziyasından korkarak ve gecenin zulmetine iltica ederek evvelce bin belâ ile tehyie edebilmiş olduğunuz bir süflî karıya gidecek olsanız bile halk haber alacak olursa hemen basılıp ya rüsvây-ı âlem olursunuz veyahut ölüm derecelerinde belâlar dahi muhtemeldir. Beyoğlu ahalisi yüz bin nüfussa binden mütecaviz alenî fahişeleri ve yirmi bin nispetinde dahi zanileri vardır. Yüzde bir zâniye-i aleniyye ve yüzde yirmi zânî-i alenîyi Anadolu ve Asyanın içeri taraflarında hangi memleketlerde bulabilirsiniz? Bir seyahatimde Kozan taraflarında bir muhtarla konuştum. Memleketlerinin iffetinden pek müteşekkir görünüp «Şu kadar ki askere verdiğimiz adamlar avdet eyledikleri zaman tek tük bazı

haşarılıklarda bulunmaya başladılar. Birtakım sebük-magz karıları iğfal edebildiler. Vakıa terbiyelerini verdikse de işin ilerisinden korkulur» demişti. Demek oluyor ki o delikanlılar dahi buralarda alışıyorlar da memleketlerine dahi bu âdet-i kabîhayı götürüyorlar. Hâsılı bizde İslamda olsun Hristiyanda olsun an-asıl bu âdet-i habîsenin mevcut olmadığına ve mücerret Avrupalılarla beraber memleketimize girmiş bulunduğuna asla şüphe etmem.

–İslâm olsun Hristiyan olsun mu dedin? Bu sözü de pek tasdik edemem. Beyoğlu için tahmin eylediğin miktara mütenasip erbâb-ı fuhşu Müslümanlar nezdinde görebilir misin? Ben iddia ederim ki Frenk, Leh, Maltız, Ulah gibi yabancı Hristiyanlarla Rum, Ermeni misillü yerli Hristiyanlar meyanında fuhşun taammümü ahâlî-i İslâmiyyeye asla kıyas kabul edemeyecek bir nispettedir.

–Ee, sanki muradın nedir?

–Muradım şu ki İslâmda hamdolsun bu habaset ekall-i kılletle azdır. Hatta ahâlî-i müslime nezdinde mevcut olan fuhşun başlıca mebnası, melâîn-i nisvânın o yolda zevk aramalarından ibaret olup bu habaseti, bir kesp ve kâr ittihaz edenler ise her biri bir memleketten sürülmüş olan dört beş erzel karılardan ibaret olup onlar dahi mezarlık aralarında şurada burada icrâ-yı mel'anet ederler. Hristiyanlarda ise fuhşun meydan almasına asıl sebep kızların kocaya verilmesi hususunda muhtaç görüldükleri dırahoma maddesidir. Bir kız kocasını âdeta satın almalıdır. Parası yoksa koca bulamaz. Bayağı hâli vakti yerinde olan bir Hristiyanın üç kızı oldu mu? Herif battı gitti. Nâsta fukara her zaman ağniyadan daha çoktur. İşte dırahoması olmayan kızlar bilmecburiye gayr-ı meşrû yollarda taharrî-i huzûzâta mecbur olurlar. Eğer patrikler şu dırahoma âdetini feshedecek olsalar hakikaten bu kerahati azaltmaya büyük bir hizmet etmiş olurlardı. Bir de şu Hristiyan hanelerinde beslemelik eder kızlar yok mu? İşte onlar dahi kâffeten ve kâmilen kerhanelere namzet demektirler. Bir fakir kız bir haneye besleme gider. Orada birkaç genç bulunur. Kız bunlarla mercimeği fırına verir. Derken iş duyulur. Kız kovulur. Bir kere ismi fenaya çıkınca başka familyalar bîçareyi kabul etmezler. Anası babasıysa fakir! Hâlbuki kız güzel güzel rubaları süsleri filânları görmüştür. Hevesi uyan-

mıştır. Binaenaleyh ondan sonra gireceği yer kerhanedir. İşte bu hâllerin her biri birer hakikattir ki senin gibi bir filozof bunları asla inkâr edemez.

–Pek doğru söylüyorsun. Lakin bu sözler beni reddetmiyorlar. Bilâkis benim davamı ispat ediyorlar. Ben dedim ki bizim yerli Hristiyanlarda bile bu âdet-i habîse yokken şapkalar türediği zamandan beri bu da türemiştir. Dırahoma âdeti zaten Hristiyanlıkta var mıdır? Elyevm başlarına yerli serpuşları giyen akvam-ı Hristiyâniyyede cihaz denilen şey bizim Müslümanlarda olduğu surettedir. Fakat yerli Hristiyanlarımızdan birçoğu başlarına şapka giydikleri zamandan bed' ile Avrupa âdetlerini dahi alarak dırahomayı nikâhın üssi'l-esâsı addetmişlerdir. Ermeni karılarının dünkü güne kadar yaşmaklı olduklarını unuttuk mu? Hâlâ Anadolu ve Arabistan'da Hristiyan karılarının İslâm kadar mestur olduklarını görmüyor muyuz?

–Vakıa buraları da böyledir.

–Evet! Dediğim gibidir! Akvâm-ı şarkıyyeyi akvâm-ı garbiyye bozmuştur. İdâre-i Osmâniyye altında bulunduğu zaman Yunanistan'da Solyotlar, Manyotlar, gerçekten kahraman bir kavimdiler. Kadınları kızları âdeta başka milletlerin erkeklerinden daha kahramandılar. Fuhuş ve zina hemen malûmları olmayıp muâşaka-i meşrûâneleri bile kahramananeydi. Şimdi ise Atina'ya Şire'ye git de bak. Besleme ve hizmetkâr kızların kâffesi "dağlı" namıyla yâd olunan kızlardandır ki bunlar meyanında Solyot ve Manyotlar dahi çoktur. Sen ise en doğru bir söz olmak üzere kendin dedin ki beslemeler kerhanelerin namzetleridir!

–Pekâlâ! Bu fenalığı ortadan kaldırmak senin muradın mıdır?

–İnsanım diyen herkesin muradı olmak lâzım geldiği gibi benim de muradımdır.

–Bunun için senin benim kadar herkesin dahi dirîğ-i himmet etmemesi lâzımdır demiştin. O himmet neden ibaret olacak? Şimdi kalkıp da kerhane kızlarıyla izdivaç edecek değiliz ya?

–Sana bunu teklif eden var mı? Velev ki bunu teklif edenler bulunsun. Taayyüp eden, hak kazanabilir mi? Ahlâk-ı âliyye-i

Osmaniyyemizde yer tutmuş olan bir fikrin tercümesi olarak derler ki başına iki tas su döküp de tövbekâr edince en murdar karılar bile iffet-i ulviyyesine avdet ederler. Fakat istediğim himmet bu değildir.

–Ya nedir?

–Bu mahallere rağbet etmemekten ibaret bir himmet!

–Amma tuhaf lâkırdı ha! Hâlbuki bu yakınlarda en ziyade rağbet eden biz olduk.

–Fakat bir daha hiç rağbet etmemek için.

–İyi ama ikimizin kat-ı rağbetinden ne hâsıl olabilir? Bütün gençleri buralara terk-i rağbet fikrinde bir dâire-i ittifâka sokabilmek kabil midir?

–Zaten beniâdemin bir nokta üzerinde bir ittifâk-ı umûmiyye akdedebilmesi ne zaman kabil olmuş ki şimdi şu meselede dahi bu imkânı arayabilelim? Bir meselede eğer yüz adamdan altmışının efkârı ittihat eylerse büyük bir şeydir. Bu nispetle bir ittihâd-ı efkâr dahi şu meselede hâsıl olursa kifayet eyler. Bir hükûmet, kendi mülkü dahilinde bu misillü hâlleri zaten istemez. Hükûmetler, milletinin babasıdır. Bir baba, kendi familyası halkı için bu yoldaki fenalıkları tecviz eder mi? Ama böyle herkes şu murdar mahallere lüzum görür ve gösterirse bunu hâhiş-i umûmiyyenin zarurî gösterdiği bir şey olmak üzere hükmeder. Fakat dediğim gibi yüzde altmış nispetinde efkârı bunların aleyhinde görürse geride kalan ekalliyetin hiç ehemmiyeti kalmaz. O zaman hükûmet her şeyi yapabilir. Ekalliyeti terk-i rezâile icbar dahi eyler. Bekârlığı kanûn-ı umûmiyyeye mugayir addederek bekâr kalacak olanlardan bir vergi almaya kadar varıp o vergiyle mücerret fakr ve meskenetinden dolayı koca bulamayan kızları evlendirmek veyahut adem-i terbiyesinden ve cehaletinden dolayı bu hevlnak vadiye sülûk eyleyen kızları, daha çocuklukları hâlinde talim ve terbiye etmek gibi cihetlere sarf eylemek tedabirine de kalkışır.

–Ne geniş hayal!

–Evet! Sonradan hakikat suretini alan şeylerin kâffesi iptidasında birer hayalden ibarettiler. Bir adamın mütalâası saib dahi olsa ona "hayal" demek mümkündür. O mütalâa birçok

adamlara taammüm edince ismi "efkâr-ı umûmiyye" olur. Efkâr-ı umûmiyyenin hükmeylediği bir şey ise pek az zaman içinde ve kolaylıkla hakikat-i mahzâ ve mutlaka suretini almakta teehhür etmez.

–Fakat birçok ukalânın efkârına göre bir cem'iyyet-i medeniyye için şu erbâb-ı zinâ dahi lâzım imişler. Hatta ezmine-i kadîmede bilmem hangi memlekette bu missillü mahaller menedildikleri için erbâb-ı hevâ ve heves ehl-i ırz familyalara tasallut ve hücum eylemişler.

–Evet! Tarihte böyle bir rivayet vardır. Fakat o memlekettеki hükûmet uykuda mıymış? Cem'iyyet-i beşeriyye ve medeniyetin selâmeti aleyhine bu suretle i'lân-ı harb eden birkaç çapkın aleyhine asker çekerek umumunu istisal lâzım gelmez mi?

–Ne kadar olsa cem'iyyet-i medeniyye içinden bu fenalığı bilkülliye men'e muktedir olmak hadd-i imkânın haricindedir.

–Biz bilkülliye menedebiliriz davasında değiliz. Varsın tebâyi-i rezîle erbabı mel'anetlerinde devam etsin. Fakat bu mel'anet ahlâk-ı hamîde erbabından gizlensin. Böyle suret-i alâniyette olmasın. Şimdi iş bu kadar alenî iken fenalığın önü gittikçe kapanacağını değil gittikçe daha ziyade açılacağını beklemek lâzım gelir.

Ahmet'in bu son sözü üzerine Hulusi Efendi cevap vermedi. Bir hayli sükûttan sonra akşam tertibatı kaydına düşüldü. İşret ve taam bundan evvel dahi numunesini görmüş olduğumuz surette güzeran ederek nihayet gece saat dördü bulmakla herkes yerli yerine çekildiler.

On İkinci Bap

Ahmet Efendiye kalsaydı o gece işretten, taamdan filândan vazgeçerek hemen Kalyopi ile bir odaya çekilmek cihetini tercih eylerdi. Zira Kalyopi'nin kocaya varmış olması maddesi o kadar zihnini işgal eylemekteydi ki bir an evvel bu tafsilâtı almak için merakından çıldırıyordu.

Odaya girdikleri zaman her ne kadar Kalyopi yatmak tedarükâtını görmeğe davrandıysa da Ahmet Efendi kızı elinden tutarak «Gel şuraya otur!» dedi. Ama bu sözü öyle bir tavırla

söyledi ki Kalyopi bayağı bu tavrın dehşetinden ürktü. Ahmet dedi ki:

–Sen bir kocaya varmışsın! Demek oluyor ki sonra ayrılmışsın. Bu iş nasıl oldu?

–İşte kocaya varmışım sonra da ayrılmışım. Bundan ibaret!

–Hayır! Öyle değil! Bu hikâyeyi bana ber-tafsîl nakledeceksin. Hem de hiç naz etmeyeceksin. Eğer şimdiye kadar bana gösterdiğin tavır bir ciddî tavır ise eğer sen de öteki kızlar gibi yalancı düzenbaz bir kız değilsen bu hikâyeden bir harf eksik bırakmayarak bana kâffesini nakledeceksin. Etmediğin surette sen bunların cümlesinden eşna bir kaltak olacağından şu anda ben buradan çıkıp gidiyorum.

Ahmet Efendinin sûret-i ifâdesi bu lâkırdının tamamıyla ciddî olduğu hususunda kızca asla şüphe bırakmadığından Kalyopi gözleri fındık tanesi kadar yaşlarla dopdolu olduğu hâlde dedi ki:

–Evet! Ben o kızların cülesinden daha yalancı ve alçak ve düzenbaz bir kaltağım! Size her ne söyleyecek olsam inanılacak şeyler değildir.

–Ya! Son cevabın bu mudur?

Kız buna bir cevap vermeyince Ahmet Efendi yerinden bir anda fırladı. İkinci anda arkasındaki gecelik entariyi atarak üçüncü dördüncü hamlede potinleri, pantolonu giyip kolunun birisini dahi yeleğin bir deliğinden geçirdi. Diğer kolunu da takmağa davrandığı zaman Kalyopi kolundan tutup menederek dedi ki:

–Gerçek gidiyorsunuz demek!

–Ya burada başka ne işim kaldı? Ben buraya bir aşüfte karı ile cümbüş etmeğe mi geliyorum sanıyordun?

–Oturunuz da hikâyeyi söyleyeyim.

–Hayır! Teşekkür ederim. Artık lüzumu kalmadı. Zira siz bana olan dostuluğunuza riayeten söyleyecek olsaydınız bu davranışımdan evvel söylerdiniz. Şimdi ise bir müşteriyi hem de bizim gibi budala ve müsrif ve parasının gittiği yerleri düşünmez bir müşteriyi kaybetmemek havfıyla söyleyeceksiniz. Bu hâlde ise söyleyeceğiniz şeyler yalandan ibaret olacak. Bense yalan

işitmeğe dahi buraya gelmiyorum.

–Sergüzeştimi ne emel ve maksat üzerine öğrenmek istiyorsunuz. Bana bihakkın lânet okumak için değil mi? O hâlde istediğiniz kadar lânetleri okuyunuz ben lâyıkım!

–Orasını sizden sormazlar. Ne maksat üzerine öğreneceksem öğreneceğim.

–Öyleyse oturunuz! Soyununuz! Mademki öğrenmek istiyorsunuz dosdoğrusunu söyleyeceğim.

–Dosdoğrusunu!

–Evet dosdoğrusunu! Ben dosdoğrusunu söyleyeceğim dediğim zaman doğrusunu söylerim. Zaten Ayastefanos'ta İstanbul'da yüz elli, iki yüz adam vardır ki sergüzeştimi pekâlâ biliyorlar. Her ne zaman sözlerimde harf-i vâhid yalan sabit olursa o zaman beni istediğiniz gibi rüsvay edebilirsiniz. Oturunuz, çıkarınız bunları da yine entarinizi giyerek oturunuz!

Ahmet Efendi kızın bu lâkırdısına emniyet ederek tekrar soyundu. Yatağın içine girip oturdu. Kalyopi dahi soyunarak yanına geldi. Evvelâ bir sigara yakıp Ahmet'e vererek bade bir de kendi eline alıp şu veçhile ifadeye başladı:

–Benim yalnız buradaki ismim değil her zamanki ismim Kalyopi'dir. Bazı kızlar güya asıl isimleriyle günahkârlık etmekten utanırlar da isimlerini değiştirirler. Pederimin adı Yorgaki'dir. Ayastefanos'ta tütüncülük ederdi. Hem de köyümüzde bir ve İstanbul'da iki dükkânımız olup tütünü Yenice'den, Samsun'dan, Ayaslog'tan celp eder bayağı bir tacirdi. Evimiz köyce orta hâlin biraz daha üst tarafında idare olunur hanelerden olup hâlâ dahi evimiz pederimin validesiyle karındaşları müşterek olarak mevcuttur.

«Vakta ki tütünü İnhisar eline aldılar, pederimin dolâb-ı ahz ve itası bilkülliye bozuldu. Biraz vakit Rejiden tütün ve sigara paketleri alarak satmak suretiyle iştigale başladıysa da bunda bir fayda göremeyince tütüncülüğü, meyhaneciliğe tahvil eyledi. Bu sanat, vakıa evvelki kadar paralı bir şey değildi ancak varidatıyla masarifatını mütenasip ederek yaşamak hususunda validemin bir büyük muavenetine mazhar olduğundan yine güzel güzel yaşardık.»

«O zamanlar büyük hemşirem Avrupa'dan gelen tabaklardan ve sarı çanaklardan asla fark olunamayacak şeyler imalinde ve sırlı ve çinili tuğla yapmakta bulunan an-asıl Arnavut bir delikanlıyla nişanlı olup şimdi ayakları topal olan karındaşım dahi onun yanında işlerdi. Bir aralık bu adam sanatça bazı işler için Selânik'e gitti. Bir seneden ziyade mektupları gelir gider ve hemşireme aralıkta bir kere harçlık dahi gönderirdi. Sonraları mektubu filânı kesildi, bir doğru haber alamadık. Ama zannederiz ki Bulgarların fesatlarına iştirak ederek bir tarafta selb olunup gebertilmiştir.»

«Ben o zaman ancak on üç yaşında vardım. Yine o aralık topal karındaşımın ayağında bir illet peyda oldu. Tabiplerin rivayetine göre ayakları ile çamur çiğnemekten hâsıl olmuş bir hastalıkmış. İşte bizim perişanîmize asıl sebep bu çocuk oldu. Pederim çocuğa o kadar para sarf eyledi ki hesaba sığmaz. Fakat bu derde çare bulunmak kabil olamadı. Nihayet beyhude müdavatında biraz daha devam edecek olsa külliyen iflâs edeceğni anlayıp vaz geçti. Hatta sonraları Reji için bir başka nizam yapmışlar. Bir adamın sermayesi varsa ister tek başına ister birkaç adam müşterek olarak bir fabrika küşat edebilirlermiş. Babam içini çekerek "Ah evvelki sermayem elimde olsaydı, şimdi ben de bir fabrika açabilirdim" demekten başka söz bulamazdı.»

«Elhâsıl pederim meyhanecilikte devam eyler idiyse de sermayesi azalmış olduğu için bu meyhanecilikte dahi o kadar para kazanamaz oldu. Her taraftan fakr u zaruret yüz göstermeğe başladı. Bu dediğim hâl bir seneden ziyade sürdü. Ben dahi on beş yaşıma yaklaştım yani âdât-ı nisvâniyyem yerini bularak kadın oldum.»

«Akşamları babamın meyhanesine gelen zevat içinde Yümni Bey isminde bir genç Müslüman vardı. Her ne kadar ben kadın oldum ise de zaten çocuk iken babamın meyhanesinde aşağı yukarı gezmekte bulunduğumdan büyüdükten sonra dahi ayağım meyhaneden kesilmedi. Vakıa validem birkaç defa meneyledi ancak meyhane zaten hanemizin altında olduğu cihetle benden küçük olan bir erkek karındaşım hep oralarda oynadıklarından ve ben dahi büyük hemşiremden ziyade bu küçük karındaşımla refakat etmekte bulunduğumdan her hâlde yine meyhane içinden ayrıl-

mazdım. Bahusus ki sarhoşların keyfinden ve şarkı çağırışlarından dahi mahzuz olurdum.»

«Artık boyum posum meydan aldığı ve gösümde memelerim yumrulanmağa başladığı cihetle birtakım müşteriler dahi benimle şakalaştıkları gibi o dediğim Yümni Bey de şakalaşırdı. Ancak onun şakası sairlerinin şakalarına benzemeyip benimle konuştuğu zaman gözleri gözlerime isabet edecek olsa sanki gözleri kamaşırmış gibi gözlerime bakamaz olurdu. Bazı kere dahi rengi kıpkırmızı ve bazı kere sapsarı olup kâh olurdu ki söz söylerken nefesi tıkanarak söyleyeceği sözü de şaşırırdı. Hâlbuki ben henüz sabavetten dün çıkmış bir çocuk olduğumdan Yümni Beyin bu hâlleri nasıl bir hâl olduğunu bir türlü anlayamayarak onunla konuşmaktan ihtiraz etmedikten başka bana daima şekerler ve yemişler aldığından herkesten ziyade onun yanına sokulmağa dahi içimde bir meylân hisseylerdim.»

«Her hâlde itiraf ederim ki Yümni Bey bana öyle akşa muhabbete dair hiçbir söz söylemedi. Zaten söylemiş olsa dahi bende anlamak istidadı yok ya? Fakat sonraları iş bir dereceye kadar bana anlatıldığı hâlde dahi kendisi ona dair bana bir şey söylememiştir. Her işi yapan beceren Nikolidis isminde bir Rum uşaktır.»

«Bu Yüni Bey, kibardan bir adamın oğluymuş. Babası çoktan vefat etmiş. Kendisinden büyük bir erkek karındaşı ile bir de kendisinden küçük bir kız karındaşına gayet külliyetli mal bırakmış. O zamana kadar malın bir çoğunu Yümni Bey yemiş. Zira ben tanıdığım zaman yirmi beş yaşında bir adam olup etrafında dahi birçok adamlar görülürdü ki bunların birer rezil dalkavuk olduklarını şimdi anlıyorum. Maahaza Yümni Beyin o zamanki hâli dahi kendisini zengin tanıtırdı. İşte Nikolidis bunun uşağıydı. Hayır! Öyle doğrudan doğruya uşağı da değil. Nikolidis dahi epeyce bir adam evlâdı olduğu hâlde malını fena yollarda yemiş. Artık Yümni Beye refakat yollu hizmetlerde bulunup ondan külliyetlice para dahi alırdı.»

«Birgün öğle vakti ki meyhanede kimseler bulunmaz Nikolidis beni kapının önünde bularak bana dedi ki: "Kalyopi! Sen bir şeye dikkat ediyor musun? Hem artık böyle şeylere dikkat edecek kadar büyük dahi oldum. Maşallah artık gelin olacak

kızsın! Bak memelerin dahi büyüdü. Hâsılı dikkat ediyor musun ki Yümni Bey seni pek seviyor?" Ben bu "sevmek" ne demek olduğunu bilmediğim gibi öyle memelerim büyüdüğüne ve gelinlik kız olduğuma dair söylediği sözler dahi hoşuma gitmişti. Bu hâlde Yümni Beyin dahi beni öyle memeleri büyümüş bir gelinlik kız diye görmüş olmasını tasavvur ve tahayyül ederek "Ben de onu seviyorum!» dedim. Nikolidis kıpkırmızı oldu. "Sen de onu mu seviyorsun?!" diye beyân-ı istiğrâb eyledi. Dedim ki «Elbette severim zahir! Bana her zaman dondurma alıyor. Şekerlemeler getiriyor!»

«Bu sözüm üzerine Nikolidis kahkahalarla güldü. Dedi ki: "Öyle sevmek değil. O seni nasıl sevdiğini bilsen ve öyle sevmesine razı olsan istersen sana altınlar elmaslar bile verir." Ben hâlâ öyle sevmek ne demek olduğunu bilmediğim için Yümni Beyin beni nasıl sevmek istediğini ve nasıl sevdiğini sordum. "Meselâ senden bir buse isterse ne derdin?" dedi. Bu defa dahi kızarmak bende vaki oldu. Lâkin öpmek, öpülmek ne demek olduğunu bihakkın bildiğim için değil. Eğer Nikolidis bana altın elmas lâkırdısını anmamış olsaydı öpmek, öpülmek meselesine hiçbir ehemmiyet vermezdim. Hatta Yümni Bey beni herkesin içinde öpmek istemiş olsaydı hiç muhalefette bulunmazdım. Altın ve elmas vereceğini söylediği için işte ben buna ehemmiyet verdim. Onun için kızardım.»

«Nikolidis dedi ki: "Neden korkuyorsun? Seni öptüğünü kim görecek? Böyle şeyleri bir sen bir o bilirsiniz bir de Allah! Ama ben dahi bilirsem hiç bilmemişe dönerim. Hem Kalyopi, eğer Yümni Bey sana elmaslar inciler verirse bana da elbette bir iyilik eder. Sen bilirsin ki ben paraya muhtaç bir adamım! Bana da iyilik etmiş olursun." Bu söz üzerine benim havfım arttı. Zira Yümni Beyin beni öpmesi gizli olacakmış! Neden gizli olacakmış, halkın görmesi ayıp olacağı için! İşte burası besbelli bir şey! Ya halk görürse?...»

«Bu hâlde benim aklıma birçok şeyler geldi ki o zamana kadar o şeyleri çok defalar işittiğim hâlde hiçbir ehemmiyet vermezken onların da ehemmiyetini şimdi anladım. Meselâ ben evvelleri "Filâncanın kızı filânca kız, açık bir kızdır! Delikanlılarla korta ediyor! Filâncaya yazdığı mektup ele geçmiş!" gibi sözler işittiğim hâlde hiçbir ehemmiyet vermezken

şimdi o "korta" denilen şey işte Yümni Efendi namına Nikolodis'in bana teklif eylediği şey olduğunu teyakkun ile ya halk benim için dahi bu sözleri söylerse?... diye korkmağa başladım! Ah halkın şimdi bana söyleyeceği ve söylediği sözler ile onları mukayese edersem nasıl çıldırmadığıma ben de şaşmalıyım!"

«Bu esnada sokaktan bazı adamlar geçerek Nikolidis sözünü kesmeğe mecbur olduğu gibi biraz sonra dahi babam meyhaneye geldiğinden o gün söz bu derecede kaldı. Hâlbuki o gece ben Nikolodis'in sözlerini derhatır bile etmedim. Bu sözler benim uykumu bir saat teehhür edecek kadar da bende bir tesir hâsıl etmedi. Fakat iki gün sonra Nikolodis beni bir daha görüp teklifini tekrar eyledi. Hatta "İnanmazsan bu akşam Yümni Bey geldiği zaman kendisinden güzel bir elmas yüzük iste bak yarın akşam nasıl getirir" dedi. Vakıa ben o akşam dahi Yümni Beyin yanına bermutat gittim o da bana bermutat güleryüz gösterdiyse de şimdi pekâlâ aklım eriyor ki gösterdiği güleryüz ancak bir kâmil adamın bir çocuğa gösterdiği güleryüzün aynı idi. Ben kendisinden yüzük filân istemediğim gibi o da bana öyle teklifte değil hatta öyle bir imada bile bulunmadı.»

«Bir yandan günler geçiyordu. Nikolidis her fırsat düştükçe beni bulup sözlerini tekliflerini tekrar ile beraber mutlaka dediklerini kabul etmek için beni icbar ve işde istical dahi ederdi. Hatta bir defasında beni yakalayıp birkaç defa öptü dedi ki "İşte ben de seni öptüm. Sanki şimdi sana ne oldu? Yümni Bey dahi seni böyle birkaç defalar öpecek olsa kim ne anlar?" Vakıa benim de aklım erdi ki bunda hiçbir beis yoktur. Ancak zihnime sığdıramadığım şey şu elmas ve inci maddesiydi. Çocukluğa bakınız ki benim de elmaslarım altın bileziklerim filânlarım olmasını pek canım ister idiyse de Yümni Bey bana bunları bir gizli buse için yine gizli vereceğinden bunları nerede saklamalı diye endişe eder ve mahza bundan ürker oldum.»

«Nikolidis'in beni öpmesi dahi bir defaya mahsus kalmadı. Hemen artık her görüşte beni öper ve göğsü üzerime sımsıkı bastırıp "Ah Kalyopi! Seni ben de seviyorum. Hem Yümni Beyden ziyade seviyorum. Ah seni alsam, sen benim zevcem olsan ne kadar âlâ olurdu! Ama ne yapalım ki senin babanda para kalmadığı gibi bende dahi kalmadı. Eğer sözümü dinlesen de Yümni Beyin

yüzüne gülsen o sana ne kadar paralar verir, ne kadar elmaslar alırdı! Bana da birçok para verirdi. Nihayet ikimiz de zengin olunca birbirimizi alırdık!» demeye de başladı. Bahusus ki Nikolidis'in bu sözü bana daha ziyade tesir eyledi. Kocaya varmak, evlenmek meselesini gizliden öpüşmek meselesinden ziyade anlamakta idim. Zira validemin validesi olan bir kadın vardır ki gayet usta bir ebedir. O bize masallar söylerdi. Kızların gelin olduklarını anlardım. Zaten birçok defalar dahi gelinleri görmüştüm. Yanlarında güveyiler dahi vardı. Gelin ile güveyi arasındaki râbıta-i zevciyyet neden ibaret olduğunu bilmez idiysem de her hâlde bir kızın bir kocaya varacağını pekâlâ zihnime yerleştirmiştim. Hâsılı Nikolidis'in benimle teehhül etmesine aklım erdi ve Yümni Beyin ona para ve bana elmaslar ve inciler vermesi lüzumunu da taakkul etmeğe başladımsa da familyam halkı haberdar olmadıkları hâlde bu kadar büyük bir işe kendi kendine girişmeğe cesaret edemediğim gibi böyle karışık bir işten familyama malûmat vermekten dahi havf ediyordum.»

«İş, bu dereceye geldiği hâlde Yümni Beyin henüz tavrı değişmedi. Çocuğa gösterilecek muameleden başka hiç muamelede bulunmazdı. Hatta bazı kere kendi kendime düşündükçe Nikolidis'in söylediği sözlere inanamayacağım gelirdi. "Eğer bunlar sahih olsaydı elbette Yümni Bey dahi bana bir şey söylerdi. Nikolidis yalan söylüyor." derdim. Lâkin bu şüphelerimden Yümni'ye hiçbir serrişte vermezdim. Vermeyişim de âkılâne bir hesap üzerine değildi. Mahza bana şayet darılır diye bir şey söylemezdim.»

«Maahaza Nikolidis'in bana olan muhabbeti gittikçe artıyor gibi görünündü. "Sen de beni öpsen a Kalyopi! Bana Nikolidisçiğim desen a! Ah ben seni ne kadar sevdiğimi bilsen!" diye mahzun mahzun suratlar dahi göstermeğe başladı. Bense hissiyyât-ı kalbiyyece Nikolidis'ten ziyade Yümni Beye meyyaldim. Niçin derseniz sebebini şimdi bile söyleyemem. Besbelli bana elmasları, incileri o verecek olduğu için olmalıdır.»

«Bir yandan dahi evimizde fakr u zaruret artmaktaydı. Babam lüzumsuz diye birtakım inbikleri filânları sattığı gibi validemin küpe yüzük gibi birkaç parça şeylerini de satmıştı. Hatta hemşiremin bir buroşu vardı ki kendisine nişanlısı vermişti. Babam güya yine zengin olduğu zaman daha âlâsını alacağından

bahisle kız karındaşımın buroşunu da satınca karındaşım babamın yüzüne karşı bir şey demediyse de akşam bahçede gezinirken bir tarafta Maryola'nın ağladığını gördüm. Yanına sokulup niçin ağladığını sorduğumdan "Sen çocuksun anlamazsın!" dediyse de ben buroş için ağladığını anladığımdan bahisle "Sen ağlama Maryola! İstersen ben sana bir buroş aldırırım" dedim. Çocukluğa dikkat ediliyor mu? Güya hemşiremi müteselli edecektim. Hatta "Deli kız! Sen buroşu nereden alacaksın? Nereden bulacaksın?" dediği zaman Nikolidis'in teklif eylediği şeyi de söyledim.»

«Kız karındaşım bir kere derin derin düşündü. Bana hiçbir cevap vermedi. Bu sükûtundan ben bir aralık korktum. Zira o zaman Maryola yirmi yaşında vardı. Zira benden altı yaş kadar büyüktür. Nihayet o gece yemekten sonra beni beraber alıp tekrar bahçeye çıktık. Beni uzun uzadıya istintak eyledi. Ben de işin dosdoğrusunu söyledim. Bana dedi ki: "Vakıa Yümni Bey gayet zengindir. Sana çok şeyler verebilir. Zaten birtakım fena karılar birçok dalkavuklar kendisini yeyip bitirirler. Haydi sen de birkaç parça şey iste. Birkaç defa öpmekle ne olur? Bak Kalyopi! Babamız fakir oldu. O bize cihaz, dırahoma filân hiçbir şey vermeyecek. Vakıa benim nişanlım var ama senin yoktur. (O zaman hâlâ nişanlısından ümidi vardı.) Alacağın şeyleri saklarız. Sonra Nikolidis mi olur yoksa seni bir başkası mı ister? Hâsılı senin için çıkacak kocaya onları gösterip sana koca buluruz. Anladın mı?»

«Kız karındaşım dahi bana bu surette mahrem-i esrâr çıktığı için sevindim. Ancak şunu da söyledi ki: "Nikolidis'in sözüne tamamı tamamına inanmak da olamaz. İhtimal ki seni kendisi öpsün diye bu yalanları söylüyor. Binaenaleyh seni bir daha gördüğü zaman sen ona söyle Yümni Bey sana bir çift âlâ küpe göndersin. Eğer küpeyi gönderirse Nikolidis'in sözleri gerçektir. İlerisini dahi başkaca ve beraberce düşünürüz.»

«Ben bunu Nikolidis'e söylediğim zaman herifin çehresinde o kadar sevinç alâmetleri görüldü ki küpeyi getireceğine daha o zaman şüphe kalmadı. Filvaki iki gün sonra küpeler geldi. Şimdi tahmin edebileceğime göre bir çift küpe âdeta otuz lira kadar ederdi. O kadar sevindim ki dünyada sevinç denilen şeyin bu derecesini de ilk defa olmak üzere hisseyledim. Hemen kız karındaşıma koştum. Onu beraber alıp bahçeye indik. O da küpeleri

beğendi. Bana dedi ki: "Kalyopi bu iş lâtif değilmiş. Demek oluyor ki Yümni Bey seni gerçekten seviyormuş. Sevmese bu kadar pahalı bir hediye öyle çocuk ouyuncağı olmak üzere bir kıza verilemez. Hem sen de artık bir küçücük kızcağız, bir çocuk değilsin. Kadın oldun. Hem güzelsin de. Hangi erkek olsa seni sevebilir. Fakat vereceğim nasihatleri güzelce dinle! Yümni Bey pek zengindir. O şimdi seni öpmek ister, okşamak ister anlıyor musun? Her şey ister! Sen daima nazlanmalısın. Ne kendisinden kaçmalı ne de öyle kucağına atılıvermelisin! Eğer her söylediğini yapacak olursan çok hediyeler alamayız. Böyle nazlı davranırsan daha neler alırız! Şimdi ben sana ne kadar söylesem her şeyi söylemiş bitirmiş olamam. O sana her ne söylerse hemen bana haber vermelisin, ben sana onların cevaplarını verir iktiza eden aklı öğretirim!»

«Kız karındaşımın sözleri içinde zihnime en ziyade muvaffak gelenleri benim artık bir kadın oluşum ve Yümni Beyin beni ziyade sevdiği kaziyeleriydi. Zira komşularımız olan Frenk kadınları yekdiğerine "madam" diye hitap eyledikleri zaman o kadar hoşuma giderdi ki "Ah ben madam olsam! Büyüsem de bana madam deseler!" diye ez-cân ü dil arzular ederdim. Bir de sevilmek tabi hoşuma giderdi. Yümni Bey değil âhir kim beni sevse o adam bana dahi sevimli görünürdü. Ya bir adam hem beni sevsin hem de böyle gözleri kamaştıracak kadar parlak hediyeler versin, artık bu adam sevilmez mi? Binaenaleyh kendi kendime demeğe başladım ki "Ah akşam olsa da Yümni Bey meyhaneye gelse, bana kim bilir ne güzel lâkırdılar söyleyecek!»

«Akşam oldu, Yümni Bey geldi. Vakıa her akşamki gelişe benzemiyordu. O kadar süslenmişti ki iki dirhem bir çekirdek denilebilir. Bana da o kadar güleryüz gösteriyordu ki hiçbir zaman öyle bir güleryüzü kendisi bana göstermemiş olduğu gibi kimseden dahi görmemiştim. Ben bu hâlden hem utandım, hem sevindim. Niçin utandım? Onu bilemem. Niçin sevindim? Onu bilirim. Bu adam beni seviyor ki böyle güleryüzler gösteriyor. Beni sevdikten sonra hemşiremin dediği gibi bana kim bilir daha ne kadar hediyeler verecek!»

«Fakat Yümni Efendi bana her akşamdan ziyade yaklaşmadı. Her akşamdan ziyade lâkırdı dahi söylemedi. Rumca olarak "Ne yapıyorsun kızım, iyi misin?" dedi. Bermutat dondurma

dahi ısmarladı. Ben dondurmayı yerken yavaşça "Küpeleri beğendin mi?" dedi. Bense "evet" cevabını bir baş işareti ile verdim. Bir aralık daha bulup bana dedi ki: "Ben babana hesabımı verip buradan çıkmak üzereyken sen daha evvel çıkıp sokağın başındaki meydancıkta çınar ağacının altında beni bekler misin? Sana söyleyeceğim sözler var?" Ben buna rıza işareti gösterdim. Zira orada bana hiçbir fenalık yapamayacağından emindim.»

«Tamam Yümni Bey babamla hesabını görmeğe davrandığı anda ben çıkıp kendisini bekledim. Oraya geldi. Ben zannederdim ki beni öpecektir. Zira Nikolidis öyle anlatırdı. Hâlbuki hiç öpmedi. "Kalyopi! Ben seni gerçekten seviyorum. Eğer sen benim karım olsan sana daha ne kadar elmaslar ziynetler alırdım!" dedi. Ben hiçbir cevap vermedim. Sonra "Sen de beni sevmiyor musun Kalyopi?" diye sordu. Rumca yalnız "malista" dedim ki "evet" demektir. "Öyleyse bana karı olursun değil mi?" dedi. Buna hiçbir cevap vermedim. Elini cebine sokup çıkardı, bana birkaç tane para verdi. Ve "Adiyo! Yine görüşür konuşuruz!" diye çıktı gitti. Ben doğruca hemşireme koştum. Baktım ki verdiği paralar altınmışlar. Beş lira vermiş.»

«Bunun üzerine Maryola bana dedi ki: "Bu adam seni gerçek seviyor, hem de temiz bir muhabbetle seviyor. Baksana öpmek bile istememiş! Hem seni kendisine nikâh etmek istemiş fakat Kalyopi acele etme. Dur bakalım işin sonu nereye varacak. Bir münasebet düşerse Yümni Beyden bir de gerdanlık isteriz." Bu münasebetin düşmesi için çok vakit geçmedi. Ertesi günü Nikolidis beni görüp o kadar memnuniyet gösterdi ki çıldırmış zannettim. Sanki beni kendisi için kandırıvermiş gibi sevincinden çıldıracaktı. "Aman Kalyopi, sakın Yümni Beyden ihtiraz etme, kaçınma, her ne derse kabul et, her ne isterse yap! Daha sana çok şeyler verecektir" dedi. Fakat Yümni Beyin dediği gibi beni kendisine karı edeceğine dair bir şey söylemedi. Şu kadar ki seni ne kadar sevdiğini anlamak istersen, gerek benim vasıtamla gerek kendi kedine ondan bir hediye daha iste bak nasıl o anda verir" dedi. Ben de bunu gerdanlık için bir münasebet ittihaz ederek söyledim. O akşam Yümni Bey meyhaneye geldiği zaman gerdanlığı dahi göstermesin mi?»

«Kalyopi gerdanlığı da getirdim. Haydi bahçe içine gir. Havuz başında beni bekle. Ben bir aralık kimse görmeksizin gelir

gerdanlığı veririm, dedi. Ben havuz başında bulundum. Vakıa geldi. Kocaman bir gerdanlık ki küpelerin iki mislini değer! Havuz başında biraz oturdu. Beni de yanına aldı. "Ah Kalyopi! Senin için ölüyorum çıldırıyorum! Eğer sen de beni sevmezsen kendime kıyarım. Nasıl edelim? Seni babandan talep etmiş olsam vermez. Ah nasıl bir çare bulalım?" dediyse de ben bazı Rumca şarkılarda söylenen "Senin için ölüyorum çıldırıyorum!" ve "Ben bu dert ile helâk olacağım!" gibi sözlerin bana dahi söylendiğini işittiğimden dolayı sevinerek hâlbuki Yümni Beyin suallerine cevap vermeyi tahattur bile etmiyordum. "Kalyopi! Gerçek sen beni sevmiyor musun? Beni istemiyor musun?" diye tekrar edince işte o zaman yalnız bir "malista!" daha dedim. "Malista ile iş bitmez. Ne yapalım? Seni nasıl alayım?" dedi. Buna dair hiçbir fikrim yoktu ki cevap vereyim. Fakat hemşirem "İşin ötesini biz düşünürüz" demiş olduğu cihetle Yümni Beye "Maryola bilir" cevabını vermiştim. "Ya Maryola'ya söyledin mi? O bizim bu işimize ne dedi? Küpeleri gördü mü? Darıldı mı?" diye birçok suallere başlayıp ben dahi küpeleri gördüğünü darılmadığını ve fakat ben çocuk olduğum için kendi başıma iş görmek uyamayacağından her ne söylenir işitilirse, kendisine malûmat vermek hakkında emir aldığımı söyledim. Vakıa pek de gabî bir çocuk değil idiysem de besbelli tecrübesiz olduğum için bu derece safderunluklar ediyormuşum.»

Yümni Bey düşünmeğe başladı. Ben fena bir şey söylemişim zannıyla korkmağa başladım. Nihayet "Zararı yok Kalyopi! Ben Maryola ile de konuşurum" diye kalktı meyhaneye girdi. Meğer Maryola bizi gözlüyormuş. Yümni Bey gider gitmez hemşirem yanıma gelip kendi tembihlerini Yümni Beye söylediğim için bana bayağı darıldı. "Ben daha Yümni Bey meyhaneye gelince bakayım sana ne tavırda bulunacak diye sizi gözlüyordum. Tembihlerimi ona söylediğine iyi etmedin. Fakat zararı yok. Herif seni gerçekten seviyor. Ben onunla konuşurum" dedi. Hele gerdanlığı görünce aklı başından gidercesine şaşırdı. Eve geldik. Bu gerdanlık ile küpeleri nereye saklayalım diye bir hayli düşündük. Zira anamızın babamızın bunları gördüklerini hiç istemiyorduk. Bir büyük kanapemiz vardı. Onun altında telden yayların mevzu oldukları enli şeritlerin arasında saklamağa karar verdik. İkisini bir çıkına koyup oraya sokuşturduk.»

«Ben hemşireme Yümni Beyden evvel Nikolidis ile görüşmesi evlâ olacağını ihtar eyledim. Ferdası değil daha ertesi günü Nikolidis gelince kız karındaşıma dahi haber verdim. Beraber konuştular. Nikolidis, Yümni Beyden birçok hediyeler, paralar filânlar aldıktan sonra beni kendisi tezevvüç edeceğini hemşireme söyledi. Hemşirem buna muhalefette bulunmadıysa da sonra benimle yalnız kaldığı zaman: "Rofiyanos! Bak ne halt ediyor? Seni, Beyin kucağına attıktan sonra mahza elmasların paraların için tezevvüç etmeğe razı olacak. Sakın ha o hınzırın bu lâkırdılarına inanma! Zira seni değil elmaslarını, paralarını almak için böyle yapıyor." demişti. Hâlbuki Nikolidis'e böyle hiçbir renk vermeyerek dedi ki: "Vakıa fena olmaz. Yümni Beyden pek çok şeyler alabiliriz. Hem Bey beni de görmek istiyormuş. Kendisine söyle de bu akşam olamazsa da yarın akşam ben herkes uykuya vardıktan sonra havuz başında bulunurum. Uzun uzun konuşabiliriz.»

«Ben böyle herkes yattıktan sonra havuz başında bulunmak kararından ürkmüştüm. Ama bunun yalnız bir cinayet olacağı mütalâasıyla değil! Belki gece böyle geç vakitte havuz başında cinler periler dahi bulunacağı için korkmuştum. Hatta Nikolidis'ten ayrıldıktan sonra bu havfımı Maryola'ya dahi söyledim. "Deli! Hâlâ çocuksun. Cinleri, perileri, filânları çocukları korkutmak için arsızlık etmesinler diye söylerler. Hem böyle büyük bir işte bulunup hem de korkmak olur mu?" dedi. Ben de cesaretimi artırdım. Yümni Bey o akşam gelince Nikolidis'in bu sözleri kendisine tebliğ etmiş olduğundan bahisle yarın akşama kadar beklemeyerek mutlaka bu akşam havuz başında bulunmayı rica eyledi. Ben de gittim Maryola'ya söyledim. Onun dahi rızası olduğu haberini getirip yine eve döndüm. O akşam Maryola güya keyifsizliğinden bahisle erkence yattı. Zaten ikimiz bir odada yattığımızdan ben dahi yatmağa mecbur oldum.»

«Meyhanede ışık filân kalmadı. Anladık ki meyhane kapanmış. Hanemiz içinde dahi ses seda kalmadı. O zaman Maryola bana "Kalk Kalyopi, giyinelim!" dedi. Kalktık giyinmeye başladıksa da ben sanki zemherideymişiz gibi üşümekte, donmakta, zangır zangır titremekteydim. Maryola, vaktiyle nişanlısıyla pek çok korta etmiş olduğundan ve geceleri sabaha kadar bahçede geçirmiş bulunduğundan bahisle bana cesaret veri-

yordu. Hsılı havuz başına vardığımızda Yümni Beyi orada bulduk ki sigara içiyordu. Zaten ziyadece sarhoş olduğu hâlde yanında yüz dirhemlik bir şişe daha vardı.»

«Bizi görünce "Ah kirya Maryola! Beni ayıplamayınız! Hırsızlar gibi duvar atlayarak buraya girdim. Kendimi de artık rakıya vurdum. Yanıyor, Kalyopi için çıldırıyorum. Helâk olacağım! Kendi kendime kıyacağım!" diye daha birçok sözler söyledi ki o zaman Türkçem daha az olduğu için hepsini de anlayamıyordum. Lâkin Maryola pekâlâ anlıyordu. O da kendisine cevaplar verdi. Birçok konuştular. Benim hulâsa olarak anladığıma göre Maryola kendisine anlattı ki babam fakir olduğundan çokça bir mal görürse dayanamazsa da bu işte o kadar acele dahi olamayacağından eğer Kalyopi'ye yavaş yavaş biraz mücevherat daha verir ve biraz da para gösterirse bunları kendisi Maryola babama gösterince babamın da razı olabileceğini anlattı. Elini pantolonun cebine sokup cebinin içini dışına çevirdi. İçinde ne kadar para varsa Maryola'ya verdi ki sonra saydık yirmi sekiz lira ile birkaç mecidiye çeyreği bulduk.»

«Sözü uzatmayalım efendim, üç ay kadar böyle muaşaka ettik. Vakıa ben Yümni Beyi sevmeğe başladım hem de ziyadece sevdim ise de sözün doğrusu hâlâ sevmek sevilmek ne olduğunu lâyıkıyla bilmeyerek şu kadar ki babam pek fakir olduğu ve bize evvelki gibi bakamayarak üstümüz başımız yırtık pırtık ve karnımız yarı aç yarı tok kaldığı hâlde eğer ben Yümni Bey ile tezevvüç edersem böyle fakirane yaşamaktan başka inciler, elmaslar içinde müstağrak olacağımı gözümün önüne getirdiğim için onu severdim. Nikolidis dahi gittikçe bana ziyade muhabbet gösterip bir yandan da beni kendisi için kandırırdı. Yümni Beyden evvel beni Nikolidis öpmeğe, kucaklamağa başladı. Ben ona da muhalefet göstermemeyi bir politika ittihaz eylemiştim. Yümni Bey ise hakikaten bana çapkıncasına hiçbir muamelede bulunmayıp havuz başında birkaç defa öptüyse de doğrusu ya kendisi dahi utanarak öptü.»

«Nihayet bizde bir iki çift küpe iki saat ve kordon bir gerdanlık üç dört tane bilezik bir iki tane yüzük ve yüz liradan ziyade para birikti. Yümni Bey Maryola'ya "Babanıza ne zaman söyleyeceksiniz?" diye her mülâkatta sorar, biraz da sıkıştırır idiyse de Maryola her defasında birer yalan uydurup Yümni Beyi

aldatırdı. Yümni Bey ise gerçekten sarhoşluğa vurup meyhanede ah etmek kadeh kırmak gibi taşkınlıklara dahi başladığından, babam işi anlayıp bir daha meyhaneye gelmemekliğimi ve gelirsem ayaklarımı kıracağını bana söyledi. Bu ise Yümni Beyi de beni de meyus eyledi. Geceleri yalnızca havuz başına gitmeğe kadar cesaret gelerek orada konuşurduk. Yümni Bey bana "Maryola bu işi babana söyleyemeyecek. Haydi seninle kaçalım." dediyse de ben korktuğumdan razı olamadım. Fakat bu sözü Maryola'ya söylememekliğim için bana pek çok yeminler ettirdiği cihetle bundan hemşireme malûmat vermedim.»

«Yümni Beyde bir hâl olduğundan köylüler dahi şüphe ederek beni görenler yekdiğerine parmak ucuyla beni göstermeğe ve bir şeyler söylemğe başladılar. İşi ben de anladığımdan sokağa bile çıkamaz oldum. Zavallı Yümni Bey günde yüz defa kapımızın ve meyhanemizin önünden geçer idiyse de beni ancak pencerede görebilirdi. Babam vakıa yüz yüze bana bir şey söylemez idiyse de sofrada filânda Yümni Beyin ne kadar çapkın bir herif olduğunu ve rakı ile karı ile birtakım dalkavuklar ile paralarını yeyip hemen bitirmek üzere bulunduğunu ve böyle giderse bir iki aya kalmaz elinde avucunda bir para kalmayacağını söylerdi. Lâkin bu sözler benim hülyalarımı menetmeyip bilâkis "Aman birgün evvel Yümni Bey beni alsa da paraları zayi olmasa, bana güzel güzel rubalar hediyeler verse" diye arzularım kuvvet bulurdu.»

«Birgün köyümüzde bir düğün oldu. Ben de gittim. Akşam üzeri Maryola hanemize avdeti ihtar eylediyse de ben biraz daha kalmak arzusunda bulunduğumdan çok kalmayıp akşamdan evvel gelmeyi emrederek o gitti. Ben de hemen güneş batmak üzereyken avdete kalkıştım. Deniz kenarından yürümekteydik. Bir de yol üzerinde Nikolidis'i görmeyeyim mi? Yanıma sokuldu. Nereden gelip nereye gittiğimi sordu. Beni lâkırdıya tutarak tamam deniz kenarında bulunan bir kayığa doğru yaklaştırdı. Kayık üç çifte bir balık kayığı idi. Derken kayıktan iki adam çıkarak beni yakalamasınlar mı? Bağıracak oldum. Nikolidis "Bre divane, ne bağıracaksın? Seni Yümni Beye götürüyoruz" dedi. Ne dersiniz? O anda yüreğimi bir sevinç aldı. Bağırmak, ağlamak şöyle dursun hatta yüzüm dahi gülmeğe başladı. O zaman Yümni Bey ***da bir yalıda karındaşı ile birlikte oturu-

yordu. Kayık doğruca o yalıya yanaştı.»

«Yümni Bey beni rıhtımdan karşılayıp yukarıya çıkardı. Bir odaya girdim. Orada imam, muhtar vesaire birkaç efendiler, beyler mevcuttular. Anlayabildiğime göre bana yüz lira nikâh ile bir nikâh kıydılar. Zaten gece olmuş bulunduğundan herkes yerli yerine gittiler. Yümni Bey dahi benimle zifaf oldu!»

On Üçüncü Bap

Kalyopi'nin buraya kadar nakleylediği hikâyeyi Ahmet Efendi can kulağıyla dinleyerek hiçbir lâkırdı ile kızın lâkırdısını kesmemişti. Hatta bu müddet zarfında sigara filân dahi içilmedi. Tamam zifaf maddesi dahi haber verildikten sonra Ahmet Efendi sordu ki:

–O zaman kaç yaşındaydın?

–Henüz on altı yaşımda yoktum. On beşten biraz ziyadece idim!

Ahmet Efendi başını önüne alarak hem düşünmeğe hem de bir sigara sarmağa başladı. Sigarayı gaz lâmbasından yaktıktan sonra kendi kendisine mırıldanmak nev'inden dedi ki:

–Buraya kadar Yümni Bey için şâyân-ı ta'yîb hiçbir nokta yoktur.

Bu sözü Kalyopi dahi işitti. "Yümni Bey için bana olan muhabbetce şâyân-ı ta'yîb bir nokta bundan sonra dahi yoktur" mukaddemesiyle hikâyesinin alt arafını da bervech-i âtî anlatmağa başladı:

«Ertesi günü Yümni Bey beni bir odaya soktu ki duvarlarda beş altı tane güzel fistanlar, şapkalar, hotozlar, potinler, hâsılı bir kadına lâzım olacak süs ve ziynetlerin kâffesi vardı. Artık bunları görünce benim ne kadar sevineceğimi tarife hacet kalır mı? Hemen beni aldı. Soyundurdu. Âdeta bir modistiro karı gibi maharetle beni giydirmeğe başladı. Koca bir endam aynası dahi vardı. Onun karşısında bir güzel süslendim. Beni bin dafa öperek "Madam Kalyopiciğim!" diye severdi. O gün akşama kadar böyle vakit geçirdik. Şu kadar ki yalının içinde benden başka hiçbir kadın olmadığına taaccüp ederdim. Yümni Beye burasını söylediğim zaman "Başka kadın ne lâzım? İşte buranın kadını,

hanımı sen olursun" dedi.»

«Akşam oldu. Yümni Beyin karındaşı dahi geldi. Bu adam gerçekten melek gibi bir adam olup bana o kadar namuskârane sözler ile o kadar güzel lâkırdılar söyledi ki hiçbir vakitte unutmam. O gece üçümüz birlikte pek güzel zaman geçirdik. Bir de ertesi günü sabahleyin babam gelmesin mi?»

«Yümni Beyi çağırıp "Kızım buradaymış!" diye sordu. Yümni Bey hiç inkâr etmedi. "Allah'ın emri ile aldım!" dedi. Fakat beni babama göstermek istemedi. Besbelli korktuğu için olmalıdır. Sonra babam "Hayır beyim! Ben de bir çiğ adam değilim. İslâm dinince Hristiyan kızlarını almak caiz olduğunu bilirim. Ben de Müslümanlar içinde büyümüşüm. Fakat ele güne karşı bir rezalet çıkarmayalım. Benim de rızamla bu iş olmuş sayılsın!" deyince Yümni Bey muhalefet etmeyerek ve fakat şayet üzerinde bir silâh bulunup da bana bir fenalık yapmasın diye üzerini arayarak silâh filân bulamayınca bir kat daha emniyeti arttı. Beni babamın yanına getirdi.»

«Sarıldık sarmalaştık ağlaştık. Bu teessürler geçtikten sonra babam beni daha ziyade yanına yaklaştırarak uzun uzadıya nasihatler verdi. Hatta kendisi hiçbir şey talep etmeyeceğinden bahisle eve gittiği zaman ertesi günü validemle Yümni Beyin vermiş olduğu elmasları filânları kâmilen bana gönderdi. Lâkin halkı ne yapmalı? Bir kere "Kalyopi, Yümni Beye kaçmış, Müslüman olmuş ona varmış" sözleri köyümüzün içinde münteşir olunca herkes ayağa kalktı. Vakıa babam benim Müslüman olmadığımı ve Osmanlı kanununda bir kız Hristiyan olduğu hâlde hiç dinine taarruz edilmeksizin onu bir Müslümanın alabilmesine müsaade bulunduğunu anlattıysa da kim anlar? Kim dinler? Hısım akraba dahi köylü ile beraber oldu. Bir kızılca kıyamettir koptu.»

Hikâyenin bu cihetinde Ahmet Efendi derin bir göğüs geçirip "Sen razı, kocan razı, baban razı, kanun müsait! Halka ne oluyor ki?..." diye öfkesinden burnu kıpkırmızı oldu. Ve dedi ki:

–Anladım anladım! Senin için her felâketin mukaddemesi işte halkın bu taassubu oldu. Hâlbuki böyle pis yerlere duçâr olan kızlara neden gayret eseri göstermiyorlar?

Kalyopi gözlerinden iki damla yaş yuvarlayıp yine hikâye-

sinde devam eyledi:

«İşte halkın ve hısım akrabanın bu muhalefetlerine babam dahi dayanamadı. Artık söylenen sözleri işitmeliydi. Beni Müslümandan ayırdıkları anda âlâ bir Hristiyan koca bulunacakmış! Şöyle olacak böyle gidecekmiş. Hatta babam dahi inandı. Patrikhaneye, Babıâliye arzuhâller verildi. Zavallı Yümni Bey bu haberler üzerine üzüm üzüm üzülerek bana gelip "Ah Kalyopi! Ben sana fenalık mı ettim ki hısım akraban böyle kalkışıyorlar" diye ağlardı. Yine derdi ki: "Eğer sen beni istersen bize hiçbir şey yapamazlar. Kanun böyledir. Şayet zabitler karşısına çıkacak olursan sana sordukları zaman sen de ki: Ben kocamı severim, isterim, bana hiçbir fenalık yaptığı yoktur. O da beni sever, beni ister. Eğer böyle söylersen davacılar hiçbir hak kazanamayarak sen benim olur kalırsın!»

«Dava açıldı. Ben kocamın öğrettiği gibi söyleyecek idiysem de her taraftan haberler gelip şayet Yümni Bey ile kalacak olursam beni öldüreceklerinden bahisle tehdit ederlerdi. Yok eğer zabitlerin karşısında kocamı istemediğimi söylersem milletçe bana iki bin lira toplanacağını ve bir güzel kocaya verileceğimi temin ederlerdi.»

«Çocukluk bu ya! Ben de iki bin liraya tamah etmekten ziyade ölümden korktum. Zabitlerin karşısında Yümni Beyi istemediğime dair cevap verdim!»

Bu noktada Ahmet Efendinin sigarası artık parmaklarını yakmakla o zamana kadar olan dalgınlıktan kendisini kurtardı. Dedi ki:

–Eyvah! İşte bu cevap her felâketin tahakkuku bir hüküm demek oldu.

–Evet! Ölye oldu. Hatta ben "istemem" deyince Yümni Bey o zamana kadar bana her ne vermişse cümlesini iade etmek lâzım geldi. Yüz lira nikâhtan bile vazgeçtik.

–O zaman Yümni Bey ne yapıyordu? Ne yaptı?

–Zavallı çocuk! Gözlerinden seyl-i belâ gibi yaşlar akıtarak "Ah Kalyopi! Seni benden ayırdılar! Ben sensiz ne yaparım?" diye hâlâ benden medet umuyordu.

Kalyopi hikâyesinin burasında âdeta hüngür hüngür ağla-

mağa başladığı gibi Ahmet Efendinin dahi gözleri doldu. Sigaraların birisi bittikçe birisi yakılmak suretiyle epeyce zaman sükût üzere geçti.

Hariçte olan sükûtlar ağlebî dahilen tekellüm etmek için olduğu derkârdır. Bu müddet zarfında acaba Ahmet Efendi içinden neler söylüyordu? Kalyopi'nin şu sergüzeşt-i ahvâlini ne yolda muhakeme ve hükmeyliyordu? Bu fenalıklar üzerine kimleri kabahatli ve kimleri mazur görüp kimleri zalim, kimleri mazlum görüyordu?

Bu muhakeme pek manalı, pek uzundur. Zaten yerleri ve zamanları geldikçe dermeyan olunacakları dahi derkârdır. Hele şimdi şu anda Ahmet Efendinin hiç kabahatsiz ve her hâl ve hareketinde mazur ve netîce-i mes'elede mazlum gördüğü zat Yümni Beyden ibaret olup Kalyopi'yi ise âdeta mazuriyeti, mazlumiyeti hatta zalimiyeti bile kaleme gelmeyecek bir çocuk olmak üzere telâkki eyliyordu. Ahmet Efendinin Kalyopi'yi bu kadar çocuk ve bu derece masum görerek zihninde o kadar büyümüştür ki hikâyenin bundan sonrasını dahi söyletmesi yani kocası olan Yümni Beyin hanesinden çıktıktan sonra şu murdar haneye gelinceye kadar nerelerde ne gibi vukuata tesadüf eylediğini hikâye ettirmesi bayağı kendisine güç geldi. Kalyopi bunları da hikâye edecek olursa hâl-i sabâvet ve tufuliyeti ve bu hâldeki sıfat-ı ma'sûmiyyet ve mahcubiyeti ile mütenasip olmayacak bir ayıp harekette bulunmuş olacak diye hisseylerdi.

Binaenaleyh Ahmet Efendi için Kalyopi'nin hikâyesi şimdilik burada bitmiş oldu. Yalnız kızın kendi muhakemesini de görmek için sordu ki:

–Yümni Bey için gözlerinden akıttığın yaşlara memnun oldum. Zavallı çocuk!

–Hayır ben bu yaşları şimdi Yümni Bey için akıtmadım. Kendi hâlim için akıttım.

–Demek oluyor ki Yümni Beyi sevmiyordun. O zaman ondan ayrıldığın için memnun dahi oldun. Öyle mi?

–Hayır, öyle de değil! Nasıl olduğunu nasıl söyleyeyim? O zaman ben hâlâ çocuktum.

–(Kendi kendisine) Sanki şimdi hâlâ çocuk değilmiş! Henüz

on yedi yaşında!

–Yümni Beyden ayrıldığıma mı yoksa elmaslarımdan ve güzel rubalarımdan mahrum kaldığıma mı teessüf edeceğimi veyahut patrikhaneden ve köylü Rumlardan işittiğim güzel sözlere ve aldığım büyük büyük vaatlere mi sevineceğimi fark edemeyerek şu kadar ki bu derece gürültüler patırtılar hep benim için olduğunu görerek mağrur olurdum.

–Ayrıldıktan sonra Yümni Bey seni betekrar ele geçirmek için hiç sa'y ve gayrette bulunmadı mı?

–Hayır! Bana bir daha hiçbir haber göndermedi. Köyümüze bile gelmedi. Lâkin sonra şundan bundan haber aldığıma göre mufarakatımızdan dolayı pek ziyade meyus olmuş. Pek çok ağlamış.

–Zavallı adamcağız! Seni hakikaten seviyormuş. Hem de ulüvv-i ahlâkı varmış. Vakıa her kim olsa öyle yapar. Zira seni muhafazaya resmen dahi muktedir olamadıktan sonra şayet sana yine itâle-i dest iltizam edecek olsa seni daha müşkül ve tehlikeli bir mevkide bulundurmuş olur mütalâasıyla kendi kendisine yanıp kavrulmayı tercih eylemiştir.

Söz burada yine münkatı' oldu. Hatta Ahmet Efendi yatak içinde bir bu yana bir de diğer tarafa yuvarlanarak güya uykuya varmak tedarükâtında olduğunu Kalyopi'ye gösterdi. Kız dahi kendi rahatını aramaktan ziyade Ahmet Efendiyi rahatsız etmemek için artık yatağı içinde kamıldanıp teprenmeyerek uykuyu davet edenlerin sükût ve sükûnet-i hâliyle yattı. Lâkin uyku denilen şey ne Ahmet Efendiye geliyordu ne de Kalyopi'ye. Kalyopi'nin ne mütalâatta bulunduğu şu anda bize lâzım olmayıp fakat Ahmet Efendi kendi kendisine diyordu ki:

–Bak bak! İşin içinde neler varmış! Hikâyenin mebdei nerelere kadar gidiyormuş. Bîçareleri daha ilk telâkkide cem'iyyet-i beşeriyye ve belki haysiyyet-i insâniyyeden hariç bir başka mahlûk imişler gbi telâkki ederiz. Hâlbuki ibtidâ-yı neş'ette bütün a'zâ-yı cem'iyyet-i medeniyye ile bunlar dahi müsavi! Biz bir hasta gördüğümüz zaman sanki bu adam anasından böyle doğmuş ve onun hilkati bundan ibaretmiş de bu hilkate karşı hiçbir tedbir, hiçbir çare yokmuş diye telâkki ve tasavvur ederiz. Tabîb-i hâzık ise o hastalığın bir araz olduğunu görür.

Binaenaleyh hastayı maraz-ı ârızîsini defederek hâl-i evveline irca mütalâasıyla telâkki eder. Öyle ya! Şu kızlardaki bu hâl-i fuhş ve rezail dahi bir hastalıktır. Hem de yalnız kızların kendi cisim ve canlarındaki hastalık değil. Cem'iyyet-i hâzıra-i medeniyyenin cisim ve canındaki bir sâri hastalıktır. Binaenaleyh buraları görenler şu hastalığın tedavisi gayretiyle görmezlerse âdeta kör demektirler.

Ahmet Efendi şu mütalâasında bir hatve daha ileri attı. Kendi kendisine dedi ki:

–Hem yalnız def-i maraza gayret etmek dahi kâfi değildir. Etıbbâ-yı cismânî ne güzel düşünmüşler! Hıfz-ı sıhhati tedâvî-i emrâzdan daha mühim bulmuşlar. Öyle ya! Bir adam kavâid-i hıfziyyeye hüsn-i riâyette kusur etmezse öyle olur olmaz şeyler ile hastalanmaz ki hatta tedâvî-i emrâza lüzum görülsün. Binaenaleyh şu maraz-ı medenîyi dahi bu kaideye tatbik etmelidir. Bunun için icat olunacak kavâid-i hıfziyyenin ismine "hıfz-ı sıhhat" demeyip belki "hıfz-ı iffet" demelidir. O kavaidin üssü'l-esâsı dahi Hulusi Efendiye söylediğim şeylerdir. Kavâid-i mezkûre vazolunursa bu maraz-ı fuhşun derece-i şiddeti o kadar azalır ki kısm-ı bâkisi için etıbbâ-yı cismânî ve ruhanî asla zahmet çekmezler.

Şu mütalâalar Ahmet Efendinin zihnini o kadar meşgul eylemiştir ki bîçare adamcağız uykuya daldığı hâlde zihni hep bunlarla meşgul olduğundan uykusunda dahi mütâlaât-ı vâkıası tecessüm ederek sanki hiç uyumamışa döndü. Bir aralık kulağına gelen bir sesle uyanarak gözlerini açtı. Baktı ki ortalık nûr-ı şems ile tenevvür eylemiş olduğu cihetle henüz yanmakta bulunan lâmba tulû-ı şemsten sonra gök yüzünde nursuz bir sehâb-pâreye benzeyen cürm-i kamer gibi ziyasız kalmıştı.

Ahmet'i uyandıran ses, yine Kalyopi'nin sesiydi. Bîçare kızcağız, rüyasında sayıklayarak «Aman! Ligor, Maryola'yı kıydı. Sen de beni mi kıyacaksın! Aman Allah aşkına merhamet et! Valideme, karındaşlarıma kim bakar!» diye yatağı içinde kıvrım kıvrım kıvranıyordu.

Ahmet'in aklı başından gitti. «Kalyopi! Kalyopi!» diye kızı uyandırdı. Zavallı kız! Gözlerini açıp da kendisini Ahmet'in koynunda görünce bir geniş nefes alarak «Kocacığım!

Kocacığım! Korktum» diye Ahmet'in boynuna sarıldı. Ahmet kendisini tesrihe müsaraat gösterdi.

Meğer rüyasında bir sarhoş zampara, kendisini öldürmeğe yürümüşmüş. Zavallı kızcağız o kadar korkmuş ki buz kesilmişti. Öyle ya! İnsan hangi meyanda yaşarsa rüyasında dahi hep o hâl ve mahalle lâyık olan şeyleri görür. Perhizkâr bir zahidin kendisini ezcümle böyle pis mahallerde görmesi gibi rüyalar gördüğü vaki olabilir mi? Bu kız ise zaten hâl-i bîdârîde bile gördüğü muamele bu gibi tehditlerden başka bir şey olmadığından rüyasında dahi kendisini hep o tehditlere mukabil görüyor!

Şu mütalâa dahi o anda Ahmet Efendinin kendi mütalâasıydı. Binaenaleyh kızın yüzüne baktı baktı hem de nazar-ı intibâh ve ibret ile baktı baktı da bir derin göğüs geçirerek kendi kendisine dedi ki:

–Vah bîçare kızcağız! Henüz on yedi yaşında!

On Dördüncü Bap

Bu sabah Ahmet Efendi rü'yet-i hesâb-ı meşguliyyetini, refiki Hulusi Efendiye terk eyleyerek kendisi ise hakikaten hiçbir şey ile işgal ve itâb-ı zihne muktedir olabilecek bir hâlde bulunmaksızın haneden dışarıya çıktı. Nereye gittiğini bilmeksizin yalnız refikinin sevkine tebaiyetle Galata'ya kadar inip refiki kahvaltı için Cenyo kahvesine doğrulmakla Ahmet dahi ona tebaiyeten kahveye girdi. Hangi taamı intihap edeceklerini anlamak için uşak geldiği zaman Ahmet Efendi oraya gelmekten maksat taam intihabı olduğunu bile fark edemeyerek uşağın yüzüne alık alık bakakalmıştı. Arkadaşı bu dalgınlığa sebep ne olduğunu sormağa kalkıştıysa da ona da izahat vermeyip uşağa «Efendi için ne taam getirirsen bana da onu getir» emrini verip yine meşguliyyet-i zihniyyesi dairesinde kaldı.

Ahmet Efendinin bugünkü kahvaltısına "kahvaltı" namını vermek hataydı. Gelen tabaklara elini sürmedi demek doğru olmazsa da taam edişi hakikaten bir hareket-i gayr-i ihtiyâriyye nev'indendir demek pek becadır.

Taamdan sonra refiki o gün ne işle meşgul olacağını Ahmet'e sual edip de bir muhakemesi olduğundan bahisle mahkemeye gideceği cevabını aldığı zaman bu cevabın ciddiyetine adem-i i'ti-

mâd ile «Bu kafa ile nasıl muhakemede bulunabilirsin?» diye istihzâ-âmîz bir bahis açacak olduysa da refikinin öyle lâtife tavrı bulunmadığına dikkat edince, onu kendi hâline terk etmek her hâlde hayırlı olacağını anlayarak «Ben de Boğaziçi'ne gideceğim» cevabıyla bilveda mufarakat eyledi.

O gün Ahmet Efendinin hâline dikkat eden bulunmuş olsaydı mutlaka cinnetine hükmederdi. Galata'nın köprü yanındaki meydanında beş on defa serseriyane dolaştıktan sonra hâlâ ne yapacağını bilmeyerek tekrar Cenyo kahvesine girdi. Kapı yanındaki köşeye oturup gelenleri geçenleri temaşaya başladı. Ne garip hâl! İnsan dünyaya her hangi noktainazardan bakarsa dünyayı o noktainazarın iktiza eylediği bir suretle görür. Meyhanenin birisinde yükünü tutarak rakının parlaklığı gözlerine akisle gözleri pırıl pırıl parlayarak sokağa fırlayan bir sarhoşun attığı naralar, yalnız neşesinden ibaret olmayıp belki o hâlde gözleri bütün alemi neşemend görmesinden naşidir. Hâl-i ye's ve nevmidînin son derecesinde bulunan insan dahi cihana baktıkça âlemi de kendisi gibi kan ağlıyor zanneder.

Ahmet Efendi ise o günkü noktainazarı iktizasınca köprüye doğru gitmek veyahut köprüden doğru gelmek üzere amed ü şüd eden kadınların kâffesine nep şan ve meziyyet-i nisvâniyyeye şeyn getirilmiş olmaktan ibaret birer bakışla bakar, yani genç kızların kâffesine Kalyopi'nin mesleğine namzet ve genç kadınlara onunla hem-meslek ve ihtiyarlara dahi o meslek ve sanattan mütekait olmak üzere birer hüküm verip binaenaleyh erkeklerin de kâffesine bu ahvâl-i fâcianın esbâb-ı mahzâsı olmak hükmünü vermekle beraber fazla olarak bir de buğuz ve aduvvet gösterirdi.

Bu surette temaşa bir aralık canını sıktı. Tenha mahallerde gezinmeye lüzum görerek kahvenin kapısından çıktı. Fakat kahve parasını vermeyi nisyan eylediğinden uşak bunu kendisine ihtar eylediği zaman Ahmet Efendi filvaki uşağın kendisine kahve getirip getirmemiş olduğunu anlamak için oturduğu yere baktı ki getirilmiş olan kahve mevzu olduğu fincan içinde buz kesilmişti.

İçmediği kahvenin dahi parasını yerdikten sonra kalktı. Köprü başından bir kayığa bindi. Kayıkçıya eliyle Haliç dere-

sini işaret eylediyse de hangi iskeleye çıkacağını tayin etmediğinden kayıkçı dahi besbelli «Varacağı iskeleyi göreceği zaman elbette söyler» diye lâ-yenkatı' kürek çekmeye koyuldu.

Fakat Arapkapısı köprüsünden geçildiği ve Balat ve Hasköy mukabiline varıldığı hâlde Ahmet Efendi henüz hiçbir iskeleyi işaret etmemiş bulunduğundan kayıkçı «Beyefendi Eyüp'e mi?» diye sorduğu hâlde Ahmet Efendi hâlâ eliyle ilerisini işaret ediyordu.

Eyüp dahi geçildi. Kâğıthane deresine girildi. Ta Çağlayanlar dibine varıldığı hâlde kayıkçının «Yanaşalım mı?» sualine Ahmet eliyle ilerisini göstermekten ibaret bir cevap veriyordu. Kayıkçı dedi ki:

–Cendere boğazına kadar kayıkla gidilmez ya! Kayık kanatlanıp uçmaz ya!

Ahmet bu tekdîr-âmîz söze yalnız bir mecidiye fırlatmakla şakk-ı şefe etmeksizin Kâğıthane çayırına daldı. Bereket versin ki tesadüf nev'inden olarak yolu Kâğıthane'den Beyoğlu'na gelen şoseye çıkmıştı. Aheste-reviş ile Pangaltı'ya kadar geldiği hâlde hakikaten ne yaptığını ve nereye gittiğini bilemiyordu. Biçare adamcağızın mecrâ-yı zihninden cereyan ve güzeran eden şeyleri bir varaka üzerine zapt etmek mümkün olsaydı, vakıa deli saçması gibi bir cerîde-i garâib husule gelir idiyse de zikrolunan garibelerin her biri dahi birer hekime sermâye-i iştigal olabilirlerdi. Vird-i zebân edindiği «Henüz 17 yaşında» tabirinin mâ-vak'a-i aleyhâsı olan Kalyopi'nin Yümni Beyden mufarakat edinceye kadar hikâye eylediği sergüzeştin her noktası, Ahmet Efendinin nazar-ı muhâkemesi önünde arzen ve tulen inbisat ederek birer sâha-i mütâlâa teşkil eder ve o saha üzerinde serseriyane puyan olan zihni yolunu şaşıp kaybolur giderdi. Fikri, hiçbir karar üzerinde karar edemeksizin daima ileriye doğru hatve-endâz olan ayakları gele gele Maryanko dudunun kapısı önüne kadar geldi. Orada eli kapının tokmağına dokunup kapı açıldı.

Alexandre Dumas-zade bir romanında gittiği mahalle böyle bilâ-ihtiyâr giden bir âşık için «Sanki yüreği biçarenin önüne düşüp de istediği mahalle delâlet ediyormuş» yollu bir ta'bîr-i zarîfâne kullanmış. Acaba Bizim Ahmet Efendi dahi bu kabilden

addolunabilir mi?

Muhakkak olarak bilmelidir ki Ahmet Efendi, Kalyopi'ye âşık değildir. Fakat şu duçar olduğu hâl maraz-ı sevdâdan bin kat beterdir. Kalyopi gibi sehlü'l-vüsûl bir kıza âşık olmaktan ne müşkülât tevellüt edebilir? Fakat Ahmet Efendinin hıfz-ı sıhhat ilmine mukabil vaz ve tesisini tahayyül eylediği hıfz-ı iffet ilmi, âdeta cinnetle beraber bir marazdır ki ondan tedavi Kalyopi'ye vusul kadar sehlü'l-vüsûl olamaz.

Kim bilir hâl ve şanında ne kadar perişanlık görülürmüş ki kapıdan içeriye girdiği zaman uşaktan bed' ile salona vardıkta kızlar ve bilhassa Kalyopi'nin yanına geldikte o biçare dahi Ahmet'in hâl ve tavrından âdeta ürktü.

Böyle bir ibtidâ-yı mülâkatta müşterisine rûy-ı şetâret ve tebessüm göstermek, Kalyopi'nin sanatı iktizasından iken besbelli Ahmet Efendinin hâl ve tavrından ürktüğü için olmalıdır ki onun da çehresinde eser-i şetâret yoktu. Fakat sabahtan yani Ahmet ve Hulusi Efendilerin mufarakatından beri kızın hâlinde bir durgunluk olduğu da refiklerinin enzâr-ı dikkatine çarpmıştı.

Ahmet'in oraya vusulü, saat on bire karîb bir zamana tesadüf eylemiş olduğundan kızlardan bazıları ve bilhassa Agavni, o akşam bir âlâ eğlence yapmak için içki filân teklifine kalkıştılar ve hatta biraz da arsızlık ettilerse de Ahmet Efendi bunlardan hiçbirinin yüzüne gülmeyip doğruca Kalyopi'nin odasına çıktı ve zihince fevkalhat yorgun olduğu gibi vücutça dahi derkâr olan yorgunluğuna mebni minder üzerine yığılıp kaldı.

Kalyopi, sanki dünyayı alt üst edecek bir kabahat kendisinden sadır olmuş da Ahmet Efendinin perişanlığı, çatkınlığı dahi bundan neşet etmiş gibi azim bir havf ve ihtiraz ile yanına sokularak hazırlamış ve yakmış olduğu sigarayı verdi. Ahmet sigarayı kabul eyledi. Kalyopi bundan cesaret alarak bir şişe dahi mastika teklif eylediyse de Ahmet kafasını sallayarak ret işareti verdi. Ancak üçüncü teklif olarak arz eylediği kahve kabul olunmakla Klayopi uşağa bir kahve ısmarladı. Kahve gelinceye ve Ahmet Efendi içinceye kadar sükût devam eyledi. Ondan sonra Ahmet doğrulup dedi ki:

–Bu akşam sende bir durgunluk görüyorum Kalyopi! Hasta mısın yoksa bir kimseye canın mı sıkıldı?

–Hayır! Hasta değilim! Hem kime canım sıkılacak? Üç dört saat evveline gelinceye kadar sizinle beraberdim. Siz gideliden beri hiç odamdan çıkmadım.

–İyi ya işte bana canın sıkılabilir.

–Size neden canım sıkılsın?

–Nasıl neden? Sana o kadar fena şeyler söylüyorum, o kadar fena sualler soruyorum!

–Bilâkis o sualler, o sözler bana istirahat veriyorlar. Size derdimi dökdükçe derunum boşalıyor zannediyorum.

–Bu sözlerin sahih olduğuna inanabilir miyim? Sergüzeşt-i ahvâlini sana ilk rica eylediğim zaman o kadar naz ve inat göstermiştin!

–Söyledikten sonra ettiğim naza inada nadim oldum.

–Neden?

–Çünkü bâdî-i emirde sözlerime inanmayacak ve benimle istihza edeceksiniz diye zanneylediğim hâlde bilâkis derdime ortak olmak tavr-ı ciddîsi ile dinlediğinizi gördüm.

–Hikâye eylediğin şeylere kâmilen inandığımı, yalnız bu tavr-ı ciddîden mi anlıyorsun? Hâlbuki ben o hikâyeyi âdeta bir masal olarak dinlemiş olabilirim.

–Buna asla ihtimal veremem. Hakikat-i hâli ben nasıl dosdoğru söylemişsem, sizin dahi dosdoğru olmak üzere kabul eylemiş bulunduğunuzdan eminim. O kadar teessür, öyle yalan dolan ile hâsıl olabilir mi?

–Çocuk! İnsan bir tiyatroya gidiyor! Oynanan oyun sırf düzme ve yalan dolandan ibaret olduğunu bildiği hâlde yine kahkahalarla gülüyor.

–Tiyatroya mı? Tiyatro nedir?

–Vay, tiyatro ne olduğunu bilmez misin?

–Neden bileyim?

–Sen balolara, tiyatrolara gitmedin mi?

–Balolara çok gittim. Dansları bile öğrendim. Çünkü kış mevsiminde müşrerilerin çoğu balolarda bulunur.

–Tiyatroya gitmedin ha?

–Hayır!

–Ben sana tiyatrolar da gösteririm.

Bir adamın tiyatroya gitmesi veyahut gitmemesi, o adamın mertebe-i insâniyyetini tenzil ve terfi hususunda hemen hiçbir tesir göstermeyecek olduğu hâlde Ahmet Efendi, Kalyopi'nin tiyatroya gitmemiş olduğunu büyük bir ehemmiyetle telâkki eyledi. Müşteri bulmak için balolara ve san'at-ı fuhşu icra için şu murdar hanelere gitmiş ve düşmüş olan bir kız için henüz tiyatroya gitmemiş olmayı büyük bir meziyet sayarsa şaşılmaz mı? Kendi kendisine dedi ki:

–Zavallı kız! Henüz dünyayı görmemiş ki! Bir tiyatroya bile gitmemiş! Dünya olarak gördüğü bir şey varsa o da Yümni Beyle olan macerasından sonra şu murdar haneye düşmesinden ibarettir.

Ahmet Efendinin kendi nefsine hitap eylediği şu sözlerin meâsir-i zâhiresine Kalyopi de dikkat eyledi. O anda ne düşündüğünü sordu. Ahmet saklamayıp bu sözleri alenen Kalyopi'ye de tekrar eyledi. Kalyopi gülmekten ziyade ağlamağa benzer bir tebessümle dedi ki:

–Dünyayı gördüm mü? Bu dünyayı öyle bir görüş gördüm ki Cenabıhak onu kimseye öyle göstermesin. Yümni Beyin hanesinden çıktıktan sonra hemen buraya geliverdim zannediyorsunuz ha? Ben neler gördüm beyim, neler çektim!

–Bu akşam o gördüklerini, çekdiklerini dinlemeye hiç vaktim yoktur. Zaten dün geceki hikâye sinirlerime tesir ederek âdeta hasta gibi bir hâldeyim. Onu da bir başka zaman söylersin.

–Evet söyleyeceğim! İstemeseniz bile söyleyeceğim! Sergüzet-i ahvâlimi kâmilen bilmenizi arzu ettim. Hikâyemi dinler, iğrenirseniz de benim bu pis yerden kurtulmaklığım için siz dahi Cenabıhakk'a dua edersiniz. Ben her zaman Panayaya'ya (Hazret-i Meryem'e) dua ediyorum ama besbelli günahkâr bir kız olduğum için Panayaya dahi duamı kabul etmiyor.

Ahmet Efendi bir daha sükût ve murakabeye vararak bade dedi ki:

–Gerçek Kalyopi! Buradan bu derecelerde ikrah mı ediyor-

sun?

–Zannedebileceğiniz dereceden pek çok ziyade!

–Ee, senin buradan kurtulmaklığın neye mütevakkıftır?

–Borçlarımı vermeye!

–Borçların ne kadara baliğ olur?

–Tefeciye senetli borcum ve şuna buna senetsiz borcum hâsılı hepsi bir otuz liraya baliğ olur.

–Çok para! Fakat bilfarz sana birisi bu parayı vermiş olsa artık buralara devamdan vazgeçer miydin?

–Bir daha tövbeler tövbesi! Anam, babam, kardeşlerimle bir kuru ekmek kazanabilirsem ona kanaat ederek tövbe ve istiğfar eylerdim.

Kız bu sözleri o kadar ciddî bir tavırla söylemiş ve acaba Ahmet Efendinin buna ne cevap vereceğini anlamak için enzâr-ı dikkat ve merakını o kadar açmıştı ki çıldırıyor zannolunurdu. Ahmet Efendi «Bu söze inanmak da ne kadar güç olduğunu bilirsin ya?» deyince kızın bu tavrı birden bire değişti. Derhâl güzel gözleri yere dikildi. Uzunca siyah ve lâtif kirpikleri gözyaşlarından ibaret birer elmas-pâreyi delmiş göründü. O dahi düşündü, düşündü, hatta lüzumundan ziyade olarak dahi düşündü de dedi ki:

–Hakkınız var. Bu lâkırdıma kimse inanmaz. Ve inanmamalıdır. Zira ben dahi inanamayacağım!

–Sen de inanamayacak mısın? Neden?

–Neden olacağını anlatmak için Yümni Beyden ayrıldıktan sonra buraya nasıl düşmüş olduğumu hikâye etmeliyim. Onu dinlemeye de sizin vaktiniz ve iktidarınız yoktur. Şayet borçlarım verilmiş olsa yapabileceğim bir şey olabilir ki o da kerhanede oturmaksızın kendi hanemde oturarak zuhur edecek bazı müşterilere kanaatle daha akıllıca yaşamaktır.

–Yine bu hâle gelmek ha? Demek oluyor ki sen buraya gelmezden evvel bir kere o hâle geldin de ondan sonra buralara düştün. Öyle mi?

–Evet!

–Evet mi?

–Evet! Hikâyemden dinlediğiniz dereceye kadar anlayabildiğiniz, Kalyopi'nin kocasından ayrılır ayrılaz buraya düşmesi kabil olur mu? Ah beni buraya ne belâlar sevk eyledi! O belâlardan kurtulmak kabil değildir. Panayaya'ya ne kadar yalvarsam mümkün olamaz. Ben bu dertler içinde helâktan başka semt-i necât göremem. Bundan sonra beni kim zevceliğe kabul eder? Kim hanesine hizmetçi olarak alır? Kim bana bir sadaka verir?

–Of Kalyopi! Bir şişe rakı ısmarla da hikâyenin alt tarafını da naklet!

Kalyopi her belâya katlanmayı göze aldırmış olan adamların yeis ve cüreti cami olan tavırlarıyla kalktı, bizzat aşağıya inerek birkaç dakika sonra dahi bir tepsi üzerindeki iki şişe ve iki kadeh mevzu olduğu hâlde geldi. Ahmet Efendi daha kızın doldurmasını beklemeksizin bir kadehi lebâleb doldurup nûş eyledi. Bade, içtiği sigarayı kendisi yakarak ve kibrit kutusunu eline alarak çıkardığı kibriti beş on defa sürttüğü hâlde ne hikmete mebni yanmamakta olduğunu neden sonra anladı. Meğer kibritin eczalı ucunu değil eczasız ucunu sürtüp durmaktaymış!

Kalyopi dahi ilk kadehi parlattıktan sonra Ahmet'in karşısında bir sandalye üzerine oturarak nakl-i hikâyeye başladı. Dedi ki:

«Yümni Beyden ayrıldıktan sonra artık bende köye dönmeğe yüz kalmadığı gibi bazı dostlar dahi şayet Yümni Bey, Müslümanlar vasıtasıyla bizden ahz-ı sâr eder diye bizi korkutmuşlardı. Vakıa Yümni Beyin terbiyesi buralara müsait değil idiyse de bizi her hâlde bir korku istilâ eyledi. Kasımpaşa'da bize uzaktan uzağa karabeti olan bir adam "Kalyopi'yi bana veriniz, ben ona hem bakarım hem de bir âlâ koca bulurum" demesiyle bu teklifi cümlemiz cana minnet bilerek beni o adamın hanesine gönderdiler.»

«Bu adamın bir karısı, bir kart kızı bulunup dikiş dikmek ve tersane taraflarında bulunan bekâr heriflerin çamaşırlarını yıkamakla geçinirmiş. Ben bu hâli görünce bana bakacak ve beni kocaya verecek olan adamın benden beş beter bir hâlde bulunduğunu ve hatta benim muavenetime de muhtaç olduğunu anladım. Hâlbuki benim ve hemşirem Maryola'nın muavenetimize muhtaç birçok adamlar vardı. Onlar ise kendi familyamız halkıydılar

ki pederimin elinde avucunda bulunan son serveti dahi Yümni Beyle olan davalarımızda bitmiş tükenmiş olduğundan, âdeta akşama yiyecek ekmeğimizi düşünmek lâzım gelmiş ve validemin daha çocukluğundan beri göğsünde taşımakta olduğu cüz'î elmasları, bir istavrozu terhin ile alınan on beş kadar mecidiye ekmek parası edilmekte bulunmuştu.»

«Bu hâl üzerine duçar olduğum mahallin bize hiçbir muaveneti olamayacağını anladım. Hatta bunu kız karındaşıma dahi söyledimse de "Dur bakalım, işin encamı neye müncer olur"dan başka bir karar bulamadık. İki ay kadar zikrolunan hânede vakit geçirdim. Ama ne suretle imrâr-ı evkat? Evvelâ herifin karısı "Kız, sen çok ekmek yiyorsun!" diye yediğimiz kuru ekmek olduğu hâlde ondan yediğim miktarı dahi istiksar etmekteydi. Saniyen her gömleğin üzerinde yirmiden otuzdan az kehlesi olmayan bekâr çamaşırlarından her gün otuz kırk parça şey yıkadığım ve bütün hane hizmetini ben gördüğüm hâlde kadın yine memnun olamayıp işlerimi daha çabuk bitirip de dikişe dahi yardım edemediğimden dolayı beni tazir eylerdi. Hâlbuki dikişe hangi ellerimle yardım edeceğim. Hava kış! Çamaşır yıkarken kollarımdan sıyrılan sular dirseklerim hizasında donuyorlar. Ellerim şerha şerha ayrılarak kan fışkırıyor. Bu eller iğne tutar mı ki dikiş dikebileyim?»

«Yalnız ellerime bakmayınız! O zaman ayaklarımı görseydiniz merhametinizden Huda âlim hüngür hüngür ağlardınız. Buz ile karışık çamur içinde topuklarıma kadar gömülmüş olan ayaklarımın çatlaklarına, parmaklarına geceleri yağ mumundan arıtıp dökerek yaraları haşlamazsam ertesi sabah ayaklarım üzerine kalkıp basabilmek mümkün olamazdı. Bu ilacı dahi o karı öğretti. Öğretti ama zaten babasının hanesinde kudreti yettiği kadar naz ve nimet içinde yaşayıp Yümni Beyden dahi o kadar rûy-ı iltifât görmüş olan bir kız için de bu beliyeye tahammül kabil değildi.»

«Birgün Maryola geldi, hâlimi görüp hüngür hüngür ağlamağa başladı. Ben dahi yalnız vücutça değil fikirce dahi çektiğim ıstırapları ağlayarak bir kat daha vuzuhla anlattım. Nihayet bari bu meşakkate a'zâ-yı sâiresi dahi iştirak etmemesi, o meşakkatlerin dahi mücerret kendi menfaatimiz için çekilmesini Maryola rey edince, güya beliyeden kurtulmuş kadar

memnun oldum. Zavallı ben! Hâlâ çocukmuşum! Hiç haberim yok ki meğer familyamın halkı hakikaten böyle bekâr dikişi dikerek ve bekâr çamaşırı yıkayarak ekmek parası çıkarmağa çalışmazsam açlığından ölmek mertebelerini bulmuş!»

«Elhâsıl familyaca Kasımpaşa'ya naklolundu. Ayda altı mecidiyeye bir kulübecik isticar edilerek validem ve hemşirem ile bir de ben dikiş dikmeğe, çamaşır yıkamaya başladık. İşte hemşiremin katili olan bakkal o zaman peyda olup bize dikiş ve çamaşır peyda ederek hanemize sokulmuştu. Ancak bu yolda para kazanabilmek, birçok vakitten beri birçok müşteri alıştırmış olmağa vabeste olup bizim henüz yeni ve müşterisi az bir dikişçi ve çamaşırcı olmaklığımızla beraber içimizde işlemeğe muktedir olmayan bir topal ile dört çocuk bulunması, yaşamak değil âdeta can sürümek suretiyle bizi iaşe edebilmekteydi. Evet can sürümek! Zira beher parçasını otuz paraya yıkadığımız çamaşırların sökük ve yırtıklarını dikip yamamaktan kat-ı nazar, bazılarını ütülemek dahi lâzım gelip bu hâlde haftada ancak iki nöbet yetiştirebilir ve beher otuz kırk parça şey yıkarsak ondan dahi ancak yirmi otuz kuruş alırdık ki su ve odun ve kola parasıyla hâne kirası çıkarıldıktan sonra bize bir kuru etmek parası dahi pek güç kalırdı.»

«Evet, pek güç kalırdı. Her akşam iki okka ekmeğe muhtaç olduğumuz hâlde yalnız bir okka tedarik ederdik. Onu aramızda bittaksim karnımız yarı aç yarı tok olduğu hâlde yattığımız pek çok olurdu. Bir kere hiç parasız kaldık. Ekmekçiye dahi altı okka ekmek borcumuz olduğu hâlde veresiye de vermedi. O akşam âdeta cümlemiz aç kaldık. Vakıa biz büyükler gözümüzün yaşlarını yutarak veyahut ciğerlerimiz üzerine akıtarak zahirde renk vermemeğe çalıştık ise de küçük çocuklar bu ihtiyatı dahi edemeyerek bağıra çağıra ağlaşmağa başlayınca, o anda ölümümüzü hepimiz başka başka arzu eyledik. Ama ölüm denilen ni'met-i uzmâ dahi onu dileyenleri kâmyâb eder mi? Babam bütün mahalleyi dolaştı. Bir çeyrek mecidiye ödünç verecek hiçbir dini bütün ve insaf sahibi Hristiyan bulunamadı. Evimizde tencere kaynadığı günler bizim için sanki bayram gelmiş sayılırdı. Bu tencere kaynadığı günler ne olduğunu da bilmelisiniz! Kasımpaşa'da pazar kurulduğu günler ki babam pazara giderdi. Bir şey almağa mı zannettiniz? Pazara bir şey almağa gidenlerin

ceplerinde beş parası bulunur. Hâlbuki babam sebzecilerin kesip koparıp attıkları pırasa uçlarıyla lâhana yapraklarını toplamağa giderdi. Kaynatıp çocuklarına yedireceği cevabını vermekten haya edermiş de "İneklerim vardır. Onlara yedireceğim" dermiş. Tek süprüntü ortadan kalksın diye "Şunları da al o kadar yaprak inekleri doyurur mu?" diyenlere dahi "Benim ineklerim bunlarla doyar" dermiş. Birgün Yahudînin birisi "Bana beş kuruş verirsen sana şu pazarda yığılıp kalmış olan sebze kırıntılarından beş yük taşırım da ineklerin birkaç gün doyarlar" deyince pederim Yahudîye gözyaşlarından başka arzedecek cevap bulamamış!»

Kalyopi bu hikâyeyi gözü yaşsız olarak söylüyordu. Ahmet Efendi dahi gözü yaşsız olarak dinliyorum zannında bulunuyorduysa da bu zan iki göz pınarlarından kemâl-i sükûnetle akan göz yaşlarından kendisi haberdar olmamasından neşet eyliyordu. Nihayet Kalyopi babasının ağlamaktan başka Yahudîye verecek cevabı olmadığını da hikâye eylediği zaman ağlamağa başlamasıyla silsile-i kelâmda bir inkıta vaki oldu. Ahmet Efendi dedi ki:

–Ya haniya sana paralar, kocalar vaat eden millettaşlarınız ne oldular. Niçin bu hâlinde size muavenete koşmadılar?

–Onlar değil hatta akraba ve müteallikatımız bile semtimize uğramaz oldular. Ben dîn-i Nasârâdan dîn-i İslâma irtidat eylemiş olduğum için Hazret-i Yesu bizi bu surette ceza ediyor diye cümlesi bizi lânetleme ettiler.

Bu teessürün mucip olduğu hararet, birkaç kadeh rakı ile itfa edilmeğe çalışıldıktan sonra Kalyopi hikâyesinde devama başladı, dedi ki:

«Karnımızın taamdan bu derecelere kadar hali olduğu hâlde sırtımızın elbiseden ârî olduğunu tafsile hacet kalır mı? Rengi solmuş olduğu hâlde yalnız yaması bulunmayan sade bir tek fistanımız vardı ki hangimiz sokağa çıkacak olursak onu giyerdik. Ondan maada ayaklarımızı sardığımız eteklik yama yama üzerine vurulmaktan artık yama tutabilmek istidadından dahi çıkmıştı. Gömleğimiz kalmadıktan sonra yatak çarşaflarını gömlek yapmıştık ki onlar dahi giyilmeyecek bir dereceyi bulduktan sonra hem çarşafsız hem gömleksiz kaldık. Eskiden

kalma ve artık eskici Yahudînin dahi eline almaktan istikrah edeceği kadar eskimiş paltomsu şeyleri çıplak vücudumuza giyerek onlar dahi vücutlarımızı daladıkları cihetle hepimiz miskin illetine uğramışa döndük.»

«Bu ahval içinde en ziyade müteessir olan bir kimse varsa o da zavallı hemşirem Maryola idi. Hanemizin idaresini hemen münhasıran kendisi deruhte eylemiş olup validem çamaşır yıkamak, şuradan buradan yonga parçaları toplamakla iştigal ederdi. Ben hemşirem ile bir odada yatmakta olduğumdan bazı geceler uykumuz kaçarak hâlimizi düşünürdük. Bu düşüncelerimizin sabahlara kadar devam eylediği olurdu. Bana derdi ki: "Ah Kalyopi! Herkesten ziyade sana acıyorum. Sen pekâlâ bir koca bulmuş olduğun hâlde seni ayırdılar. Bir hanım olacak iken hizmetkâr hem de yalınayak, sırtı çıplak, karnı aç bir hizmetkâr oldun." Bense zaten meyus olan hemşiremi bir kat daha makhur etmemek için hâlimden hoşnut olduğumu temin eylerdim. Bu yüzden açılan sözler, bir zaman olup da bizim dahi birer koca bulabilip bulamayacağımıza kadar varırdı. Artık kendi nişanlısından ses seda çıkmamakta olduğu cihetle Maryola'nın ümidi o yüzden münkatı' olduğu gibi Yümni Beyden ayrıldıktan sonra bana daha hiçbir koca bulunamayacağı derkârdı. Birkaç defa hatırımıza geldi ki benden küçük olan hemşiremle ben bir familya nezdine besleme gidelim. Hatta bu bapta bir teşebbüste dahi bulunduk. Fakat bir yere besleme olmak için büyücek familyaları tanımak lâzım gelip bizim tanıdığımız familyalar ise Yümni Bey meselesini bildikleri için beni kabul edemeyecekleri gibi tanımayan familyalar nezdine vusul için dahi bize bütün yollar kapalıydı.»

«İşte bu suretle günler geçmekteyken bir de günün birinde hânemize Amalya geldi. Bu Amalya'ya biz teyzezademiz nazarıyla bakardık. Ama gerçekten teyzezademiz değil! Hemşirem çocukken onun validesine teyze diye hitap edermiş. Ondan sonra hepimiz dahi bu hitapta bulunarak validesi güya teyzemiz olmuş. Mürûr-ı zamân ile bu familya köyden Beyoğlu'na intikal ederek hele birkaç seneden beri yekdiğerimizin sağlığımızdan bile haberdar değildik. Bizim hâlimizi nasılsa Ayastefanoslulardan haber aldığı için o bizi aramağa gelmiş. Bahusus ki bize iane için birkaç mecidiye dahi getirmiş olduğundan artık şu dostluğu cümlemizi minnettar etmişti.»

«Amalya'nın rivayetine göre kendisi Beyoğlu'nda modistroluk edermiş. Beyoğlu'nda iken işleri pek çokmuş. Epeyce para kazanıp rahatça yaşamaktaymış. Binaenaleyh eğer ben de Beyoğlu'na gidecek olursam familya na daha ziyade muavenet edebilecekmişim.»

«Bu hesaba cümlemizin aklı erdi. Bütün familya halkınca memnuniyet hâsıl olarak Amalya'ya teşekkürler edildi. Ancak o gece hemşirem benimle beraber yatmayıp Amalya ile beraber yatarak geç vakte kadar dahi mumları yandığından onların daha başka sözleri olduğuna şüphem kalmadı. Bir aralık yerimden kalktım. Yavaşça onların yattıkları odaya sokulup dinlemek istedimse de içinde oturduğumuz kulübe zaten bir buçuk oda ile bir de sofa gibi bir mahalden ibaret bulunduğu cihetle kapıda onları dinlediğimi validem görerek beni tekdir eyledi.»

«Ertesi günü Maryola beni bir tarafa çekip "Kardeşim! Böyle ellerimiz ayaklarımız yarılarak, kanlar fırlayarak, bitli çamaşırları yıkamakla karnımızı doyuramayacağız. Vakıa Amalya'nın teklifini kabul edecek olsak senin familya nezdinden ayrılıp yabancı yerlerde sürünmeni mucip olacaksa da artık çare ne? Bu kadar nüfusun selâmeti için sen de bu fedakârlığı göze aldırmalısın! Eğer burada benim gördüğüm işi sen görebilecek olsan Beyoğlu'na ben giderdim. Lâkin benim burada vücuduma ihtiyaç vardır" dedi.»

«Zaten Maryola'nın bu kadar iknaına ne hacet? Ben Amalya'yla beraber gitmeğe çoktan can atıyordum. Açlık ise burada onun son derecesi var. Çıplaklık ise setr-i avrete bile iktidarımız az. Dünyada sefaletin bundan ziyadesi tasavvur olunabilir mi ki buradan çıkıp ellerin hanesine gidersem daha ziyade sefil olacağımdan korkayım? Hâsılı Amalya ile beraber Beyoğlu'na gelmeğe ittifâk-ı ârâ ile karar vererek Amalya bizde bir gece daha yattığı cihetle ferdası günü birlikte kalktık, Beyoğlu'na geldik. Malûm ya! Ben Beyoğlu'na gelirken hâllice fistanı dahi getirmiş olduğumdan artık evimizde kadınların sokağa çıkmak imkânı dahi bilkülliye selbolmuştu.»

Kalyopi hikâyesinin bu noktasına gelince ihtiyâr-ı sükût eyledi. Ahmet Efendi hikâyenin alt tarafına da intizaren kızın yüzüne baktıkta, kız bunu şişelerde rakı kalmadığı için yeniden

doldurulması zımnında bir emir, bir ihtar olarak telâkki edip uşağı çağırdı. Şişelerin tecdidini emretti. Ancak Ahmet Efendi hikâyede devamını lisanen dahi ihtar eylediği hâlde Kalyopi kâh sigara yakmak kâh kadeh doldurmak bahaneleriyle hikâyede devamında teehhür gösterdi.

Ahmet Efendi dedi ki:

–Ee! Amalya'nın hanesinde bari iş bulabilmeğe başladın mı?

–Evet!

–Demek ki Beyoğlu'nda dikiş işleri çok olduğuna ve modistrolukla para kazanabileceğine dair size söylediği sözler gerçekmiş.

–...

–Neye sükût ediyorsun?

–Evet gerçekmiş!

–Yok yok! Senin tavrında yine bir tagayyür görüldü. Dikişçilikle kaç para kadar kazanabilmeğe başladın?

–...

–Canım, niye gözlerini yere dikiyorsun?

–İşte hikâye artık burada hitam buldu.

–Hikâyeyi anlamıyor değilim. Fakat anladığım şeyleri dahi sana söyletmek istiyorum. Amalya'nın asıl sanatı modistroluk olmamak lâzım gelir. Utanma! Böyle bir hanede tesadüf edilen kız için utanmak ne demektir?

–Amalya'nın asıl sanatı modistroluk idiyse de yanında işlediği kadın kendisine günde ancak bir çeyrek mecidiye veriyordu. Bu hâlde...

–Ee! Bu hâlde?... Söyle söyle! Zavallı kızcağız bu hâlde ne yapsın? Günde bir çeyrek alan kız size birkaç mecidiye iane edebilir mi? Hem Amalya'nın üstü başı da temiz! Öyle değil mi? Yeni moda şapkalar filânlar ha?

–O kadar değil! Fakat her hâlde bizim gibi hırpanî de değil.

–Ee, söyle bakalım! Sen söylemeyeceksen ben söyleyim. Her ne kadar dikiş diktiği modacı kadının hanesine devam ediyor-

duysa da geceleri bazı ufak tefek ahzüitaları da kaçırmıyordu. Değil mi?

–Evet!

Tuhaf! Kalyopi bu "evet" kelimesini telâffuz eylediği zaman patlıcan gibi mosmor kesilmişti. Ahmet Efendi hikâyenin en canlı yerinde kızı hicabına mağlûp etmemek için işi yarı lâtifeye yarı rezalete bozarak önünü açmaya çalıştıysa da muvaffak olamadı. Kalyopi biraz ağladı. Birkaç kadehi daha peyderpey çakarak sarhoşluktan gözleri cam gibi parlamağa başladı. Bu kadar ziyade işret kendisi gibi nahif endamlı kızlara muzır olduğunu Ahmet Efendi dermeyan etmesi üzerine Kalyopi dedi ki:

–Muzır denilen şey insanı öldürür değil mi? Keşke daha tez öldürse de ben de kurtulsam.

–Daha tez öldürür de hikâyenin alt tarafını söylemeğe imkân kalmazsa sonra ben ne yaparım? Ama şimdiki hâl için bir lâtifeden ibaret olan bu hikâyeye sen lüzumundan ziyade ciddiyet vererek bayağı müteessir dahi oluyorsun.

–Siz müteessir olmuyor musunuz? Olmuyorum derseniz kalbinizde olanı dosdoğru söylemiyorsunuz derim.

–Benim müteessir olmaklığım sence merdut değilse hikâyede devam et ki ben de teessür etmede devam edeyim.

–İşte hikâyenin alt tarafını anladın ya? Amalya beni baştan çıkardı vesselâm.

–Yok! Öyle koskolay baştan çıkmak da mümkün olamaz ya? Hem Amalya böyle yerlerin sermayesi değilmiş, öyle anlaşılıyor.

–Yok! İşte evvel dahi dedim ya? Kendi hanesinde oturur ve modistronun hanesine devam eder ve bazı kere bazı yerlerden çağrılırsa giderdi.

–Bu hâl ile bir de buraya sermaye olmak arasında büyük bir fark vardır. Bir de o farkı söylemelisin, Amalya'nın seni nasıl olup da baştan çıkardığını anlatmalısın. Hemen o teklif etti, sen de kabul eyledin mi? Nasıl oldu?

Kalyopi bu suale cevap vermezden evvel bir dolu kadeh daha yuvarlayarak sarhoşluktan dolayı bayağı lisanına lekâket dahi geldiği hâlde bakiyye-i hikâyesini şu surette naklet-

meğe başladı.

On Beşinci Bap

«Amalya'nın hanesine gittiğim zaman filvaki bir modistronun hanesinde görülecek bazı eşya ve edevat gördüm. Bahusus ki bir günahkâr kızın hanesinde bulunduğumu işrap edecek hiçbir hâle tesadüf etmedim. O akşam, Amalya birçok nasihatler verdi. Bizim gibi fukaralık yükü altında ezilmekte bulunanların pek çok fedakârlığı göze aldırmaları gerekeceğini söyledi. Hatta dedi ki: Kalyopi, seni Yümni Beye varmağa mecbur eden şey dahi baban Yorgaki'nin fakir olması değil midir? Öyle ya! Hâliniz vaktiniz yolunda olsaydı seni âlâ bir Hristiyan alarak bir Müslümanın hanesine firar etmeğe hiç de mecbur olmazdın. İşte bu da bir fedakârlık sayılır. Ne yapalım, başkaları gibi zenginliğimize güvenerek yaşamak kabil olmayınca şöyle fedakârlıklarla yaşamağa mecbur oluyoruz.»

«Ben Amalya'nın bu sözünden muradı ne olduğunu anlamamış değildim. Ancak damarlarımda kanım buz gibi donmuş olduğundan bir türlü verecek cevap bulamadım. Ertesi günü Amalya mensup olduğu modistrohaneye gitti. Akşam üzeri bir hayli dikiş almış olduğu hâlde geldi. Gece beraber çalışmak için işleri ve dikişleri taksim ve tanzime başladık. Hatta ben ilk hevesle hemen iğneme iplik takıp kumaş kıt'alarını da çatmağa koyuldum. O aralık kapı çalındı. Amalya kapıyı açmağa indiği zaman kapı dibinde bir herif ile bir hayli homurdandı. Neler söyleştiklerini anlayamadım. Biraz sonra yukarıya çıktı. Bana "Karındaşım! Beni modistro çağırmış, şu günlerde işleri pek çokmuş. Gidip orada biçki biçmekle meşgul olacağız. Şayet ben gece avdet edemezsem merak etme. Validemle yatarsın" diye kendisi giyinmeğe gitti. Bir surette giyindi, bir derecede süslendi ki o geceyi modistrohanede işle geçirecek bir kıza hiç de benzemiyordu. Benim şüphem bir kat daha arttıysa da yine kendisine harf-i vâhid söylemedim. O gitti ben işimle meşgul oldum.»

«Amalya'nın gece gecikmesi asla merakımı mucip olmadı. Zira avdet etmeyeceği zaten şüphelerim iktizasındandı. Binaenaleyh uyku zamanım geldikte yatıp pekâlâ uyudum. Ertesi gün erkence kalkıp yine işimle iştigale başladım. Öyle

vaktine karîb idi ki Amalya geldi. Çehresi yemyeşil kesilmiş üstü başı, ağzı burnu içki kokuyor. Yarı gülerek yarı utanarak yanıma sokulup ne yaptığımı sordu. Diktiğim dikişleri gösterdim. Soyunmağa başladıkta rubalarının içinden dört mecidiye düşüp oda içinde her biri bir tarafa tekerlenmeğe başladılar. Amalya bunları toplamağa koştuysa da rengi kıpkırmızı olmuştu. Topladığı sırada "Modistro bu gece gündeliklerimi de verdi bunlar o paralardır" demeğe başladıysa da ben artık o ağızlara gelemiyordum.»

«Tavrımdaki şüphe alâyimini Amalya görünce onun da inkâra mecali kalmayarak boynuma sarıldı ve beni öperek dedi ki: "Hemşirem! Kusura kalma, Yümni Beyin sana elmaslar altınlar vermesiyle bu hâlin arasında hiçbir fark yoktur. Sen o vakit kız idin. Bir familya kızıydın. O kadar hediyelere değerin vardı. Benim gibi bir kızınsa öyle elmas küpelere, gerdanlıklara artık değeri yoktur. Belki değeri şu dört mecidiyeden ibarettir. Ne yapacaksın? Parmakların uçları iğne darbıyla delik delik oluncaya kadar çalışsan günde ancak bir çeyrek alabilirsin. Hâlbuki o bir çeyrek burada yalnız sana yetişmez. Familyan halkına ne muavenetin olabilir. Bazı kere böyle geceleri savuşup gidersen kimin haberi olur? Valide ve pederine modistrolukla kazandım dersen onlar dahi anlamaksızın kendilerine yardım etmiş olursun.»

«Dikkat ediyorsunuz ya? Amalya'nın lâkırdıları beni dahi teşvik suretine tahavvül etmişti. Ben hiçbir cevap vermedim. Fakat Allah biliyor ya yürekten kızcağızı tasdik eylemiştim. Filvaki Yümni Beyin hediyelerini, paralarını kabul etmekle şu dört mecidiyeyi kabul etmek arasında ne fark olabilir? Binaenleyh günde güç hâl ile bir çeyrek kazanmak ne familyama ne de bana fayda etmeyeceğini ve benim de Amalya'nın gittiği yoldan başka gidecek yolum olamayacağını derundan hükmeyledim. Bu hüküm vücudumda sıtma titretişi gibi bir şeyleri mucip olduysa da her hâlde hüküm kuvvetliydi. Lâkin henüz iffet ve ismetimle mağrur olarak Amalya'nın hareketini aşikâre tasvibe ve benim dahi onu taklide şu bakiyye-i gurûr-ı afîfânem mâni olduğundan, kıza tahsin veyahut tezyif vadisinde hiçbir söz söylemedim.»

«Aradan iki üç gün daha geçti. Amalya bir gece daha gaybu-

bet eyledi. Ertesi günü yine dört mecidiye ile gelip ikisini bana vererek dedi ki: "Al, bunları komşu çocuğu Kostaki ile annene gönder. Sonra seninle hesaplaşırız." Ben bu "sonra hesaplaşırız" sözünün de hükmünü anladığım hâlde peder ve validemin zaruretini tehvin için paraları kabulde tereddüt göstermedim. Kostaki ile bu iki mecidiyeyi valideme gönderdikten sonra Amalya'yla şöyle bir istizahta bulundum:

–Amalya! Ben bugüne kadar kaç para kazandım?

–Kendi başına henüz hiçbir iş yapmadınsa da bana olan yardımın için sana yarımşar gündelik vereceğim.

–Öyleyse sekiz günde yirmi kuruş eder. Hâlbuki yeyip içip yatıp kalkıyorum. Bu yirmiyi dahi ona mahsup edersen valideme gönderdiğim iki mecidiyeyi ne zaman ödeyeceğim?»

«Bu sual üzerine Amalya hem kızardı hem güldü. Ben dahi gülmeye çalıştığımı biliyorduysam da yüzümün ne renge girdiğinden haberdar değildim. İki gün daha geçti ama geceleri âdeta gözüme uyku girmiyordu. Amalya'ya peyrev olmaktan başka çarem olmadığını iyice anladığım hâlde bir türlü buna cesaret edemiyordum. Candan bir adamın cesaret vermesine ihtiyaç gördüğümden Maryola'nın gelmesine bin can ile muntazır idiysem de o dahi gelmiyordu. Nihayet üçüncü günü... gün değil geceydi. Çatal sakallı bir herif gelip fena bir Rumcayla beni Amalya'nın çağırdığını söyledi. Hatta koltuğu altında bir de bohça bulunup onu bana vererek "Amalya dedi ki Kalyopi'nin giyecek rubası yoktur, bunları giysin de gelsin." dedi ki eğer herif bu sözü söylemeseydi ben filvaki Amalya tarafından çağırılmış olduğuma inanamayarak gitmeye cesaret bulamazdım.»

«Amalya'nın beni nereye çağırdığını anladım. Zaten yüreğim dahi bu kararı vermişti ya. Fakat kendimi şu kadarcık olsun aldatmış olmak için işi anlamamışa bozdum. Binaenaleyh Amalya'yı hiç de modistrohaneye benzemeyen bir süslü hanede görünce güya müteaccip kalmış gibi göründüm. Hatta Amalya bana oraya gelmekten maksat ne olduğunu yarı utanarak yarı gülerek ve her hâlde kahırlanarak anlattığı zaman dahi fevkalhat hayret emaresi gösterdim. Kalbime gelince nasıl kanlar fışkırdığını tarif edemem. Hem bu mecburiyeti kendi kendime teslim eder hem de benim için artık cihanda namuskârane olarak

hiçbir ümit kalmadığını ve bu gece iffetimi, gençliğimi, dinimi, imanımı ayaklar altına atmakta bulunduğumu görerek bir dakikada bin baygınlık geçirirdim. Meğer iki arkadaş müşteri gelmişler. Birisi zaten Amalya'nın tanıdığı olup beni de diğeri için çağırmışlar.»

«Hâsıl-ı kelâm müşterinin yanına çıkmak lâzım geldi. Bazı kere ekmekçi fırınlarının yandığını, açık bulunan kapılarından görmüşümdür. Oda kapısı açıldığı zaman aydınlık bulunan oda derununu öyle ekmekçi fırını gibi müthiş bir alev içinde gördüm ve oda hakikaten ateşler kusar bir fırın olsa ne cüretle girilmek lâzımsa o cüretle girdim. Dinime yemin ederim ki oda içinde iki erkek bulunduğu hâlde gözlerime kimse görünmedi. Etrafıma bakıp adam arıyordum. Az kır sakallı ve gayet güzel mütebessim yüzlü bir efendi, yerinden kalkıp elimi tuttu. Kendisini gördüğümde bilemem ki ne oldum? Neden ürktüm? Sanki yüreğime hançer sokmuşlar gibi bir ürküntü ile gerileyip hane sahibi olan karıyla Amalya arkamda bulundukları cihetle yolumu kesmek istediklerinde bütün bütün şaşırıp kaldım. Beni teşvik için birtakım sözler söylüyorlar idiyse de ben hiçbirisini anlayamıyordum. Bir aralık bütün bütün kendimi kaybetmişim. Ayak üzerindeyken dizlerimin bağı kesilip yere yıkılmışım. Ağzımdan burnumdan kan gelmiş. Bu hâlde hane sahibiyle Amalya korktukları gibi müşteri efendiler dahi korkmuşlar. Hele bana elini uzatan efendi "Vah! Bîçare kıza ne oldu, illetli midir?" diye istizahata dahi kıyam eylemiş.»

«Ben gözlerimi açtığım zaman üstümü başımı su içinde buldum ki beni ayıltmak için testilerle başıma su dökmüşlermiş. Sakallı efendi benim ilk defa olmak üzere müşteriye çıkmış olduğumu anlamış olduğu cihetle kalbi merhametle dolarak tesliyet-i hâtır için birçok nasihatlere musaraat eylemişti. Bana asla dokunmayacağını ve yalnız şöylece bir sohbetle iktifa olunacağını uzun uzadıya anlatarak temin eyledi. Vakıa onun bu teminatına şiddetle ihtiyacım varmış. Ben böyle bir müşteri ile Yümni Bey arasında ne azim fark olacağını hiç hatırıma bile getirmemiştim. Meğer bir kıza can ve gönülden âşık olan veyahut kavaninin reddetmediği bir rabıta ile merbut bulunan âşık veya koca ile bir gecelik müşteri arasında o kadar azim bir fark varmış ki onu bu gece anladım. Hem de o firkatin en büyük derecesini ancak bu gece

görüp ondan sonra derece-i mezkûre tenezzül ede ede işte ilk mülâkatlarımızda bana tekdir eylediğiniz veçhile her ilk gördüğüm herife "Kocacığım" hitabını ettiğim hâlde bu tabirin muhtasun-lehi olan adamla karşımdaki müşteri arasında fark bile aramamağa kadar alıştım.»

«Ah! Bir âşık nedir? Âşık maşukasına arz-ı perestiş eyleyen bir abidedir ki âşıkı zerre kadar incinmesin diye aşkını ketm ve setr derecelerine kadar fedakârlık gösterir. Bir âşık nedir? Âşık maşukasının ol muhâfız-ı müceddidir ki kendi gözlerinin bile mahzun mütehassir nazarları şayet maşukasının şân-ı iffet ve mahbubiyetine dokunacak olursa gözlerini çıkarmak nev'inden bir cebr-i kalb ile çeşmân-ı mütehassırını maşukasından sarf eder, yerlere diker.»

«Koca nedir? Koca, zevcesinin ol vücûd-ı sânîsidir ki vücûd-ı evvelinden akdem ve ehemm olup zevcesinin vücuduna kendi vücudunu mahfaza eder. Kaza ve belâya kendisini siper edinip işinin muhafazasına bezl-i vücûd eyler. Zevcenin, kocasına olan nazı, kendi kendisine olan nazından ziyade olup başı bir derece ağrıyacak olsa kocasına beş derece ağrıyormuş gibi naz gösterdiği hâlde koca o nazı zevcesinin başı beş yüz derece ağrıyormuş gibi telâkki ederek ve güya ibraz eyleyeceği âsâr-ı muhabbet ve şefkat, zevcesine devâ-yı âcil olacakmış gibi davranarak buselerle, nevazişlerle onun tedavisine can atar.»

«Ya bunlara mukabil bir müşteri nedir? Artık onun ne olduğunu tefsir ve izaha hacet mi kalır?»

«İşte ben dünyada erkek olarak yalnız bir Yümni Beyi görmüştüm ki bana evvelâ âşık, saniyen koca olmuştu. Hâlbuki bîçare adamcağız ne âşıkıyetinde ne zevciyetinde başkalarına makis olmayıp ikisinin de hükm-i hakikisini bana lâyıkıyla gösterecek kadar meydan bulmaksızın mufarakat vaki olmuştu.»

«Bereket versin ki bu gece tesadüf eylediğim müşteri, göğsü imanlı bir Müslümandı. Benim hâlimde bulunan bir kıza ne kadar merhamet edilebilmek kabilse onun beş on katını gösterdi. Eğer benim gibi bir aşüfte karı lâyık olduğu kadar veyahut lâyık olduğundan beş on kat ziyade hakaretle telâkkiye akçesi kuvvetiyle kendisini haklı gören müşterilerden olsaydı, o gece helâkim muhakkaktı. Ah! Keşke o yolda müşterilerden olsaydı!...»

Kalyopi yine sükûta vardı. Ahmet Efendi kendisinden az sarhoş olmadığından her kelimesi zihnine birer gülle gibi çarpmakta olan bu kelimatı, zaten acz-i zihnîsi ile kemâl-i mağlûbiyyet üzere telâkki etmekte olmasıyla onun da böyle bir fasılaya ve o fasılada biraz yorgunluk almağa ihtiyacı vardı.

Bir de artık akşam taamını düşünmek değil tenavül eylemek zamanı dahi gelip belki de geçmekte bulunduğundan, Ahmet Efendi Kalyopi'ye burasını da ihtar eyledi. Kalyopi cidden taam filân düşünebilecek bir hâlde değildi. Maahaza efendinin yazdığı bir pusulayı uşak Vasili'ye vererek götürülmesi lâzım gelen lokantaya götürdü. Taam gelinceye ve tenavül edilinceye kadar güzeran eyleyen sözler, her ne kadar Kalyopi'in hikâyesinden hariç değil idiyseler de tamamıyla o hikâye hududu içinde dahil dahi değil idiler. Ahmet Efendi kızı devâm-ı hikâyeye teşvik eylemiş olmak için bu vukuatta mazuriyetini ispat edecek bir hayli sözler söyledi.

Bade't-taam kahve fincanları ellere alınarak efendi tarafından vuku bulan suallere Kalyopi dahi ecvibe ve îzâhât-ı lâzimeyi vermeğe başladı ki şu yolda husule gelen muhaverede, Kalyopi'nin nakleylediği şeyleri, hikâye gibi nakletmesi lâzım gelseydi şöyle demeliydi:

«O gece acemilik hasebiyle sergüzeşt-i ahvâlimin birçok cihetlerini müşterime de nakleyledim. Zira bîçare adamcağız için başka suretle eğlenme imkânı kalmadığından ve sizin gibi o dahi següzeşt-i ahvâlimi merak eylediğinden kendisini bu suretle eğlendirmiş oldum. Ertesi gün iki arkadaş bir yere gelerek hesaplarını rüyet eyledikleri sırada bu efendi bana başkaca beş mecidiye verdi. Dört mecidiye dahi gecelikten hissem olup aldığımdan avucumda dokuz mecidiye ile Amalya'nın hanesine gelince ücreti eline verilmiş bir kaltak sıfatıyla şu avdetim gerçi fevkalhat beni mahzun eyliyorduysa da Allah'ın bildiği bir doğruyu sizden ne saklayım? Elimdeki paradan dolayı derunumda bir de büyük sevinç vardı.»

«Amalya tekrar nasihat ve teşvike başladı. Böyle ağzımdan burnumdan kan gelmek derecesindeki teessürlere mahal olmadığını ve pek çok defalar iyi müşterilerle zevk ve safalar dahi edilmek kabil olduğunu ve insan bir kere birkaç iyi müşteri

peyda eyler de haftada üç dört defa avdet olunursa, onlardan geceliklerden maada işte bugün benim almış bulunduğum gibi bahşişler dahi alabileceğini ve hâlbuki cümle âlem kendisini dikişçi zanneyleyerek ve hiçbir kimse şu gizli alış verişten haberdar olamayarak insanın şöhret-i nâmûsuna da halel gelmeyeceğini ve hatta anası babası bile kızının kazandığı para elinin emeği olarak kazanıldığına hiç şüphe edemeyeceklerini söyledikten sonra dedi ki: "Kalyopi! Şu dokuz mecidiyeden validene bir para göndermezsin. Zira ona daha pek yakında para gönderdin. Kendine güzelce bir fistan yapmağa çalışırsın. Her zaman iğreti fistanla dışarıya çıkmak olmaz ya?»

«Bu yeni sanatımda cesaretime kuvvet vermek ve işlerimi tanzim etmek için Amalya'nın nasihat ve teşvikatına artık ihtiyacım olmadığından onun söylediği sözleri pek de ehemmiyetle dinlemiyordum. Hele kendime bir fistan yapmak lüzumu daha iğreti fistanı giydiğim anda benim de zihnime gelmişti. Bu işlerde istişare için hemşiremi görmek istiyordum. Binaenaleyh Amalya'nın modistrohaneye gitmiş olmasından fırsat bularak komşu çocuğuna beş on para verdim ve mutlaka o gün gelip beni görmesi tembihiyle çocuğu Kasımpaşa'ya, hemşireme koşturdum.»

«Bir buçuk iki saat sonra Maryola geldi. O gelinceye kadar yeni sanatımdan dolayı yeni cesaretim gittikçe artmaktayken hemşirem geldiği zaman bilemem bana ne oldu? Bilâ-ihtiyâr ağlamağa başladım. Şu gözyaşlarım, vuku–ı hâli hemşireme ifham için maaziyadetin kifayet eylediler. O da ağlayarak dedi ki: "Beni ne için çağırttığını anladım karındaşım! Ben zaten işin netayicine muntazırdım. Amalya bize geldiği zaman bu işi ikimiz beraber müzakere edip kararlaştırdık. Affet karındaşım! Bundan başka çaremiz kaldı mı? Sen kendin söyle! Vakıa familyamızı açlık pençesinde helâk olmaktan kurtarmak için kendi vücudumu şu âteş-i mihnet içine atmak fedakârlığı bana düşerdi. Bunu inkâr etmem! Lâkin bu işin günahından veyahut halkın diline düşersem duçar olacağım ta'n ve teşniden korkarak değil belki başka hesap üzerine bu fedakârlığı sana tahmil eyledim. Ne kadar olsa ben hâlâ kızım. Nişanlıyım. Vakıa nişanlımdan ümidim yoksa da başka bir koca bulmaktan kat-ı ümîd eylemedim. Sen ise bir Türke varmış, ondan ayrılmış, herkesin diline düşmüş bir

kızsın. Sana bir Hıristiyan koca bulmak zaten imkânın haricine çıkmış. Ne kadar kızoğlan kızlar var ki azıcık drahomaları dahi bulunduğu hâlde yine koca bulamıyorlar. Binaenaleyh bu fedakârlığı benden ziyade sana tahmil lâzım geldi. Bakalım neler olur? Belki bana biraz daha iktidar verebiliriz. Belki ben de bir koca bulabilirim. O zaman sen dahi şu belâdan kurtulursun. Köyümüze de gidebiliriz.»

«Maryola'nın söylediği sözler meyanında yalnız köyümüze de gidebilmek sözünden başka kâffesi bence kabul olundu. Zaten bu sözler benim de zihnime gelmemiş olan sözler değildi. Bu fuhşu peder ve validemden gizlemek tedbirini de düşündükten sonra elde bulunan ve henüz yarısı fuhşumun ve yarısı masumiyet ve mazlumiyetimin ücret ve mükâfatı olan akçeyle bir fistan yapmayı müzakere eyledik. Koyuca renkli lâhorakiden bir fistan yapıldı ki on beş mecidiyeye mal olduğundan o dokuzun üst tarafı olmak üzere altı mecidiye borca girdik. Fakat cascavlak bir vücuda yalnız bir fistan giymek kifayet edemez ya? Bir potin bir şapka lâzım. Bahusus biraz da çamaşır lâzım. Şöylesi böylesi üstümüzü başımızı düzmek için bizim dokuz mecidiyenin üst tarafında otuz beş mecidiye daha borca girdik.»

«Şimdi siz bu otuz beş mecidiye borca girmek ne demek olduğunu bilemezsiniz. Bunlar toptan bir yere borç olsalardı yalnız o yerin kahrını çekerdim. Fakat herbiri bir tarafa edilmiş borç olup bunlara haftadan haftaya vereceğimi vadeylediğim akçenin miktarı da beş mecidiyeyi aşıyordu. Hâlbuki hemşirem Maryola dahi dahil olduğu hâlde Amalya'nın hane masrafından benim hissem olmak üzere iki mecidiye vermeğe karar verilmiş olduğundan her hafta yedi mecidiyeden ziyade para verdikten sonra ne kazanabilirsem onları familyama vermek lâzım geliyordu. Böyle başkaca hanede oturan kız için ne zaman müşteri bulunabilir? Ne zaman müşterilerin geldiği yerlerde kız kalmaz veyahut beğenilmezse o zaman! Bu hâldeyse haftada iki müşteri bulunmak bizim için pek güçtü. Şimdi anlıyor musunuz? İki müşteriden sekiz mecidiye alırsan onların yedisi borca ve hane masrafına verilerek hemşireme yalnız bir mecidiye gönderebilecektim. Haftada yalnız bir mecidiye için bu sanata sülûk ederek dünya ve ahiretimi berbat etmiş oldum!»

«Hesabın bu ciheti de doğru çıkmadı. Haftada iki müşteri

bulmak dahi muttariden müyesser olmadı. Bazı hafta bir, bazı hafta dahi hiç olmadı. Binaenaleyh beş altı haftada borçtan kurtulacağımı hesap ederken elime geçen paradan daima ik üç mecidiyeyi hemşireme göndermeğe gayret ederek ve elime para geçmediği zaman dahi şundan bundan ödünç alarak binaenaleyh eski borcum yirmi mecidiyeye inmedikten mada yeniden yirmi beş mecidiye kadar daha borçlandım. Zira ilk alınan ruba ve çamaşırlar kâfi olmadıkları gibi yeniden bazı süslere ihtiyaç görülmüştü. Bahusus ki artık çamaşırlarımı kendim de yıkayamaz olmuştum. Bu hâlde masraf ve mübayaat artmış olduğundan haftada üç müşteri bulabilirsem ancak masrafımı ve borç taksitlerimi bilifa haneme dahi birkaç mecidiye gönderecektim. Ya o kadar revaç bulamazsam?...»

«Evet! O revacın da ne kadar güç olduğunu anladım. Bir taraftan çağrılıp da giyinip kuşanarak gittikten sonra beğenilemeyerek kovulduğum dahi cok vaki oldu. Dünyada bir kadın için acaba bir erkek nezdinde beğenilmeyerek kovulmak kadar musibet ve felâket tasavvur olunabilir mi? Bazı ehl-i ırz hanımlar kendi şân-ı iffetlerini daha ziyade parlatmak için bizim fuhşumuzu mahza çapkınlıktan ibaret bir şey olmak üzere hükmederler. Heyhat! Bu yolda zevk ve safa aramak ne kadar baîddir. Bu yolda ne kadar zevk ve safa tevehhüm ve tahayyül edilirse, yalnız şu bir müşteri nezdinde beğenilmeyip de kovulmak felâketini düşünmek o zevkin safanın kâffesini cehennem azabından beterdir diye hükmettirmeye kifayet eyler. Bir erkek, mücerret ırzı, iffeti, ismeti bütün olan bir kadına arz-ı niyâzla ayaklarına kapanır. Kapanır da o kadın yine o niyaza karşı naz eder. Aynaya baktıkça kendisini kadın nev'inin kâffe-i efrâdından daha güzel bularak sokakta gittiği zaman hangi erkek kendi yüzüne biraz ziyadece dikkatli baktığını görse "Hiç şüphesiz bu herif beni pek beğenmiştir. Kim bilir bana ne kadar heveslenmiştir" diye mağrur olmağa başlar. Şimdi buna mukabil bir de o erkek karşısına çıkıp da hiç beğenilmeksizin kovulmak ciheti düşünülsün! İşte o zaman bizim ne kadar bîçare melâmetzedeler olduğumuz anlaşılır.»

Evvelce dahi haber verildiği üzere Kalyopi'nin bu ifadatından her fıkra Ahmet Efendi tarafından vuku bulan bir suale veyahut beyan olunan bir mülâhazaya cevaben irat olunarak husule

gelmiş bir muhavere netîce-i hulâsası olmakla bir iki saat müddette ancak hikâyenin bu noktasına gelinebilmiş ve zaten sûret-i hikâyenin muhâkemât-ı zihniyyesi Ahmet Efendiye ziyadesiyle tesir eylediği gibi artık içtiği rakı dahi ekşiyerek mahmurluktan gözleri kapanmağa başlamış olduğundan, hemen kendisini yatağa atıp o gün sabahtan bu zamana kadar zihince ve vücutça olan yorgunluğa bir de mahmurluk ilâve olunarak meyyit-i gayr-i müteharrik-âsâ derin bir uykuya dalmış gitmişti.

Bîçare Kalyopi, Ahmet Efendiyi bu suretle zıbarttıktan sonra kendisi bir sigara daha yakarak yatağın kenarına oturdu. Ve iki gözlerini efendinin yüzüne dikerek derin derin düşünmeğe başladı.

Acaba Kalyopi bu hâlde neler düşünüyordu?

Şu suale kendisi cevap vermek lâzım gelse de Ahmet Efendinin nâsiye-i hâlinde pek büyük bir alâyim-i safvet ve şefkat gördüğünü ve bu adamdan kendisine bir merhamet ümit olunabildiğini düşündüğüne dair izahata girişse acaba inanır mıydınız?

Maahaza muahharen Kalyopi o derin derin mülâhazatı esnasında filvaki bunu düşündüğünü yine kendisine mahsus bir safvet-i derûnla ispat ve temin edebilmiştir. Zira mülâhazası bundan ibaret olduğunu haber verdikten sonra hiç çekinmeyip şunu da ilâve eylemiştir ki:

–Bu nâsiye-i âliyye sahibi olan adamdan her veçhile merhamet ve mürüvvet ümit olunabileceğine ihtimal verdimse de kendi hâlimi düşündükte o verdiğim ihtimali de geriye aldım. Zira o anda bana bir merhamet eseri göstermek otuz kırk liraya mütevakkıf olup şu zamandaysa otuz kırk lira sadaka verecek adam olmadığını ve olsa bile o adamların böyle murdar yerlerde bulunamayacağını gözümün önüne getirdim. Bununla beraber sergüzeşt-i ahvâlimin bir tavr-ı terahhümle dinlenmiş olması dahi bana büyük bir tesliyeti mucip olmuştu. Zira insan derdini anlatmakla hiffet bularak hele derdini anlattığı adam bu hikâyeden biraz da müteessir olursa âdeta derdine ortak olmuş gibi telâkki olunuyor.

On Altıncı Bap

Bu gece Kalyopi ne zaman ve nasıl uyuduğunu kendisi dahi fark edemedi. Oda içinde bir adamın gezinmesinden mütehassıl ayak patırtısı, kendisini uyandırdığı zaman Ahmet Efendiyi gördü ki sigara tedarikiyle meşgul oluyordu. Artık gündüz dahi olmuş bulunduğundan kızcağız yerinden fırlayıp müşterisine sigara ve kahve tedarik ve takdimi misillü sabah hizmetlerine musaraat gösterdi.

Bu sabah Ahmet Efendinin gayet neşeli bir hâlde bulunması istigrap edilse şayandır. Yüzü güler ve hatta içinin dahi güldüğünü her hâlindeki beşaşet ispat eylerdi. Bu hâle Kalyopi dikkat eylediyse de hiç dikkatini bildirmedi. Ahmet Efendi ise ikinci kahveden sonra mırıldanmak nevinden bazı şarkı parçaları dahi söylemeğe başladı. Nihayet Kalyopi'ye dedi ki:

–Bu sabahki keyfime artık bir diyeceğin yok ya?

–Allah safanızı artırsın efendim! Beraber geceyi geçirdiğim adam sabahleyin böyle neşeli bulunursa, rahatsız olmamış bulunduğuna delâlet edeceğinden bundan bittabi ben dahi memnun olurum. Bense gece sizi pek rahatsız ettim diye kahırlanıyordum.

–Hayır! Ettiğin hikâyelerdir ki bende şu neşeyi vücuda getirdi. Kalyopi! Sana bir misal arz edeyim de neşemin veçhini anla! Bir kedinin pençeleri arasında bir âciz kuş görsen ki o pençelerle parelenip mahvolmak üzeredir. Bu hâlde yüreğinde bir rikkat, bir acı hissedersin ya?

–Tabi! Hele ben o kadar zayıf yürekliyim ki âdeta hüngür hüngür ağlarım bile!

–Pekâlâ! Bir sopa yakalayarak kediyi def eyledikten sonra kuşu kurtarıp ve üzülmüş büzülmüş olan kanatlarını düzeltip uçurmağa muvaffak olduğun zaman yüreğinde bir muvaffakiyet sevinci hâsıl olur. Bu sevinci de takdir edebilir misin?

–Elbette!

–Öyleyse işte bu sabah bende olan neşe ve ferah öyle bir sevinçten mütevellittir. Şu kadar ki henüz keyfim tamam değildir. Eğer sen gözüktüğün kadar masum ve mazlum bir kız olup da senden beklediğim bir fedakârlığı diriğ etmezsen asıl keyfim o zaman olacak.

–Benden bir fedakârlık mı bekliyorsun?

–Evet!

–Öyleyse hata ediyorsunuz. Benim elimden ne gelir ki? Size ne fedakârlık...

–Sen beni dinle! Soracağım suallere birer birer cevap ver. Orta hesap birbiri üzerine validene haftada kaç mecidiye veriyordun?

–Beş altı dört bazı kere yedi sekiz.

–Demek oluyor ki birbiri üzerine altı!

–Evet!

–Oturduğunuz hanenin kirası?

–Ayda on mecidiye!

–O hâlde haneniz için ayda otuz mecidiye kadar bir paraya muhtaçsın. Yirmi mecidiye masraf on mecidiye de kira! Öyle değil mi?

–Evet!

–Pekâlâ! Bir kimse sana bu otuz mecidiyeyi verse şu murdar mahalli terk ile validenin yanına çekilir miydin?

–Aa! Sorar mısınız? Zaten kazancımdan asıl benim masrafıma bundan ziyadesi sarf olunmuyor ya? Babamın, validemin, karındaşlarımın yedikleri zeytin ekmek, soğan ekmek, tuz ekmek, hep ekmek hep ekmek! Elime geçen paranın üst tarafı ise ya borca gider ya süse filâna!

–Ha! Bir de borç var. Tekmil borcun ne kadara baliğ olur?

–Senetli borcum yirmi beş liradır ki bu borç için buraya satıldım.

–Satıldın mı?

–Öyle ya? Size evvel söylememiş miydim? Hane sahibine bu borç ödeninceye kadar ben onun âdeta cariyesi gibiyim. Şuradan şuraya gidemem.

–Hay canına yandığım! Sen bu borca ne zaman girdin? Bak bana burasını hikâye etmemiştin.

–Zaten ben buraya o borç için girip yerleştim kaldım. Dudunun belli başlı sermayesi oldum. Yoksa borcum olmasaydı

evvelki gibi kendi hanemde oturabilirdim.

–Ee! Hikâyenin bu ciheti nasıl oldu?

–Pek kısa! Pek sade! Hemşiremin o katil yediyle vefat etmesi, işte dün akşam hikâye eylediğim surette yaşayıp geçinmekte olduğumuz esnada vukua gelip bir hafta müddet hemşireme cerrah parası, ilaç parası ve vefatı üzerine teçhiz ve defin masarıfı olarak on sekiz lira kadar para borçlandık. Bu borç şuna bunaydı. Bari hepsi bir yere olsun diye bir çerçiden yirmi lira aldık. Yirmi beş liraya senet verdik. Bu para ile her tarafa burcumuzu ödedik ise de asıl yirmi beş lirayı o zamandan beri ödeyemedik. Bir yandan veririz. Bir yandan dahi taze borçlar biner.

–Böyle çerçiden para alıp da kendini duduya sermaye etmek tedbirini kimler ile müzakere ettin?

–Validemle!

–Babanın bundan haberi yok muydu?

–Yoktu.

–İyi ama sen burada yerleşip kaldığın zaman baban seni aramıyor muydu?

–İş işlediğim modistro yanında filân diyorlardı. Fakat doğrusunu isterseniz babam işin hakikatini pekâlâ biliyorduysa da bilmemezliğe vurmuştu.

–Ya!... Neyse? Fakat senin kerhanede olduğun birgün olup da yüze çıktı ve meydana vurdu ya?

–Evet?

–Ya o vakit nasıl oldu? Yani baban ne dedi?

–Vallahi nasıl olduğunu ve ne dediğini tahattur edemiyorum. Zati bildiği bir şey birgün dahi meydana çıkıverdi vesselâm. Şu kadar ki ben haftada bir gece evime giderim de onun dahi bazı defalarında babam sarhoş olarak ağlamağa başlar ve "Ah kızım Kalyopi! Biz senin kanını yeyip içiyoruz" der.

–Ya! Senin kanını yeyip içiyorlarmış ha?... Neyse? Yine lâkırdımıza gelelim: Bir kimse senin şu borçları verdikten maada sana da ayda otuz mecidiye verirse burayı terk ederdin ha?

–Canıma minnet!

–Ama dikkat et! Borcun verilmiş, hanenin masrafı da veri-

liyor. İşte asıl aşüftelik ederek para kazanacağın zaman bu zaman olmuş oluyor. Bunu hesap ederek mi canına minnet olduğunu söylüyorsun.

–O zaman da mı aşüftelik edeceğim? Allah göstermesin!

–Hem de iş ne kadar müsait! Seni bu suretle kurtaran adam, seni bu para mukabilinde kendisine mantenota etmek dahi istemiyor. Seni kendi başına terk edecek. Yani bu dostluğu sana kendi zevki için etmeyip mahza senin kendi rahatın için edecek!

–Aman efendiciğim! Bırakınız bu hülyaları! Açık gözle rüya görüyorum zannediyorum.

–Nasıl hülya? Nasıl rüya? Galiba çekilip kadın kadıncık familyan yanında oturmak işine gelmedi de onun için böyle söyüyorsun!

–Estağfurulllah! Hülya ettiğiniz şey, olacak ve yapılacak bir şey olmadığı için öyle söylüyorum.

–Yapılabilecek bir şey değil mi?

–Bu asırda bunu kim yapar?

–Ben!

–Siz mi? Benim gibi bir kız için o kadar büyük fedakârlığı neden ihtiyar edesiniz? Hem demincek fedakârlığı benden istiyordunuz. Hâlbuki teklif ettiğiniz fedakârlığı bana kabul ettirmek istiyormuşsunuz demek!

–Senin gibi bir kız için bu fedakârlığı neden ihtiyar ettiğimi evvelce söyledim ya? İşte bu sabahki zevkimi, neşemi esaslandırmak ve takviye etmek için! Zevk arkası sıra bu kadar masraflar edilmiyor mu? Hâlbuki zevk sefa denilen şey yalnız işret ve fuhuştan mı ibarettir? Bir kedinin pençesinden bir kuş kurtarmağı mucip ferah ve memnuniyet bir muvaffakiyet olmak üzere hükmetmiştik. Senin gibi bir kızı en müthiş bir pençe demek olan pençe-i fuhştan kurtarıp da hanesine göndermek az ferah az safa mıdır? Buna mukabil senden istediğim fedakârlık ise yalnız şu benim fedakârlığımı kabulden ibaret değildir. Bu söylediğim iyiliği kabul etmeyecek dünyada bir budala tasavvur olunabilir mi? Hâlbuki benim senden istediğim fedakârlık, buradan bir kere çıktıktan sonra bir daha artık burasını külliyen unutmaktır. Buraya duçar oluşun sanki bir fena rüya imiş de uyanmışsın, o

rüya da geçmiş gitmiş! Ben seni hâl-i iffet ve ismet içinde bir güzel kız olarak görmek istiyorum. Bunda büyük bir safa vardır ki o safaya hiçbir şey kıyas kabul edemez. Ama istediğim tevbe-i külliyye fedakârlığını benden diriğ edecek olursan o zaman yaptığım şeyi yıkmış olursun. Hem de şimdikinden fena, pek fena bir kız olursun. Âdeta bir mel'un olursun ki seni görmektense şeytanın yüzüne bakmak müreccah olur. Zira şimdiki hâlde her ne kadar bir günahkâr isen de özü doğru bir günahkârsın. O zaman ise "Ahmet duymaksızın yine işimi görürüm" diye setr-i hareketle yalancı ve hain olmuş olacaksın. İşte onun için diyorum ki bu fedakârlığı...

–Anladım efendim! Sizin düşündüğünüz gibi kadınlar da vardır. Bir adama mantenota giderler de haricen dahi alış verişlerinde devam ederler. Fakat onlar bu yolda zengin olmağı kurmuş olanlardır. Bense bu yolda ekmek yemeyi ve kısmetimi bu sıfatta aramayı bile istemem. Eğer Cenabıhak beni şu ateşten kurtarmak için gerek sizin gerek başka bir adamın kalbine bir merhamet verecek olursa, bundan dolayı Hak teâlâ Hazretleri'ne ol kadar minnettar olacağım ki beni bu beliyelere duçar etmiş bulunmasından dolayı ettiğim küfürleri dahi o minnettarlığımla temizleyeceğim.

–Şimdi ben bu sözlere inanayım mı?

–Bencesi tamamıyla inanmanız lâzımdır derim. Ama siz bu sözü bana bir lâtife olarak söylüyorsanız bile yine inanınız ki hangi adam ne zaman bana böyle bir efendilik yapacak olursa onun kulu kurbanı, sadık minnettarı olup kalacağım!

–Öyle ise sen de inan ki ben bu işi yapacağım. Lâkin bana birkaç gün müsaade ver. Zira borcun için lâzım gelen akçeyi tedarik etmeliyim. Hem bize biraz daha para lâzım olacak ki... Neyse! Orasını ben bilirim. Sen hiçbir kimseye renk verme!

Ahmet Efendinin verdiği şu teminat kızı tatmine kâfi olmalıydı. Zira Ahmet Efendiyi henüz şu maîşet-i fâhişânesinden başka bir gûne husûsiyyet-i ahvâli içinde görmedik ise de çapkınlığı şu yolda olan bir zatın insaniyeti ne kadar mükemmel olduğunu pek kolay mukayese edebiliriz. Binaenaleyh böyle efkârı ciddiyye erbabından bir zatın, Kalyopi gibi bir kızı beyhude ümitlere düşürerek aldatması hiç de hatır ve hayale sığmaz ise

de bîçare Kalyopi, efendinin vadeylediği şeyi o kadar büyük görmüştü ki dünyada bunu yapabilecek hiçbir kahraman bulunmadığına kani olmuştu.

Vakit artık öğleye yaklaşmakta bulunduğu cihetle Ahmet Efendi kalktı. Elbisesini telebbüs ederek Kalyopi ile gerçekten dostane bilveda dışarıya çıktı.

Son çıkışı ile bu çıkış arasında o kadar fark vardı ki iki hâle dikkat etmiş olanlar, Ahmet Efendinin evvelki hâlini âdeta kara sevdaya ve şimdiki hâlini ise sevda safasından veleh ve hayrete isnat edebilirlerdi.

Doğruca köprü başındaki kahveye inip mükemmel bir kahvaltı ısmarladı. Bir de refiki Hulusi Efendi çıkagelmesin mi? Son mufarakatında Ahmet Efendiyi suratından düşen bin parça olacak kadar abus ve meyus bırakmış olduğu hâlde bugün bilâkis yüzünde güller açılıyor derecesinde şâd ve handan görünce sevinerek yanına sokuldu. Dedi ki:

–Vay birader! Seni pek neşeli görüyorum. Âdeta davasını kazanmış avukat gibi! Korkarım dediğin muhakemeyi kazandın!

–Daha büyüğünü bile! Âdeta bir kale fethettim.

–Nasıl şey? Hikâye et bakalım!

Ahmet Efendi, Kalyopi ile ettikleri son mülâkatı ve bahusus onun neticesi olmak üzere verdikleri kararı bertafsil Hulusi'ye hikâye eyledi. Hulusi bu hikâyeyi pek büyük bir ehemmiyetle dinleyip hikâye bittikten sonra biraz da derince mülâhaza ile dedi ki:

–Korkarım bu kararın ciddîdir. Zati sen ciddîden başka hiçbir iş görmesin ki!

–En ciddî olarak gördüğüm veyahut göreceğim bir iş varsa o da budur.

–İyi ama bu işin sonu?

–Her işin sonunu kim bilir? Yalnız Cenbıallah bilir.

–İyi ama Allah bilir demek kifayet etmez. Üç ay sonra kızı tekrar o murdar mahalle müracaat mecburiyetine duçar etmek de vardır.

–Üç ay sonra ne olacağımızı bilmediğim için bu sözünüze ne

"evet vardır" diyebilirim ne de "hayır yoktur." Birader ben ahvâl-i hâzıra için mahza maddiyyûn itikadındayım. Zira hâlihazır insanın harekât-ı ihtiyâriyyesi zamanı olup harekâtında ise tedbirli davranıp emrâz-ı nefsâniyye ve teessürât-ı kalbiyyeden hiçbirisine mağlûp olmaksızın yapacağı işi selâmet-i fikirle yapmak lâzımdır. Ahvâl-i âtiye ve müstakbele için tamamıyla kaderiyyûn itikadına mailim. Ati ve istikbali hiçbir kimse keşfe muktedir olmadığı cihetle hâlihazırda istikbal için tedbir ederim, hüküm veririm diyenler âdeta yalan söylemiş olurlar. "Evdeki hesap çarşıya uymaz" sözü gide gide buraya varır. Herekât ve icraatımıza dikkat et! Eyyâm-ı âtiye birer birer hulûl eyledikçe gösterdiği vukuatın hangisi evvelki keşif ve tahminimize muvafık çıkar? Bir iş tahminimizden âlâ çıkarsa "Bu kadar ummazdım ama fevka'l-me'mûl güzel oldu" deriz. Fena çıkınca dahi "İşte şu sebep çıktı da işi bozdu. Bense orasını evvelce kestirememişim" deriz. Hâlbuki işlerimizin kâffesi meşiyyet-i ilâhiyye elinde olduğunu derhatır bile etmeyiz.

–Bu felsefeler iyi ama...

–Arz-ı hikmet etmiyorum. Kendi itikadımı söylüyorum. Ben bugün şu saatte denize bir bîçare düşmüş görüyorum. Onu kurtarmak için paçalarımı sıvamalıyım. Ama dizden yukarıya kadar suya girer ıslanırsam hasta olacakmışım. Bilâhare o hastalık şiddet bularak vefat edebilecekmişim. Eğer ben öyle bir hastalıktan vefat edeceksem o bîçareyi kurtarmak için denize girmediğim hâlde dahi testiden su içerken testi göğsümden aşağıya boşanıp ıslatır hastalanırım.

–Vallahi birader çocuk değilsiniz, akl-ı kâmil sahibi bir hakimsiniz. Ef'al ve harekâtınızda dahi fâil-i muhtârsınız. Ne isterseniz yapınız. Ben de memnun olurum. Zavallı kızcağız...

–İnşallah birkaç güne kadar artık zavallı sayılmaz.

İki arkadaş bu muhavere ile beraber kahvaltılarını dahi tenavül eylediler. Ondan sonra Ahmet Efendi cidden işleriyle meşgul olmağa gitti. Akşama kadar çalıştıktan sonra gece ikametgâhına gelerek bir de irat ve masarifi ve alacağı vereceği hesaplarını yokladı. Hesabın neticesi, Kalyopi için vadeylediği şeyi yapmağa müsaittiyse de kendisinin daha bazı başka tasmimatı olduğundan bu neticeden pek de memnun olamadı.

Ertesi, daha ertesi günleri dahi hep kemâl-i sa'y ve verzişle çalışarak işlerini o kadar temin eyledi ki itikadı kadarı olmakla beraber biraz daha ilerisi için dahi bu teminden ümitvar olabilirdi. Nihayet bir hafta müddet bu himem-i mesâî-perverîde devam eyledi. Hâlbuki diğer cihette Kalyopi böyle bir hafta geçip de Ahmet Efendiden hiçbir eser zuhur etmemesi üzerine zaten ümit etmemiş olduğu bir halâstan bilkülliyye kat-ı ümîd eylemişti.

On Yedinci Bap

Ahmet Efendinin Kalyopi nezdine gelmesi perşembe günü vuku bulup hatta arkadaşı Hulusi Efendi dahi birlikteydi. Geldikleri vakit saat ancak gündüzün sekiziydi ki bu mahaller sekenesi için vakt-i sabah bu saat addolunur. Zira geceki müşteriler giderek hanenin süpürülüp silinmesi ve kızların ellerini yüzlerini yıkayıp gündüzlük rubalarını giymesi ancak bu saatte tamam olabilir.

Muhibbinin geldiği Kalyopi'ye haber verildikte üst kattan alt kata can atarcasına inip Ahmet Efendiyle kucaklaştığı gibi refiki bulunan Hulusi Efendiye dahi ondan az bir hüsn-i telâkki göstermeyi nasılsa mürüvvetine muvafık bulamadığından, onun dahi boynuna sarılıp vürutlarından dolayı ibrâz-ı memnûniyyet eyledi. Hâlbuki Hulusi Efendinin vürudu diğer cihetten Agavni'ye dahi haber verilmiş olmağla o da gelmiş ve fevkalhat şevk ve şetaret ibrazıyla beraber epeyce bir zamandan beri gelmediğinden dolayı şöyle mükedder böyle meyus olduğundan bahisle, âdeta ağlamak tavırları göstermişti. Hulusi Efendi, iktiza eden özürleri maaziyadetin arz eyledi.

Agavni bunca vakittir metrukiyeti kabahatini affedebilmek için ancak bu akşam bir güzel eğlenmeyi şart ittihaz edebileceğini bir aralık dermeyan etmesi üzerine Hulusi dedi ki:

–Hayır! Zannıma kalırsa bu akşam buraya gülüp oynamağa gelmedik.

Agavni –Ya ağlayıp matem tutmağa mı geldiniz?

Hulusi –Hayır öyle de değil! Bilâkis hayırlı bir iş için geldik.

Agavni –Ha! Anladım anladım! Hiçbir kimse bir mana veremiyordu. Ama ben anlamıştım. Bir hafta on gündür Kalyopi Hanımın hastalığa vurarak hiçbir müşteriye çıkmak istemediğinin sebebini şimdi anladım. Demek oluyor ki Kalyopi Hanımı çıkarmağa geldiniz.

Ahmet –(Kalyopi'ye) Gerçek, bir haftadan beri kimseye çıkmadın mı?

Kalyopi'de mütebessimane ve muhterizane bir sükût görüldü.

Ahmet –Öyleyse pek fena ettin! Daha fol yok yumurta yokken?

Kalyopi –Sizin bana verdiğiniz hülyalar, ümitler, beni o kadar başkalaştırdı ki eğer bu bir hafta müddet zarfında müşteriye çıkmış olsaydım herifi ya rüsvay ederdim veyahut biraz kendisini müdafaa edecek olsaydı canına kastetmeğe varırdım. Ben bu bir hafta zarfında dâmen-i ismetine el uzatmak ölüm derecesinde tehlikeleri müstelzim olacak bir ehl-i ırz kadın oldum da o safayı sürdüm! Ah! Irz ehli olmak ne kadar lezzetli ne kadar safalıymış!

Hulusi –İyi ama işte Ahmet Efendi o niyetinden vaz geçti. Siz bu hülyayı beyhude yere ettiniz!

Agavni –Ben demedim mi? Bizi buradan çıkarmayı her kalbur üstüne gelen zampara teklif eder ama o teklifleri eden rakı cenaplarıdır. Rakının hükmü geçti mi teklif filân da kalmaz.

Bu sözler üzerine Kalyopi'nin çehresinde bir şaşkınlık alâmeti görüldüyse de belli etmemek için cebr-i nefs eyleyerek dedi ki:

–Ne zararı var? Zararı varsa o da bana ait olacak değil mi? Bir hafta tatil eyledim ise alış verişten ben mahrum oldum. Ahmet Efendi bana bundan büyük iyilik yapamazsa bu kadarı da kâfidir. Ondan başka hangi adam bana bir hafta müddet günahkârlığımı unutturup da beni bu hâlde bulundurabilirdi?

Kalyopi bu sözleri söylerken Ahmet Efendi dahi Fransızca olarak Hulusi'ye "Haydi sen aşağıya dudunun yanına git de borcun tesviyesi meselesini hallet! Zira ben ona muktedir olamayacağım! Çünkü daha şimdiden bir nevi hissiyyât-ı garîbe ile mütehassis ve müteessir olmağa başladım" dediğinden Hulusi

Efendi, Agavni'ye dudunun aşağıda ve görünebilecek bir hâlde olup olmadığını sorarak "evet" cevabını almağla Agavni ile beraber aşağıya indi.

Ahmet, Kalyopi ile beraber yalnız kalınca dedi ki:

–Haydi ufak tefek nen varsa hazırla! Zira bu akşam çıkıyoruz. Burada bir habben bile kalmasın.

–Gerçek mi!?

–Ahmet Efendinin bu lâkırdısı gerçek olduğuna Kalyopi'nin de şüphesi bulunduğu hâlde bu suali pek fazla idi. Fakat bu sual, cevabına intizar edilen suallerden değildi. Zira kızcağızın yüzü gözü hatta elleri bile mosmor kesilerek buz gibi dondu. Gözleri dondu. Hemen ağlayarak Ahmet Efendinin boynuna sarılıp "Ben artık orospu değilim! Değil mi? Ben artık ırz ehli bir kadınım! Öyle değil mi?" sözlerini sanki mecnun ağzından çıkıyorlarmış gibi telâffuz eylerdi.

Ahmet Efendi, kıza te'mînât-ı lâzimeyi makam-ı tesrîh ve tefrihte ita ederek "Haydi kuzum, haydi hazırlan" dedi ise de Kalyopi'nin eli işe varmayacağı derkâr olmağla "Hayır hiçbir şeye el vuramam! Biz gideriz. Validem gelir her şeylerimi alır" diye deli gibi şuraya buraya baş vurmağa ve ekseriya aynanın önüne gelip bakmağa başladı.

Biz Kalyopi'yi şu şaşkınlık hâlinde ve Ahmet Efendiyi dahi onu temaşa hayretinde bırakalım da enzâr-ı tecessüsü aşağıya inen Hulusi Efendinin arkasından sevk edelim:

Hulusi Efendi, dudu hanımın odasına gidip de hâl ve hatır sualinden filândan sonra dedi ki:

–Dudu! Arkadaşım Ahmet Efendinin mahsus selâmı vardır. Matmazel Kalyopi'nin borcu, hesabı, filânı neyse tesviye ederek kendisini buradan çıkarmayı arzu etmiş. Bu işe de beni memur eyledi. Elbette böyle bir hâle siz de memnun olursunuz. Çünkü Kalyopi'yi kendi kızınız gibi seversiniz. Binaenaleyh şu işi bitirelim.

–Baş üstüne! Şüphe yok ki ben de sevinirim. Darısı öteki kızların başına! Bu asırda borcu verilerek buradan çıkmak, bir kız için az saadet midir? Fakat Ahmet Efendi kendisi dahi burada bulunduğu hâlde kendi gelmeyip de sizi vekil etmesi... Sakın bize

bir dargınlığı olmasın? Biz ise...

–Hayır dudu! Sizden biz riayetten başka hiçbir vakit hiçbir şey görmedik. Müteşekkiriz. Fakat kendisi keyifsiz gibi bir hâldedir de bu işlerle iştigale vakti yoktur.

Şu mukaddeme üzerine çünkü Kalyopi'nin asıl borcu bir çerçiye olmağla senedi alıp getirmesi için çerçiye haber gönderildi. Bu iş derakab hane içine ilân olunduğundan kızların kâffesi dudunun odasına toplanarak "Vay, Kalyopi çıkarılıyor muymuş?", "Ah ne âlâ! Kalyopi kurtuluyor!" sözleri her ağızda dolaşmaktaydı. Bir aralık Kalyopi dahi inerek herkes kızdan istizahata başladılar. Bazısı Ahmet Efendiye mantenota olmak için ayda kaç liraya pazarlık eylediğini sorar, bazısı borcundan başka kendisine elmas filân da verip vermeyeceğini anlamağa çalışarak birtakımıysa eğer yalnız borcunu vermekten ibaretse bunun bir halâss-ı tâm sayılamayacağı hakkında beyân-ı re'y eylerdi. Kalyopi ise bu suallerin hiçbirisine îzâhât-ı lâzime bulamayıp yalnız "Ben bilmem! Efendi ne derse, ne yaparsa öyle olacak!" sözüyle iktifa eylerdi.

Senet sahibi olan çerçi gelinceye kadar bir köşede içtima eden dudu ve Hulusi ve Agavni arasında hususi olarak şöyle bir muhavere dahi güzeran eyledi:

Hulusi –(Agavni'ye) Ah Agavni! Sen de muvafakat etmiş olsaydın ben dahi seni çıkarsaydım!

Agavni –Keşke! Fakat ben Kalyopi gibi çürük tahtaya basmam kuzum! Biz dudu ile de onun lâkırdısını ettik.

Dudu –Öyle ya! İki ay sonra yine buraya avdet edecek olduktan sonra!

Hulusi –Neden avdet etsin!

Agavni –Avdet etmeyeceğini ne ile temin edecek? Kalyopi'ye bir kümeli para verecek mi?

Hulusi –Hayır!

Agavni –Bir ev satın almak filân?

Hulusi –Hayır!

Agavni –Ee, öyle ise ne ile temin edecek? (Gülerek) Nikâh mı edecek? Hâlbuki biz nikâh olanları da gördük. Ben size doğru-

sunu söyleyeyim mi? Bir iki ay muhabbetten sonra usandıkları gibi herifin gideceği yer yine çapkınlık âlemi, karının geleceği yer dahi yine burasıdır.

Hulusi –Bu mülâhazalar adamına göredir. Ahmet Efendi hakkında bu mülâhazalara mahal yoktur.

Dudu –Ahmet Efendi, Mehmet Efendi! Kim olursa olsun sonu ne olacak? Bunu anlamalı. Bu kızla tenâküh edecek değil mi? O adamda tezevvüç fikri olsa hem de cidden bu niyette bulunsa buradan bir kız alacağına perde-i iffet ve ismeti çâk edilmemiş hem de zengin olarak hem de kendi din ve milletinden ne kadar kızlar var ki koca bulamayıp bekliyorlar. Bundan başka Ahmet Efendinin ettiği harekete ne hüküm verebileceksiniz?

Hulusi –Oralarını bilemem.

Agavni –Yok ama şu mülâhazalarımızda hakkımız yok mudur onu söyle. Sevda ile edilen bir hareket, âteş-i sevdâ muntafi olduktan sonra âdeta abes bir hareket olarak meydana çıkmaz mı?

Hulusi –Pek hakkınız yoktur da diyemem.

Agavni – Ha bak! Kıza bir ev alsa, kümelice bir para verse, yüzükler, gerdanlıklar filânlar gibi muahharen para edebilecek takılar hediyeler alsa, hâsılı Kalyopi'yi zengin etse, ona diyeceğim bulunamazdı. Ben metres olarak çıkarım ama böyle çıkarım. O hâlde dostum benden soğuyup ayrılacak olursa ben de elimde avucumda bulunanlarla başımın çaresini görebilirim.

Hulusi –Şimdiki hâlde en kuvvetli bir şey varsa o dahi Kalyopi'nin bir kuru ekmeğe rıza göstermek derecesindeki fedakârlığından ve Ahmet Efendinin dahi bu fedakârlığı takdir etmesinden ibarettir. Demek oluyor ki bu işin devamını temin eden şey Kalyopi'nin kanaati ile Ahmet Efendinin de mürüvvetinden ibarettir. Ben Ahmet Efendinin mürüvvetine kefil olabilirim fakat Kalyopi'nin şu gösterdiği kanâat-ı fedâkârlığa doğrusu ya kefil olamam. Çünkü kendisini tanımam. Üç beş defa böyle bir yerde gördüğüm bir kızdır.

Dudu –Bense Ahmet Efendinin mürüvvetine de bir ehemmiyet veremem. Otuz yıldır bu tarikteyim. Kerhane mürüvvetinin en yüksek derecesi neden ibaret olduğunu pek çok görmüşümdür.

Kalyopi'nin kanaatına gelince buna da hiç bel bağlayamam. Onun bir anası, bir babası vardır ki... Görür anlarsınız. Doğrusunu isterseniz ben Ahmet Efendiye yazık oldu derim. Birtakım beyhude masraflara giriyor.

Şu muhavere güzeran edinceye kadar sâhib-i sened olan çerçi dahi geldi. Hulusi Efendi hesaba başladı. Akçenin aslı üç beş hafta zarfında vuku bulan teslimat ve yine o müddet zarfında yeniden alınan eşya pahası, faiz filân hep hesaba katılarak yirmi yedi lira verilirse Kalyopi'nin azat olacağı görüldü. Hulusi Efendi çıkarıp bittamam parayı verdi. Dudu dahi Kalyopi'nin deyn senedini Hulusi Efendiye vererek manalı bir bakışla dedi ki:

–Bunu alınız, Ahmet Efendiye veriniz, güzelce saklasın ne olur ne olmaz.

Hulusi –Nasıl güzelce saklasın? Ne olur ne olmaz demek ne demek?

Dudu –Bu senet elde bulundukça her hâlde Kalyopi için dahi bir baskı olur. Faydadan hali değildir.

Hulusi –Acayip! Kalyopi'yi buraya esaretten kurtarıp da kendi esaretimiz altına alacağız mı zannediyorsunuz? Arkadaşım bana böyle bir şey söylemedi. Bu senet şöylece yırtılıp atılacak ve Kalyopi dahi serbest kalacaktır.

Diye seneti parça parça edip o aralık orada bulanan Kalyopi'nin eline verdi. Kalyopi senetin parçalarını toplayıp büyücek parçaları birkaç defa daha yırttıktan sonra Ahmet Efendinin yanına gelerek teşekkürât-ı azîmesini yalnız hâl ve şanındaki veleh ve hayret-i fevkalâde ile arz ederek parçaları efendinin önüne attı. Hulusi Efendinin söylediği sözden anlaşılan ulüvv-i cenâbı, Kalyopi çocukluğu ve safiyetiyle beraber tamamıyla takdir eylemişti.

Şu işler görülünceye kadar saat on biri geçti. Artık hane içindeki güftügûyu tamamıyla kayıt ve zapta imkân var mıdır? Kızların bazılarındaki gıpta ve bazılarındaki hasetle beraber umumunda birden bir de memnuniyet görülürdü. Kalyopi'yi görenlerin her biri "Oh! Kalyopi senin borcun verildi. Sen kurtuldun!" derler ve o dahi "İnşallah siz de kurtulursunuz" cevabını ver-

dikçe mukabeleten "inşallah" cevabında umumu yekzeban olurdu.

Bundan sonra Ahmet Efendi ve Hulusi Efendi ve Kalyopi üçü yalnızca içtima ederek konuşmağa başladılar. Lâkin bu muhavere zapt edilseydi âdeta deli saçması gibi bir şey olurdu. Zira Kalyopi muttasıl ve müteselsil dört kelime söyleyemeyecek kadar fikren perişan olup bir dakika evveline kadar neydi, şimdi ne oldu, bundan sonra ne olacak, ona dair muhâkeme-i fikriyyeye asla muktedir olmadığından, en manidar lâkırdısı Ahmet Efendinin yüzüne baktıkça mütebessimen "Kocacığım!" ve Hulusi Efendinin yüzüne baktıkça müteşekkiren "Karındaşçığım!" sözlerinden ibaretti. Ahmet ise derin bir tefekkürde bulunarak bir yandan Kalyopi'yi tesliyet ve temin için tebessümler eder ve bir yandan dahi sual irat olunsa da kendisine bir cevap verilse de hep "evet" lâfzıyla mukabele eylerdi. Hatırı düzgün ve zihni yolunda olmak lâzım gelen yalnız bir Hulusi bulunup o ise filvaki Kalyopi'nin kurtulmakta olduğuna pek ziyade sevindiği hâlde Ahmet Efendi bu kızı şuradan çıkarttıktan sonra ne yapacağını bilmediği cihetle işin ilerisi için saçma sapan birçok keşifler, tahminler söylüyor ve reyler beyan eyliyordu ki bunların cümlesine Ahmet efendi tarafından "evet" cevabıyla mukabele olunurdu.

Nihayet gecenin saat birini buldular. Bade Kalyopi sokağa çıkabilecek bir surette hani ya şu mahut matem kıyafetini giyerek azimete cümleten hazırlandılar. Evvelâ hanede mevcut kızların kâffesiyle birer birer icrâ-yı vedâ eyledi bu veda gerçekten müessir bir suretteydi. Huda kimseye göstermesin; bu vedaya bir misal bir teşbih lâzım gelirse deriz ki Kalyopi'nin refikleriyle vedaı âdeta zindandan kurtulan bir mücrimin orada kalacak olan arkadaşlarıyla vedaına benzerdi. Birisi cidden kurtulunduğuna henüz inanamıyarak diğerleri oradan kurtulacaklarına hiç inanamayarak yekdiğerine reha ve hulus ve selâmet temini suretiyle ettikleri mütehassirane gıbta–keşane ve hatta hevesdâne nazarlar, bir nazarıdikkat sahibine o kadar garabetler gösterir ki tarife sığmaz.

Nihayet Hulusi ve AHmet, Kalyopi'yi önlerine katarak merdivenden aşağıya indirdiler ve en alt katta bir yemek odası vardı ki dudu cenapları sermayelerinden bir kızla beraber kendi dostu olan ızbandut gibi bir herifle taam ediyorlardı. Hulusi ile

Ahmet odanın kapısında durup Kalyopi ise son teşekkür ve vedaını arz ve ifa için dudunun yanına vardı ve zânû-yı ta'zîm ve tekrim üzerine eğilerek ve Ahmet Efendinin bir nazar-ı mahsûs-ı hışm ve kin ile görmekte bulunduğu karının dizlerini öperek o zamana kadar kendisiniden gördüğü iyiliklere arz-ı teşekkürle beraber bundan sonra dahi hayır duasını temenni eyledi.

Bu sırada Hulusi ile Ahmet Efendi birbirinin yüzüne bakmışlardı. Evvelce Hulusi'nin dududan işitmiş olduğu sözler malûmu değildiyse de Hulusi hemen yek nazarda bu sözleri Ahmet Efendiye ifham ve telkin etmiş oldu. Hele Kalyopi'nin dududan duâ-yı hayr temennisi ol kadar safiyane bir hamakattı ki iki arkadaşın ikisini de bilâ-ihtiyâr güldürdü. Böyle bir karının hayır duası dostlar hakında değil düşmanlar hakkında bile kabul buyurulmaması için sıdk ve hulus erbabı olanlar Cenabıhakk'a başkaca arz-ı daavât edilirse yeri vardır.

Ne dersiniz? Kalyopi dudunun dostuna dahi arz-ı râsime-i vedâ eylediği zaman herif "Uğurlar olsun"dan ibaret bir kelime-i nâzikâne bile söylemezse beğenir misiniz? Lâkin dudu hazretlerinin işbu dostu bir arabacıymış ki o makule bir adamdan şu kadarcık olsun bir nezaket beklemeğe hakları olmadığını muahharen iki arkadaş teslim eylediler.

Hanenin kapısından çıktıktan sonra Ahmet Efendi bu murdar kapıyı Kalyopi için bir daha açılmayacak temennî-i hâlisiyle kapadı. Hulusi Efendi Doğruyol'dan bir araba isticarına avdet etmesiyle üçü birden binip yola düzüldüler.

On Sekizinci Bap

Kalyopi'nin peder ve valide ve birader ve hemşirelerinden mürekkep olan familyası halkı, Tatavla'ya karîb bir hanede ikamet etmekte olup kızcağız hanesinin semtini arabacıya tarif eylemiş olduğundan arabacı gideceği mahalli bilen arabacılar gibi serbestçe sürmeğe başladı. Bir hayli gittikten sonra birtakım sokaklara dönüp büküldükten sonra nihayet bir yerde durdu. Kalyopi "Artık buradan öteye araba işlemez. Sokaklar fenadır" demesiyle üçü birden arabadan indiler.

Dar ve iniş ve yokuş ve bahusus karanlık sokaklardan bir müddet daha piyade olarak gittikten sonra küçük ve münferit bir

hanenin önünde durdular. Kalyopi "İşte hanemiz burasıdır!" demesiyle Hulusi Efendi hanenin kapısını dakk eyledi.

Kapı açıldıkta, en evvel Kalyopi içeriye girip karsışına çıkan otuz beş kirk yaşında ve fakr ve mahrumiyetin mucip olduğu zaaf ve meskenet alâyimi olanca parlaklığı ile hâl ve şanında görünen bir kadının boynuna sarılarak "Anacağım! Ben kurtuldum! Beni kurtardılar!" diye çıldırmışçasına bir sevinç ile tebşîri halâs eyledi ise de validesi hayrete mağlûp olduğundan mıdır yoksa kızının kurtulması kendi idâre-i beytiyyelerine nakisa vereceği mütâlâa-i serîasından mıdır nedir, her ne ise karıda öyle fevkalâde değil adî bir sevinç alâmeti bile görülmeyerek ve Hulusi ile Ahmet Efendinin yüzlerine dik dik ve dikkatle bakarak ağzından dökülen birkaç kelimede mana ve münasebet aramak dahi beyhude bir taharri demek olurdu.

İki refik karının bu hâline dikkatle birbirinin yüzüne bakıştılar. Ve Fransızca birkaç kelime ile karının bu hâli şâyân-ı dikkat olduğunu yekdiğerine anlattılar. Zaten o zamana kadar Ahmet Efendi, Kalyopi'nin sergüzeştini refikine anlattıkça bu sergüzeştinin içinde dahil bulanan a'zâ-yı vak'anın her biri hakkındaki mütâlaât-ı mahsûsasını dahi muhakeme yollu serd eylemiş olduğundan, zevât-ı mezkûrenin kâffesi hakkında Hulusi ile Ahmet'in birer fikr-i müşterekleri olduğu gibi bu kadın hakkındaki fikir dahi zaten müştereken hâsıl olmuştu.

İki arkadaşı, valide hanım yukarıya çıkarıp salonları olmak lâzım gelen ve hanenin diğer odalarından daha büyük olan bir odaya çıkardı. Hane ikisi alt katta ikisi üst katta dört odadan ve sofa ıtlakına seza olmayacak kadar küçük iki gezinti ile bir de merdivenden ibaret olup fakat sokak kapısından girildiği zaman ayak atılan alt kat sofasıyla, merdivenler ve üst kat sofası gerçekten temiz olduğu gibi salon dahi pek fakirane mefruş ise de yine temizdi.

Pek fakirane mefruş dediğimiz salon, yere arşını yüz paraya üç kuruşa verilen ve kenevir ipliğinden mensuç bulunan Moskof halısı döşenip sokak cihetinde ve pencereler hizasında vaki bir yan kerevit üzere alaturka bir sadr yani bir ot minder ve onun üzerinde bir makat ve duvarlarda yastık ve üzerlerinde beyaz örtü bulunmasından ibaret bir suretle mefruş olup odanın sağ tarafında

vaki duvar önüne konsol makamına kaim olmak üzere gayet kötü bir masa konulmuş ve onun üzerine bir küçük ayna ve iki tarafına iki kadeh vaz'ıyla ikişer üçer kuruşa verilen basma resimlerden birkaç tanesi dahi duvara ve ayna hizalarına talik kılınmıştı.

Bunlardan maada minderin karşı hizasına, yani odanın kapı tarafındaki dıl'ının kapıdan girildiği zaman sağ cihetine isabet eden tarafına bir de temizce yatak koyarsanız salonun mefruşatı itmam edilmiş olur. Ancak bu yatak için "temiz" sıfatı yalnız çarşaflarına mahsus olup yoksa karyolası birkaç tane gaz sandığının ayak ittihazıyla üzerine bir iki tahta uzatılmak suretiyle teşkil olunduğu, muahharen haneden başka haneye göç edildiği zaman görülmüştür.

Salonun işbu esbâb-ı tefrîşi iki refikin nazarıdikkatlerini ol kadar kuvvetle celp etti. Valide hanım, kendilerini yukarıya çıkardıktan sonra aşağıda kalmış bulunan kızının yanına inmiş olduğundan iki arkadaş salonda yalnız kalmıştılar. O zaman gözleri masa üzerinde bulunan beş altı kadar çinili tuğlalara ilişti.

Malûmdur ki çinili tuğlalar şarkın enfes asarından olup câmi-i şerîf ve hamam ve saray ve köşk misillü ebniye-i kadîmede görülen işbu tuğlalara Avrupalılar "fayans" diye pek büyük ehemmiyet verirler. Bunları taklide pek çok çalışırlarsa da tamamıyla muvaffak olamazlar. Vakıa bu çiniler o kadar ehemmiyet vermeğe şayan nefayisten olup el-hâletü-hâzihî Kütahya taraflarında eskiden kalan bazı ustalar, eski çinileri bir dereceye kadar taklit ederlerse de bu sanatın yeniden ihyası için devletçe Nafia Nezâret-i Celîlesi vasıtasıyla o kadar emekler sarf edilmiş olduğu hâlde yine muvaffakiyyet-i tâmme hâsıl olamamıştır.

Burada masa üzerinde görülen çinilerin bazıları Arap nukuşunu taklit yolunda yapılmış iseler de bazıları dahi Frenk nukuşu ile munakkaş olup hele birisinin üzerinde Fransız hurufuyla bir Frenk ismi nakış ve tersim edilmiş olduğundan bizim iki arkadaş bu tuğlalara nazar-ı ehemmiyyetle bakarak Kalyopi'nin maktul hemşiresine nişanlı olduğu ve bu sanatta maharetli bulunduğu evvelce Kalyopi'den işitilmiş bulunan adamın eser-i mahâreti olduğunu anladılar.

İki arkadaş, salon içinde bu meşguliyet ile meşgulken alt katta Rumca birçok sözler söylenirdi ki Kalyopi'nin anasına babasına beyân-ı hâl eylediği anlaşılırdı. Bu ifadat yarım saat kadar devam eyledikten sonra evvelâ valide, sonra peder salona çıktılar. Ahmet Efendinin kendi kızlarını kurtardığından dolayı beyân-ı teşekkür eylediler ise de bunlar hâlâ bir hayret-i garîbeden kendilerini kurtaramamışlardı. Onların arkasından Kalyopi ile bir küçük hemşiresi ve daha sonra topal olan büyük karındaşı ile sobacı çırağı bulunan küçük karındaşı dahi gelip Hulusi ve Ahmet Efendilerin ellerini sıktılar. En küçük olan bir erkek karındaşı uykuda ve kendisinden dört beş yaş küçük olan diğer bir kız karındaşı dahi hısımlarından birisinin hanesindeymişler.

Cümlesi salonda içtima eyleyen familya halkı meyanında yalnız iki neferi bizim iki refikin nazar-ı dikkat-i mahsûsalarını celp ederek Fransızca pek kısa kelimât-ı ma'nîdâr ile bunlar hakkındaki mütalâalarını yekdiğerine anlatmağa başladılar.

Bunlardan birisi pederdi ki kırkını mütecaviz ızbandut gibi uzun, iri, kaviyyü'l-bünye bir adam olup bununla beraber melâhat-ı sîmâsı ve simasında kendisinin mülâhazalı ve mütalâalı bir adam olduğuna dair alâmetleri vardı. Bu nasiyede, bu kuvvette bir adamın nasıl olup da kızı için öyle bir felâkete rıza göstermiş olduğuna şaştılar. Bu adamın hâl ve tavrı yek nazarda kendisini ol erbâb-ı nâmûs ve mesaiden olmak üzere gösterir ki namusuna ârız olacak edna bir lekeyi ancak kanı ile temizleyebilir. Esbak tütüncü, sabık meyhaneci, hâliyen kızının behâ-yı nâmûsu ile müteayyiş olan işbu Yorgaki, eğer şimdiki hâl ve mevkiine lâyık olacak mel'un suratlı adamlardan olsaydı bizim iki refik asla taaccüp etmeyerek bu hâli pek mütenasip bulacaklardı. Ancak bu adamın çehresini kızının duçar olmuş bulunduğu hâl ile taban tabana zıt bulunca, ikisi fevkalhat dûçâr-ı hayret oldular.

Ya herifin talâkati? Türkçeyi o kadar güzel söylemekte ve hîn-i tekellümde evza ve etvarını kefaretine o kadar güzel tatbik eylemekteydi ki görenler kendisini an-asıl Boşnak veyahut Arnavut iken bir büyük paşa dairesinde terbiye olmuş da yalnız şîve-i ifâdesinde Boşnaklığına veya Arnavutluğuna delâlet edecek bir sûret-i hafîfe baki kalmış zannederlerdi.

Şâyân-ı dikkat olan ikinci zat ise sobacı çırağı dediğimiz çocuk olup bu çocuk henüz on altı on yedi yaşında ve bahusus bir cemâl-i bâ-kâmile malik olduğu hâlde böyle genç ve güzel bazı fakir Rum çocuklarında emsali pek de nadir olmadığı veçhile hüsnünden ve gençliğinden istifade ve daha doğrusu ifade tarikine müstait gençlerden olmadığına, bileklerinden yukarıya doğru sanatı muktezasından olarak cildinin simsiyah kesilmiş ve ellerinin yarık ve patlak bir hâlde bulunmuş olması hüsn-i şehâdet eyledi. Bu çocuk, Rumların "palikarya" tabirlerine bihakkın şayan olacak bir kahraman namzeti olup ortada böyle bir tosun karındaş dahi bulunduğu hâlde nasıl olup da Kalyopi'nin öyle pis murdar mahallere duçar olmuş bulunduğuna bizim refikler bir kat daha şaştılar.

Bizim refiklerin bir kat daha, bin kat daha, hâsılı kat-ender-kat şaşmalarına sebep olacak ahval, daha sonra daha ziyade zuhura gelecekse de o gece şu familya halkının ve bilhassa pederin ahvali üzerine kendilerine arız olan hayret dahi kâfi olmağla bunlar zât-ı mes'ele hakkında öyle vazıh, mufassal söz söyleşmekten âdeta haya etmek mertebesini buldular. Masa üzerinde görülen çinileri imalde topal karındaşın dahi mahareti olduğuna ve fakat bîçarenin bacakları öyle sakatlandığı cihetle şimdi hiçbir işe yaramadığına dair birkaç sözden sonra lâkırdı, maktul olan kıza intikal ederek meğer Ahmet Efendinin oturmakta bulunduğu köşe tamam katilin kızı vurarak yıkmış olduğu mahal olduğunu söylediler.

Gariptir ki Ahmet ve Hulusi Efendi kan dökülmüş, adam katlolunmuş ve kızının birisi kerhanelere düşmüş bir yerde, bir familya meyanında bulundukları hâlde bu familya halkından hiçbirisinin çehresini bu hâllerle mütenasip bulamamaktaydılar. Mâlumdur ki çehreler derunların in'ikâsı olacak mertebelerde aynası olup hatta bazı hukemanın doğru olan kavillerine göre insan hangi meyanda yaşarsa o meyana mahsus bir de çehre peyda eder. Hele cürüm ve cinayet erbabının çehrelerinde bu hâllerine delâlet edecek alâyim pek vazıh olup insan kıyan, can yakan mel'unların mel'aneti, gözlerinden ve yüzlerinin her mesamatından teraşşuh ediyormuş zannolunur.

Kalyopi'nin familyası halkındaysa öyle insanın içini ürpertecek bir hâl olmadıktan başka, ezcümle şu topal çocukta bile o

kadar sakitane ve sakinane bir tavır vardı ki yirmi yirmi bir yaşında bulunduğu hâlde yüzüne bakanlar kendisini bir masum kız zannederlerdi.

Saat üçü buluncaya kadar bunlar zât-ı mes'eleye dair hemen harf-ı vâhid söylemeyip peder ve valide Ahmet Efendinin himmet ve inayeti üzerine birkaç defa teşekkür eyledikleri hâlde Ahmet Efendi yalnız teşekkürata hüsn-i mukabeleden ibaret cevaplar vererek başka türlü izahata girişmemişti. Nihayet peder bir teşekkür daha ederek kendileri için edilmiş bulunan bu iyiliğin pek büyük olduğunu ve ne kadar teşekkür etseler hakkını ifa etmiş olamayacaklarını tekrar edince Ahmet Efendi dedi ki:

–Bir iki ayda husule gelip bu gece netîce-i fi'liyyesini göstermiş olan bir maddenin her ciheti hakkında yine bu gece konuşularak bizde olan efkâr ve hissiyatı size dahi nakletmeğe imkân yoktur. Yavaş yavaş yekdiğerimizi tanır ve efkâr ve âmâlimizi anlarız. Bu gece yalnız şunu bilmenizi isterim ki beni bu harekete sevk eden şey, kızınıza aşk ve alâkam gibi bir mecburiyet değildir. Ben kırkına takarrüp etmiş bir adamım! Hovardalık, aşk, alâka ne olduğunu bilmez de değilim ki şimdi yeniden başlamış olayım. Biz unumuzu eledik eleğimizi astık. Kalyopi'nin duçar olduğu mahallerin müdavimlerinden de değiliz. Nasılsa tesadüf nev'inden bir uğramıştık.

Peder –Sizi oraya Allah gönderdi. Kızımı kurtarmak için sizi Cenabıhak gönderdi.

Ahmet –Eğer beni öyle kerhaneden karı çıkarır, metres ve mantenotalarla yaşar, parası çok kendi müsrif bir hovarda diye telâkki ederseniz hem de siz zararlı çıkarsınız. Fakat Kalyopi'nin an-samîm dostu olup merhamet ve insaniyetin sevkine tâbi bir baba olmak üzere telâkki ederseniz zannederim ki hakkınızda daha hayırlı olur. Bu işte benim bir zevkim varsa o da Kalyopi'yi ehl-i iffet bir kadın olarak familyası halkı meyanında görmektir. Bu kızcağızı ne kadar mesut görürsem ben de o kadar mütelezziz olacağım. Çıkardığım mahalle tekrar müracaata mecbur olmaması akdem-i maksadımdır. Kalyopi bir daha oraya dönmeyecek! Bunu Allah ile ahdettim. Eğer siz dahi Kalyopi'nin benim kadar dostu iseniz bu maksat sizin dahi maksadınız olur, siz dahi Kalyopi'nin o murdar yerlere avdet etme-

mesine gayretle geçmişi bilkülliye unutmasına himmet eylersiniz.

Peder –Ah hiç bizim de Kalyopi'ye dost olmamaklığımız kabil midir?

Pederin sözü üzerine Hulusi Efendi sanki sabrını tüketmiş bir adam gibi yerinden kalkarak "Sen Ahmet Efendinin dediğini anladın mı? Galiba epeyce anlayamadın. Sizin hiçbiriniz Ahmet Efendi kadar Kalyopi'nin dostu olamazsınız. Sizin dostluğunuz nihayet kızcağızı o pis yere düşürmüş. Ahmet Efendinin dostluğu ise onu o belâdan kurtardı. Fakat bu sözler burada çocuklar içinde söylenmez. Gel seninle tenha bir yere gidelim de sana birkaç lâkırdı ben söyleyim!" diye pederi elinden tutarak dışarıya çıkardı.

Hulusi ile peder hemen bir saate karîb aşağıki odada konuştular. Hem de lâkırdı gittikçe yükselerek Ahmet Efendi bir aralık "Acabu bunlar kavga mı ediyorlar?" diye merak dahi eylemişti. Nihayet lâkırdılar yavaş yavaş şiddetlerini tadil ederek yurakıya geldiler ki Ahmet Efendi pederin yüzüne dikkatle baktikta herifin çehresi sapsarı kesilmiş olduğunu gördü.

Hulusi'nin Yorgaki'ye acaba neler söylemiş olduğu Ahmet Efendinin pek ziyade merakı idiyse de bu istizaha mahal yoktu. Hulusi yalnız Fransızca olarak dedi ki:

–Azizim Ahmet! Bu herif ya tasavvurumuzun fevkinde fena bir adamdır veyahut yine tasavvurumuzun fevkinde iyi bir adamdır. Bunu pek yakın bir zamanda bize tecrübemiz anlatacaktır.

Saat altıya takarrüp eylemiş olduğundan Ahmet Efendi yerinden kalkıp gitmek azmini gösterdi. Peder ve valide bu saatte Tatavla'dan İstanbul'a kadar gitmek münasip olmadığından bahisle orada kalmalarını tavsiye ve ısrar dahi eyledilerse de zaten yatak bir olup bir dahasının tedariki mümkün olsa bile yine arkadaşlar kabul etmeyerek familya halkı ile bilveda çıktılar gittiler.

Yolda Ahmet Efendinin "Pedere neler söyledin?" diye sabırsızlıkla vuku bulan istizahı üzerine Hulusi Efendi dedi ki:

–Ne diyeceğim! Hepsini dedim! Senin Kalyopi'ye cihet-i

taallûkun neden ibaret olduğunu anlattım. Bizi adî zamparalardan addetmek ne kadar hata olduğunu söyledim. Bu işte nasıl bir hiss-i şefkat-i insâniyye tarafından tahrik olunduğumuzu tefhim ettim. Bununla beraber Kalyopi'nin mazlumiyetinden ibaret olan şu faciada, kafası ezilecek en büyük bir zalim varsa o da pederin kendisi olduğunu söyledim. Tahfîf-i mes'ûliyyet ve belki de tebriye-i zimmet için dolâb-ı ticâretine sekte geldiğinden ve pek ziyade fakra düştüğünden bahse kalkıştıysa da asla kabul etmeyerek dedim ki: Vücudun kavi yaşın genç akıl ve iz'anın yerinde olduğu hâlde hiç olmazsa köprü üzerinde su satmağa da muktedir değil miydin? Böyle henüz 17 yaşında melek gibi bir kızcağızı en büyük bir felâkethaneye duçar edip de onun her şehvetperestin ayakları altında döktüğü âbrûy-ı iffetin behâ-yı mel'ûnu ile yaşamaktan niçin utanmadın? Allah'tan niçin korkmadın?

–Sen herifle âdeta kavga etmişsin!

–Yezit'in kafasına bir de yumruk vurmadığıma dua etsin! Namus dahilinde en süflî bir hizmeti kabul ederek çocuklarına bir kuru ekmek olsun götürmekten haya ediyor da kızını fuhuşhanelere göndermekten niçin haya etmiyor? Nihayet asıl meramı pek güzel anlattım. Dedim ki: Sen artık kerhanecilik sıfatını tamamıyla takınmışsın. Binaenaleyh yine her kim olsak bizi müşteriden başka bir nazarla görmezsin. İhtimal ki kıza dahi bu yolda telkinler verirsin. İhtimal ki kızı Ahmet Efendiden bir şeyler koparmağa sevk edersin. Hatta ihtimal ki biz duymaksızın yine kızı bazı alış verişlere sevk etmeğe yeltenirsin. Fakat aç gözlerini ha! Sonra seni berbat ederiz. Kalyopi bizi senin gördüğün nazarla görmez. O bulunduğu mahalden cidden ve hakikaten tevbe-i külliyye ile çıkmıştır. Bundan sonra kızı tekrar bozarsanız, siz bozmuş olacaksınız. Fakat Kalyopi yine bozulmaz. Ahmet Efendinin himayesinden mahrum kalmaz. Siz Kalyopi'den mahrum, hem de ebediyen mahrum kalırsınız. Zira bir peder bir kere kızını kerhaneye kadar gönderdikten sonra artık onun üzerinden hakk-ı übüvvet sakıt olmuştur. Bir adam dahi bir kızı öyle bir yerden kurtarınca o kız üzerinde her hakka o adam maliktir. Anladın mı baba Yorgaki! Sana bu sözleri henüz bu gece gördüğün bir dost söylüyor ki o dostluk dahi mahza Kalyopi'nin babası olduğun içindir. Eğer Kalyopi'ye gerçekten babalık eder de babalık hakkını kaybetmezsen ebediyen dostu-

num. Ahmet Efendi de dostundur. O hakkı kaybeyledikten sonra ise kanına susamış düşmanın oluruz.

–Ee, herif bu sözler üzerine ne dedi?

–Ne diyecek, ağlamak derecelerini buldu. Belki de biraz ağladı. Dedi ki ben de sizin dostluğunuza müstehak olduğumu ispat eylerim. Emin olunuz!

On Dokuzuncu Bap

O gece Hulusi Efendi ile Ahmet Efendi bir arabaya binerek İstanbul'a kadar beraber geldilerse de her biri başka başka kendi mütalâalarıyla meşgul bulunmaktan ziyade araba gürültüsü mâni olduğu için Kalyopi vak'asına dair söz edemediler.

Araba, evvelâ Hulusi Efendiyi bade Ahmet Efendiyi ikametgâhlarına indirdi. Ahmet Efendi ikametgâhına vasıl olduğu zaman kendisini pek büyük bir istirâhat-ı zihniyyede bularak hatta karnında açlık hisseylediği cihetle birkaç lokma taam dahi tenavülünden sonra yatağına girerek derin ve müsterihane bir uykuya vardı.

Sabahleyin uyandıkta iki gün sonra icra olunacak bir muhakemeşi için hasbe'l-vekâle iktiza eden evrakı okuyarak davayı kazanmağa medar olacak kuyûd-ı kanûniyye ve usûl-i muhâkeme üzerine bir de güzel muhtıra tanzim eyledi. Bu iştigal zihince kabiliyeti mükemmel olduğuna delâlet eylediği cihetle buna kendisi dahi memnun olurdu.

Saat üç suları hanesinde bir kahvaltı ederek bade "Gideyim bakayım, bizim tövbekâr ne hâldedir" diye soluğu Beyoğlu'nda aldı. Ancak Kalyopi'nin bir tavr-ı memnûniyyet ve şükran ile kendisini istikbal edeceğine muntazır iken kızcağızı yatakta görünce işte bu zaman Ahmet Efendinin keyfi kaçtı.

Ahmet –Ne oldun Kalyopi! Neden hastalandın?

Kalyopi –Hastalığım korkacak bir hastalık değildir. İsmini söylemek ayıp sayılan bir mahalde büyük bir kan çıbanı çıktı ki beni yerimden kımıldatmıyor. Daha ziyade garibi, çıban bu gece çıktığı hâlde zonklamasına bakılırsa şimdi hemen olgun gibi bir hâldedir zannediyorum.

–Hekim getirelim!

–Hayır! Hekime ne hacet? Validem zaten ebe olduğu gibi kıbalet derslerine de devam eder. Birkaç ilaç yaptı geçer!

–Validen ebe midir? Acayip!

–Evet hem validem hem validemin validesi onun da validesi dahi soydan ebedirler.

–Ebe olsun ne olursa olsun. Böyle şeyler herkesin anlayacağı sanatlardan değildir. Mutlaka hekim getireceğim.

–Hayır efendim hayır. Ben hekime açılamam!

–Hekime açılamaz mısın. Bu daha acayip!

Ahmet Efendinin şu ikinci taaccübü ol kadar manidar bir tavırla vuku buldu ki bunun manası "Düne kadar herkese açılmak, muktezâ-yı san'atı olan bir kızın bugün tabibe açılamaması şâyân-ı istihzâdır!" demek olduğunu bîçare Kalyopi dahi anladı. Hem de bunu öyle bir hiss-i derûn ile anladı ki hicabından mosmor olmayı müteakip o morluk bir sarılığa tebeddül ederek benzi ayvaya döndü.

Bu hâle Ahmet Efendi dahi dikkat ederek beyan eylediği taaccübe de nadim olduysa da özür dilemek gibi tafsilât, işi daha ziyade uzatacağı cihetle ona da hacet görmeyerek "Hayır! Hekimlerden sıkılmak olamaz! Şayet tehlikeli bir hastalıksa hemen şiddetinden evvel o gün ölür. İşte ben tabibe gidiyorum, bir saate kalmaz gelirim!" diye bastonunu aldığı gibi odadan çıktı. Hatta valide kadın elinde kahve tepsisiyle Ahmet Efendiye merdivende rast geldiği hâlde Efendi kahve içmek için de tevakkuf etmedi.

Bir saat sonra beraber getirdiği tabip, sanatındaki kemali gibi yaşça dahi kemale ermiş, yetmiş yaşında bir Yunanîydi. Tabip efendi hastayı muayene eyledikte böyle en nazik bir mahalde bir gecede şu kadar ufunet peyda eden çıbanın ya fevkalhat korkudan veyahut fevkalhat sevinçten neşet eyleyeceği reyinde bulunmakla gerek Kalyopi ve gerek validesi sergüzeşt-i hâllerine mücmelen ve son halâslarını dahi muvazzahan doktora anlattılar.

Koca ihtiyar! Vak'adan ol derecelerde mütehassis ve müteessir oldu ki Fransızca olarak Ahmet Efendiye "Dest-i dostânenizi bana uzatınız! Kemâl-i muhabbetle sıkayım! Bir can kur-

tarmışsınız! Bir büyük muzafferiyete mazhar olmuşsunuz! Muzafferiyetinizi tebrik ederim!" dedi. Ahmet Efendi bu tebrike mütevazıane teşekkürle beraber hasta için en âcil tedabire musaraatı rica etmekle tabip efendi "Merak etmeyiniz! Ben şimdi neşteri avucum içine saklayarak onu yardığım gibi gözü açılır. Bir merhemle lapa bir de toz veririm ki hem yara iki güne kadar iltayâm-pezîr olur, hem de kendisine kuvvet gelerek hiçbir şeyi kalmaz" dedi.

Filvaki dediği ameliyatı icra eyledi. Darbe-i neşterden dolayı Kalyopi'nin ettiği feryat valide ve pederinden ziyade Ahmet Efendinin yüreğini tırmalamış olduğuna hüküm verilirse yanlış hükmedilmemiş sayılır. Fakat çıbanın müzahrefatı çıkar çıkmaz hastanın gözü açılarak yatağı içinde hareket etmeğe başlaması cümlenin ve cümleden ziyade Ahmet Efendinin yüzünü güldürmüştür.

O gün akşama ve o gece dahi saat dörde kadar Ahmet Efendi, Kalyopi'nin yanında kaldı. Valide ve pederiyle ahvâl-i istikbâllerine dair bir hayli müzakeratta bulunmakla beraber kendinin asıl efkârı ve emeli ne olduğunu ve Kalyopi için ne yapacağını muvazzahan tayin etmedi. Yalnız bu mahalle ve bu hane muvafık olmadığı cihetle güzel bir mahallede dört beş odalı güzel bir hane aramalarını emretti. Bundan maada valide ve pederden sergüzeşt-i hâllerine dair bazı cihetleri istizah ederek bunlar bittabi her kabahati Yümni Beye tahmil etmeğe çalıştıkları ve evvel-be-evvel kızı baştan çıkaran o idüğini anlatmaya savaştıkları hâlde Ahmet Efendi kendilerini menederek bu meselede asla tayip olunamayacak bir adam varsa o da Yümni Beyden ibaret olduğunu ve kızı Yümni Beyden ayırmağa kimler kalkışmışsa onlar şâyân-ı nefrîn ve lânet olacaklarını dermeyandan asla çekinmediği gibi şunu da ilâve-i makal eyledi ki:

–Dün gece arkadaşım Hulusi Efendinin sana hususî olarak söylemiş olduğu sözlerin kâffesi benim de efkâr-ı zâtiyye ve hususiyemden ibarettir.

Bu söz, peder efendinin yüzünde kan bırakmayıp binaenaleyh rengi kavun gibi sapsarı oldu. Ahmet dedi ki:

–Maahaza geçmiş şeylerin kâffesi unutulmalıdır. Hem de rüyada görülmüş kadar da hatırda hıfz olunmayıp nesyen men-

siyyen hükmüne girilmelidir. İnşallah Kalyopi'ye bundan sonra rahat ettirebiliriz. Kalyopi ne kadar rahat olursa siz dahi o kadar rahat olursunuz.

Bu gece dahi Ahmet Efendiye orada kalmasını rica eylediler ve hatta arkadaşsız olduğu cihetle yatakça hiçbir sıkıntı olmayacağını işrapla ısrarda dahi bulundularsa da Ahmet Efendi kalmayıp İstanbul'a kadar avdet eyledi. Kendi kendisine demişti ki:

–Ben sizin hanenizde kalacağıma siz benim haneme gelmiş olursanız, hesabıma daha ziyade muvafık düşer.

Üç gün zarfında Kalyopi bürû-i tâm hâsıl eylediği gibi Ağa Camii semti misillü mu̇teber bir mahallede beş oda bir mutfak bir de terastan ibaret, kuyulu, sarnıçlı, âlâ bir hane bulundu ki ayda üçer lira icar ile hemen konratosu yapılarak hatta hane sahibi altı aylığını peşin istemiş olmakla bu şart dahi kabul olundu.

Vakıa maliyece Ahmet Efendi iktidarında olan bir adam için dünkü gün otuz lira masraf edildiği hâlde bugün dahi on sekiz lirayı yalnız icara mahsuben vermek kolay olmayıp bunu büyücek bir fedakârlık addeylemek lâzım geldiyse de Ahmet Efendi bu fedakârlığın menfaat-i ma'neviyyesini derhâl görmüş olduğunu muahharen Kalyopi'nin ifadesinden anlamıştı. Meğer valide ve peder, Ahmet Efendinin Kalyopi'yi kurtarması kızının itikat eylediği kadar halisane bir şey olduğuna inanamadıkları ve beş on gün sonra bu âşığın foyası meydana çıkacağını hükmeylemiş bulundukları hâlde Ahmet Efendi hane isticarı hususunda bir senelik bir taahhüt altına girmekle beraber altı aylığını peşin olarak verince hükümlerinde isabet edemediklerini anlamışlar ve Kalyopi'nin iftihar ve iğtirarına mukabil kendilerini pek mağlûp bulmuşlardı.

Kalyopi'nin eşyâ-yı beytiyye ıtlakına şayan olan şeyleri yeni hanenin alt katında vaki iki odayı tefrişe ancak kifayet edebildi. O da minder ve yastık yüzlerinin yeniden mübayaası şartıyla! Orta katta salon ittihaz olunacak bir odayla üst katta yatak odası ittihaz olunacak iki odanın tehyie-i malzemesini Ahmet Efendi deruhte eyledi.

Yatak odasının iki olmasındaki hikmet çünkü Hulusi ile Ahmet hemen yekdiğerinden ayrılmaları gayr-ı kabil ahbâb-ı

sâdıkadan olmalarıyla Ahmet Efendinin refiki için dahi o hanede bir yatak bulunmasından ibaretti.

Şu kadar ki Ahmet Efndi bu taahhüdünü derhâl mevki-i icrâya koyamadı. Tehyiesini arzsu eylediği eşya, lâ-akal kırk elli lirayla tedarik olunabilecek derecede olup da Kalyopi'nin düyununu tesviyeden ve altı aylık icarı peşin verdikten sonra bu kırk elli lirayı dahi hemen sarfedivermeğe cidden imkân yoktu.

Koca adam! Taht-ı himâyesine almış olduğu kızı hiçbir veçhile aldatmak tasavvurunda olmayıp belki kıza talimi arzusunda bulunduğu âlâ ahlâkı, kendi ef'al ve harekâtında göstereceği misalle tefhime karar vermiş olduğundan hâl ve vakti neden ibaret olduğunu kızdan asla ketmetmeyip tamamıyla anlattı. Fakat hîn-i muâhededе itasını taahhüt eylemiş olduğu miktar akçeden elbette daima daha ziyadesini vereceğini de Kalyopi'de asla şüphe kalmayacak surette temin eyledi. Kalyopi'ye dedi ki:

–Senin mini mini bir hanen olacak. Her takımı itmam kılınacak. Ama kudretimiz dahilinde! Meselâ güzelce döşenmiş bir salonun olacak. Onun bir tarafında bir büro bulunacak ki içinde bir genç kadına ne lâzımsa hepsi mükemmelen mevcut olacak. Gömlekten çoraba toplu iğneye varıncaya kadar! O büronun üzerinde güzel lâmbaların, şamdanların, büyücek bir de aynan vazoların bulunacak. Yatak odanda mükemmel bir karyola ve her takımı ile yatağın ve tuvalet takımın olacak. Altı kişilik bir sofra takımın olacak ki çatalları, bıçakları, kaşıkları öyle altı hafta sonra bakır olacak soydan olmayıp kudretimiz yettiği mertebede güzel madenden olacak. Tabakları kadehleri ince cinsten olup örtüleri peşkirleri hep ketenden mamul olacak. Mutfak takımı da buna kıyas.

Kalyopi bu sözleri can kulağıyla dinlerdiyse de âdeta bir tatlı masal dinler gibi dinlerdi. Ahmet Efendi yine sözünde devam eylerdi:

–Ama bunlar yarın olacak dersek yanlıştır. Bunların en lâzımlarından başlanarak yavaş yavaş tedarik olunacak. Çünkü benim binlerce keselere malik bir mirasyedi olmadığımı ve harç eylediğim parayı mesâî-i yevmiyyemle kazandığımı biliyorsun. Para mevcut ve hazır olmadığı hâlde insanın arzularını zaman hâsıl eder. Hatta senin insan içine çıkabilecek gibi güzelce iki

fistanın da olacak. Kulaklarına takacak güzelce bir çift küpen, bileğine takacak bir bileziğin, boynuna takacak bir madalyonun, parmağında yüzüğün, koynunda saatin de olacak!

Söz bu derecelere yükseldiği zaman bîçare Kalyopi bir tavr-ı tahassürle içini çekti. Ahmet Efendi dedi ki:

–Yalan söylüyorum mu zannediyorsun? Mukavelemizde böyle şeyler bulunmadığı için seni aldatıyorum mu kıyas ediyorsun?

–Hayır efendim! Siz asla yalan söylemezsiniz? Sizi bu yolda yalan söylemeğe kim icbar edecek ki yalan söyleyesiniz?

–Ya öyleyse niçin içini çektin?

–Aklıma bir şey geldi de...

–Aklına geleni bana söylemelisin! Aklına her ne gelirse hep bana söyleyeceksin! Hatta peder ve validene söyleyemeyeceğin şeyleri de bana söyleyeceksin. Beni kendine, peder ve validenden daha yakın bileceksin. Zira onlar seni âşiyâne-i übüvvetten çıkarıp atmışlardır. Şimdi yeniden yapmağa çalışacağımız yuva senin kendi yuvan olacaktır. Söyle bakayım aklına ne geldi?

–Aklıma gelen şey validemin bana vermiş olduğu iki elmas yüzük, bir elmaslı istavroz ile bir de güzelce kordon vardı ki bunlar elyevm merhundur. Başımız pek sıkılmış olduğu zamanlar birkaçar mecidiyeye bunları terhin eylemiştik.

–Hepsi ne kadar mecidiye eder?

Kalyopi zihninde bir hayli hesap eyledikten sonra dedi ki:

–Daha doğrusunu babam bilir ama zannım kordondan madası yani istavrozla yüzükler yirmi beş mecidiye için merhundurlar. Kordon dahi dört lira için.

–Pekâlâ! Bunlar dahi kurtarılacak!

Ahmet Efendinin şu son sözü Kalyopi'nin hayretini arttırdı. Kız derin derin düşünmeğe varıp efendi dahi kızı bu istiğrakında serbest bıraktı. Nihayet Kalyopi dedi ki:

–Bu söylediğiniz şeylerin hepsi icra olunacağına hiç şüphem yoktur. Nezdimde icra olunup bitmiş gibidir. Fakat ben size ne yaptım ki kendimi bu kadar atıfete müstehak eyledim? Sizin bana alâkalı ve âşık olmadığınızı dahi biliyorum.

–En doğru olarak bildiğin bir şey varsa o da budur. Dünyada

irtibat denilen şey yalnız aşktan olmaz ya? Sen benim bu dostluğumu kazanmak için şimdiye kadar hiçbir şey yapmadın. Bundan sonra yapacaksın!

–Ne yapacağım? Ah!... Her ne emrederseniz onu yapacağım değil mi? Sizin emrinizden harf-i vâhid dışarıya çıkmayacağım değil mi? Maatteşekkür efendim! Emrediniz! Kemâl-i memnûniyyetle sizin esiriniz olacağım!

–Allah göstermesin! Bilâkis kemaliyle serbest olacaksın! Canın nasıl isterse öyle hareket edeceksin. Sana yine gönlünden başka hiçbir kimse hükmetmeyecek. Ben dahi sana musallat olmayacağım. Senden istediğim şey, bana esir olmaklığın değildir. Ben esâretten nefret ederim.

–Ya benden ne isteyeceksiniz?

–Ha senden isteyeceğim şey pek büyüktür. Beni kendine kalben ve kalben dost bileceksin. Bir! Gönlünde ne varsa hiç benden saklamayarak gönlün hangi erkeği severse bana söyleyeceksin. İki! Ta ki o erkeğinle seni insancasına birleştireyim! Bir daha...

Ahmet Efendi sözünü bitirmedi. Kalyopi "Hay!..." diye bir nara atıp kendisini efendinin kucağına fırlatıp hüngür hüngür ağlayarak "Gönlüm hangi erkekten mi?..." diye hakikaten gözyaşları içinde istiğrak derecesini buldu.

Bu hâl Ahmet Efendiye dahi tesirden hali kalmadı. Kızı teskine musaraatla beraber dedi ki:

–Söylediğim lâkırdı gayet ciddîdir. İsterim emin olasın ki sana peyda eylediğim ihtisas hiç senin hüsnüne cemaline meftun olduğumdan değildir. Bu meftuniyetin bana lüzumu da yoktur. Bunu her zaman ispat edeceğim. Benim için bir merak, bir arzu, bir zevk, bir lezzet varsa o da seni kendi hanen, kendi yuvan içinde kendi hürriyetine tamamıyla malik bir kız olduğun hâlde görmektir. Arzum bundan ibaret olursa artık senin dahi başka nelerden tevakki etmekliğin ve nelere dikkat edip ehemmiyet vermekliğin lâzım geleceğini söylemeğe hacet kalır mı? Hem ben artık sana böyle lâkırdıları söylemeğe utanırım da! Zira sen bu saatte dört gün evvelki Kalyopi değilsin! İffetine, namusuna malik bir kızsın!

–Hayır hayır! Söyleyiniz söyleyiniz! Bana hepsini söyleyi-

niz! Siz lâkırdı söyledikçe zannediyorum ki Hristos (Hazreti İsa) yanıma gelmiş de beni paklamak için söz söylüyor. Söyleyiniz rica ederim söyleyiniz! Nelerden tevakki etmeliyim? Nelere dikkat edip ehemmiyet vermeliyim?

–Pekâlâ! Söyleyim! Geçirmiş olduğun fena günleri kemaliyle ve tamamıyla unutacaksın! Hiç sana o felâketler vaki olmuş olmayacak. Zira ihtimale pek karîbdir ki şeytanlar asıl bundan sonra senin ayaklarına dolaşacak. Sana ziyade paralar gösterilecek. "Adam, Ahmet Efendinin nereden haberi olacak? Hazır şu kadar parayı kaçırmayalım!" denilecek! Daha ziyade açayım mı?

–Aman ya Rap! Bana bundan sonra böyle sözleri söylemeğe kimin haddi vardır?

–Ananın! Babanın!

–Anamın babamın mı? Aa!... Hiç ümit eder misiniz ki...

–Ümit etmek değil öte tarafa bile geçerim! Sen melek gibi iffetli bir kız olduğun hâlde seni o murdarlığa atmış olanlar, şimdi bir fena yerden çıkmış kız olduğun hâlde böyle hiçbir kimsenin göremeyeceği, işitemeyeceği alış verişlerden mi çekinecekler?

–Hakkınız var efendim! Şimdi bu da benim aklıma girdi. Onların böyle bir şeye cesaret edebileceklerini hiç ümit etmem ya? Fakat ihtimaldir. Dediğiniz gibi, ihtimale pek de karîbdir. Fakat ben ne yaptım siz biliyor musunuz? Haniya içeriki odada Hazret-i Meryem yok mu? Kandilini temizleyip ve önünde diz çöküp kemâl-i hulûsla istavroz çıkararak günahlarıma öyle bir tövbe ettim ki anam da babam da hazır oldukları hâlde hüngür hüngür ağladılar. İnşallah bu pazar kiliseye giderek Hristos Efendimizin karşısında mumlar yakıp bir daha tövbe eyledikten maada her günahımı papaza ikrar ederek günahlarımı da çıkaracağım! Artık bundan sonra bana öyle bir teklif edecek olurlarsa, Hazret-i Meryem'i ve Hazret-i İsa'yı inkâr etmiş olurlar. Hem de başım pek sıkılacak olursa derhâl size söylerim. Papaza da şikâyet ederim. O zaman cümlesini hanemizden tart ederek sürüm sürüm süründürürüz. Zira bize merhamet etmeyen, bizim namusumuza düşman olan hainlere biz de merhamete borçlu değiliz.

–Eğer bu lâkırdıların can ve gönüldense yüreğim rahat ede-

cek Kalyopi. Senin sahihen bir ev kadını olacağına gönlüm inanacak!

–Bu lâkırdılar can ve yürektendir efendim! Bunu size zaman ispat eder. Ben şimdi cehennemden çıkıp cennete girmiş olduğum hâlde tekrar cehenneme giremem. Gebermiş gitmiş mahvolmuşken yeniden doğdum demektir. Kendimi bir daha gebertemem. Hem yapacağınızı tadat eylediğiniz şeylerin bana kalırsa hiçbirisini yapmayınız! Ben minder üzerinde yatar basma fistanı yamayarak giyip sade ekmeği tuza batırarak yemeğe kanaat ederim. Hem gönlüm de hoş olur. Sizin himayeniz benim üzerimde baki olsun da bu dünyada başka hiçbir şey istemem. Size yemin ederek temin ederim ki ben dünyada herşeyi yalan gördüm. Süsler, israflar, zevkler, safalar yalan ya! Bir aralık muhabbet denilen şeyi gerçek zannetmiştim. Yümni Efendi gösterdi ki o da yalanmış. Hatta bütün cihanda en gerçek bir şey varsa o da ananın babanın evlâda olan muhabbetleridir zanneyledikleri hâlde ben onun da yalan olduğunu anladım. Şimdiki hâlde nazarımda gerçeğe benzer bir şey varsa o da sizin bana gösterdiğiniz dostluktur. Rica ederim bunun da bana yalan olduğunu gösterip de dünyada hiçbir gerçek ama hiçbir gerçek bulunmadığına kanâat-i kâmileyle beni külliyen meyus etmeyiniz! Zira ondan sonra merhamet-i İlâhiyye ve belki zât-ı ulûhiyyet dahi nazarımda gerçekliğini kaybederler.

–İtikat ve imana halel getirme Kalyopi! Dünyada vakıa yalan olan şeyler pek çoksa da pek çok da gerçek olan şeyler vardır. Hatta yalan zannolunan şeylerin de pekçoğu gerçektir. Hele irtibatımızın henüz dördüncü günü benim sana olan ihtisasımın da yalan olmak ihtimalini hatıra getirmene asla razı olamam. Bu hatıra bâd-ı semûma benzer ki benim ümit mezrasına ektiğim selâmet tohumunu henüz yeşillenmekteyken mahveyler. İnsanda daima ümit bulunmalı! Hatta ümitleri ihtimalâtın fevkine çıksa bile ol kadar zararı yoktur. Mincihetin faydası dahi vardır. Dünyada en ciddî mesudiyet varsa o dahi insanın gerçekten mesut olduğunu kendi kendisine temin edebilmesinden ibarettir. Buna tesliyyet-i derûnî derler ki o da ümitlerin derece-i kuvvetine mütenasiben kuvvetli olabilir.

Şu yolda giriştiği sözü Ahmet Efendi o kadar bast eyledi ki Kalyopi'ye gerçekten hayât-ı tâze verdi. Hem Ahmet Efendinin

Kalyopi'yle şu yoldaki hasbıhâlleri bir defaya beş defaya mahsus olarak kalmamıştır. Her fırsat düştükçe kıza bu yolda telkinatta Ahmet Efendi hiçbir zaman gaflet etmemiştir.

Yirminci Bap

Bir sabah Ahmet Efendi, İstanbul'daki ikametgâhında yine Kalyopi'ye gitmek için hazırlanırken kapı çalınıp arkadaşı Hulusi Efendi geldi ki yanında bir adam daha vardı. Ahmet "Acaba Hulusi sabahleyin kimi getirdi? Sabahleyin misafir ağırlamakla sıkılacağız" diye düşünürken gelen zatın Rahmi Bey isminde yine Hulusi Bey vasıtasıyla muarefe hâsıl olmuş bir dost olduğunu anlayarak müsterih oldu.

Hulusi Efendi, Ahmet'i giyinmek tedarikinde görünce dedi ki:

–Bu kadar erken hazırlık? Mutlaka Beyoğlu'nadır.

–Evet!

–Sana bir garip tesadüf getirdim.

–O nasıl lâkırdı? Hiç tesadüf getirilir, götürülür, naklolunur bir şey midir?

–Evet! Hikâye edeyim de dinle: Ben bu gece Rahmi'de misafirdim. Sohbet için sermâye-i sühân lâzım ya? Senin hikâyeyi anlatmağa başladım. Hikâye arasında bir aralık Kalyopi için izahat ve tafsilât vermek lâzım geldi. Yümni Efendi ile nasıl muaşaka eylediğini, sonra Yümni'nin kendisini ne surette kaçırdığını, bade ne yolda ayrıldıklarını filânı muhtasaran anlatmağa başlayınca Rahmi sözümü keserek dedi ki: Bu kızın babasının ismi Yorgaki değil midir? Kendisinden büyük Maryola isminde bir hemşiresi yok mudur? Kendisinden küçük diğer iki hemşiresi, bir topal karındaşı bir de...

Bu tesadüf Ahmet Efendinin istiğrabını mucip olarak dedi ki:

–Rahmi bunları nereden tanıyormuş?

–Dinlesen a! Artık Kalyopi'nin hikâyesi için benim ağız açmama lüzum kalmadı. Ta Yümni'den ayrılıncaya kadar olan hikâyeyi bizim Rahmi o kadar etraflı söyledi, o kadar güzel muhakeme etti ki eğer söylediği gibi kaleme alınsa âlâ bir roman

olurdu. Hem de nasıl roman? Bizim hikâye-nüvislerin öyle hayalhanelerinde uydurdukları soğuk şeyler garip tesadüfler bunun yanında halt etsin!

–Ee!

–Nihayet Rahmi dedi ki: Canım a Hulusi! Biraz düşünsen bu familyayı sen de tanırsın! Haniya şu ... Paşanın ... Beyefendinin vesair birçok kibarın konaklarına giden meşhur Rum ebe kokona *** yok mu? İşte sizin Kalyopi onun kızının kızıdır. Hatta bu kız henüz çocukken bizim evimize devam etmez miydi. Babam kendisini pek çok severek ihtiyar herif bütün gün kendisiyle eğlenmez miydi?

–Ee!

–Eesi ben de düşündüm taşındım, vakıa ebeyi derhatır eyledim ama bir türlü Kalyopi'yi Rahmi'nin hanesinde ve pederinin yanında olmak üzere tahattur edemedim. Vakıa çocukken Rahmi'nin hanesine çok gider kendisiyle karındaş gibi beraber oynardıysam da besbelli ihtiyar babasının yanına müdavim olmadığımdan Kalyopi'nin orada bulunduğu günleri derhatır edemiyorum. Neyse kızın bakıyye-i sergüzeştini Rahmi'ye anlattığımda duçar olmuş bulunduğu felâkete o kadar istiğrap eyledi ve bu hâlin vuku-ı imkânını o derecelerde istibat etti ki tarife sığmaz. "Kalyopi bu hâllere duçar olsun ha? Tütüncü Yorgaki bu musibetlere katlansın ha?" dedikçe istiğrabı arttı.

Hulusi'nin bu hikâyesi, Ahmet Efendide dahi bir istiğrabı mucip olarak Rahmi'nin yüzüne baktıkta Rahmi kafasıyla Hulusi'yi tasdik ve teyit ederek dedi ki:

–Evet efendim! Kalyopi hemen beraber büyümüş olduğum bir kızdır. Hangi kızın o felâketlere duçar olacağı mümkün olsa Kalyopi'nin duçar olması mutasavver olamazdı. Kendisini gözden kaybedeli henüz üç dört sene olmadı. Yani pederin vefatından beri kızın haberini alamaz olmuştum. Her hâlde yaptığınız insaniyet ne kadar büyükse bunu lâyık olan bir yere yapmış olduğunuz için derecesi bir kat daha artmıştır.

Hulusi –Hem bizim böyle sabahleyin buraya gelmekten asıl maksadımız ne olduğnu biliyor musun?

Ahmet –Onu da söylerseniz bilmiş olurum.

Hulusi –Rahmi Beyi Kalyopi'nin yanına götürerek görüştürmek için geldik. Bakalım eski dostu tanıyacaklar mı? Tanırlarsa ne hâlde bulunacaklar? Zaten maksadımız kızın zihninden o fikr-i fuhşiyyâtı silmek değil mi ya? Böyle çocukluktan hâl-i ma'sûmiyyet-i tıflâne içinde beraber büyümüş oldukları bir adamı ve şu hâlde o adamdan bazı kelimât-ı pend-âmîz işitmek Kalyopi'ye ziyadesiyle tesir eder diye hesap eyliyoruz. Ama yine sen bilirsin!

Ahmet –Hay hay! Bu hesap bence de doğrudur. Elbisemi giyineyim. Biraz da kahvaltı edelim. Beraber gideriz. Zati bugün ufak tefek bazı mübayaat için senin de muavenetine muhtacım.

Bir yandan giyinmekle beraber diğer taraftan dahi kahvaltı için hanesi halkına nida ederek mâ-hazardan mürettep kahvaltıyı bu defa adetleri üçe baliğ olan refikler tenavül eylediler. Bade çıkıp tramvaya binerek köprü başına ve köprüyü piyade olarak geçtikden sonra tünel tarikiyle Beyoğlu'na varıp oradan dahi piyade olarak konuşa konuşa Kalyopi'nin hanesine geldiler ki vakit dahi öğleye takarrüp eylemişti.

Kalyopi bizim üç arkadaşı sanki her zaman gelen iki arkadaşlar olmak üzere istikbal eyledi. Rahmi'yi birden bire tanıyamadığı cihetle ona hiçbir ehemmiyet vermeyerek yalnız bir başı ile selâm almaktan ibaret hareket gösterdi.

Ancak salona girip de Hulusi Efendi, "Karındaşımız makamında dostumuz olan Rahmi Bey" diye takdim eylediği ve Kalyopi dahi dikkatle delikanlının yüzüne baktığı zaman kendisini tanıyınca kan kalbine toplanarak çehresi sapsarı kesildiyse de olanca gayret ve metanetini toplayarak hâlinden hiç renk vermemeye çalıştı.

Kalyopi'nin bu hâlleri üç arkadaşın üçünün dahi nazarıdikkatlerinden kurtulamamış olduğunu izaha hacet yoktur ya?

Kız, bir aralık kendisine bir iş bularak aşağıya indi. Peder ve validesiyle Rumca olarak söyleştiği sözlerdeki tavr-ı telâş, yukarıda bulunanlar nezdinde dahi anlaşılacak kadar ziyadeydi.

Biraz sonra validesi ve daha sonra pederi ve en sonra Kalyopi yukarıya geldiklerinde kiminin çehresi al, kiminin mor, bazısının kül gibi olduğu hâlde Rahmi'nin yüzüne gülmeğe çalışa-

rak en evvel peder dedi ki:

–Bizi tanıyamadınız mı Rahmi Bey! Vakıa tanınacak hâlde kalmadık.

Rahmi –Nasıl tanıyamadım? Hiç benim sizi tanıyamamaklığım mutasavver midir?

Kalyopi –Ah karındaşım Rahmi Bey! Bak sizin Kalyopi ne hâllere duçar oldu? Pederinizin "Kızım, kızım, sevgili kızım" diye nasıl seveceğini bilemediği Kalyopi!

Valide –Başımıza gelen felâketleri tamamıyla bilmezsiniz ki bizi şu hâlimizden dolayı mazur göresiniz!

Rahmi –Hepsini öğrendim. Hem de daha yeni öğrendim! Fakat mademki Ahmet Efendinin himayesine mazhar olmuşsunuz artık sizin için felâket zamanları sizden başka adamların başlarına gelmiş bir hikâye hükmünde kalmıştır. Hepsini unutmalı! Korkunç bir yoldan geçildiği hâlde insan daima arkasına dönüp bakmaktan yüreğini menedemez ama siz daima önünüzdeki cây-ı selâmete göz dikerek hiç arkanıza bakmamalısınız!

Peder –Keşke geberip gitmiş olsaydım da bu günleri görmeseydim.

Bu sözün cevabını Hulusi Efendi verdi. Dedi ki:

–Hayır! Öye de değil baba efendi! Vakıa şu meselede senin mevkiin geberip giderek bu hâlleri görmemek lâzım gelecek bir mevki ise de eğer bundan sonra familyana gerçekten baba olarak hâlâ o şerefe malikiyet liyakatini ispat edecek olursanız, gelecek günler geçmiş günleri tamamıyla unutturabilir.

Bugün şu yolda başlanmış olan muhavere pek müessir sözlerle biraz daha devam eyledi. Ahmet Efendinin en ziyade dikkat eylediği şey, Kalyopi'nin tavrı olup bîçare Kalyopi beş altı gün zarfında o kadar değişmişti ki çıktığı murdar yere hiç de lâyık olmadığını tavr-ı ma'sûmânesiyle Ahmet Efendinin vicdanına temin edebilmekteydi. Bu tavr-ı ma'sûmâne ise Rahmi Bey ile hâl-i tufûliyyete dair yekdiğerine ihtar yollu söyleştiği sözlerde daha parlak görülüyordu. Hiç şüphe etmemelidir ki bu hasbıhâllerde Rahmi Bey dahi kendisini hâlâ pederinin kucağında bulunan ve bir tıfl-ı ma'sûm olan kızcağız ile konuşurmuş zanneylerdi.

Ya aralıkta bir kere söz sırası geldikçe Kalyopi "Ne yapayım karındaşım? Benim için başka ne fedâkarlık olabilir? Dûçârı felâket olan peder ve validem ve karındaşlarım için işte iffet ve namusumu feda ettim. Canımı feda etseydim ne faydası görülürdü?" tarzındaki özürleri!

Bu özürleri kabul etmemek ve Kalyopi'nin taammüden fahişeliğini hükmedebilmek için insanın kalbi mermerden değil belki muzahrefattan yaratılmış olmak lâzım gelirdi!

Kızın bu yoldaki itizarlarına mukabil Rahmi Bey dahi hüsn-i mukabelede kusur etmeyerek terbiye ve nezaketi asarını maaziyadetin gösterdi.

Şu meclis o gün akşama kadar devam ederek Ahmet Efendi ufak tefek bazı mübayaatı için dahi vakit bulamadı. Fakat bu mecliste söylenen sözler, yalnız Kalyopi'nin değil valide ve pederinin dahi zihinlerindeki fuhuş ve mel'anet bulaşıklarını tathire o kadar yardım eyledi ki güzeran eden muhavereyi hariçten bir kimse dinlemiş olsaydı "Dün bir murdar yerden çıkan kızın hanesinde üç çapkın konuşuyorlar" diye bir zanda bulunmak pek müstebit kalıp belki yekdiğerinin felâketlerine ikballerine müşterek addolunan birtakım yârân-ı sâdıkın bir musîbet-i mâziyye üzerine teessürle beraber bir ikbâl-i istikbâl için sevindiklerini hükmeylerdi.

Üç refikin akşam üzeri Kalyopi'nin hanesinden çıkmaları dahi mahza taam ihtiyacı içindi. Eğer orada karınlarını doyurabilecek kadar yiyecek bulsaydılar hiç de mufarakat etmezlerdi. Bu arzu yalnız arkadaşlarda bulunmayıp Kalyopi ve peder ve validesi dahi o gün edilen sohbet lezzetinden âdeta sekran oldukları cihetle yeni dostlarının gitmelerini hiç istemezlerdi. Maahaza taam, hem de güzelce bir taam etmek ihtiyacı bu arzuya da galebe ederek mufarakata mecbur oldular.

Hulusi ile Rahmi önden çıkıp Ahmet Efendi Kalyopi'ye bir miktar harçlık verdikten ve ertesi gün erken gelerek lâzım olan şeyleri mübayaaya başlayacağını haber verdikten sonra çıktı. Ahmet Efendinin bu haberine mukabil Kalyopi'nin boynunu bükerek gösterdiği tavır "Siz her neyi münasip görürseniz onu yapınız! Bende her tensibinize maalmemnuniye tâbiyetten başka bir hâl göremezsiniz" mefhumunu ifham eylemekteydi.

Arkadaşlar doğruca soluğu Korven lokantasında aldılar. Üçü bir masayı işgal ederek hemen herkes beğendiği yemeği sipariş eyledi. Birkaç kadeh parlatılıp parlatılmayacağına dair ortaya bir söz çıktıysa da içkiye en evvel Ahmet Efendi iştihasızlık gösterdi. Hulusi dedi ki:

–İlk akşam şâir-i meşhûr Victor Hugo'yu ve gelmiş gelecek bütün hukemayı alkışladığımız hâlde bu akşam dahi hikâyenüvis meşhur Alexandre Dumas'yı ve Madam George Sand'ı ve Balzac'ı alkışlamalı mıdır? Bana kalırsa pek münasip our. Zira bu akşam öyle bir vak'anın nihayetindeyiz ki zikrolunan hikâyenüvislerden birisinin eline sermaye olarak geçse koca bir cilt vücuda getirirdi.

Ahmet –Hayır! Sen az kaldı ki beni hamnişîn bir sarhoş edesin. Ben Kalyopi ile kararı verdiğim günden beri ağzıma katre koyduğum yoktur. Hem yine de koymayacağım.

Rahmi –Canım, herkes hâl ve hareketinde hürr-i mutlak değil midir? Ahmet Efendi içmesin. Bizimkiler gelinceye kadar birer ikişer çakıştırırız.

Dedikleri gibi yaptılar. Ahmet Efendi dahi dediği gibi ağzına bir katre koymadı. Çorbalar geldi. Kâseler boşanıp avdet eylediler. Tamam biftekler dahi gelmiş olduğu bir zamanda Sait Efendi ve Cabir Bey isminde iki ahbap dahi lokanta kapısında belirdiler.

"Buyurunuz! Buyurunuz!" sözleriyle istikbal tabiî değil midir? Onlar dahi "Tamam! Hep birlikte!" diye teklifi kabul ederek sofra başında beş kişi içtima eylediler.

Ahmet Efendi ile Kalyopi meselesi bunların dahi malûmu bulunduğundan Cabir Bey yarı lâtife yarı ciddî bir tavırla dedi ki:

–Ahmet Efendiyi burada bulacağımızı hiç ümit eylemezdik. Bir adam genç, körpe, güzel ve bahusus bir haftalık yeni bir metresi olur da yine lokantada mı taam eder?

Ahmet –Öyle iktiza etti.

Cabir –Yoksa Ziynet Beyle siz dahi hemhâl mi oldunuz?

Hulusi –Nasıl Ziynet Bey?

Sait –Vay, haberiniz yok mu? Biz haberiniz var zannedi-

yorduk.

Cabir –Ahmet Efendinin mukallidi olan Ziynet Bey!

Hulusi –Hayır! Bizim bir şeyden haberimiz yok! Hikâye ederseniz lütfetmiş olursunuz.

Sait –Dur öyleyse ben hikâye edeyim. Dört lâkırdıyla "Onlar ermiş muradına" ve daha doğrusu "Onlar ermemiş muradına biz erelim muradımıza"ya kadar gelebilirim.

Ahmet –Ee!

Sait –Efendim! Ziynet Bey bilmem ne isminde bir nazenini seviyordu. Sizin Kalyopi'yi çıkardığınızı haber alınca o da bu hevese düşer. Hevesi esasen fena değil! İşin içinde yalnız bir fenalık varsa o da sevdiği kızın Kalyopi olmamasından ibaret!

Hulusi –Ee!

Sait – Pek sade, pek vazıh, pek tabiî bir şey! Karı evvelâ bir kuru ekmeğe bile razı olacağından bahisle yalnız borcunun verilmesini ister. Borç verilir. Senet yırtılır. Ertesi günü karı hanesi bulunmadığından bahisle temellüken kendisine bir hane alınmasını istemekle beraber bu hanenin kâffe-i masârifi tesviye edildikten sonra kendisine dahi ayda kaç lira verileceğini sorar. Ziynet Bey bunun üzerine küplere biner. Ağzını açar gözünü yumarsa da malûmdur ki hiddet ve gazap hâliyle ağzını açıp yuman adamdan daha gülünç hiçbir şey olamaz.

Ahmet –Nihayet?

Cabir –Nihayeti de ben söyleyim. Nihayet Ziynet Beyefendi darılıp karı ile kat-ı alâka ederse de karının da bundan âlâ isteği ne olabilir? Kırk elli mülâkatta yani üç dört ayda alamayacağı bir parayı def'aten alıp borcundan kurtuldu. Üç dört aya kadar ya Ziynet Beyin tekrar barışacağını veyahut onun kadar vergili bir başka müşteri bulacağını hesapla her hâlde memnun ve müteşekkir kalır.

Hulusi –Demek oluyor ki bu aşüftelerin hepsi göründükleri kadar şâyân-ı merhamet değildirler.

Sait –Ona ne şüphe? İçlerinde öylesi vardır ki yarım okka ibrişim boyu yerin dibine gömülseler yine kokusu dünya yüzünü ifsat eyler.

Ahmet Efendi şu son lâkırdıyı işittiği zaman "Zavallı Kalyopi!" dedi ama bu sözü kalbinden söyledi.

Taam şu yoldaki hikâyelerle hakikaten pek şetaretli yenilerek bade't-taam Sait ile Cabir eğlencelerine ve bizim üç refik dahi İstanbul'da hanelerine gittiler.

Yirmi Birinci Bap

Kalyopi'nin malûm olan suretle halâsı üzerinden bir ay kadar zaman ancak mürur eylemişti ki Ahmet Efendi vaktiyle söylediği şeylerin kâffesini maaziyadetin icra eylemiş bitirmişti. Yani kadınların tabirince nohut kadar oda, bakla kadar sofa denilecek surette dört oda bir salonlu hanecik, her takımıyla mükemmelen teçhiz edilerek rehinde bulunan yüzükleri ve istavroz vesairesi kurtarıldıktan maada Hulusi Efendi, Kalyopi'ye on liralık güzel bir altın bileziği ve bir çift küpeyi bir hediye-i birâderâne olmak üzere ihda eylediği gibi Ahmet Efendi dahi güzel bir saat ve kordon hediye eylemiş ve bundan maada kızın rubası ve çamaşırı da yoluna konulmuştu.

Âdeta hiçbir şeyi olmayan bir hanenin böyle her şeyi ikmal olunmasını bazı kimseler zavallı Kalyopi için çok görerek Ahmet Efendinin Kalyopi uğrunda binlerce lira sarf eylediğini şurada burada rivayet eylemişlerse de Ahmet Efendinin tekmil serveti binlerce liralar derecesine varamayıp Kalyopi için ettiği fedakârlık ise kendi idâre-i câriyyesini asla ihlâl etmemiş olduğundan dahi anlaşılacağı üzere âdeta yüz elli lirayı pek de tecavüz etmemişti.

Şu binlerce lira sarfı meselesi Kalyopi dahi hazır oluduğu hâlde Ahmet Efendiye söylendikte efendi dedi ki:

–Dostların yahut düşmanların böyle itikat edişlerine sevinmelidir. Keşke biz bir Kalyopi için binlerce liralar sarf edebilsek! İnsan varından sarf edebilir. Kalyopi ise o kadar sarfa dahi liyakatini gösteriyor.

Ahmet Efendinin en son sözü en doğru bir sözdü. Zavallı Kalyopi, efendinin mübâyaât-ı vâkıasına kendi arzularını karıştırmak şöyle dursun hiçbir zaman Ahmet Efendiden hiçbir şey istemediği hâlde Ahmet Efendi ne yapmışsa mahza kendiliğinden yapmıştı. Ama Kalyopi göstermiş olduğu şu kanâat-ı mutla-

kasıyla zararlı mı çıktı? Heyhat! Ayda otuz mecidiye hesapları mukaveleleri hep masal hükmünde kalıp Ahmet Efendi bu haneyi âdeta kendisinin ikinci hanesi olmak üzere idareye başladı.

Bir hane için her ne lâzımsa tesviye olunur ve hatta bakkal ahzüitası efendinin zıdd-ı a'zamı olduğu cihetle hane malzemesi kümelice mübayaa ediliyordu.

Lâkin Kalyopi'de ne kadınlık! Valide vé pederi dahi kıza ittibaa mecbur olduklarından hanenin nüfusu yedi sekiz nefere baliğ olduğu ve Ahmet Efendi haftada hemen dört beş defa burada taam eylediği ve sofrada daima bir iki dost dahi bulunduğu hâlde umum masarif ayda sekiz dokuz lirayı pek de tecavüz etmez ve nihayet on liraya varmazdı.

Üç dört ay bu hüsn-i maîşet devam eylemiş olduğu hâlde bir gün Hulusi Efendi tarafından vuku bulan ihtar üzerine Kalyopi'yi bir tecrübe etmek istediler. Böyle hanelerinde kadın kadıncık oturan kızları baştan çıkarmak sıfat-ı mel'ûnânesiyle iştigal eyleyen heriflerden birisini Kalyopi'ye musallat ederek herif kendisine hevesi olan bir beyefendi tarafından gönderildiğini ve beyefendiyi ya hanesine kabul eder veyahut onun davet eyleyeceği bir yere giderse on lira vereceğini kıza anlattığı hâlde cevâb-ı muvâfakat alamaz. Kalyopi yalnız «Benim hiçbir şeye ihtiyacım yoktur. Elimde on lira bulunmağa heves edecek olursam her arzumu yerine getiren adam onu da verir. Hem sen bir daha buralara gelme! Zira ya babama yahut hamime söylersem seni fena ederler» cevabıyla herifi savar.

Bîçare herif Kalyopi'yi baştan çıkarabilmek muvaffakiyetiyle beyefendileri memnun ederse kendi dahi memnun edileceğine kanmış olduğu cihetle birkaç defa daha Kalyopi'yi sıkıştırıp liraların miktarını otuza kadar çıkarırsa da Kalyopi'yi şaşırtabilmek mümkün olamadıktan başka Kalyopi, «Baba! Baba!» diye babasını çağırıp da ızbandut Yorgaki «Ne o kızım» diye koşunca Kalyopi'nin beyân-ı hâl etmesine meydan kalmaksızın herifin ökçeleri kıçını döverek firardan başka bir tedbir bulmağa mecali kalmaz.

İşbu cevâb-ı ye'si Hulusi ve Ahmet Efendilere getirdiği zaman yine bahşişini alınca herif dahi bu hâle şaşar.

Garibi şunda ki aradan dört beş gün, bir hafta geçtiği ve o

müddet zarfında Ahmet Efendi üç dört defa geldiği hâlde Kalyopi vak'adan asla malûmat vermez. Nihayet Ahmet Efendi bir defasında çehreyi biraz ekşiterek kıza der ki:

–Ben bazı şeyler haber alıyorum!

–Ne gibi şeyler?

–Öteden beriden sana adam saldırılırmış! Hiç inkâr etmeyerek doğrusunu söylemelisin! Zira bir de yalancı olduğunu hükmedersem sonra fenalaşırız.

–Öteden beriden adamlar saldırılmasından bana ne? Vakıa saldırıldı. Birkaç defa bazı fena karılar gelerek bana müşteri teklif ettiler. Bir iki de rofyanoslar geldi. Hele bir tanesi fiyatı arttıra arttıra otuz liraya kadar vardırdı. Bunlarda kabahat benim midir?

–Bu kadar çok ha? Bense yalnız otuz liraya kadar arttıran herifi işitmiştim.

–O en sonraki olduğu için onu haber aldınız. Ee, şimdi bu vukuattan dolayı siz bana gücendiniz mi?

–Bana hiçbir haber vermediğine canım sıkıldı. Demek oluyor ki bu evin içinde bazı hâller oluyor da benden gizleniyor.

–Hayır! Sizden gizli bir hâl olmak üzere haber vermemezlik etmedik. Bize böyle heveskârlar çıktığını haber verirsek şayet kendimizi birçok beylerce arzu olunur makbul bir kız imişiz diye size satmak olur mütalâasıyla söylemedik.

–Ee, benim birgün olup da her hâlinden haberdar olabileceğimi...

–Efendiciğim! Her ne zaman hâlden haberdar olursan mutlaka Kalyopi'nin size şâkir-i ni'met olduğu ve bu rahatın kadrini bilerek her zaman burada olsun kilisede olsun sıhhat ve selâmetinize dua ile meşgul bulunduğu ve şayet hava güzel olup da bir bahçeye filân çıkacak olsa hemşiresi ve pederi ile birlikte çıktığı suretlerinden ibaret hakayık-ı ahvâli öğrenerek Kalyopi hakkındaki teveccühünüzün bir kat daha artacağından eminim. Benim kalbim her veçhile müsterihtir. Eğer siz rahatsızsanız beyhude yere rahatsızlık olacağı için teessüf ederim.

Hakikat! Kalyopi'nin şu sözlerinde hiçbir mübalâğası yoktu. Konu komşu bu kızın şu Türke nikâhlı mı olduğunu yoksa bu

Türk şu kızın babası mı idüğini bilemeyerek her hâlde Kalyopi namıyla mahallelerine yeni gelmiş bu genç ve güzel komşularının gayet kadın bir şey olduğunu tahsin ederlerdi. Zira Ahmet Efendi dahi buraya geldikçe öyle gözleri, komşuların genç kızları ve genç karılarıyla müzeyyen olan pencerelerine bakmaktan önünü göremediği cihetle ayaklarının ucu kaldırım taşlarına ilişerek tepe aşağıya gelenler gibi gelmeyip gayet uslu akıllı geldiğinden ve yalnız iki üç zata münhasır olan ahbabı dahi hep kendisi gibi terbiyeli adamlar olduklarından şu küçük ve mesut haneden sem-i dikkat ve nazar-ı tecessüsü davet ve celp eyleyecek bir ses işitilmemesi, herkesin tahsinini mucip olurdu.

Ahmet Efendi bir yandan Kalyopi'nin hanesi levazımını ve kendi tezyinatını itmama çalıştığı gibi bir yandan dahi pederini canlandırmağa himmet ederek herife verdiği cüz'î sermaye ile ahzüitaya sevk ve teşvik eyledi. «Sen familyan için beş para sarf etmeyeceksin. Her ne kazanırsan sermayenin üstüne zam edeceksin. İşin yolunda gittiğini ve ahzüitanda terakki bulunduğunu görürsem ben de sermayeni çoğaltmağa gayret ederim. Aralıkta bir sokağa atar gibi beyhude yere sarf olunan birkaç mecidiyeyi hep sermayeye zam edersen yakın vakitte sermayen kabarır» demiş ve Yorgaki dahi bu sözü Hazret-i İsa'nın kelâmı gibi hüsn-i telâkki eylemişti.

Şunu da kaviyyen ve kat'iyen bilmelidir ki Ahmet Efendinin ettiği efendiliğin kadrini bu hane halkı tamamıyla takdir eylediklerinden efendi her ne söylerse «Hristos söylüyor! Küçük Hristos söylüyor!» diye cümlesi can kulağıyla dinlerdiler.

Birkaç ay zarfında Yorgaki filvaki sermayesini büyültmeğe başladı. Sekiz on lira ile başladığı işi yirmi beş otuz liraya vardırdı. Kendi her ne kazanırsa sermayesinin üzerine zam eylediği gibi Kalyopi ve Ahmet Efendi dahi ceplerinde velev ki bir mecidiye gördüler de ona dahi o gün ihtiyaçları olmadığını anladılar mı? «Al baba, şununla dükkânına hiç olmazsa birkaç paket ziyade kibrit alır da koyarsın» diye babaya verirlerdi.

İmdi halâsının sekizinci ayıydı ki Ahmet Efendi Kalyopi'ye bir de koca buldu. Ahibbasından bir adamın uşağı olan bir Rum delikanlısı vardı ki hâl ve şanı Ahmet Efendinin dahi mücerrebi olup bu çocuğu yanına çağırarak ve Kalyopi'nin

hikâyesini yukardan aşağıya kadar anlatarak eğer kızı alacak olursa babasıyla dahi ortak olmak için kendisine seksen lira dırahoma vereceğini söyledi. Zira o zamana kadar Yorgaki'nin sermayesi seksen lira olmuştu.

Rum uşağı gayet zeki bir adam olduğundan Ahmet Efendinin teklifini maalmemnuniye kabul eyledi. Dedi ki:

–Bir fena haneden çıkmış olması benim için mâni olmadıktan başka nafidir bile! Zira benim gibi bir adamın alacağı karı ne olabilir? Her hâlde bir aralık o murdar mahalle duçar olması ihtimale pek karîb olan karılardan olur. Kalyopi ise bu felâketi tecrübe etmiş. Nöbetini savmış. Ben onun geçmiş ahvaline ne karışırım? Ahvâl-i âtiyesinden ise yine ahvâl-i mâziyyesiyle emin olurum.

Ahmet Efendi çocuğun bu muhakemesini tahsin eyledi. Kalyopi'ye her zaman arzu edegeldiği üzere beyaz rubaları giydirerek Beyoğlu'nda Panayaya kilisesinde kendisi ibnü'n-nikâh olduğu hâlde resm-i nikâhını icra ettirdi.

O gün kiliseden çıkarlarken Kalyopi'den başka anası, babası, karındaşları, hatta kocası dahi hüngür hüngür ağlayarak çıktılar. Hatta Ahmet Efendi dahi gözlerinden birkaç damla yaş döktüyse de bunların hepsi sirişk-i şevk ve şadımanî idiler. Cenabıhak bîçare Kalyopi'ye göstermiş olduğu acı günlerin mükâfatını bundan sonra meşru kocasının âgûş-ı kadirşinâsında ve ana baba yuvasında geçirdiği ve geçireceği tatlı günlerle tayin eylemek takdirindeymiş. İşte kaderin bu hükmü dahi şu suretle yerini buldu.

(İntiha)

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar VII

A C Â Y İ B - İ Â L E M

Hazırlayan
Kâzım Yetiş

ANKARA, 2000

A C Â Y İ B - İ Â L E M

Müellifi
Ahmet Midhat

Tercümân-ı Hakîkat gazetesine tefrika olarak derç ve neşrolunduktan sonra ilk defa olarak ayrıca risale şeklinde dahi tabolunmuştur.

Maarif Nezâret-i celîlesinin ruhsatıyla tab ve neşrolunmuştur.

İstanbul
1299

ACÂYİB-ÂLEM

Esası fünun üzerine mübteni bir hikâyedir.

Birinci Kısım

Bir Âşık-ı Acîb

Bundan on iki sene kadar evvel mâh-ı martta yani nevrûz-i sultânî esnasında idi ki akşam saat on sularında köprüden kalkan şirket-i hayriyye vapurunun kaptan mevkiinde iki efendi arasında gayet şetaretli bir muhavere güzeran etmekteydi.

Evvel-be-evvel haber verelim ki o mevsimde havalar henüz serince olduğundan kaptan mevkiini henüz tente gerilerek ve kanepeler konularak birinci mevki hâline ifrağ edilmemiştir. Belki oturmak için bir hasır iskemleyi bile kahvecilere ancak bir de kahve içerek kırk para vermek tedarik ederler. "Kaptan ile musahabe memnudur" diyen levhada kaptanın bulunduğu davlumbazın öte tarafındaki davlumbazda iki arkadaşın musahabeti de memnu olduğuna dair hiçbir işaret olmadığından bizim iki arkadaş oraya oturmuşlar ve vapurun sür'at-i seyri ile hâsıl olacak rüzgârdan kendilerini vikaye için kaptanlara mahsus olarak yapılan siper arkasına gizlenmişlerdi.

Bunların gayet şatırane olan muhavereleri mevkiin kendilerine en yakın olan köşesinde oturmuş ve bunlara arkasını dönmüş olan bir efendinin sem'-i dikkatini celbeyledi.

Muhavere şu suretle başlayıp devam eylemişti:

-Haberiniz var mı? Bîçare Suphi Bey!

-Ne olmuş? Vefat mı etmiş?

-Hayır! Fakat yarı vefat etmiş de sayılabilir ya? Bîçare çıldırmış! Kah kah kah! Aman görmeye muhtaç!

-Acayip çıldırmış ha?

-Aman görmeli görmeli!

-Zaten onun aklı tam değildi ya? Bugün vapur yapmaya kalkar. Yarın balon ile havaya çıkmaya çalışır. Bir aralık muhteriîn-i zamân niçin insanlara iki kanat uydurmamışlar diye hiddet eder. Ey şimdi acaba aklını ne ile bozmuş?

-Şimdi de aşk ile aklını bozmuş!

-Aşk ile mi? Kih kih kih amma yaptınız ha! Nasıl aşk? Suphi Bey nerede, aşk nerede? Cihanda Suphi'nin nazar-ı hevesini celbedebilecek bir kadın yaratılmış mıdır?

-Hayır öyle söylemeyinizi! Dünyada Suphi Efendiye nazar-ı rağbetle bakacak bir kadın var mıdır diye sormalı!

-Öyle ya! Öyle ya! Aşkta yalnız beğenmek şart değildir. Beğenilmek dahi şarttır. İnsan yalnız sevmekle âşık olamaz. Sevilmek dahi lâzımdır. Ve illâ bazı şuârâmızda görüldüğü gibi yalnız hicrandan micrandan şikâyetle ömrünü, gününü ağlayarak geçiren gülünç bir şey olmak muhakkaktır.

-Fakat efendim işittiğime göre Suphi Beyin aşkı dahi tamam kendisine münasip bir şey!

-Nasıl olduğunu izah buyurur musunuz?

-Âşık Ömer mi haniya hangi âşık bir kurbağanın gözüne âşık olmuş da yedi yıl tamam o hayvanın gözüne gözlerini dikerek bakakılmış. Bunu işittiniz ya?

-Evet!

-İşte şimdi Suphi Bey dahi buna yakın bir sûret-i garîbede âşık olmuş!

-O da korkarım lüfer balığının kılçığına âşık olmuş bulunmalıdır. Kah kah kah! Kih kih kih!

-Hayır öylesi de değil! Keşki lüfer balığının kılçığına âşık olsa idi. Okkası dörde lüfer çok! Bir çuval ile balığı önüne döktümüz gibi âşığımızı bermurat ederdik.

-Ya neye âşık olmuş?

-Tabiata âşık olmuş tabiata!

-Bu tabiat hanım kim oluyormuş? Güzel bir şey mi bari?

-Kah kah kah! Siz de iltizamî olarak mı böyle söylüyorsunuz? Tabiat hanım olur mu?

-Neden olmasın? Bu kadar acîb ve garîb esami yanında bir de tabiat hanım bulunur ise çok mu olur?

-Hanım haniya şu hukemânın bunca bahislere kattıkları tabiat yok mu? Ona bazıları da "Cenabıhakkın kanûn-ı hilkati!" demiyorlar mı?

-Ey!

İşte ona âşık olmuş!

-Kanûn-ı hilkate ha? Eğer ceza kanûn-ı humâyûnuna âşık olsa idi âşık-ı bî-çâreyi maşukuna isal pek kolay olur mu idi. On beş sene müddetle Akka'ya gittiği gibi işte maşukasını sinesine çekmiş olurdu. Lâkin kanûn-ı tabîatı henüz Matbaa-i Âmire'de tab etmediler ki!

-İşte kanûn-ı tabîata âşık olmuş vesselâm!

-Ey tarîk-i visâli nasıl düşünüyor bakalım?

-Evvelki gibi balon ve kanat hulyasına bedel şimdi önünde koca bir harita! Bir yandan memâlik-i hârre çöllerini bir taraftan da buhâr-ı müncemide buzlarını mesaha için elinde pergel gece gündüz uyku uyumuyormuş.

-Vay vay! Anladım! Korkarım maşukası hanımefendi Hindistan dilberlerindendir de Suphi Bey onu Hindistan'da bulmaya gittiği zaman şayet tabiat hanım şimal tarafına kaçacak olursa arkası sıra gidip kutb-ı şimâlî buzları arasında kendisini sıkıştırmayı hulya ediyor.

-Hemen de onun gibi bir şey! Geçen gün ehibbâdan bir zat kendisiyle görüşmüş! "Ah tabiat ah! Sana nasıl vüsul müyesser olacak!" diye hüngür hüngür ağladıkça gözlerinden seyl-i belâ gibi yaş dökülüyormuş! Kah kah kah kah!...

-Vallahi doğrusunu isterseniz ben bu bîçareye gülmekten ziyade acımak istiyorum!

-Ben de acımak istiyorum ama bir türlü elimden gelmiyor.

Şu muhavereyi dinlemekte olan efendi Hicabi Bey diye ehibbâsı meyanında pek ziyade zekâ ve fetânet ile müştehir bir adam olup zaten Suphi Bey ile dahi muarefesi bulunduğundan ve Suphi Beyin böyle şuna buna eğlence olan ahvalini de bildiğinden müstehzi beylerin istihzalarından ziyadesiyle sıkıldı. Kendisi Kuruçeşme tarafında bir yalıya misafirliğe gitmekte olduğu cihetle biletçiden bir Kuruçeşme bileti istemiş olduğu hâlde birdenbire tebdîl-i efkâr ederek "***" diye orası için bir bilet istedi. Suphi Bey orada ikamet eylediğinden Hicabi Beyin o akşam Suphi Beyin hanesine gideceği anlaşıldı.

Vapur*** iskelesine yanaştığı zaman Hicabi Bey zaten Suphi Efendinin hanesi köy içinde hangi mahalde olduğunu bildiği cihetle doğruca o tarafa doğruldu. Saat on bir buçuğu geçiyordu ki tak tak Suphi'nin kapısını çaldı. İçerden "Kimdir o?" sadasını Suphi bizzat kendisi verip Hicabi "Aç Suphi Bey birader!" deyince bir aralık " Evde kimse yok! Beyefendi burada değildir!" sadası geldi ki bu sada dahi Suphi Beyin kendi sadası olduğundan eğer vapurdaki müstehzi efendiler olsalar idi bîçare adamcağızın cinnetini hüküm için bundan vazıh burhan istemeyerek kahkahalarını koparırlardı.

Hicabi Bey, Suphi'nin ahvâl-i hususiyyesini bildiği cihetle kendi ismini vererek "Canım teklifli tekellüflü bir misafir değil!" deyince "Vay birader sen misin!" diye paldır küldür merdivenden aşağıya koştu. Kapıyı da açıp Hicabi'yi karşıladı. Şu veçhile özürler dahi diledi:

-Affedersiniz baba Hicabi! Başkasını sandım. Bilirsiniz ya! Bizde harem falan hiçbir şey yok! Misafirime ikram için lâzım gelen esbabın hiçbirisi yok. Maahaza sizin gibi vara yoğa bakmayacak misafirler dahi olursa da şu aralık birtakım ispati beylerinin istihzaları bir dereceye vardı ki artık insan oğlu ile görüşmemeye karar vermiştim!

-Artık sizin tarafınızdan bu derecesi de mübalâgadır ya?

-Neden mübalâga olsun? Hele buyurunuz yukarıya da bunun kavgasını yukarda ederiz. Kapı önünde mübahase olmaz.

Hicabi Bey içeriye girip kapı kapandı.

Bu hanenin derunu birazcık izaha ihtiyaç gösterir. Zira "zikr-i zarf irâde-i mazrûf!" meselesi en ziyade hükmünü burada gösterebilir. Bu haneyi görmek Suphi Beyi tamamıyla tanımak demektir.

Bu hane bir "ev altı" üzerine bina olunmuş üç oda ve bir sofadan ibrettir. Halbuki binası asr-ı Selîm-i sâlis binalarından olduğunu merdivenden sofaya çıkıldığı zaman insanın alnına gelen bir pencere üzerine resmedilen bir tuğranın tuğrâ-yı Selîmî olmasından anlaşılır. İhtimal ki hane daha eski olup tuğra dahi sonradan resmolunmuştur. Şu kadar ki mezkur hane yapıldığı zaman pek metin olarak yapılmış olduğundan her ne hey'et-i hâzı-

rası bir eski hane olduğunu gösterir ise de çökmek ve yıkılmak üzre bulunan eski hanelerden olmayıp her tarafı hâlâ pek metin, pek mütenasiptir.

Hane içinde döşemeye dayamaya benzer hiçbir şey yoktur. Eğer pencerelere açılmış olan üçer arşın Amerikan bezlerine "perde" namı verilebilirse ona karışmayız. Odaların birisinde Suphi Beyin bir karyolası bulunup üzerine âdeta mükemmel sıfatına lâyık bir yatak tanzim olunmuştur. Yine bu odada bir elbise dolabı bulunarak içinde Suphi Beyin rubaları bulunur. Bundan maada birkaç tabak ve çanak ve çatal ve kaşığın karma karışık yükletilmiş olduğu bir masa dahi diğer odadadır ki burasını da yemek salonu addetmeye imkân varsa bizden itiraz yoktur.

Odanın üçüncüsüne gelince: Bu odanın dört duvarına dörder tabaka raflar bina edilmiştir ki her bir rafın arzı birer metre olup yekdiğerinden irtifaları dahi seksen santimetredir. Bu suretle husule gelen on altı raftan yalnız kapı cihetinde vaki dört tabaka en küçük raflar üzerine beş yüz cilt kadar Arapça, Fransızca kitaplar yığılmış olup diğer üç tarafın rafları üzerinde ise ol kadar nümuneler vardır ki bu derecesi hemen hiçbir kimsenin nümunehanesinde görülmemiştir. Zaten bizce nümunehaneler henüz meşhut dahi değildir ya? Suphi Beyin rafları üzerinde ise türlü türlü ağaçların kütük mukattalarından bed ile böcek nevinden olarak iğneler ucuna saplanmış haşarâta varıncaya kadar madeniyât ve nebatât ve hayvanât nümuneleri dopdoludur. Hele İstanbul civarında bulunan her nevi böcekleri, kuşları ve birçok nev'-i nebâtâtı Suphi Bey bizzt toplayıp kurutmuş ve nebatâttan kurudukları zaman renklerini kaybedenleri dahi elvân-ı tabiiyyesine göre boyayıp her dem taze denilebilecek bir surete koymuştur.

Şu boyamak maddesini müteakiben haber verelim ki Suphi Bey sanâyi-i nefîseden ressamlıkça bayağı maharet peyda eylemiş olup nümunehanesinin bir büyük kısmını teşkil eyleyen resimler bir aralık kara kalem şeyler iken bunların irae eylediklerı letafeti verecek renkleri nakıs olmasını bir veçhile tecviz edemediğinden Suphi Bey Beyoğlu'nda ve İstanbul cihetinde en mükemmel hususî kütüphaneleri gezerek ve birçok erbâb-ı ilim ve marifet ile görüşerek mezkur resim ve tasvirleri bir kere el-

vân-ı tabiiyyesine göre boyadıktan sonra her renk yağlı boyalar ile ayrı ayrı resimlerini de yapmış. Binaenaleyh meselâ çiçek nümuneleri meyanında sapları üzerinde karanfiller görürsünüz ki bunları boyayıp taze hâline koyduğu gibi onun yanında el kadar bir levha üzerine kaç cins ve kaç renkli karanfil tabiatta mevcut ise cümlesinin birer resmini dahi yapıp asmıştır.

Raflardan birisi dahi âlât-ı fenniyyeye mahsus olup bunlar meyanında bir adet mükemmel hurde-bîn ile epeyce mükemmel bir de rasat dürbünü vardır. Hele elektrik makinesi pek küçük bir şey ise de son usul üzre yapıldığı cihetle bayağı büyük makinelerin görecekleri işleri dahi görebilir. Bir tane muhalliyetü'l-hevâ makinesi edinebilmek için Suphi Beyin bir oda döşemesi satmış olduğu meşhurdur. Bu saydığımız aletler tedkîkat-ı rûzmerresi için en ziyade lâzım olan şeyler olup bunlardan maada Suphi'de ahvâl-i ru'yet ve sair mevâdd-ı hikmette kullanılmak için birçok aletler dahi vardır.

Mekânından mütemekkini dahi tanımak için hane içine ilk atfetmiş olduğumuz şu nazar kâfidir. Zaten hikâyemizde Suphi Beyin işbu kitaplar ve nümuneler ve aletler içinde ne suretle ömür geçirmiş olduğuna dair birçok bahislere girişilecektir. Binaenaleyh hanesinin bu suretle intizamından maada büyük hemşiresinin vefatıyla bir de dadısı makamında bulunan bir ihtiyar Arap cariyeyi mücavirlik suretiyle Hicaz'a gönderdiği zamandan yani yedi seneden beri bu haneye akraba va taallûkat namıyla kadın erkek hiçbir kimsenin girmemiş olduğunu ve Suphi Beyin tek başına yaşadığını haber verirsek vereceğimiz malûmât-ı ibtidâiyyeyi ikmal etmiş oluruz.

Hicabi Efendi yukarıya çıktığı zaman Suphi Bey kendisini işbu kütüphane ve nümunehane ve alethane ittihaz olunan odaya aldı ve oturması için bir kırık koltuk işaret ederek dedi ki:

-Siz benim gibi zeytin ekmek ile akşam taamı etmeye alışmamışsınızdır. Burada öyle lokanta filân da yoktur. Bir miktar balık tedariki mümkün ise de bizim üç tavuktan ikisi beş on gündür yumurtlamakta olduklarından epeyce taze yumurta teraküm etmiştir. Siz biraz kendinizi eğlendirmeye çalışınız. Ben dahi size âlâ tereyağı içinde bir yumurta pişireyim.

-Birader beyefendi! Eğer benim için hiçbir zahmete girmezseniz daha ziyade teşekkür ederim. Feylosoflukta ben de sizden aşağı kalmam. Hiçbir şey öğrenmedim ise bari yemekten maksat telezzüz olmayıp vikaye-i hayât olduğunu öğrendim. Binaenaleyh yumurtanın muhafaza edeceği hayatı zeytin ekmek dahi muhafaza edebilir.

-Pek doğru söylediniz. Zaten bir haftadan beri yumurtaların terakümünü temin eden şey dahi bu mütalâa değil midir? Fakat artık bugün biraz dışarıya çıkmış ve iskele bakkalında güzel tereyağı görmüş olduğumdan bu akşam canıma bir de ziyafet çekmek için bir miktar yağ alıp yumurtaların mevzu oldukları dolaba koymuştum. Fakat zamanı yumurta pişirmek ile geçirmekten sizinle sohbet üzerinde geçirmek daha tatlı olduğundan haydi şu yumurtadan vazgeçelim de zeytin ekmeğimiz ile kanaat edelim.

-Bu hâl benim için daha büyük bir ihtiram ve ikram addolunur.

Suphi Beyefendinin bu sözlerinden anlaşılan hâl ve tavrı eğer ca'lî ve riyakârane bir şey olsa idi dünyada ondan ziyade şâyân-ı istihzâ hiçbir adam tasavvur bile olunamazdı. Ancak Suphi Beyin bu hâl ve tavrı ve sûret-i güftârı kendisi için o kadar tabiî bir surette idi ki bunda ca'lîye, riyaya benzer hiçbir şey görülmedikten başka hakikaten birçok senelerden beri dünyadan el çekerek şöyle fünun âleminde kendi kendisine yaşamakta olduğu anlaşılırdı.

İki ahbap karşı karşıya oturarak Hicabi Bey sigarasını yaktı ve Suphi dahi nargilesini tazeledi. Nargileyi sigaraya tercih etmekteki hikmet ise bir defa tazelenen nargilenin bir saatten ziyade devam ederek binaenaleyh işgali daha ziyade olmasından ibaretti.

Dereden tepeden bazı söz mukaddematı güzeran edildikten sonra Hicabi Bey dedi ki:

-Size pek ciddî bir şey söyleyeyim mi? Şöyle kitaplar, nümuneler, âlet-i fenniyyeler içinde geçirmekte bulunduğunuz ömür hakikaten şâyân-ı gıbta bir ömürdür. Âdeta tabiat âlemi içinde yaşamaktasınız.

-Ne dediniz? Ne dediniz? Tabiat âlemi içinde yaşamaktayım mı dediniz?

-Öyle ya? Şu oda içinde her ne görmekte isem hep âlem-i tabîatı tetkik edecek şeylerden ibarettir.

-Bazı kadınlar görürsünüz ki şapkasının üzerine bir tavus tüyü talik ederler. Böyle bir tüy talik etmekle o kadını tavusa malik addeder misiniz?

-O ne demek?

-O ne demek olduğunu pek âlâ anladınız. Âlem-i tabîattan benim tetkik edebildiğim şey bir tam tavusa nispetle bir tüy kadar da değildir. Ah! Cenâb-ı kadir-i kayyûm hazretlerinin milyonlarla, milyarlarla tadadı kabil olamayan masnuât ve mahlûkat-ı acîbesini tetkik nerede, ben nerede!

Suphi'nin bu ahı hakikaten cângâh idi. Öyle bir ah ki ancak âşık olanlarda görülür. Hatta bu aha Hicabi dikkat ederek biraz da gülümsedi.

Suphi ise hiç sözünü kesmeyerek eliyle bir levhayı işaret eyledi ki onun üzerinde nice bin böcek kuruları iğneler üzerine saplanmış idiler. Onu göstererek dedi ki:

-Şu böceklerden en adîsini alınız. Meselâ kunduz böceği ki çocukken elbette siz dahi ayağına iplik takarak bir hayli uçurmuş ve böcek uçar ve siz koşarken elbette birkaç defa ayağınıza taş, topaç iliştirerek düşüp burnunuzu dahi kanatmışsınızdır. İşte o en adî böceği elinizde şöyle bir nazar-ı ibretle bakınız. Bu bir böcek üzerinde icrası lâzım gelen tetkikatı icra edip bitirmeye acaba ömr-i beşer kifayet eder mi? O elvan nedir? O letafet nereden geliyor? Bir de böceği şu hurde-bînin altına koyunuz da hey'et-i umûmiyyesini haricen temaşa ile rengine, letafetine hayran kaldığınız tüylerini birer birer temaşa ediniz. Bakınız her bir tüyü bir tavus tüyüne ne kadar faiktir. Aman ya Rab! Yine meraklarımı tahrik ettiniz! Ah! Ya Cenabıhak beni kör yaratmalı idi veyahut kanûn-ı tabîatını böyle bir milyon adamın aklı bir yere gelse aciz kalacak kadar vasi yapmayıp sunûfı mahlûkatın efradını azaltarak tetkiki kabil olabilecek bir surette yaratmalı idi.

Suphi Bey şu sözü o kadar âşıkane ve müstağrakane söyle-

mişti ki Hicabi Efendi evvelki tebessümden âdeta nadim olarak bu koca adamın hâlini kemâl-i ehemmiyetle temaşaya lüzum görmüştü. Sordu ki:

-Pek âlâ! Sizin kör yaratılmanızı mı tercih ederdiniz yoksa âlem-i tabîatın şimdiki vüsatinden daha az vasi olmasını mı? Hulya bu ya! Söz ile âlem-i tabîat tagayyür etmez ya?

-Doğrusunu söyleyeyim: Benim kör yaratıldığımı tercih ederdim. Düşününüz ki güzel yüzlerde tecelli eden ve ismine yalnız "cemal" denilip mahiyeti hiçbir kimse tarafından tayin olunamayan şey kudret-i ilâhiyyeyi muvazene için ne büyük bir nokta-i tedkîkdir! Bu temâşâ-yı celîlden bütün cihanın mahrum kalmasını tecvize imkân tasavvur olunabilir mi? Ben kör olayım da görmeyim! Bunu tecviz ederim. Fakat dünyada "cemal" mefkûd olmasın da başkaları onu hayretle temaşadan mahrum kalmasın.

Suphi'nin şu sözü kendisinin vapurdaki beyler nezdinde mecnun mu yoksa bir hakîm-i bî-adîl mi olduğunu muvazeneye medar olabilirdi.

Hicabi Bey, Suphi Beyi zaten tanıdığı cihetle kendisinden aldığı şu cevaptan müteaccip olmadı. Fakat bundan mukaddem Suphi'nin bu derecelere vasıl olduğunu kemaliyle tahkik etmemiş olduğundan şimdi kendisinden şu cevabı alınca Suphi'nin bir hayli terakki eylemiş bulunduğuna zahip olarak işte bunu tahsinde bulundu.

Tedkîkat-ı tabiiyyâta ne kadar âşık olduğuna dair Hicabi'nin Suphi'ye söylettiği sözler şundan ibaret kalmadı. Ezcümle Suphi'nin âlem-i tabîattan müâhedât-ı vâkıası pek az olduktan maada daha ziyadesi için imkân dahi müsait olmasından pek ziyade meyus kaldığı hakkındaki bir sözü üzerine demişti ki:

-Seyahat etmekte bulunduğunuz âlem-i tedkîkatta birkaç hatve daha ziyade atabilmek için ne yapmak lâzım olduğunu düşünüyorsunuz?

-Ne yapmak lâzım olduğunu mu düşünüyorum? Pek sade bir şey! Benim gibi bir meraklı olan ve fakat benim kadar tetkikata muvaffak olamamış bulunan bir adam için şu oda içinde gördüğü-

nüz eşyanın lâakal iki bin beş yüz üç bin lira kıymeti vardır. Ben iki bine razıyım o parayı alıp bunları vererek badehu mezkur para ile seyahate çıkmalıyım. Ah seyahat ah!

-Ya ömrünüzü sarfederek biriktirdiğiniz bu nümunelere muahharan acımaz mısınız?

-Azizim bunlar birer hikâye kitabına benzerler. Bir kere okur mütelezziz olursunuz. Muharririn efkâr-ı âliyye ve muhakemât-ı feylosofânesini daha güzel tetkik için bir daha okursanız belki daha ziyade lezzet alırsınız. Üçüncü, dördüncü defasında ise artık o hikâyeyi ezberlemiş olursunuz. Binaenaleyh bütün ömrünüzü yalnız bir kitabın tekrârî-i mütâlâasıyla sarfetmek istemezsiniz ya? Elbette onu satıp başka asarı dahi görmek istersiniz. Eğer âlem-i tabîatın muhteviyatı yalnız şunlar olduğuna kani olsa idim bu odayı bütün dünyaya bedel ittihaz ederek hiç de buradan ayrılmayı hatırıma bile getirmezdim. Şu elde bulunan nümuneler üzerine tetkikatın son derecesine varmaya çalışarak ifnâ-yı ömr ederdim. Lâkin âlemde daha neler var. Ah seyahat! Ah seyahat!

Suphi Bey bir yandan bu sözü söylemekle beraber diğer taraftan eli bilâ-ihtiyar sağ tarafında bulunan okkalık bir ekmeği koparmaya uzandı. Kopardığı parçayı ağzına attı. Çiynemeye başladığı zaman misafiri dahi hatırına gelerek dedi ki:

-Ha! Sahih! Taam vakti geldi. Rakı falan zevkiniz midir?

-Estağfirullah!

-Aferin size! Muasırlarımız meyanında işrete mübtelâ olmayanları pek az görmekle müteessif oluyorum. Efendim işret insanı iştigâlât-ı zihniyyesinden menediyor. En büyük lezzet ise iştigâlât-ı zihniyyeden hâsıl oluyor. Kendisini bir hâl-i bî-hûşîde bırakmaktan ne lezzet alıyorlar bir türlü akıl erdiremiyorum. Haydi buyurunuz taam edelim.

Diye Suphi yerinden kalktı. Okkalık ekmeği yakalayarak içeriki odaya vardı. Hicabi dahi arkasından gidip evvelce tarif eylediğimiz masanın başına oturdular. Kaşer peyniri, tulum peyniri, Kayseri pastırması, zeytin, havyar falan hep birer kap derununda mevzu oldukları hâlde orada hazîr idiler. İkisi dahi istediklerinden birer miktar alarak yemeye başladılar.

Esnâ-yı taamda söz yalnız insan oğlunun hevesatı artması kendisini yormaktan başka bir şeye yaramadığı tarzında birtakım hikemiyata dairdi. Hicabi Efendi bunları tamamen dinledikten sonra makam-ı tasdîkde dedi ki:

-Ona şüphe yok. Sade giyinmiş bir adam hangi yerde olsa oturmakta hiçbir tekellüfe ihtiyaç görmez. Güzel giyinmiş bir şık ise oturbilmek için mutlaka bir sandalyaya muhtaç olup sandalya bulunmayan yerlerin kâffesi kendisine diyâr-ı gurbet kadar garip gelir. Maahaza hevesâtın bu derecesi vardır ki yine insanı yormaksızın refahını itmam edebilir. Meselâ bir lokanta bulunarak taam vakti oraya gitmek ki mutfak ve aşcı gailesi ve vekilharcın sirkatleri endişesi olmaksızın insan istediği gibi karnını doyurbilir.

-Doğrudur efendim! Lâkin lokantaya külbastı ısmarlayıp da bir saat beklediğiniz hâlde sabır ve takatı tüketerek hiddetle kalkıp yürüyüverdiğiniz yok mudur? Böyle yerlerde insan parası ile bir minnet altına girer. Maahaza burada öyle bir lokanta bulunsa devama katlanırdık. Lâkin o da yok. Bereket versin ki yok da biz dahi o külfetten azadeyiz.

Suphi Efendi hakkında buraya kadar almış olduğumuz malûmattan mütebeyyin olan husûsîyet-i ahvâli asla ifrat ve tefrite hamlolunamazdı. Zira bu yolda yaşamak için nefsine hiçbir zahmet vermeyip âdeta dünyada yaşayış bundan ibaret olmak üzere memnunen şu azadelik hâlinde bulunurdu. Onun için dünyaya gelmekten murat sâni-i Rabbânîyi temaşadan ibaret olup yemek içmek, giyinmek kuşanmak gibi şeyler ise masnûât-ı ilâhiyyeyi temaşa ile ruhunu gıdalandıracak olan insanın vücudunu da muhafaza için lâzım gelen esbaptan addeyler ve bunlar ne kadar sade ve sehlü'l-husûl olurlar ise ömürden asıl istifade için o kadar çok zaman kazanmış olacağını hükmederdi.

Taamdan sonra tekrar kitaphaneye geldiler. İspirto ile kahve pişirmek dahi Suphi'nin en sade esbâb-ı mükeyyifâtından olmasıyla ispirtoya ateş verildi. Ve onun mavi ve safi ziyası bir şetâret-i mahsûsa ile temaşa edilerek kahve pişip içildikten sonra yine muhaverede devam olundu.

Hicabi dedi ki:

-Demincek"Ah seyahat" diye bir tahassürde bulunuyordu-

nuz. Külfet-i seyâhati ihtiyardan ise odanız içinde bütün âlemi gezmiş olsanız müreccah değil midir? Zira bugünkü günde matbuat ol kadar ileriye gitmiştir ki bütün âlem-i tabîatı ciltler içinde cem edebiliyor. Türlü türlü resimler ile tasvir dahi ediyorlar. Meselâ Dr. Schwınfurt'un Afrika seyahatnamesi elde dururken insan artık Afrika'ya gitmedim, görmedim diyebilir mi?

-Doğru söylüyorsunuz. Bugün insan bir Avrupa lisanına vâkıf olursa vakıa bütün erbâb-ı tedkîkin tedkîkat-ı vâkıasını kitaplarda görebilir. Lâkin bu neye benzer bilir misiniz? En güzel bir yahaktan yahut en lâtif bir dudaktan buseyi ben alırım da size dahi yalnız şapırtısı ile mütelezziz olmayı teklif ederim. İşte ona benzer! Acaba Dr. Schweıfurth'un Afrika'da vahşilerin maîşet-i tabiiyyeleri içinde o zamana kadar emsalini görmediği nebat ve hayvanâtı tetkik eylediği sırada aldığı lezzeti onun kitabını okuyanlar alabilirler mi? Binaenaleyh o lezzeti ben dahi istediğim gibi almalıyım. Maşukam bulunan dilber-i tabîatı istediğim gibi derâgûş ederek sarmalıyım. Bu ise ancak seyahat ile olur. Ah seyahat! Bin defa tekrar ederim, bin defa tekrar ediyorum, bin defa daha tekrar edeceğim, diyeceğim ki ah seyahat!

Hicabi Bey, Suphi Beyin yüzüne kemâl-i dikkatle bakarak o koca feylosofun ahvali hakkında zihninden bir anda bin şey geçtiği hâl ve tavrından anlaşıldıktan sonra dedi ki:

-Seyahat için gösterdiğiniz bu heveslerin beni de heveslendirmeye başladığını söylersem inanır mısınız?

-Cenabıhakkın hafâyâ-yı kudret-i sâniiyyesini muvazeneye medar oln kanûn-ı tabîata siz dahi âşık mısınız?

-Vallahi beyim! Benim tabiiyyât ile hiç iştigalim yoktur. Ayıp değil a! İnsan cehlini bilir ise bari kendisini cehl-i mürekkebten kurtarmış olur. Maahaza ben dahi ömrümü beyhude geçirmedim. Ben de bizim âlem-i İslâmmiyetimize taallûku olan ilimleri gördüm. Şimdi ise anlıyorum ki her ilim bir maşuk-ı hakîkîye vüsul ve hiç olmaz ise takarrüp için bir yoldur. O maşuk-ı hakîkî ise...

Hicabi Bey sözü bu vadiye dökünce Suphi'nin hâli bütün bütün başkalaştı. Başındaki saçları dimdik kesilip marpuç dahi

elinden düştü. Parmaklarıyla saçlarını birkaç kere taradı. Feylosofun bu hâlini görünce Hicabi Bey dahi sözünü keserek onun yüzüne bakmaya başladı.

Suphi güya bir okyânus-ı bî-nihâyenin ka'rına birkaç kere dalıp çıktıktan sonra garip bir tebessüm ile dedi ki:

-Baba Hicabi! Gerçek bu hakikate vasıl oldunuz mu? Eğer bu hakikate vasıl oldunuz ise kümmelindensiniz! Her ilim, her meslek bir maşuk-ı hakîkîye isal yolu olduğunu anlamak âdeta mertebe-i kemâldir. Zira nasdan ağlebini görürüz ki bu yolları değil o maşuk-ı hakîkîyi o aşk-ı ezelî ve ebedîyi, o neşve-i pâk-ı rûhânîyi dahi farketmeyerek aşk denilen bir güzel kızı derâgûş etmekten ve neşe denilen şey dahi kadehleri devirmekten ibarettir zannederler.

-Buralarını takdir etmiş olduğum gibi demincek hüsne, cemale dair söylediğiniz iki söz dahi zihnimi hayli tevsi eylemişti.

-Evet! Vakıa güzel yüz sevilir. Zira güzellik denilen şeyin neden ibaret olduğunu şimdiye kadar hiçbir hakim, hiçbir şair, hiçbir ressam tayin etmemiştir. Yüzü teşkil eden müfredatın birer birer methallerine muvafık ağız, burun, göz, kaş, çene ve dudak falan hep bir araya getirilse ihtimal ki yüzüne bakılamayacak kadar acip bir şahıs teşkil eder. Halbuki müfredât-ı mezkûrenin her biri onlar hakkında edilen medâyihe muvafık olmadığı hâlde bir yüz görürsünüz ki onda cemal mütecelli olup insan baktıkça doyamaz! Doyamadıkça bakar! Bu cemal işte cemâl-i ezelîden aksetmiş bir nurdur. Kâinat içinde günâ-gûn renkler nazara letafet verirler. Fakat sakın hükmetme ki gül pembesi denilen renk asma filizi denilen renkten daha güzeldir. Kezalik hevâî mavinin kanarya sarısından lâtif olduğunu hükmetmek gibi bir hatada dahi bulunma! Bunların hepsi vech-i mahbubu teşkil eden müfredât-ı cevârih gibidirler. Asıl letâfet-i elvân ise nûr-ı şemsten ibarettir. Müfredât-ı mezkûre üzerinde insanın gözlerine revnak veren letafet hakikten nûr-ı şemsten ibarettir. Zira o nûr-ı şems müntafi olduktan sonra onun makamına bir başka ziya koymuş olsalar o gül pembede asma filizi de, kanarya sarısı da havâî mavi de insana âdeta bembeyaz yani fıkdân-ı elvân suretinde görünürlerdi. Bu garîbe hikmet-i tabi-

iyye ile bedaheten sabittir.

-Of! Ne güzel bast-ı hikmet eyliyorsunuz.

-Ah! Bunu bast eden ben değilim! Kanûn-ı sun'-ı İlâhîye benden evvel, benden ziyade âşık olan erbâb-ı tedkîki böyle bast etmiş de işte ben size nakleyliyorum. Hâsılı azizim cemâl-i mahzâ cemâl-i ezelî ve ebedîdir. Hem kıyas etmeli ki bu cemal dahi hâlik değil mahlûktur. Sâhib-i cemâl hâkim-i kâinat hazretleri o cemalin dahi hâlikıdır. İşte cemala âşık olmak var ise o cemale âşık olmalı. Vuslat-ı hakikiyye var ise ona vasıl olmalı!

-Biaynihi bizim tasavvufta öğrendiğimiz adapatn bahis eyliyorsunuz. Turuk-ı vüsul başlangıçlarında birbirinden başka göründükleri hâlde gide gide cümlesi bir yola vardıkları gibi ulum ve mesalikin kâffesi dahi hep o hedef-i maksûd-ı umûmîye müteveccih olduklarını anlatmak istiyorsunuz değil mi?

-Evet! İşte mislini dahi arz edeyim:

(Parmaklarını pergel gibi açıp işaret ederek) Pergel ile şöyle bir daire resmedersiniz. Merkezi yok mu? Farz ediniz ki hedef-i maksûd-ı umûmî işte o merkezdir. Bu daireyi gözünüzün önüne koyduğunuz zaman usulen size en yakın olan cihet "cenup" ve önünüzde bulunan taraf "şimal" ve sağ tarafınız "şark" ve sol tarafınız dahi "garp" sayılır. İmdi dâire-i mezkûreyi şarktan garba, şimalden cenuba ikişer nısıf kutra taksim etmek üzre iki hat çekiniz. Bu hâlde dört rub daire husule gelir. Bu hatlardan şimalden cenuba gelen hattın bir ucu kutb-ı şimâlî diğeri dahi kutb-ı cenûbî addolunsun. Şarktan garba giden hattın dahi bir ucu şark ve diğer ucu garp noktaları sayılsın. Badehu farzediniz ki bir adam şarktan garba ve diğeri garptan şarka gidiyor. Bunların ikisi bir semte müteveccih sayılırlar mı? Ne gezer? Yekdiğerinin tamamıyla zıddına gidiyorlar. Kezalik birisi şimalden cenuba ve diğeri cenuptan şimale giden adamlar dahi yekdiğerinin zıddına birer istikamet almışlar demektir. Halbuki meslekleri işte bu kadar yekdiğerinin zıdd-ı muhâlif olan adamların kâffesinin hedef-i maksûdu gidi gide hep bir merkeze çıkar!

-Aferin koca Suphi!

Hicabî bu sözü söyledikten sonra derununda kendi kendisine dahi şu sözü söyledi:

-Sana mecnun diyenler mecnundur ey hakîm-i bîmisal!

Suphi sözünde devam ile dedi ki:

-Yalnız zahir-bîn olmakla kalanlar güya küçük şeylere ehemmiyet vermeyerek büyük şeylerle uğraşmak tekebbürüne kapılıp "Acaba tabiat mahz-ı ulûhiyyet ve ulûhiyyet-i mahza mıdır?" diye öyle bir bahre dalarlar ki nihayet kendi emvâc-ı evhâmı arasında helâk olup giderler. Acele etmeyelim a karındaşım! Acele etmeyelim! O merâtib-i âliyyeye varmazdan evvel sarf-ı zihn edecek daha nelerimiz vardır! Ulûmun kâffesi hakikate vüsul için birer yoldur demiştik. Düşünelim ki "hesap" dediğimiz ulûm-ı miftah "a'dâddan bahseder" diye hemen söyleyip geçiveriyoruz. A'dâd ise birden başlarmış. Bereket versin ki sıfırdan başlar diyenler dahi bulunmuş. Halbuki sıfır denilen şey varlık ile yokluğun nokta-i itidâlidir. Sıfırın üst tarafında ne kadar a'dâd, varlık işaret edebilirlerse sıfırın alt tarafında dahi o kadar a'dâd, yokluk işaret ederler. Şu "+" zait işareti bir hikmete mebni icat olunmuş ise ya bu "-" nakıs işareti hikmetsiz olarak mı işaret olunmuş. Sıfırın üst tarafındaki varlığı birler, binler, milyonlar, milyarlar diye nihayet kentilyonlara kadar saymışlar. Fakat zihninize bununla kanaat gelir mi? Kentilyonun üst tarafı yok mudur? Ezelî ve ebedî varlık kendisinden ibaret olan maşûk-ı umûmîye, ol maksûd-ı umumîye nispetle hiç varlık denilen şey kentilyonda nihayet bulur mu? Yirmi bir haneden ibaret bulunan bir kalem rakamın varlığa nihayet vermesi haddine mi düşmüş? Bu rakamları yirmi bir değil yüz bir bin bir hatta kentilyon bir derecesine kadar isal etseler yine varlığa nihayet verememiş olurlar. Ama a'dâdda böyle nihayeti bulunamayacak kadar olan miktarlara sevk-i zihin etmek insanı çıldırtırmış. Çıldırtır ya? Günde bir buçuk kıyye rakı içerek bir iltihâb-ı dimâğ ile çıldırmaktan ise işte bu neşve-i hakikiyye ile çıldırmalıdır. A'dâdın varlığı böyle kentilyon kere kentilyon haneli rakamlar ile dahi tahdit olunamayacağı gibi yokluğu dahi böyle nihayetsizdir. İşte miftâh-ı fünûn olan bir ilm-i hesâb evvel-be-evvel insana ebediyyet ile ezeliyyet arasındaki nispeti bu suretle gösteriyor. Binaenaleyh ilm-i he-

sâb maksûda vüsul yollarından birisi addolunmamalıdır.

-Hakkınız var azizim! Hatta maksuda isal demek dahi "hakk-ı marifetine ârif olamadık" demekten ibarettir, değil mi?

-Öyle ya? Bundan sonra hendeseye geçelim. En evvel önümüze hatt-ı müstakîm çıkar değil mi? Acaba bu hatt-ı müstakîm hendese kitabında gördüğümüz kadar yani birkaç parmak tulunda bir çizgiden ibaret midir? Yoḳ! O çizgiyi uzatabilmek mümkündür. Öyle değil mi? Bir metre kadar uzatabiliriz. Bin metre kadar uzatabiliriz. Birkaç bin kilometre kadar uzatabiliriz.

Daha ziyade uzatabiliriz. Sonu, nihayet bulunmayacak kadar uzatabiliriz.

-Öyle ya! Meselâ küre-i şemse en uzak olan yıldızların daire-i muharrikiyyelerinin kutru kadar uzatabiliriz. Meselâ bizim küremizden en uzak sevâbitenin tayin eyledikleri bu'da kadar uzatabiliriz ki akılları cinnete tahvil eyleyecek bir sür'atle kat'-ı mesâfe eden ziya bile o yıldızlardan bize kadar ancak birkaç yüz senede gelebilir. Halbuki o hatt-ı müstakîm dahi bu'd-ı mücerredi evvelce bilmek için bir vâhid-i kıyas, bir ölçü bile addolunamaz. Zihnimizi bu'd-ı mücerrede doğru sevkedelim efendim! Ama zihnimiz yorulmuş! Ama bu tahayyüle dimağımız tahammül edemeyerek çıldırır imişiz! Ne yapalım? O zaman dahi ع ش ق ا ت ك ر ت د ا ن د ن ب ر ت ل د ت ك ن د ن ز ج و خ ش و س ت ـ ڈ

!ا ق ع ل ا ن ن و ا ي د ن ر ك ن د ا ز ا ر ت پ ز ي ر ي ت ا م ؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛؛

diye cinnetimizle müftehir ve mütelezziz oluruz!

Can kulağını Suphi'ye hasredip dinlemekte bulunan Hicabi Bey bahsin şu suretle yükselmesi üzerine öyle bir derinden göğüs geçirdi ki sadrı gümbür gümbür gümbürdedi!

Suphi ise sözünde şu suretle devam eyledi:

-Vüsul mümteni olan iki müntehayı göstermek... Hayır! Göstermek denilemez! İnsanın pîşgâh-ı acz ü hayretine koymak hususunda hesap ile hendesenin bir oluşlarına ne dersiniz?

-Hepsi bir demek mi ya?

-Evet hepsi birdir zahir! Hele o elâ gözlü kozmoğrafyaya,

belâlı hey'ete atf-ı nazar edersek!... Ah! Kâinat içinde darı tanesi kadar kalmayan şu dünyanın üzerinde küçüklüğü insanı çıldırtacak derecede kendimi gördükçe mabudumun azîmet-i kibriyâsına karşı ne tatlı bir mahviyet ile mahvolup giderim.

-Ey! Bunlarla seyahat arasındaki nispet?

-O! Pek vazıh! Pek bedihi! Bunu size nasıl tarif edeyim? Farzediniz ki mahbûbe-i tabîat cennet hurileri olmak üzere bazı erbâb-ı tasavvurun dedikleri gibi yetmiş yıllık mesafe kadar boyu uzun bir mahbube imiş. Velev süllim ben o mahbubenin en şevk-engîz bir mahallinde bulunayım. İnsan mahbubesinin her letafetini temaşa arzusunda bulunmaz mı? Endamının, vücudunun her cihetini görüp, okşayıp, sevip nimet-i visâliyle istediği gibi dil-îr olmayı istemez mi? Binaenaleyh mahbûbe-i tabîatın her letafetini görmek için onu evirip çevirip istediğimiz gibi derâğuş edemeyiz. Belki kendimiz külfet-i seyahati göze aldırarak onun letafetlerini taharri ve temaşaya gitmeliyiz!

Suphi burada kesip nargilesini tazelemeye davrandı.

Hicabi ise kafasını iki elleri içine alarak öyle bir suretle dalmış gitmişti ki Suphi'nin buraya kadar söylediği şeyler ile uyandırmış olduğu kuvve-i müfekkire ve vâhimesinin tefekkürât ve tevehhümâtı nazarında âdeta vücut bulup tecelli ederek uyanık iken rüya görmek suretinde bir hâle giriftar olmuştu.

Fakat Hicabi bu hâlin de farkında değildi. Hâlâ Suphi söylüyor da kendisi dinliyor zannediyordu. Binaenalyh nargile dolup da ateşlenerek ilk defa guruldadığı zaman şu sadâ-yı ecnebî Hicabi'yi bîdar eyledi. Şaşkın şakın etrafına bakına bakına bir tavr-ı istîzah ve istifham ile "Ey?" dedi.

Suphi dedi ki:

-Eyisi işte böyle azizim! Âleme gelmekten bir maksat varsa ben zannediyorum ki o maksat dahi tedkîkat-ı tabiiyye ile Cenâb-ı Hâlik-ı mutlak ve sâni-i a'zam hazretlerinin kudret ve maharetine hayran olmaktır. Zevk de bundan ibarettir.

-Hakkın var azizim!

Vakit gecenin saat üç büçuğu dördü olup mart ayında bu zaman ise arık yatağa girmek zamanı olduğundan Suphi Bey "Arkadaş birer kahve daha içelim de yatalım mı? Bizim geve-

zelik sizin başınızı ağrıttı ise de ne yapalım? Benim gibi çıldırmış bir adamın hanesine gelen misafirin işte böyle başı ağrır. Mecnun değil miyim? Boğazınıza sarılmadığıma teşekkürler ediniz!" demesiyle Hicabi Efendi kahveye rağbet göstermekle beraber canı hiç de uyku istemediğini ve uyku safası kendisine her zaman müyesser olan safalardan olup halbuki bu geceki bahisten aldığı lezzet her zaman mümkün olan şeylerden bulunmadığını dermeyan etmiş ve mecnunluk bahsine gelince biraz evvel derunundan kendi kendisine söylediği şeyi bu defa Suphi Beye söyleyerek böyle bir hakîme mecnun diyenlerin kendileri mecnun olduklarını hükmeylemişti.

Suphi dedi ki:

-Benim zannıma göre akıl ve cinnet denilen şeyler dahi hep binnisbe akıl ve binnisbe cinnettirler. Tabiata hayran olmak cinnet ise mucizât-ı tabîata karşı kayıtsızlık dahi cinnettir. Safayı tedkîkat-ı tabîatta aramak cinnet ise vur patlasın çal oynasın âleminde aramak dahi cinnettir. Binaenaleyh biz birtakım iyş u nûş erbabının cinnetlerine acıdığımız gibi onların dahi bizim cinnetimize acımalarına hak vermeliyiz.

Nümunesini buraya kadar görmüş olduğumuz sohbet kahve pişinceye kadar değil yataklara girinceye kadar dahi uzanıp gitti. Ve Suphi'nin ağzından inci döker gibi çıkardığı dürer-i hikmeti Hicabi hep dikkat ve ehemmiyet ipliğine dizmekte asla ihmal etmezdi.

Suphi'nin hanesinde topu birtakım yatak bulunduğunu bilmediğimiz hâlde "yataklara girilinceye kadar" diye yataklarının taaddüdünü ima etmiş olmaklığımıza taaccüp eylememelidir. Kahveler içildikten sonra Suphi "Şimdi Servinaz Kalfa gelsin de yataklarımızı yapsın" diye gülerek ayağa kalkıp Servinaz Kalfanın dahi kendisinden ibaret bulunduğunu işvebaz bir cariyeye mahsus olabilecek kırılış ve dökülüşlerle anlattıktan sonra karyolasını darmadağınık etti. Üç şilte ve bir ot minderden mürekkep olan yatak takımından iki şilteyi yere serip ot minder üzerinde yalnız bir şilte bıraktı. Ve üç adet yüz yastığından ikisini yerdeki yatağa koyup karyoladaki bir yastığın altına dahi paltosunu koyarak besledi. İki yorgandan birisini yerdeki yatağa ayırıp sandıktan yalnız bir temiz çarşaf çıkararak

onu da yerdeki yatağa serdi. Ve bu yerdeki yatak hesapça daha mükemmelce olduğundan onu misafire arz eyledi.

Suphi Efendinin "Siz buraya buyurunuz demesine "Estağfirullah" falan diye özür göstermek muktezâ-yı nezâket addolunmazdı. Zira o böyle azade adamlara en ziyade cefa veren bir şey olabilirse o dahi beyhude nazlar, yavan özürler ve tatsız nezaketlerdir.

Yataklara girildikten sonra Suphi Bey eline bir Avrupa haritası alarak "Ben şimdi hiç olmazsa hayalen olsun seyahata çıkacağım. İşte harita elimde değil mi? İstediğim yerlere gidip gezeceğim! Siz dahi kendinizi nasıl eğlendirebilirseniz öyle eğlendirmekte muhtarsınız!" deyince Hicabi Bey "Ben de işittiğim sözlerin zihnime verdikleri safayı hiç bozmaksızın safâ-yı hâba varacağım" dedi ise de zihni o kadar meşguldü ki Suphi Bey horul horul horlamaya başladığı hâlde bile Hicabi henüz uykunun mukaddemasını dahi görememişti.

İkinci Kısım

Cinnet-i Aşkın Sirayeti

Sabah olup da Hicabi Bey uykudan uyandığı zaman karyolayı Suphi Beyden hali gördü. Güneş ise bayağı yükselmiş olduğundan saat bir buçuktan ziyade tahmin olunabilirdi.

Hicabi derhal giyinerek Suphi'yi kitap odasında buldu. "Gel bakalım arkadaş! Sizi rahatsız etmemek için kahvemi burada içiyordum" diye misafirine dahi bir kahve pişirmekle iştigale başladı.

"Sizi rahatsız etmemek" lâkırdısı üzerine Hicabi dedi ki :

-Sizinle zaman geçirmek insanı rahatsız değil bilâkis derecesiz mütelezziz ediyor. Bu gece bütün geceyi kâh balonlarla gökyüzünde, kâh vapurla denizde seyahat ederek geçirdim.

-Balonlarla seyahat mı? Demek oluyor ki siz bunu dahi tahayyül eylediniz. Halbuki bu gece balonlarla seyahate dair biz hiçbir şey söylememiştik.

-Âlem-i tabîatı tetkik seyahatinde değil miyiz ya? O hâlde zihinler kendi kendilerine balona dahi teveccüh ederler.

Bu balon meselesini Hicabi bililtizam dermeyan eylemişti. Zira Şirket-i Hayriyye vapurunda Suphi'nin cinnetini eğlence edinenler ol hakîm-i müdekkikin bir zaman balonlarla seyahati ve hatta kanatlanıp uçmayı dahi merak edinmiş olduğunu dermeyan eylemiş olduklarından Hicabi Bey bu bapta dahi Suphi'yi biraz söyletmek isterdi.

Suphi gibi zaten mesâil-i fenniyeyi kendisine dert edinceye kadar merak eylemiş bulunan bir zat söylemek için en adî vesileleri bekleyeceğinden bir yandan kahveyi bişirip misafirini takdim etmekle beraber diğer taraftan balon meselesini dahi şerhe başladı.

Dedi ki:

-Balon seyahatinin ehemmiyeti karadan edilecek seyahat derecesine varamaz ise de birkaç defa için icrası pek mühim, pek

lâzım bir şey de budur. Balonlar icat oluncaya kadar bulutlardaki kuvâ-yı elektrikiyyeye lüzumu veçhile zihin sardırılamamıştı. Ecsamın gökyüzünden yere sukûtu hâlinde indikçe sür'atin arttığına dair olan kanunları dahi balonlar mertebe-i bedâhete çıkarmışlardır. Yeryüzünden yükseldikçe hevâ-yı nesîmînin hararet ve bürudetince görülen tahavvülâtını balonlarla tecrübe etmek zevkli ve pek mühim bir şeydir. Hele yeryüzünde meselâ şimal rüzgârı estiği hâlde biraz yukarda aksi bir rüzgâr esmesi veyahut yeryüzünde hava sakin iken yukarda fırtınalar ve boralar vukuu veya bunun aksine olarak sath-ı kürede boralar hüküm sürdüğü hâlde yukarda havanın sakin olması gibi acayibi temaşa eylemek daha ziyade lâtiftir. Ya arzın şekli kürevî olduğunu balon ile re'yü'l-ayn görmek az tuhaf, az mühim bir şey midir? Sath-ı zemîn üzerinde insan denizde bile bulunarak hiçbir mania tesadüf etmeyecek olsa sath-ı münhanî-i arzdan görebileceği mesafe pek mahdut kalır. Kendisini binnisbe pek dar bir ufuk ile muhat bulur. Fakat balon ile yükselmeye başladığı zaman dâire-i ufk dahi tevessua başlayarak nihayet bir derece-i irtifâa varır ki güya küre-i arzın haricine çıkmış da oradan temaşa ediyormuş gibi küreviyyeti hemen bedaheten müşahedeye başlar. Vakıa bu tecrübeyi henüz bihakkın icra eden yoksa da mümkün olan derecesi dahi az garip değildir. Bunun için gayet kuvvetli bir dürbün bulunmak lâzım gelip sath-ı arz o dürbün ile temaşa edilirse pek çok mesafeler insanın ayakları altında görülür. İşte bu temaşalar için balon ile seyahat lâzımdır. Yoksa asıl tedkîkat-ı tabiiyyât yeryüzünde, hem de karalarda ve bahusus piyade olarak icra olunan seyahatlar ile kabildir.

Kahveler içildikten sonra dahi bahsin arkası bırakılmadı. Hatta yine mâ-hazardan bir kuşluk taamı edilip o zamana kadar dahi vakitlerini hep kanûn-ı tabîatın tetkikatına ve bunun için dahi seyahatler icrasına dair sözler ile geçirdiler.

Bu bahisler Hicabi Beyi ol kadar müstefit eylerdi ki sabah vapurlarıyla İstanbul'a inmek azminde iken akşamın son vapuruna ancak yetişebildi.

Hele zihninden asla silinmeyecek derecede zihnine yer etmiş olan söz şu idi:

-Ona mecnun diyenler asıl mecnundur. Dünyada akl-ı müces-

sem bir adam varsa o dahi Suphi'den ibarettir.

Hicabi Beyefendi oldukça servet sahibi bir adam olmakla beraber devletçe memuriyeti dahi kendisini terfih edebilecek bir derecede idi. Tahsili yalnız ulûm-ı şarkiyyeye münhasır olduğunu kendisi dahi itiraf eylemiş olup halbuki Suphi ile şöyle uzun uzadıya görüştükten sonra acâyib-i fenniye merakı onu dahi bir derecelerde istilâ eyledi ki bu merakı hâl için behemehal bir ecnebi lisan tahsilini lâzım ve lâ-büd addeyledi.

O zamanlar ise Prusya ile Avusturya arasındaki Sadowa muharebesi henüz vukua gelmiş olup o zamana kadar Almanya hakkında bizim Osmanlılar nezdinde malûmat pek mefkûd iken Almanların yalnız iğneli tüfekler istimalinde pek mahir adamlar olmayıp bunlardan ne kadar hükema ve fudala gelmiş olduğuna dair malûmat-ı lâzıme yeni intişara başlamıştı. Hicabi Efendi Alman lisanınca mevcut olan kütüphanenin sair lisanlar kütüphanelerinden daha fakir değil bilâkis daha zengin olduğunu güzelce tahkik eyledikten sonra kendi kendisine dedi ki:

-İçimizde Fransız lisanını bilenlerimiz pek çoktur. Alman lisanı ise ol kadar münteşir değildir. Haydi ben dahi şu lisanı öğrenip hiç olmazsa bununla beyne'l-akrân bir temeyyüz edeyim.

Vakıa Hicabi Efendi artık tahsil zamanını geçirmiş ve yaşı otuza yaklaşmış ise de bu misillü erbâb-ı gayret için hiçbir veçhile zamân-ı tahsil güzeran eylemiş sayılamayacağından Viyanalı bir tabibi kendisine muallim tayin ederek Alman lisanını tahsile başladı. Bir lisanı kolayca öğrenmek için şart-ı a'zam o lisan ehlinin içinde yuvarlanmak olduğu cihetle Hicabi Bey dahi artık Galata ve Beyoğlu'nun birahenalerine devama başladı. Ehl-i işretten değil idiyse de gaz limonatasından başladığı rağbeti yavaş yavaş bira derecesine kadar vardı.

Bir yandan Alman lisanını tahsil eder ve bir yandan dahi mesâil-i fenniyeye rağbet eylerdi. Bu merakta bir dereceye vardı ki Osmanlı lisanı üzere tercüme ve telif edilmiş bulun âsâr-ı fenniye ve hikemiyyenin kâffesini tedarik ve mütalâadan maada ez cümle aslı Arnavutluk ahalisinden olup hikemiyyât ve tabiiyyâtta yed-i tulası fünûn-perestân nezdinde daima kemâl-i tazîmle takbil edilmekte bulunan Hoca Tahsin Efendi'den dahi mahsusen dersler almaya başladı.

Malûmdur ki hâce-i müşârunileyh kendi şakirdânını yalnız muntazam surette tedris ile müstefit etmeyip nice mebâhis ve muhaverât-ı fenniye ve hikemiyye ile dahi zihnini tevsi ve basar-ı basîretini tenvir eylerdi.

Elhasıl gerek lisanca ve gerek fününca tahsili arttıkça merakı dahi artarak altı yedi ay zarfında Hicabi Efendi bir dereceyi buldu ki memuriyetini bu tahsil için mani addederek istifasını verdi. ve o zamana kadar yalnız Suphi Bey hakkında verilmekte bulunan mecnunluk hükmü bademe Hicabi Bey hakkında dahi verilerek mecâlis ve mehâfil-i zürefâda sonu gelmez kahkahalara Hicabi dahi medar ve sermaye olurdu.

Ehl-i dilin birbirini bilmemesi ve sevmemesi insaf değilmiş. Halbuki Hicabi Efendi daha sevdâ-yı tabîat cinneti kendisine intikal etmemiş olduğu zamanlar dahi Suphi'yi tanımış ve takdir edip sevmekte bulunmuş olduğundan bu defa onunla hemhâl ve hemfikir olunca devamını dahi artırdı. Haftada birkaç defa mutlaka hanesine giderek gece yarılarına kadar muhâverât-ı fenniye ve hikemiyye ile vakit geçirirdi. Hatta her zaman Suphi'nin yatağını paylaşmak mucib-i zahmet olduğundan Hicabi Bey kendi hanesinden birtakım yatağı Suphi Beyin hanesine aşırmış ve bu suretle şu zahmet ve külfeti dahi ortadan kaldırmıştı.

Hicabi ile Suphi arasında yalnız bir fark varsa o dahi Suphi'nin dünyada hiçbir kimsesi bulunmamasına mukabil Hicabi'nin zevcesi, iki çocuğu ve bir hemşiresi ve bir de kendisinden küçük biraderi bulunmasından ibaretti. O zamana kadar ailesi halkına muhabbeti ve hanesini terfihe gayreti başkaları için dahi bir misâl-i lâzimü'l-imtisâl olan Hicabi Efendi artık idâre-i beytiyyeyi küçük karındaşına havale ederek zamanını ya kırlarda kelebek ve böcek avlamak ve otlar, kökler, çiçekler toplamak veyahut Suphi'nin hanesinde muhâverât-ı fenniyeyi sabahlara kadar uzatmak ile imrara başlayınca bundan ailesi fevka'l-had dilgîr olmaya başladıkları gibi eşi dostu dahi onlarla hem zeban olarak Suphi'yi ta'n ve teşnîe koyuldular. "Allah belâsını versin, kendisi çıldırmış olduğu gibi bizimkini de çıldırttı" sözleri bunların vird-i zebânı olmuştu. Sair erbâb-ı muâheze ise familya halkından daha ileriye vararak o misillü

erbâb-ı fennin âdeta mecânîn-i muzırradan olduklarını ve eğer hükûmet-i seniyye bunları dâr-ı şifâya doldurur ise ayn-ı isâbet eylemiş olacağını hükmederlerdi.

İşte yaz mevsimi bu suretle geçtiği gibi kış mevsimi geldiği zaman Hicabi Bey hemen hiç de evine barkına uğramaz oldu. Zaten evine gelecek olsa dahi mutlaka Suphi Bey ile beraber gelip zamanlarını yine muhâverât-ı hikemiyyelerle imrar ederlerdi. Bu muhâvere-i hikemiyye bitip tükenir şey midir ki Hicabi'yi ona bir fasıla verebilsin de biraz da dünyasını, kendini ve ailesini düşünsün!

Bir akşam Hicabi Bey Firuzağa târaflarında vaki kendi hanesinde Suphi Beysiz bulunarak familyası halkı kendisine böyle yalnızca malik olabildikleri için sevinmekte iken saat üçten sonra çat çat kapı çalındı. Kapı açıldıkta Suphi Bey gelmiş olduğu görülerek hane halkı ne kadar meyus oldu, ne kadar kızdı ise Hicabi bilâkis o kadar memnun olup arkadaşını istikbale can attı.

Artık aralarındaki münasebet senli benli söyleşmek derecelerini bulmuş olduğu cihetle Hicabi dedi ki:

-Aman birader! Ne kadar isabet ettin! Akşamdan beri nasıl vakit geçireceğimi bilemeyerek iç sıkıntısından çatır çatır çatlamakta idim.

-Aman kardeş! Sana bir müjde ile geliyorum ki sevincinden çıldırmalısın!

-Korkarım târih-i tabiî kitaplarında mevcut olmayan bir böcek keşfeyledin!

-Değil değil! Daha mühim! Şimale efendim şimale!

Suphi bu sözü o kadar telâşla söylemişti ki âdeta Hicabi dahi arkadaşını çıldırmış sanarak dikkatli dikkatli yüzüne baktı.

Merdiven ayağında bu bahsi uzatmak zaten adem-i memnuniyetlerini anladığı hane halkını bir kat daha çıldırtacağını bildiği cihetle Hicabi Bey arkadaşını yukarıya alarak sordu ki:

O nasıl lâkırdı? "Şimale şimale" ne demek?

-Kutb-ı şimâlîye kadar seyahata gitmek maksadı husule ge-

liyor.

-Deme Allahı seversen!

Hicabi'nin bu sözü dahi Suphi'den daha az mecnunane bir telâşla söylenmemişti. Suphi cevaben dedi ki:

-Beyoğlu'ndan, İngiliz Clup Commercialinden geliyorum. İstanbul civarında bulunan böcekler ile ot ve çiçeklere dair tertibine muvaffak olduğum iki koleksiyon yok mudur?

-Ey?

-Evvelki gün bir İngiliz seyyahı bize gelerek bunları görmüş hem de kemâl-i hayretle temaşa eylemişti. Meğer herif bunları mubayaa merakına düşmüş. Bir dostuma tavassut etmesini rica eylemiş. O da dün bana işi aşmıştı. Pek de satmak niyetinde olmadığımdan bin âdet sterlin lirası verirse vereceğimi söylemiştim. Herif bu fiyatı kabul ederse ne dersin?

-Allah aşkına!

-Ama yalnız nümuneleri istemiyor. Benim yapmış olduğum resimlerimi de beraber istiyor. Haniya pek de pahalı olmuş olmayacak öyle değil mi?

-Öyle ama....

-Dur! Dahası var. Yalnız bu kadar değil. Alış veriş yalnız bundan ibaret olsaydı ben belki razı olmazdım. Clup Commercial'de bir de Mısırlı beyzade var. Yok beyzade değil, paşazade imiş.

-Ne zade olursa olsun.

-Öyle ya! Ne zade olursa olsun. İngiliz bizim kütüphanenin mekemmeliyetini bu Mısırlıya hikâye etmiş. Hatta bir müşteri bulursam satacağımı da söylemiş. Mısırlı ile konuştu. Kataloğu mucibince ve mubayaa fiatıyla satın alacağını söyledi. Kendisi dahi kitapların intihabı hususndaki maharetimden istifade edecek.

-Öyle ya! Sen onları intihap edinceye kadar ne zahmetler çektin?

-Yalnız zahmet mi ya? Ne kadar kitap alıp sattım! Hâsılı altı yüz liradan ziyade de kitaplar eder. Yarın Mısırlı ile kütüphaneyi temaşaya gideceğiz. Anlamıyor musun? Anlamıyor

musun? Bin altı yüz lira ele girince artık İstanbul'da kim durur? Ah seyahat ah! Mahbûbe-i tabîata vüsul yolu sensin!

Nümunehanesi ile kitaphanesi için bundan evvel bin altı yüz liradan daha pek çok ziyade paha takdir eylerken şimdi bu kadar ile iktifasına Hicabi Bey biraz istiğrap eyledi ise de bu merakını açıktan açığa halletmek istemeyip yalnız şöyle bir sual irat eyledi. Dedi ki:

-Geçenlerde bir mülâkatımızda seyahat için üç bin altın kadar tahmin ediyordun. Şimdi ise bin altı yüzü de kâfi görüyorsun. Acaba evvelki tahmin fahiş mi idi? Yoksa şimdiki tahmin mi azdır.

-A gözüm! Seyahat denilen şey bir bina değildir ki kaç kuruş masraf gidecek diye bir keşif defteri yapılsın. Eğer bazı kibarın seyahatları gibi seyahat edecek olursak o zaman bir tahmin mümkün olursa da bu tahmin dahi doğru olamaz. Zira seyahatte insan ne kadar parası varsa o kadar sarfeder. Halbuki seyahat hususunda bir de Asya-yı vustâ'dan ibret almalıdır. Herifler dilenerek cihanı dolaşırlar.

-Öyle ama onlar memâlik-i İslâmiyyede dolaştıklarından kendilerine sadaka verenler bulunur. Memâlik-i İslâmiyyenin haricinde selimane çıkmak kabil olur mu?

-Elde keşkül sokaklarda gezilemez ise de başka türlü istiane ve istimdat dahi kabil olur. Lâkin işte bizim ona dahi ihtiyacımız kalmadı. Bin altı yüz lira ile lâakal bin altı yüz gün seyahat edebilirim. Daha ziyadesi de ne lâzım?

Hicabi Bey vakıa bu miktar bir para ile uzun uzadıya seyahat edebilmek mümkün olduğunu teslim eyledi. Ancak memâlik-i İslâmiyyede olduğu gibi onun haricinde dahi dilenerek seyahat mümkün olduğu meselesini Suphi Efendinin izah etmemesi Hicabi'nin bu bapta şüphe üzerine kalmasını istilzam eyledi. Binaenaleyh bunu da refikinden sordu. Suphi dedi ki:

-Bazı gazetelerde hiç görmedin mi meselâ Asya-yı vusta seyahatinden avdet eylemekte olduğundan bahisle filânca zatın falan mahalde bir konferans vereceği ve o konferansta müşâhedât-ı vâkıasını hikâye ile herkesi müstefit eyleyeceği ilân olunur ki bu cemiyetlere dühul için ekseriya ziyadece bir ücret ko-

yarlar ve cemiyete gelinmeyecek olsa bile biletlerini kabul ve ücretlerini ita etmeleri için kibara gönderirler. İşte bu konferansların hasılatı o seyyaha iane olur. Bir de şimendiferlerde, vapurlarda fakir olan seyyahlar için meccanen mürur biletleri alınabilmek mümkündür. Bunun için dahi bazı erbâb-ı maârif tarafından tavsiyeler alınarak kumpanyalara müracaat olunabilir. Elhasıl ilmî ve fennî cemiyetler seyyahlara muavenet akçesi verebilecekleri gibi esnâ-yı seyâhatte birtakım manastırlarda falanlarda insan kendisini misafir kabul ettirebilir. Hele Avrupa medeniyetinden biraz uzakça bulunan memalikin kâffesinde ve âdeta vahşiler diyarında bile ebnâ-yı sebîl haklarında misafirperverlik öteden beri mer'î olduğu gbi bundan sonra dahi olagidecektir. İşte insan külfet-i istiâne ve istimdâdı ihtiyar edecek olursa parasız seyahat dahi mümkün olabilir ise de seyahattan maksat kitâb-ı tabîatı okumak misillü azim bir istifade ise o meşguliyet bir tarafta dururken diğer cihetten nereye baş vursam da bir muavenete nail olsam diye zihni meşgul etmek caiz olamaz.

Demek oluyor ki seyahat merakı seni buralarını tahkike kadar sevk eyledi ha?

-Sorar mısın a kardaş sorar mısın? Kaç defa başımı alıp çıkıvermeyi kurdum ise de cesaretsizlik mani olmuştu.

Suphi zaten geç vakit gelmiş idiyse de seyahatin imkânı tahakkuk etmeye başlaması üzerine o kadar sevinmişti ki gözlerine uyku girmediğinden gece pek geç vakte kadar Hicabi ile hep şu seyahat sözlerini uzattı gitti. Ondan sonra Suphi'nin gözleri kapanarak yatağı içinde uykuya daldı ise de gözlerini kapadığı anda rüya gören batınî gözlerine yeniden tarîk-i seyâhat görünmeye başladığından sanki hiç uykuya varmamış da gözleri kapalı olduğu hâlde lâkırdı ediyormuş gibi yine hep seyahat meselesini sayıklamakta idi.

Hicabi'ye gelince: Suphi Beyden sonra dahi onun gözlerine uyku girmedi. Seyahat meselesi nazarında büyüdükçe büyümeye başladı. Kendi kendisine dedi ki:

-Aksaray'da bir oda içinde dünyaya gel. İstanbul'dan harice çıkmaksızın büyü! Bu yaşa geldiğin hâlde henüz İzmit'e bile gidip görmemiş ol! Füsûl-i erbaa yirmi otuz defa yekdiğerini takip

eylesin de seni hep İstanbul ufku içinde görsün. Ey insanoğlu! Bir coğrafya haritasına hiç nazar-ı ibretle bakmıyor musun? Dünya yalnız senin bulunduğun noktadan mı ibaret? Daha bu kadar karalar denizler var. Her karada İstanbul'a mahsus olan acayipten başka nice bin acayip var. Ve denizde kezalik! Halbuki senin cibillet-i beşeriyyen cüst u cûya o kadar maildir ki yolda giderken herkes bir tarafa baksa ve o baktıkları tarafta hiçbir şey görünmese sen dahi mevcut olmayan şeyi görmek için yolundan kalarak durup bakarsın! Kıyafeti biraz garip olan bir adama tesadüf edecek olsan acaba bu nasıl adamdır diye nazar-ı istigrâbın derhal onun üzerine dikilir. Ya cihanın etrâf-ı sâiresi senin cibillet ve cüst u cûnu neden gıcıklamıyor? İstanbul'u gördün ise gördün! Anladın ise anladın! Bu dünyaya bir daha gelecek değilsin ki etrâf-ı âlemi o ikinci gelişte temaşa edesin! Vâsıta-i seyr-i seyâhat henüz muntazam olmayan yerlere gidemezsen de muntazam olan yerlere pekâlâ gidebilirsin. Bugün İstanbul'dan Amerika'ya kadar gitmek azmi de gitmekten başka türlü değildir. Yalnız vapurların ve simendiferlerin kat' edecekleri mesafenin uzunluğundan ibaret bir fark vardır.

Biz Hicabi'nin kendi kendisine söylediği söze şurada hitam veriyor isek de Hicabi'nin kendi nefsine olan hitabı bundan ibaret değildi. Hicabi bu hasbihali uzattıkça uzattı. Âdeta sabah açılmaya başladığı hâlde bîçare adamcağız hâlâ sigaraların birisini yakıp diğerini söndürmekte hâlâ bu seyahat meselesini düşünmekte idi.

Zihninin karar kıldığı nokta imkânın son derecesine kadar insan için seyahatin vücuhundan ibaret olup doğduğu yerden ölünceye kadar ayrılmayan bir adamı hemen dünyaya hiç de gelmemiş hükmü verilmemek lâzım olduğunu hükme kadar vardı.

Bu hükümde Hicabi'nin isabet ve adem-i isâbetini bilemeyiz. Biz burada bir muhakemenin hakemi veyahut mümeyyizi olmayıp bir vak'anın nâkili olduğumuzdan yalnız hikâye-i vukûât ile iktifa eyliyoruz. Vukuatın şimdi şu ana mahsus olan sureti ise Hicabi Beyin zihninde şu suretin tahakkuk etmesinden ve kendi kendisine şöyle bir söz söylemesinden ibaretti.

"Cenabıhakkın insana iki göz vermesinden maksadı eğer

"görmek" ise insanın seyahat etmesi vaciptir. Görmek hikmetinin muktezası bize, etrafımıza bakmak lüzumunu hissettiriyorsa etrafımıza birkaç hatve atmak lüzumunu da mutlaka hissettirmelidir. Gözlerini yalnız bir noktaya dikerek o noktadan ayırmayan insana eğer "Deli" diyebilmek mümkün ise seyahat etmeyen insana dahi bu sıfatı vermek kabildir. Zira insanın içinde doğdu(ğu) şehir kıt'a-i âleme nispetle bir nokta olup insan elbette o noktadan gözlerini ayırarak biraz da nükât-ı sâireyi görmelidir".

Hicabi Efendi şu sözde karar kıldığı esnada idi ki yatağı içinde kımıldanan Suphi Bey dahi şöyle bir sözle sayıkladı:

-Allah bile Kur'ânıkerim'inde seyahati tavsiye buyurmuş!

Bu söz Hicabi'yi bir azm-i mahsûs üzerinde bütün bütün takviye ve teyit eyledi. Derhal "Onlara de ki: Arzda seyretsinler! Evvelînin akibeti ne olduğunu görsünler!" meâlinde olan âyet-i kerîme hatırına gelip tefsirde, hadiste, kelâmda olan behre-i azîmesi kendisini ve âyet-i celîlenin hikmetlerini göz önüne almak vadisine dahi sevkedince artık Hicabi seyahat şevkiyle Suphi'den ziyade çıldırmaya başladı.

Suphi'nin uykuya varması dört saati tecavüz eylemiş olduğundan ve Hicabi artık mürâvedât-ı zihniyyesine kendi kendisine tahammül ve mukavemet etmeyi gayr-ı kabil gördüğünden arkadaşını ayağından çekip kımıldatarak dedi ki:

-Hey! Baba Suphi! Suphi Bey! Ama uyudun ha! Baksana artık sabah oldu. Ortalık açıldı. Aç sen de gözlerini bakalım?

-Uf kardeş sus Allah'ı seversen!

-O ne be? Öte tarafa döndü. Yine horlamaya başladı. Hey Suphi Bey! Aç gözlerini diyorum. Uyuya uyuya şiştin be!

-Ey ne istersin sanki?

-Evinde rahat oturan insanın uykusunu kaçır da sonra kendin horul horul uyu! Bu da insaf mı ya! Kalk Allah'ı seversen sabah kahvelerini içerek iki satır lâkırdı edelim!

Suphi esneyerek, gerinerek, gözlerini oğuşturarak ağzını şapırdatarak kalktı. Henüz uykusunu lâyıkıyla alamadığı için biraz mırıldandı, söylendi ise de filvaki artık gündüz olmuş bulunduğu cihetle yatağı içinde oturdu.

Aralarındaki münasebetin artması üzerine Hicabi Bey, Suphi Bey için kendi hanesinde mahsusen bir nargile bulundurmakta olduğundan kalktı, derhal nargileyi hazırlayıp marpucu dostunun sakalına dayadı. Haremde herkes dahi uykudan uyanmış olduğu cihetle kahveyi de onlara sipariş eyledi.

Suphi Bey esnemeye biraz fasıla verdikten ve kahveyi de içtikten sonra Hicabi dedi ki:

-Senin seyahat meselesi bu gece benim uykumu kaçırırsa ne dersin?

-Neden uykunu kaçırsın? "Borç benim kasavet senin " dedikleri gibi seyahat benim olduğu hâlde kasaveti sana mı kaldı?

-Öylesi değil! Senin her cinnetin bir hikmetten hali olmadığı gibi bir şeyi tercihin elbette ve elbette bir hikmetten hali değildir. Seyahat için "Şimale şimale" diyordun. Seyahatın lüzumunu zihnime tasdik ettirdim. Senin bu baptaki cür'et ve azmini tahsin ettirdim. Hatta bir imkânı olsa ben dahi sana refakat cür'etini peydadan bile baîd değilim. Fakat şu şimale cihetini tercihe sebep ne olduğunu anlayamadım.

-Bana refakat için cür'et mi dedin? Ama yaptın ha! Hiç İstanbul'a âşık olan sizin gibi İstanbullular bana refakat edebilirler mi? Ben neyim? Bir mecnun! Öyle değil mi?

-Estağfirullah! Fakat sen şimdi benim refakat edebilip edemeyeceğimi düşünme! Bununla israf-ı kelâm etme! Henüz senin bile seyahatin kat'iyyen mukarrer değildir. Daha kütüphane ve nümunehane satılarak para eline girmedi ki!

-Neden girmesin? Girmiş demektir.

-İyi ya işte? Benim de kararım verilmiş demek olabilir. Şu şimal cihetini tercihin ne hikmete mebnidir? Onu soruyorum.

-Bir vakit Afrika seyahatnamelerini okurken gerek Afrika'nın ve gerek Amerika'nın vahşileri içinde bulunmak hevesine düşerdim. Zira oralarda benî nev'imizden öyle bir sınıf halk vardır ki henüz medeniyetten hiçbir behreleri yoktur. Medeniyet evvel-be-evvel insanların cemiyet üzere ve teâvün ve tenâsür kaidesiyle yaşamalarını icab ederken bunlarda cemiyet bile yoktur. Hatta evlâdı ana babaya rabteden münasebet dahi onlarda sair hayvanatta görülen derecelerde bulunur. Yani bir

tavuk kendi piliçlerini yeri eşeleyerek taneyi, kökü veyahut böceği meydana çıkarıp yemeyi ve kendisini yiyecek olan daha kuvvetli bir hayvandan kaçmayı öğrettikten sonra artık tavuk başka ve piliç başka ve ikisi de ayrı ayrı olarak yaşamak için ayrıldıkları gibi o vahşilerde dahi bir kadın kendi yavrusunu büyüttükten sonra ayrıldıklarını seyahat kitaplarında görerek ve bunların zevciyetleri dahi sair bahâyimin çiftleşmelerinden farklı bir şey olmadığını görerek şu hâl-i ibtidâîyi bilmüşahede onun üzerine insanların cibillet-i terakki-cûyâneleri icabınca ilâve edilmiş bulunan şeyleri muvazene etmek isterdim. Halbuk biz henüz medeniyet-i beşeriyyenin bu gün vasıl olmuş bulunduğu terakkiyi dahi görmemişizdir. Terakkiyât-ı beşeriyye bizim memleketimizde görüldüğü dereceden ibaret olmadığını anlayabilmek güç bir şey midir? Bunca ihtiraât-ı cedîdenin hangi taraftan geldiğini düşündüğümüz gibi bizim memâlik-i mütemeddine ile gayr-ı mütemeddine arasında bir fasl-ı müşterek teşkil eylemekte bulunduğumuz kendi kendisine tahakkuk eder.

-Ona şüphe yok. Buraları bence zaten müsellemdir.

Binaenaleyh sonraları memâlik-i vahşiyyeyi seyahat arzusu tebeddül eyledi. Kendi kendime dedim ki: "Evvel-be-evvel memâlik-i mütemeddineyi görmeli ve terakkiyât-ı medeniyyenin vasıl olmuş bulunduğu mertebeyi bihakkın anlamalı da ondan sonra memâlik-i vahşiyyeyi seyahat etmeli.

-Ey şimal tarafında bu kemâl-i medeniyeti bulacak mısın?

-Dinlesen a? Mütalâa ve mülâhazada ilerledikçe zihnim seyahhatan maksat ne olduğunu daha ziyade etraflı olarak düşünmeye başladı. Yalnız terakkiyât-ı medeniyye nokta-i nazarından âlemi temaşa etmek dahi kâfi olmadığını gördüm. Acâyib-i âlem asıl fennî bir nokta-i nazardan bakılarak temaşa edilebileceğini anladım. Hatta bugünkü günde seyahat denilen şeyin birçok suretleri ve nevileri meyanında seyâhat-ı fennîyeye başkaca bir ehemmiyet verildiğini ve mücerret tedkikat-ı fenniye için koca koca gemilerin etrâf-ı âleme gittiklerini düşündüm. Bu hâlde acaba tabiat hatt-ı üstüvâdan ziyade kutuplarda bulunduğunu nazar-ı dikkate aldığım gibi kutuplardan bize en yakın olan kut-ı şimâlî Avrupa'nın memâlik-i mütemeddine ve müterakkiyesine dahi hemcivar olduğunu düşünerek hem terak-

kiyât-i medeniyyeyi hem acâyib-i tabiiyyeyi görmek için cihet-i şimâliyyeyi tercih eyledim.

Hicabi Efendi başını önüne eğerek elinde bükmekte olduğu sigarayı dudaklarında yapıştırdıktan sonra dedi ki:

-Acâyib-i âlem hatt-ı üstüvâdan ziyade kutuplarda neden bulunsun?

-Bahsimizi bir kozmoğrafya dersine tahvil etmek mi istiyorsun?

-Yok!

-Öyle ise sana yalnız şu kadarcık söyleyeyim: Bizim buralarda en uzun gece ve gün on beş saat olduğu hâlde bilfarz yazın gündüzler ve kışın dahi geceler on altı on yedi saat kadar uzansalar veyahut on üç veya on iki saatten ziyade uzansalar şu fark bize küllî bir tebeddül suretinde görülmezdi. Lâkin gündüz denilen şey yirmi üç buçuk saat uzanıp da gece yarım saat kalır ve bu hâlde güneş şimdi grub eylediği hâlde biraz sonra yine tulû ederse ve bu hâl aksi olarak gece yirmi üç buçuk ve gündüz yarım sat imtidad eyleyip güneş şimdi tulû etmiş ise biraz sonra yine gurup eylediği hâlde bu tahavvül bizim nazarımızda pek mühim bir tahavvül olur. Öyle değil mi?

-Anladım efendim!

-Ya bir gece aylarca müddet devam eder ve bir gün kezalik aylarca müddet uzanıp gider de güneş ya hiç doğmaz veyahut hiç batmaz ise?

-Öyle ya! Öyle ya!

-Halbuki şimal taraflarının acayibi yalnız bundan da ibaret değildir. Kuvve-i kahire-i tabîat oralarda insanların yaşamasına ihtimal vermek istemediği ve taşları ve ağaçları bile çatır çatır mahvedecek sanıldığı hâlde oralarda bu kuvve-i kahireye Cenabıhakkın verdiği akıl kuvvetiyle mukavemet ederek yaşayan birçok halk dahi görürüz. Memâlik-i hârrede ne elbiseye, ne hane ve meskene ihtiyacı olmadığı gibi mahsûlât-ı tabiiyye ile karnını dahi doyurabilecek olan insanların maişeti ne kadar sade olabileceğini bir kere düşünmeli de memâlik-i müncemidede her şeye muhtaç olan insanların maişeti ne kadar şâyân-ı dikkat olacağını mülâhaza buyurmalı.

-Ve işte bu mülâhazadan sonra vatanımızın cennet gibi lâtif olduğunu hükmetmeli. Öyle değil mi efendim?

-Ona ne şüphe! Şimdiki hâlde İstanbul'dan dışarıya çıkmamış olan bir adam İstanbul'un letafetine hayran görünür ise o adama istiğrap edebiliriz. Zira her şey zıddıyla temeyyüz edebildiği hâlde lâtif olmayan veyahut daha ziyade lâtif olan yerleri görmeksizin kendi miskat-ı re'sinin letafetine hayran olmak âdeta bir mukallitlik demektir. Herkes lâtif dediği için o dahi herkese takliden letafetine kani olmuş sayılır.

Biraz sükûttan sonra Hicabi Bey dedi ki:

-Zannıma kalırsa şimal taraflarını seyahat etmek seyr ve hareketçe dahi cenup taraflarından daha kolaydır.

-Hiç şüphe etmemeli!

-Zira birçok yerlere simendiferler ve gemiler ile gidilir. Halbuki cenup tarafları buna makîs değildir.

-Pek doğrudur. Bu gün bir mevsimine düşürülür ise hemen on beş gün kadar bir müddet içinde şimal cihetine en ziyade sokulabilmek mümkün olur. Fakat biz henüz daha seyahatın bu cihetlerini seninle bahse çekmedik. Şimendifer ile seyahat etmek seyahattan mi addolunur?

-Vay! Seyahatten addolunmaz mı?

-Olunmaz ya? Bir vagon içinde oturmak seyahatten addolunacak ise kendini bir sandığa hapsedersin. "Ben seyyahım!" diye iftiharından koltuklarını istediğin kadar kabartırsın! Benim âşıkı olduğum tabiata vüsul için edilecek seyahat şimendifer ile değil beygir ve araba ile de icra olunamaz. Mutlaka piyade olarak icra olunmalı.

-Piyade olarak mı? Taban-keş ha?

-Evet! Ben her otun, her kökün, her böceğin yanından geçerken durup bakmaz ve eğilip dokunmazsam o seyahatten ne anlarım? Yalnız şehirden şehire ve onların dahi lokantalarından lokantalarına ve tiyatrolarından tiyatrolarına seyahat edilecek ise işte matbuât-ı musavverenin oturduğumuz yerde nazarımıza arz eylediği cihan bu cihan olacağından külfet-i seyâhata hiç de ihtiyaç kalmazdı. İmkânı olsa denizlerde dahi mâşiyen seyahat eylesek. Hem denizlerin dibinden! Zira denizlerde görü-

lecek şey yalnız ufkun bilâ-mani nazarımızda tam dairesini tersim etmesinden ibaret değildir. Acâyib-i bahriyye asıl o sath-ı mâînin altındadır. Maahaza enzâr-ı tedkîki celbe şayan olacak bir ciheti bulunmayan ve binaenaleyh yine çöl ve yaban denilmek lâzım gelen bazı uzun mesafeleri kendi bacaklarımızın kuvvetlerinden maada kuvvetlerle kat etmek imkânından istifade hususunda yine hüriyetimize malik oluruz.

O gün seyahat hakkında kahvaltı zamanına kadar uzanıp giden sözde bizim için malûmât-ı zâide addolunmaya şayan olacak sair muhakemât ve izahata girişilmedi. İki arkadaş kahvaltılarını da ederek karınlarını doyurduktan sonra hep seyahatin faydasından, letafetinden bahis ede ede ikisi beraber Beyoğlu'na kadar geldiler. Ve Clup Commercial'e varıp mahut İngiliz ile Mısırlıyı buldular.

İngiliz tabiiyyûndan olup zaten İstanbul'a gelişi târih-i tabiîye dair birtakı tetkikat için olduğundan bu tetkikatı hazır edilmiş ve nümuneleri dahi tertip olunmuş bulduğundan dolayı ne kadar memnun idiyse Mısırlı beyefendi dahi Suphi Bey gibi bir muktedir zat tarafından intihap ve tertip edilmiş bulunan bir kütüphaneye malik olmak için talep edilen akçeyi az bile görmekte idi. Zira Amerika muharebesi hasebiyle bütün Avrupa fabrikalarının muhtaç oldukları pamukları Mısır'dan mubayaa eylemek suretiyle Mısır'a yağdırmış oldukları liralar Mısır'ın adî fellâhlarını bile bir lirayı bir bakır kuruş addedecek derecelerde zenginleştirmiş olduğundan Mısırlı beyefendi en adi şeyler için bile avuç doluları altın sarfeylediği hâlde umurunda bile olmazdı.

O gün iki müşteri mubayaa edecekleri malları birer kere daha gözden geçirip son kararı vermek için Suphi ve Hicabi beyler ile beraber vapura binerek *** karyesine gittiler. Bir müşteri mal almak hususunda İngiliz ve Msırlı kadar haris olur ve bir bâyi' dahi satmakta Suphi kadar mecbur ve acûl bulunur ise bey' u şirânın pek sühuletle icra olunması tabiîdir. Binaenaleyh bunlar hemen o gün akd-i bey'a karar vererek İngiliz hemen koynundan çıkardığı bir cüzdandan bir yaprak koparıp üzerine Banc-ı Osmânîye hitaben bir çek yazdı. Ve Mısırlı dahi sür'at-i tediyede İngilizden aşağı kalmamak için cebinden diğer bir cüzdan

çıkarıp kütüphane için tayin olunan altı yüz lirayı kâmilen bank kaimesi olarak tediye ve ifa eyledi.

Bu ahz ü itanın icrasından sonra yine dördü birden vapura binerek Köprü'ye çıktılar. Hicabi'nin, hanesine gelmek için müşterilerden ayrıldıktan sonra bir arabaya binen iki refikten Suphi Bey, Hicabi'ye dedi ki:

-İşte para arkadaş! Hani ya seyahat için sen dahi heveslenmiş görünüyordun. Bu sözün sahih ise işte para!

-İş paraya kalınca Allah kerim. Zaten ben sana masraf cihetiyle bar olmayı kabul etmem.

-Neden? Aramızda teklif tekellüf mü var?

-Hayır! Param olmayak olsa teklif tekellüf olmamaktan belki istifade edebilirdim.

-Ama bu para bizi iki seneden ziyade seyahet etmek için idare eyler.

-Dört sene müddet seyahat edecek kadar paramız olsa fena mı olur? Bahis para bahsi değil diyorum.

-Ya ne bahsi?

-Familya halkının muvafakatını istihsal edebilmek para bahsinden daha müşküldür.

-Ha bak bende familya falan olmadığı için ben o müşkilâtı hiç muvazene ve mukayese edemem. Demek oluyor ki familyandan ayrılmayı pek de gönlün istemiyor.

-Gönlüm istemiyor da değil.

-O değil bu değil. Ya nedir efendim? Hevesin bir kuru hevesten ibaret ise bari ondan bahsetmede insanı kendi hevesi veçhile edeceği hulyalardan dahi men etme.

-Hevesim pek kuvvetli bir hevestir. Sâye-i Resulullah'da senin paran kadar bir parayı benim bu yolda sarfa takatim vardır. Ancak familyamın hüsn-i rıza ve muvafakatıyla yola çıkarsam daha ziyade rahat ve huzûr-ı kalb ile seyahat etmiş olacağım. Birader! Böyle uzun uzadıya seyahatlere çıkıldığı zaman gidip de gelmemek ve gelip de bulmamak var. Onun için insan her vazifesini ifa ederek çıkmalı!

-Ama uzun mülâhaza ha! Gidip de gelmemek olursa topra-

ğımız kutb-ı şimâlîden alınmış deyiveririz. Gelip de bulmayacak olursak hasret kıyamete kaldı diye müteselli oluruz. Bazı kere o kadar feylosof görünüsün ki ben de şaşarım. Bazı kere...

-Bencesi yine böyledir. Fakat hane halkıncası böyle değildir. Sen işi bana bırak. Sana ne lâzım? Ne kadar olsa sen daha birkaç güne kadar yola çıkamazsın değil mi?

-Öyle ya? Yol tedariki olarak bazı şeyler alacağım. Vakıa asıl memâlik-i bâride için iktiza eden seyahat levazımını Petersburg'dan tedarik edecek isek de buradan alınacak birtakım şeyler dahi vardır. Herhalde bir hafta on gün kadar daha buradayım.

-Tamam! Ben de o zamana kadar buradaki işleri görür bitiririm.

İki refik Hicabi Beyin hanesine geldiler. O gece taamda ve taamdan sonra hep seyahata dair söz edileceği derkârdır. Bu akşam Hicabi Bey Suphi'yi yatak odasında yalnız bırakarak kendisi harem cihetinde yattı ve meşgûliyet-i zihniyyesi bir yandan uykusunu reddetmekle beraber diğer taraftan dün geceden beri devam eden uykusuzluk kendi hükmünü dahi yürüterek bir hayli zaman Hicabi'yi hemen gözleri kapalı bir hâlde bulundurdu ise de Hicabi yine geç vakte kadar uyuyamayıp pek mustarip bir hâlde vakit geçirdi.

Ancak bu gece familyası halkına seyahatten falandan asla bahis açmadı. Hicabi Bey bu bahsi ertesi sabah açtı. Hem de seyahatin nef'inden, ehemmiyetinden bahsederek güzel bir mukaddime ile söze girişti. Ez cümle demişti ki: "Dünyayı görmeyen bir adam hiçbir şey görmemiş demek olur. Zira bu âlemde bizce maddeten bir varlık varsa o da dünya ve mafihadan ibarettir. Halbuki biz İstanbul'da doğup İstanbul'da büyümekle dünyayı görmüş sayılamayız. Binaenaleyh birkaç mah müddet için Suphi Beyefendi ile seyahat azmine düştüm".

Güzel muhakeme, güzel arzu, güzel niyet ama familya halkı için bu mukaddematı teslim etmek ihtimali var mı ki hatta neticeyi dahi teslim eylemek mümkün olsun?

Zaten familya halkının en büyük düşman tanıdığı bir adam varsa o da Suphi Beydi. Herkes "Suphi Bey denilen mecnun ile

ülfeti artırıncaya kadar bizim beyefendi evini barkını sever pekâlâ bir adamdı. Onunla ülfeti ve ünsiyeti arttıralıdan beri bozuldu. Hele şimdilerde büsbütün divane oldu" diye Suphi'yi ellerinden gelse bir kaşık su içinde boğmak isterlerdi.

Hele seyahat denilen şey hakkında Hicabi Efendi ailesince malûmat o kadar azdı ki: "Biraz da seyyah olarak ömür süreyim" sözü Hicabi Efendinin ağzından çıktığı zaman "A! Üstüme iyilik sağlık! Elde keşkül hû bereket Allah diye dilenmek size mi kalmış?" dediler ki bu hâlde seyyah lâfzından Buharalı dervişleri anladıkları anlaşılınca Hicabi Efendi anlayışları bundan ibaret olan kadınların âdeta hâllerine acıdı.

O gün Suphi Bey Bank-i Osmanîye havale olunan akçeyi almak için bankaya giderek Hicabi Bey hanesinde kalmış ve ta akşama kadar kadınlar ile bahiste devam etmiş ise de küçük çocuklara ve hizmetkârlara varıncaya kadar cümlesi bir aralık beyin tecennün eylediğine kani olduktan sonra nihayet aklını henüz bozmadığını görüp mutmain olarak fakat bu seyahat arzu ve hevesinden dolayı bîçareyi istihzaya koyulmakta karar kılmışlardı.

Akşam Suphi geldi. Paraları almış olduğu cihetle hıfzetmesi için cümlesini Hicabi Beye verdi. Dedi ki:

-Bu parayı aldığıma hata ettim. Zira bu kadar para yanımızda olduğu hâlde seyahat edemeyiz. Binaenaleyh lüzumu kadar paranın bize Petersburg'da banka tarafından teslim olunması ve kusûru için dahi dünyanın hangi taraflarından telgraf çekersek hemen poliçelerinin gönderilmesi hususunda gerek bunları ve gerek Mısırlı'dan aldığımız paraları kâmilen bankaya teslim etmeliydik. Lâkin seyahatımız için iktiza eden plânı henüz tertip etmediğimden şimdilik paraları bizim hıfzımızda olmak için aldım buraya getirdim... Ey sen kendi işini ne yaptın bakalım?

Hicabi Bey bu suale birden bire cevap veremedi. Biraz şaşırıp kekeledikten sonra dedi ki:

-Biz dahi henüz bir karar veremedik. A kardeş böyle kadınlarla ciddiyetten bahsolunur mu? "Seyyah" deyince onlar ceylan derisi sırtımızda, külâh başımızda Buharalılar kıyafetine girerek memleketten memlekete, tekkeden tekkeye sürtüp gezeceğiz

zannediyorlar.

-Ben zaten senin seyahatine imkân veremiyorum azizim. Çoluğu çocuğu beyhude yere üzme! Haydi içeriye git de bu sevdadan vazgeçtiğini söyle! İstersen ben hanım hemşireyi şuraya kapıya çağırayım da söyleyim.

-Etme Allah'ı seversen! Zaten ben onları seninle iknaa çalışırken şimdi işi sen bozma!

-Benimle iknaa mı çalışıyorsun? Ne diyorsun?

-Yalnız seyahat etmeyip beraber seyahat edeceğimizden ve senin fazl ve irfanından bahisle bu seyahat herhalde benim talim ve terbiyece ikmalimi temin eyleyeceğini söylüyorum.

-Güzel ama geçen gün hanım hemşirenin dikçe bir sesle seninle bahsederken benim âdeta cinnetime kail olduğunu ben burada işitmiştim. Ben şimdi işin olmayacağını görüyorum. Binaenaleyh bari seni bu seyahat cinnetinden ben vazgeçirmiş olayım da o münasebetle onların nazarında kendi adem-i cinnetimi de isbat eylemiş olayım.

-Hiçbir şey hakkında bir gûne fikr-i mahsûsları olmayan o bîçareleri bundan dolayı tayip etme! Kadın bu! Bahusus Osmanlı kadınları! Avrupa kadınları olsalar kocaları ile beraber seyahate çıkarlardı. Fakat bizim kadınlar buradan Boğaziçi'ne misafirliğe gidecek olsalar hanenin yarı eşyasını bohçalara doldurup beraber götürürler. Binaenaleh ben onları ikna ederim. Sen keyfine, rahatına bak da bana müsaade ver ki ben de onlar ile uğraşayım!

Misafirin esbâb-ı istirâhatını ikmal eyledikten sonra Hicabi Bey tekrar hareme girdi. O gece dahi seyr ü seyahata olan hevesinden ve bu seyahatle edeceği istifade ve telezzüzden birçok bahisler eyledi ise de bunların hiçbirisi familya halkının kulağına girmedi. İnsan için zevk ve safa çoluğuyla çocuğuyla ve kemâl-ı refah ve rahatla yaşamakta hâsıl olacağı cihetle öyle uzak memleketlerde hastalık ve sağlık ihtimalâtına mukabil seyahate kalkışmak ayn-ı cinnet addolunacağından ibaret cevaplar alırdı.

Bu gecelik dahi Hicabi Bey daha ziyade işi üstelemeyip odasına çekildi. Ertesi gün bütün familya halkını odasına çağı-

rarak dedi ki:

-Ölmek, yaşamak insanoğlu için değil midir? Birtakım adamlar vardır ki benim kadar da yaşamayıp genç hâlinde vefat etmişlerdir. Şimdi siz dahi diyebilirsiniz ki ben de yarından itibaren vefat edeceğim. İşte sizi bu gün vasiyet için çağırıyorum. Beni vefat etmiş sayacaksınız. Cenabıhak afiyet verir de gelirsem yine kavuşuruz. Evet! Sizi mirasımdan mahrum etmek dahi istemem. Kendisi sağ iken malını telef edip de vefatından sonra çoluğunu çocuğunu sürüm sürüm süründüren adamlardan ben nefret ederim. Fakat herkes malının sülüsüne müstakilen maliktir. Sülüs-i mâlını veresesinden nez' ile hayrata, meberrâta canı, keyfi neresini isterse oraya sarfeder. Ben de sülüs-i mâlımı istediğim yere sarfedeceğim. Hatta alacağım para malımın sülüsü değil rub'u bile olmaz. Binaenaleyh ben başımı alıp dünyayı görmeye gideceğim. İşte bu kararım bu sözüm kat'îdir. Eğer bundan beni caydırmakta ısrar edecek olursanız sonra daha fena bir şey yaparım da siz de ettiğiniz ısrardan nadim olursunuz.

Hicabi Efendinin bu defa familyası halkına söylediği söz pek kat'iyyü'l-müfâd bir söz idi. Hele seyahatine muvafakat edilmeyecek olursa familya için daha büyük bir faciayı ikaa kadar varacağını öyle bir sûret-i ciddiyede söylemişti ki muahheren hemşiresi ve haremi ve biraderi bir araya toplanıp da kendi kendilerine hasbihal eyledikleri zaman biraderi "Bırakınız efendim bırakınız! Ağabeyimdeki hâl cinnete karîb bir aşk eseridir. Men edecek, üstüne varacak olursanız daha fena etmiş olursunuz" dediği zaman kadınların ikisi dahi kemâl-i ye's ve nevmîdi ile çocuğu tasdik eylemişlerdi.

Aradan bir gün geçti. Meseleye dair hiçbir söz olmamıştı. Ondan sonra yine bir akşam üzeri familya halkı akd-i encümen-i müzakere eylediklerinde Hicabi'nin küçük biraderi dedi ki:

-Birader arzunuzun husulüne familya halkının kat'iyyen mani olduğu kıyasıyla kendinizi üzmeyiniz. Meyus olmayınız. Cümlemizin hakkınızdaki muhabbet-i mahsûsamız iktizasınca elbette müfarakatı gönlümüz istemez. Lâkin sizce mucib-i inşirah olacak bir hevesin husulünü elbette arzu ederiz.

Burada Hicabi karındaşının sözünü keserek dedi ki:

-Ha şöyle! Bak böyle akıllıca edilen mülâhazaya ne diye-

yim.

-Gidiniz karındaşım. Geziniz. Âlemi görünüz. Lâkin böyle bir seyahati ölüme teşbih ederek sülüs-i mâlınızı müstakilen malikiyyetten falandan bahse ne hacet? Biz de sizin mal da sizin. Ne kadar para lâzım ise alınız. Sizden bir ricamız varsa o da evinizi barkınızı gözden dûr ve gönülden ferâmuş etmeyerek Cenabıhak afiyet ihsan ederse âminen ve salimen memleketinize, evinize avdeti kalbinizde tutarak gidiniz. Öyle değil mi?

Çocuğun yalnız bu son suali irat eylemiş olduğu hemşiresi değil Hicabi'nin haremi bulunan yengesi dahi hâlleriyle, tavırlarıyla bu sözleri teyit eylediler.

Artık Hicabi'nin memnuniyetine nihayet mi olur? Eğer o akşam Suphi Bey orada bulunsa idi koşup sevincinden boynuna sarılacağı şüphesizdi.

Artık seyahata familyası tarafından gösterilen muvafakat üzerine Hicabi Bey seyr ü seyahatin lezzetinden, zevkinden bahisle o kadar izahat ve mukayesâta girişti ki her ne kadar kadınlar bu muhakemâta ehemmiyet vermiyorlar idiyse de karındaşı îzâhât-ı mezkûreyi kemâl-i ehemmiyetle bittelâkki o bile kalbinde seyahat için âdeta hevesler bulmaya başladı.

Bu gecenin ferdası Hicabi Bey karındaşı ile bir odaya çekilip müzakerata başladılar. Zaten hane umuru bir zamandan beri biraderinin uhdesine ihale edilmiş bulunduğundan ve seyahat için iktiza eden akçeyi vermek dahi familya halkınca taht-ı karar olduğundan küçük karındaşı dedi ki:

-Size seyahat için ne kadar para lâzım?

-Bunun miktarı muayyen değildir. Suphi Beyin eline bin altı yüz lira geçmiş. Hepsini sarf edebilecek mi, edebilemeyecek mi henüz mukarrer değil. Parayı Banc-ı Osmânî'ye yatırıp kendisi Avrupaca nerelerde bulunur ise göreceği lüzum üzerine oralara havalenameleri isteyecek.

-Tamam! Biz dahi sizin isteyeceğiniz havalenameleri istediğiniz mahalle isalde Banc-ı Osmanî'den geri kalmayız. Şimdiki hâlde ise çekmecemizde beş, altı yüz lira var ki hiçbir taraf için lüzumu olmadığından onlarla ilk levazımınızı tehiyye edebilirsiniz.

-Teşekkür ederim karındaşım. Doğrusu ya şu akılsız kadınları muvafakata teşvik eylemenizden dolayı âdeta minnettarınızım.

Kendisinin müddet-i gaybûbetinde hane umurunu kemâl-i dikkatle rü'yet etmesi çin karındaşına vesâyâ-yı lâzımeyi ifa eyledi. Hatta sağ ve salim avdet eylediği zaman kendisini parlak bir düğün ile evlendirmek vaadini dahi vererek bu vaat her ne kadar biraderini mahcup etti ise de iki karındaş kucaklaşıp öpüşmek suretiyle yekdiğerinin fikir ve arzusunu tasdik eylemiş oldular.

Henüz küçük biradere tahvil edilmemiş bulunan bazı hesabât ve evrak ve senedâtı dahi Hicabi Bey karındaşına bitteslim badema hanesinin müstakilen müdürü ve kumandanı biraderi oldu ve kendisi şu karâr-ı mes'ûdu tebliğ için hemen sabah vapurlarından birine binerek Suphi Beyin hanesine gitti.

Suphi ile telâkisinde tavrı ol kadar beşuş idi ki daha kendisi bir harf söylemeksizin Suphi hakîkat-i hâli anlayarak" korkarım familyayı seyahate razı ettin?" dedi.

-Ona şüphe mi var? Bu sakaldan sonra dahi fâil-i muhtâr olmazsam ne zaman fâil-i muhtâr olacağım.

Masraf-ı seferiyye olmak üzere karındaşı ile verdiği kararı Suphi'ye anlattığı zaman Suphi demişti ki:

-Canım bu kadar paraya ne ihtiyaç var? Ben bütün seyahat kitaplarını ve seyyahîn rehnümalarını gözden geçirdim ve geçiriyorum. Seyahat masrafını ikamet masrafından pek de fahiş sanmayınız. Ama ikamet diyorsam bir şehirde esnafın vesair erbâb-ı mesâînin ikameti anlaşılmamalıdır. Rahatça ömür sürenlerin ikameti anlaşılmalıdır. Bugün İstanbulumuzda rahatça ömür sürmek için ayda otuz liradan aşağı irat kifayet etmez. Halbuki bu akçe yani birbiri üzerine günde bir lira ile dünyanın her tarafı seyahat edilebilir. İki adam olur ve yekdiğerine muavenetle kanaat üzerine hareket ederse birbiri üzerine günde bir buçuk lira dahi kifayet eder. Şu hâlde ikimizin 3200 lirası bizi 2400 gün gezdirebilir. Bu ise yedi sene kadar bir zaman eder. Hiç yedi sene müddet seyahat edilir mi? Bizim için bir sene seyahat kâfidir. Haydi pek pek iki sene olsun.

-Canım bizde bu akçeyi mutlaka sarf edeceğiz demiyoruz ya? Şu işte ortak değil miyiz? İki ortağın sermayesi müsavi olsun diyoruz.

Mevsim âdeta şubat olduğundan ve bizim iki refikin seyahat kararı artık kat'iyyen verilmiş bulunduğundan bunların tedârikat-ı seferiyye müzakeresi dahi uzun sürmedi. Şimal taraflarına edilecek bir seyahat için lâzım gelen tehiyyâtı İstanbul'dan icra etmekten ise Petersburg'ta icra eylemek mürecccah görülerek yalnız İstanbul'dan Petersburg'a kadar seyahat için çizme ve yağmurluk ve fanila ve çamaşır misillü şeyler tedarik olundu ve Dersaadet'ten Odesa vapuruna binilmek için Bahçekapısı'nda bir İngiliz vapurunun simsarından iki âdet kamara bileti alındı.

Üçüncü Kısım

İstanbul'dan Odessa'ya

Boğaziçi ahalisinden olsanızda bir gün yalınızın penceresi önünde otursanız ve nazar-ı dikkatinizi Boğaz'dan gelip geçen gemilere hasreyleseniz kâffesi kıçlarından çarklı ve âdeta cümlesi ikişer direkli birtakım vapurlar görürsünüz ki bunlar öyle Şirket-i Hayriyyenin cır cır öten vapurları gibi başınızı ağrıtmaksızın kemâl-i sükûnetle çekip giderler.

Lâkin bunların mürüru için bazı mevsimler vardır ki o mevsimlere göre meselâ Marmara'dan Karadeniz'e giden vapurların sathı Maden Dağı gibi yüksek oldukları ve hatta uskurlarının yarısı yunus balıkları gibi vakit vakit sudan baş çıkararak döndükleri hâlde geçip bazı mevsime göre dahi Karadeniz'den Marmara'ya geçenleri hemen tamamıyla denize gömülmüş oldukları hâlde Boğaz'ın akıntı mahallerinde emvac altına girecekler gibi gelip geçerler.

Her hâlde bu vapurların mürur ve uburlarında garip bir ahestelik içinde yoluna devam için öyle bir gayret vardır ve bu gayret nazarlarda o kadar mehabet ve azamet tasvir eylemekte bulunur ki insan bunlara bir ibret gözüyle baktığı zaman bu vâsıta-i nakliyyenin pek büyük, pek uzun meşâkk-ı seferiyyeye mücerret devam ve metânet-i hâsseleriyle tahammüle müstait olduklarını anlar.

Filhakika bu vapurlar pek uzun seferlerin pek büyük meşâkkına o kadar tahammül için yapılmışlardır ki bunlar Londra'yı, Odessa'yı âdeta Balıkesir'in İstanbul'a kurbundan ziyade takarrüp eylemişlerdir. Meselâ Balıkesir'de yüz kantar taşınız bulunsa onu İstanbul'a nakil için Londra'daki yüz kantarlık yükünüzden ziyade zahmet çeker ve binnisbe daha ziyade msraf ve daha ziyade zaman sarfeylersiniz.

Zikrolunan vapurları nazar-ı dikkatinize bu suretle tavsiye edişimizden ihtimal ki hoşlanmazsınız. Zira bundan bir zevk almak için insanda zevk-i ticâret dahi bulunmak lâzım gelir. Hele ekonomi efkârı o insanın dimağına yerleşmiş olarak bir

mülkü daha vasi tabirle mülk-i cihânı mamur etmek için en büyük kuvvet vesâit-i nakliyyeden ibaret bulunduğuna, vesâit-i nakliyyenin görebileceği işleri maarif ve sanayiin bile göremeyeceğine, maarif ve sanayiin dahi mücerret vesâit-i nakliyye sayesinde müyesser olduğuna zihinler kanâat-i kâmile ile kani olmuş bulunmalıdır.

Maahaza kendimizi eğlendirmek için roman okuduğumuz hâlde dahi bu vapurlar bizim nazar-ı dikkatimize şayandırlar. Düşünmeliyiz ki bunların içinde bulunan ebnâ-yı cinsimiz hayvânât-ı bahriyyeden imişler gibi denizde doğarak, denizde büyüyerek yine denizde yaşamakta ve hangisinin talihi müsait olup da kimisi batarak yine denize defnedilmezlerse yalnız onlar vefatlarından sonra karalara nakil olunarak mezarlara gömülmektedirler.

Biz Şirket-i Hayriyye vapurlarında en ufak yolculuğumuz için iki saat kadar kaldığımız hâlde Köprü'ye yanaştığımız zaman bir ayak evvel kendimizi dışarıya atmak için yekdiğerimizi çiğneyerek can atarız. O vapurların içinde bulunanlar ise haftalarca, aylarca zamanı ufka kadar cihanı istilâ eyleyen su üzerinde geçirdikleri hâlde İstanbul gibi haricen görünüşü o kadar nazar-rüba olan bir mahalden geçerlerken bile pek çokları hemen kamarasından çıkmayarak etrafı görmeksizin geçer gider.

Ama bu hâlde devam edebilmek için insan mutlaka İngiliz olmalı imiş! Ona şüphe yok! Ya İngiliz olmalı ya mecnun!

İşte bu vapurlardan birisi Londra'dan kömürlü yüklü olduğu hâlde İstanbul'a gelip kömürünü satmış ve ondan sonra zahire yüklemek için Odessa'ya gitmek üzere mevsimin hülulunu beklemekte bulunmuştu. Zira Odessa limanı bu hikâyemizin zamânı güzerânı olan 1867 sene-i milâdiyyesinde donmuş olduğundan oraya tüccar sefinelerinin takarrüpleri mümkün olamayıp binaenaleyh birçok gemiler İstanbul limanında beklemekte idi.

Şubatın yirmi altıncı günü Odessa'dan gelen telgraflar beş on günden beri havaların müsaadesi cihetle limanın buzları çözüldüğünü tebşir etmekle birçok vapurlar fayrâb eyledikleri gibi kömür hamulesini sattığını yukarda zikir ve beyan eylediğimiz vapur dahi azimet işareti olan düz mavi üzerinde bir murabba

beyazdan ibaret bulunan işaretini çekmişti.

Bu misillü vapurlara yolcu zuhuru nevadirden olduğu gibi, ekserisi zuhur edecek yolcuları kabul dahi etmezler ise de bu vapura mevsim-i sayfda Odessa'da amelelik etmek için birçok lazlar binmekte olduğu cihetle etrafında bir hayli sandallar ve güvertesi üzerinde epeyce yolcular görülürdü.

Vapurun hareketinden yarım saat evvel bir sandalda üç adam geldi ki ikisinin ayakları çizmeli, başları sargılı ve arkaları kıvırcık kuzu kaplı paltolu olduklarından ve omuzlarından başlarına doğru çapraz olarak dürbün çanta asmış bulunduklarından bunların yolcu ve diğeri ise İstanbul'da hergün gezilen kıyafette olmasıyla onun dahi teşyici olduğu anlaşıldı.

Şu iki yolcu bizim Suphi ve Hicabi Beyler olup yanlarındaki teşyici dahi Hicabi'nin biraderi idi. Bunlar vapura çıktıkları zaman birader bey dahi kendisinin kemâl-i sühûletle kaldırabilmesinden derece-i hiffeti anlaşılan bir yol sandığını omuzlayıp vapura çıktı. Kendilerini derhal karşılamış olan güverte zabitine Suphi Bey elindeki biletleri gösterince zabit İngilizlerin vird-i zebânı olup "Evet" manasında olan "Yes!" lâfzını iki dişleri arasından kışkırtarak yolcuların önlerine düştü.

Bunlar kıç tarafında vaki bir kamaraya vardılar. Burada Hicabi Bey "Aman ne pis kamara!" diye bir tavr-ı taaccüp gösterdi ise de Suphi Bey "Kamaranın güzeli Fransız ve Avusturya vapurlarında bulunur. Ucuzu dahi işte böyle olur!" diye refikini iskât eyledi.

Yol sandığını kamaraya koyduktan ve yatacakları yatağın dahi ne derecelerde yatılabilir bir şey olduğunu görmek için şöylece bir muayene eyledikten sonra arkadaşlar vapurun sûret-i hareketini görmeye güverte üzerine çıktılar. Halbuki baş tarafta galdır galdır demir almaya başladıklarından bu temaşaları çok zaman mümted olmayacaktı.

Binaenaleyh Hicabi Bey biraderi ile öpüşerek müfarakat teessürüyle ikisi dahi bitteessür ağlaşarak Hicabi "Hemşireye ve çocuklara selâm söyle! Sen de onlar hakkındaki muhabbet ve şefkat ile umûr-ı beytiyyeyi rü'yette gaflet etme!" vesâyâsını tekrar eyledikten sonra Suphi Bey ile dahi vedaa geldiği zaman

Suphi demişti:

Benim selâm gönderecek kimsem yoktur." Hatırdan çıkarmayınız" diyecek olsam bence bu da o kadar mühim bir şey değildir. Sizi Allah'a ısmarladık vesselâm!

Karındaşı gittikten sonra Hicabi Beyin ağlaması bir zaman daha mümted oldu. O aralık vapur dahi hareket etmekle Suphi Bey arkadaşının yanına gelerek dedi ki:

-Artık vapur hareket eylediğinden şimdiki hâlde biz mukîm değil seyyah demeğiz. Seyyah kısmına ağlamak yakışmaz!

-Ah birader! Sen ne kadar mesutsun! Dünyada bir dikili ağacın bile yok.

-Mesut muyum? Gayr-ı mes'ûd muyum? Onu kim bilir? Bazı kimselere göre saadet çoluk çocuk sahibi olmakta imiş. Diğer bazılarına sorarsan cihanın en büyük belâsı çoluktan çocuktan ibaretmiş. Fakat şu saatte ağlamadığıma bakılırsa yine şu saat için benim senden daha ziyade mesut olduğum hükmolunabilir.

Vapurun İstanbul'dan hareketi esnasında Suphi Bey saatine bakarak cebinden çıkardığı cüzdanına vapurun on bir saat yirmi dakikada hareket eylediğini kurşun kalem ile işaret eylemişti. Binaenaleyh vapur tamam Anadolu Kavağı burnunu dolaşırken bir çan çalındı ki bunun akşam taamı için davet işareti olduğu anlaşılarak iki arkadaş kamaraya indiler.

Sofra ne mide kabul etmeyecek kadar pis ve ne de muntazam kumpanyaların birinci mevkilerindeki sofralar kadar pak olmayıp orta hâlde bir temizlik ile tertip olunmuştu. Zaten gemi sofralarında tabakların bir parmak kalın olmalarından kıyas edilecek metanet mutat olduğu gibi bu bahriyelik hâline bir de İngilizlik hâli ilâve olunursa artık çatalların, bıçakların, havluların metanetlerini insan pek kolay anlar. Hele gemi yalpa eylediği zaman devrilmemek için kadehlerin dipleri lüzumundan pek fazla olarak vasi bulunduğunu ve bununla beraber ufak şarap kadeh ve şişelerinin delikli tahtalara vaz ve tertip edilmiş bulunduklarını az çok seyahat edenlerin kâffesi görmüş olacaklarından burada tafsilâtı uzatmaya dahi lüzum yoktur.

Sofra on iki kişilik olmak üzere tertip edilmiş ise de buna rağbet edenler birinci ve ikinci kaptanlar ve vapurun yazıcısı ve

birinci ve ikinci kaptanların karıları ile bir de yolcu olduğu fehm değil zannolunabilen bir İngilizden sonra bizim iki arkadaştan ibaret idiler. Vakıa sair kumpanya vapurlarında ikinci kaptan ikinci kamara müşterileriyle birlikte taam ederse de bu vapur yolcu vapuru olmadığından bu sofra dahi zaten kaptanlar için kurulmaktadır. Hatta Hicabi Bey bu bapta arkadaşından istîzâh-ı mâdde eyledikte Suphi demişti ki:

Bu vapurun ashabı kendilerinden yolcu hesabını hiç sormazlar. Zaten yolcu ahzına müsaadeleri de yoktur. Binaenaleyh vapur memurları ne kadar yolcu bulabilirler ve onlardan her ne ücret alırlarsa onu kendi aralarında taksim ederler. Biz bu akşam yolcular için tehiyye edilmiş bir taam ekl etmiyoruz. Kaptanlar için müheyya olan taamı ekl ediyoruz. Kezalik yolculara mahsus kamaralarda yatmayacağız. Anladın mı? Kendi tayinleriyle mekânlarını bize satarak istifade ediyorlar. Biz dahi Rusya kumpanyasına vereceğimiz yüzlerce rublelerin üç rub'unu tenkih ile istifade eyliyoruz.

Gerek Hicabi ve gerek Suphi beylerin bu seferleri İstanbul'dan henüz ilk mübâadetleri idiyse de hanesini gördüğümüz zaman anlamış olmaklığımız lâzım geldiği üzere Suphi Bey İstanbul'da doğup büyüdüğü hâlde kendi meskat-ı re'sinde mukim suretiyle değil âdeta misafir suretiyle yaşamış ve o zamana kadar ömrünü yalnız hemşehrilerinden değil belki bütün dünyadan iğtirâb gibi bir hâlde geçirmiş olduğundan seyahatin şu ilk gecesini İngiliz vapurunun kamarasında bir gurbet âlemi içinde olarak değil sanki kendi hanesinde imiş gibi bayağı rahatça imrar edebilmişti.

Hicabi Beye gelince: Onu Suphi'ye kıyas edebilmek pek de kolay değildir. Bîçare Hicabi o zamana kadar ömrünü hep familyası halkının esbabını ikmalinden hali kalmadıkları bir izzet-i nefs ile geçirmiş olup vakıa ahiren o dahi hakayık-ı tabiiyye ibtilâsında Suphi'den aşağıda kalmayacak bir meraka duçar olmuş ise de heves ve merak gibi şeylerin emir ve icbar eyledikleri gayret ve sebata vücudun kuvveti kifayet etmeyecek olursa insan her hâlde aczini hissedeceğinden zavallı Hicabi o gece İngiliz vapurunun kamarasında kendisini taput kadar dar bir yatak içinde bulup da kımıldanmak için pek de kolay bir şey

olmadığını görünce hemen sabahlara kadar gözlerine uyku girmemişti.

Şu uykusuzluğun cümle-i esbabından birisi dahi hemşire ve birader ve harem ve evlâdından ayrılmak meselesinin teessürât-ı ruhâniyyesi addolunsa baîd değildir.

Maahaza Hicabi'nin bu ilk geceki sıkıntısına bakıp da meşakk-ı sefer ve seyahata tahammül edemeyerek yarı yoldan ve daha doğrusu yolun başlangıcından geriye döneceğini hulya etmemelidir. Vücudunda kuvvet her ne kadar pek az ise de kalbindeki gayret pek çok olduğundan sefer meşakkatlarını kendisine bir zevk bir safa addetmek derecesinde kalbindeki gayretin teşvikini maalmemnuniye kabul eylemekte idi.

Sabah olup da iki arkadaş yataklarından çıkarak yüzlerini yıkadıktan sonra kamarotun getirdiği kahve ve süt ve biraz da francala ve tereyağı ile hem sabah kahvesini içmek ve hem de ilk kahvaltıyı icra eylemek işlerini görürlerken Suphi Bey sormuştu ki:

-Nasıl arkadaş? Bu gece hayli rahatsız oldun ya?

-Olmadım desem yalan söylerim. Fakat nispet edilecek olursa en rahat seyahatimiz şu Karadeniz seyahati olacaktır. Bundan sonra daha güç yolculukları düşünerek bu zahmete teşekkürler ediyorum.

-Yok! Yolumuzun bundan ilerisinde dahi öyle insanı yıldıracak zahmetler yoktur. Bir Rus köylüsünün hanesinde dahi insan pekâlâ misafir olabilir. Bir tatar medresesinde iki kaşık çorba bulunabilir.

-Demek oluyor ki sen bu gece hiç rahatsız olmadın ha?

-Hiç değil ama rahatsız olmadım demektir. İnsan arkası alışmış bulunan yatağını terkederse şüphe yok ki yerini yadırgar. Lâkin İstanbul'da bir yere misafirliğe gitse idim ne kadar rahatsız olacak idiysem bu gece dahi o kadar rahatsız oldum. Fakat bu kadarcık rahatsızlık seyahatin letafetlerini bize aynı meşakkat gösterebilir mi?

-Hayır! Onun için demiyorum. Şüphe yok ki insan her yerde rahat da edebilir, rahatsız da olur. Maahaza karadan edeceğimiz seyahatin zahmını elbette deniz seyahatinden ziyadedir.

-Zahmeti ziyadedir ama zevki de ziyadedir.

Kahvelerini, kahvaltılarını yiyip içtikten sonra ikisi dahi kaplı paltolarına bürünerek güverteye çıktılar. Bayağı şiddetlice bir lodos rüzgârı esmekte idiyse de vapur tekmil yelkenlerini açarak dalgadan dalgaya sekmekte olduğu cihetle sallantısı azdı.

Akşam birlikte taam etmiş oldukları kaptanlar bizim yolcuları görünce şapkalarını çıkarıp selâmladılar. Kaptanların çehrelerindeki beşaşet bu havadan pek ziyade memnuniyetlerini işrâb ederdi.

Suhpi, Hicabi'ye dedi ki:

-Şu kaptanların niçin memnun olduklarını anlayabilir misin?

-Havalarını bulmuşlar da ondan!

-Onlar müddet-i ömürlerini deniz üzerinde geçirmek için halk olundukları cihetle Odessa'ya altmış saatte varmak ile seksen saatte varmak arasında bir fark bulunur mu?

-Ne bileyim ben?

-İşte İstanbul'da baklanın, enginarın turfandasından başka bir şeye sarf-ı zihin etmeyen beyler dünyanın böyle inceliklerini hesap edemezler.

-Bunda ne incelik var?

-Ne incelik mi var? Yelkenlerin yardımı ile bu vapur Odessa'ya yirmi saat evvel varırsa saatte onar kantardan iki yüz kantar kömür kazanılmış olur.

-Öyle ya!

-Dur dahası var. Bu iki yüz kantar kömür dahi ne kötü yirmi liraya karib para ederek o para dahi bizim gibi yolculardan aldıkları ücretler misillü bilâhere taksime konulacak mesrukattan defterine kaydolunur. Şimdi anladın mı? Avrupalılar dahi hırsızlık ederler ama böyle efendilerinin aramamak üzere karar verdikleri şeylerden çalarlar.

Hicabi Bey, Suphi'nin yalnız mebâhis-i âliyye-i fenniyece değil muâmele-i umûmiyyece dahi böyle hiçbir kimsenin sarf-ı zihin etmeye lüzum görmeyeceği şeylere varıncaya kadar sarf-ı

zihin etmiş olmasına şaşarak maahaza refikini tahsin dahi eyledi.

Birinci kaptanın karısı bütün gece kendisini hapis eylemiş olduğu kamaradan biraz hava almak için dışarıya çıkmış ve akşamı sofrada edilen refakatten dolayı bizim yolcuları selâmlamıştı. Bu karı Fransız ve Alman lisanları gibi ecnebi lisanlarından birisine vâkıf olmak şöyle dursun kendisi İrlanda sevahilinden bir balıkçı kızı olmasıyla yerli lisanından maada hatta İngilizceyi bile bilmezdi. Binaenaley Fransızca söyleyip söylemediği hakkında Suphi Beyin sorduğu sual boşa çıktığı gibi Almanca bilip bilmediği hakkında Hicabi'nin suali dahi cevapsız kalarak kadın ise hâl ve hatır soruyorlar zannıyla İngilizce yalnız bir "thank you" yani " teşekkürler ederim" demekle mukabele ederdi.

Kadının hâline gülmek mi gülmemek mi lâzım geleceğini düşünmeye dahi lüzum görmeyen iki arkadaşlar dairen medâr-ı ufku istilâ eyleyen sath-ı bahri temaşaya başladılar. Suphi Bey arzın küreviyyetini ispat için şu sath-ı bahrin inhidâbından büyük burhân-ı vâzıh olamayacağını refikine anlatıp Hicabi Bey dahi artık bu misillü mesâil-i fenniyenin acemisi olmadığından denizlerin yalnız küreviyyet-i arzı ispata yarar bir burhân-ı vâzıh olmadıklarını ve belki arzın kuvve-i câzibesini ispata dahi o kadar vuzuh ile delâlet eylediğini dermeyanla dedi ki:

-Geçenlerde bu bahis bir yerde hayli kal ü kîle yol açmıştı. Arzın bir cisim-i küre olduğunu bir türlü zihnine sığdıramayan bir zat " Eğer dünya bir küre ise semt-i kademimize gelen denizler baş aşağı bulundukları hâlde nasıl olup da dökülmüyorlar?" sualinde ısrar eyleyerek halbuki incizâb-ı umûmî kaidesi hakkında değil hiçbir şey hakkında kendisinde bir fikr-i ibtidâî bile bulunmadığı cihetle herkes bu meseleyi kendisine anlatmaya beyhude yere çalıştıktan va anlatamadıktan sonra dedi ki: "İşte efendim! İspatı mümkün olmayan türrehâtı böyle mevâdd-ı fenniye suretinde herkese yutturmaya çalışanlara şaşarım. Bu meselede beni ikna edebilecek olan lâf-perdâzân-ı erbâb-ı fünûnun alınlarına çelenk takarım".

-Ah! Cenabıhak bu kadar gabâveti bana da ihsan buyursa

idi de ömrümü hayvânât-ı sâirenin nail oldukları nimet-i bîkaydî gibi bir nimet içinde geçirseydim.

Suphi'nin bu tahassürü ukûl-i beşerin hakayık-ı ahvâl-i tabiiye mukabilinde ne kadar aciz olduğu meselesine bir methal açarak bir insan şu acayip kâinat ve garâib âleme mukabil hakikate kayıtsız bulunmak nimetine mazhar olursa dünyada en mesut adam olacağını ve bahusus bu mesâile dair delilsiz, burhansız olarak işittiği sözlere bir kere inanıp da zihni o malûmata kani olur ve artık hiç de it'âb-ı efkâra lüzum görmezse o adamın elbette evvelki kayıtsızdan daha rahat sayılacağını kemal-i tahassürle hükmeylediler.

Kuşluk taamı için çalınan çan bizim iki refiki kamaraya indirmişti. Sofra halkını yine dün akşamki zevattan ibaret bularak hele hâl ve şanından yolcu olduğunu anladıkları İngilizin kaptanlar ile mükâlemesinden gerçek yolcu olduğuna artık şüpheleri kalmadı ise de merkum İngiliz kendilerine hiçbir bir hitapta bulunmadığı cihetle onlar dahi kendisini muhatabaya davet etmeye lüzum görmediler.

Bade't-taam yine yukarıya çıktıkları zaman dümencinin yanında bulundular. Dümenci önündeki pusulaya geminin hareketini tatbik için pek büyük bir ihtimamda bulunmakta idi. Hicabi dedi ki :

-Acaba bu dümenci şu pusulanın ne demek olduğunu bilerek ve anlayarak mı ona nazar eder?

-Ne mümkün! Hatta Christophe Colomb Amerika'yı keşfe çıktığı zaman tamam hatt-ı üstüvânın altına gelip de pusula artık iki kutuptan hangisi tarafından cezbolunacağını şaşırdığı ve binaenaleyh mihveri üzerinde macuncu fırıldağı gibi fırıl fırıl dönmeye başladığı zaman Christophe Colomb bile şu acîbe-i fizikiyyeden ürküp meyus olmuştu. Pek çok erbâb-ı sanâyiin birtakım tatbikatın mesâil-i fenniyesinden haberi bile yoktur.

Biraz sükûttan sonra Hicabi Bey dedi ki :

-Üzerinde bulunduğumuz küre-i arzın ecrâm-ı sâire-i semâviyye ile olan münasebetini maddeten ve bedaheten gösteren şeylerin üçüncüsü dahi şu pusula üzerinde eseri görülen kuvve-i mıknatisiyyedir. Cezr ü med küre-i kamerin ve nebatâtı kemale

isal eylemek hassesi küre-i şemsin bizimle olan münasebetini ispat eylediği gibi mıknatıs iğnesinin kutb-i şimâlî ve cenûbî taraflarından incizabı dahi yine o münasebeti ispat eyliyor.

-Fransa muâsırîn-i erbâb-ı telifinden Louis Figuier'nin "Ferdâ-yı Mevt" serlevhalı kitabını okusa idiniz bu bahsi nerelere kadar uzatmış olduğunu anlardınız.

-Almanca'ya tercümesi yoktur ki! Maahaza havâss-ı miknatise dair Almanların pek çok tetkikatını da okudum.

-Hayır! Havâss-ı mıknatısiyyeye dair değil. Küre-i arz ile sair yıldızlar arasındaki münasebeti söylüyorum. Louis Figuier bu münasebeti âdeta bir nevi muhabere ve mürasele derecesine vardırarak hiçbir din sahibinin inkâr edemediği ahirete o suretle vücut veriyor.

-Ne diyor Allah'ı seversen ne diyor? Bu bahis pek mühim bir bahis olmalı.

-Ona şüphe yok. Bahis o kadar mühimdir ki Figuier'nin bu mütalâatı teammüm edecek olsa da Avrupa hükeması biraz da ulûm-ı şer'iyyemizi tetkikde bulunacak olsa hatadan hataya duçar ola ola nihayet ahiret hakkında bizim ilm-i kelâmımızın verdiği hükmü kabule en ziyade lâyık bulurlardı.

Figuier ne diyor?

Figuier diyor ki: İnsanı yalnız bu dünya üzerinde ot gibi bitip yine bu dünya üzerinde ot gibi mahvoluyor diye düşünmekte bulunan hükemanın zihni bu dünyadan harice çıkmadığına teessüfler olunur. Halbuki otlar bile yalnız bu dünya üzerinde hâsıl olmuyorlar. Eğer ecrâm-ı sâire-i semâviyyeden kuvâ-yı tenebütiyye gelmeyecek olsa bu dünya üzerinde ot bile bitemeyeceğini ispat ile ervâh-ı hayvânâtın ecrâm-ı sâire-i semâviyyeden gelen kuvâ-yı muhyieden perveriş bulacağı ûlâ bittarik görülmek lâzım gelirken bade'l-vefât ervâhın yine ecrâm-ı sâire-i semâviyye misillü dâire-i idrâkimizin haricinde olan avâlim-i sâireye avdet ve ric'at etmeyeceğini ne hükmedebiliriz diyor.

-Demek oluyor ki işi yine ibhamda bırakıyor.

-Bu misillü hakayıkı kat'iyyen tayin ve hükmetmek fününun bugünkü derecesi ile kabil olur mu? Maahaza birkaç yüz sahifede müellif-i mumâileyhin verdiği izahatı ve irat eylediği de-

lâili burada sana birkaç kelime ile haber vermek muhal olur. İnsan o kitabı okursa Louis Figuier'nin ispatına çalıştığı şeyler tamamı tamamına muvâfık-ı hikmet-i İslâmiyye olmamakla beraber ilerde bu tetkikatta devam eylediği hâlde pek çok hakayıka yol açabilecek şeyler olduğunu da fikr-i beşer teslim eder.

-Hakikat bu kuvve-i mıknatısiyye ve kuvve-i elektrikiyye henüz evâil-i keşf ü tedkîkinde bulunan bir madde olup bu bapta tetkikat ileriye götürülecek olursa o kadar hakayık meydana çıkacaktır ki Cenabıhakkın kanun-ı hilkatindeki esrar hemen apaşikâre görülecektir.

Buna hiç şüphe etmemelidir. Şu kadar ki böyle orta yerde vücudu olmadığı hâlde asar ve tesirât-ı azîmesi müşahede olunan şeyleri tetkik için vesâit-i fenniye dahi azdır. Binaenaleyh bu yolun nihayetine varmak ne kadar zamanda müyesser olacağını hükmedemeyiz. Lâkin yolun bu kadarı kat edildikten sonra akl-ı beşerin şu menzilde kalmayı tecviz etmeyerek bir zaman gelip de hayatın mâhiyet-i hakikiyyesi misillü şimdi muhal derecesinde addolunan şeylerinde kat'iyyen tayini mümkün olabilecektir.

-Hayât-ı beşerin tehlike-i mevtten muhafazasına yol bulunabileceğini aklın gerçekten keser mi?

-Cenabıhak bu iktidarı da insan oğluna vermiş ise neden kesmesin? Lâkin şimdiki görünüşe bakılırsa bundaki müşkilât muhal derecesindedir. Böyle etten, kemikten, sinirden, damardan müteşekkil vücutlar için beka nasıl tahayyül olunabilir? Hayatın bir büyük mevkufun aleyhi ezcümle cereyân-ı dem iken uruk ve şerâyin denilen borular işleye işleye iç tarafından por tutarak darlaşıyorlar. Cevelanı kuvvetinden düşürüyorlar. Binaenaleyh vücut evvelki gibi beslenemiyor. Kalp denilen tasfiye-i dem tulumbası dahi işleye işleye kemikleşiyor. Vücuda hizmet eden edevatın kâffesi böyle eskiyor. Binaenaleyh esrâr-ı hayât lâyıkıyla ve tamamıyla anlaşılacak olsa bile ezcümle tamamıyla anlaşılmış bulunan hazım ve cevelân-ı dem aletlerinin tamirine imkân tasavvur olunur mu ki hayatın mâbihi'd-devâmı olan sair azanın da tamiri kabil olsun! Dolmuş ve eskimiş bulunan şiryân ve uruk damarlarını vücudumuzdan çıkarıp yerle-

rine yeni damarlar koymaya sanat-ı beşer kifayet eder mi? Halbuki canı çıkmış olan bir adama bir damardan sağ kan vererek tekrar gözlerini açmak mertebesinde takarrüp hasıl olduğu hâlde o adama kat'iyyen hayât-ı tâze verilemiyor.

-Vakıa öyle! Vâ esefâ ki öyle!

-Neden vâ esefâ? Bu hayata muhabbetiniz o kadar büyük müdür?

-Büyük olsa da ayıp değil a? Nefsim için değil! Fakat bir insân-ı kâmilin 40, 50 senelik ömrünü sarfederek bunca kemalât peydasından sonra pençe-i mevt ile mahvolup gittiğini tecviz eder misin?

-Hay hay! Tamamıyla tecviz ederim.

-Ya o adamın kemaâât-ı insâniyyesinden ebnâ-yı nevi müstefit olmasınlar mı?

-Olsunlar! Yazı denilen şey ne için icat olunmuştur ya? Hâlâ bugün Aristo'nun kemâlât-ı hikemiyyesinden müstefit olmuyor muyuz?

-Ya hâlâ bu güzel Aristo berhayat olsa idi daha âlâ olmaz mıydı?

-Bugün Aristo'nun berhayat olmasının temini için o zamandan beri ana rahminden doğan insanların dahi berhayat olmalarına ihtimal vermek lâzım gelir. Bu ise küre-i arz üzerinde ayak basacak yer bulunamayacak kadar insan çoğalmasını mucip olurdu. Hâlâ şimdi bile Avrupa misillü sanâyi-i tabiiyyenin ve kavâid-i hıfz-ı sıhhatin terakkisi sayesinde doğanların vefat edenlerden az olduğu memlekette nüfûs-ı beşer o kadar artmaktadır ki her sene yüzbinlerce nüfus dünyanın kıtaât-ı baîdesine hicret eyledikleri hâlde yine Avrupa nüfusu o kıt'aya sığmayacak kadar çoğalmaktadır. Geçenlerde bir gazetede bir bent görmüştüm. Muharriri diyor ki Avrupa nüfusu yavaş yavaş bütün dünyayı doldurursa oturacak, yaşayacak yerimiz kalmaz.

-Amma vehim ha!

-Şimdilik vehim görülür. Lâkin üç yüz senede Avrupa nüfusunu ne kadar memâlik-i baîdeyi doldurmuş olduğuna göz gezdirip de bu terakkinin birkaç yüz asır daha devamına ihtimal verince o mütevehhimin vehimleri derhal bir hakikat suretini

alabilir.

-Demek oluyor ki insanların pençe-i mevt ile helâke mecbul olmalarını tahsin eyliyorsun ha?

-Cenabıhakkın hükm-i Rabbaniyyesinden hangisi tahsin olunmaz ki bu da tahsin olunmasın? Zaten hayatın zevki dahi boğmakta, büyümekte ve nihayet ölmektedir. Bir tıfl-ı nevzâda bakarak kendi tufûliyyetimizin zevkini şimdi anlarız. Delikanlı iken lezzet-i ömrü pekâlâ farketmekte idik. Şu babayiğitlik zamanı bize daha şimdiden ak sakallı olacağımız zamanları vaat eyleyerek herkesin hürmetine mazhar bir pîr-i lâtif olmaktaki lezzete şimdiden bizi münhasır eyler. Pirliğe mahsus olan büyüklük ise artık onların bu dünya adamı olmaktan çıkmış sayılmalarından neşet eyler. Bu dahi ölümün azimetini muvazeneye medar olur.

-O kadar iştiha ile söylüyorsun ki güya ölmeye daha şimdiden müştak imişsin zannedeceğim geliyor.

-Ne bileyim? Ölümün hemen şimdi hazır olmadığına elde ne senedim var?

Şu yolda açılan söze iki arkadaşı akşama kadar eğlendirdi. O akşam dahi yine her zamanki zevattan ibaret sofra halkı yemek başında ictima eylediler. Başka bir adam olsaydı ihtimal ki bu suretle taam edişten bîzar olurdu. Zira yarım saatten ziyade sofrada bulunduğu hâlde huzzâr-ı mevcûdenin kâffesinin ağzından hemen yirmi söz çıkmayıp bu sözler dahi hâl ve şanından yolcu olduğu anlaşıldığını haber vermiş olduğumuz İngilizin birinci ve ikinci kaptanların karılarına kemâl-i lütf ve nezaketinden dolayı söylediği sözlerden ibarettti.

İngilizlerin şu imsâk-ı kelâmları bazı kere bir dereceye varır ki hakikaten artık can sıkmaya başlar ise de bu sıkıntı bizim gibi söze, sohbete alışmış olan adamlara mahsus olup yoksa sözleri, sohbetleri yine kendilerine mahsus olan Suphi ile Hicabi'yi İngilizin âleminden ol kadar sıkılmamışlardır.

Hicabi Beyin tabuta benzetmiş olduğu gemi yataklarında o gece dahi yattılar. Ertesi sabah uyandıklarında vapur makinesinin işlemesinden ve geminin hareketinden mütehassıl gürültü ve şamata olmayarak gayete derin bir sükût ve sükûnet hâlinde

bulunmaları bunların istiğrabını mucip oldu.

Hakikat bir insanın böyle gürültüler içinde alışması o gürültülerin inkıtaı hâlinde kendisini bütün bütün başka bir âlemde bulundurmak gibi bir teessür hâsıl eder. Şimendiferlerde, vapurlarda ve bazı kere değirmenlerde insan bu mahallere mahsus olan gürültü içinde uykuya dalarsa gürültüleri hasıl eden hareketin ınkıtaıyla derhal uykudan dahi uyanır.

Hicabi dedi ki:

-Ne olduk acaba arkadaş? Galiba vapur yoluna devam etmiyor. Galiba durduk.

-Galibası yok. Hesapça Odessa'ya geldik.

-Odessa'ya mı geldik?

-Öyle ya? Daha yollu posta vapuru olsa böyle arkadan lodosun dahi yardımıyla daha tez gelirdik.

-Öyle ise haydi çabucak kalkalım.

-Pek de acelemiz yok ise de bununla beraber kalkmak zamanı da geldi.

Seyyah efendiler kalktılar. Ellerini, yüzlerini yıkayıp giyindikten sonra çünkü maksut olan limana vüsuldan sonra artık posta vapurlarında bile kamarotlar yolculara kahvaltı vermeyeceklerinde yalnız birer kahve içmekle biliktifa çizmelerini giydiler. Yol sandığını dahi ellerine alıp güverteye çıktılar.

Yeni seyahate çıkanlar bir memleketi gerek karadan ve gerek denizden hele bilhassa denizden ilk defa olarak gördükleri zaman ne lâtif bir his ile mütehassis olurlar!

İnsan kendisinin derununda doğup büyüdüğü memleketten başka dünya yüzünde daha birçok memleketler bulunduğunu işitmek ve okumak ve hatta resimlerini temaşa etmek suretlerini öyle bir memleketi re'yü'l-ayn gördüğü zamanki tahassüsâtına asla kıyas edemez.

Güya yeniden doğmuş da başka bir dünyaya gelmiş gibi yüreğinde bir şeyler hisseder.

Hakikat! Erbâb-ı seyâhat tecrübe etmişlerdir ki bir adam kendi memleketinden veyahut bir zamandan beri ikamet etmekte bulunduğu yerden hareket eylediği zaman kendisinin bir

seyyah olduğunu seyahate mahsus olan hissiyattan pek de anlayamaz. Böyle bir memlekete dahil olduğu zaman kendisinin seyyah olduğunu anlar. Zira o hâlde kendisine her şey yeni göründüğü gibi kendisi dahi oraca herkese yeni bir adam görünüyorum zanneder. Her tesadüf eylediği adam "Mutlaka bana bakıyor! Benim yabancı ve seyyah olduğumu mutlaka anlamıştır" sanıyor.

İşte seyahatin kalb-i beşerîde hâsıl eylediği şu neşeyi Suphi Bey de Hicabi Bey de hissetmeye başlayarak vapurun etrafında bulunan birkaç sandala elleriyle "Buraya gel! Buraya yanaş!" işaretini verdikleri zaman elfazdan ari olarak yalnız bir el işareti verdikleri hâlde dahi hâl ve tavırlarından o kadar azamet, o kadar gurur anlaşılmakta idi ki âdeta "Bizi görmüyor musunuz be? Bizi? İşte biz seyyahız! Misafiriz! Bizi böyle bir geminin üzerinde görünce hemen istikbalimize koşmalı!" manaları dahi hâl ve şanlarından anlaşılmakta idi.

Maahaza sandalın serian gelmesini karşılarındaki panoramayı temaşaya doymuş değil henüz başlamış olan gözleri hiç de istical etmeyip Odessa'nın ilk temaşası ikisini de müstağrak-ı hayret eylemişti.

Vakıa İstanbul'un haricen temaşası kadar lâtif bir panorama bütün cihanda adîmü'l-emsâl olduğu müttefikun aleyh ise de İstanbul'da doğup yine İstanbul'da büyüyerek o letafete alışmış olanlar onun kadrini tamamıyla takdir edemezler. Hatta sonradan görüşüp insanın taaşşuk eylediği bir kadın hakkındaki hayret-i âşıkanesi bile temâdi-i muvâsala ve müvânesetle yavaş yavaş bir kayıtsızlığa mübeddel olarak insan evvelce gözlerinden kıskandığı mahbubesini bir zaman sonra hiç de güzel bulmaz. Hiç de sevmez olur! Bu hâlde başka bir güzel gördüğü zaman hadd-i zatında eski maşukasından daha güzel olmadığı hâlde bile "aman ne güzelmiş!" diye içi titrer.

Belde-i Kostantiniyye emsali adîm bir mahbube olmakla beraber ona her gün vasıl olanlar artık letafetine alışmış bulundukları hâlde bunlar Odessa'yı görürler de hakikaten kendi mahbubeleriyle rekabete muktedir bir diğer mahbube görmüş derecesinde mütehayyır olurlar ise istiğrab etmemelidir.

Vakıa Odessa şehri İstanbul'un ancak onda birisi kadar kü-

çük bir şehirdir. Lâkin henüz asr-ı ahîrin vücuda getirdiği mamurelerden birisi olmakla bu kadar güzel, bu kadar zengin görünür ki İstanbul'da böyle bir temaşaya nail olmak için şehrimizin ebniye-i âliyyesini kâmilen bir mevkie cem ederek hariçten nazar eylemek lâzım gelir.

Odessa şehri önünde dört beş yüz sefine istiab edecek kadar vasi bir liman bulunup o limanın tenâsüb-i mevkiiyyesiyle açılan gözler sahilde yedi sekiz kışla ile üç dört hastahanenin ve sair birtakım ebniye-i mîriyyenin gayet hendesi bir suretle dizilmiş olmaları nazara ilk letafeti bahşeder. Badehu asıl şehre mail bir zemin üzerine kurulmuş olduğundan Dersaadet limanından bakıldığı zaman âdeta Beyoğlu'nun görünüşü gibi kârgir ve âli binaların yekdiğeri üzerinde görülmeleri şehrin enzâr-ı temâşâda olan azametini arttırdıkça arttırır.

Suphi bu temaşa mukabilinde o kadar hayrandı ki Hicabi Bey "Ne güzel bir şehir!" dediği zaman bu sözü işitemediği gibi evvelce işaret eylemiş oldukları sandal vapura yanaştığı zaman dahi âdeta haberdar değildi.

Nihayet arkadaşı kendisini bîdar ederek sandala bindiler. Sandalda Hicabi Bey "Ne güzel şehir! Ne güzel manzara!" sözlerini tekrar edince Suphi dedi ki:

-Ona ne şüphe! Odessa'nın güzelliğini dost değil düşman dahi teslim eder. Bu hikmete mebnidir ki Kırım muharebesinde İngiliz ve Fransız donanması işte şu askerî limanında Rusya donanmasını yakmaya geldikleri zaman atılan top tanelerinin şehri dahi harap etmemesine pek ziyade dikkat etmişlerdi.

-Şehre acıdılar ha?

-Bu kadar emekler sarfıyla vücuda getirilen şöyle kız gibi bir şehre top atmak, hem de lüzumsuz yere top atmak yazık değil midir?

-Ama birtakım şehirleri topa tuttukları nadir değildir.

-Zaruret hükmünü alır da onun için topa tutarlar. Halbuki buraya top atan İngiliz, Fransız donanmasının maksadı Odessa'yı yıkmak değil mütehassin bulunan Rusya donanmasını yakmaktı. Âlem-i medeniyette yalnız bir milletin değil umum ebnâ-yı beşerin müştereken muhafazasına mecbur olacakları

mertebelerde kıymettar birtakım şeyler vardır ki onlara dest-i tahrîbi uzatmak âdeta cinayettir. Hem bu fikr-i celîl şimdilerde hâsıl olmuş bir şey değildir. İstanbul topa tutulduğu zaman Ayosofya'nın dane-i tahrîbden esirgenmesi dahi bu fikr-i muhafazakârîden neşet eylemiştir.

Suphi Bey bu sözleri söylerken sandalcı bir yandan pasaporthaneye doğru kürek çekmekte olduğu gibi Hicabi dahi diğer taraftan Suphi'nin ne kadar vukuf sahibi bir adam olduğuna hayran olarak söylediği sözleri dinler ve kendi kendisine dahi derdi ki:

-Kırım muharebesine biz dahi iştirak eylediğimiz hâlde henüz mükemmel bir tarihi yazmaya bile ehemmiyet vermemişiz. Elsine-i ecnebiyye üzerine yazılan tarihleri böyle Suphi kadar ehemmiyet ve itina ile okuyarak düşman donanmasının Odessa'yı yıkmaya kıyamadıklarını sûret-i mahsûsada bellemek ve işte böyle yeri geldiği zaman sarfeyleyerek vukûf-u şâmiline müstemileri hayran etmek dahi herkese müyesser olur mu? Doğrusu ya! Suphi ile seyahate çıktığıma pek isabet ettim. Dünyayı şimdi görüp şimdi anlayacağım.

Sandaldan çıkıp pasaporthaneye vardıktan ve oraca muâmele-i malûme-i resmiyyeyi ifa eyledikten sonra şehre girmeye müteveccih oldular.

Odessa'nın deniz sahilinden asıl şehre girmek için azim bir seddi aşmak lâzım gelir. Zira asıl şehir tabiî bir set üzerinde mebnidir. Halbuki Odessa şehrinin bir acibesi dahi bu seddi aşmak için yapılmış olan merdivendir ki gayet vasi ve taştan mamul iki yüz kademe üzerine mebnidir.

İki arkadaş işbu merdivenden çıkmaya başladılar. Merdivenin üzerinde tunçtan mamul azim bir heykel görünmekle Hicabi Bey sordu ki:

-Bu heykel kimin resmidir?

- Duc oe Richelieu'nun resmidir!

-Ben bu Richelieu ismini Fransız tarihinde görmüştüm. Bu adam Fransızdır.

-Evet ama bu şehrin banisidir.

Hicabi Bey zaten Avrupa tarihine vâkıf olmuş bulunduğu

cihetle Suphi Beyin hemen heykel-i mezkûr yanından geçerken ayakta ihtar yollu söylediği bir iki söz Hicabi için îzâhât-ı lâzıme yerine geçmiş idiyse de karilerimiz meyanında tarih bilmeyenler için Suphi'nin işbu muhtasar izahatı kâfi olamayacağından onu bizim Suphi ağzından olmak üzre fakat daha ziyade muvazzah olarak şöyle haber verelim ki:

-Rusya imparatoriçesi Katerina zamanına gelinceye kadar işbu Odessa şehri "Hoca Bey" namıyla küçücük bir Tatar karyesinden ibaret olup mevki-i mezkûr hem Dinyepr ve hem de Dinyestr nehirlerinin munsabında bulunmakla bu nehirlerde balıkçılık eden birtakım Kazaklar dahi bu civarlarda kulübeler inşa ederlerdi. Vakta ki Rusya Karadenizce ticâret-i bahriyyesi için kendisine bir yol açtı. Karadeniz limanlarının en mühimi şu Hoca Bey mevkinde olabileceğini takdir ile oraya yeniden bir şehir bina etmeye başladı. Fakat şehrin bu derece zinet ve mamuriyetine hizmet eden ancak Duc de Richelieu olmuştur. Zira büyük Napolyon Fransa'yı alt üst eylediği zaman Fransa kibarından birçokları şuraya buraya firar eyledikleri gibi Richelieu dahi Rusya'ya hicret edip devlet-i müşârunileyh tarafından Odessa'ya tayin olunmuştu. Şimdi şu sun'î limanı inşa ettiren Duc de Richelieu olduğu gibi en meşhur binalar dahi onundur.

Odessa'ya vasıl olan yolcular eğer akçelerine güvenirler ise "Bulvar "denilen büyük cadde üzerinde vaki Londra Oteli ile Peteresburg Oteli ve Avrupa Oteli gibi yerlere misafir olabilirler. Lâkin bizim iki seyyah böyle zengin Avrupa seyyahlarına kıyas kabul edemezlerdi. Odessa'da Karadeniz sevahili ile İstanbul'dan ve Cezâyir-i Bahr-i Sefîd'den gelen erbâb-ı ticâret için birçok misafirhaneler daha vardır ki bunlar âdeta bizim Galata ve İstanbul taraflarının hanları ve lokantaları kadar ucuz olup fakat nezafette dahi onlardan ileride değildirler. Bu mahaller "Perivedosni Bazar" denilen mahal ve civarında bulunur. Zaten orası Moldovanların ve Rumların ve Yahudilerin vesair bu misillü erbâb-ı mesaînin meskenidir.

Suphi ile Hicabi Beyler burada kendilerine bir misafirhane tedarik eyledikten ve bir miktar dahi kuşluk taamı yedikten sonra şehri seyahate çıkmak istediler. Yolları bittabi bilemeyeceklerinden bir çingene ile günde yarım rubleye pazarlık ederek

onu kendilerine delil ittihaz eylediler.

Hicabi Efendi delilin böyle bir çingene olmasına mana vermeyerek demişti ki:

-Arkadaş seyahatte tasarrufa riayetle beraber yalnız delil olacak adamdan para esirgememelidir sanırım. İnsana benzer bir delilimiz olsaydı şehrin şâyân-ı temâşâ olan yerlerini bize daha güzel gösterirdi. Bu bîçare çingene bize nerelerini gösterebilir?

-Biz nerelere gitmek istersek oralara bizi götürür.

-Biz şehrin acemisi olduğumuz hâlde isteyeceğimiz yerler neresi olacağını neden anlayacağız?

-Ya Suphi çıldırmış diye hüküm verdikleri zaman ne gibi şeyler ile iştigal ediyordum.? Elimde harita olduğu hâlde yatağa girdiğim zamanlar uykuya varıncaya kadar ne mütalâa ile vakit geçiriyordum? Görmediğim seyahatname mi kaldı? Müracaat etmediğim delâletname mi kaldı?

Demek oluyor ki sen bu gezdiğimiz yerleri evvelden gezmiş görmüş kadar biliyorsun.

-Hemen onun gibi bir şey! "نديدندنامئدوبئكئنديشئطقف" dedikleri gibi görmeye hiçbir şey makîs olamaz.

Filvaki o gün akşama kadar Suphi Bey çingeneye pekâlâ delâlet ettirdiği gibi ertesi gün ve daha ertesi gün dahi çingenin îfâ-yı vazîfesinden Hicabi Bey dahi memnun kaldı.

İki seyyahın üç gün zarfında gezdikleri yerler Odessa'nın temaşaya şayan olan kâffe-i mahalleri demek olup bunlar ise Richelieu Mekteb-i Âli'si namıyla 1818 senesinde tesis olunup elyevm dahi Avrupa'nın en güzel mektepleri derecesinde terakki eylemiş olan Mekteb-i Âli ile "Bahçivan Mehtebi" denilen dünyanın her tarafından celbedilen tohumları Odessa'da yetiştirmeyi tecrübe için dahi gayet güzel bir bahçesi olan diğer bir mektep ve 25 bin cilt kitabı havi olan kütüphane ve Odessa yolmanı kazılırken zuhur eden âsâr-ı atîka ile bir de Nikolayev ve Stumosil taraflarında bulunan birçok âsâr-ı atîkayı havi müzehane ve elsine-i şarkiyye mektebi ve 363 mağazayı havi olan buğday pazarı ve birtakım büyük kiliseler ve bira vesaire fabri-

kaları gibi Odessa'yı başlıca tezyin eyleyen yerler idiler.

Büyücek bir şehri böyle üç gün zarfında gezip bitirebilmek mümkün olamayacağı derkâr bulunmakla beraber bizim seyyahlar yalnız Odessa'yı görmeye gelmemiş oldukları cihetle şimale doğru ilerlemek azminde idiyseler de oralarca mevsim henüz kış addolunacak kadar havalar muhalif gittiği gibi o zamanlar Rusya'nın içlerinden gelip Odessa'ya vasıl olan şimendiferler dahi henüz ikmal olunmamış bulunmasıyla yolun bir büyük kısmını arabalar ile gitmek mecburî bulunduğundan daha ileride şâyân-ı temâşâ olmayan Balta veyahut Bender gibi bir yerde vakit geçirmekten ise havalar müsaade edinceye kadar daha birkaç günü Odessa'da geçirmeyi iki arkadaş kararlaştırmışlardı.

Bahusus ki Odessa'da bir nebatat bahçesi, bir bahçıvanlık mektebi bulunsun da burasını sûret-i mahsûsada ziyaret etmeksizin geçip gitsin! Hiç bu Suphi Bey için mümkün olur mu?

Binaenaleyh bir gün suret-i mahsusada nebatat mektebi ve bahçesine giderek kendilerine Rusya'yı görmek için İstanbul'dan gelmiş iki meraklı seyyah olmak üzere mektep müdürleriyle hocalarına tavsiye eylediler.

Bu tavsiye müdürler ve hocaların istiğrabını mucip olur ise şaşılır mı?

İçlerinden birisi demişti ki:

-Efendim! İstiğrabımıza şaşmayınız! İstanbul'dan buraya kimse gelmez değildir. Şehrimizin en büyük merâkiz-i mürâselesinden birisi de İstanbul olarak senevî limanımıza limanınızdan beş altı yüz parça gemi ve vapur geldiği hâlde buraya İstanbullular gelmediği dava edilemez. Şu kadar ki buraya gelen İstanbullular meyanında mektebimizi ziyarete gelmiş hiçbir Türkün, hiçbir Müslümanın esamisi defterimizde mukayyet değildir.

-Neden?

-Çünkü buraya gelen Osmanlılar ya Petersburg'a doğru geçmek için gelen memurlarınızdan veyahut iskelemizde amelelik etmek için gelen ahâd-ı nâsınızdan ibarettirler. Sizin gibi Rusya'yı seyahat edip görmek için sûret-i mahsûsada külfet-i

seferi ihtiyar eylemiş adamları ilk defa olmak üzere şimdi görüyoruz.

Bu söz üzerine Suphi ile Hicabi yekdiğerinin yüzlerine baktılar ki manası "yani başımızda şöyle bir şehir bulunsun da onun dahi bu kadar mükemmel ve muntazam olan nebatat mektebini ilk ziyaret eden Türk biz olalım! Buna acımalıdır!" demek olduğunu ihtimal ki Ruslar anlamışlardır.

Bu mektep hakikaten pek mükemmel bir mekteptir. Mevsim henüz bahçelerin ilk ameliyât-ı hafriyyesi zamanının dahi ilk vüruduna müsadif olmakla eğerçi bahçede görülecek pek çok şeyler yok idiyse de kış mevsiminde soba ile meyve ve sebze yetiştirmek için gayet mükemmel serre'leri olduğu gibi baharın ilk müsaadesinde hemen tarlalara nakil ile fidelenmek için birçok nebatat dahi sıcak yastıklarda yetiştirilmekte idi.

Suphi Bey bu mektebin bahçıvanlık terakkiyatına ne gibi hizmetleri sebkat eylediğini sual eyledikte muallimlerden birisi:

-Mektebimiz buralarca mevcut olmayan pek çok meyve ve sebzeyi buranın havasına alıştırmaya muvaffak olduysa da hariçte bahçıvanlık edenleri babalarından gördükleri sebzelerden maadasını yetiştirmeye teşvik eylemek muhal addolunuyor. Vakıa ahalide rağbet olduğu gibi içerler dahi pek çok sebze gidebileceğinden eğer bahçıvanlarımız gayretli olsa küllî istifade edebilirler ise de onların gayretsizliğine mukabil sizin Osmanlı bahçıvanların tabîat-i mevkiiyyeden dahi bilistifade yetiştirdikleri turfandalar bizim bahçıvanları da teşvikden men ediyorlar. Yoksa biz meselâ patlıcanın moru, siyahı, beyazı, yusyuvarlağı, yarı uzunu ve tamamıyla uzunu olmak üzere sekiz on nev'ini ve lahananın dahi güdük, kırmızı, beyazı ve siyahı olmak üzere elli kadar envaını yetiştirmek misillü muvaffakiyetimizle iftihara kendimizde hak görüyoruz.

-Serre'lerinizi de pek mükemmel görüyoruz.

-Evet! Sarâ-yı imparatorîye ağlebiyyet üzere burası turfanda yetiştirdiği için fide serre'lerimiz pek mükemmeldir.

Hicabi Bey turfandacılık hususunda Osmanlı bahçıvanlarının Rus bahçıvanlarına galebesine istiğrab ederek bu bapta biraz

daha istizaha girişince muallim demişti ki:

-Ah efendim! Mısır ve Cezâyir-i bahr-i sefîd âdeta kânunusani içinde taze bakla ve şubat içinde patlıcan yetiştirdikleri hâlde bizce kabil olur mu? O zamanlar bizim donmuş olan topraklarımızı balta ile kesmek dahi mümkün olamaz. Fakat müsaadenizle sizin bahçıvanlarınızı dahi biraz gayretsizlikle itham edeyim. Eğer bihakkın gayret edecek olsalar senevî birkaç yüz bin rublemizi kazanabilirler iken bize hem pek az hem de pek pahalı meyve ve sebze gönderdikleri için kendi istifadelerini men ediyorlar.

Hicabi Bey muallimin bu sözüne mukabeleden aciz kaldı. Suphi dedi ki:

-Efendim! Bu gayretsizlik bahçıvanlarımızda olmamalıdır. Hatta biz aks-i hâle teessüf ediyoruz. Ekseriya meyve ve sebzemiz pek mebzul olarak fiyatça dahi düşkün bulundukları için bahçıvanlarımız masraflarını çıkaramayarak zarar görüyorlar. Hatta bazı mahsulâtı denize döktükleri de vardır. Zira pazar yerine nakledecek olsalar ücret-i nakliyyelerini dahi çıkaramazlar. Bu hâlde mahsûlât-ı Osmâniyyenin size pahalı gelmesine sebep ara yerde olan vesâit-i mübâdeledir. Yani İstanbul'daki sebzeci ile buradaki sebzeci arasında cereyan eden muâmele-i mübâdeleye defaten çok para kazanmak hırsının da karışması malı pahalı ediyor.

-Bu bapta hakkınızı teslim ederim efendim!

Deyince hiç de umurunda değil gibi yaşamakta bulunan Suphi'nin böyle Dersaadet ile Odessa arasındaki sebze ve meyve ticaretine dahi sarf-ı zihin edecek bir aralık bulmuş olmasına da Hicabi Bey şaştı. Hicabi Bey, Suphi'de gördüğü ahvâl-i fevkalâdenin hepsine şaşarak ve ahval-i fevkalâdesine şaştıkça Suphi hakkındaki muhabbeti bir kat daha artardı.

Nebatat mektebi memurları bizim seyyahlara o kadar hürmet ve rağbet eylediler ki seyyahlar bu kadar tekrime nasıl teşekkür edeceklerini dahi bilemediler. Hele niyetleri şimale en yakın olan memalike kadar gitmek olduğunu dermeyan eyledikleri zaman muallimler pek ziyade tahsin eyleyerek "Orada tenbiyet-i nebâtât hususunda o kadar garabetler göreceksiniz ki dünyanın hiçbir tarafına makîs değildir" diyerek hatta içlerin-

den birisinin Petersburg'ta elsine-i şarkıyye mektebi muallimlerinden bir kardeşi olmakla derhal bir tavsiyename yazarak"Eğer Petersburg'a gider de elsine-i şarkiyye mektebini gezmek isterseniz karındaşım size hüsn-i delâlette kusur etmez" dedi. Bu mektebi ziyaretten Hicabi Beyin ve bilhassa Suphi Efendinin ne derecelerde memnun olduklarını tarif edebilmek kabil değildir. Suphi'nin memnuniyeti en ziyade merakı olan nebatata o da sade böyle âli bir mektep ve vasi bir tecrübe bahçesi vücuda getirmek derecesinde ehemmiyet verilmiş olmasından neşet edip "Âsâr-ı terakkî hangi memlekette olursa olsun hem umûm-ı ebnâ-yı beşeriyyenin esbâb-ı mes'ûdiyetini ikmale yardım eyler demişti! Hicabi ise müdür ve muallimlerin âdeta derece-i ifrâta varan hürmet ve rağbetlerinden memnun olarak arkadaşına demişti ki:

-Ben Rusları bu kadar nazik bilmezdim.

-Neden?

-Ya Kazaklardan nezaket beklenir mi?

-Dostum Kazak başka Rus başka, Tatar başka hepsi başkadır. Asıl Rus kavmi hakikaten pek misafirperver, pek mültefit bir kavim olduğu gibi Avrupa terbiyesini aldıktan sonra nezaketleri bir kat daha artmıştır. Ruslar, Fransızlar gibi yılışık, zevzek ve İngilizler gibi tünd ve abûs değildirler. Cidden çelebi adamlardır ama bir buçuk asır mukaddem âdeta behâyim-i vahşiyyeden farkı olmayan seksen milyon cahil ahaliyi kopkolay mütemeddin etmek kabil midir? Vesâvis-i siyâsiyyeden kat'-ı nazar edersek terbiye görmüş Rusları Avrupa'nın en terbiyeli milletleri derecesinde buluruz. Zaten biz bir fikr-i siyîsî ile seyahat etmiyoruz. Ahvâl-i âlemi görmek, anlamak için geziyoruz. Binaenaleyh hangi şey doğru ise onu doğru olmak üzere telâkkiden bizi hiçbir fikir men etmemelidir.

Bizim seyyah efendileri Odessa'da mahzun eden şey yalnız Tatarların hâl-i tedennisi idi. Suphi ve Hicabi Beyler şehr-i mezkûrede mukim Tatarlar ile görüştükleri gibi Kırım ve Kazan ve Ejderhan ve ta Orenburg taraflarından gelmiş Tatar tacirleriyle dahi mülâkat ederek bunların ahvâl-i umûmiyyelerine dair hayli malûmat aldılar.

Ahâli-i müslime-i merkûmenin sanat ve ticaret hususunda

eski hâl-i terakkîlerini muhafaza edebilmiş olmalarına söz yok ise de bunların şu hâli yani hareket ve servet-i ticâriyye ve mesâî-i san'atkârâneleri bir kasanın kendi derununda binlerce liralık serveti hıfzetmesi veyahut sefinenin binlerce liralık malı nakleylemesi veya bir fabrikanın herhangi bir sanatı işlemesi gibi hemen bîruhane bir şey olup terakkiyât-ı fikriyye ve teceddüdât-ı asriyyeden bunlarda hiçbir eser görülememiştir. Ulûm-i Arabiyyede mahir uleması pek az olduğu gibi Tatar lisanını bir lisan-ı edeb hâline de koyamamışlar ve bundan maada Rus lisanını yalnız ahz u italarınca lüzumu olacak derecede söylemeyi öğrenip yazmasından okumasından âdeta bîhaber kalmışlardır. Halbuki birtakım gençleri Rus mekteplerinde tahsil etmekle eğerçi bir terbiyeli ve talimli Rus kadar alim olmakta iseler de o hâlde dahi bunlar Tatarlıktan çıkarak bir nevi Rus olup kalmaktadırlar.

Bu maddeye dair ahâli-i mezkûre ile edilen müşafahalarda Suphi Bey ulûm-ı Arabiyyeye evvelkinden ziyade vüs'at vermekle beraber Tatar lisanını bir lisân-ı edeb hâline koymayı ve Rus lisanını da Tatarlığa halel vermeksizin öğrenmeyi tavsiye eyledi ise de bu tavsiyenin mahiyetini takdir edebilecek kadar uyanık efkârı onlarda bulamayınca meyus oldu. Maahaza âlem-i mediniyette terakkiyât-ı fikriyye denilen şey o kadar acayiptir ki şimdi Ruslaşmakta olmaları nazar-ı memnûniyetle görülmeyen Tatar gençlerini bir zaman olup da kendileri dahi bir kavim hem de pek büyük bir kavim olduklarını anlayarak bu kavmi ruhlandırmak esbabına teşebbüs etmeye kifayet eyler.

Seyahat edilmesi lâzım gelen memleketin lisanını öğrenmek birinci derecede lâzım olan şeylerden olup vakıa Rusya memalikinde kalbur üstüne gelen zevatın ve mülâzimlere varıncaya kadar askerî takımının hemen kâffesi Fransızca ve Almanca tekellüm eylediklerine ve bizim seyyah arkadaşlardan birisinin Fransızcada ve diğerinin Almancada vukufları derkâr bulunduğuna göre bunlar kendilerini pek bilkülliye dilsiz kalacakları bir memlekette bulmayabilirlerdi. Ancak seyyahın ekseriya müracaat edeceği kimseler ahâd-i nâs olacağından ve onlarla muhataba için tahsili lâzım gelen kemalat ise birkaç yüz elfazdan ibaret kalacağından Suphi ve Hicabi Beyler elfâz-ı mezkûreyi öğrenerek bilâhere tercüman aramak mecburiyetinden dahi ken-

dilerini kurtarmaya karar vermişler ve binaenlayeh Odessa'ya geldikleri günden bed' ile Rus lisanını öğrenmeye ehemmiyet vermişlerdi.

Seyyahlar için lisanların tahsilini teshil etmek üzere birtakım kitaplar yapılmıştır ki bunlardan bazıları üç dört lisanın birden tahsiline delâlet ederler. Bizim arkadaşlar Rus ve Alman ve Fransız lisanlarının üçünü birden öğrenmek için bir muhavere kitabı alarak geceleri beraberce tetkik eyledikleri gibi gündüzleri gezdikleri dolaştıkları yerlerde halkın tekellümüne kulak vererek kuvve-i sâmialarını daha ziyadeleştirmeye de gayret ederlerdi.

Mücerrebtir ki insan bir lisanı öğrenmek için mutlaka olsun ahalinin tekellümlerine kulağına alıştırmak lâzım gelir. Bir lisan yalnız kitaplardan öğrenilir ise o lisanla tekellüme dahi alışmak başkaca bir suubet olduktan maada o lisanın ehli tekellüm eyledikleri zaman kendilerine mahsus olan bir şive, bir telâffuz iktizasınca lisân-ı mezkûru kitaplardan öğrenmiş olan adam onu anlayabilmekte aciz kalır. Buna mukabil vaki olur ki bazı adamlar bir lisanı hiç okumadıkları hâlde mücerret lisân-ı mezkûr ile tekellüm eden ahalinin içinde bulunarak muhataplarını işite işite âdeta kendisi dahi tek tük şeyleri anlamaya başlar.

Suphi ve Hicabi Beylerin Odessa'ya vürutları on beş günü tecavüz ederek bir cumartesi akşamı bulvar üzerinde gezerlerken artık pazartesi günü Odessa'yı terketmeyi söyleşirlerdi.

Bulvar denilen yer bundan evvel zikri sebkat etmiş olan azim setin üzeri olup oradan limana ve liman haricinde sath-ı deryâya doğru imtidad eyleyen nezaret pek lâtif olduğundan Odessa ahalisi ekseriya burada gezindikleri gibi bilhassa cumartesi akşamı şehirde ne kadar Yahudi varsa cümlesi elbise-i iydiyyelerini lâbis oldukları hâlde buraya gelip akşam üzeri azim bir panayır suretiyle geşt ü güzar ederler.

Evvelce etmiş oldukları tahkikat üzerine Odessa'dan Balta kasabasına kadar şimendifer işlemekte olup ondan öteye Serpuhov kasabasına kadar arabalar ile gidilmek ve badehu Moskova'ya değin yine şimendifere binmek lâzım gelirdi. Zira Balta ile Serpuhov arasında elyevm işlemekte bulunan demir

yolu o zamanlar henüz ikmal edilmiş olmayıp derdest-i inşa bulunuyordu.

Hicabi Efendi bu şimendiferin dahi bitmiş olduğu bir zamana tesadüf edemediklerinden dolayı beyân-ı teessüf edince Suphi dedi ki:

-Keşki hiç şimendifer bulunmasa idi de hep karadan gitse idik daha ziyade istifade eylerdik.

-Evet! Hatta piyade olarak gitse idik daha ziyade istifade edeceğinizi ve daha ziyade memnun olacağınızı bilirim. Ancak henüz mart içinde bulunduğumuzdan sizin memnun eyleyecek olan nebatat dahi henüz toprak altındadırlar.

-Yalnız nebatatı görecek değiliz ya? Burada ne acayip adamlar göreceğiz ki onların sûret-i maîşetleri bize hep yeni şeyler olmak üzere görünürler. Şimendifer bizi rüzgâr gibi bir sür'atle Moskova'ya götürür ise bunları görmekten mahrum kalacağımız âşikârdır.

-Moskova'ya gitmekten ise doğru Petersburg'a gitsek daha iyi olmaz mı?

-Rusya'ya gelip de Moskova'yı görmemek memâlik-i Osmâniyyeye gelip de Bursa'yı görmemeye benzer. Moskova, Rusların pây-ı taht-ı kadîmleri olduğu gibi kendilerine Moskof ismi bile bu şehirden gelir. Veyahut kendi milliyetlerinin ismini bu şehre vermişlerdir. Petersburg ise ona nispetle hâdisdir.

-Asıl maksadımız memâlik-i şimâliyyeye takarrüp olduğu için bir an evvel gidelim diyorum.

-Asıl maksadımız mümkün olduğu kadar her tarafı görmek değil mi ya? Zaten şimale doğru ziyadece takarrübün henüz mevsimi dahi değildir. Bugün mart evâsiti olup eğerçi İstanbul'da bahar kokuları burunlara keyif verir ise de burada henüz kış kokuları insanın burnunu sızlatıyor. İhtilâf-ı mütalâa hesabınca matla-ı şemsin şimale doğru takarrübünden daha ziyade bir sür'atle biz şimale takarrüp edecek olursak bu sene mevsim-i bahârı ancak mayıs evâhirinde havâli-i şimâliyyede rast getirebiliriz. Binaenaleyh biraz vakit geçirmeye mecburuz. O vaktin bir kısmını da Moskova'da geçirir isek Odessa'da geçirdiğimiz vakit gibi bu da beyhude yere geçmiş olmaz.

Sen bilirsin arkadaş!

Ertesi gün bizim refikler yol tedariklerini görmekle iştigal eylediler. Zaten o tedarik uzun bir şey olmayacağı derkârdır. Hicabi Efendi Odessa'dan İstanbul'a bir mektup göndermeye lüzum görerek mektubunu ber-vech-i âti yazdı:

"İki Gözüm Hemşirem Efendim!

İstanbul'dan hareketle iki geceyi denizde geçirdikten sonra üçüncü günü sabahleyin kendimizi Odessa'da bulduk. Hamdolsun yolda hiçbir sıkıntı çekmedik. Karadeniz'in her zaman fırtınalı olduğuna dair İstanbul'da cümleyi korkutan şayia meğer yalanmış.

Burasını nereye teşbih edeyim ki daha güzel anlayasınız! Büyük Dere'ye teşbih edemem. Çünkü şehir yüksek bir set üzerinde ve bir yamaçtadır. Beyoğlu'na daha ziyade benzeyebilirse de Odessa'nın sahili Beyoğlu'nun sahili olan Galata gibi de değildir. Bu memleket yolları gayet geniş ve doğru ve binaları gayet âli ve güzel bir mamur şehirdi. İnsan buraya geldiği zaman kendisini pek de İstanbul'dan uzaklaşmış saymaz. Zira İstanbul'da nasıl halk görülmekte ise burada dahi buna benzer bir halk vardır. Hatta hamallık ve amelelik için gelmiş birçok Laz ve Türk dahi bulunur. Tatarlar memleketin ahâli-i müslimesini teşkil ederler. Ondan sonra Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Frenkler hep İstanbul'da gördüğümüz gibidirler.

Evet beş gündür bu şehirde oturmaktayız. İnşaallah yarın buradan hareketle Moskova'ya azimete karar verdik. Haremim hanıma ve çocuklarıma ve biraderim efendiye mahsus selâm ederim. Arkadaşım Suphi Bey biraderimiz dahi mahsus ellerinizden öpüp birader efendiye dahi arz-ı hulûs ediyor. Kendisi yalnız İstanbul'da hanemizde iken musahebesine doyulmaz bir dost olmakla kalmayıp esnâ-yı seferde dahi refakati cihan değer bir yâr-ı vefâdar olmakla doğrusu pek ziyade memnunu ve müteşekkiriyim. Cümlenizi Cenabıhakka tevdi eylerim. Hakkımızda hayır duanızı dahi istirham ederim efendim".

Yine işbu pazar günü bizim seyyah arkadaşlar nebatat bahçe ve mektebini ziyarete ve müdür ve muallimleriyle vedalarını icraya gittiler. Zira Odessa şehrinde en ziyade dostluk peyda eyledikleri adamlar bunlardı. Müdürler ve muallimlerden bazıları

pazar olmak münasebetiyle şehri vizitelere gitmişler ise de birtakımı dahi bu tatil günde bahçeyi ziyarete gelecek olan ahaliyi hüsn-i istikbal için mektepte kaldıklarından Osmanlı seyyahlarına evvelki defalardan ziyade hürmetle kabul eylediler. Hele resm-i vedâ hakikaten ez-dil ü can dost olanların müfârakatları suratinde vukua geldi.

Halbuki resm-i vedâ bu suretle dahi kat'iyyen icra olunup bitmemişti. Ertesi gün seyyah arkadaşlar Balta şimendiferine binerlerken mektep tarafından bir zat ma'bûsen istasyona gelerek yine mektep namına bir daha arz-ı hulûs ve meveddetle icrâ-yı resm-i vedâ ve teşyi eylemiş ve Suphi ile Hicabi Beyleri bir daha teşekküre mecbur etmiştir.

Dördüncü Kısım

Moskova'ya

Odessa'dan Balta'ya kadar tahminen yüz otuz mil kadar mesafe olup esnâ-yı râhta Dinyestr nehri üzerinde Tiraspol kasabası var ise de topu altı bin nüfuslu bir kasaba olup şâyân-ı temâşâ bir yeri bulunmadığı cihetle Suphi Bey ile Hicabi Efendi doğruca Balta'ya kadar şimendifer ile azimet etmeyi ve Tiraspol kasabasında tevakkuf etmemeyi kararlaştırmışlardı.

Sabahleyin Odessa'dan kalkan şimendifer katarı akşam üzeri Balta kasabasına vasıl oldu. Bu kasaba Podolya sancağının merkezi olarak Kadinya isminde bir küçük nehir üzerine inşa edilmiş ve on beş bin kadar nüfusu havi bulunmuş pek güzel bir kasabadır.

Şimendifer oraya geldiği zaman istasyonda bir kalabalık göründü ki içinde birçok askerî zabitanı dahi vardı.

Vagondan çıkan bizim iki seyyahın başlarında Tatar kalpağı olduğundan câlib-i nazar-ı dikkat değil idiyseler de şu kalabalığın ne olduğunu anlamak için bir arabacıya müracaat eyledikleri zaman arabacı bunların Osmanlı olduklarını şîve-i ifâdelerinden anladı. Dedi ki:

-Galiba siz misafir olmalısınız. Osmanlıya benziyorsunuz.

-Evet! Osmanlıyız. Moskova'ya gidiyoruz.

-Öyle ise bu Nikolayev yolunu neden tercih eylediniz? Zira bundan sonra gideceğiniz yer Nikolayev'dir. Halbuki Odessa'dan her gün vapurlar kalkıp denizden ve nehirden Nikolayev'e gidiyorlar. Bunu haber almadınız mı idi?

-Haber aldık ama karadan seyahati denizden seyahate tercih eyledik. Hem de Buğ nehri henüz buzlardan kurtulmamış olduğundan Nikolayev'e kadar vapurlar varmıyorlar. Bu kalabalık nedir?

-Geldiğiniz katarda prenses *** vardır da onu istikbal ediyorlar. Balta mutasarrıfı, dâire-i belediye reisi, askerî kumandanı, despotu filânı bu akşam hep buradadırlar. Fakat yine ta-

lihiniz vardır. Bir koloni bulur iseniz yarın buradan Elizabethgrad kasabasına gidecek olan katara binmeye bakınız.

-Vay! Buradan Elizabethgrad'a şimendifer işler mi?

-Şimdiye kadar işlemezdi ama prensesin gideceği için fevkalâde bir katar çıkaracaklardır. Yol yapılıp bitmiştir ama henüz açılmadı.

-Prensesin bineceği katara biz kendimizi nasıl kabul ettirebiliriz? Hem karadan seyahati biz tercih eyliyoruz.

O akşam hava biraz soğuk ve yağış olduğundan Hicabi Bey her hâlde şimendiferi tercih eyleyerek dedi ki:

-Aman birader! Mani olma! Eğer arabacı bize bir kolayını gösterirse şimendifere binelim. Bu havada araba ile gitmekten ne zevk hâsıl olacak?

Meğer arabacı geçen Kırım muharebesinde Osmanlı eline esir düşmüş bir adam olduğundan âlâ Türkçe dahi biliyormuş. Hicabi'nin sözünü anlayarak dedi ki:

-Rusya memalikinde herşey mümkündür. İstasyon memuruna birkaç ruble sıkıştırınca o da katarda elbette bir tarafa sıkıştırır.

Arabacı şu sözü söylerken prenses dahi kendisi için tehiyye edilen faytona binmekte idi. Arabacının sözünü binbaşıdan büyük bir rutbede olması üniformasındaki sırmaların çokluğundan anlaşılan bir zabit işiterek böyle akşam üzeri Balta gibi bir yerde Türkçe söylenen söze kulak kabartmış ve söyleyenin bir Rus arabacısı ve dinleyenlerin dahi iki Türk olduklarını görünce yanlarına sokulmuştu.

Bu zat filvaki binbaşı rutbesinde olup Tatar milletinden imparatorun yâver-i harblerinden bir beyzade imiş. Tatarlara mahsus olan bir Türkçe ile Osmanlı seyyahlarının hâllerini, hatırlarını sorduktan sonra eğer prensesin bineceği katar ile Elizabethgrad kasabasına gitmek isterler ise hiçbir kimseye bir para vermemelerini ve yarın sabah alaturka saat üçte burada hazır bulunmalarını tenbih eyledi.

Yaver bu tenbîh-i himâyetkârâneyi ẻdince arabacının Osmanlı seyyahları hakkındaki nazar-ı ta'zîmi başkalaşıp o da Balta'nın hem ucuz, hem temiz bir lokantasına kendilerini

misafir etmek için götürmeyi teklif eyledi.

Suphi Bey, binbaşının lütfuna bitteşekkür arabacının arabasına binerek delâlet eylediği lokantaya gittiler.

O akşam Balta kasabası namına olarak dâire-i belediye tarafından prensese bir ziyafet verilmekte olduğu cihetle belediye dairesi mükellef surette donanmış ve askerî muzikası da celbolunarak eâzım-ı kasabanın kâffesi meduvv bulunmuştu.

Meğer prenses Kafkasya'dan avdetle Moskova'ya gidiyormuş.

Bizim seyyah arkadaşlar vardıkları lokantada biraz karınlarını doyurduktan sonra Rusya'da bir dâire-i belediyenin bir prensese verdiği ziyafeti de görmek için lokantadan yanlarına aldıkları bir çocuğun delâleti ile mahall-i meserete doğru gitmişlerdi.

Bunlar henüz oraya varmaksızın arkalarından bir kazak süvarisi dört nala koşup gelerek "Türk! voyageur!" diye kendilerini teftişe başlayınca Hicabi Bey epeyce ürktü ise de Suphi Bey daha cerbezeli davranarak ne istediğini kazak suvarisinden Rusça olarak sordu.

Süvarinin iki parmaklarını şakağına götürerek kendilerini selâmladığı görülünce bunda bir tehlike olmadığı anlaşılarak Hicabi Bey dahi müsterih olmuştu. Süvari "karusa! karusa!" diye etrafına bakınarak bir araba araştırdı ise de araba bulunamadığı gibi mahall-i ziyafete hemen takarrüp dahi edilmiş olduğundan bir rû-yı beşâşet ile seyyahları oraya kadar götürdü.

Meğer Tatar binbaşı o akşam Balta kasabasında Osmanlılardan iki nefer-i seyyâh bulunduğunu prensese arzeylemiş ve hatta müsaade buyururlar ise Elizabethgrad kasabasına kadar prensesin bineceği katara binmelerini de temenni eylemiş olduğundan prenses dahi seyyahlar ile görüşmek emeline düşmüş imiş.

Avrupalılar seyahate ve seyyahîne pek büyük ehemmiyet vererek seyyah olanlar ile görüşmeye en büyükleri dahi fevka'l-had rağbet gösterirler ki bunun birçok sebepleri olup esbâb-ı mezkûreden bazıları o seyyahın geldiği memleket adamlarından bir nümuneyi seyyahın kendisinde görmek ve dünyada gezip

gördüğü yerler ahvalinden bazı şeyler dinlemek ve bahusus kendi ismini dahi seyyahın seyahatnamesine kaydettirmektir.

Prensesin şu arzusu bizim seyyahlar için dahi mucib-i şeref ve menafi bir arzu idiyse de nasılsa Kazak süvarisine verilen emri neferin sûret-i icrâsı biraz ziyadece Kazakça olduğundan bîçare Hicabi Bey bir aralık epeyce ürkmüştü.

Prenses için donatılmış olduğunu haber verdiğimiz belediye dairesi hakikaten pek güzel donatılmış olup hele prensesin bulunduğu salon derununda şüphesiz beş, altı yüz kadar mum yanmakta idi.

Prenses bir mükellef kanepe üzerine kurulmuş ve yanındaki koltuk sandalyede Balta despotu ve diğer yanındaki sandalyede dahi mevki-i mezkûr askerî kumandanı oturmakta bulunmuştu ki şu hâlde sair hüzzâr ve kadınlar dahi âlâ-kaderi merâtibihim mevki tutmuşlardı.

Suphi Bey önde Hicabi Bey arkasında olduğu hâlde Tatar binbaşısı bunları prensesin huzuruna isal eyledi.

Prenses kırkını mütecaviz orta yaşlı bir kadın olup fakat genç iken emsalsiz güzellerden olduğu hâlâ çehresinde bakiyesi görülen âsâr-ı cemâlden anlaşılmakta idi.

Cihanın usûl-i teşrifâtına hiç riayeti yok gibi görülen Suphi Beyi bu akşam şu salonda görmeliydi. Meğer koca Suphi usûl-i teşrifâta riayet edilmek lâzım gelince en parlak surette icrasından dahi aciz kalmazmış.

Tatar binbaşısı eliyle seyyahları göstererek besbelli onları takdime dair olmak üzere prensese Rusça birkaç lâkırdı söyleyip de prenses dahi rû-yı tebessüm ve iltifat ile seyyahlara arz-ı teveccüh edince Suphi Bey ve teb'iyyeten Hicabi Bey Avrupa'nın en ağır adamları bir prensesi nasıl selâmlar ise o tavırla yani öyle bir ayak üzerinde bin polka oynayan şıklar gibi olmayarak kemâl-i vekar-i ta'zîmle prensesi selâmlayınca kadının bunlar hakkındaki nazarı değişti. Hele Suphi "huzûr-ı fehâmet-penâhîlerine takdim olunmak bizim için pek büşük bir şereftir prenses! Odessa'ya vürudumuzda Rus terbiyesinin görmüş olduğumuz nümûne-i nezaâet ve misafirperverîsi hakkında peyda olan hükmümüzü taraf-ı âli-i fehâmet-penâhîlerinden

gördüğümüz şu kabul şerefi bir kat daha teyit eyledi" sözlerini gayet fasih bir Fransızca ile söyleyince prenses bütün bütün beşüş olarak ve "Aferin mösyö! Ne güzel Fransızca söylüyorsunuz buna bilhassa memnun oldum. Zira tercüman külfetine hacet kalmaksızın sizinle konuşmak nimetine dahi mazhar olacağım" diyerek Suphi'ye dest-i dostâneyi dahi uzattı.

Suphi prensesin elini eline alınca derhal dudaklarına götürüp öptü ki Avrupa terbiyesi iktizasınca en büyük kadınlar hakkında en büyük rivayet olan bu resm-i dest-pûsiye dahi vâkıf olmak Osmanlı seyyahlarının edep ve terbiyesi hakkında prensesin ilk zannını tahkîk derecesine vardırarak muhzûziyet-i fevkalâdesi apaşikâra görülmekte idi.

Suphi'yi takiben Hicabi mevki-i takdîme geldikte Almanca olarak "Prenses bendeniz refikim gibi Fransızca söylemeyip zât-ı âlinize ihtisas peyda eylemiş olduğum Almanca ile arz-ı ta'zîmât ve ubûdiyetkârâne edeceğim! Bu gece şu cemiyet-i âliyyeyi görüp hâk-i pây-i efhamînize arz-ı hulûsa muvaffakiyet bizim gibi aciz seyyahların kadr u menziletlerini dü bâlâ eder" deyince prenses hakikaten veleh hayreti gösterir bir tavırla "Bravo! Bravo! Osmanlılarda Avrupa elsinesi ne kadar teammüm etmiş. Halbuki Avrupa lisanlarına rağbet yalnız Ruslara mahsustur diye bize verdikleri şerefi meğer haksız olarak veriyorlarmış!" sözünü pek ciddî olarak söylemekle beraber yanında ve etrafında bulunanların dahi yüzlerine bir tavr-ı istifhâm ve isticvâb ile baktı.

Burada"ve etrafında" kaydına bizi mecbur eden şey Türk seyyahları salona girdikleri zaman prensese uzakça bulunan kadın erkek birçok zevatın dahi Türkleri görmek için yaklaşarak bir nısf-ı dâire teşkil etmiş olmaları kaziyyesidir.

Suphi dedi ki :

-Müsaade buyurulur ise elsine-i ecnebiyyeye rağbet ve tahsil hususunda Ruslara teslim olunan gayreti bendeniz dahi teslim edeceğim prenses! Vakıa Fransız, Alman ve İngiliz lisanına bizde dahi rağbet olunarak gençlerden pek çoğu tahsil ederler ise de Rusların büyük familyaları elsine-i mezkûreyi çocuklarına, dadıları kucağında öğrettikleri cihetle en mühim Avrupa lisanları kendilerine âdeta lisân-ı mâderzâd hükmünü verir.

Prenses-Burası doğru ise de bir lisanı dadı kucağında öğrenmek daha kolay olup mektepte yeniden tahsiline himmet etmek daha güç olduğundan her hâlde büyük iken lisan öğrenenler küçük iken öğrenenlerden ziyade şâyân-ı tahsîn görünürler.

Yemek vakti çoktan hülul edip epeyce geçmiş olduğu hâlde prenses mücerret Türkleri kabul için taamı dahi bekletmişti. Binaenaleyh ilk sözlerin teatisinden sonra cümleten sofraya kalkıldı. Makam-ı şerefte oturan prenses sağ tarafına despotu ve onun alt tarafına askerî kumandanını alıp sol tarafına Suphi'yi ve onun alt tarafına dahi Hicabi'yi almak suretiyle haklarında bir eser-i itinâ ve ihtimam daha göstermişti. Kadın ve erkek meduvvîn-ı sâireye dahi mertebeleri kadarınca yer gösteridi.

Dışarıda askerî muzikası terennümsaz olup prenses kendi yâver-i harbini çağırarak"Bu gece cemiyetimizde iki muteber Osmanlı seyyahı vardır! Onları kendi millî müzikaları ile mütelezziz etmek için müzika kumandanına ihtar ediniz de aralıkta bir Osmanlı havaları çalmaktan dahi gaflet göstermesinler!" emrini verince her ne kadar bu emir Rusça verilmiş ise de gerek Suphi ve gerek Hicabi emrin hükmünü anladıklarından prensese suûet-i mahsûsada teşekkür eylediler.

Bu teşekkür kendi Rusçasını anladıklarını prensese anlatmakla dedi ki:

-Galiba Rusça dahi söylüyorsunuz efendiler.

Suphi- Va esefâ ki hayır prenses! Seyahatimiz için lâzım gelen miktarını henüz öğrenmekteyiz.

Prenses- (Hicabi'ye) Zât-ı âliniz Fransızca hiç mi anlamazsınız efendi?

-Hemen hiç derecesinde bir şey prenses!

-Öyle ise bu gece size olan hitaplarım Almanca refikinize Fransızca olacağı gibi kendi hemşehrilerime dahi Rusça ifâde-i merâm edeceğimden bir tercümân-ı umûmîye benzeyeceğim.

Suphi-Bu da mertebe-i iktidârınızı gösterir ki şâyân-ı tebrîktir.

Prenses-Vay! Siz Almancayı anlıyorsunuz demek!

-Rusçayı anladığım kadar. Fakat zât-i âliniz kelimâtınızı

evzâ ve hareketinizle o kadar güzel şerh buyuruyorsunuz ki sûret-i edânız dahi bir lisân-ı fasîh kadar herkesçe anlaşılacak bir derecededir.

Bu müdahene prensesi mahzuz ederek Suphi'ye bir baş eğmekle arz-ı teşekkür eyledi. Zira müdahene ve riyakârlık eğerçi her millet nezdinde mayub ise de Avrupaca bazı böyle mehâfil-i âliyyede riyanın son derecelerine varmak müdahene olunan zat hakkında bir riayet addolunarak eğerçi "Bana müdahene ediyorsunuz efendi" diye mukabele olunur ise de bu söz makam-ı şükrânda söyleniyor. Yani müdahene olunan zat kendisini şâyân-ı müdâhene bir büyük zat olmak üzere telâkki edildiğini nezakete hamleder de onun için teşekküre de kendisini mecbur addeyler.

Sofrada prenses Osmanlı seyyahlarından ahvâl-ı âleme dair bir seyyahtan ahz-ı malûmat suretiyle malûmat almak istedi ise de Hicabi Bey kendileri henüz seyahatlerinin ibtidalarında olduklarından bahisle daha "seyyah" sıfatına bihakkın nail olamayacaklarını dermeyan eyledi. Suphi ise ikmâl-i seyâhatten sonra eğer bir daha hâk-ı pây-i âlilerine arz-ı hulûs müyesser olur ise bu emirlerini o zaman tenfiz edebileceklerini söyledi.

Maahaza yine Osmanlılara dair sofrada bir hayli bahsolunup millet-i Osmâniyyenin safvet-i kalbinden ve hüsn-i terbiyesinden prenses bizzat bahseyledikçe Suphi ve Hicabi millet-i Osmâniyye namına arz-ı teşekkürden asla gaflet göstermezdi. Hele askî müzikası bir güzel Osmanlı havası çaldığı zaman prenses pek ziyade beğenmiş görünerek tekrarı için müzikaya emirler dahi gönderdi ki böyle bir havanın beğenilip tekrarını istemek müzikacılar için pek büyük bir şeref addolunursa da şu makamda bu iltifat müzikacılar hakkında olmaktan ziyade Osmanlılar hakkında olmakla seyyahlar buna dahi başkaca teşekkür eylediler.

Elhasıl en terbiyeli iki Avrupalı olsalar bu sofrada nasıl hareket ederek cümlenin ve bilhassa prensesin teveccühlerine mazhar olmak için ne hâlde bulunabilirler idiyse Suphi ve Hicabi beyler ondan daha güzel hâl ve hareket ile gerçekten tahsîn-i umûmîye mazhar oldular.

Taamdan sonra dahi biraz sohbet ederek badehu prenses

dedi ki:

-Efendiler eğer kabul buyurulur ise size arz-ı refakat ederim. Yolda konuşa konuşa birlikte gideriz. Yarın hareket olunacaktır.

Prensesin bu teklifi cana minnet addolunarak kabul olundu ise de bunu asıl minnet-i cân addeden Hicabi olup prenses sâyesinde elbette meşakk-i seferiyye pek ziyade azalarak seyahat mümkün olacağı için memnun olmuştu. Suphi ise bir koca karıya kavuk sallamak mecburiyeti ile kendi istediği gibi seyahat edemeyeceğinden dolayı hiç kalben memnun olmadı ise de artık teklif olunan refakati redde muktedir olamayacağından o dahi çarnaçar rî-yı memnûniyet ve şükran göstermişti.

Seyyah arkadaşlar evvelce inmiş oldukları adî otele gece avdet eyledikleri zaman otelci hüsn-i istikbâllerinde o kadar telâş eyledi ki terbiyeli maymun gibi zıp zıp sıçrar ve güler yüz göstereyim diye âdeta gülünç olur kalırdı.

Öyle ya! Prensesin ziyafetine davet olunmak öyle olur olmaz adamlara müyesser olabilecek bir şeref midir?

Sabah oldukta iki arkadaş otelci ile hesaplarını keserek bir arabaya râkiben şimendifer istasyonuna vardılar. Prenses henüz gelmemiş olduğundan Suphi Bey istasyonun etraf ve civarını gezmeye çıkıp Hicabi Bey dahi bir kenara oturduğu hâlde mecmuasında mukayyet bulunan Rusça kelimatı ezberlemek ile iştigale başladı.

Halbuki prensesi teşyi edecek olan kalabalık peyderpey istasyona toplanmaya başlamıştı. Bunlar meyanında geceki ziyafette hazır bulunmuş erkek kadın bazı kimseler dahi olmakla selâmlaşmaktan bed' eden münasebet artık Hicabi'ye ders ezberlemek için mani oldu.

Kalabalığı gördüğü cihetle Suphi dahi gelmiş olduğundan ziyafet arkadaşlarıyla sohbet kapısı açıldı.

Orada öğrendiler ki prenses *** hazretleri Rusya'nın en kadim hanedanından olup iki sene mukaddem zevci vefat eylediğinden o zamandan beri vaktini hep seyahatte geçirirmiş. Kafkas taraflarından pek ziyade hoşlandığı cihetle Tiflis'te güzel bir çiftlik mubayaa eylemiş. Şimdi mezkur çiftlikten geliyormuş. Sebebi dahi hânedân-ı imparatorîden bir grande düşes

ağırca keyifsiz olarak halbuki aralarındaki münasebet karabet derecesinde olmakla kendisini görmek için beyan eylediği arzudan ibaretmiş. Petersburg'tan Kafkas'a kadar bütün vilâyetleri memurîn-i mülkiyye ve askeriyyesine Petersburg'tan telgrafla emirler verilerek geçeceği yerlerde prensesin izaz ve ikramında zerre kadar kusur edilmemesi emir ve iş'âr olunmuş imiş.

Bu haberler Hicabi'yi ne kadar memnun ederse Suphi'yi bilâkis o kadar meyus etmeye başladı. Hicabi "Arkadaş! Talihimiz yavermiş. Rahat seyahat edeceğiz. Elbette prensesin sayesinde Moskova ve Petersburg'de pek büyük şeyler göreceğiz" dedikçe Suphi derdi ki:

-Evet! Talihimiz yavermiş. Bizi de prensese yaver etti. Biz bu taraflara büyük büyük ziyafetler görmeye mi geldik? Bana kalırsa şu prensesi gücendirmeksizin refakatinden istifa eylesek de bir köhne Rus talikasına binerek gezeceğimiz yerleri bari güzelce görsek!

-Ama yaptın ha!

-Ama yaptım değil! Kadını kendimizden ziyadece hoşlandırdık. Korkuyorum ki yakamızı güç kurtaracağız!

Bir yanda vagonlar hazırlanarak lokomotif istim salıvermekte olsun diğer cihetten prenses havâss-ı hademesiyle zuhur eyledi.

Prenses arabadan indiği zaman oraya birikmiş olan teşyicilere rû-yı iltifât göstermekle beraber etrafını kemâl-i dikkatle aranmaya başladı ki bu aranışta görmek istediği şey Osmanlı seyyahları olduğunu Hicabi Bey anlayarak arkadaşına ihtar etmesi üzerine onlar dahi biraz ileriye çıkıp pensesi selâmlayarak kendilerini gösterdiler.

Prenses "Hazır mıyız refiklerim?" demesiyle bunlar dahi hazır olduklarını söyleyip kendi hakkında göstermiş oldukları âsâr-ı mihmân-nüvâzîden dolayı Balta kasabası namına teşekkür eyledikten ve hüzzardan her birinin râsime-i vedâını başka başka hüsn-i kabul eyledikten sonra bir elini Suphi'ye ve diğerini Hicabi'ye uzatarak üçü birden bir vagona girdiler.

Prenses için tehiyye edilen vagon sair yolculara mahsus olarak kumpanyaların tertip eyledikleri birinci mevki vagonlarına

da makîs değildi. Her tarafı yaldızlar, kadifeler içinde olmaktan kat'-ı nazar yatak kabintosu, taam salonu, içtima salonu ve abdesthane kabintosu ayrı ayrı olmak ve mükemmel sobaları vaz edilmiş bulunmak misillü esbâb-ı istirâhat mükemmeldi.

Erbâb-ı seyâhat bilittifak hükmederler ki Rusya şimendiferlerinin mükemmeliyeti Amerika şimendiferlerinden aşağı olmayıp hele Avrupa şimendiferleri ne Rusya ve ne de Amerika şimendiferleri derecesine varamamışlardır. Bu hâl mevkiin gayet soğuk olmasıyla beraber düz dahi bulunduğu için şimendiferlerin inşası o kadar külli masrafa ihtiyaç göstermemekle beraber Rusya'da grand dük ve dük ve prens ve kont vesaire namıyla milyonlara malik zadegânın çokluğundan neşet eylemiş olduğuna şüphe yoktur. Paranın çokluğu bunlar için esbâb-ı safânın da mükemmeliyetini icap eyleyerek işte bu sebebe mebni her gûne eğlenceleri mükemmel olduğu gibi şimendiferlerde dahi rahat ve safaları esbabı mükemmelen tehiyye olunmuştur.

İşte prenses ile beraber râkib oldukları vagon böyle Avrupaca emsali olmayan bir vagon olmasıyla Hicabi Bey bundan dolayı pek ziyade memnun ve mahzuz olduysa da Suphi Bey isteği yerlerde istediği gibi teklifsizce oturmayı men etmesinden dolayı yeni elbiseyi bile sevmediğinden böyle müzeyyen bir yerde ve mutlaka efkârına mümâşât mecburiyetinde bulunacağı bir büyük zat huzurunda edeceği seyahat her ne kadar başkaları için mucib-i tahassür olsa bile kendisi için bu yolda seyahatı şâyân-ı nefret addetmekte idi.

Prenses ise bugün dün akşamki kadar da teklifli olmayıp yol refikleriyle pek ziyade teklifsiz tekellüfsüz olarak muamele eylemekte idi. Hatta arkadaşlarına dedi ki:

-Dünyada sadelikte bulduğum rahat ve lezzeti hiçbir şeyde bulamadım. İngilizlerin o sadelik hâllerine pek gıpta ederim. Haşmetli kraliçe hazretleri bile rast geleceği fukaraya vereceği sadaka çantasını koluna taktığı gibi istediği yerleri gezmeye çıkıverir. İşte bizim Rusya'da yalnız bu sadelik eksiktir. Kibardan bulunan bir zat sadelik hâlinde yaşamak isterse âdeta hiffetine haml ederler.

Vagonda prenses için gayet mükemmel bir büfe(kiler) müheyya olduğundan esnâ-yı râhta meşrubat ve me'kûlattan her ne

isterlerse mevcut olduğunu burada tafsile hacet yoktur. İzahı lâzım olan bir şey varsa o da prensesin âlâ konyağı biraz ziyadece sevmesinden ibarettir.

Hazm-ı taam için konyak içer, serin havada ısınmak ve sıcak havada serinlemek için konyak içer. İki kadeh konyak ile insanın biraz kendisine neşe vermesini kavâid-i hıfz-ı sıhhate pek muvafık bulur. Halbuki kadehin dördüncüsünden, beşincisinden sonra kavâid-i hıfz-ı sıhhat ve kavânîn-i tıbbiyye dahi ilân-ı isyân eyleyerek "Adam ne olmak ihtimali var!" vadilerine kadar varır.

Binaenaleyh Balta istasyonundan hareket eyledikten yarım saat sonra prenses kilerciye bir işaret etmekle kilerci bir gümüş tabağın içinde üç kadeh olduğu hâlde geldi ve prenses kendi eliyle birer kadehi iki seyyaha takdim eyledi ise de seyyahlar hüsn-i telâkkiden ihtiraz edince şaşırdı. Dedi ki:

-Hava biraz serincedir, soba ile ısınmaktan ise derundan ısınmak müreccahtır.

Suphi- Evet efendim! Fakat efendim! Şey olduğundan... Haniya biz meşrubat istimaline alışmamışız da...

Prenses- Şimal taraflarını seyahate gidecek olan adamların birinci kumanyaları kızdırıcı içkiler olmalıdır. Hem de konyak yalnız kış için değil yaz için dahi lâzımdır. Laponya taraflarında o kadar sıcaklar görürsünüz ki kendinizi Hindistan'da zannedersiniz. Birtakım bataklıklar dahi insanda türlü türlü hastalıkları mucip olur. Bunların hepsine devâ-yı âcil konyaktır.

Hicabi-Müsaade buyursanız da konyağı oralarda içsek! Zaten bu misillü meşrubatın asıl hüsn-i te'sîri midenin evvelce onlara alışmamasından dolayı müşahede olunur, mide alışır ise...

Yolcuların nazı üzerine bunlara mutlaka içki içirmeyi iltizam eyleyerek daha ziyade ibrama davrandı.

Zaten erbâb-ı işretin mutadı bu değil midir? Yalnız kendisi neşe-mend olursa keyfi tamam olmaz. Mutlaka yanında bulunana dahi o neşeyi tattırmak ister. Hele arkadaşı içmek istemez ise merakı daha ziyade artıp daha ziyade ibrama dahi kendi-

sini mecbur bulur.

Binaenaleyh prenses Hicabi'nin sözüne cevaben dedi ki:

-Efendim! Bir hastalık geldikten sonra ilâca müsaraat eylemek biaynihi bir hanede yangın parladıktan sonra esbâb-ı itfâya müsâraat eylemek gibidir. Asıl kâr-ı âkil nedir? Haneyi harik zuhurundan muhafaza değil mi? Zira harik parladıktan sonra haneyi bilkülliye yakmasına meydan verilmeksizin itfâ müyesser olunsa bile haneye külli ziyanı dokunur. İşte bunun gibi insan dahi kendisine hastalığı getirmemeye çalışmalıdır. Hastalık geldikten sonra müdâvât ile insan kendisini helâktan kurtarsa bile o hastalığın sadmesi ile birçok zamana kadar kendisini evvelki hâle irca edemez. İmdi midenizde bir azıcık konyak tesiri bulundurunuz, bu tesir sizi pek çok tehlikelerden muhafaza edebilir.

Koca bir prenses tarafından edilen bu kadar tavsiyeleri redde artık imkân kalmayacağı gibi prenses "Efendiler! İşte bunu sizin sıhhatinize içiyorum. Seyahatinizi kemâl-i âfiyetle icra hususundaki muvaffakiyetinize!" diye kendi konyağını alıp içmeye davrandığı anda iki refik dahi peyrev olmak mecburiyetini bir türlü def edemediler.

Artık feylosof Suphi'nin kalbinden geçen şeyleri görmeliydi! Bu prensese tesadüf edişini mücerret bir talihsizliğe hamlederek şu beliyyeden kurtulmak müyesser olsa birçok sadakalar vermeye razı olacaktı. Kendi kendisine dedi ki:

-Bu belâya da nereden çattık? Ah Hicabi ah! Prensesin refakatini kabule sebep sensin! Bu hâlde biz seyahat üzere bulunmuyoruz. Tut ki Beyoğlu'nda bir mükellef gazinoda işret sofrasındayız. Böyle seyahat mi olur?

Suphi'nin şu gönül azabını Hicabi dahi çehresinden anlayıp halbuki bu tavr-ı me'yûsâneyi pek gülünç bulmakla kırılmak derecesinde güleceği gelir idiyse de buna yalnız prensesin huzurunu mani görmeyip öyle bir hâli Suphi'nin âdeta istihza veyahut muânedeye haml edeceğini bilerek kendisini zabta çalışırdı.

Kadehler içildikten sonra prenses vagonun penceresinden dışarıya bakarak dedi ki:

-Bir kadeh konyak insanın gözlerine başka revnak verir.

Baksanıza henüz kırlarda hiçbir letafet olmadığı gibi zaten bu çöllerde yaz mevsiminde dahi bir letafet bulunamaz ise de konyağın göze verdiği revnak şu vasi ufku dahi pek letafetli bulduruyor. Öyle değil mi?

Bereket versin ki prenses bu sözü Almanca söylemişti. Binaenaleyh Suphi bunu bir dereceye kadar anlayabildiği hâlde Almanca bilmezlik sayesinde cevap vermek mecburiyetinden kendisini muaf buldu. Hatta prenses bunu Fransızca söylemiş olsaydı bile Suphi'nin canı o kadar sıkılmakta idi ki yine bir cevap vermemek suretiyle azim bir terbiyesizlikte bulunacaktı.

Prensese, Hicabi cevap vererek dedi ki:

-Vakıa öyledir efendim. Fakat bizim memlekette işret mutat olmadığı için onun zevkine bizler o kadar vâkıf değiliz. İşret bize zahmet verir.

-Acayip! Türkiye'de müsekkirat istimal olunmaz mı?

-Hatta dince dahi memnudur.

-Evet! Sarhoş olmak bizim diyânet-i Nasrâniyyede dahi memnudur. Fakat birkaç konyak memnu olmadığı gibi insan biraz da serbest fikirli olursa birkaç konyak dahi kendi kendisine zammederek din tarafından yine bir mümanaat görmez. Fakat bizim öteki arkadaş biraz sükût ediyor. Acaba vatanı aklına mı geldi.

Prenses sözünün son kısmını Fransızca söylediğinden Suphi cevaben dedi ki:

-Hayır efendim! Şu anda aklım vatanda değil. Kutb-i şimâlîdedir.

-Tamam işte öyle ise şu anda kutb-i şimâlînin henüz yekpare buz olduğunu düşünmeli de konyağı ikileştirmeli!

Diye prenses kilerciye bir işaret dahi edince Suphi hiddetinden hemen kilercinin boğazına sarılmak hâlinde bulunduysa da bu terbiyesizliğe imkân olmadığından burnundan soludukça burun deliklerinden alev çıkıyor zannolunurdu.

Elhasıl konyağın ikinci kadehleri yuvarlandığı gibi, üçüncü kadeh dahi hizmetini ifa eyledi. Prensesde neşe katmerlenmeye

başladığı gibi Hicabi dahi şu mecburiyeti evvelki kadar müstenfir görmemeye başladı ise de Suphi artık konyağa iftira ile kendisini hakîkat-i hâlden ziyade neşeli göstermek mecburiyetini hisseyledi.

Halbuki prensesin istediği şey dahi arkadaşlarını neşelendirip refakat-i letâfetini artırmaktan başka bir şey değildi. Binaenaleyh Suphi ne kadar neşeli görünmekte ise prenses ondan ziyade neşeli görünmeye başlayarak âdeta lüzumundan biraz da fazla bir cür'et-i serbestânede musahebeye koyuldular.

Prenses dedi ki:

-Sizinle bu kadar dostane musahabemi tâyip etmesiniz ya? Müvâneseye kuvvet vermek istidadında bir Fransızı dahi geçtim. Bütün Rus kadınlarını benim kadar teklifsiz sanmayınız. Benim teklifsizliğim dahi herkes hakkında vaki olur diye kıyas etmeyiniz. Müddet-i ömrümde Osmanlılar ile refakat ve musahabem şimdi ilk defa olarak vaki oluyor. İhtimal ki son defam dahi bulacaktır. Binaenaleyh başka bir Avrupalı ile birkaç ayda hâsıl olamayacak olan teklifsizce dostluğu sizinle birkaç saattee hâsıl etmeliyim ki iki Osmanlı ile refakat ne demek olduğunu bihakkın anlayım.

Feylosoflarda bazı ne kadar garip hâller görülür. Hele onlarda itidal denilen şey ekseriya hiç bulunmayıp kâh ifratta ve kâh tefritte gezinirler. İfrattan tefrite ve tefritten ifrata intikalleri dahi o kadar seridir ki işte ekseriya bundan dolayı pek çok kimseler onların cinnetlerine kail olurlar.

Bir kıyâs-ı mantıkînin bir feylosof üzerindeki tesiri ise birkaç şişe konyaktan ziyadedir. Bu hakikat şimdi Rus prensesinin söylediği söz ile Suphi üzerinde dahi kendi eserini gösterdi.

Suphi kendi kendisine dedi ki:

-Vakıa kadının hakkı var. Türk denilen mahlûku ilk defa olmak üzere görüyor. Velev ki İstanbul'a dahi seyahat etmiş bulunsun. Türkleri sokakta görmek ile resimlerini bir levhada görmek arasında ne fark olabilir? Binaenaleyh bir milleti, bir adamı görmek için onunla şöyle hususî görüşmek lâzımdır. Eğer bu kadın bizi neşelendirip içimizi, dışımızı görmez ise şu vagon içinde iki Türk görmek ile İstanbul'da Köprü üzerinde iki bin

Türk görmek arasında bir fark kalmaz. Münasebetimiz, refakatimiz uzanacak olsaydı belki işi teklifsizliğe boğmak emrinde gösterdiği aceleyi haksız görürdük. Fakat bu akşama kadar devam edecek olan bir refakatten yeterince istifade için kadının bulduğu yol şâyân-ı takdîrdir. Hatta biz dahi her zaman bir Rus prensi veyahut prensesi ile tesadüf ederek Rusların kibar âlem-i ahvâlini göremeyiz. Binaenaleyh ben sıkıldığımdan dolayı hata ettim. Biz dahi şu tesadüften istifade etmeliyiz.

Suphi bu sözü kendi kendisine söylediği gibi efkâr-ı cedîdesini Türkçe olarak Hicabi'ye anlattıkta çünkü Hicabi'nin gözleri de prenses gibi hali çöllerde letafet bulacak kadar zevklenmiş olduğundan arkadaşının sözlerine tamamıyla tasdik eyledi.

Osmanlı refikleri neşe ve şetarette kendisine bihakkın peyrev olduklarını görünce Rus prensesi cidden neşesini arttırarak şetarette bir dereceye vardı ki kendisini orta yaşlı bir kadın olmaktan dahi tecrit eyleyerek âdeta ilk gençliğinde sanmaya ve o gençliğin muktezasına tevfîk-i muâmele etmeye de davrandı.

Derler ki işret züğürtü zengin, korkağı şeci edermiş. Halbuki işretin en büyük tesiri ihtiyarı genç etmekte görülür. Damarlarındaki kanı soğumuş, vücudu buz gibi donmuş olan pirler bile birkaç kadeh parlatacak olsalar kanlarına bir hararet ve binaenaleyh cevelâne bir sür'at gelerek yavaş yavaş hengâmı nevcivanîsine doğru avdete başlar.

Bir pîr-i zarîf gençlere demiş ki: "Evlâdım! Kadının en genci, en güzeli ve badenin en lâtifi ihtiyarlar için olmalıdır. Siz gençsiniz zaten gençlikten ibaret bir mestî-i dâimî hâlinde bulunup hele kadın hususunda sizin için intihap külfetine de hacet yoktur. Kadınlar hep sizin için müsavidir. Biz ise birkaç bade ile vücudumuzu kızdırmayınca ve en müstesna cemal mukabilinde vâleh ve hayran kalmayınca kendimizi meyt-i müteharrikten fark edemeyiz."

İhtiyarın sözü pek doğrudur. Hatta vaktiyle milel-i kadîme hükeması dahi işret hususunda bu kaideye tâbi olurlarmış. Gençlikte işrete hiç lüzum görmeyerek ve göstermeyerek vücut inhitata meyil eyledikten sonra yavaş yavaş bade ile ruhlandırmayı tercih ederlermiş.

Halbuki Rus prensesi henüz pir addolunacak bir kadın dahi

değildi. Başka kadınlar ise vasıl olduğu yaştan yedisini sekizini hıfzedince kendilerini genç addederler. Binaenaleyh prensesin gözlerindeki revnak arttıkça kalbindeki revnak dahi artarak yol arkadaşlarıyla bir genç kadın gibi konuşmaya başladı.

Bu surete intikal eden sözün mukaddematı Osmanlı hanımları hakkında idi. Osmanlı kadınlarının maîşet-i hususiyye ve âdâb-ı beytiyye ve ictimâiyyelerine dair birçok istizahâta girişip gerek Suphi ve gerek Hicabi kadınlarımızı prensese öyle bir surette tarif ve tavsif ederlerdi ki eğer hanımlarımız işitselerdi ikisine dahi sûret-i mahsûsada minnetttar olurlardı.

Türk kadınları güya tezyîn-i hüsn için öyle düzgünlere falanlara asla rağbet etmediklerine ve onların böyle birtakım muâlecât ile harap edilmeyen hüsünleri hakikaten tuvalette ifrat ihtiyacından vareste olacak kadar bir kemal idügini ve rastık ve hınna ve sürme gibi şeylerin ise tene mazarratı değil bilâkis menfaatı olduğunu dahi bahse katarak hele âdâb-ı beytiyyeleri pek yolunda bulunduğunu ve bir Osmanlı hanımı bütün ömrünü yalnız kocasına hasretmekle kendisini iftihara müstahak gördüğünü ve öyle kadınlar birer sevda çiçeği ve erkekler dahi aşk kelebeği olmak memâlik-i Osmâniyyede vaki olmadığını hep anlattılar.

Prenses bir aralık "Bazı kitaplarda haremleri başka suretlerde gördüm. Haremler bir nevi dünya cenneti imişler. Oralarda edilen îş ü işret ve sürülen zevk ve safa hiçbir millete makîs değilmiş diye beyân-ı mülâhaza edecek olduysa da Suphi dedi ki:

-Türkler kendileri bile yekdiğerinin haremlerine giremedikleri hâlde acaba o kitapları yazan muharrirler haremlere nasıl girmişler de bu hâlleri öğrenmişler? İş ü işret bizce şer'an memnu olduğu hâlde haremlerin bu hâlde bulunmalarına imkân kalır mı?

Prenses- Ya o kadar cariyeler?

Suphi- Onlar zevk ve safa için değil. Hanenin hizmet-i umumiyyesi içindirler. Avrupa'da "dame d'honneur" ve "femme de chambre" denilen kadınlardan bed' ile aşcılara varıncaya kadar kadınların gördükleri hizmetleri bizde hep cariyeler görürler.

Prenses- Odalasak denilen cariyeler?...

Suphi- Evet! Efendinin haremi vefat eder veyahut hastalıklı veya ihtiyar hâline girerse bir cariye istifraş eyler ki bunun dahi nikâhlı kadından hiçbir farkı yoktur. O kadının doğurduğu çocuklar dahi evlâd-ı meşrûadandırlar. Bakınız ki bunları yazan muharrirler henüz isimlerini bile doğru öğrenemeyerek "odalasak" yazıyorlar. Yanlışlık isimlerden başlarsa nerelere kadar varır?

Hicabi- Milletlerin yekdiğeri hakkında yazdıkları bu gibi şeyler hiçbir vakit mübalâgadan veyahut garazdan salim olamaz prenses! Rus familyaları hakkında okuduğumuz asar ne kadar doğru iseler Osmanlı familyaları hakkındaki asar dahi o kadar doğru olabilirler.

Prenses-O! Rus familyaları hakkında yazılan kitaplar pek de yanlış değildirler.

Hicabi- (Tavrını değiştirerek) Yanlış değil midirler?

Prenses- Rus familyaları Türk familyları gibi mestur olmadıklarından onların ahvali görülerek yazılmıştır.

Suphi- Öyle ise Rusya memalikine genç gelenler pek mesut olacaklar!

Suphi'nin bu sözü başka bir mahalde ve başka bir hâlde pek bîedebane bir söz olmak üzere telâkki edilebilir ise de prenses Rus familyalarının şöhret-i şâyiasını o kadar nazenînane bir surette söylemişti ki Suphi Beyin bu mütalâası bîedebane görülmek şöyle dursun bilâkis pek zarifane görülmüştü. Hatta prenses demişti ki:

-Ona şüphe yok! Fakat bir şart var! Rus kadınları dahi o genç ecnebileri genç oldukları hâlde istikbal etmek şartıyla!

Söz bu dereceyi bulunca birkaç derece daha ilerlemekten dahi geri kalmayarak fakat prensesin yanında Rus kadınlarının muaşakaya olan istidat ve hatta inhimâk-ı fevkalâdelerini muaheze eylemek muvâfık-ı edeb olamayacağından gerek Suphi ve gerek Hicabi bu dünyanın zevk ve safadan başka bir şeye tahammülü olamayacağını ve kadın olsun erkek olsun zamanını bir hoşça geçirmedikten sonra dünya zevkinden mahrum kalmış olacağını muhakeme yollu serdeylemeye başladılar ki bunların ma-

lumunuz olan etvâr-ı hakîmânelerine kıyasen şu sûret-i muhâkemeleri bizce gerçekten fevkalâde bir şey olmak üzere telâkki olunabilirdi.

Prenses*** ise yolcuların bu mülâhazatını kendisine şen ve şuh olmak için bir hak vermek ve bir meydan açmak maksadına hamleyleyerek artık iki yolcunun ikisine de kendisine birer âşık ittihazı ile kaş ve göz ve enzâr-ı mütehassirâne ile taksim eylediği âsâr-ı teveccüh ve iltifatını kendi zu'munca kâh bunları yekdiğeri aleyhine kıskandıracak ve kâh ikisini de başka başka bahtiyar eyleyecek bîr surette taksim eylemeye başladı.

Bu aralık şimendifer katarı Nikolayev şehrine vasıl olduğu cihetle üç refikin şu musahabelerine dahi fasıla arız olmuştu.

Nikolayev'de prenses için görülmüş olan tedârikat-i istikbâliyye Balta kasabasına dahi makîs değildi. Nikolayev, Balta kasabasının üç mislinden ziyade büyük bir şehir olup sokakları vasi ve her sokak vaktiyle dikilip şimdilerde eflâke ser çekmiş olan ağaçlar ile müzeyyendi. Vakıa hanelerinin ağlebi bir katlı ise de hemen her hane gayet vasi bahçeler ile muhat olduğu cihetle lâtif bir hey'et-i umûmiyye teşkil ederler.

Prenses o akşam Nikolayev'te kalmayıp şimendifer ile Elizabethgrad'a kadar gidecek idiyse de Nikolayev dâire-i belediyesi kendisine mükellef bir kuşluk tehyie eylemiş olduğundan prenses bu kuşluğa arkadaşlarını da davet eylemişti.

Hicabi ile Suphi şu lütfa teşekkürle beraber eğer Nikolayev'de geçecek olan bir iki saat müddeti şehri ziyaretle geçirmelerine müsaade buyuracak olursa daha ziyade memnun kalacaklarını istirham suretinde beyan eylediklerinden prenses dahi ısrar etmeyerek müsaade verdi.

Bu müsaade üzerine prenses daire-i hükûmete giderek bizim arkadaşlar dahi şehri gezmeye başladılar.

Nikolayev şehri Buğ ve İngul nehirleri üzerine bina edilmiş bir şehr-i müstahkem olup gayet güzel bir de limanı vardır ki tersanesinde inşâ-yı sefâyin için küşat edilmiş olan tezgâhlar meşhurdurlar. Fakat Suphi ve Hicabi Beyler buralarını hemen şöylece bir gözden geçirmek suretiyle ziyaret eyleyerek prenses tarafından maiyetlerine tayin edilmiş bulunan çavuş ile rasat-

haneyi ziyarete gittiler. Nikolayev rasathanesi her ne kadar İngiltere rasathanesi gibi muazzam bir şey değil ise de öyle bir şehir için lüzumundan fazla bile addolunacak kadar muntazam olup hele memurları tarafından gördükleri hüsn-i kabul fevkalâde idi. Ancak Odessa'daki hüsn-i kabul doğrudan doğruya kendilerine olup buradaki ikram ve riayet ise prenses tarafından olduğunu hesaptan hariç tutmamak lâzım gelir.

Nikolayev'den Elizabethgrad'a kadar mümted olan 70 kilometre kadar mesafeyi şimendifer ile üç saat zarfında kat etmek mümkün olduğu cihetle prenses, Nikolayev'ten ta akşam üzeri hareket eylemişti.

Suphi ile Hicabi prensesin yanında bir genç kadın gördükleri cihetle şayet bu ictimâ-ı husûsîye kendileri ağyar addolunur zu'muyla hemen prensesin oturduğu salon vagonuna girmeyerek başka yerde oturmuşlardı.

Orada kendi kendilerine konuştukları esnada Suphi diyordu ki:

-Prenses ile bir gün zarfında peyda eylediğimiz münasebet yine bu sür'at ile devam edecek olursa korkarım ki Moskova'ya kadar artık bilkülliye yüz göz olacağız.

Hicabi- Fena mı? Prensesin lütfu Rusya'nın hangi tarafında olsa bizim seyahatimizi teshile pek büyük yardım eyler.

-Fakat biz seyahata mı çıktık? Yoksa Rus prenseslerine ve asr-ı hâzır Katerinalarına dalkavukluğa mı?

-Vay! Prensesin gösterdiği rû-yı iltifâtın manasını bu kadar tevsi edebilir misin?

-Sen de ama ahmak kesildin be Hicabi! Karıyı görmüyor musun? Hemen öpüşmeye kadar davranması kaldı.

-Ben buna dikkat bile etmedim.

-Sen dikkat etmedin ama o bizim her hâlimize dikkat ediyor. Hatta bizim bilâ-ihtiyar vukua gelen hareketimiz kendisine bayağı âşık olduğumuza dair ümitler bile veriyor.

-Amma yaptın ha!

-Evet! Şu kadar ki bundan sonra artık konyağa falana nihayet vermeliyiz.

Arkadaşlar bu sözde iken bir uşak gelip prenses kendilerini davet eylediğini söyledi.

İkisi dahi kalkıp salona girdiler. Prenses bunları gayet neşeli bir hâlde karşıladı ki bu neşe dahi Nikolayev şehrinin çekmiş olduğu kuşluk ziyafetindeki şampanyaların buharı idi.

Yanında bulunan kadına Osmanlı seyyahlarını ve kadını da Osmanlı seyyahlarına takdim ederek prenses dedi ki:

-Artık talihler bilittifak yekdiğerine hizmet etmeye başladılar. Bu sefer de iki Osmanlı seyyah ile bir İngiliz seyyahını yekdiğerine takdim ederim.

Yeni prezante edilen zevat yekdiğerine arz-ı teşekkürle beraber birbirini dikkatle muayeneye dahi başladılar.

İngiliz seyyahı denilen zat otuz yaşından ziyade olabilmesi ihtimali hiçbir tahmine sığmayan bir genç kadın olup uzun boyu, lepiska saçları, mavi gözleri ve gayet mütebessim çehresi kendisini hakikaten en güzel kadınlardan addeddirebilirdi.

Suphi ile Hicabi İngiliz seyyahının gençliğine ve güzelliğine başka başka dikkat eyledikten sonra yekdiğerinin yüzlerine bakışştılar ki bu hâlde ikisi de kadın hakkındaki takdirlerini yekdiğerlerine ifham eylemiş oldular.

Prenses dedi ki:

-Tesadüfün derece-i mükemmeliyetine bakınız ki Miss Haft dahi sizin gibi memâlik-i şimâliyyeyi seyahat etmek üzere yola çıkmıştır. Eğer tarefeyn yekdiğerini refakate kabul ederler ise bu seyahat hakikaten kâinatın gıpta edeceği kadar lâtif bir seyahat olur.

Miss Haft- Benim için iki arkadaşa malik olmak ümit ve intizarın haricinde bir nimettir.

Suphi- Eğer refakatimiz kabul olunur da biz de arkadaşlık vazifesini bihakkın ifa edebilir isek şüphe yok ki kendimizi en ziyade bahtiyar addeyleriz.

Hicabi dahi Almanca olarak İngilize birkaç söz söyledi ise de Miss Haft Almancayı pek az anlayarak zaten Fransızcası da o kadar mükemmel olmadığı hâlde Hicabi'ye Fransızca cevap verdi.

Suphi hem yeni refika o suretle arz-ı hulûs eyler hem de içinden kendisine gülerek derdi ki:

-Bu seyahatta talihin gösterdiği şu ahkâma ne diyelim? Besbelli kaderde bir de harem kethüdalığı varmış ki onu da bu seferde icra edeceğiz. Maahaza Miss Haft Rus prensesi gibi yılışık bir karı olmadıktan fazla yılışsa bile gençliğine, güzelliğine pek âlâ yakışık aldırabilecektir.

Nikolayev'den Elizabethgrad kasabasına kadar iki kadın ve iki erkeğin sûret-i refakatleri, Balta'dan Nikolayev'e kadar bir kadın iki erkeğin sûret-i refaketlerine asla makîs olmadı. Miss Haft bir kadında aranabilecek meziyet-i nisvâniyyenin kâffesine maaziyadetin malik olmakla beraber bir erkekte hem de zînet-i maârif ve hikmetle müzeyyen bir erkekte aranılması lâzım gelen vakar ve temkin gibi ahvalin dahi kâffesine maaziyadetin malik olduğundan prenses*** dahi mumaileyhanın huzurunda âdâb-ı meclise fevka'l-had riayete kendisini mecbur addeylemişti.

O akşam Elizabethgrad kasabasına vasıl olduklarında iki alay mükemmel süvari prensesi selâmladılar. Zira Elizabethgrad ancak on beş bin kadar nüfusu havi bir küçük kasaba ise de mevâki-i müstahkemeden olduğu gibi bilhassa süvari mevkii dahi olduğundan orada Rusya'nın daima birkaç alay süvarisi bulunur.

O gece seyyah arkadaşlar cümlesi prenses için tehiyye edilen esbâb-ı mihmân-nüvâziden bilistifade geceyi geçirdiler.

Elizabethgrad'dan öteye artık şimendifer olmadığı için Serpukof kasabasına kadar araba ile gidilmek lâzım geldiğinden eğerçi prenses için görülen tedârikat-ı seferiyyeden seyyahların dahi istifadesi mümkün ve hatta prenses buna arzû-mend idiyse de Miss Haft, Elizabethgrad civarında "Tumulu" tabir olunur birçok mekâbir-i kadîme bulunarak bunları ziyaret etmeyince Elizabethgrad'dan müfârakat edemeyeceğini İngilizlere mahsus olan bir tavr-ı kat'î ile beyan eylediği cihetle prenses ona ruhsat vermişti. Suphi Bey bu ruhsatı görünce artık kendilerinin dahi ruhsat-ı mezkûreye nailiyeti gayretini ortaya koymaz mı?

Vakıa Hicabi buna biraz muhalefet ederek her hâlde

Petersburg'a kadar prensesin refakatinden istifade cihetini tercih eylediyse de Suphi Bey Miss Haft'ın refakati bin prensesin refekatine müreccah olacağı beyanıyla keyfiyeti prensese dahi açtı.

Prenses şu arkadaşlardan ayrılmayı hiç de istemiyordu. Lâkin Suphi seyahattan maksat görmeye lâyık olan şeyleri hep görmek olduğunu dermiyan edip de Petersburg'a varıldığı zaman dahi hâk-i pâyelerine arz-ı ubûdiyyet mümkün olacağını ifade edince artık o dahi ısrar etmeyerek Miss Haft ile refakatlerine müsaade verdi.

Şu hâlde birisi İngiliz, ikisi Osmanlı olan üç seyyah prensesi teşyi eyledikten sonra Elizabethgrad kasabasında bir gün ikametle esbâb-ı seferi tehyie eylediler.

Tedârikat-ı mezkûrenin başlıcası posta arabaları ise de Miss Haft, Elizabethgrad kasabası etrafındaki tumuluları ziyaret edeceği cihetle öyle menzilden menzile illâ bindiğine gidecek surette araba isticarını tecviz etmediğinden arabalar kat' edecekleri mesafeye göre ücretleri verilmek üzere isticar olundular.

Miss Haft için müstakilen bir araba tutulup Suphi ile Hicabi için dahi bir araba tutulduktan sonra iki taraf kendi eşyalarını koymak için bir de üçüncü araba isticar eylediler. Vakıa Miss Haft'ın eşyası Suphi ile Hicabi'nin ikisinin de eşyasından ziyade idiyse de artık bu farka bakmayarak arabanın ücretini münâsafeten vermeye karar verdiler.

Elizabeth civarındaki mekabir-i kadîmeyi görmek için üç arkadaş Açutka ve Petrikovka ve Aleksandra karyelerinden geçerek Kremençug kasabasına varmaya karar vermişlerdi. Bu karyelerin yekdiğerine mesafeleri hemen birer günlük yol olup yalnız Aleksandra'dan Kremençug'a olan mesafe biraz uzunca idiyse de o mesafeyi dahi bir günde kat etmek kabildi.

İmdi Elizabethgrad kasabasına vasıl ikinci sabahı seyyah arkadaşlar yola çıkarak Açutka karyesine varıncaya kadar tumul denilen mezarlardan pek çoklarına tesadüf eylediler. Bunların mekabir-i mezkûreyi ziyaretleri biraz uzadığı cihetle o akşam konak yerine geç vasıl olacakları şüphesiz ise de bu tehir dahi âsâr-ı atîka-i mezkûreyi lüzumu veçhile ziyaretten Miss Haft'ı men edemedi.

İşbu tumululara Tatarlar "kurgan" namını vermişlerdir ki bunlar sath-ı zemîn ile beraber ve bazıları satıhtan aşağı ve bazıları yüksek birtakım kemerler olup muahharan derunlarından çıkan eşya ve âsâr-ı kadîmeden anlaşıldığına göre bazıları ta ezmine-i kadîmede oralara kadar yayılmış gelmiş olan Yunan muhacirlerinin asarından imişler. Şimdiki hâlde yerliler bunları temizleyip kendilerine hane ittihaz etmektedirler.

Bu münasebetle Suphi Bey demişti ki:

-Terakkiyât-ı medeniyye ne acayip şey! Milel-i kadîmenin mezarlarını milel-i cedîde kendilerine mesken ittihaz ediyorlar. Demek oluyor ki zamanımızın ihyası ancak milel-i kadîmenin emvatı kadar itibardadır.

Miss Haft bu söze gülerek bunun sebebi o civarda ebniye inşasına salih kereste bulunmadığı kaziyyesi olduğunu söyledi. Ancak etraf ve civarda güzel güzel yeni kasabalar bulunduğu ve taştan ve tuğladan dahi güzel binalar yapılmak kabil olduğu hâlde kerestenin fıkdanı henüz berhayat iken mezarlara girmek için bir özür olamayacağı derkâr idi.

Mezarlar ziyaret olunurken Miss Haft Rusya'nın işbu memâlik-i cenûbiyyesinde en evvel türemiş olan milel-i kadîmeye dair malûmât-ı târihiyye vermeye başlayarak bu malûmatı o kadar güzel verirdi ki bir zaman Suphi'nin böyle vukûf-ı kemâline delâlet eyleyen kemalâtına Hicabi ne kadar hayran olursa şimdi dahi Suphi, Miss Haft'ın şu malûmât-ı vâsiasına öyle hayran olurdu.

Tumullar dahilinde bulunmuş olan eşyadan birer nümune tedarikini İngiliz seyyahı pek ziyade emel edinerek köylülerden her ne kadar taharri eyledi ise de bir türlü muvaffak olamadı. Yakın vakte kadar eşyâ-yı mezkûreye o kadar itibar edilmez ve binaenaleyh şurada burada bazı en güzellerinin bulunması için dahi o kadar külfet çekilmez idiyse de her tarafta açılan Rus müzeleri bunları celbeyledikten maada Romanya ve Lehistan ve Macaristan ve Almanya müzehaneleri dahi Rus memâlik-i cenûbiyyesinde sakin akvâm-ı kadîmenin keşf-i ahvâl-i medeniyetleri için âsâr-ı mezkûreye pek ziyade ragbet göstermeye başladıkları zamandan beri bunların dahi nedret kesbeylediklerini anladılar.

Rusların yeni yaptıkları kasabalar tarz-ı cedîd-i mimârîye ne kadar muvafık, ne kadar güzel ise eski karyeleri bilâkis o kadar sıklet-bahş-ı tabâyi olacak surettedir. Bunların en ziyade hatırı sayılanlarından birisi dahi ilk akşam misafir oldukları Açutka karyesi olup orada Miss Haft için ayrıca bir oda tedarik olunduktan sonra bir oda dahi iki arkadaş için buluncaya kadar hayli zahmetler çekildi.

Balta kasabasında verilen ziyafette Rus zabitlerinin telâtin çizmelerinden hâsıl ve münteşir olan kokular eğerçi bir dereceye kadar meşamme hoşça gelirler idiyse de bu karyede yalnız telâtin kokuları değil Rus köylülerine mahsus olup meşâmma hiç de safa vermeyen bir koku dahi yolcuları pek fena surette istikbal eylemişti.

O akşam taamını üç refik beraberce ettiler. Eğer yalnız Suphi'ye kalmış olsaydı taam meselesi hiç de mucib-i külfet olmayacaktı. Ancak Miss Haft Rusların yedikleri et'imeyi berveçhile midesine kabul ettiremeyeceğinden Suphi ile taam meselesini sûret-i mahsûsada müzakere eyledi. Taze yumurta ve tavuk ve tereyağı taamın eczâ-yı müterekkibe-i esâsiyyesinden addolunarak Miss Haft önüne bir önlük koyduğu gibi tehyie-i taamda Hicabi ve Suphi dahi peyrev olarak derhal güzel bir akşam taamı hazırladılar. Hatta ertesi günkü kuşluk taamları için dahi iki tavuk haşlamışlardı.

Miss Haft'ın refakatte böyle hususî bir tavır peyda etmesi yani kendi nefsine aşçılık etmekte refiklerini müstesna tutmaması Osmanlı seyyahlarını ne kadar memnun eyledi ise Osmanlıların öyle bîedebane nazarlarda, tebessümlerde falanlarda bulunmayarak âdeta kendileri dahi bir kadın imişler gibi kemâl-i âdâb ve safvet ile ve bahusus derecesiz bir şevk ve şetaret üzere muavenette bulunmaları dahi Miss Haft'ı o mertebelerde mahzuz eylemişti.

Taamdan sonra biraz zaman daha konuştular. Bu esnada Miss Haft derece-i memnûniyetini arkadaşlarına itiraf dahi ederek eğer bugünkü ve bu akşamki refakat misillü yekdiğerlerine hiç bar olmayacak surette refakatı kabul edecek olurlar ise şimal seyahatini daima beraber icra etmeyi de teklif eyledi.

Bu teklifi Osmanlıların ikisi dahi cana minnet bildiler.

Biraz sonra her iki taraf kendi odalarına çekildikleri zaman Suphi arakadaşına dedi ki:

-İşte gördün mü? Refakat edecek bir adam ararsan o da Miss Haft'tır.

-Bir "adam" arasam mı? Yoksa bir "kadın" mı diyecektin.

-Ben böyle insanları kadın erkek gibi bir nam ile tefrik edemem. Kadın olsun erkek olsun insân-ı kâmildirler vesselâm.

-Bahusus ki Rus prensesinden daha genç hem pek ziyade genç hem pek ziyade cazibelidir.

-Onu daha tecrübe etmedim. Fakat senden benden daha pek ziyade alim olduğunu Sarmatia milel-i kadîmesine dair verdiği malûmât-ı târihiyye ile icra eylediği muhâkeme-i hakîmâneden anladım. Hem bizi refakatine kabulü erkek olduğumuz için midir sanıyorsun? Düşün ki İngiliz kadını o şimal seferine gözüne aldığı zaman hiç de erkeğe falana ihtiyaç görmeksizin yola çıkmıştır. Elbette o bir tek İngiliz kadını bizim gibi iki erkekten ziyade emin olarak icrâ-yı seyâhat edebilir.

-Muradım lâtifedir a kardeş!

-Ben öyle manasız lâtifelerden dahi hoşlanmam. İstifademize bakalım kardeşim istifademize bakalım. Bu kadından ciddî olarak istifade edebiliriz.

Ferdası günü Petrikovka karyesine kadar olan seyahat dünkünden daha lâtif bir surette vuku buldu. Hele bugün hava dahi pek müsait, pek güneşli olduğundan bu kesafeyi hemen kâmilen piyade olarak kat eylediler.

İngiliz kızı o kadar çevik, o kadar çabuk idi ki Rus çöllerinde ceylan gibi sekip gezerek nerede bir ot nerede bir çiçek görürse Suphi ile ona dair uzun uzadıya mebâhis-i ilmiyyeye girişirdi.

Artık mebâhis-i ilmiyye olur da Suphi'nin safasına gayet tasavvur olunabilir mi? Bahusus bahseden dahi bir Miss Haft olursa!

O gün kuşluk için müheyya olan tavuk söğüşlerini kırın orta yerinde yiyerek bunu da bir safa addeyledikleri gibi o akşam Petrikovka karyesinde Açutka'dan ziyade rahat eylediler. Zira

orada yarı otel yarı meyhane bir şey bulup iki de oda tedariki mümkün olduğundan yatak vaktine kadar pek güzel musahebe edebildiler.

Üçüncü günü Aleksandra karyesinde misafir olarak, dördüncü günü dahi biraz sür'atlice hareket ile Kremençug kasabasına vardılar. Bu seyahat müddetini Miss Haft ile arkadaşları arasındaki münasebet böyle bir refakatten muntazır olabilecek mertebe-i kemâli bulmuştu. Ancak münâsebet-i mezkûreyi bir kadın ve erkek münasebeti addetmeye kat'an ve katıbeten ihtimal olmayıp bu yolda Miss Haft iki seyyaha üçüncü olmaktan başka bir suretle telâkki edilemezdi.

Hatta bir gün araba içinde Suphi ile Hicabi arasında bu kadına dair şöyle bir söz geçmiştir:

Suphi- Acaba bu kadın erkeklerin ak ağa denilen nevine mümasil ve kadınlıktan bîbehre bir şey midir ki hiç kendisinde bir kadından görülebilecek etvâr-ı nisvâniyye görülmüyor.

Hicabi- Hakikat ben de buna dikkat ediyorum. Rus prensesi ile şu İngiliz kadını arasında o kadar büyük bir fark görüyorum ki hayrette kalıyorum. Kadın kısmında bu kadar kayıtsızlık dahi yakışmıyor öyle değil mi?

-Miss Haft'ın dahi Rus prensesi gibi bazı letâif-i merdâne ve nisvâniyyede bulunmasını gönlün arzu etmeye mi başladı?

-Hayır. Onu düşündüğüm bile yoktur. Şu kadar ki kadının bu ahvali hulkî midir yoksa iltizamî midir onu anlamak isterdim.

-İnmekte, binmekte, yemekte, içmekte her harekette o kadar lâubali, o kadar tabiî bir hâlde bulunuyor ki bu etvarına iltizamî demeye imkân kalmıyor.

-Öyle ise bir erkekte kadınlara meyil olmak tabiî bulunduğu gibi bir kadında dahi erkeklere meyil olmak tabiî değil midir?

-Fakat bir şey var ki onu unutuyorsun. Ya Miss Haft bizi meyil ve rağbete şayan erkeklerden addetmiyorsa?

-O cihetce kendimize ehemmiyet vermek âdeta budalalık olur. Ama bir kadın bizim gibi iki erkeği şâyân-ı meyil ve rağbet görmese bile elbette kendisinin bizce şâyân-ı meyil ve rağbet görülmesini arzu eyler. Bu hâl cibillet-i nisvâniyye imkizasındandır.

-Ben sana bir şey söyleyeyim mi arkadaş? Cibillet-i nisvâniyyeden addettiğimiz bu gibi şeyler başka türlü meşguliyeti, başka türlü eğlencesi olmayan kadınlar içindir. Bir kere kıyâs-ı nefs edelim: Fünundan, seyahattan, elhasıl acâyib-i âlemi temaşadan aldığı lezzeti cihanda hiçbir şeyde bulamayan bir adam için müştehiyât-ı nefsâniyyeyi aramak ne kadar baîd bir hatıra olur.

-Hakkın var. Bununla beraber acaba Miss Haft'ın biraz önüne düşecek ve yaltaklanacak olsak tavrını değiştirir mi dersin?

-Bilâkis ben bu tecrübeyi pek muhataralı gördüm. Şayet kadını darıltacak olursak safa ve şeref refakatinden mahrum olduktan fazla iki Osmanlı seyyahın kendisine âdeta terbiyesiz ve edepsiz adamlar olmak üzere tanıttırmış oluruz.

-Fakat yüreklerimiz dahi hissiyât-ı sevdâ-perestîden bilkülliye hali ve ari odun gibi adamlar olmak üzere kendimizi tanıttırır isek bu da şân-ı merdânemize yakışır mı?

-Başka bir milletten başka bir kadın olsaydı belki bu mülâhaza vaki olabilirdi. Ancak Miss Haft hakkında ben böyle bir mülâhazayı asla becâ göremem.

Filvaki iki arkadaşın İngiliz seyyahı hakkındaki şu mülâhazası hem pek mühim hem pek becadır. Eğer Miss Haft tabîr-i mahsûsunca horozdan kaçınan kadınlardan olsa idi bilâhere horoza büsbütün yaklaşmak istidadını setr ediyor demek olacağından onun hakkında bir tecrübeye girişmek lâzım addolunurdu. Lâkin bu kadın Osmanlı arkadaşlarına o kadar teslimiyet-i kâmile içinde o kadar safvet ve hâliset-i kalb ile muamele ederdi ki eğer ahvâl-i nisvâniyye mani olmayacak olsa üçü bir odada yatmaktan dahi ihtiraz etmeyeceği etvâr-ı hareketinden anlaşılıyordu. Bu kadar serbestî-i harekâtı ile beraber yanında bulunan erkeğe vesile-i cür'et olabilecek hiçbir tavrı görülmemesi ise kendisinin meşgûliyet-i sevdâ-perestâneden ziyade acâyib-i âlemi temaşadan safâ-yâb olduğunu ispat eylerdi.

Bir kadın eğer erkekler ile musahebeden zevk arayacak ise şimal seyahatı gibi müşkilât-i azîmesi derkâr olan bir seferi niçin göze aldırsın? Londra gibi Paris gibi büyük payitahtlarda istediği veçhile zevk ve safa edemez mi?

İşte bu mülâhaza dahi bizim iki arkadaşı ikaz eylediğinden kendileri dahi zaten lezâiz-i nefsâniyye ve şehvâniyye erbabı bulunmadıklarından Miss Haft'ın teslimiyet-i kâmile yolunda gösterdiği muameleye kendileri dahi ifffet ve ismet-i kâmile-i merdâne ile mukabelede asla kusur etmemek azmine düşmüşlerdi.

İki tarafın ikisi dahi refakat-i hâlisâneye bu surette riayet ederler ise dört, beş gün zarfında bunların dört, beş yıllık dost kadar yekdiğerine emniyetle irtibat hâsıl eyleyecekleri artık istibât olunamaz ki bu kadar tîz-dostluk dahi her İngiliz ile bahusus genç ve güzel bir kadın ile her zaman müyesser olamaz.

Kremençug kasabasına vasıl oldukları zaman etraf ve civarı gezmekten ziyade ilk metâib-i seferiyyeden dinlenmek için birkaç gün ikamete karar verdiler. Bu kasaba Dinyepr nehri üzerinde vaki ve 25 bin kadar nüfusu havi epeyce ticaretgâh, epeyce şenlikli bir yer olup bizim üç yolcular birikmiş olan kirli çamaşırlarını yıkatmaya vermek ve yolun Poltova ve Harkov'a kadar ilerleri için bozulmayacak nevale tedarik eylemek gibi şeyler ile iştigale başladılar.

Suphi Bey âlâ dana etini kıydırıp kimyonlu köfte tertibi ile bittehiyye bir oğlak tulumuna bastırdı ve nümune olmak üzere bundan bir parçasını o akşam küçücük bir ızgara üzerinde pişirip Miss Haft'a takdim eyledikte bunu kadın dahi ziyadesiyle beğendi. Halbuki Miss Haft dahi tavuk ve kutu sardalyası ve havyar gibi nevaleyi ikmal eylemişti.

Elhasıl birkaç gün ikamet ve istirahatten sonra Kremençug'tan doğruca Poltava'ya kadar varmak üzere arabalar isticar edildi.

Bu mesafe otuz beş saat kadar imtidad eylediğinden ve fakat yol üzerinde sık sık köyler bulunduğundan seyyah arkadaşlar öyle konak mahallerini evvelden tertip eylemek gibi bir müzakere ve karara dahi ihtiyaç görmeyerek nerede akşam olursa orada kalmak suretiyle yola çıkmışlardı.

Sabahleyin hîn-i azîmetlerinden dört saat sonra Homelnik isminde bir karyeye gelerek kuşluk taamını ettiler. Badehu tekrar arabalarına binerek dört saat daha kat'-ı mesâfeden sonra Piçandi isminde diğer bir karyeye muvasalatla geceyi

orada geçirmeye karar verdiler.

O akşam ki muhabbetlerinde Miss Haft arkadaşlarına Dinyeper nehrinin ahvaline dair malûmat vermeye başladı. Bu nehrin şelaleleri ve binlerce yılanlar tarafından mesken ittihaz edilen adaları ve o adalarda yılanlara komşu olan balıkçıları Miss Haft için pek güzel bir sermaye-i makal olarak hele bunları o kadar lâtif bir surette hikâye eylerdi ki olur olmaz şey ile güldürülebilmesi kabil olamayan Suphi Bey kahkahalarla gülmekten kırılmak derecelerine gelirdi.

Miss Haft'ın bu malûmatı ita hususundaki mehazı bir İngiliz seyahatnamesi olup bîçare İngilizin bir balıkçı kulubesinde beytutet eylediği gece örtüsü üzerinden sürtünüp geçen yılanların adedi otuzu tecavüz eylemiş olması bahsinde Miss Haft mudhikâta daha ziyade vüs'at vererek yılanların vız vız geçtiklerini sadasıyla taklitten maada elleriyle parmaklarıyla dahi taklit eylerdi. Binaenaleyh şu musahebet kadın ile erkeklerin münâsebet-i lâubaliyânesini bir kat daha arttırmış ve mahaza bu lâubaliliğin Rus prensesinde görülen hâli asla makîs olamayacağı hiçbir vakitte hatırdan çıkarılmamak lâzimeden bulunmuştur.

Ertesi günü yola düzüldükte iki saatten sonra Bonyakovka isminde bir köye tesadüf olundu ise de henüz kuşluk taamı zamanı olmadığından tevakkuf edilmedi. Daha ilerde vaki Reşetlovka karyesi dört buçuk saat mesafede bulunduğundan orası dahi akşam için konak mahalli ittihaz edilmekle bugün kuşluk taamını sahranın oportà yerinde yemek lâzım gelmişti.

Filvaki öyle icra ettiler. Hatta sofraya yalnız üç arkadaş oturmayıp üç nefer arabacıları dahi davetle herifler ile eğlenerek gülüşerek taam eylediler ise de Rus postacılarının murdarlığı pek iştiha açar bir şey olmadığından bu reyin asıl sahibi olan Miss Haft izhâr-i nedâmet eylemişti.

O akşam Reşetlovka karyesinde kalındığı gibi ertesi akşam dahi Kurlikon karyesinde kalınarak daha ertesi gün erken erken Poltova'ya vasıl oldular.

Bir seyyahın Poltova kasabasında göreceği asarın en mühimi İsveç Kralı XII. Şarl'ın Rusya ile olan muharebatının neticesinde mağlûbiyet-i külliye ve kat'iyyeye duçar olmuş bulunduğu mevkidir ki kasabanın bir saat bir çeyrek kadar civarında

vakidir.

Üç refik Poltova kasabasına vasıl oldukları akşam bir süvari yüzbaşısı bunların nazil oldukları hana gelerek Miss Haft'a bir mektup verdi ki mektûb-ı mezkûrede Fransızca olarak şu kelimat münderiç idi:

"Hoş geldiniz Miss! Hoş geldiniz Osmanlı refiklerim! Bu mektubu size teslim eden zabit Poltova civarında gezeceğiniz mahaller için size delâlet edecektir. Her ne için lüzumunuz olursa gerek yüzbaşıya ve gerek hükûmet-i mahallîyeye müracaat edebilirsiniz"

Prenses ***

Miss Haft yüzbaşıya sûret-i mahsûsada teşekkürle beraber kendisini hiçbir hizmetle yormayacağını beyan eyledi.

Yüzbaşı gittikten sonra arkadaşlarına dedi ki:

-Pardon efendiler. Ben yalnız kendi reyim olarak yüzbaşının hizmetine lüzum göstermedim. İhtimal ki siz bir hizmet isterdiniz!

Suphi- Hayır Miss! Bize de hiç hizmeti lâzım değildir.

Miss- Tahte'l-hıfz sevk olunur bir cani gibi bir yüzbaşı mahiyetinde gezmek ne belâdır!

Hicabi- Bizim hürriyet-i kâmilemize malik olarak seyahatimiz bir generale refakatten bile müreccahtır Miss! Gerek ben ve gerek arkadaşım yemin ederiz ki refakatiniz şerefinden ziyade bize bu dünyada hiçbir şeref olamaz.

Hicabi bu lâkırdıyı Almancadan bozup düzmeye çalıştığı bir İngilizce mahlutuna birtakım dahi Fransızcadan bulup buluşturduğu elfaz ile o kadar garip bir surette söylemişti ki sözün mahiyeti cidden takdir olunabilecek surette güzel iken Miss Haft bir kahkaha koparıp uzun uzadıya gülmekten kendisini men edememişti.

Ancak bu kahkahası belki mugayir-i terbiye olacağını derhal derk ederek özürler dilemeye başladı. O zman Suphi dedi ki:

-Arkadaşımın söylediği sözde pek ziyade hakkı vardır. Zaten sizde en ziyade sevdiğimiz bir hâl varsa o dahi bizim re-

fakatimizden asla sıkılmayarak ve binaenaleyh hâl ve tavrınızı tebdil veya ihfaya hiç mecbur olmayarak bize tabîat-ı sahîhanızla görünmenizden ibarettir. O tabîat-ı sahîhanız dahi o kadar güzeldir ki refikimin hiçbir lisana benzemeyen sûret-i ifâdesini istihza eylediğiniz hâlde dahi o kahkahalarınız içinde bir tavr-ı teşekkür dahi anlaşıldığından bizi ziyadesiyle memnun eylemiştir.

Filvaki Miss Haft'ın kahkahası hem müstehziyane olmakla beraber hem de Hicabi'nin kendisine gösterdiği safvet-i hâlisâneye bütün etvar ve evzaıyla teşekkür hâlinde görüldüğünden Hicabi bu kahkahadan müteessir değil bilâkis hüsn-i tahassüs ile mütehassis olmuştu.

O gün Poltava kasabasına erkence vasıl olmakla beraber bir tarafı gezmeye çıkmayıp dört beş gündür meşakk-ı seferiyye ile intizamlarına bittabi halel gelmiş olan çantalarını, sandıklarını, çamaşırlarını falanlarını düzeltmek ile iştigal eylediler.

Ertesi gün dahi yola çıkıp XII. Şarl'ın meydan mağlubiyeti olan sahrayı temaşa gittiler.

Miss Haft dedi ki:

-XII. Şarl burada mağlup olduktan sonra sizin Osmanlı Devletine iltica eylemişti. Misafiriniz demektir.

Suphi- Evet! Hem de ne belâlı misafir! Hane sahibini döğmeye kalkışan bir misafir!

-Hane sahibini döğmeye kalkışan mı?

Bunun üzerine Suphi Bey bizce Demirbaş diye şöhret bulmuş olan XII. Şarl'ın Bender'de kendi hizmetine verilen yeniçerilerle nasıl kavgalar eylediğini ve Devlet-i Aliyye-i Osmaniyyeyi Rusya muharebesine sevk için ettiği entrikaları falanları gayet muhakemeli bir surette hikâye etmeye başlayıp verdiği malûmatın ve icra eylediği muhakematın mükemmeliyeti ile Miss Haft'ın mazhar-ı takdîri oldu.

Ruslar Poltava'da XII. Şarl'a galebeleri yadigârı olmak üzere bir toprak tepe yapmış oldukları gibi bir de demir sütun rekz eylemişlerdir ki bu sütunun üzerinde bir salip vardır. Milâdın 1709 senesinde vukua gelen muzafferiyetin işbu yadigârını etrafıyla temaşa eyledikten sonra Miss Haft dedi ki:

-Alâmet-i sulh ve uhuvvet olan şu salip şeklinin burada alâmet-i zafer ittihaz edilmesine ne dersiniz? O salip şekli ki onun sahibi kılıca nefret etmiştir.

Suphi- Buna şaşmak lâzım gelir mi ya? Bundan daha evvel biz o alâmetin Nasranîlik yolunda cenk eden ehl-i salîbe dahi sîne-i iftihârda nişan olduğunu görmedik mi? Asıl denilecek bir şey varsa ona demeli.

Miss-Evet! Hakkınız vardır.

Suphi- Avrupa kitaplarını okudukça ve diyânet-i İslâmiyyenin kılıç kuvveti ile konulmuş olduğuna ve diyânet-i Nasrâniyyenin ise yalnız kelâm kuvvetiyle konulduğuna dair fıkraları gördükçe istiğrabımız artıyor. Teutonik şövalyeleri ve Şarlman asâkiri ve ehl-i salîbin ehl-i İslâm üzerine musallat olan fırkaları gibi asâkir-i diniyye ve onların isale eyledikleri kanlar meydanda iken müellifler bari o yolda idâre-i aklâm etmemiş olsalardı daha münasip olurdu.

Miss-Azizim! Riya ve garaz denilen hastalık insanlar üzerindeki tesiratını o kadar kuvvetli gösterir ki bazı adamlar yalnız hâl-i hayâtlarındaki garazıyla dahi iktifa edemeyerek öldükten sonra da riyaları, garazları bir ebediyet peyda eylesin diye o kitapları yazarlar. İşte bunun içindir ki ben kitap okumaktan ise kitâb-ı kâinatı okumayı tercih eylemişimdir. Eğer ehl-i İslâm hakkında yalnız kitapların bana verdikleri fikre tâbi olsa idim sizin gibi iki Müslümana canını teslim ve refakat etmek şöyle dursun size selâm dahi vermemeliydim öyle değil mi?

Suphi- Ona şüphe mi var?

Miss- Halbuki memâlik-i Osmâniyyeyi seyahat eyledim. Türkleri bir millet-i hâkime olarak görmediğim gibi Türklerden gayrısını da birer millet-i mazlûme olarak görmedim. Sizler ile refakatim ise beni bütün bütün ikaz eyledi. Hangi milletten hangi erkek olsa güya kadınların letâfet-i nisvâniyyelerinden hissemenden-i zevk ü safâ olmak kendi imtiyazları altında imiş gibi türlü türlü taarruzlara duçar olmak muhakkak iken sizden gördüğüm muamele iki kadından görülen muamelâttan daha afifanedir. Ne kadar hata ettim! Acaba kadınların iffet ve adaba riayetleri erkekler derecesinde midir?

Miss Haft sözün bu fıkrasına gelince Hicabi ile Suphi yekdiğerinin yüzüne bakıştılar. Miss ise sözünde devam eyledi.

-Bu hâlde bin kitap okusam Müslümanlığa ve Türklüğe buğzum artmaktan başka bir neticesi olamayacak iken işte bir seyahat ile hakâkat-i hâli benim nazarımda taayyün eyledi.

Suphi- Hikmet insanlara bunu gösterdiği hâlde ya o kitapları ağrâz ile doldurmaya sebep nedir?

Miss- Ya o kitaplar ağrâz ile doldurulmayacak olsa şu sahraya bu alâmet-i zafer dikilir miydi? İsveç balıkçılarını buraya getirip Rus balıkçılarıyla boğaz boğaza boğuşturmak kabil olur muydu? Hatta XII. Şarl gibi bir genç prens için sarayında, zevk ve safasında oturmak saadeti varken buralarda yaralı bereli olduğu hâlde omuzdan omuza sürüklenerek Osmanlı hududuna can atmak gibi belâlara meydan açılır mıydı? Binlerce asker toprak taşıyarak şu alâmet-i zafer gibi bir tepe vücuda getirmek hüner değildir. Mürâsalât-ı beşeriyyeyi mani olan dağları düzeltip şimendiferler geçirmek hünerdir. Vakıa şimendiferler dahi yapılır. Ama hayfâ ki onda dahi birinci emel mürâsalât-ı askeriyyeyi teshil olduğu meydana konulur. Barut denilen şey taş kırmak, mamûriyet-i âleme hizmet etmek için ne kadar güzel bir ihtiradır! Fakat onu memleket yıkmak işinde istihdam için evvel be evvel insanları yekdiğerine düşman etmek lâzımdır da işte onun için muharrirler dahi kitaplarını ağrâz ile dolduruyorlar.

İnsanların mamûriyet-i âleme hizmet için alelumum el ele vermeleri tarîk-i eslemi varken bilâkis yek diğere adavetleri pek acınacak bir hâlde olduğuna dair Miss Haft o kadar güzel muhakemata girişti ve bunu Osmanlı seyyahları dahi o kadar müdekkikane şerh ve izah eylediler ki birisi Avrupa'nın münteha-yı garbından ve diğerleri şarkından gelip şu Moskof çölünde birleşmiş olan zevatın hakikaten bir uhuvvet-i insâniyye ile karındaş, kız karındaş olduklarına hiçbirisinin şüphesi kalmadı. Binaenalâzalik o akşam Poltava kasabasına geldikleri zaman hakikaten bir familya azasının ittifak ve ittihatlarına da kıyas olunmayacak bir muhabbet-i mütekabile ile gece geçirilmiştir.

Poltava'dan hareket edilince Harkov şehrine kadar varıl-

mak lâzım gelip kırk saat kadar imtidad eyleyen bu mesafe beş menzile taksim edilerek her menzilde bir karyeye inilmek üzere bir tertip yapıldı. Ve beş günlük yol nevalesi dahi kendi midelerine muvafık bir surette olarak Poltava'da tertip olundu ki Osmanlı seyyahlarının kimyonlu köftesi bu nevale meyanında dahi birinci itibarı haiz olmak üzere dahildi.

Poltava'dan Harkov'a kadar edilen seyahatte buraca sûreti mahsûsada izaha şayan bir vak'a-i fevkalâde görülmeyip şu kadar ki Miss Haft ile Osmanlılar arasında münasebet gittikçe kuvvet bulması üzerine artık Miss Haft kendi arabasında yalnızca oturmaktan sıkılmaya başlayarak ikisinden birisi kendi arabasına binmesini arkadaşlarından rica eylemişti.

Hicabi Bey, Miss Haft ile güç mükâleme eylediğinden bu refakati Suphi Beye teklif eyledi. Suphi Bey ise Rus prensesi tarafından edilse âdeta reddeylemesi muhakkak bulunan işbu refakati fevkalâde bir memnuniyetle kabul eylemişti.

"Niçin?" mi dediniz?

Artık Suphi dahi inkâr edemez ki İngiliz kadının refakati kendisine bir insân-ı kâmile ile refakatten daha başka bir safa vermekte idi.

Vakıa Suphi Miss Haft için gönlünden geçen arzuları ne kadına ne de refikine anlatmamak için cebr-i nefs eyliyor idiyse de kadın denilen mahlûk eğer erkek nevine hüsn-i refakat için halk olunmuş ise yekdiğerine küfüvv dahi olmaları lâzım gelerek bu hâlde kendisine küfüvv olabilecek bir kadın dahi ancak Miss Haft olabileceğini düşünmekte... Hayır düşünmekte değil! Belki bu düşünceye tamamıyla mağlup olmakta idi.

Harkov'a müteveccihen yola çıktıkları gün dar bir araba içinde Miss Haft ile yanyana oturup da kadının cildindeki letafeti daha yakından temaşa etmeye ve o lâtif yüzüne bir kadifelik letafetini de vermek için çıkmış olar ince ve sarı tüylere mevsim-i bahârın nazlı güneşi isabet eyledikçe her tüyün ucunda inhilâl eyleyen ziyâ-yı şemsten mütehassıl kavs-ı kuzah renklerini nazar-ı dikkatle seyretmeye başladıkça hissiyât-ı mâilanesi bir kat daha artardı.

Hele Miss Haft'ın artık Osmanlı arkadaşlarından hiçbir ih-

tirazı kalmayarak binaenaleyh araba içinde iki vücudun yekdiğere tamamıyla temas etmesinden Suphi Beyin hâllenmeleri hesaba katılmayacak mevaddan mıdır?

O gün araba içinde söz iki arkadaşın tercüme-i hâllerine intikal eyledi. Miss Haft Londra'da muallimlik ve bilhassa ilm-i hey'et tedrisatı ile işgal eyleyen Mister Haft namında bir zatın kızı olduğunu ve pederinden ilm-i hey'et tahsil eylediği gibi târih-i tabiîye dahi merak eylediğini ve pederi üç sene mukaddem vefat eyledikte her ne kadar birkaç talip kendisini tezevvüce rağbet eylemiş ise de devr-i âleme seyahati merakına düşmek hasebiyle hiçbirisine rû-yı rızâ göstermediğini ve binaenaleyh el-hâletü hazihi kız olduğunu falanı anlattı.

Bu malûmat içinde Miss Haft'ın el-hâletü hazihi kız olması meselesi Suphi nezdinde en mühim mevaddan idi. Dedi ki:

-Size arz-ı rağbet edenler meyanında eğer kendinize şehrâh-ı hayâtta refîk-i ebedî olmaya cidden lâyık olacak bir adam bulunsa idi elbette teehhül ederdiniz. Zira tezevvüc ve tenâkuha esasen nefretinizi memul edemem.

-Tezevvüc ve tenâkuhtan nefretim yok ise de bunlara rağbetim dahi yoktur. Zira dünya yüzünde geçireceğimiz ömür binnisbe o kadar azdır ve buna mukabil kayd-ı maâş ve familya vezâifi binnisbe o kadar çoktur ki tezevvüc hususundaki zevk ve lezzete kapılmaktan bir mülâhazalı insanı mutlaka men eder.

-Vakıa bu mülâhaza benim de kendi mülâhazatımdandır. Onun içindir ki ben dahi müddet-i ömrümde teehhül ve tezevvücü hatıra bile getirmemeye çalıştım. Şu kadar ki insan bazı kere tesadüf eylediği zevat hakkında o kadar ihtisas peyda eylemek arzusuna düşer ki bu ihtisas dostluğun hiçbir sureti ile husule gelemeyerek insanı cem-i vücud derecelerine kadar icbar eyler. Buna da bir tabîr-i umûmî olarak "aşk" derler.

Suphi'nin bu sözü üzerine Miss Haft birkaç saniyeye mahsus olarak fakat derece-i ehemmiyeti hâl ve tavrından anlaşılacak surette düşündü. Derhal dedi ki:

-Evet! Bu kuvve-i mücbireyi inkâra imkân loktur. Fakat ihtisasın o derecesi dahi öyle bir tatlı esarettir ki biraz zaman müruru ile tadı, lezzeti zail olduktan sonra yalnız bir esaret olmak

üzere baki kalır. Vakıa bir kadının nazar-ı rağbetini kazanmak isteyen erkek benim şu mülâhazam gibi bir mülâhazayı kadın tarafından görürse onu da ret için "sizi ömrüm ahir oluncaya kadar şöyle seveceğim, böyle seveceğim" gibi teminata dahi kalkışır ise de mecburen söylediği bu yalanları bilâhere o tadı kaçmış esarete kendisini de duçar edeceğini düşünmeyerek söyler.

Miss Haft'ın bu sözleri Suphi'nin hevesatına mukabil bir cevâb-ı kat'î olup kadın bunları o kadar ciddî bir tavır ile söylemişti ki sanki kendilerine ait bir gönül meselesi üzerine bahsetmeyip belki târih-i tabiîden bir mesele hâllediyorlarmış zannolunurdu.

Bu hâlde bahsin daha ilerisine varmak için Suphi'de iktidar kalır mı?

Hatta Suphi bahsi bu dereceye getirdiğine dahi nadim olarak "Acaba kadını darılttık mı? Hakkımızdaki hüsn-i teveccühünü zail eyledik mi? Eğer öyle bir şey olduysa pek yazık olacak!" dedi ki bu "yazık" dahi artık Suphi'nin Miss Haft'a olan meyli kendisinden müfarakatı bayağı acılandıracak dereceye varmış bulunmasından neşet eyleyecekti. Lâkin o akşam konak yerine indikleri hâlde Miss Haft evvelki tavırlarını asla tebdil etmediği gibi ertesi gün dahi arabaya Suphi ile beraber bindikleri zaman yine bu gönül ve teehhül meselesini kendisi açmış olmasından Suphi kadının darılmadığını anlamış ve mutmain olmuştu.

İkinci gün Miss Haft dünkü bahsi tekrar açtığı zaman Suphi'ye sormuştu ki:

-Şimdiye kadar gönlünüzü celbedecek kaç kadın gördünüz? Ve bu meclubiyet üzerine tehhülden sizi ne men eyledi?

-Miss! Size en doğrusunu söyleyim ki şimdiye kadar gönlümü celbedecek hiçbir kadın görmedim. Görmediğim için dahi teehhülüm vukua gelmedi.

-Öyle ise dünkü mülâhazanız neden neşet eylemişti?

-Hani ya gerek bir erkek için bir kadın ve gerek bir kadın için bir erkek zuhur edip de ikisi dahi yekdiğerine şiddet-i ihtisâs peyda edecek olurlarsa diye bir ihtimal üzerine yine öyle bir bahiste bulunmuştum.

-Öyle ise ben size haber vereyim ki: Benim gönlümü celb edebilecek erkeğe dahi tesadüf eyledim. Fakat izdivaca razı olmadım. Tezevvücteki zevk esasen münkir değildir. Fakat dün dahi demiş olduğum veçhile familya vezâifi ile bir de esâret-i zevciyyeye katlanmaya insanı mecbur edecek kadar da tatlı bir şey değildir. Hele insanların, insanlığın en mühim bir meselesi şu izdivaç keyfiyeti iken insanlar en az ehemmiyeti buna verdiklerinden bu hâl zerre kadar akıllı olanları uzun uzadıya düşündürmektedir. Bizim şerîat-ı Nasrâniyyede bir kere teehhülden sonra bir daha ayrılamamak mecburiyeti ne kadar facialara sebep oluyor. Sizin şerîat-ı Muhammediyyede erkek her ne zaman isterse zevcesini tatlîk edebildiği hâlde kadın her ne zaman isterse ayrılamamak mecburiyeti ne büyüktür! Ama buna nasıl bir karar vermek lâzım olduğunu benden sual ederseniz bir cevap vermek de mütehayyir kalırım. Zira kadın ile erkek ikisi birden yekdiğerinden soğuyup ayrılmaya rıza gösterebilecekleri bir hâle ender olmak üzere hüküm verebilirim. Ya ikisinden birisi hâlâ diğerini sevdiği hâlde, diğeri kendisini ret ve tart ederse? Muhabbet âleminde matrûd olan bir bîçarenin ye'si kadar acı bir şey tasavvur olunur mu? Ama diyeceksiniz ki diğerin onu reddetmesine meydan vermeyelim. Mürüvvet-i beşeriyye tarafından bu bapta o adama bir mecburiyet hâsıl ettirelim. Ya insan sevmediği bir zat ile refakate mecbur olursa bu mecburiyet diğerinin yesinden daha az fâci' mi olur?

-Demek oluyor ki nikâh külfetine hacet görmeksizin iki zatın yekdiğerini sevmesini de beğenmiyorsunuz!

-Asla! Böyle serbestane içtimalar benî beşeri hayvanat-ı âdiyye derecesinden daha aşağıya indiriyorlar. İşte bunları düşündükçe âdeta hilkatteki bu garabete itiraz edeceğim geliyor. Cenabıhak hem erkek ile kadını yekdiğerine imtinâı tâkat-ı beşeriyyenin bir meyl-i leziz ile rabt etmiş ve hem de bu meyli o kadar seriu'z-zevâl olarak tertip eyleyip meylin bir tarafça zevalinden sonra diğer tarafın ye'sini de o kadar acı kılmış ki insan en büyük bir heves ile heveslendiği zaman bu hevesinden ürkse ve derhal o hevesi men ve tard için zırhlara bürünse mazur ve hatta memduh görünmek lâzım gelmiştir.

Hevesât-ı sevdâ-perestîyi Miss Haft'ın böyle bir mes'ele-i

hikemiyye suretinde bahse koyması feylosof Suphi'yi hemen çıldırtmak derecelerine getirmekte idiyse de Miss Haft bu meseleyi muhakeme eylediği esnada kendisinin maglûb-ı hiss-i hevâ-perestî olabileceğine delâlet eyleyecek hiçbir ser-rişte göstermediğinden ve güya kendisine hiç taallûku olmayan bir mes'ele-i fenniye üzerine kemaliyle bîtarafane olarak bahsediyorlarmış tavrında bulunduğundan bîçare Suphi gönlünden geçen şeyleri işrâb eyleyecek zerre kadar bir harekete muktedir olamamakta bulunmuştu.

Miss Haft ile bu surette ceryan eyleyen mükâlemâtını akşamları Hicabi Beye anlatmak Suphi için mümkün olur mu? Heyhat! Suphi gönlünde bu meyelanları gördükçe kendi kendisini bile tevbih eylemekte idi. Eğer bu hâlleri Hicabi'ye açacak olursa pek gülünç görüneceğini biliyordu. "Aman ya Rabbi! Ne belâya çattım? Bundan sonra bir İngiliz kızının mağlûbu olarak bu kadar efkâr ve mütâlaât-ı hakîmânemi kendi kendime mi ayaklar altına mı alacağım? Halbuki o kız benden daha metin çıktı. Kestiği yaralardan kendisi asla acı hissetmeyen bir cerrah gibi bilâ-fütur bahsediyor!" diye hayıflandıkça şu dünyaya geldiğine de, geleceğine de nadim olmakta idi.

Elhasıl konak yerleri için tertip olunan pusula mucibince beş gün zarfında Harkov'a vasıl oldular. Bu beş günün beşinde dahi kâh Miss Haft bahsi tecdit etmek ve kâh Suphi Bey sözü o vadiye dolaştırmak suretiyle hep gönül meselesinden konuştukları hâlde İngiliz kadını bu bahislerden ne kadar müteessir olmuyor idiyse bilâkis Suphi o kadar müteessir olarak hatta bu âşıkane meyusiyetlerin hem zehirden acı hem şekerden leziz olmasındaki hikmeti de tayin edemediği için kendi kendisini yiyip bitirmekte idi.

Eğer İngiliz kızını görmezden evvel ve şimdi kendisini tarttırmış olsaydı sıklet-i vücûdundan birkaç kıyye kaybolduğunu görürdü. Buna da ne hacet? Benzinin günden güne sararması dahi bîçare feylosofun ne kadar sür'atle erimekte olduğunu muvazeneye medar olabilir.

Harkov şehri Rusya'nın en mühim şehirlerinden birisidir. Elli beş bin kadar yerli nüfusu varsa da şehr-i mezkûr mahall-i ticâret olup senede beş defa azîm panayırlar kurulduğu ve her

tarafta bu panayırlara erbâb-ı ticâret geldiği cihetle Harkov âdeta yüz bin nüfuslu kalabalık şehirlerden daha şenlikli görünür.

1804 senesinde teşkil olunmuş bulunan darülfünun yalnız Rusya'nın değil bütün Avrupa'nın en ziyade iltizam ile şöhretşiâr mekteplerinden birisi olup şakirdanın mevcudu hiçbir vakit beş yüzden aşağı kalmaz. Sokakları, umumî bahçeleri, ebniye-i mîriyyesi gayet muntazam, hele etrafı ve civarının her ciheti bir mesire ittihazına lâyık olacak surette müferrih bir memlekettir.

Miss Haft, Harkov'un en güzel oteli olmak üzere zadegân kamarasının yanında vaki bir Avrupa Oteline nüzulü rey eyledi ki mezkur otelin umumî bahçelere nezâret-i kâmilesi olduğundan vakıa Harkov'ça ondan güzel yoktu. Acaba seyahatlerinin ibtidasında olsalardı feylosof Suphi bu otele misafir olmak reyini kabul eder miyidi?

Burası biraz meşkûktür. Fakat Miss Haft'ın refakati artık Suphi Bey için o kadar büyük bir ihtiyaç makamına kaim olmuştu ki eğer Miss Haft olmazsa şimal seyahatinde değil hemen şehrâh-ı ömür seferinde dahi seyr ü seyahat mümkün olamayacak gibi tasavvura başlamıştı.

Binaenaleyh İngiliz kızı reyini daha bitirmeksizin Suphi Bey tahsin ve tasvip eylediği gibi Hicabi Bey dahi zaten refiklerine muhalefet edecek adamlardan olmadıktan fazla süfliyetten ise izzeti tercih eyler bir adam olmakla o da bu reyi kabul eyledi.

Bunların Avrupa Oteline inmiş oldukları meğer pek münasip imiş. Zira Prenses *** cenapları Harkov'tan mürur ederken zadegân kamarasının kendisine vermiş olduğu bir ziyafette Miss Haft ile Osmanlı seyyahlarını sûret-i mahsûsada tavsiye ederek hatta birkaçına kendi kart vizitini dahi vermiş olduğundan Miss Haft ile Osmanlı seyyahları şehre vasıl oldukları haberi şayi olunca bunlar birer birer gelip ziyarete başlamışlardı. Binaenaleyh Suphi'nin evvelki reyleri gibi şayet sefil bir mahalde kalınacak olsaydı zikrolunan zadegâna karşı bir büyük mahcubiyet altında kalınmak lâzım gelecekti.

Maahaza Suphi Bey bu hikmeti ve hikmet muktezasından

olan kaide-i tasarrufu yine bilkülliye elden bırakmadığından Hicabi Beyin buna dair kendisine serdeylediği bir mütalâa üzerine demişti ki:

-Rus asilzadegânı bize bir muntazam otelde veyahut âcizane bir hanede görmek farkından hiçbir şey anlayamazlar. Belki bizim kendi zatımızda görülecek bir fazıl ve meziyet varsa onu görmek isterler. Binaenaleyh asıl benim kendi reyime kalsaydı ben hiç de buraya inmezdim. Fakat birkaç günlük misaferet mesarifçe cüz'î bir fark için Miss Haft'ın reyini reddetmemeyi münasip gördüm.

Harkov zadegânı kendilerine mahsus olan bir encümen-i ülfetde Miss Haft ve Osmanlı seyyahları için bir ziyafet tertip eylediler. Bu ziyafette kırktan mütecaviz zadegân mevcut olup Rus zadegânının servet ve samanını ve sûret-i maîşet-i sefihânesini ilk defa olmak üzere burada görmekten Suphi ve Hicabi Beyler hakikaten müstefit oldular.

Acâyib-i âlemden en mühim bir acîbe olmak üzere Rus kibarının ahvalini daha ilerde daha ziyade vuzuh ile görecek isek de Suphi ve Hicabi şimdi burada dahi görmüşlerdi ki Rusya'da kibar için servetin nihayeti olmayıp bahusus kumar oyunları dünyanın hiçbir tarafına kıyas olunamayacak surette Rusya'da oynandığından ve bir oyunda beş yüz bin ruble yani bizim sikkece seksen, doksan bin lira birden kaybetmek veya kazanmak dahi mümkün olduğundan işte yalnız bu kumar sefahatine mukabil hatır ve hayale gelebilecek olan sair sefahetlerin kâffesi hiç menzilesinde kalır ve bu nispetle hiç menzilesinde kalan sefahetler ise memâlik-i sâireye nispetle akıllara hayret verecek dereceleri bulurdu.

Kıyas etmelidir ki bir İngiliz ile iki Osmanlıya süsgöstermek için Harkov'ta verilen ziyafet yirmi bin rubleye mal olmuştu. Daha Prenses *** cenaplarının mürurundan beri bunun tedarikatı görülmeye başlayarak dünyanın her tarafından gelmiş en turfanda, en kıymettar et'ime ve eşribenin kâffesi mebzul olduktan fazla zadegân kulübü gündüzden ziyade tenvir edilmek ve Harkov tiyatrosunun en mahir sazende ve hanendeleri celbedilmek misillü külfetlere kadar varılmıştı.

Maahaza bu ziyafet dahi Rus israfâtından addetmek kabil

olamaz. Zira Ruslarda bir aşüftenin namına olarak yüz bin rublelik ziyafetler verildiği dahi nadirattan değildir.

Her hâli, her neşesi müskirât muktezasından olan bu ziyafete dair şundan ziyade izahat vermeye ihtiyaç göremeyiz. Zaten bizim üç seyyahı müstefit edecek bir şey varsa o dahi fen ve akla dair hususattan ibaret olup Ruslar ise bu geceyi yalnız içki ve muzika ve kumar ile geçirmişlerdi.

Ziyafetin ertesi günü Miss Haft cümle-i fikir ve mütalâası olmak üzere dedi ki:

-Seksen milyon nüfus seksen kadar familya elinde esir olur da servet-i umûmiyyesi dahi onların sefahat ve israfatına hizmet eyler ise artık Rus kibarı nezdinde sefahatın hangi derecesi görülse istiğrap edilemez. Ben bir milletin şevket ve kudretini Rus şevket ve kudreti suretinde görmekle memnun olamam. Bir millet hürriyet-i insâniyye ve medeniyyesine malik olarak kendi irade ve ihtiyarıyla yaşadığı hâlde Rusya kadar büyür ve Rusya kadar şevket kazanırsa her akıl onu tahsin eder.

Miss Haft'ın bu sözden maksadı Rusya'ya mukabil İngiltere'yi medih ve sena idiyse de Suphi Bey ale'l-amyâ kendisini tasdik eylediği cihetle Miss Haft sözünü daha ziyade izaha lüzum ve mecburiyet hissetmedi.

Harkov kasabasında bizim seyyah arkadaşları en ziyade müstefit edecek bir şey Mecusların mabedi olup bir gün sûret-i mahsûsada mabed-i mezkuru ziyarete gittiler.

Bu ibadethane Çinlilerin zîr-i idaresinde bulunup her sene kurulmakta bulunan beş panayır için ta aksâ-yı şarktan gelen Çinlilerden maada Asya şarkının sair Mecusları dahi burada icrâ-yı âyîn ederler. Ancak Rusya'da taassub-ı Nasrânî pek ziyade olup Yahudilerin bile havarileri bir hürriyet-i kâmileye mazhar olmadığından Çinliler dahi kendi mabetlerini bir esrarhane hâline koymuş olmalarıyla seyyahlarımız bu ziyaretten ümit eyledikleri derecelerde menfaat göremediler. İbadethanenin rahipleri bunlara izzet ve ikramda kusur etmemişler ise de ibadethaneyi gezdirmek ve ahvâl-i diniyyelerini anlatmak istihzalarından başka bir şeyi calip olmayacağını bildiklerinden seyyahların asıl maksatları olan bu arzunun husulüne pek nazikâne bir surette ilka-yı mümânaat eylemişlerdi.

Suphi Bey, Mecusların bu hâlini taassuba haml etmek istedikte Miss Haft dedi ki:

-Hayır efendim! Mecuslar taassup ne olduğunu hemen hatırdan bile geçirmezlerdi. Fakat onları biz bozmuşuz. Protestan misyonerleri, katolik cizvitleri vesair Hıristiyanlık münadileri her ne zaman mecuslar ile mülâkat etmişler ise herifleri butlânî-i dinlerinden dolayı istihzadan başka bir tavırda bulunmamışlardır. Burası ise Avrupa'nın sair tarafları kadar serbest bir memleket değildir. Her sene Salîb-i İsa yortularında buralarca Yahudilerin ömürleri tehlikede kalıp binlerce Yahudi dayak yer. Birçoğu mecruh ve bazıları maktul dahi düşer. Halbuki bizim yani Nasranîlerin aslımız Yahudi olduğunu ve elimizde Tevrat ve Zebur dahi bulunduğunu düşünmeli de taassup ve cehalet bizi Yahudiler hakkında şedit olacağımızı anlamalı. Binaenaleyh Çinlileri tayip etmeyiniz.

Suphi- Öyle ise Miss! Devlet-i Aliyyenin edyân-ı saire erbabına verdiği hürriyeti tahsin edersiniz ya?

Miss- Ona ne şüphe! Hem Devlet-i Aliyye bu hürriyeti âleme karşı iftihara medar olsun diye bir sûret-i riyâkârânede vermiyor hem de şimdi vermiş değildir. Mine'l-kadîm ve cidden umumu mesut etmek için vermiştir. Devlet-i Aliyyede kadim olan şeylerin kâffesi muvâfık-ı akl u hikmet ve mutâbık-ı kavânîn-i medeniyettir. Fakat şimdilerde Avrupa ukalâsı akıl öğretelim diye kendi bildiklerini icra için Osmanlılara meydan vermiyorlar da onun için mesâil-i siyâsiyyeyi Arap saçına çeviriyorlar.

Suphi- Bu mütalâanız elbette kendi mütâlâa-i sahîha ve ciddiyeniz olduğu cihetle pek büyük teşekkür ederim.

Miss- Geçen gün size ne diyordum a dostum! İnsanlar dünyayı gezip benî nev'ini kendi yuvaları içinde görmezlerse hiçbir şey öğrenmemiş olurlar. Yalnız kitapları okumak adamın fikrini irşat değil bilkülliye teşviş eder. Doğrusu ya! Muslümanları ve bilhassa Osmanlıları tanımazdan mukaddem onların pek lehinde değildim. Fakat şimdi birazcık tanıdığım hâlde kendilerini pek beğendim. Hem bu muhassenat size kavmiyetten ziyade diyanetten gelir. Zira akvâm-ı İslâmiyyenin hemen cümlesinden Hristiyan veyahut putperest olanları da vardır. Meselâ

Müslüman Arnavut olduğu gibi Hristiyan Arnavut dahi var. İkisini mukayese edecek olursak mürüvvet-i insaniyyece Müslüman Arnavut pek çok ziyadece buluruz. Müslüman Arap ve Hristiyan Arap arasındaki fark dahi bu nispettedir. Hint ve Çin tarafına geçelim: Oralarda Hristiyanalr Mecusları kendi dinlerine davet hususunda bunca teşvikat icra eyledikleri hâlde bir Mecusun Hristiyan olması âdeta nadirattandır. Fakat pek çok Mecusların davetsiz, teşviksiz Müslüman oldukları görülür.

Suphi Bey İngiliz kızının zaten ilmine, irfanına, gençliğine, hüsnüne, adab ve terbiyesine hayran olduğu hâlde dîn-i İslâm ve Osmâniyye haklarında bu derece muhip olduğunu dahi görünce muhabbeti bir kat daha artmıştı.

Harkov'dan ötede bizim refikleri başlıca mevkileri Orél kasabası olup mesafe ise doksan saatten ziyade olmakla bu mesafe üzerinde beşer sekizer saatte bir tesadüf olunan köylere göre bir tertip pusulası yaparak on iki konak yeri tertip eylediler.

Şimdiye kadar en uzak olarak edecekleri yolculuk bu Orél yolculuğu olduğundan ve eğerçi mevsim bahar, aylar ve günler hesabınca ilerleyip başka yerlere göre mart evâhiri ve nisan evâili bayağı havalara itidal gelerek yaz kokuları istişmam olunur ise de bunlar şimale doğru ilerleye ilerleye ellinci derece-i arza takarrup eyledikçe sanki kışı takip ediyorlar imiş gibi baharın tezâyüd-i itidâline dair bir eser göremedikten fazla o sene havalar dahi biraz bozuk gittiğinden Miss Haft'ın ihtarı üzerine Harkov'da bir kat daha ikmâl-i tedârik edilmiş ve ona göre yola çıkılmıştı.

Miss Haft'ın âşık-ı şeydâsı demek olan Suphi Bey için seyr ü sefer elbette ikametten müraccah olacağını tafsile hacet var mıdır?

Halbuki bu yolda Miss Haft kendi arabasına binmek şerefini Suphi ile Hicabi arasında müsâvât-ı taksîme koyarak bir gün Suphi'nin ve bir gün dahi Hicabi'nin refakat etmesine karar vermişti ki her ne kadar hakim ve feylosof olanlarda gıpta ve haset gibi şeyler bulunma(ma)k lâzım gelir ise de aşk meselesi öyle hikmete falana tatbik kabul eder mesâilden olmamasıyla Miss Haft'ın bu kararı Suphi'yi bayağı düşündürmüştü.

Hele ilk yola çıkıldığı gün nevbet-i refakat Hicabi'ye ge-

lince bîçare Suphi'nin şüpheleri bilkülliye artmıştı. Kendi kendisine "Acaba aşka, sevdaya dair söylediğim sözler kadını dilgîr mi eylediler? Acaba kendisi sevdadan o kadar müteneffir olmadığı hâlde mücerret beni beğenmediği için mi bana o kadar müstağni göründü? Ya araba içinde Hicabi dahi kendisine o mesele-i sevdâyı açıp da bahsi benden iyi bast ederek Haft'ın nazar-ı teveccühünü kazanırsa?..." diye şüphelerine meydan açtıkça bir iki hafta evvelki feylosof şimdi kendi kendisini tanımayacak derecelerde değişmiş bulmakta idi.

Sevda bu! Şakaya mı gelir? Kader ne hükemayı bir nazenînin dizlerine kapandırarak hüngün hüngür ağlatmıştır! Ne muazzam padişahlara "Şîrler pençe-i kahrında olurken lerzân/ Beni bir gözleri âhûya zebûn itdi felek!" dedirtmiştir.

Bereket versin ki ikinci günü nevbet-i refakat kendisine geldikte Miss Haft evvelkilerden ziyade rû-yı iltifâtta eser-i emniyet ve tavr-ı teslimiyet göstermiş olduğundan Suphi Bey kendi şüphelerini kendisi bilizale hatta şu ahvâl-i âşıkanesine biraz gülmek derecelerine dahi varmıştır.

Hakikat Miss Haft Osmanlı arkadaşlarına o kadar ihtisas peyda eylemiş ve kendileriyle o derecelerde lâubaliyane muamelâta başlamışti ki Suphi ile Hicabi bu kızın öz karındaşları olsalar ancak râbıta-i uhûvvetleri bu derece ihtisası mucip olabilirdi. Hatta Suphi ile Hicabi'yi hiçbir cihetle yekdiğerine tercih etmeyerek birisine ne kadar emniyet gösterir ise diğerine dahi aynını gösterdiğinden bu hâl dahi Miss'in safvet-i kâmilesine delâlet eylerdi.

Şu kadar kaide-i müsâvâta bu derecedeki riayeti Suphi Beyi pek de memnun etmezdi. Aşkın cümle-i muktezâyatından birisi dahi âşıkı fevka'l-had hodkâm etmektedir ki bu hâlde âşık kendi maşukasının kendisinden başkasına hiçbir münasebetle hiçbir vakitte bir güler yüz göstermesini çekemez.

Harkov'dan hareketlerinin on birinci günü akşam üzeri Kanevber karyesine inmişlerdi ki artık ertesi akşam Ural kasabasına ineceklerdi. Ural'a vasıl oldukları zaman Prenses*** cenaplarının mutlaka oraya dahi bırakmış olduğu tavsiyeler üzerine yine birçok ziyaretçilerin tasdîâtına duçar olmak muhakkak bulunduğuna dair üç arkadaş arasında söz açılmıştı.

Miss Haft, Rusların bu suretle gösterdikleri âsâr-ı iltifâta teşekkür etmek lâzım gelirse de kendisi şu seyahatini yalnız iki Osmanlı arkadaşlarıyla icra eylediğinden daha büyük lezzet alacağını serdedince Suphi demişti ki:

-Vallahi Miss! Eğer bize sorarsanız biz bu seyahatten hiçbir kimseye bonjur demeksizin vakit geçirmeyi ve olanca vaktimizi size hasretmeyi her şeye tercih eylerdik.

Hicabi- Hem de o hâlde hiç kimsenin muvaffak olamayacağı tedkikatı biz icra etmiş olurduk. Zira siz Cenabıhakkın acâyib-i mahlûkatından birisiniz! Sizde görülen ahvâl-i melekâne gerçekten şâyân-ı tedkîktir.

Suphi- Evet! Bunu arkadaşım ile biddefaat söylemişizdir. Hatta ben demiştim ki eğer insanların mostrası olmak üzere Miss Haft irae olunur ise insanları tanımayanlar ziyadesiyle aldatılmış olur. Zira birkaç milyon insanda ancak bir tanesi hem oda pek güç bulunabilir ki sizin fezâil-i gûnâgununuzun binde birisine malik olabilsin.

Miss- Hakkımda gösterdiğiniz şu eser-i takdîr ve teveccühe nasıl teşekkür edeceğimi bilemem.

Suphi- Bu hâlde sizi öyle birtakım zevatın ziyafetler ve complimenteurler ile taciz etmelerini gönlümüz hiç istemiyor ama hareketinize mani olmayı da hiç tecviz etmediğimizden yani büyücek bir fedakârlık olmak üzere bu iştigalatınıza katlanıyoruz Miss!

Miss- (Kahkahalarla gülerek) Korkarım beni Ruslardan kıskanıyorsunuz.

Hicabi- Kıskansak da yeri yok mudur?

Suphi- Zaten bizim Osmanlıların kıskançlıkla dahi şöhretleri yok mudur ya?

Miss- Ey ben sizin nenizim ki beni kıskanasınız.

Suphi- Hem hiçbir şeyimiz hem de her şeyimiz.

Miss-Ben olsam olsam sizin hemşireniz olurum. Öyle değil mi?

Hicabi- Ah siz bizim hemşiremiz olsaydınız bize daha başka türlü bir dost olabilir mi idi?

Miss-Halbuki erkek karındaşlar için kız karındaşına edilen coplimenteaux'ları kıskanmak caiz dahi değildir.

Suphi- Eğer o perestişler, o ubudiyetler hemşiremizi mesut ve memnun edecek olursa cebr-i nefs ederek sabreylerdik ama görüyoruz ki Miss siz dahi onlardan memnun olmuyorsunuz. Biz her ne kadar diyanetçe, kavmiyetçe her şeyce size yabancı isek de yine bizim hulûs ve safvet-i kalbiyyemizi olsun beğenerek bizimle musahabeti, bizimle meşguliyeti her şeye tercih eyliyorsunuz.

Miss- Benim yabancım olmanızı protesto ederim. Nev'-i beşer birbirinin karındaşı kız karındaşıdırlar. Hâlisiyet-i kalbiyyenizi takdir edişimi anladığınıza ise sûret-i mahsûsada teşekkürler ederim. Evet karındaşlarım! Emin olunuz ki sizinle musahebeden aldığım lezzeti Rusya imparatoru tarafından mazhar-ı iltifât olsam onda dahi bulamam. Binaenaleyh işte size size sûret-i mahsûsada vaat ediyorum ki Orél'e vardığımız zaman hiçbir ziyafeti, hiçbir ziyareti kabul etmeyerek bir fakirane otelde sizinle beraber misafir olacağım. Şehri sizinle beraber gezeceğim. Sizden başkasına söz söylemeyeceğim. Nasıl? Memnun oldunuz mu?

İkisi dahi Miss'in ellerini öptüler ki bu şeref-i dest-bûsîye henüz ilk defa olmak üzere nail oluyorlardı.

Maahaza Suphi Beyin bu şerefe Hicabi'nin dahi müşterek olmasını biraz beğenmediği sûret-i mahsûsada kayda şayandır.

Orél kasabası vaktiyle pek büyük, pek mamur bir kasaba iken 1848 sene-i milâdiyyesinde azim bir harîk zuhur ederek âdeta kâmilen muhterik olmuştu. Maahaza şimdi dahi otuz beş bin kadar nüfusu havi olup yeniden tanzim olunan haneler ve sokaklar şehre pek büyük bir zinet verdiği gibi müteaddit umumî bahçeleri dahi her biri birer mesire ittihazına salihdir. Asıl belediye bahçesi denilen yere gidildiği zaman Oka nehri üzerine doğru güzel bir nezaret bulunur ki kulûbe ferah verir.

Rus prensesi buradan dahi mürur ederken İngiliz ve Osmanlı seyyahlarını Orél hükûmetine sûret-i mahsûsada tavsiye eylemiş olduğundan bizim arkadaşların oraya vardığı akşamın ferdası bir jandarma binbaşısı gelip arz-ı hizmet eylemiş ise de Miss Haft binbaşıyı bir büyük teşekkürle iade eylediği gibi şeh-

rin valisi tarafından memuren gelen bir kâtibi dahi ol surette reddeyleyerek hemen ve enhhayı gezmeye çıkmış ve binaenaleyh akşam ikametgâha avdet eylediği zaman otelcinin kendisine verdiği birçok vizite kâğıtları ashabının ziyaretlerinden kurtulmuştu. Bu ise yolda arkadaşlarına vermiş olduğu vaadi incâz demekti.

O gün hizmet-i delâlete alınan bir Rus kendi hanesi önünden geçerken zevcesine bazı şeyler söylemek üzere hanesine girmiş olması münasebetiyle seyyahlar dahi hane içine girdikte salon gibi mahalde bir Meryem Ana resmi ve onun önünde dahi bir kandil görünce Miss Haft ziyadesiyle şaşmış ve bu mukaddes resmin burada ne işi olduğunu hane sahibinden sormuştu.

Herif bu suale mukabil "Acayip! Meryem Ana'nın burada ne işi olduğunu sormak olur mu? Siz Hristiyan değil misiniz?" diye beyân-ı istiğrâb edince Miss Haft dahi taaccübü artarak kendisi Hristiyan ise de İngiliz olduğundan ve onların memleketinde hususî haneler içinde böyle mukaddes resimler bulunmadığından bahisle bir istîzâha girişti.

Bunun üzerine bir Rus birkaç oda açarak her odada ya bir Hz. İsa veyahut bir havari resmi gösterdi ki bunların her birisinin önüne vardıkça herif istavroz dahi çıkarırdı. Elhasıl Rusun verdiği izahata göre Rusya'da böyle mukaddes bir resmi havi olmayan büyük küçük âdeta hiçbir hane bulunmadığı anlaşılınca Miss Haft bunu bir garîbe-i mahsûsa olmak üzere derhal seyahatname cüzdanına yazdı.

İngiliz kızının böyle her hanede bir mabet bulunmasına istiğrabı o derecelere vardı ki bunu kendileri dahi niçin kaydetmediklerini Osmanlılardan sordu. Suphi cevaben dedi ki:

-Rusların Ortokos olduklarını bilirsiniz. Bizim memleketimizdeki Rumlar dahi Ortodoks mezhebindedirler. Onların dahi âdeta umumunun hanesinde böyle mukaddes resimler vardır. Binaenaleyh sizce gerçekten garâibden olan bu hâl bizce şâyân-ı istiğrâb olmadığı için kayda lüzum görmedik.

Rus delilin oturduğu hane büyücek bir hane olup öyle bir iki ruble için hizmet-i delâlette bulunan bir fakir adamın bu kadar büyük bir hanede oturabilmesi nasıl mümkün olduğunu sual etmesi üzerine delil dedi ki:

-Madam! Ben esirim. Bizim senyörümüz benim gibi daha yirmi kadar üserâsı için bu haneyi tedarik eylemiştir. Biz burada amelelikten bed' ile her hizmetlerde bulunarak ne kazanırsak yarısını efendimize veririz.

Miss- Vay! Bu esarete neden mecbursunuz?

Rus- Hayır! Mecbur da değiliz. Burada oturmayı istemezsek efendimizin çiftliklerine gidip orda çalışabiliriz.

Miss- Orada dahi esir değil misiniz?

Rus- Öyle ya!

Miss- Halbuki çar hazretleri sizden esareti kaldırmıştır. Cümlenize hürriyet vermiştir.

"Çar" ismi yad olunur olunmaz Rus hemen şapkasını çıkarıp bir istavroz yaptı. Dedi ki:

-Evet! Esareti lağvetti ama biz efendimize ziyadesiyle muhip ve muti olduğumuzdan onların hizmetlerinden yine ayrılmıyoruz.

Gerek o gün delilden alınan izahat ve gerek akşam otelde bazı misafirlerden alınan malûmat üzerine anladılar ki Rusya'da esaretin ilgası meselesi lâfzî murat bir şey olup mücerret Avrupa efkâr-ı umûmiyyesi esaret denilen şeyden kemaliyle müteneffir olmak ve Rusya'da esaretin vücudu ise bütün Avrupa muharrirleri için sermâye-i itirâz olup kalmış bulunmak hasebiyle imparator cenapları Rusya'yı şu itirazdan kurtarmakla beraber kendisi dahi ebü'l-ahrâr unvanını almak için öyle bir ilân neşreylemişti.

Hakîkat-i hâlde dahi Rusya'dan esareti kaldırmak kolay bir şey midir? Bu baptaki imkânın derecesini muvazene edebilmek için Rusya'da esaret denilen şeyin ne olduğunu anlamak ve bilmek lâzım gelir:

Rusya'daki esareti bizde olan esarete kıyas etmeye hiç bir imkân yoktur. Zaten bizde esaret var mıdır? Hizmet-i beytiyyede kullanmak için alınan Arap cariyeler bizim ellerimize düşünceye kadar belki esir addolunabilir. Hanelerimize geldikten sonra ise kendilerini şu ilk esaretten kurtarabilmek için birkaç sene hıdemât-ı âdiyye ile mükellef oluyorlar demek olur. Yani onları mubayaa için verdiğimiz akçeyi hizmetleriyle öder öde-

mez hakk-ı âzâda dahi mürüvvetimiz hasebiyle nail oluyorlar. O zamana kadar dahi sair familyamız azası misillü yemeklerine, elbiselerine dikkat olunur. Onlar hakkında esir muamelesi edecek kadar taş yüreklilerimiz hemen ender olup bilâkis onlar tarafından şükrân-ı nimet biraz nadirce görülür. Hele istifraş edilen beyaz cariyelere esir diyebilmek nasıl mümkün olabilir ki nikâhlı kadınlar ile bunlar arasında hiçbir fark aramıyoruz. Doğurdukları çocuklar evlâd-ı meşrûamız olup kendileri dahi âğûş-ı niyâzımızda murabba-nişîn oluyorlar.

Rusya'daki esareti milel-i sâire ve kadîmeye dahi kıyas etmek mümkün değildir. Milel-i kadîme esir olanları artık insan addettiklerinden onları hayvânât-ı sâire ile beraber görürlerdi ki üserânın bir kere insan olmadıkları tahakkuk eyledikten sonra artık onları hayvânât-ı âdiyye gibi değirmene koşmak dahi istibâd olunamaz.

Rusya'da ise üserâ yine insandırlar. Fakat bir çiftlikte enbiye ve arazi nasıl meta iseler üserâ dahi öylece meta olan insanlardır. Birer birer değil familyaca hatta yirmi otuz familya beraber olarak füruht veyahut mubayaa olunabilirler. Bunlar içinde en talihli olanları mahsûl-i mesâîleri olarak kazandıkları şeyden birer miktar dahi kendi hisseleri olarak alabilirler. Bu kadar talihli olmayanları ise efendileri kendilerine ne verirse onunla iktifa ederler.

Üserâ hakkında dayak muamelesi hiç hükümsüzdür. Bir katıra iki üç değnek vurmakta ne ehemmiyet olabilir ki bir esir beş on kunut vurmakta bir ehemmiyet olsun?

Kunt denilen şey bir nevi kamçıdır ki birkaç ipin uçlarına tüfek kurşunları bağlanarak salkım saçak bir surette teşkil olunmuştur. Yani bunun darbesi adi kamçılarla beş on darbe makamına kaim olur.

Üserânın ecsam ve ecsadı efendilerinin malı olup bunları öldürseler bile âdeta kendi malları olan bir köpeği öldürmüş olmaktan fazla hiçbir ehemmiyeti olamayacağı gibi maneviyatça dahi üserâ efendilerine tâbidirler. Bir efendi dişi ve erkek üserayı istediği gibi tezvic eder. İstediği kızı istediği erkeğe vermesi âdeta bir kısrağı istediği aygıra çekmesinden farklı bir şey değildir. Güzel bir kız olup da rağbet ederse kendisi dahi istif-

raş eder. Kızın anası babası o kıza malik değildirler ki mümanaat mümkün olsun. Hatta kocalı bir kadını beğenir ise kocası yanında dahi istifraş edebilir. Mal kendi malı değil mi?

İmdi üserâ hakkında bu veçhile muameleye alışmış olan efendileri ve efendilerinden bu yolda muamelâta alışmış olan esirleri öyle bir ilân-ı umûmî ile çevirip cümlesini ahrar etmek ve hürriyet-i umûmiyyeyi cümlesine takdis ettirmek kabil olur mu? Bu kabiliyet, bu imkân beş on sene zarfında husule gelir mi? Birkaç kuşak devir etmeli ve hürriyet lezzeti Rusların umumuna taammüm eylemeli ki Rus serfleri (yani esirleri) de bihakkın hür olabilsinler. Serflere ne hacet! Henüz hürriyet-i insaniyyelerine malik olan köylüler bile hür sayılabilirler mi ki hatta üserâyı hür addetmek kabil olsun?

İşte edilen istîzâhât ve alınan malûmatın şundan ibaret bulunan neticesi Miss Haft ile Osmanlı seyyahları arasında uzun uzadıya bahiste mükâlemeye sermaye olarak Suphi ve Hucabi Beyler bizdeki esaretin neden ibaret olduğunu Miss Haft'a hikâye eyledikleri zaman "esaret" lâfzı üzerine zihnen ve vicdanen pek feci manalar vermekte bulunan İngiliz kadını buna dahi taaccüp ederek demişti ki:

-Rica ederim efendiler. Milletiniz nezdinde beğenilmeyecek olan hâllerin reng-i fecââtını bana hafif gösterip de beni iğfal etmeyiniz. Hakayık-ı ahvâli söyleyiniz de beğenelimeyecek şeylerin ıslahı emrinde arzuca müşterek olalım.

Suphi- Hiç bizden böyle iğfal gibi denaatleri beklemeli misiniz? Bilâhere yalanımız tahakkuk ederse huzurunuzda olsun gıyabınızda olsun bizim için hâsıl olacak mahcubiyet bizce ölümden beter olacağına hâlâ inanamaz mısınız?

Miss-Affediniz dostum hakkınızdaki itimadım berter ise de esas mesele pek mühim olduğu için...hem de ben bunu seyahatnamemde uzun uzadıya şerh ve muhakeme edeceğimden....

Suphi- Öyle ise seyahatnamenizi şunu da ilâve ediniz ki: Altes unvanına nail olan bir sadrazama ve ekselans unvanını alan bir paşaya doğrudan doğruya zevce-i meşrûa olmaktan bir cariyeyi hiçbir şey men etmez. Anlıyorsunuz ya? Avrupa usûl-i teşrifâtınca o hâlde cariye dahi kocasının altes ve ekselans unvanına malik olurlar. Hatta mevcut olan alteslerimizin, ekse-

lanslarımızın en çoğunun zevceleri dahi cariyedendirler.

Miss-Acayip! Böyle ha! Ey halk bunu nazar-ı istihfâf ile görmez mi?

Suphi- Asla! Bakınız! Dikkat buyurunuz! Ahrardan hem de kibar ahrardan bir hanımefendi kendi kocasından büyük bir zatın ve meselâ sadrazamın üserâdan olan haremine gittikte hanımefendi hazrelerinin yani o cariyenin eteklerini öper de kendisi hür ve o esir olduğundan dolayı aralarında fark aramak hatırına bile gelmez.

Miss-Aman Suphi Bey! Bu pek mühim bir şeydir. Avrupa bunu bilmez. Avrupa zanneder ki o müstefrişeler, o odalıklar âdeta huzûzât-i nefsâniyyeye birer sermaye ve medar olup yoksa bîçare kızların familyaca hiçbir imtiyazları yoktur.

Suphi- Avrupa'daki tiyatro kızları gibi değil mi?

Miss-Evet!

Suphi- Avrupa pek büyük hata ediyor Miss! Emin olunuz ki hata ediyor.

Miss- İşte beni de başka türlü bir hataya duçar etmemenizi rica eylemiştim.

Suphi- Hayır! Sizi irşat edeceğiz. Bu hataları tashih buyurunuz. Bir derece daha yukarıya çıkmalı mı? Şevketli padişahlarımızın harem-i humâyûnlarını teşkil edenler kâmilen üserâdandırlar. Düşününüz ki bizde esaret bir prenses olmayı da mani değildir. Siz "la reine mère" yahut "l'impératrice mère" dersiniz. Biz "valide sultan" deriz ki merâtib-i nisvâniyyemizin bâlâ-teridir. Padişahlarımızın validesi olduğu gibi bütün miletimizin de validesidir. İşte esaret bu mertebe-i âlü'l-âle varmaya da mani olmadıktan başka hatta muciptir bile! Bunlar meyanında mülk ve millete ne kadar güzel hizmet edenleri ne büyük hayrat ve meberrât bırakanları olmuştur ki mediçi prensesleriyle hiç de kıyas kabul etmezler.

Şu izahat Miss Haft'ı o kadar müteaccip eyledi ki hayretinden artık söyleyecek söz bulamayıp kâh Suphi'nin kâh Hicabi'nin yüzlerine bakakalırdı.

Nihayet o gün Miss Haft odasına kapanıp akşama kadar hep bu meseleyi kaleme almakla iştigal eyledi. Akşam taamda

arkadaşları ile birleşerek Suphi'nin "Bugün sizi görmek şerefine nail olamadık matmazel" sözü üzerine dedi ki:

-Sizde olan esaret meselesini kaleme almak için ilk teessüratımı, ilk hissiyatımı zail etmemek istedim. İngilizce yazdım ama size taamdan sonra kudretim yettiği kadar Fransızcaya tercüme ederek okurum.

Filvaki taamdan sonra yazdığı şeyi okudu. Esaretin bizde olan sûret-i derecesi Avrupaca malûm olmasından dolayı Avrupa'yı o kadar tayip etmişti ki bunu hamiyyet-i Osmâniyyenin tamamına malik olan bir Osmanlı dahi yazsa ancak bu kadar yazabilirdi.

Serpuhov'dan Moskova'ya kadar doksan beş kilometrelik bir mesafe üzerinde şimendifer işlemekte bulunduğundan bizim yolcular Orél'dan hareketle Tula şehrini yalnız bir konak yeri ittihaz ederek doğruca Serpuhov'a inmek için on iki konak tertip eylemişlerdi.

Vakıa bunların tertip eyledikleri konak yerleri altıdan sekiz saate kadar mesafelerden ibaret olup şu hâlde pek ağır seyahat ediyorlar idiyse de maksatları posta tatarı gibi hızlı gitmek olmadığı ve bahusus nisan evahiri ile Rusya'nın bu tarafları için hemen kıştan madud olduğu cihetle şu aheste reviş cümlesinin rey ve arzusuna muvafık düşmekte idi.

İki üç gün müddet Orél şehrinde ihtiyâr-ı ikametten sonra yola düzüldüler. Havalar epeyce muvafık gittiği cihetle bu defaki seyahat şimdiye kadar ettikleri yolculukların kâffesinden daha neşeli olmuştu.

Suphi Beyin ahvâl-i âşıkanesini bu seyahatte dahi nazar-ı ehemmiyetten uzak tutmak caiz olamaz. Miss Haft'ın aşkı bîçare feylosofu yakıp kavurmakta olup hatta kız dahi Suphi'nin bu hâline bayağı vâkıf olmuş idiyse de Suphi'yi o kadar nazikâne bir ustalıkla idare eder ve Suphi dahi kendi kendisini o kadar metanetle kullanırdı ki bu sırra Hicabi'nin vukufu Miss Haft derecesine dahi varamazdı.

Vakıa Suphi için Miss Haft'ın Hicabi'ye dahi bezl eylediği mültefitane tebessümleri kıskanmak tabiî ve zarurî idiyse de bu kıskançlığı göstermek sırrı faş etmek olacağını ve o hâlde Miss

Haft'ı bilkülliye elden kaçırmak dahi muhtemel bulunacağını düşündükçe hiçbir âsâr-ı haset göstermemek için cebr-i nefs eyler ve yalnız Miss Haft'ın kalbindeki saffet ve hâlisiyete itimat ile kendisini dahi âşıkane bir bahtiyarlık içinde bulurdu.

Tertip olunan on iki konağın dokuzu Orél'den Tula'ya kadar olduğu cihetle Orél'den hareketin dokuzuncu günü Tula şehrine vasıl oldukları zaman hemen akşama kadar şehri gezmekle iktifa eyleyerek ertesi sabah Serpuhov'a müteveccihen yine yola çıktılar.

İşbu Tula şehri Upa nehri üzerinde vaki ve altmış binden ziyade nüfusu havi bir şehr-i cesîm olup 1712 sene-i milâdiyyesinde Büyük Petro tarafından tesis edilmiş ise de 1834 senesinde umumî bir harîk ile kâmilen muhterim olmuştu. Lâkin yine eski mikyasında ve hatta eski plânın bir kat daha tashihi ile inşa edildiğinden Rusya'nın en güzel şehirlerinden maduttur.

Birçok esliha fabrikaları varsa da bizim seyyahlar onları temaşa etmeyip fakat buranın kuyumcu çarşısında âlâ savatlı sigara kutuları ve semaverleri imal olunduğundan Miss Haft bunlardan birer nümune mubayaa eyledi ki Hicabi Bey dahi hanesi için birkaç parça şey mubayaa etmişti. Miss Haft mubayaa eylediği eşyayı ta memâlik-i şimâliyyeye kadar beraber gezdirmek istemediğinden Moskova'ya vardıkları zaman bunları posta ile İngiltere'ye göndermeye karar vermekle bu karara Hicabi Bey dahi imtisal etmeyi kararlaştırdı.

Tula'dan üç günde Serpuhov'a vasıl oldular. Vüsullerinden yarım saat sonra bir telgraf memuru Mist Haft'a gelip fehametlü Prenses *** hazretlerinin kendilerini Petersburg'da sarây-ı imparatorî telgrafhanesinde beklediklerinden bahisle lütfen kendileri dahi telgraf merkezine buyurmalarını gayet güzel bir Fransızca ile rica eyledi.

Bu haber Miss Haft'ı memnun etmediği gibi refiklerini hiç de memnun etmemiş idiyse de edilen davete adem-i icâbet dahi mümkün olamayacağından kalktılar cümlesi birden telgrafhaneye gittiler.

Meğer seyyahların Moskova'ya vüsullerinin biraz ziyade teehhür etmesi prensesin merakını mucip olarak Serpuhov'a geldikleri zaman Moskova'ya kadar mahsus tatar çıkarmaları

için şimendifer idaresine emir verdirdiği gibi Serpuhov'a vürutlarını Petersburg'a telgrafla bildirmelerini dahi polis idaresine havale ettirmiş imiş.

Seyyahlar Serpuhov telgrafhanesinde ve prenses Petersburg'ta kış sarayı telgrafhanesinde bulunduğu hâlde şu muhavereyi icra eylediler:

Prenses-Serpuhov'a hoş geldiniz. İnşallah Petersburg'a vürudunuzu dahi kariben tebrik ederim. Fakat niçin bu kadar teehhur eylediniz? Ben Petersburg'a geleli yirmi gün oluyor.

Miss Haft- Siz sür'atli gitmeye mecbur olduğunuzdan gece gündüz posta arabasıyla kat'-ı mesâfe eylediniz. Biz dahi bilâkis aheste gidip etrafı temaşaya mecbur olduğumuzdan yirmişer otuzar kilometre mesafeli konaklar tertip eyleyerek geç kaldık. İşallah afiyetiniz yerindedir.

Prenses- Teşekkür ederim. İnşallah siz dahi yol yorgunluğu gibi şeylerden berisiniz. Osmanlı arkadaşlarım dahi beraberdirler ya? Elbette sizi memnun etmişlerdir.

Suphi ve Hicabi- Hakkımızdaki hüsn-i şehâdet-i fâhimânelerine teşekkürler ederiz. Sâye-i lütfunuzda pek rahat seyahat eyledik. Miss Haft dostunuzu siklet-i refâkatimiz ile bîzar etmemek için elden geldiği mertebe gayrette kusur etmedik.

Miss Haft- Arkadaşlarımın refakatinden cidden müteşekkirim.

Haşarı prensesin sualinde bir başka istizah daha olduğunu Suphi ve Hicabi anlayarak onlar dahi o yolda cevap vermişler idiyse de Miss Haft o kadar safiyyü'l-kalb bir kadın idi ki prensesin sualindeki manâ-yı dîğeri anlayamayarak ettiği teşekkürü ez-cân u dil etmişti.

Prenses- Moskova'da çok eğlenecek misiniz?

Miss Haft- Bir haftadan ziyade.

Prenses-Keşki o kadar eğlenmesenizde bir gün evvel Petersburg'a gelseniz. Zira Grand Düşes *** hazretleri vefat eylediklerinden cenaze alayını görürdünüz.

Miss Haft- Öyle ise elden geldiği kadar gayret ederiz. Fakat şimal seferinden avdette Moskova'ya uğramayacağım ci-

hetle Rusya'nın bu pâyitaht-ı kadîmini güzelce temaşa etmek isterim.

Prenses- Siz biliyorsunuz. Bu seyahatinizi teshil için her tarafa emirler verildi. Bon voyage!

Miss Haft, Hicabi ve Suphi- Teşekkürler ederiz.

Bir tarafta telgraf ile ile şu muhavere icra olunurken diğer cihetten Serpuhov şimendiferi memuru telgrafhaneye gelerek doğrudan doğruya Rusya imparatoriçesinin karşısına çıkmış olsa nasıl bir tavr u vaz'-ı tekrim ve inkiyıdda bulunabilecek ise ayniyle o vaz'ı alarak gözlerini Miss Haft'a dikmişti.

Miss Haft bu zatın şimendifer direktörü olduğunu uniforması üzerindeki lokomotif resminden anladığı gibi oraya gelişi dahi Petersburg'dan aldığı emir üzerine Miss cenapları tarafından verilecek işarete ittiba için olduğunu dahi prenses ile ceryan eden muhavere meyanında buna dair olan fıkradan anlaşılmıştı. Ancak Miss Haft benibeşere riayette kusur etmez ve cümle insanların hürriyetlerine hürmetten ayrılmaz bir zat olduğu hâlde şimendifer memurunun öyle boynunu bükerek aciz ve miskin bir suretle muntazır-ı emir olmasından pek ziyade sıkılmaya ve prensesin böyle mahsus bir katar tertip etmek yolunda gösterdiği âsâr-ı misafirperverîyi âdeta kendi idare ve ihtiyarı ve hürriyetine karşı bir zulüm olmak üzere telâkkiye başlamıştı.

Rusya'da gerek memûrîn-i mülkiyye ve gerek memûrîn-i askeriyyenin üst taraflarında bulunan amirler canibinden aldıkları o emre itaatleri o kadar ziyadedir ki haşa emr-i ilâhîye emsal derecesinde mutavaat gösterirler. Hele Prenses *** misillü hânedân-ı imparatorîye herhangi cihetten olursa olsun mensubiyeti bulunan bir zattan aldıkları emri biaynihi imparator veyahut imparatoriçe tarafından verilmiş bir emir gibi telâkki ederek işte böyle emr-i mezkûrun müteallik olduğu bir İngiliz kadının karşısında dahi bizzat imparatoriçe karşısında duruyorlarmış gibi duruyorlar.

Bir zaman gazetelerde okumuştuk ki Rusya İmparatoru II. Aleksandr bir gün bahçede gezinirken hiç münasebeti olmayan bir noktada bir nöbetçi görür. İstiğrap eder. Nöbet bekleyen askerin evvelki neferden aldığı divanı yani emri kendinden sonra gelen nöbetçiye nakletmesi nizâmât-ı askeriyye iktizasından ol-

makla imparator "Burada nasıl bir divan ile nöbet bekliyorsun?" diye neferden sual edince "İmparatoriçe haşmetli Katerina sani hazretleri şurada tenezzüh buyurduklarından o canibe hiçbir kimseyi salıvermemek divanı ile bekliyorum!" cevabını alır. Halbuki II. Katerina'nın vefatı üzerinden asır mürur eylemiş olduğundan imparatorun istiğrabı artarak nöbetçi zabitini çağırır. Daha büyük zabite müracaat olunur. Nihayet anlaşılır ki İkinci Katerina bir gün filhakika neferin gösterdiği yerde tenezzüh ederken o tarafa hiçbir kimsenin salıverilmemesi için irade etmiş ve halbuki bir irâde-i imparatorî ancak onu nakz ve fesh eden diğer bir irade ile hükümden düşebilerek ikinci irade olmadıkça evvelki iradenin mer'iyyet-i ahkâmı kaideden bulunmuş olduğundan Katerina'nın o zaman ettiği irade hilâfına bir irade daha sadır olmadığı cihetle yüzlerce seneden beri hep orada bir nöbetçi beklettirilegelmiş ve her nöbetçi değiştikçe dahi irâde-i mezkûre bir divan suretinden nakledilmekte devam olunmuş imiş.

İşte Rus memûrîn-i mülkiyye ve askeriyyesinin aldıkları bu emre itaatleri bu derecelerde olduğu gbi Miss Haft'ın karşısında boynunu büken şimendifer memuru dahi yine Rusların bu şöhretlerini teyit eylemişti. Miss Haft ertesi sabah Moskova'ya hareket edeceğini memura söylediği zaman herif yerlere kadar eğilerek çıktı işine gitti.

Petersburg'taki prenses ile Moskova'daki dostları muhabere ve muhaverelerini bitirerek vedalaştıktan ve o üç seyyah misafirhanelerine avdet eyledikten sonra Suphi Bey dedi ki:

-Miss! Size bir şey soracağım!

Miss- Buyurunuz Suphi Bey!

Suphi- Moskova'da bize müfarakat edecek misiniz?

Miss- Bu sual neden iktiza eyledi?

Suphi- Haniya bizden müfarakat edecek iseniz mumanaatla sizi taciz etmek istemeyiz. Bahusus ki Petersburg'tan öteye seyahatimiz için yine refakatimizi arzu eylerseniz refakatte yine devam...

Miss- Pardon! Sözünüzü kesiyorum ama bu sualin neden neşet eylediğini anlayamadım.

Suphi- Ya o vefat eden grande düşes midir nedir? Onun cenaze alayında bulunmaya gayret edeceğinizi vaat eylediniz. Halbuki biz Moskova şehrini acâyib-i âlemden bir acibe addeylediğimiz cihetle onu güzelce temaşa etmeksizin bir yere gidemeyiz.

Miss- A! Merakınız bundan mı ibaretti? Dostum! Ben şimal seferinden avdette bahr-ı Baltık tarikiyle Londra'ya gideceğimden Moskova'yı bir daha görmeyeceğim. Hatta bunu prensese dahi haber verdim. Binaenaleyh bu defa Moskova'yı tamamıyla temaşa etmeye ben sizden ziyade mecburum. Vakıa Moskova'yı acâyib-i âlemden bir acibe addeylemekte haklısınız. Zaten Rusya Devleti umum küre-i arzın yedi kısmından bir kısmına malik bir devlet-i vasia olmak hasebiyle nasıl bir acibe ise onun pâyitaht-ı kadîmi olan Moskova şehri dahi gerek sergüzeşt tarihince ve gerek hâl-ı hâzırınca öyle bir acip zamandır.

Suphi- Oh! Öyle ise içim rahat etti.

Hicabi- Ya ben ya ben! Gerçek Moskova'da yekdiğerimizden ayrılacağız zannıyla pek merak etmiştim.

Miss- Ben sizin refakatinizden pem memnunum arkadaşlarım. Bana ne Rus prensesi lâzım ne cenaze alayı!

Suphi- Hatta bir imkânını bulsak da Petersburg'ta prensesi hiç de görmesek?

Hicabi- Hayır. Petersburg'ta kendisini görelim ki şayet bizim kendi kendimize göremeyeceğimiz şeyleri dahi onun vesatetiyle görebiliriz.

Miss- Bunda Hicabi Beyin hakkı vardır.

Suphi- Hani ya şu sizi ziyaretler, davetler, ziyafetler ile sıkarlar mütalâası üzerine söyledim. Bahusus Rus zadegânı pek yılışık şeyler oluyorlar da....

Bîçare Suphi'nin çiğneyip çiğneyip de söyleyemediği, anlatamadığı şeyi Miss Haft derhal anlamıştı. Yani Petersburg'ta şayet ziyaretler çoğalır, ziyafetler sıklaşırsa Avrupa kadınlarına rağbetleri pek ziyade olan Rus zadegânı Miss Haft'ı belki Suphi'nin kendisini bîzar edecek kadar âsâr-ı mihmân-nüvâzîde bulunacaklarından korktuğunu Miss Haft Suphi'nin ahvâl-ı âşıkanesine vâkıf olmak hasebiyle anladı. Dedi ki:

-Müsterih olunuz dostum! Ben buralara öyle kibar âleminde ziyafetlerle zek u safalar sürmek için gelmedim. Ben seyyahım! Seyyah olanlar daima ve her hâlde mazur olurlar. Herhangi dakikada istersem bu mazuriyeti prensese dahi teslim ettirerek kendimi kurtarabilirim. Daima sizinle beraber gezerek seyahatten edeceğimiz istifadeyi müştereken etmek kararından ayrılmam.

Şu "daima sizinle beraber" sözlerini söylerken Miss Haft o kadar hafif ve o kadar lâtif bir tebessüm etmişti ki bu tebessümün manasını Hicabi'ye anlatmaksızın Suphi'ye anlatmıştı. Binaenaleyh bir an için Suphi kızarıp ân-ı dîğerde sararak şu sözü söyledi:

-Affınızı rica ederim matmazel! Maksadımız size tahakküm değildir. Eğer bizde zerre kadar bir tasallut ve teğallüb emaresi görüyorsanız...

Miss- Yok!.... Ondan emin olunuz! Hürriyet-i mutlakama edna meretebede tahakküm edecek olsanız o anda affınızı istidâ eylerdim. (Yine evvelki tebessüm ile) Size refakatten yalnız sizinle seyir ve seyahat ve musahabetten gönlüm hoşlandığı için bu vadi veriyorum.

Kızın şu âsâr-ı nezâketine Suphi Bey teşekkürler eylediği gibi Hicabi Bey ondan ziyade memnuniyet ile teşekkür eylemişti. Bîçare Hicabi'nin bu teşekkürü elbette Suphi'den daha ziyade hâlisane ve safiyane olduğunu Miss Haft nazar-ı dikkatten uzak tutmayarak o gece iltifatlarının en büyük kısmı ile Hicabi'yi bahtiyar etmiştir.

Şimendifer memuruna söylediği söz mucibince Miss Haft ertesi sabah sâat-ı merhûnede refikleriyle beraber istasyona gitti. Âdeta hânedân-ı impataratorîye mahsus olan en mükellef vagonlardan birisi hazır ve amade idi. Üç refik buna bindiler. Lokomotif derhal bir çığlık koparark güzergâhta vaki ağaçlar ve telgraf direkleri saatte otuz beş mil sür'atiyle bunların gözleri önünden kaçmaya başladılar.

Bu şimendifer seyahati üç buçuk saat kadar mümted olduktan sonra yüzlerce kilise kubbeleri ve çan kuleleri eflâke ser çekmiş olan Moskova şehri görünerek birkaç dakika sonra dahi istasyonda tevakkuf olundu.

Beşinci Kısım

Moskova

Miss Haft ve rüfekasının râkib oldukları vagonun kapısı açıldığı zaman Serpuhov'taki şimendifer memuru ile bir de sarây-ı imparatorî mihmandarlarından olduğu kendi tarafından rivayet edilen sivil elbiseli bir zat içeriye girmişti. Miss Haft hüsn-i ifâ-yı memûriyetinden dolayı şimedefer memuruna azim teşekkürler ederek mihmandara gelince dedi ki:

-Mösyö! Size dahi şimdiden arz-ı teşekkürler ederim. Biz dahi Rusların mukaddes şehirleri olan şu eski payitahtlarını serbest bir seyyah nasıl gezebilir ise öyle gezip temaşa edeceğiz. Binaenaleyh sizden mihman-nüvazlık istemeyeceğiz. Bizi bu külfetten affetmesi için Prensses*** cenaplarına dahi telgraf çekeceğiz.

Mihmandar- Eğer irâde-i devletiniz kat'iyyen bu surette şeref-sadır olacak ise itaattan başka elden ne gelir? Maahaza Moskova'da Kremlin ile onun derurundaki sarayları, salonları gezip temaşa için elbette hizmet-i âcizânemizi irade buyurursunuz zannederim.

Miss- Evet! Bu hizmetinize ihtiyacım olacaktır. Ben İngiliz olduğumdan İngiliz Otelini tercih ederim. Binaenaleyh hemşehrim Madame Bellite'in Lubiyanka'da vaki oteline ineceğim. Osmanlı arkadaşlarım dahi benden ayrılmadıkları için oraya ineceklerdir. Bugün mayısın ibtidası olup mayısın dördüncü günü mezkur otele gelerek bizi alır Kremlin'i gezdirir iseniz sûret-i mahsûsada minnetarınız oluruz.

Yukarıki faslın nihayetinde gördüğümüz ahvâl-i mahsûsaları üzerine bir Rus memurunun şu yolda aldığı emre muhalefeti kabil olur mu?

Mihmandar efendi "Mayısın dördüncü günü!" sözünü tekrar ederek yerlere kadar eğilip misafirleri selâmladıktan sonra dışarıya çıktı.

Seyyahlar dahi çıktılar. İstasyon kapısında iki tane saray arabası hazır olduğundan mihmandar bunların kapılarını açıp hâl ve vaz'ı ile "buyurunuz!" hükmünü anlattı. Miss Haft bundan imtina etmeyip arabaya bindiği gibi Suphi ve Hicabi Beyler dahi diğer arabaya bindiler. Mihmandarın "Lubiyanka! Hotel Bellite!" emri üzerine arabalar hızlandı.

Hotel Bellite'e indikleri zaman Miss Haft kendisina mahsus olacak odayı tayin ve elbisesini tebdil edip de refiklerinin yanına salona gelinceye ve kâğıt kalem isteyip Petersburg'ta Prenses*** cenaplarına bir telgraf yazmaya başlayıncaya kadar bir telgraf müvezzii Petersburg'tan bir telgraf getirip takdim eyledi.

Meğer mihmandar vukû-ı hâli derhal prensese yazmış ve o dahi Miss Haft'a bu telgrafı çekmiş imiş. İki buçuk üç saat zarfında mümkün olan şu sür'ate hayran kalarak Miss Haft telgrafı açıp ber-vech-i âti okudu.

"Mihmandarın davetine icabet buyurmamanız mucib-i teessüf ise de asıl maksat esbâb-ı râhatınızın ikmali olduğundan bu bapta sizi hâl-i serbestînize terketmeye mecbur oldum. Maahaza mihmandar yalnız mayısın dördüncü günü değil her sabah emrinizi almaya gelecektir. Ret buyurmamanızı rica ederim. Moskova'da kaç gün kalacaksınız?"

Zaten kâğıt kalem önünde bulunan Miss Haft hem ağzı ile takrir ederek hem gözleriyle arkadaşlarının reylerini istifsar eyleyerek şu cevabı yazdı.

"Misafirperverlik hususunda âdeta derece-i ifrâta varan inayetiniz bizi mahcup eyledi. Her hâlde hakk-ı teşekkürünü ifaya çalışıyoruz. Burada ne kadar kalacağımız muayyen olmayıp fakat müteveffiye Grande Düşes hazretlerinin cenaze alayına yetişemeyeceğimiz derkârdır. Bizi serbest bırakmak emrindeki atıfetiniz dahi bizi en ziyade minnettar eyleyecek avâtıftan bulunmakla buna dahi başkaca teşekkürler eder ve bu lütfunuzu Petersburg için dahi hemen şimdiden rica eyleriz."

Her kelimeyi, her cümleyi söyledikçe arkdaşlarının yüzüne bakarak reylerini istizah eylediği gibi onlar dahi baş işaretleriyle bu telgrafı cümle be cümle, kelime be kelime tasdik eylemişlerdi. Nihayet telgraf bir daha okunarak mazrufen telgraf-

çıya verildi.

Bu ilk akşam sofrada ve sofradan kalkıp da o üç arkadaş musahebete koyulduklarında hem Moskova şehrinin ahvâl-i târihiyyesine ve Ruslar nazarındaki ehemmiyet-i hâzırasına sözler ile iştigal edilip milâd-ı İsâ'nın XII. asrından evvel bu şehri Moskava denilen bir nehir kenarında ufacık bir karyeden ibaretken Dolgorukiy hanedanından Birinci İgor tarafından umum Rusya'ya payitaht olmak üzere nasıl inşa olunduğunu ve o zaman kadar Islav prenslerinin payitahtları Kiev ve Vladimir şehirleri olup hatta Rusya içine Hristiyanlık ayini dahi Kiev şehrinden intişar eylemişken muahharan Moskova şehrinin Ruslar için nasıl bir şehr-i mukaddes ehemmiyetini almış olduğunu ve bir zamanlar Rusya İmparatorluğu "Moskova Dükalığı" namıyla iktifa edecek kadar bir devlet iken Tatarlar ve bilhassa Timurleng yedinde nasıl hırpalanıp Moskova şehri dahi kaç kereler bunların yed-i zabtına geçtiğini ve 1536 sene-i milâdiyyesinde bir harik zuhuruyla umum şehir yandığı zaman on bin kadar dahi adam yanmış olduğu hâlde yine serian tecdit ve bina edildiğini ve 1676 senesinde tekrar yanıp tekrar bina olunduğu gibi Büyük Napolyon'un 1812 senesinde bu şehir üzerine yürüdüğü zaman gerek Rusların ve gerek Fransızların yediyle tekrar tahrip olunmuşken muahharan nasıl sür'atli bir himmetle yine bina edildiğini hep söyleştiler ki işbu malûmat-ı târihiyye üç refikin yalnız birisi tarafından serd ve diğerleri canibinden istima edilmeyip üçü dahi bahse karışarak âdeta musahebe yollu dermeyan kılınmıştı.

Madame Bellite'in hotelinde o geceyi pek rahat olarak geçirdiler. Sabah yataktan kalkıp da giyinerek, kuşanarak kahvaltılarını ederken dünkü mihmandar gelip Mademoiselle Haft hazretlerine arz-ı ubûdiyyet için istîzan eyledi. Aldığı müsaade üzerine içeriye girdiği zaman dedi ki:

-Matmazel! Petersburg'tan aldığım ikinci emir üzerine hâk-ı pâyinize gelip emirlerinizi sormak boynumun borcu oldu.

Miss- Dostum! Biz ziyade zahmet vermemek için Kremlin saraylarını gezmek üzere mayısın dördüncü gününü tayin eylemiştik. Mademki böyle bir emir aldınız, bu günden itibaren gezmeye başlayalım!

Mihmandar- Miss! Hiç hizmet-i devletinizde bulunmak bizim için zahmet addolunur mu? O bir şeref-i azîmedir. Bu şerefden teşerrüfü bizden dirîğ buyurmamak dahi mürüvvetiniz iktizasındandır.

Taamdan sonra üç arkadaş bir de mihmandar iki arabaya taksim olunarak doğruca Kremlin'e vardılar.

Islav lisanında "Kremlin" lâfzı kale ve hisar manasına gelip Moskova şehrinde bu nam ile yad olunan mahal dahi filvaki bir kadim hisardır ki şehrin ta orta yrinde bulunur ve böyle olan mahallere bizim lisanımızda "iç kale" tabir olunur.

Moskova'nın Ruslar nazarında haiz olduğu kudsiyet işbu iç kaleye mahsus olup bu dahi Rusya tarihinin ne kadar yadigârı varsa kâmilen burada müctemi olmasından neşet eyler ki sevdayı millî nokta-i nazarından bakılırsa Moskova'nın Rusya nezdinde mukaddes bir şehir addolunması becâ dahi görülür.

Kremlin bir tepe üzerinde vakidir ki bu tepeyi muhit olmak üzere inşa edilmiş bulunan hisarı 1700 metre muhitindedir. Spasskiye Vorota denilen kapı dahi başkaca ve müstakilen takdis edilen bir kapı olup Kazan şehrini zapt eden imparator Vasiliy ile Ukraina vilâyetini zapt eden imparator Mihail'in muzafferiyet alayları bu kapıdan geçmişdirler. Bu kapının bir tarafında Ortodoks mezhebinin bitmez tükenmez azizlerinden birisinin resmi muallak bulunup mezkur resim bir cam altında mestur olmak hasebiyle ne idügi pek de anlaşılmaz ise de önünde yaz kış, gece gündüz ale'd-devam birçok kandiller ve mumlar yakılarak büyük küçük bütün Ruslar onun önünde secde ederler.

Saint Nikolas kapısı dahi böyle bir mahall-i perestiş olup orada dahi bir resim vardır ki Rusların itikadınca bu resim pek çok mucizeler göstermiş imiş.

Bu iki kapıdan girildiği zaman iç kale derununda bulunan binaların kâffesi asr-ı hâzır inşaatından iseler de bu inşaatın bazıları mücceddiden tamir suretinde olup yeniden vücuda getirilenleri dahi hep eski mikyas ve resim üzerine yapıldıklarından bu binalarda her nevi usûl-i mimârî nümuneleri görüldüğü gibi hiçbir nevi usûl-u mimârîye tevafuk etmeyerek Rusların kendi zevklerine bitteb'iye vücuda getirdikleri acip ve garip şeyler dahi görülür.

Miss Haft ve rüfekası evvelâ iç kale derununun sokaklarını, havlularını, meydan gibi yerlerini ebniye ve sarayların haricinden gezerek temaşa eylediler. Bunlar meyanında enzâr-ı dikkat ve hayretin ayrılamayacağı nokta Sobornaya Ploşadı yani kiliseler meydanı denilen yer olup Uspenskiy Sobor denilen Büyük Kilise ile yine Rusya'nın en meşhur kiliselerinden olan Arhangel Mihail ve Kav kiliselerin vesair bir iki mabedin ihatasından hâsıl olmuş bir meydandır. İşbu kiliselerin kubbeleri ile çan kulelerinden bir çoğu yaldızlı ve birtakımı yeşil çinili ve dışları kırmızı ve yeşil ve mavi renklerinden bazılarıyla munakkaş ve hele çan kuleleri gayet mürtefi olduklarından oraya geldiği zaman insan kendisini bir heybet-i mimâriyye içinde bulduktan maada bu binaların umumunda Rusluğa ve daha doğrusu Asya'ya mahsus bir şive göründüğünden bir Avrupalı burada kendisini Avrupa'da değil âdeta Asya'da zanneder.

İmparator Nikolay meydân-ı mezkûru bir demir parmaklık ile ihata ettirmiştir ki yalniz bu parmaklık bir acîbe-i münferide addolunacak kadar hem büyük hem güzeldir.

Miss Haft işbu ebniyenin ahvâl-i târihiyyesine dair arkadaşlarına birçok malûmat verdiği gibi Suphi Bey dahi malûmatın bu cihetince Miss'ten aşağıda kalmadığını şerheder ve izâhât-ı âlimâne ve fâzılânesiyle gösterirdi. Hicabi'ye gelince: "Ah! Seyahat ne güzel şeydir! Benim seyahatime mümanaat eden familya halkının aklına şaşılmaz mı? Dünyanın (her) tarafından herkes gelip bizim şehrimizi ziyaret eyledikleri hâlde biz onların yerlerini neden ziyaret etmeyelim? Burasını görmeyen adam Moskofluğun neden ibaret olduğunu nasıl anlayabilir?" diye beyân-ı hayret etmekten kendisini geri alamazdı.

Meydân-ı mezkûr bu suretle temaşa edildikten ve haricen görülecek olan sair yerler dahi görüldükten sonra tamam ilk sarayın içine girileceği zaman Suphi Bey Miss Haft'a dedi ki:

-Bazı istatisklerin rivayetine göre mikdâr-ı umûmîsi beş yüzden mütecaviz olan şu yaldızlı boyalı kubbelerin ve kulelerin Napolyon askerine dahi hayret vererek Moskova'yı ilk gördükleri zaman "Moskov! Moskov!" diye koca ordunun birden bire bittevekkuf bu panoramaya karşı valeh ve hayran kaldıkları pek haklı imiş. Zira Avrupa kıt'asında pek büyük, pek mamur payi-

tahtlar varsa da böyle binnisbe pek küçük bir sath-ı zemîn üzerinde bu kadar çok âsâr-ı azîmeyi cem etmek hemen hiçbir yerde görülmemiştir zannederim. İşte ben buna "Moskofçasına bir mamuriyet!" demek istiyorum.

Miss- Doğru söylüyorsunuz. Ez cümle İstanbul'da böyle bir Kremlin vücuda getirmek için Ayasofya ve Sultan Ahmet ve Süleymaniye ve Yeni Camileri hep bâb-ı ser-askerî meydanında cem ederek Dolmabahçe Sarayını, Darulfünun binasını vesaireyi dahi maliye dairesine ve Ali Paşa konağına zamimeten oraya nakletmek lâzım gelir.

Mihmandarın delâletiyle seyyahların ilk girdikleri saray Granovitaya Palata nam saray idi ki İtalyalı bir mimar tarafından tarz-ı cedîd mimarî mucibince yine eski binasının arsası üzerine inşa edilmiştir. Zira Fransızların vüruduna kadar bu saray defâatle tahrip edildiği gibi Napolyon zamanında dahi tahrip edilmiş ve İmparator Nikolay zamanına kadar harap hâlde kalmıştı. Yeni bina 1838 senesinden 1849 senesine kadar tamam on bir sene zarfında vücuda getirilmiştir.

Bu saraya mahsus olan bir acibe "Saint Georgiy" nişanına mahsus olan salondur. Seyyahlar mezkur salona girdikleri zaman Hicabi Bey bâdî-i emirde burasını bir mabet zannedip mabedin duvarlarına dahi altın ile İncil-i şerîf hak ve tahrir edilmiş zehabına varmıştı. Keyfiyeti Suphi Beyden sual ve istizah eyledikte Suphi dedi ki:

-Rusya'nın Saint Georgiy tariki" tabir olunur bir nişanı vardır ki bu salon o nama tahsis olunmuştur. Duvarlarda gördüğün zerrîn yazılar dahi o nişanı haiz ve hamil olan askerî alay ve taburlar ile bir de nişân-ı mezkûre istihkak kesbeden zabitan ve efradın isimleridir. Esâmi-i mezkûre ebediyyen anılsın diye bu duvara yazılmıştır.

Esâmi-i mezkûreyi sayabilmek muhal olup fakat Hicabi Bey şöyle bir arşın murabba kadar bir yer üzerinde saydığı isimlerle salonun mesahesi üzerine bir hesap yaptıkta esâmi-i menkûşenin miktarını dört binden az tahmin edemedi.

Yine bu sarayda Saint Aleksandr Nevsky ve Saint Andre namlarıyla benam olan salonlar dahi pek büyük, pek müzeyyen olup Saint Andre salonunda bütün Rusya vilâyetlerinin alâmet-i

mahsûsaları olan "eküsün" leri ile bir de Rusya Devletine mahsus taht-ı imparatorî mevzudur.

Saint Katerin denilen salon dahi bu sarayın mühim parçalarından ise de en garibi taam salonudur ki buraya mahsus olmak üzere nesc ettirilmiş ve yere ferş olunmuş olan azim bir kilim üzerinde Don Kişot'un sergüzeştlerine dair birçok resimler görülüp onlara baktıkça insan kahkahalarını bir türlü men edemez.

Malûmdur ki Don Kişot İspanya erbâb-ı kaleminden Cervantes'in tahayyül ve tasavvur eylediği bir şövalye olup sergüzeştleri dahi hep kahramanlık vadisinde birtakım ahvâli mecnûnâden ibaret ise de her eser-i cinneti dahi insanı Hoca Nasrettin fıkraları derecesinde güldürür.

Yine bu sarayda birtakım resim salonları ve odaları bulunup buralarda İtalya'nın en meşhur ressamlarından birtakımının âsâr-ı nefîsesi görülür ve Lehistan'ın payitahtı olup Varşova şehrinden getirilmiş bazı nefis resimler dahi buralarda muallak bulunur.

Bizim burada şöyle serian yazıp geçtiğimiz şeyleri seyyah arkadaşlar öyle sür'atle görüp geçemezlerdi. Her şâyân-ı temâşâ olan mahalde bittevakkuf mihmandardan ve sarayca kendilerine takılan zevattan istîzâhâta girişerek uzun uzadıya tahkikat icra eyledikleri gibi başlıca şeyleri cüzdanlarına kayıt dahi eylerlerdi. Binaenaleyh gezmek nöbeti "Terem" sarayına gelinceye kadar akşam dahi geldiğinden temaşanın o cihetini ferdaya bittalik seyyahlar misafirhanelerine avdet eylediler.

O akşam bunların müsahabeleri Kremlin ziyaretine dair olacağı ihtardan müstağnidir. Miss Haft demişti ki:

-Kremlin Rusların Kudüs-i şerîfidir diye kitaplara yazıldığını görmüştüm, meğer pek doğru imiş. Spaskie Dorota(Vorota)dan girerken mahut resim önünde mihmandarın nasıl secde ederek istavroz çıkardığına dikkat ettiniz ya? Halbuki mezkur kapıdan girenlerin kâffesi hiç olmazsa resim tarafına bir selâm vermek tavrıyla eser-i tazîm gösteriyorlardı.

Suphi- Kadim Romalılar için "Kapitol" ve kadim Yunanlılar içen dahi Atina'daki "Akropol" ne idiyseler Ruslar için dahi Kremlin o olduğu anlaşılıyor. Yani bugün Kremlin

mahvolacak olsa Islavlığın bütün yâdigâr-ı târihleri dahi mahvolarak artık Islavlar bu dünyada yuvasız, nişansız kalacaklardır.

Hicabi- Kremlin şimdiye kadar birkaç defalar istilâ gördüğü ve hariklara duçar olduğu hâlde burada mahfuz âsâr-ı târihiyyeyi acaba ne surette muhafaza edebilmişler? Zira Almanca bir seyahatname mütalâasıyla görmüştüm ki Kremlin saraylarında, Moskova kiliselerinde daha pek çok âsâr-ı târihiyye vardır. Biz onları henüz görmedik.

Miss Haft-Evet! Henüz görmedik. Göreceğiz. Bu asarı muhafaza hususunda Islavların en büyük itina ve ihtimamdan geri durmayacakları aşikârdır. Binaenaleyh düşman takarrubunda ve harik zuhurunda evvel be evvel hatta kendi canlarından evvel âsâr-ı mezkûreyi bir emin yere aşırmışlardır.

Vakıa ertesi günkü ziyaretlerinde görecekleri âsâr-ı kadîme-i millîye gerek istilâ ve gerek harik afetlerinden Miss Haft'ın dediği surette muhafaza edilmişlerdi.

Ertesi günü mihmandar yine sâat-i merhûnede gelerek üç seyyahı alıp iç kaleye götürdü. Bugün ise Terem sarayı temaşa edilecekti.

Rus lisanında "terem" diye bizim cihannümalar gibi hanelerin en üst katında bulunan bir tek odaya derler ki bu odalarda ekseriya genç ve gelinlik kızlar otururlar. Hatta Rus eşârında teremlere dair pek çok lâtif şeyler bulunarak bu ise ekseriya maşukaların bu mahallerde imrar-ı evkat etmelerinden neşet eylemiştir. Terem sarayı dahi yekdiğeri üzerinde mebni dört kat bir binâ-yı refi' olup Beykoz kasr-ı humâyûnu gibi her katı yükseldikçe mikyası küçültülmüş ve nihayet dördüncü katı yalnız bir yüksek odadan ibaret kalmış olduğu için ona bu isim verilmiştir. Hatta ahad-ı nâsın Teremları genç kızlara mahsus olduğu gibi bu sarayın en üst odası dahi çarların gelinlik olan kızlarına tahsis edilmişti.

Sarây-ı mezkûrun birinci katına dahil oldukları zaman mihmandar saray hademesinden dahi birkaçı beraber oldukları hâlde seyyahları evvelâ "taht salonu" denilen mahalle sokup badehu "huzur salonu" denilen birkaç küçürek salonlara daha girdiler ki bunlar kadim Moskova hükümdarlarının asilzadegân

ile mülâkat eyledikleri mahaller idi. İşbu salonların duvarları gayet parlak bir nevi boyalar ile nakşedilmiştir. Suphi Bey bu nakışların Arap usûl-u mimâriyyesine müşabih olduklarını dermeyan etmekle Miss Haft dedi ki:

-Evet! Ben Endülüs'te Arap hükûmet-i kadîmesinin bakiyye-i âsârından olan Elhamra sarayını gezdim. Bu nakışları orada gördüğüm nakşa pek benzetiyorum. Acaba Ruslar bunları mutlaka Arap usûl-i mimâriyyesinden olmak üzere mi yaptılar!

Suphi- Hayır efendim! Ümit etmem. Baksanıza altın yaldızından alınız da mînâ-kârîye varıncaya kadar her nevi elvan münasebetli münasebetsiz yekdiğerine mezcedilmiş oldukları gibi eşkâl-i muntazama meyanına birtakım yapraklar ve meyve resimleri dahi karıştırılmış ki eşkâl-i muntazama usûl-i Araba benziyor ise de bu yapraklar bu meyveler bahusus bu mahlûtiyet Arap usûl-i mimâriyyesinde yoktur.

Miss Haft ile Suphi Beyin şu bahsine mihmandar dahi iştirak ederek dedi ki:

-Efendim! Eski Moskova hükümdarları Islav milletinin milliyetini yeniden gibi bir suretle teşkil eyledikleri zaman kendilerine mahsus tarz-ı mimârîler falanlar dahi tasavvur eylemişlerdi. Halbuki Islavlar her ne kadar Avrupa milletlerinden madut iseler de medeniyetçe Asya medeniyetine daha yakın olduklarından İran ve Arap usûl-i mimâriyyelerini bittabi İtalyan ve Yunan usûl-i mimâriyyelerinden ziyade taklit eylemişlerdir. Binaenaleyh biz bütün Rusya memaliki içinde bu salonların tezyînât-ı mimâriyyesini yegane usûl-i milliye-i mimâriyye nümunesi addeyleriz.

Sarây-ı mezkûrun her katı birçok âsâr-ı kadîme-i millîye ile mâl-â-mâl olup ezcümle bir salonda eski Rus cariyelerinin resimleri mevcuttur ki bunlar meyanında bazı resimler besbelli Alman veyahut İtalyan ressamlarının fırçalarından çıkma oldukları cihetle oldukça resim ve tasvir usûlüne muvafık iseler de bazıları eski Rus ressamlarının fırçaları eseri olarak Acem resimleri gibi acayip şeylerdir.

Bu sarayın bir balkonu Fransa İmparatoru Büyük Napolyon Moskova'yı istilâ eylediği zaman üzerine çıkarak Moskova şehrini temaşa eylemiş olmakla meşhurdur. Vakıa şehir üzerine en

mükemmel bir nezaret aranırsa mezkur balkon bulunur. Hatta Napolyon bu balkondan Moskova'yı temaşa eylediği zaman bunca ebniye-i âliyyenin bir mahalde toplanmış olmasına beyân-ı hayret ederek Rusların Roması demek olan bu şehrin eski Romalıların Moskovası demek olan Roma şehrinden daha mühim olduğunu tasdik eylemiş imiş.

Bu saraydan Rédempteur namına mensup olan bir küçük fakat gayet müzeyyen kiliseye girilerek badehu Granovitaya Palata denilen saraya geçilmişti ki mezkur sarayda tarih nazarında ehemmiyeti haiz yalnız bir salon ziyaret olundu. Bu salon şimdiki zamanlara kadar makam-ı imparatorîye câlis olan Rusya impataratorlarının Moskova Büyük Kilisesinde resm-i tetevvücleri icra olunmayı müteakip umum Rus zadegânıyla beraber bir sofrada taam ettikleri salondur ki Hicabi Beyin tahminine göre beş yüz kişiden ziyade ashâb-ı ziyâfet burada rahat rahat taam edebilirler.

Bugün dahi şu ziyaretlerin icrası yolunda akşam edilerek tahminleri veçhile Rusya hazîne-i kadîmesini görememişler idiyse de hîn-i avdette "Malos Dovriç" denilen küçük sarayı dahi şöylece bir gözden geçirmişlerdir. Bu küçük saray İmparator Nikola'nın inşâ-kerdesi olup öyle nukuş ve müzeyyenat külfetlerinden ari ise de gayet güzel bir binadır. İmparator-i mumâileyh tezevvüc eylediği zaman ilk senelerini bu sarayda imrar eylemiş olmak binâ-yı mezkûr için bir medâr-ı şöhret olmuştur. Mezkur sarayda birtakım güzel resimler vardır ki bunların bazıları Avrupa'da ikmâl-i tahsîl eden Rus ressamlarının eserleri olup bazıları dahi ecnebi sanatkârların asarıdır. Ezcümle meşhur Canaletto'nun bir büyük levhası olup Stanislaw Avgust nam Lehistan hükümdarının Varşova heyet-i zâdegânı tarafından makam-ı hükûmete intihab edildiğini irae eyler. Ressamın mahâret-i fevkalâdesinden maada Leh zadegânının kıyafetleri dahi bu levhayı pek ziyade kıymetlendirmeye medar olmuştur. Bundan maada küçük sarayda bir de kütüphane bulunup ağlebi eğlenceli asardan olmak üzere gayet güzel bir surette intihab edilmiş kitapları havidir.

Bugün Kremlin temaşasından avdet eyleyen seyyahlar o akşam uzun uzadıya muhabbet etmeye vakit bulamadılar. Miss

Haft biraz ziyadece yorulmuş olduğu gibi müşâhedât-ı vâkıasını ilk teessürât ve tahassüsâtıyla kaleme almaya mecbur bulunduğundan odasına çekilmiş ve Suphi ve Hicabi Beyler dahi yazı ile meşgul olmuştur.

Üçüncü günü Uspenskiy Sobor denilen büyük kiliseden bed' ile Kremlin acayibini temaşaya başladılar.

Bu kilise hakikaten bir acîbe-i âlem addolunmaya şayandır. Bundan altı yüz sene kadar mukaddem inşa edildiği hâlde 1472 senesinde tekrar inşa edilerek derununa nihayetsiz hazineler yığılmıştır. Oyma ve nakış gibi tezyînât-ı dâhiliyyesi usûl-i mimâriyye-i Arabiyyeye gayet müşabih olup fakat kâmilen altın ile işlenmiş olduğu gibi birçok aziz adamların ve Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın ve birtakım dahi melâikenin resimleri pek büyük mikyaslarda olarak hep yekpare altın zeminler üzerine resm ve nakşedilmiştir. Mezkur resimlerin dahi Rus ressamları tarafından tersim edildikleri yek nazarda farkolunur.

Bu kilisede Tûr-ı Sînâ dağının yekpare altından bir resm-i mücessemi bulunup mezkur altının asla mahlut olmayarak safi altından idügi dahi meşhurdur. Büyük Petro'nun validesi Nataliya Narıyşkina tarafından bu kiliseye bir Tevrat hediye edilmiştir ki kitâb-ı mezkûr gayet büyük sayfalar üzerine yazılarak altın ve mücevheratla o kadar tarsi edilmiştir ki iki adam kemâl-i meşakkatle ancak yerinden kaldırabilirler.

Büyük Vladimir denilen çarın câlis olduğu taht dahi bu kilisede bulunarak Rusların sûret-i mahsûsada takdisen ziyaret eyledikleri bir şeydir. Luca nam azize nispet olunan bir tasvir ile ondan maada hep aziz adamların tesâviri olarak tahminen 2500 kadar diğer tasvirler bu kiliseyi doldurmuştur. Tesâvir meyanında ezcümle kadim Romalıların en meşhur müverrihi olan Plutarque gibi meşâhirin dahi resimleri görülür.

Büyük kiliseye en ziyade ehemmiyet veren şey Moskova'da kadimden beri ikamet eyleyen Rum mezhebi patrikleinin mezarları burada bulunması kaziyyesidir.

İşte kilise-yi mezkûrun bu kadar ehemmiyetine zamîmeten bir de Rusya imparatorlarının resm-i tetevvücleri mutlaka bu kilisede icra olunmak imtiyazı dahi vardır ki işte bu imtiyaz büyük kilisenin ehemmiyetini Moskova ebniye-i âliyyesinin kâf-

fesine takdim ettirir.

Bizim üç seyyahlar bu kiliseyi enine boyuna gezip her cihetini kemâl-i ehemmiyetle temaşa eyledikten sonra Arhanangielskiy Sobor denilen diğer bir kiliseye daha girdiler ki her ne kadar sûret-i zâhiresi pek miskin bir şey görülür ise de büyük kiliseden sonra Rusların en mühim kiliseleri burasıdır.

Bu kilise içinde buhur o kadar mum yanmış ki duvarları ve yaldızları kâmilen is ile mestur kalmıştır. En kadim zamanlardan Büyük Petro'ya gelinceye kadar Moskova'da câlis-i sandali-i hükûmet olmuş bulunan çarların tasvirleri hep bu kilisede bulunduğu gibi mezarları dahi buradadırlar. Lâkin bu mezarlar öyle tezyinat haricinden ari olup âdeta tuğladan inşa edilmişler ve üzerleri dahi bârân ile ağartılmıştır.

Arhanangelskiy Sobor'dan sonra bir de kadim çarların vaftiz edildikleri diğer bir kiliseye daha girdiler. Çarlar orada vaftiz edildikleri gibi mutlaka resm-i nikâhları dahi bu kilisede icra olunurmuş. Binaenaleyh bunların her birisinden birer yadigar olmak üzere mezkur kilisede o kadar âsâr-ı târihiyye vardır ki artık akşam dahi takarrüp etmiş olmak hasebiyle seyyah arkadaşlar bunlardan ancak bir cüz'ünü ziyaret edebildiler. Hele eski çarların kiliseye geldikleri zaman oturdukları kürsü zahir hâlinden dahi kadri anlaşılabilecek olan âsâr-ı acîbeden olmakla Suphi Bey bunu sûret-i mahsûsada temaşa eyleyerek kurşun kalem ile serian müsvedde yollu bir de resmini almıştır.

Bu akşam delilleri bulunan mihmandardan ayrıldıkları zaman mihmandar yarın artık bazı devâir-i resmiyyeyi ve ezcümle senato dairesini temaşa edeceklerini haber vermişti. Binaenaleyh akşam taam esnasında Miss Haft arkadaşlarına dedi ki:

-Moskova'nın senato dairesini nazar-ı dikkat-i mahsûsanıza havale ederim. Bir kere bir seyyahın dâire-i mezkûreyi sûret-i ziyâret ve temâşâsına dair bir risale okumuştum. Ondan hulâsa ve istintac edebildiğime göre senato dairesi büyük kiliseden daha mühim bir temaşagâhtır.

Rusların şu Moskova şehrinde cem eylemiş oldukları âsâr-ı târihiyye hakikaten hemen hiçbir millette bulunmadığına dair

sebkat eden bir söz üzerine Miss Haft demişti ki :

-Efendim! Bir zamandan ve betahsis Büyük Petro'dan beri Ruslar kendilerini dünyanın en büyük milleti derecesine isal için o kadar yelteniyorlar ki bu yolda âdeta derece-i ifrâta kadar varıyorlar. Vaftiz kilisesinde olan asara dikkat etmediniz mi? Dördüncü İva'nın vaftizlenmiş olduğu yağın bakiyesi olmak üzere hâlâ bir fincanda toprak kesilmiş bir miktar yağ gösteriyorlar. Bunda ne ehemmiyet tasavvur edersiniz? Demek oluyor ki âsâr-ı târihiyye ve yâdigâr-ı millînin nevi ve miktarını çoğaltmak bunlarca sûret-i mahsûsada emel edinilmiştir.

Suphi- Maahaza bunun da ehemmiyeti inkâr olunamaz ya?

Miss- Orası öyle! "Rusya" denildiği zaman bu asarın kâffesini havi bir Rusya olduğu anlaşılmayacak olursa Rusya'nın ne olduğu dahi bilinmemiş demek olur.

Kremlin ziyaretinin dördüncü günü evvel- be- evvel "Sinodalnıy" denilen patrikhaneye girdiler. Burası kadimden beri Moskova patriklerinin ikametgâhı olup şimdi Sinod ve meclis-i rûhânîsi dahi burada içtima eyler.

Öteden beri patriklerin celp ve tedarik eyledikleri kitapları havi olmak üzere bu mahalde o kadar mükemmel bir kütüphane vardır ki sair yerlerde emsali pek nadir görülür. Şimdiye kadar Tevrat ve İncil kaç lisana tercüme olunmuş ise cümlesinden birer nümune bu kütüphanede mevcuttur.

Maahaza patrikhanenin şâyân-ı kayd olan acibesi bu kütüphaneden ibaret değildir. Belki burada acayip addolunacak şey vaftiz yağlarının kâseleridir.

Bu kâseler hep altından ve murassa olarak otuz âdettir ki İmparator Pavli hediye eylemiştir. Ortodoks mezhebince vaftiz ayini yağ ile icra olunup "mır" tabir olunan bu mukaddes yağ dahi bütün Rusya memaliki için yalnız mezkur patrikhanede imal olunarak işbu kâselerde hıfzedilir.

Rusya'nın hangi şehir ve kasaba ve karyesinde olursa olsun anasından Moskof doğanlardan her kim bu yağdan maada bir yağ ile vaftiz edilirse âdeta Hıristiyan ve bahusus Rus addolunmayıp Çingeneden eşnâ' bir mahlûk addolunur.

Bugün bizim seyyahların en mühim bir mahal olmak üzere

ziyaret eyledikleri yer "senato" denilen mahaldir ki her kıt'ası bir başka zamanda ve bir başka usûl-i mimâriyye üzere inşa edilmiş olan birçok binalardan mürekkep bir şeydir. Moskova şehrinin devâir-i hükûmeti buradadır. Bahusus hazîne-i imparatorî buradadır ki hazineyi temaşa her seyyaha müyesser olamayıp bunun için hükûmet tarafından ruhsat-ı mahsûsa almak lâzım gelir. Lâkin bizim seyyahların yanlarındaki mihmandar böyle en mühim yerlere girebilmek için dahi bir ruhsat-ı mücesseme ve müşahhasa olduğundan seyyahlar buraya dahi sellemehü's-selâm girmişlerdir.

Bu hazinede müdehhar olan eşya yalnız tarih nokta-i nazarında pek ziyade mühim olmakla kalmaz. Kıymet-i mahsusaları dahi gayet mühim olup bahusus sanat cihetiyle dahi bunlar nefis masnuattan addolunabilirler.

Boylu boyuna bir gezinti mahalline XVII. ve XVIII. asr-ı milâdîde gerek silâhlarıyla gerek âsâr-ı mütenevvia-i vatanperverîleriyle şöhret almış bulunan Lehistan zadegânının mücessem resimleri dizilmiştir. Bu resimler sanat-ı heykeltıraşça hakikaten âsâr-ı nefîseden bulundukları gibi irae eyledikleri zevat dahi tarih nazarında büyük bir ehemmiyet almışlardır.

Hazinede bir salonda dahi eski Rus çarlarının alay arabaları görülür. Bunlan meyanında Büyük Petro'nun arabası gayet küçük ve fakat sadeliği ile beraber gayet zarif bir şeydir. Ancak İmparatoriçe Elizabet'in alay arabası o kadar büyüktür ki Rusya'nın iki payıtahtı arasında araba ile med u şud eylediği sırada maiyeti zadegânından on iki adamla beraber mezkur araba içinde taam eylediği hakkındaki fıkra-i târihiyyenin sıhhatini arabanın cesameti teyit eyler. Şimdiki şimendifer vagonlarından büyücek bir şey olup şu kadar ki resmi bizim eski koçular resmine karip bir şeydir.

Hazîne-i imparatorîde görülen ve hakikaten acayipten addolunmak lâzım gelen bir şey dahi Novgorad şehrinin hâlâ medâr-ı iftihârı olan azim bir çandır. Bu çan bizim seyyahların biraz sonra temaşa edecekleri diğer bir çan kadar büyük değil ise de "Çanların padişahı" denilen o büyük çandan sonra Rusya'nın ve belki de bütün dünyanın en büyük çanı işbu Novgorad çanı addolunsa becâdır.

Bunu temaşa eyledikleri sırada Suphi Bey Miss Haft'a dedi ki:

-Ruslarda bu çan merakı dahi acip bir meraktır. Dünyanın en büyük çanı kendilerinde bulunmakla iftihardan ne çıkar?

Miss-Dostum! Rusların bu yoldaki meraklarının hepsi aciptir. Dünyada yalnız en büyük çan kendilerinde bulunmak merakında olsalar ne ise ne? Fakat dünyada en büyük şeylerin hepsi kendilerinde bulunmak merakındadırlar. Bu merak cihangirlik hususunda dahi vardır. Meselâ dünyanın en güzel mevkii bulunan sizin İstanbul'un dahi kendilerinde olmasını isterler. Kezalik dünyanın en zengin kıt'ası bulunan bizim Hindistan'ın dahi kendilerinde olması gayretindedirler. Ama bu gayretler, bu meraklar fena mıdırlar? İşte düne kadar âdeta milel-i vahşiyyeden addolunup birtakım düvel-i mütecâvirenin taht-ı raiyyetinde kalmış olan Islavları dünyanın en büyük bir milleti olmak üzere meydana çıkarmışlardır. Hikmet-i târihiyye nokta-i nazarından bu hâle bakıldıkça bütün milletler kendilerini Rus raiyyetinden kurtarmak için tedâbir-i hikemiyye bulmaya çalışmalıdırlar. Yalnız tedâbir-i mâddiye kifayet etmez.

Çanlar, arabalar, heykeller hazîne-i imparatorînin alt katını doldurmuş şeyler olup üst kata çıkıldıkta tarihçe ve kıymetçe mühim olan şeyler orada görülmüştür.

Hazinenin bu katına âlâ bir tarih müzesi namını vermek becadır. Zira Rusya târih-i mücessemi burada bulunduğu gibi Rusya'ya taallûku olan düvel-i sâire vukuât-ı târihiyyesinin de asarı burada görülür.

Üst kat salonlarından birisine girdikleri zaman meşhur imparatoriçe İkinci Katerina'nın erkek kıyafetinde alınmış büyük bir resmini görmüşlerdi. Miss Haft demişti ki:

-Yalnız elbisesi değil her hâli erkek olan bir imparatoriçe dünyaya gelmiş ise o da Katerina'dır. Ben de onun gibi bir imparatoriçe değil isem de kadınlık mahsusatından olan süslere falanlara hiç hevesim olmayarak erkeklerin mahsusatından olan fünun ve maarifperverlikte ve hatta cür'et ve cesâret-i merdânede benât-ı nev'imden hiçbirisine benzemeyerek erkeklere benzeyişim Katerina'nın bu yoldaki ahvaline müşabihtir. Bari ben de bununla iftihar edeyim.

Miss Haft bu son sözünü her ne manaya dal olmak üzere olursa olsun lâtif tebessüm ile söyleyerek güya ol baptaki reyini istifsar tavr-ı mahsûsu ile dahi Suphi Beyin yüzüne bakınca artık Suphi Bey bu kadar büyük bir fırsatı elden kaçırmak istemeyip Miss'in kulağına eğilerek dedi ki:

-Pardon Miss! Yalnız erkeklik mahsusatını cami ve haiz olan bir kadın o kadar şâyân-ı ehemmiyet olabilir mi? Katerina yalnız sizin dediğiniz hâlde bulunsa idi o kadar meşhur bir Katerina olmazdı. Fakat kadınlık hususatına dahi bütün dünyanın kadınlarından ziyade malîk olduğu için...

Suphi sözünü bitiremidi. Zira gayet âtif bir penbelik Miss Haft'ın çehresini istilâ eyleyip bu ise Suphi için " Sakın ha! Bir kelime daha söyleyecek olursan bir daha yüzüne bakamayacak kadar mahcup olurum" demekle beraberdi.

Suphi dahi başladığı sözden nadimen kıpkırmızı olunca kendisinde nedamet ve mağlubiyete delâlet eyleyen bu hâl Miss Haft'ın cür'et ve cesaretini iade edebildi ve "her hâlde pek çok kralların, imparatorların hisse-mend olmadıkları ahvâl-i merdâne İmparatoriçe Katerina'da maa ziyadetin görülmüştür" diye bahsi kısa keserek yine orada muallak bulunan Birinci Aleksandre'ın resmi karşısına vardı ki bu resmin altında Zamosc ve Varşova şehirlerinin fatihi kendisi olduğuna delâlet etmek üzere mezkur şehirlerin anahtarları asılmış bulunduğundan Miss Haft şu sözü ile bütün bütün def'-i mahcûbiyete müsâraat eyledi. Dedi ki:

-Eğer Katerina'nın fetheylediği bilâdın anahtarları resminin altına asılacak olsaydı orası çilingir dükkânına benzerdi.

Bu söze yalnız Suphi Bey değil Hicabi ve mihmandar dahi gülerek evvelki hatanın hükmü bütün bütün bertaraf oldu.

"Taçlar Salonu" denilen mahalle girdiklerinde o kadar taçlar gördüler ki hayrette kaldılar. Evvelâ vaktiyle başlıbaşlarına birer hükûmet iken muahharan Rusya Devletine birer eyalet olmuş bulunan memalikin kâffesinin tâc-ı hükümdarları buraya vâzı olunmuştu.

Bunlardan maada Rusya çarlarına mahsus olan taçlar dahi bu salonda görülür. İstanbul İmparatoru Kuman'ın Moskova çarı

Vladimir'e hediye olarak takdim eylemiş olduğu bir taç dahi cümle-i âsâr-ı târihiyyeden olmak üzere .burada mevzû' olup İvan Vasili nam imparator dahi Kazan şehrinden geldiği zaman oranın tacı olmak üzere bir taç getirmiş ise de Kazan hükûmetinin böyle bir tacı olması meşkûk bulunduğundan bu tac sonradan uydurulmuş bir şey olması vârid-i hâtır olmuştur.

"Monomah" diye şöhret almış olan İkinci Vladimir nam çara mensup olarak Büyük Petro zmanına kadar bütün çarlara tâc-ı resmî ittihaz olunan taç dahi bu salondadır.

Bu taçların kıymetçe ol kadar ehemmiyetleri olmayıp asıl ehemmiyetleri birer ehemmiyet-i tarihiyyeden ibaret iseler de murassa olan taçlar dahi buraya vaz edilmişlerdir.

Murassa taçlar meyanında en evvel temaşa edilen taç Alekseyeviç'in tacı olup 881 âdet elmas taşlar ile tarsi olunmuştur.

Büyük Petro ile zevcesi Birinci Katerina'nın tetevvüc etmiş oldukları iki taç 2536 kıt'a elmas ile murassa olup fakat bunlar meyanında büyük taşlar nadirdir. Ancak küçük fakat pek safi, pek kıymetdar taşlardır.

İstanbul imparatoru Tomas Palolog Porfirujonet kendi kızı bulunan Sofi'yi Moskova çarı İvan Vasili'ye bittezvic gelin gönderdiği sırada hediyeten bir taht göndermiş ki o dahi bu hazinede tahtlara mahsus olan mahalde mevzû'dur. Mezkur taht Rum erbâb-ı sanâyi tarafından kemâl-i ehemmiyetle işlenmiş bir eser olup elyevm temaşa edenler ancak âsâr-ı nefîse-i sanâiyyeden adderler.

Bundan maada Boris Godounov nam hükümdarın dahi bir tahtı orada mevzû' olup altın kaplama üzerine 2536 kıt'a âlâ firuzeler işlenerek donatılmış ve binaenaleyh enzâr-ı erbâb-ı temâşâda pek garip bir sûret-i lâtîfe teşkil eylemiştir.

Vakıa Mihail Romanov nam çarın tahtı bundan daha büyük olup 9000 âdet firuze ile tarsi edilmiş ise de letafetçe Boris'in tahtı kadar değildir.

Mihail'in oğlu Aleksey ile Büyük Petro karındaşı İvan ve İmparator Nikola'ya mahsus olan tahtlar dahi hep burada mevcutturlar.

1833 sene-i milâdiyyesnde Varşova'dan getirilmiş olan Lehistan tahtı ile arması dahi bu hazineye konulmuş olup bunlar her ne kadar sairlerine nispetle sadece şeyler ise de Lehistan gibi mühim bir devletin Rusya'ya eser-i mağlûbiyeti oldukları cihetle yalnız Ruslar değil sair seyyahlar dahi bunları bir ehemmiyet-i mahsûsa ile ziyaret ederler.

İkinci Katerina'nın alay günlerinde rükûbuna mahsus olan bir hayvan takımı dahi hazîne-i imparatorînin cümle-i mevzûâtından olup işbu hayvan takımı kâmilen elmas ile işlenip tezyin ve tarsi edilmiştir.

Bir salonda dahi Moskova hükümdarlarının hemen kâffesinin kıyafetleri ve en sevgili eşyaları mevzû olup işte buraya girildiği zaman insan kendisini Rus milletinin teşekküle başladığı zamandan beri onlarla beraber yaşamış zanneder.

En eski çarların kıyafetleri âdeta bazı âsâr-ı atîka üzerinde Babil ve Ninova ve eski Acem hükümdarlarının tasvirleri olarak menkûş görülen resimlere pek müşabih olduğundan Miss Haft demişti ki:

-İşte Rus demek Tatar demek olduğuna şüphe edenler bu kıyafetlere baksınlar.

Zikrolunan kıyafetler meyanında zırha şibih şeyler dahi bulunup hele eski Rus hükümdarlarının ellerindeki topuzlar ve asaların hep Asya âsâr-ı sanâiyyesinden oldukları aşikâr görülür.

Bunca eşyanın lüzumu veçhile dikkatle temaşası bir güne mahsus değil idiyse de muahharan tekrar gelip temaşa mümkün olduğu cihetle zaten akşamın dahi hulûlu üzerine bizim seyyahlar misafirhanelerine avdet eylediler.

O geceki sohbetleri neticesinde Suphi Bey hazîne-i imparatorîye ikinci defa gittikleri zaman kurşun kalemle resim kâğıdı dahi götürüp bazı tahtlar ile taçların, çar kıyafetlerinin resimlerini almaya karar verdi. Miss Haft dahi resme vâkıf idiyse de gördüğü şeylerin resimlerini bir müşâbehet-i tâmme ile almaya muktedir olmayıp fakat yapılmış bir resmin aynını kopye edebildiğinden Suphi'nin bu kararından pek ziyade memnun olarak dedi ki:

-Oh! Ne âlâ! Seyahatnamemizi musavver bir hâle koymanın da yolunu bulduk.

Ferdası günü Kremlin ziyaretine gidildiği zaman mihmandar seyyahları İvan Velikiy yani Büyük İvan nam çara nispet olunan kuleye çıkardı.

Bu kule Moskova içinde bulunan kulelerin en mürtefii olmak üzere tamam yetmiş metre irtifaındadır. Binasında öyle oyma falan gibi tezyînât-i mimâriyye olmayıp sade yapılmış bir şey ise de tepesindeki kaba altın ile tılâ edilmiş olduğundan parıl parıl parlar. Zaten Moskova'da altın ile mutallâ kubbeler yalnız bundan ibaret olmayıp kiliselerin kubbelerinden birtakımı dahi yaldızlıdır.

Kubbenin üzerinde "alem" gibi bir şey olup buraya bir salip ile bir de hilâl vazolunmuştur.

Bu kule kat kat yapılmış bir şey olup birinci katta Rusların diğer medâr-ı iftihârları bulunan azim bir çan vardır ki öyle her zaman çalınmayıp yalnız senede üç yortu günlerinde çalınır. Hem de bu çan çalındığı zaman diğer çanlar sanki babalarına hürmeten ihtiyâr-ı sükût ediyorlarmış gibi çalınmazlar.

İkinci katta biraz küçürek olarak diğer iki çan bulunup maahaza bunların cesametleri dahi öyle Avrupa'nın her kilisesinde bulunan çanlara kıyas ve nispet kabul edemeyecek kadar büyüktürler.

Kulenin sair katlarında yekdiğerinden küçük olarak elli kadar daha çan vardır. Binaenaleyh Suphi Bey bu kule en muvafık isim "çıngıraklı kule" olacağını dermeyan eyledikte bazıları gülmüşlerdi.

İvan Velikiy kulesinin ta tepesine çıkıldığı zaman Kremlin'in her tarafına şamil bir nezaret bulunur ki başka yerlere mahsus değildir. Hicabi Bey buradan etrafa bakarak birtakımı yaldızlı ve birçoğu yeşil boyalı olmak üzere altmış âdet büyük küçük kubbe saymış ve refiklerine dahi ihtar eylemiştir. İşbu kubbelerin kiliseleri ve kuleleri etrafında hep bahçeler bulunduğundan yazın buradan etrafı temaşa daha güzel olacağı derkârdır. Hatta mayıs evâilinde bulundukları zamanki letafet dahi pek fevkalâde idi. Zira Moskova'nın mayısı bizim mart

evâsitine şibih olup ağaçlarda baharlar ile taze yapraklar nadir görülmez.

Bugün nevbet-i ziyâret "Çan kolakol" yani çanların pâdişahı denilen azim bir çanı temaşaya gelmişti.

Bu çan İvan kulesi denilen kuleye yakın bir yerde sûret-i mahsûsada inşa edilmiş bulunan bir kürsü üzerine vaz olunmuş âdeta bir tunç dağıdır. 1730 sene-i milâdiyyesinde ısâğa edilmiştir ki o zaman mevzû' olduğu kule 1737 harîk-i kebîrinde muhterik olduğundan badema bu çana münasip bir kule inşa edilemeyerek şimdiki kürsü üzerine vaz olunmuştur. Kaidesinden re'sine kadar irtifaı yedi metre ki üç adam birbirinin omuzlarına çıkarlar ise üçüncü adamın başı ancak çanın başı ile müvazi olabilir. Kaide-i müstedîresinin kutru dahi yedi metreden ziyadecedir. Bu hâlde bizim adi nefer çadırları onun yanında bir yavru gibi kalıp nefer çadırlarının iki buçuk metre kadar olan direkleri hemen üç misli daha yükseltilir ve her hâlde dört metreye varmayan kutr-ı muhîti dahi bir ol kadar daha genişletilir ise çanların padişahına cesametçe ve irtifaca müsavi olabilir.

Bu âsâr-ı azîmin etrafında bulunan binalar o kadar büyüktür ki onların cesametleri çanın cesametini setr eylediğinden bâdî-i nazarda bu çanda o kadar cesamet hissolunamaz. Ancak insan bunun yanına ziyadece yaklaşır da sair mahallerde gördüğü çanlar ile bunun cesametini muvazeneye başlar ise o zaman hayreti artar. Hele bizim İstanbul kiliselerinin çanları bunun yanında çıngırak mesabesinde kalır.

İşbu çan için sûret-i mahsûsada bir kapı uydurularak oradan derununa dahi girilir ki içerisi şimdi nev-ummâ bir kilise hâline konulmuştur. İşte dahilen çanın cesametine güzel dikkat olunmalıdır. Zira bu hâlde çan hâlinden çıkıp yekpare bir tunç kubbe hâlini alır. Bugünkü kıymet-i mâdeniyyece bu çana on milyon frank kıymet takdir olunur ki beş yüz bin Fransız altını demektir. Ol miktar altın ile bizim İstanbul kiliselerine safi altından mamul bir çan yapmak mümkündür.

Çar kolakol bizim seyyahların Kremlin derununda son ziyaret eyledikleri eser-i acîb olup bundan sonra dahi Kremlin haricinde vaki bazı asar ve mevâki temaşa etmek sırası gelmiş ise de gerek Suphi Bey ve gerek Miss Haft Kremlin dahilindeki bazı

mahalleri bir kat daha dikkatle seyretmek ve iktiza edenlerinin resimlerini dahi almak kararını mevki-i icrâya koymak için mihmandardan birkaç gün müsaade istediler. Zira bu ikinci temaşada istedikleri gibi iştigal için mihmandarın refakatini zait görüyorlardı.

Bu zamana kadar Petersburg'ta Prenses *** cenapları tarafından iki telgraf daha gelerek oraya gelmeleri istical olunmuş ise de Miss Haft her ikisine muvafık cevaplar vererek teehhurlarından dolayı özürlerini kabul ettirdikten maada Moskova'da daha beş on gün ikametleri için dahi istihsâl-i muvâfakat edebilmişti.

Kremlin'i ilk ziyaretleri alelâde bir seyyahın ziyareti gibi bir şey idiyse de işbu ikinci ziyaret artık bir seyyah ziyaretine benzemeyip âdeta bir tarih müdekkikinin tetkikatı suretinde idi.

Suphi Bey resme şayan olan şeylerin kâffesinin velev ki müsvedde yollu olsun resimlerini alarak binaenaleyh Miss Haft'ın dediği gibi seyahat mecmuasını âdeta bir musavver kitaba benzettiği gibi cümlesi hakkında uzun uzadıya şerhler dahi yazarak âdeta şimdiye kadar Kremlin hakkında hiçbir seyyahın cemetmemiş olduğu malûmatı Suphi Bey cemetmişti.

Her akşam Kremlin'den avdet eyledikçe Hotel Bellite'de geceyi dahi Miss Haft ile beraber geçirerek gündüz yaptığı resimleri mumaileyhaya kopye ettirir ve her ikisi yazdıkları şerhleri yekdiğerine okuyarak bu yolda dahi mütekabilen ikmâl-i malûmat ederlerdi.

Kremlin asarı Suphi Beyi o kadar işgal eylemiştir ki bu tetkikata koyulduğu zaman Miss Haft hakkındaki hissiyt-ı âşıkanesini dahi unutarak âdeta olanca hissiyatını yalnız tedkîkât-ı mezkûre ile iştigal eylerdi. Zira şimdiye kadar en az iştigal eylediği şey tarih olup doğrusu ya bu dahi Suphi'nin gerek lezzet ve gerek istifadeyi kitap sahifelerinden değil iştigâlât-ı tedkîkiyyeden aldığı hâlde lezâiz-i târihiyye için meşgul olacak henüz bir tarih müzesi bulamamasından neşet eylemişti. Bu defa ilk tarih müzesi olmak üzere Kremlin'e dahil olunca artık yeni bir âleme yeni bir cihana dahil olmuş kdar mahzuz olarak o cihân-ı cedîd ve vasi içinde ise Miss Haft'ın heva vü hevesini

kaybeylemişti.

Moskova'da şimdiye kadar imrar eylediği eyyam içinde Hicabi Bey İstanbul'a birkaç defa mektup gönderip hediyeler dahi irsal eylediği gibi İstanbul'dan da kendisine gönderilen bir iki mektubu alarak familyası halkının sıhhat ve afiyetlerinden dolayı memnun ve mutmain olmuştu.

Kremlin iç kalesinin ikinci ziyaret ve tetkikatı hitam bulduktan sonra zaten gün aşırı kendilerini ziyaretten hali kalmayan mihmandar ile beraber ferdayı Kremlin haricinde şâyân-ı temâşâ olan yerleri ziyarete tahsis eylediler.

İç kale haricine çıkıldığı zaman kal'a-i mezkûreye muttasıl olarak evve-be-evvel görülecek olan şey "Müthiş İvan" nam hükümdarın validesi Elena tarafından inşa edilmiş bulunan Çin mahallesi olup buna Ruslar "Kitay Gorod" derler ki "belde-i hıttâ" demektir. Saint Basile ve Lyunamesto ve Büyük Çarşı ve Romanof Sarayı gibi ebniye-i âliyye dahi bu mahalli tezyin ederler.

Saint Basile kilisesi "Kızıl Meydan" denilen mahalde vakidir. Usûl-i mimâriyyesi hiçbir usûl-i mimâriyyeye benzemez ise de bu adem-i müşâbehet dahi ebniye-i mezkûre için bâis-i iştihâr olabilir. Mabed-i mezkûrun elli kadar kubbeleri olup en yükseği elli metre irtifaında bir kubbedir ki ta üzerinde Hz. Meryem'in resmi vardır. Milâdın 1554 senesinde Çar İvan, Kazan şehrinin fetih ve istilâsına bir alâmet-i zafer olmak üzere bunu bina ve inşa ettirmiştir. Hîn-i inşâsında bunu o kadar beğenmiş, o kadar güzel bulmuş ki inşasına memur olan mimar, şayet başka bir mahalde dahi bu kadar güzel bir kilise yaparsa kendi kilisesinin şerefine noksan târî olur diye mimâr-ı mezkûrun gözlerine mil çektirmiştir.

Kilisenin harici nasıl hiçbir şeye benzemediği hâlde pek acip ve garip ise tezyinatı dahi öyle acip ve garip yoldadır. Duvarlarına birçok zevât-ı mukaddes resimleri tersim edilip bunlar altınlar, elmaslar ile tezyin edilmişler ise de kilise derununda o kadar mum ve kandil yanar ki onların isi ile bunlar şaşalarını kâmilen kaybetmişlerdir.

Kızıl meydanın vaki olduğu tepenin eteğinde vaki olup Hz. Meryem'e nispet edilmiş bulunan İverskiya Vorota kilisesi 1650

sene-i milâdiyyesinde Çar Aleksiey Mihayloviç tarafından kızıl elmadan getirilmiş ve oraya talik edilmiş bulunan bir Hz. Meryem tasvirinden dolayı Ruslarca gayet muhterem bir mahal olup bu tasvirin önünde gece ve gündüz on üç tane gümüş lâmba yanar ki şu suretle hâsıl olan isten bu tasvirin renkleri farkolunamayacak bir hâle gelmiştir.

Tasvîr-i mezkûre o kadar muazzez ve muhteremdir ki imparatorlar bile Moskova'ya geldikleri zamanlar hiç olmazsa bir kerecik olsun bu kiliseye gelerek tasvîr-i mezkûre arz-ı perestiş etmezler ise en büyük bir vazife-i mukaddeseyi ifa etmemiş olurlar. Rusya kiliseleri meyanında kandillerinin ve altın kâselerinin güzelliği ve kıymettarlığı ile en ziyade şöhret-şiâr olan kilise budur.

Buraya kadar bizim seyyahların ziyaret eyledikleri kiliselerden maada Moskova'da daha birtakım kiliseler varsa da seyyahlar onları birer birer ziyarete vakit bulamadılar. Fakat bir de Tatarların bir câmi-i şerîfi bulunduğundan Suphi Bey tarafından edilen ihtar üzerine üç refik câmi-i şerîf-i mezkûru dahi ziyarete gittiler.

Câmi-i şerîf İran mescitleri suretinde bir şey olup eğerçi büyük değil ve sanâyi-i mimâriyyesi dahi o kadar mühim addolunamaz ise de gayet güzel İran kilimleri ferş edilmiş olmak ve kandilleri ve şamdanları temiz bulundurulmak suretiyle İstanbulca en güzel camilerden addolunabilir.

Mabed-i İslâmiyyede öyle tasvirler falanlar bulunmaması ve güzel bir sadelik içinde Cenabıhakka arz-ı ibâdet edilmesi Miss Haft'ın nazar-ı dikkatini celp eyleyerek meâbidin ol suretle sadeliği protestanlar nezdinde dahi pek ziyade mültezim olduğunu anlattı.

Kremlin haricinde birkaç gün zarfında temaşa eyledikleri mahaller meyanında Donskoy mnastırı ve Simonov manastırı târik-i dünyâ olanların iki mühim mahalleri ise de ne Suphi ve ne de Miss Haft böyle dünyayı ve mâfîhâyı târik göründükleri hâlde dünya ve mâfîhâya cümleden ziyade malik olan riyakârane cemiyetleri sevmediklerinden mezkur manastırları hoşlanmaksızın ziyaret eylediler. Ancak evlâd-ı zinânın talim ve terbiyeleri için Moskova şehri kenarında mevcut olan daire in-

saniyet ve medeniyet nokta-i nazarlarınca pek mühim bir şey olmakla orasını hem ziyaret ve hem de usûl-i idâre ve ahvâl-i dâhiliyyesini tetkik eylediler.

Her sene buraya binlerce evlâd-ı zinâ alınır ki eğer bu daire bulunmayacak olsa validelerinin yüz karası olan bu çocukların hemen kâmilen helâk olacakları ve daha faci bir surette bililtizam helâk edilecekleri bedihî ve aşikârdır. Bu çocuklara hizmet edenlerin yani uzaktan yakından bu piçhaneye mensup olarak o sayede geçinenlerin miktarları yirmi beş bini tecavüz eyliyor.

Dâire-i mezkûreyi idare için pek külliyetli varidat tahsis olunmuştur. Alınan çocuklar bir ay kadar orada bakılıp eğer vücutca sağlam şeyler ise köylerde vücutları nadir olmayan fukara kadınlara ücretle süt validelik etmek üzere çocuklar taksim olunurlar ve vücutca zayıf olanları ise dâire-i mezkûrede müdâvât-ı tıbbiyye ile bakılıp hastalıktan kurtarılmak için lüzumu kadar zaman alıkonulurlar.

Şimdiye kadar tutulmuş olan istatistik cetvelinden anlaşıldığına göre her sene kabul olunan çocuklardan yüzde yirmi beşi delikanlılık zamanlarına vasıl olup yüzde yetmiş beş nispetinde vefat vukua gelmiştir.

Genç kızlar onlara mahsus bir hastahanede dahi etyâma mahsus olan dairesinde talim ve terbiye edilirler.

İşbu piçhanede talim ve terbiye görmüş olan delikanlılar ekseriyet üzere çiftçi olup senevî yüz elli kadarı Moskova mekteb-i sanâyiine verilerek türlü türlü sanatlar tahsil ederler. Her sene iki yüz elli kadarı dahi gurebâ hastahenesinde cerrahlık öğrenmek için çırak verilirler.

Avrupa medeniyet-i cedîdesinin fuhşa açmış olduğu meydan münasebetiyle pek çok genç kızlar henüz gelin olmaksızın valide olduklarından ve doğurdukları çocukları bittabi hiçbir kimseye göstermeyerek gizlice büyütmeye dahi hâl ve vakitleri müsait olmadığından gizlice boğup bir tarafa atmak mecburiyetindedirler.

İmdi âlem-i medeniyet sekenesini böyle mecburi bir katillikten kurtarmak için Avrupa'nın hemen her tarafında evlâd-ı zi-

nâyı terbiyeye mahsus daireler yapılmıştır ki bazı kadınlar çocuklarını birer âlemet-i mahsusa ile bu daireye bırakıp büyüdükten sonra o alâmetler ile yavrularını buldukları dahi olur.

İç kale haricinde ziyaret olunan mahallerce artık sıra birtakım mekâtib-i âliyyeye gelip bunlar meyanında dahi darülfünun ile bir de talim mektebi bilhassa câlibi-i nazar-ı dikkat olmuştur.

Darülfünun 1775 senesinde ve İmparatoriçe Elizabet'in zamân-ı hükûmetinde tesis olunarak elyevm dokuz yüzden ziyade talebe bu dairede ulûm-ı âliyyeyi tahsil ederler.

Darülfününa mahsus olan müzehanede eğerçi tek mütenevvi asar yok ise de ilm-i madeniyyata dair olan nümuneler ekseriyetle Rusya'dan maada mahallerde pek nadir görülür. Bazı meâdini havi oldukları için bir ehemmiyet-i mahsûsasayı haiz olduğu gibi Libergün isminde Almanyalı bir muallimin tertip eylemiş olduğu ilm-i teşrih müzehanesi Avrupa içinde âdeta emsalsiz bir şeydir. Hatta teşrîhât-ı miskroskopiyyeye ait nümuneler bu misillü sair müzehanelerde pek nadir iken burada onların dahi tam takımı vardır.

Hele talim mektebi gayet vasi' bir daire olup burada talim için mevcut olan bir salon bütün dünyanın en büyük salonu olmak şöhretini haizdir. Tavanın yüksekliği on dört metre olup salonun arzı elli üç ve tulü yüz altmış sekiz metredir ki derununda iki alay süvari rahat rahat talim edebilirler. En ziyade dikkat olacak şey bu azim tavanın altında hiçbir direk bulunmadığı hâlde inşa edilebilmiş olmasıdır. Kışın salonun derununda on beş derece hararet peyda edebilmek için yirmiden ziyade büyük sobalar yakılır.

Moskova'nın pek meşhur olan büyük çarşısını şimdiye kadar bizim seyyahlarımız kaç defalar gezip birtakım eşya ve ezcümle Rusya'ya giden seyyahların mutlaka mubayaa etmeleri lâzım gelen sırmalı kemerler ve terliklerden mubayaa eylemiş oldukları cihetle mezkur çarşıyı bir daha sûret-i mahsûsada ziyarete ihtiyaç görmediler.

Gerek Miss Haft ve gerek Suphi Beyin işbu çarşıya dir seyâhat-ı mecmûalarında verdikleri malûmat çarşû-yı mezkûru âdeta İstanbul ve Bağdat çarşıları gibi memâlik-i şarkıyyeye

mahsus çarşılara teşbih eylemişti. Zira bu çarşıda Çin'e varıncaya kadar emtia ve tacir bulunarak bunların her biri dahi kendi dükkânlarını mümkün mertebe kendi memleketlerinin dükkânlarına benzetmeye çalışmış olduklarından ve elbise-i millîyeleri dahi hâlâ üzerlerinde bulunduğundan insan bunların heyet-i umûmiyyesini Avrupa şehirlerinden hiçbirisine kıyas edemez.

Moskova'da iki âdet dahi tiyatro bulunur ve hele Büyük Tiyatro namıyla benam olarak derununda Fransız ve İtalyan ve Rus lisanlarıyla operalar verilen tiyatronun tezyinatı pek ziyade meşhur addolunur ise de bizim seyyahlar için Moskova'nın ziyaret olunacak sair mahallerinin ehemmiyet-i mahsûsa-i fenniye ve târihiyyeleri bu tiyatrolar ile iştigale meydan bırakmamıştı.

Seyyah arkadaşlar şimdiye kadar Rusya payıtaht-ı kadîminin yalnız dahilini seyir ve temaşa etmişlerdi. Bir aralık dahi Moskova haricinde ve etraf ve civarında şâyân-ı temâşâ ve ziyaret olan birkaç mahalli ziyarete başladılar. Bunlar meyanında Moskova'nın cenûb-ı garbiyyesinde ve şehre pek yakın bir mahalde İmparatoriçe Sarayı namıyla benam olan bir sayfiyeye gittiler ki sayfiye-i mezkûre gayet güzel ve müferrih olduktan başka etrafı pek muntazam bahçeler ile muhat olmak ve orada Moskova şehri üzerine doğru güzel bir manzara imtidat ve ittisa eylemek hasebiyle Moskova şehrinin birinci tenezzüh mahallidir. Kapıları umuma dahi açık olup hatta ücret-i duhûliyye falan dahi alınmaz.

Bu mevkie pek uzak olmamak üzere bir de Serçe Tepesi vardır ki ehemmiyet-i târihiyyesi hasebiyle seyyah arkadaşlar orayı da ziyarette gaflet etmediler.

Mezkur tepeye vardıkları zaman Miss Haft dedi ki:

-İşte Napolyon Bonaparte'ın ordusu o kışta kıyamette Litvanya kıt'asını geçtikten sonra buraya geldikleri ve buradan Moskova'nın panoramasını gördükleri zaman tekmil orduya hayret gelerek sanki bir kumanda almışlar gibi birden bire durmuşlar ve "Moskova! Moskova!" diye yaldızlı kubbelerini birbirine göstermeye başlamışlardır.

Hicabi- Ey bu hareketlerinden ne fayda görmüşler?

Suphi- Yüzbinlerce familyalara mâtem-i umûmî tutturmak faydasını görmüşler.

Miss Haft- Hakikat! Şu Napolyon gibi adamların cihana gelmelerinden gelmemeleri elbette hayırlı olurdu.

Bizim üç seyyahın üçü dahi sulh-perest feylosoflar oldukları cihetle Napolyon gibi cihanı bir mezbaha hâline koyan kavkacıları hiç sevmediklerinden orada dahi harb-i umûmî aleyhindeki fikirlerini yekdiğerine şerh eyleyerek harekât-ı cihânîrâneyi bir hayli tayip eylediler.

Petrowski sarayı ile bahçesi dahi Petersburg kapısı denilen kale kapısından bir saat kadar mesafede vaki ise de o sarayı binaca pek de şâyân-ı dikkat bulamadıkları gibi bahçesindeki ağaçların cesâmet-i tabiiyyelerinden başka bahçede dahi bir gûne zinet göremediler. Ancak burası alelâde Rusya'nın en kibar ahalisine mahsus bir nüzhet-gâh olup bahçenin şurasında burasında mevcut olan gazinoları onlar zengin ederler. Ahâd-ı nâs ise ancak büyücek yortu günleri buraya gelip zaman geçirirler.

Petrowki bahçesinin ziyareti bizim seyyahların son ziyareti olup ondan sonra artık Moskova'yı terkle Petersburg'a doğru ilerlemek kaydına düştüler.

Hatta bunun için vakit dahi kaybetmek istemediler. Zira şimdiye kadar birkaç büyük taraflardan ziyaret kâğıdı gelmiş ise de seyyahlar temaşa işleriyle meşgul oldukları için öyle visitélerle iştigal edemediklerinden dolayı mazeretlerini tasdik ettirmişlerdi.

Bundan sonra ise elde o mazeret kalmadığı gibi Petersburg'da görülecek şeyleri gördükten sonra şimal taraflarına ilirlemek için de yaz mevsimine kalmak lâzım geleceğinden öyle visitéler, sohbetler ile vakit geçirmeyip yollarına devama karar verdiler.

Altıncı Kısım

Petersburg

Moskova'dan Petersburg'a azimet için mihmandar bizim seyyahlara bir mahsus vagon teklif eyledi ve bu teklifinde Prenses *** hazretleri tarafından aldığı talîmât-ı mahsûsaya tevfîk-i muâmele eylediğini dahi söyledi ise de Miss Haft eğer kendilerini serbest bırakır ise kendi haklarında bundan büyük hiçbir riayet olamayacağını dermeyan ile Moskova'da bulundukları müddet kendilerine sebk eden hüsn-i hizmet-i fevkalâdesinden dolayı mihmandara gayet iltifatlı bir de teşekkürname verdi.

Petersburg ile Moskova'nın arası şimendifer ile yirmi dört buçuk saat mesafe olup bu mesafeyi birinci sınıfta kat' etmek üzere adam başına on dokuz ruble vermek lâzım gelir. Vakıa bu miktar para bizim yolcuların dahi verebilecekleri bir şey idiyse de Rusya'nın milyon sahibi prensleri ile rekabet ediyorlarmış gibi birinci sınıfa binmek seyyahlığa lâyık olan sadeliğe yakışık almayacağından ve onar ruble verip üçüncü sınıfa binmek dahi biraz ziyadece tenezzül addolunacağından on üçer ruble itasıyla ikinci sınıftan bilet aldılar.

Dünyanın en rahat şimendiferlerinden birisi bu Moskova ve Petersburg şimendiferi addolunsa becadır. Mevkiflerinin yekdiğerine nispetle mesafeleri gayet güzel ayrılıp her mevkifde taam ve istirahat zamanları dahi pek muvafık olmak üzere tertip edilmiş olduğundan öyle Avrupa'nın sair yerlerinde olduğu gibi bir mevkife geldiği zaman "iki dakika tevakkuf!" diye işitilen nidalar yolcuları hemen ayak üzerinde birkaç lokma atıştırmaya mecbur eylemez.

Mevkiflerdeki gazinolar, lokantalar, barakalar ise gayet mükemmel olarak tertip edilmiş olup bunlarda insan her ne aramış olsa bulabilir. Fiyatları dahi o kadar galî değildir.

Bu seyahatte mihmandarın seyyahlara son hizmeti şimendifer memuruna sûret-i mahsûsada icra eylediği tavsiye üzerine

bizim yolcuların bindikleri yere başka yolcular bindirmemekten ibaret oldu.

Artık esnâ-yı râhda hep Moskova'ya ve Rusya'ya dair sözler ile imrâr-ı evkat ve kat'-ı mesâfe edileceği izah ve tafsilden müstağni değil midir?

Miss Haft, Hicabi Beye hitaben demişti ki:

-Avrupa'nın sair payitahtları ile Moskova arasında ne fark olduğunu hükmedemezsiniz. Öyle değil mi?

Hicabi- Evet! Zira sair Avrupa payitahtlarını görmedim.

Miss- Yalnız Moskova'nın değil bilhassa Petersburg'un Avrupa payitahtları ile olan farkını müvazene için düşünmelidir ki Roma, Filoransa, Paris, Londra, Madrit gibi payitahtlar eski kibar demek olup Petersburg ve Moskova ise bunlara nispetle yeni kibar addolunurlar. Oralarda her ne görülürse bir esas metin, bir kaide-i metîne üzerine müesses olup Ruslar ise Asyalılık hâlini atmaya çalıştıkları hâlde tamamıyla atamamışlar ve Avrupalı olmak istedikleri hâlde dahi tamamıyla Avrupalı olamamışlardır.

Hicabi- Fakat Moskova'daki görülen asara nzaran Asya ile Avrupa arasındaki kendilerine mahsus birer meki-i mahsûs tayin eylemişlerdir.

Miss-Eğer bu mevkii tayin edeceklerine kendi Rusluklarını tamamıyla muhafaza etmiş ve terakkiyât-ı vâkıalarını dahi örnek dahilinde yürütmüş olsalardı daha ziyade tabiat sahibi görünürlerdi. İnşallah Avrupa'yı seyahat eylediğiniz zaman görürsünüz ki Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya hep terakkiyat ve teceddüdât-ı medeniyyede bir zannolundukları hâlde bunlardan her birinin kendi reng-i aslîleri asla değişmemiştir. Almanya'da kibarın bile ağlebi henüz çorap yerine ayaklarına tülbent sararlar ki işte eski zamanlarda çarık dolaklarının mazhar-ı terakki olmuş bulunan nevi demektir. Fransa'da eski krallık zamanının hanedanları konaklarına girerseniz kendinizi hemen daha IV. Henri zamanlarında zannedersiniz. Vakıa tahavvülât-ı zamân iktizasınca bunlar bir zaman meç taşımaya bedel şimdi ince ve zarif baston taşırlar ise de hâl ve tavırları hep eski Fransızlardır. İngilizler, İtalyanlar dahi buna makîs.

Ama Ruslar şimal postu üzerine Avrupa zineti koymak ile Avrupa kadar incelmiş addolunamazlar. Kendilerinde her ne yaldız görür isek Alman yaldızı olup onu sıyırdığınız gibi altında koskocaman Kazak çıkar!

Suphi bu sözleri işittiği hâlde hiç bahse karışmazdı. Miss Haft'ın son sözü üzerine dedi ki:

-Hakkınız vardır matmazel! Ama bir milletin mayası seksen doksan milyondan mürekkep olursa onun için bu misillü tenkidattan hiçbir endişe terettüp edemez. Bugün o milyonların onda dokuzu yalnız bir bayrağa tâbidirler. Avrupaca Cermenliğe, Lâtinliğe mensup olan halk ise nice icrâ-yı sagîreye münkasım oldukları gibi bizce İslâmiyete mensup olan halk dahi onlardan daha ziyade münkasımdırlar. Binaenaleyh Rusların Avrupa'yı taklitlerini istihfafa mukabil eğer Avrupa milel-i sâiresi Rusların fikr-i ittihatlarını taklit eylemiş olsalar kendilerini işte o koskocaman Kazaklara raiyye olmaktan belki kurtarabilirlerdi.

Miss Haft'tan başka bir kadın konuşsa idi kendi efkârını şu surette reddedilmiş olmasından dolayı belki canı sıkılır idiyse de Miss Haft herkesin hürriyet-i fikriyyesine riayet eylediği gibi Rusların bu fikr-i cihângîrânelerini zaten nazar-ı muhâkemesinde bittetkik ehemmiyetini de tayin eylemiş olduğundan Suphi Beyin mütalâasını ret değil tasvip eyledi.

Taam için tevakkuf eyledikleri bir iki istasyonda herkes bizim arkadaşlara bir nazar-ı dikkat ile bakarak cür'etleri biraz ziyadece olan yolcular nereden gelip nereye gittiklerini sormaya dahi davranırlar idiyse de gerek Miss Haft ve gerek Suphi Bey bunlara bir tavr-ı bârid ile mukabele ederek dâire-i sohbeti tevsiden ihtiraz ederlerdi.

Moskova'dan kalkan şimendifer katarı Petersburg'a geldiği zaman Prospekt Nevskiy caddesinin müntehâ-yı şarkîsinde vaki istasyonda tevakkuf eder ki Petersburg'un en büyük, en güzel caddesi dahi bu Nevskiy caddesi olmakla Rusya'nın yeni payitahtı mezkur istasyona çıkan yolcuyu birden bire hayretfermâ-yı ukûl olacak bir azametle karşılar.

Üç seyyahın Petersburg'a ilk telâkideki tahassüsât-ı vâkıasını muvazene edebilmek için evvel be evvel zikrolunan yeni

payitahtın bazı ahvâl-i mevkiiyesini karilerimizin nazar-ı dikkatlerine vaz' etmeliyiz:

Petersburg'un tulu dokuz ve arzı sekiz verst olmak üzere plânları tanzim edilmiştir ki bir Rusya versti bir kilometreden fazlaca olmakla eğer üç kilometre ve bir saat itibar olunursa şehr-i mezkurun tulü üç saat veyahut dahi ona karib bir mesafeye kadar imtidat eyler. Zemini dümdüz olmadığından bu hâldeki cesameti yek nazarda fark olunamaz ise de şehrin münkasım olduğu başlıca üç cadde ile bir de nehirler vüs'at-i mezkûreyi ilk nazarda dahi tecessüm ettirebilir.

Şöyle ki:

Şehr-i mezkûrun münkasım bulunduğu on üç mahalleden bahriye nezareti namına mensup olan mahalle ta orta yerde bulunup yine bahriye nezareti namına olan azim bir meydanda üç büyük cadde, üç cihât-ı mütehâlifeye doğru uzanıp gider. Bu caddeler Avrupaca diğer hiçbir payitahta mahsus olamayacak kadar vasi olduktan başka tulleri dahi dört verste'ten ziyade imtidat eder ki bu hâlde şark istasyonuna çıkıp da Prospekt Nevskiy'e doğru bakan bir seyyahın gözleri dört kilometre mesafeye kadar def'aten varıp orada dahi bahriye nezaretini müşahede edince Rusya pâyitaht-ı cedîdi hakkkındaki şu ilk nazar gerçekten kendisini hayrette bırakır. Zira Prospekt Nevskiy caddesi her ne kadar vüs'atçe ve tulca diğer rakipleri bulunan ve Voznesenskiy caddesiyle Gorohovaya caddesine kıyas kabul edilebilir ise de Fransız, İtalyan, Alman, İngiliz misillü Petersburg'ta ne kadar ecnebi varsa cümlesinin içtima eyledikleri yer bu cadde olmakla orası Petersburg'un Beyoğlu'su addolunur ve milel-i mezkûrenin hiç de Rus usûl-i mahsûsasına makîs olamayan gayet vasi ve süslü mağazaları ve enbiye-i zarîfesi ve âmed u şudları bu caddeyi Paris'in Champs-élysées'lerine ve Rivoli'lerine de kıyas olunamayacak kadar müzeyyen ve canlı bir hâle koyar.

Hicabi Bey istasyona çıkıp da badehu şehre girmek için bir arabaya bininceye kadar şöylece etrafa gezdirdiği ilk nazar neticesinde dedi ki:

-Hele Petersburg'a gündüz girmiş olmaklığımız bilhassa memnun olacak bir şeydir.

Suphi- Neden?

-Ya gece girmiş olsaydık şu ilk manzara mümkün olamayacak ve bu Rus pâyitaht-ı cedîdi hakkındaki ilk fikr-i mahsûsum dahi husule gelemeyecekti.

-Bu mevsimlerde ve bahusus bundan sonra Petersburg'a gece girmek kabil olabilir mi ya?

-Kim yahut ne mani olur?

-Tabiat!

-Nasıl tabiat?

-Ya biz buralara asıl niçin geldik? Moskova'nın, Kremlin'ini ve Petersburg'un saraylarını ve kiliselerini görmeye mi geldik?

-Ha! Evet hakkın var. Vakıa onların temaşaları dahi bana acâyib-i tabiiyye temaşası kadar mühim gelmişti. Fakat buraya gece vüruda tabiat nasıl mani oluyormuş?

-Seni ahmak olmuş gibi görüyorum Hicabi! Mayıs evâhirinde değil miyiz? Şurada küre-i arzın 69. arz-ı şimâlîsinde bulunmuyor muyuz?

İlk imtidat nazarı üzerine hakikaten kendisini hayrete kaptırmış olan Hicabi Efendi o kadar dalgın bir hâlde idi ki eğer o gün vagonda Petersburg'un 59. derece-i arz-ı şimâlîde bulunması üzerine bazı ahvâl-i kozmoğrafiyyesinden bahsedilmemiş olsaydı Suphi Beyin şu son sözünün dahi hükmünü anlayamayacaktı.

O gün buna dair edilmiş bulunan bir bahis esnasında Miss Haft'ın kozmoğrafyaca pek de vukûf-ı tâmmı olamama hasebiyle Suphi Bey demişti ki:

-Petersburg şehri kutb-ı şimâlîye işbu takarrübü ile beraber dümdüz bir sahrada bulunarak sath-ı deryâdan dahi yalnız on altı metre kadar mürtefi olmak hasebiyle mevsim-i şitâda şeb-i yelda on dokuz saat kadar uzandığı gibi yaz mevsiminde en uzun günler dahi ol miktar uzanır. Kış havaları dumanlı ve kapalı olursa hemen gündüzün geldiği hiç fark olunamayıp daima gece hâlinde bulunulur zannolunduğu gibi yazın dahi hava açık ve berrak olursa hiç gelmemiş zannolunur. Zira yazın küre-i kamer tamam on sekiz buçuk saat ufkun üst tarafında bulunarak kendi-

sini gösterir. Güneş doğmazdan evvel ve gurup eyledikten sonra dahi şafak ziyası ve akşamın alaca karanlığı üç saatten ziyade imtidat eylediğinden şu hâlde güneş batıp da hemen alaca karanlık basacak iken şark tarafından dahi şafağın ilk ziyaları sönmeye başlar. Binaenaleyh gece ile gündüz yekdiğerine karışır.

İşte Suphi'nin o gün söylemiş olduğu bu söz Hicabi'nin aklına gelerek bu mevsimde Petersburg'a gece girebilmeyi kimin men eylemiş olduğunu anladı ve sükût eyledi.

Miss Haft Petersburg'da dahi bir İngiliz oteline inmeyi yolda arkadaşlarıyla kararlaştırmış olduğundan Nevskiy caddesine pek yakın olarak ikinci derecede bir sokak içinde vaki ve taamı ve yatakları ucuz bir otele inmek için arabaya bindiler.

Petersburg'da biraz muteber yerde ve süslü ve kibar bir hâlde olan otellerin fiyatları gayet pahalı olduğundan Miss Haft gibi izzet-i nefsini aramakla beraber kaide-i tasarrufa da riayetleri olan misafirler böyle ikinci, üçüncü dereceki mahalleri tercihe mecbur olurlar.

Şark istasyonunda Prenses*** tarafından bir memura tesadüf etmemiş olmaları bizim arkdaşların mucib-i istiğrâbı olmuş is de bu istiğrap memnunane bir istiğrap idi. Zira bunların en ziyade arzu eyledikleri şey hürriyet ve ihtiyarlarına malik olmak kaziyyesi olup kendi iradelerinin prenses tarafından tayîn-i hudûd ihtimali en ziyade canlarını sıkacak bir şeydi.

Maahaza Miss Haft'a dedi ki:

-Moskova'dan hareketimizi biz yazmadık. İhtimal ki mihmandar dahi yazmamıştır. İhtimal ki yazmıştır da telgrafı henüz prensese vasıl olmamıştır. Fakat şimdi biz buraya vüsulümüzü kendisine ihbar etmeyecek olursak mugayir-i nezâket bir hâlde bulunmuş oluruz. Hatta küfrân-ı nimet bile addolunur.

Buna Hicabi Bey Almancayı İngilizce gibi söyleyerek ve içine biraz da Fransızca katarak şu cevabı verdi:

-Öyle ya! Prensesin tavsiyesi sayesinde Moskova şehrini o kadar güzel gezdik, temaşa eyledik ki bizden evvel hiçbir seyyah bu kadar mükemmel temaşa edememiştir. Petersburg'da dahi bu istifademizi temin eder isek akilâne bir hareket etmiş

oluruz.

Suphi- Benim kendi reyime kalacak olsa ben bilkülliye âzâd-ı ser bulunmak isterim. Ama mademki ekseriyet sizin tarafdadır her neye karar verirseniz ben de ittiba ederim.

Miss Haft çantasından bir vizite kâğıdı çıkardı. Ve üzerine sakin oldukları otelin sokağını ve numarasını yazdıktan sonra bir zarfa koydu ise de zarfı yapıştırmaksızın otelin bir adamına teslim eyledi.

Zarfın üzerinde Prensesin yalnız ismi yazılı olduğundan mahall-i ikameti muayyen olmadıktan sonra kendisinin hangi sarayda sakin olduğu bilinemeyeceği uşak tarafında mülâhaza yollu dermeyan edilince Miss Haft dedi ki:

-Şu yakında bir grande düşes vefat etmiş. Hangi sarayda vefat etti.

-Kış sarayında!

-Öyle ise bu mektubu oraya götürüp kapıcıya bırakırsanız kâfidir.

Seyyahlar o geceyi yalnız istirahatle imrar için erkenden odalarına çekildiler.

Ertesi günü Miss Haft salonda arkadaşlarının yanına geldiği zaman yol elbisesini şehir elbisesine tebdil etmiş göründü.

Vakıa şehir elbisesi denilen şey dahi öyle büyük payitahtların büyük ve güzel kadınlarında görülen süse asla makîs olamaz idiyse de her hâlde seyyah Miss Haft ile mukim Miss Haft arasında pek büyük bir fark olmakla hemen ömrünün o gününe kadar kadınların süslerine hiçbir lâhza-i dikkat fırlatmamış olan Suphi Bey kadının bu sadece süsüne pek büyük dikkkatte bulundu.

Bu dikkati Miss Haft dahi fark eyledi. Dedi ki:

-Tuvaletimi nasıl buluyorsunuz Mösyö Suphi?

-Pek mükemmel Miss! Âdeta Petersburg kıymet-sencânı sizi böyle süslü görürler ise zannederim ki tasdîât-ı âşıkaneleriyle sizi bîzar ederler.

Şu iki sözden ibaret bulunan cevap içindeki kıskançlık eserini Miss Haft anlayarak buna yalnız bir tebessüm ve bir de ba-

kış ile cevap verdi ki bunların manası her hâlde Suphi'ye istirahat ve itminan tavsiyesinden ibaretti.

Şifahen dahi Miss Haft dedi ki:

-Bazı kibarca yerlere çıkabilecek kadar süs dahi size tavsiye ederim.

Hicabi- Buna ben de lüzum görürüm.

Suphi-Petersburg'a süs satmaya mı geldik?

Miss- Zaten Petersburg'un şıkları kadar süslenmek bizim iktidarımız dahilinde midir? Fakat kaplı kalın palTular ile prensesin ve bahusus yanında bulunacak zevatın huzurlarına da çıkılamaz ya?

Son mülâhazada bir bakış daha vardı ki bu bakış nev-ummâ göz süzmeye dahi şibih olarak her hâlde bir rica, bir istirham müeddasını eda ederdi.

Suphi artık inat ve ısrar etmedi. Otelden bir delil alarak refiki ile beraber derhal çarşıya çıktı.

Arkadaşlarının gaybubetleri üzerinden yarım saat mürur etmeksizin otelin uşağı salon kapısını açarak bir ziyaretçinin vürudunu ismiyle haber vermek üzere iken ziyaretçi buna hacet bırakmayarak uşağı takiben içeriye girdi.

Miss Haft hemen yerinden fırlayıp gelen zatı istikbale koştu. Zira gelen ziyaretçi bizzat Prenses*** hazretleri idi.

-Hoş geldiniz Miss! Niçin bu kadar geç kaldınız? Bahusus vürudunuzdan niçin daha evvel haberdar olmadım.

-En evvel âsâr-ı lütfunuza teşekkür etmeye müsaade buyurunuz prenses! Sayenizde Moskova'yı o kadar güzel temaşa eyledik ki işte asıl sebeb-i teehhurumuz budur.

-Benim Osmanlı dostlarım neredeler? Yoksa bîvefalık ederek sizi yalnız mı bıraktılar? Fakat ümit etmem!

-Hiç o adamlardan bîvefalık ümit olunur mu? Bana öyle melek gibi iki arkdaş tavsiye etmenize dahi sûret-i mahsûsada tekrar teşekkür ederim.

-O kadar melek gibi olsalardı daha neşeli olabilirlerdi. Serbaz prensesin bu mütalâası Miss Haft'ın çehresinde bir reng-i lâtîf-i mahcûbiyet peyda eylediyse de bunu fark etmeye prenses

için meydan kalmadı. Zira o anda salonun kapısı açılarak Suphi ile Hicabi içeriye girdiler.

Bunlar prensesi görünce hemen hulûsa bir tavr-ı riyâkârane ile müsâraat eyledikleri gibi prenses dahi bir tavr-ı işvebâzâne ile seyyahları istikbal için yerinden fırlamak vaz'ını gösterdi.

Suphi-Ne büyük inayet! Bizzat ziyaretiniz şerefiyle de müşerref olalım!

Hicabi- Prospekt Nevskiy'den araba ile geçtiğinizi görmüştüm prenses!

Prenses- Hoş geldiniz dostlarım. Öyle ise Hicabi Bey beni daha ziyade seviyormuş! O! Tuvaletiniz bir seyyah tuvaleti değil âdeta bir salon-ı zarîf kıyafeti!

Miss- Şimdi böyle oldu.

Prenses- Vay olmayacak mıydı?

Miss- Suphi Beye kalsa idi olmayacaktı.

Prenses-Maşallah maşallah! Memnun oldum. İşte böyle olmalı. Miss Haft hazretleri siz emretmeli ve siz dahi onun emirlerine itaat göstermelisiniz!

Prensesin bu sözü pek manidardı. Zira bir kadının bir erkeğe hükmedebilmesi her hâlde her zamana mahsus olamadığından şöyle bir mütalâa evvelce Miss Haft'ı pempelendirmiş olan mütalâadan daha mühimce addolunur.

Fakat prenses için bu sözün ehemmiyeti o kadar büyük değildi. Hatta şunu da ilâve eyledi ki:

-Nasıl? Miss Haft bari size konyağa rağbet etmeyi de öğretti mi?

Suphi- Kendileri dahi onun cahilidirler.

Prenses-Acayip!

Diye Miss Haft'ın yüzüne bakınca Miss cevaben dedi ki:

-Vakıa ben dahi biranın falanın cahiliyim prenses! İngiliz olduğum hâlde bu cehaletim istiğrap olunur ama ....

Dört ahbabın dördü dahi oturdular.

Burada prensesi dahi cümle-i ehibbâdan addedişimize istiğrap olunmamalıdır. Rus zadegânı bir adama iltifat etmeye ka-

rar verdikten sonra kendileri ne kadar büyük ve mukabillerinde bulunan adam ne kadar küçük olursa olsun âdeta hâlce ve rütbece müsavi ahbap olmak derecelerine kadar tevazu gösterirler.

Bundan sonra prenses kendisinden ayrıldıkları günden beri sûret-i seyâhatleri hakkında seyyahlardan bazı istizahâta girişti ise de asıl maksadı seyahata dair malûmat almak olmayıp belki Miss Haft'ın Osmanlı seyyahlarıyla lâübaliyane muamelâtı ne dereceye vardırmış olduğunu anlamak idi.

Prensesin bu maksadını Miss Haft pek de farkedemeyerek Moskova şehrinin ve bahusus Kremlin'de gördükleri âsâr-ı acîbenin medh ü senâsına bir safvet-i mahsûsa ile girişmiş ise de Suphi Bey şeytan prensesin maksadını anlamakla gerek kendilerinin ve gerek Miss Haft'ın muhafaza-i şân u iffetlerine kendisi himmetle prensesin tevriyeli suallerine hep o yolda mukabelelerde bulunarak nihayet Miss Haft'ın kendilerine bir seyahat refiki hem de muazzez bir refik olmaktan başka hiçbir şey olmadığını prensese güzelce tefhim eyledi.

Gariptir ki prenses bu tefhimâttan pek ziyade memnun ve mutmain göründü. Eğer hariçten bir ehl-i dikkat bu hâli tetkit etseydi prensesin bu iki seyyahtan birisine ve belki ikisine de âşık olarak mücerret bir sevk-i hasedle şu tecessüste bulunduğunu hükme kadar varabilirdi.

Prensesin ziyareti bir saatten ziyade imtidat eyledi. Nihayet kalkıp giderken dedi ki:

-Sizi ziyarete bu suretle müsaraat edişimde bir maksadım daha vardı ki onu da şimdi söyleyeyim. Bu ziyaretle sizi iâde-i ziyrete mecbur eyledim. O hâlde bir gün hem de pek uzatmamak şartıyla şu yakınlarda bir gün kış sarayına gelerek bana iaâde-i ziyâret edersiniz. Değil mi Miss? Değil mi efendiler? Ben o gün sizi bir kuşluk taamına da davet ederim.

Miss-Bittabi ide-i ziyâret borcumuzdur.

Suphi- Bu borcu kendimize şeref dahi addederiz.

Prenses- Bir de Petersburg'un bazı mahallerine girmek için bazı devâir-i hükûmetten sûret-i mahsûsada istihsâl-i müsâade etmek lâzım gelir. Fakat buraca dahi maiyetinize bir mihmandar tayin edersek hiçbir külfete duçar olmaksızın her tarafı ge-

zersiniz.

Hicabi- Bu lütfunuz dahi cümlemizi minnettar eder.

Prenses- Benim asıl arzu eylediğim şey sizi Petersburg'un kibar âleminde dolaştırmak idiyse de bunun için hem mevsim hem de grande düşes hazretleri için tutulan yas tamamıyla meydan açamıyor. Malûmunuzdur ki veyahut malûmunuz olmalıdır ki bizim Petersburg'un en neşeli zamanı kış mevsimidir. Burada mevsim-i bahâr hemen yoktur. İşte birkaç gündür başlamış olan sıcaklar defaten mevsim-i sayfı getirmişlerdir. Bu mevsimde herkes sayfiyelerine çekilir. Burada yalnız kibarın değil en fakir bir adamın dahi elbette bir sayfiye kulubeciği olsun vardır. Maahaza yine gidilecek ahbaptan büsbütün mahrum dahi değiliz.

Suphi- Prenses! Bizim vaktimizi yalnız bu misillü ziyaretler ile imrar ettirmeseniz pek memnun olurduk. Rusya'nın kibar takımından nümune olmak üzere zât-ı efhâmileri gibi bir prenses görmek kâfi değil midir?

Ziyaretin ibtidasından beri prensesin aralıkta bir kere Miss Haft'ı kızartmaktan hali kalmayan bazı sözlerine mukabil Suphi'nin şu sözü taşı gediğine o kadar lâtif bir surette koymak demek oldu ki bunu Miss Haft da prenses de tamamıyla anladılar.

Fakat prenses öyle Miss Haft gibi çocuk değildi. Kadınlığın mertebe-i kemâline ve biraz da daha öte tarafına varmış ve Rus prensesi olmak için Katerina'dan miras olan etvara kuvvet-i tâmme vermiş olduğundan Suphi'nin şu sözüne mukabil hicabından kızacaracağına bilhâkis bunu bir zarafet adderek ve hatta pek de beğenerek demişti ki:

-Hakkımdaki hüsn-i teveccühünüze teşekkürler ederim. Şu kadar ki benât-i nev'ime gayretkeş olmak tabiî bulunduğu gibi bilhassa hemşehrilerim olan Rus nisvanına gayretkeş olmak daha ziyade tabiîdir. Eğer Rusya'da hep benim gibi kırk yaşında kadınlar vardır itikadıyla ...

Suphi ve Hicabi ve Haft- Estağfirullah..

Prenses-....itikadıyla buradan gidecek olursanız bunu şan saymam. Bizim zadegân takımının hüsün ve melâhatları haki-

katen kemâl-i dikkatle yakından görülmeye şayandır. Avrupa'nın sair hiçbir tarafına kıyas bile kabul etmez.

Suphi- Bazı kitaplarda tafsilâtını okumuştum. Kafkas ve Gürcistan'ın bütün hayâlât-ı evvelîni işgal eden hüsün ve cemalleriyle Almanya'nın dahi bütün hayâlât-ı âhirîni işgal eden hüsün ve cemalleri burada Petersburg'ta telâki ve içtima ederek Petersburg cemalini vücuda getirmiştir ki burada o lâtif kürkler içinde muhafaza edilen nazik vücutlar hakikaten Avrupa'nın hiçbir tarafında bulunamazlar.

Prenses- Bakınız bakınız! Suphi Bey ne kadar galant (kadınlara fevka'l-had râgıb) olmuş! Bu tavrı yolda hiç görmemiştik. Galiba Petersburg'un teneffüs etmeye başladığınız havası sizi dahi....

Suphi- Ancak zât-ı devletinizde işte o Petersburg dilberlerinin en mükemmellerinden birisi olduğunuz cihetle bizim için sizi görmek ve lütfunuzun derecâtını takdir etmek kâfidir. Rusya kibarının misafirperverliklerini, mihman-nüvazlıklarını dünyanının her tarafına işaa eylemek boynumuzun borcu olmuştur.

Gariptir ki prensesin sözü meyanında "bu tavrı yolda hiç görmemiştim" sözü Miss Haft'ın çehresinde büyük bir beşaşet emmareleri peyda eylemişti. Suphi'nin Rus prensesine soğuk veyahut sıcak bir tavır göstermiş olmasından Miss Haft 'a ne tesir hâsıl olabilir ki râgıbane ve müştakane bir tavır göstermemesinden böyle bir beşaşet husule gelsin?

Elhasıl prenses yerinden kalktığı hâlde dahi ayak üzerinde bir hayli söz cereyan eyleyerek seyyahların kendisine iâde-i ziyâretleri vaadını kuvvetleştirdikten sonra gayet nazikâne bir suretle resm-i vedı bilifa çıktı gitti.

Prenses gittikten sonra bizim üç arkadaşlar kuşluk taamına oturup sofradaki sözleri ise hep Rusya kibaâr-ı nisvânının yabancılar hakkındaki misafirperverliklerine ve mihman-nüvazîlerine dairdi.

Vakıa Miss Haft gibi bir genç ve afif kadın yanında bu misillü mebâhis-i nisvâniyyeyi uzatıp izah etmek muvâfık-ı edeb düşmez ise de Miss Haft Osmanlı seyyahlarında gördüğü safvet ve iffet üzerine kendilerine o kadar teslimiyet göstermiş, o ka-

dar müsaade vermişti ki Petersburg kibarının mesâil-i nisvâniyyesini erkeklere söyletmekten daha fazla bir serbestî-i sâfiyâne olmak üzere kendisi izah etmekten dahi geri durmamıştı.

Miss Haft'ın verdiği izahatı biz burada birkaç kelime ile ihtisar edebiliriz. Diyebiliriz ki:

Vakıa Rus kibâr-ı nisvânı pek misafirperver, pek mihmannüvazdırlar. Şu kadar ki buraya gelen misafirler yirmi iki yaşından yukarı olmamalıdırlar. Birkaç gün kalmak için de gelmeyip epeyce bir zaman Petersburg'da kalmak için gelmelidirler. Eğer bir sefarethaneye mensup memur veyahut güzel üniformalı bir zabit olurlar ise daha ziyade nüvâziş-i mühimmât-perverîye mazhar olurlar. Hem de bu mazhariyet öyle enzâr-ı ağyârdan içtinap ve lisân-ı avâmdan ihtiraz suretiyle olmaz. Nüvâziş-i serbestâne suretinde Avrupa'nın hiçbir payitahtı maziden hiçbir zamanda Petersburg'a benzememiş olduğu gibi hâlâ dahi benzemez, istikbalen dahi benzemeyecektir.

Yine bugün bizim üç refik Petersburg'un heyet-i umumiyyesini def'aten görüp badehu ziyaret ve temaşa olunacak mahalleri birer birer gezmeye ve bunun için dahi hemen sofradan kalktıkları gibi arabaya binerek yola çıkmaya karar verdiler.

Filvaki kararlarını derhal mevki-i icrâya koydular.

Şöyle ki:

Oturdukları otelden Nevskiy caddesine çıktıkları zaman zaten bu caddenin müntehâ-yı şarkîsinden otele kadar olan mesafeyi görmüş bulundukları cihetle garp tarafına teveccüh eylediler. Ta bahriye nezareti meydanına kadar geldiler ki Petersburg'un en başlı caddeleri olan üç büyük cadde bu meydanda içtima ederler.

Bahriye dairesini şöylece haricen bir gözden geçirdikten sonra ve Nevskiy Prospekt denilen caddeyi tutup bunun dört kilometre imtidat eyleyen mesafesini kat' eyledikten sonra arka caddelerden Gorohovaya denilen büyük caddenin müntehasına gelerek o caddeden dahi bahriye nezareti meydanına kadar geldiler.

Şu hâlde seyyahların kat' eyledikleri mesafe dört saatten ziyade imtidat eylemiş ise de bu seyahat ile Petersburg üzerinde

ilk nazarları hâsıl olmuştu.

Hakikat! Avrupa üzerinde gerek tabiaten ve gerek sun'an en güzel şehirlerden birisi dahi Petersburg olduğuna şüphe yoktur. Hatta tabiat bu mevki için Ladoga gölü ile büyük ve küçük Neva ve kezalik büyük ve küçük Nevaka nehirlerinden ve bir de Finlandiya körfezinin Kronştadt koyundan başka bir şey tedarik etmeyip hatta nehirlerden getirmiş oldukları kumlar üzerinde temel tutturulup binalar vücuda getirmek dahi bir emr-i düşvâr iken Büyük Petro gibi muannit bir adamın himmet-i musırrânesiyle elyevm Petersburg o kadar güzel bir şehir olmuştur ki nehrin vücuda getirdikleri adalar ve her nehir üzerinde müteaddit köprülerin (ki mikdâr-ı umûmîsi yüz otuz yedidir) bu odaları karalara ve yekdiğerlerine raptedişleri ve geniş caddeler ve metin rıhtımlar ve bunlar üzerindeki ali binalar ne Venedik şehrine kıyas kabul ederler ne de Londra ve Paris'e!

1703 senesinden evvel burası âdeta bir bataklıktan ibaret olup tiz vakitte umum Rusya Devletinin payitahtı burası olacağı ve burada beş altı yüz bin nüfus içtima edeceği hayal ve hatıralara bile gelmezdi.

Büyük Petro'nun böyle temel tutmaz bir bataklık üzerine yeniden koca bir payitaht kurmasındaki hikmet-i siyâsiyye pek çok ukalanın zihnini yormuş bir şeydir. Fakat bu hikmetin hulâsası o zamana kadar bahr-i Baltık'ın hemen mâlik-i mücerredi bulunan İsveçliye galebesinden sonra kezalik o zamana kadar hemen işlek sevâhil-i bahriyyeden ve emince limanlardan mahrum gibi bir hâlde bulunan Rusya için bahr-i Baltık'a bir mahrec-i emin ve daim vücuda getirmek kaziyyesinden ibaret bulunduğu müttefikun aleyhtir.

Petersburg'un târih-i tesîsi ve binasındaki tafsilâttan anlaşıldığına göre Büyük Petro yalnız Rus kavminden değil Finland ve Kafkas ve Tatar ve Kazak ve hatta Kalmuk akvamından bile Petersburg'a celb ve cem eylediği amelenin miktarını bir milyondan ziyadeye iblâğ eyleyerek bu amele için inşa olunan kuleler ve barakalar oraya hemen def'aten şimdiki Petersburg'dan daha cesim fakat esassız ve gayr-ı muntazam bir şehr-i azîm suretini vermişti. Amele-i mezkûre evvel- be-evvel hisarın temelini atıp ondan sonra ahşaptan bir kilise vücuda getirmiş ve üçüncü dere-

cede olmak üzere dahi Petersburg mevki-i kumandanına mahsus olan daireyi inşa eylemiştir.

İşbu kale ve kilise ve kumandan dairesi Petersburg'un ilk binaları olup onları müteakip Neva nehrinin munsabında vaki Ristisari nam diğer mevkie Kronştadt unvanıyla diğer bir kale daha inşa ettirmiştir ki Petersburg'un kilidi mesabesindedir.

Ondan sonra Büyük Petro ve Rusya üserâsını azim ormanlardan külliyetli kereste kat'ıyla yeni payitahta nakletmeye mecbur eyleyip her kim burada bir bina inşa eyleyecek olursa kerestesini gayet ucuz tedarik ettirdiği gibi istediği yerden istediği kadar arsayı dahi meccanen verirdi. Fakat böyle bataklık ve sıhhat ve selâmet hevesi meşkûk ve belki de fenalıkla meşhur bir yerde ümit edildiği kadar ahali toplanamadı. Toplanan ahali dahi etraf ve civarın aciz köylülerden ibaret olup bunlar ise şuraya buraya inşa eyledikleri ahşap haneler ile Petersburg'a bir kurâ-yı müctemie suretini verdiler.

Nihayet Büyük Petro ne kadar Rus asilzadegânı varsa cümlesini Petersburg'da birer bina inşasına mecbur eylediği gibi muahharan bu mecburiyeti Rusya'nın büyük tacirleri ile sanatkârnına dahi bittamim hatta Rusya'nın memâlik-i sâiresinde hiçbir kimsenin kârgîr bina inşa edememesine dair bir emr-i cedîd daha ilân eyleyip kârgîr binada oturmak hevesinde bulunanların ancak Petersburg'da inşa edebilmelerini şart ittihaz etti.

İşte bunun üzerine kendisi dahi hükûmet-i imparatoriyye devâir-i merkeziyyesini Petersburg'a nakil ile elyvem kış sarayı denilen binâ-yı azîmi ve kütüphâne-i impatarorî ve borsa ve akademiya ve darulfünun ve sanâyi-i nefîse devâirini inşa eyledikten ve yeniden kanallar küşadıyla ve rıhtımlar inşasıyla nehirlere birer mecrâ-yı muayyen vücuda getirip batak yerleri doldurduktan sonra Petersburg hakikaten yeni bir payitaht suretini alarak Petro dahi vefatından mukaddem bir şehr-i cedîd vücuda getirdim diyebildi.

İşbu malûmat-ı târihiyye bizim üç seyyahın musahabe yollu ceryan eyleyen muhavereleri meyanında teâtî-i malûmât suretiyle dermeyan edilmiş ve hatta ellerinde bulunan rehber-i seyyâhîn kitaplarında münderic malûmât-ı istatistikiyye dahi gözden geçirilmiştir.

Malûmat-ı mezkûreden müsteban olduğuna göre Petersburg'da o zaman altı yüz bine karip nüfus sakin olup ebniye-i meşhûresi dahi 147 Ortodoks kilisesi ile yirmi kadar mezâhib-i sâire-i Nasrâniyyeye mensup sair kiliselerden ve on bâb-ı sarây ve on altı bâb-ı hastahâne ve melce-i mesâkînden ve yirmi yedisi kârgîr olmak üzere 137-kıt'a köprüden ibaret olup sunûf-ı ahâliye mahsus haneleri mikdarı dahi on altı binden ziyade olduğu nlaşıldı.

Ertesi gün Prenses *** dan bir tezkirede o akşam için kendileri kış sarayında bir akşam taamına davet edilseler kabul edilip edilmeyeceği sual edilmekle rüfeka-yı selâse bilmüzakere ve ittifak-ârâ ile Fransızca olarak şu cevabı yazdılar:

"Prenses hazretleri! Hakkımızda ibraz buyurulan âsâr-ı lütufkârî ve mihmn-perverî bizi ol kadar minnettar eyliyor ki elhak teşekkürünü nasıl ifa edebilmek hayretinde bulunuyoruz. İşbu mürüvvet-i mihmaân-nüvâzi bittabi taraf-ı efhâmîlerinden takdim edileceğimiz zevât-ı sâire dahi bulunacağından eğer Petersburg'da göreceğimiz mihman-nüvazlığa mukabil terbiye ve nezaketin tayin eylediği vezâif-i şükür-güzârîyi dahi bizim ifa etmekliğimiz lâzım gelirse Rusya pâyitaht-ı cedîdini eski payitaht olan Moskova'ya kadar mükemmel bir surette ziyaret ve temaşa ve tetkik edebilmekten kalacağımıza daha şimdiden şüphe ediyoruz. Binaenaleyh bize bir hafta kadar olsun müsaade buyurursanız payitahtı gezip bir seyyâh-ı müdekkikin icra edebileceği tetkikatı velevki bir dereceye kadar olsun ifadan sonra burada bakıyye-i müddet ikametimizi mahza tertip ve tensik buyuracağınız bir surette imrar etmeyi vaat eyleriz".

Bu mektubu prensese gönderdikleri zaman tamam kuşluk taamı vakti idi. Mektup gittikten sonra kendileri henüz kuşluk taamı sofrasından kalkmamışlar idi ki sarâ-yı impataroî tarafından bir yüzbaşı yaver geldiği kendilerine haber verildi.

Seyyahlar yaveri hüsn-i telâkiye müsaraat eylediler.

Rusya'da zabitanın ağlebi zadegândan olup bilhassa sarâ-yı imparatorî maiyetinde bulunan yaverlerin kâffesi kibardan oldukları cihetle Petersburg içinde istedikleri yeri ziyaret için delâlette bulunmak üzere memur edilen bu yüzbaşıyı Moskova'daki mihmandara kıyas eylemek değildi.

Şu hâl Miss Haft'ı epeyce bîzar eylediği gibi kâfir prenses Miss Haft'ın maiyetine memur eyleyeceği yaveri en genç ve en güzellerden intihap eylemiş olmak hasebiyle bu dahi ahvâl-i malûmesinden naşi bîçare Suphi Beyi hemen yeis derecesine karip bir surette bîzar eylemiştir.

"Keşki tesadüf bizi şu prensesle buldurmamış olsa idi de her ne kadar biraz nakısca temaşa eder idiysek de kendi kendimize hür olarak gezip yürüse idik" mülâhazası gerek Miss Haft'ın ve gerek Suphi Beyin zihinlerinden geçti. Şu kadar ki her ikisi başka başka bir nokta-i nazardan olmak üzere bu mülâhazalarda bulunmuşlardı.

Yalnız Hicabi Bey, prenses tarafından gördüğü âsâr-ı mihmân-nüvâzîye ziyadesiyle memnun olarak mumaileyha ile vukubulan tesadüfü bahtiyarlıkları iktizasından addeylerdi.

Gelen yaver için en genç ve en güzellerinden demiştik. Hakikat lepiska saçlı ve fîruze gözlü Ruslar meyanında on dokuz yirmi yaşlarında o kadar ter ü taze zabitler vardır ki bunlar inadına gibi bir suretle o kadar da şık giyinirler ki böyle bir vücudun nasıl kıyılıp da top ve tüfek tanesine hedef olmak için asker edildiğine insan istiğrap eyler.

Yaver efendinin gençliği, güzelliği, süsü, zarafeti Miss Haft'a nasıl bir tesir eylediğini bilemeyiz. Zaten bu kadında teessürât-ı nisvâniyye emmaresi addolunabilecek hiçbir hâl ve tavır dahi görememiş olduğumuz derkârdır. Şu kadar ki bir kadının daha nazik olan mini mini Moskofcuğun gösterdiği etvâr-ı nâzikâneye mukabele-i bi'l-misilde bulunmak yalnız Miss Haft için değil bizim Osmanlı seyyahları için dahi kabil olamadığından yaver efendiyi Miss cenaplarının büyük bir nezaket ve zarafet ve iltifat ile kabul etmesine mütenasip Suphi ve Hicabi beyler dahi fevka'l-had muâmele-i nâzikânede bulunmuşlar ise de doğrusu ya Miss Haft hakkındaki hissiyât-ı muhibbânesine biraz da hissiyât-ı hasûdânesi karışmaya başlayan Suphi Bey âdeta rakîb-i menfûruna muâmele-i dostânede bulunmak gibi müellim bir suretle bu nezaketi göstermişti.

O gün yaver efendi ile verilen karar iktizasınca ertesi günden bed' ile Petersburg'u devr ve iktiza eden yerleri temaşa edeceklerdi. Binaenaleyh genç yaver yerlere kadar eğilerek Miss

Haft'a resm-i vedâı ifa eylediği gibi rakipleri bulunan seyyahlara dahi yine yerlere kadar eğilmek suretiyle el vererek çıktı gitti.

Yaver gittikten sonra üç seyyah o gün dahi kendi kendilerine bir gezinti yapmak istediler. Petersburgça en ziyade şâyân-ı seyr ve temâşâ olan yer şehrin tamam vasatında kâin bahriye nezareti meydanı olduğundan yavaş yavaş oraya kadar vardılar.

Hicabi Bey ön tarafta uzaktan bir şey görmüş gibi davranarak dedi ki:

-Şu taş üzerine binmiş tunçtan atlı kim oluyormuş?

Miss Haft- Ha! Büyük Petro'nun heykeli.

Suphi- Hazır geldik ya oraya kadar gidip bu şehrin banisini temaşa etmiş olursak ilk vazifemizi ifa etmiş oluruz.

Hicabi- Odessa'da Richelieu'nun heykelini ziyaret ettiğimiz gibi değil mi?

Üçü birden heykelin yanına vardılar ki bu heykel Büyük Petro'nun ilk vücuda getirdiği ebniye-i cesîmin ihatasından müteşekkil meydanın orta yerindedir.

Suphi- Acaba bu heykeli kim yapmıştır?

Miss Haft- İşte altında yazılı ya! Birinci Petro'ya hediye olmak üzere İkinci Katerina yapmış.

Suphi- Hayır hayır! Yapan üstadı soruyorum.

O aralık edip ve terbiyeli bir Rus bunların şu muhaveresini işitmekle yanlarına sokularak yabancı ve seyyah olduklarını ilk istifsarıyla anladıktan sonra dedi ki:

-Bendeniz müze memurlarındanım. Âsâr-ı atîkaya bilhassa şehrimizin asarına dair epeyce tetkikatım vardır. Kabul buyurursanız Büyük Petro'nun heykeline dair size malûmat vereyim.

Bu zatın Fransızca olarak söylediği şu söz hakikaten pek safi ve musahhah bir Fransızca olduğu gibi hâl ve tavrı dahi öyle ehemmiyetsiz bir adam olmadığını gösterdiğinden arz eylediği malûmatı gerek Miss Haft ve gerek refikleri kemâl-i minnetle kabul eylediler.

Bu aralık şunu da haber verelim ki Rusların ahvali bu misillü munasebetlerde İngilizlere asla kıyas kabul etmezler.

Ayniyle İstanbulumuzda olduğu gibi Ruslarda dahi hiç tanımadıkları adamların sohbetlerine karışarak derhal ahbap olmak lâubaliliği vardır.

Müze memuru Büyük Petro'nun heykeli hakkında hulâsaten şu malûmatı verdi. Dedi ki:

-Bu heykeli imal ve isağa eyleyen zat Falconet isminde bir Fransız heykeltıraştır. Heykelin mevzu olduğu şu yekpare granit taşın tulü bizim ölçüler ile 7 sajendir ki metre hesabıyla on beş metre kadar eder. Bir kere merak edip bir desimetre müka'ab granit taşını tarttım ve bu taşın mesâhe-i hacmiyyesi ile nispet ederek sıkletinin bir milyon beş yüz bin kilogramdan aşağı olmadığını buldum. Yalnız bir dal parçası addolunabilecek olan bu taşı şuraya getirip koyabilmek bile epeyce bir eser addolunur. Fakat hayfa ki bu taşı fena tıraş etmişler. Keşke gayr-ı muntazam bir hâlde konulsa idi elbette daha iyi olurdu. Büyük Petro'nun heykeli ile bindiği at yirmi iki bin kilogram tunç ile ısağa olunmuştur. Hatta şahlanmış olan atın statue ile binnisbe merkez sıkletini buldurabilmek için at heykeli derununa dahi beş bin kilogram dökme demir arıtılıp akıtılmıştır.

Suphi- Heykel İkinci Katerina zamanında yapılmış olduğuna göre acaba çehresi Büyük Petro'nun çehresine müşabih düşürülmüş müdür?

Müze müdürü- Tamamı tamamına müşabihtir. Zira Petro vefat eylediği zaman sûret-i mahsûsada alçı ile yüzünün kalıbı çıkarılmış ve bu heykelin kafası dahi o alçı kalıptan yapılan diğer kalıp içine dökülmüştür.

Seyyahlar müze müdürünün verdiği şu izahata teşekkür eylediler.

Hakikat bu heykel pek manidar bir suretle tasvir olunmuştur. Petro'nun kıyafeti nim âsâr-ı kadîme kıyafetiyle nim Rus kıyafetinden mahlût bir hâlde olup buna verilen manaya göre Rus cinsi meyanında bu zatın ricâl-i kadîme meşahiri derecesinde mühim olduğu murat edilmiştir.

Başına defne dalından bir taç konulmuştur ki alâmet-i zafer olmakla Petro'nun sahib-kıranlığına delâlet eder. Bindiği at dört nala davranmış olarak sol eliyle dizginleri tuttuğu hâlde

sağ elini ileriye doğru uzatmıştır ki bu hâlde tavrı ya tehdit veyahut himayeyi andırır bir tavırdır. Heyet-i umûmiyyesi her hâlde kendisinin bir askere kumanda etmek üzere olduğunu gösterir.

Atın ayakları altında azim bir hayye vardır ki at işbu hayyeyi ayaklarıyla ezmektedir. Bu da Petro'nun akılca tefevvuku dahi fevka'l-ukûl olduğuna delâlet eylermiş.

O gün bahriye nezareti meydanının şâyân-ı temâşâ olan her cihetine başvurduktan sonra her defasında Petro'nun heykeli yanına tekrar gelerek kemâl-i dikkatle bu zatın nasiyesini muayene ederlerdi.

Suphi Bey hikmette en büyük bir mebhas olmak üzere insanların çehresindeki tavır ve suretten ahlâkını da keşfe yol aramak bahsini dahi haylice tetkik eylemiş bulunduğundan Büyük Petro'nun çehresi ile ahvâl-i târihiyyesini tatbik ve mukayese yolunda Miss Haft ile uzun uzadıya bir bahse girişti. Hatta bu bahis akşam otele avdet eyledikleri zaman sofrada dahi teceddüt etmiştir.

Sûret-i muhâverelerini aynen kaydetmek tatvîl-i kelâmı mucip olacağından hulâsasını şu veçhile haber verelim. Şöyle ki: Miss Haft Büyük Petro'yu cihangirlik hususunda yalnız Timurlenklere, Cengizlere, Napolyonlara kıyas ile iktifa etmek istediği hâlde Suphi Bey bu zatı öyle tahrîb-i âlemle mütelezziz bir cihangir olmak üzere telâkki edemeyip belki perakende ve perişan bir millet anasırını cem ve tevhit eyleyerek teceddüdât-ı asriyyeye muvafık olacak bir surette yeniden teşkil etmiş bir müceddit olmak üzere isbat eyledi.

Büyük Petro'nun ettiği muharebata gelince kırk elli milyon nüfustan mürekkep teb'asının Karadeniz ve bahr-i Baltık misillü mehâric-i ticâret olan sevahilden mahrum olarak Rusya çölleri gibi barınılması müşkül yerlerde muhat ve mahpus kalması tabîat-ı maslahata mugayir düşeceğinden mücerret millet-i mezkûrenin seyl-i terakkiyât-ı ticâriyye ve sanâiyyesine birer mecra ve munsab-ı hakîkî açmak için bahr-i Baltık ve bahr-i siyâh sahillerine kadar tevsî-i hudûda kalkıştığını ve Kafkas misillü bazı vilâyetlere istilâsı dahi münbit ve mahsüldar yerlere ihtiyâc-ı hakikîsinden neşet eylediğini dermeyan etmiştir.

Büyük Petro'nun vasiyetnamesi Suphi Bey nazarında sonradan uydurulmuş bir şey olup muahharan Ruslarda görülen cihangirlik efkârı ise mikdâr-ı umûmîsi yüz milyona takarrüp eyleyen bir Islav cinsi için tabiî olduğunu ve millet-i merkûmeyi müsteid olduğu şu cihangirlikten men için iltizam olunacak tedabir evvel-be-evvel Lehistan'ı himaye ve idame etmek iken Avusturya ve Prusya gibi Rus istilâsına ilk hedef olacak olan iki devlet birkaç eyalet tamaıyla Lehistan'ı mahvederler ise artık Rus cihangirliğinden dolayı Islav cinsini değil kendi kendilerini tayip eylemek evlâ olacağını hükmeylemişti.

Miss Haft, Suphi'nin işbu muhâkeme-i siyâsiyyesine itirazla Rus terakkiyatının bir hedefi dahi Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye olduğunu bir aralık dermeyan edince Suphi demişti ki:

-Devlet-i Aliyye hakkında böyle haksız muahezeleri yalnız evvel değil şimdi dahi görüyoruz. Avrupa fünûn-ı sâirede terakki ettiği kadar hikmet-i siyâsiyyede dahi terakki etmiş olsaydı Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye hakkındaki efkâr ve mütalâasını elbette tebdil ve tahvil eylerdi. Osmanlı Devleti bu hakikat-ı siyasiyyeyi tamam vakit ve zamanında keşf ve tahkik etmiş ve Kırım hanlarıyla Lehistan Devletini bu hakîkat-ı siyâsiyye üzerine himaye etmiştir. Çi faide ki Avusturya ve Prusya siyasiyyunu bu harekette Devlet-i Aliyyeyi teyit etmemişlerdir. Binaenaleyh Büyük Petro'yu Cengizler gibi, Napolyonlar gibi tahrîb-i âleme çıkmış bir cihangir addetmekten ise işte heykelinde görüldüğü veçhile cümlenin akıl ve hikmet addeylediği hayye-i mefrûzayı esb-i galibiyetine pamal ettirmiş bir akıl addetmelidir. Ona Deli Petro demek cinnet-i hakîkiyye ne olduğunu bilmemek demektir. Ben milliyet-i siyâsiyyem hasebiyle Büyük Petro'nun düşmanı olmalıyım ve hem de düşmanıyım. Fakat bir düşmanın meziyetini inkâr etmek onun aleyhine medâr-ı galebe olamaz ki bu haksızlığı irtikâb edeyim. Bilâkis düşmanı istihfaf yine onun galibiyetini temin eder.

Genç yaver ile verilen kadar iktizasınca ertesi sabah Petersburg'un mabed-i meşhûresinden başlayarak seyir ve temaşaya çıktılar. En evvel uğradıkları kilise Kazan Meryemine mensup olan mabettir ki Prospekt Nevskiy denilen caddede va-

kidir ve Petersburg'un baş kilisesi dahi budur.

Mezkur kilisenin Kazan Meryemine nispeti 1579 senesinde Kazan'dan Moskova'ya nakledilip oradan dahi 1821 senesinde Petersburg'a getirilmiş olan bir Hz. Meryem tasviri bu kiliseye konulmuş olmasından neşet eylemiştir. Tasvîr-i mezkûr hakkında bütün Rusların bir hürmet-i mahsûsası vardır.

Mezkur kilise Roma'da vaki meşhur Saint Petros kilisesinin kapısı olarak inşa edilmiş bulunup önünde elli altı sütunu havi bir sütunluğu vardır ki her sütun on buçuk metre tulünde yekpare granit taşlardan tıraş edilmiş ve bu taşlar ta Finlandiya cibalinden getirilmiştir.

Rusya Devleti bu kilisenin tezyinât-ı dâhiliyyesi bütün Avrupa kiliselerine faik olmak davasıyla her gûna fedakârlığı göze aldırmış bulunduğundan hakikat Avrupa'nın birçok kiliselerine tefevvuk ettirmiştir. Tesâvîr-i mukaddesenin çerçeveleri ve zeminleri hep gümüş ve altın olup ezcümle mihrap önündeki tasvîr-i kebîrin zemini 1636 kg. sîm-i hâlis ile vücuda getirilmiştir.

Bu resmin temaşası esnasında bizim seyyahların maiyetinde bulunan genç yaver dedi ki:

-Bu kadar gümüşü hediye eden Kazaklardır. Hem de 1813 ve 1814 muharebelerinde bulunmuş olan Kazak alaylarıdır.

Kilise derununda kubbenin mak'adı gibi bir vaziyetle yekpare somakiden mamul azim dört sütun bulunup onun mihrap cihetinde dahi kiliselerde tesâvîr-i mukaddesenin başlarını ihata etmiş görünen nur suretleri gibi bir zînet-i nev-ummâ zuhûr-ı şafakı andırır ve bunun orta yerinde dahi Rusça nâm- Hudâ elmas ile işlenerek nakşedilmiş görünür.

Tasvirler önünde gece ve gündüz yanan kandillerin kâffesi sarı yakut ve zümrüt ve elmas ile murassa olup kıymetçe bu taşlar ancak tâc-ı imparatorîdeki taşlar ile mukayese edilebilir.

Kilisenin şu yoldaki zinetleri Avrupa'nın sair mabedinde dahi görüldüğünden bunları acayipten addetmemek mümkün idiyse de Rusya kiliselerine bir nevi sûret-i askeriyye vermiş olması memâlik-i sâirede tesadüf olunamayan acayiptendir. Ezcümle bu kiliselere birçok bayraklar ve silâhlar makam-ı zî-

nette talik olunmuşlardır ki bu hâlde kilisenin içerisi bir kışla veyahut edevat-ı atîka-i harbiyye müzehanesi suretini alır.

Mareşal David ile Prens Demkul nam kumandanların bastonları âsâr-ı mezkûre meyanında en ziyade mazhar-ı ihtirâm olanlardan madut bulunup Ruslar tarafından fethedilmiş bulunan birçok kalelerin anahtarları olmak üzere büyük büyük birçok anahtarlar dahi bazı tesâvirin altına asılmışlardır.

Kilise-yi mezkûru ziyaretten sonra seyyahlar Saint Petros ve Saint Pavlov namlarına mensup olan mabede gittiler ki bu kilise Büyük Petro'nun inşâ-kerdesi olan kale derununda bulunduğu hâlde kubbesi gayet yüksek olmak ve kubbenin alemi mesabesinde olan bir salip gayet cesim bir meleğin eline verilerek cümlesi altın mutalla bulunmak hasebiyle parıltısı pek uzak yerlere kadar eser-i mezkûru teşhir eyler.

Bu kilisenin binasına Büyük Petro başlamış ise de hitamı ancak ipmaratoriçe Anna zamanında müyesser olabilmiştir.

Haricen kubbesindeki alemden başka tezyinata müteallik bir şeyi havi olmayıp fakat dahili âdeta enzâr-ı dikkati hayrette bırakacak kadar müzeyyendir. Bu kilisenin derununda dahi yüzlerce bayraklar vardır ki bunlar meyanında Acem ve Osmanlı ve İsveç ve Prusya ve Fransız bayrakları görüldüğü gibi Büyük Napolyon zamanında Rusların Paris'e girmiş olduklarına delâlet etmek üzere güya Paris kalesinin anahtarı addolunan bir de anahtar görülür.

Fakat kilise dahilindeki anahtarlar yalnız bu bir tekten ibaret değildirler. O zaman Rusya asâkiri hangi hükûmetin hangi şehir ve kasabasına girmiş iseler cümlesini fethetmiş sayarak her biri için dahi birer anahtar tahayyülüyle kiliseyi çilingir dükkânına çevirmişlerdir.

Petersburg şehrinin tesisinden beri Rus hanedanından ne kadar prens gelmiş geçmiş ise yalnız İkinci Petro'dan maadası hep bu kilise dahilinde metfundurlar. İkinci Petro Moskova'da metfundur.

Bizzim seyyahlar kilise-i mezkûru temaşa ettikleri sırada derununda vaki olduğu kaleyi dahi gezmişlerdir ki kale-yi mezkûre gayet havaleli burçlardan ve tabyalardan ibaret ola-

rak yüz kıt'a topu havi ve üç bin nefer asâkir-i müstahfazanın zîr-i hıfz u idâresinde bulunur.

Kale-i mezkûre şimdiki hâlde Petersburg'un müdafaası için âdeta hiçbir işe yaramaz ise de işbu top ve asker orasının bir mevki-i askeriyye olduğunu ispat için konulmuş bulunduğu gibi mahall-i mezkûr politika müttehimlerine mahbes dahi ittihaz edilmiş olduğundan esbâb-ı müdâfaasının şu derece-i mükemmeliyeti ihtimal ki dehşet ve heybetini arttırmak için tensip edilmiş bulunmalıdır. Öyle olur olmaz seyyahlar bu kaleyi seyir ve ziyaret edemeyerek yalnız kiliseyi ziyaretle iktifaya mecbur olurlar. Kaleyi gezmek ise erkân-ı harbiyye idaresinde sûret-i mahsûsada ruhsatname istihsaline vabeste olup ancak Miss Haft ile refikleri sarâ-yı imparatorîden tayin olunmuş bir yâver-i mahsûs refakatiyle gezdiklerinden işbu istihsâl-i ruhsat külfetinden vareste idiler.

Rusya Devletinin darphanesi dahi bu kale derununda bulunmakla her ne kadar akşam olmuş ise de onu dahi görmeksizin avdet etmediler. Darphane-i imparatorî Avrupa'nın en büyük darphanelerinden birisi olup ondan mukaddem dahi Rusya Devleti kaç nevi sikke ve madalya darp eylemiş ise cümlesinin nümuneleri burada mevcuttur. Fakat gerek bunları ve gerek âlât ve edevatı uzun uzadıya temaşa ve tetkik için vakit olmadığından seyyahlar darphâne-i mezkûru pek mütehassir bir ziyaretle iktifa eylemişlerdir.

O akşam üç refik arasında güzeran eyleyen muhaverenin en büyük ciheti kiliselerin birer esliha anbarı suretine konulmuş olması hakkında beyân-ı istiğrâba müteallik idi.

Miss Haft dedi ki:

-Ruslar mutlaka her şeyde kendilerine mahsus bir tarz icadını merak edinmişler. Cenâb-ı Yesu "Kılıçla oynayanın ölümü kılıçtan olur" dediği hâlde bunlar Hz. Yesu'a mensup olan bir ibadet evini darü'l-harbe döndürmüşler.

Ferdası günü üç seyyah genç yaver dahi beraberlerinde olduğu hâlde Petersburg ebniye-i âliyyesinin mecmaı demek olan bahriye nezareti meydanına giderek Saint İsak kilisesini seyir ve temaşa eylediler.

Eser-i mezkûrun mimarı meşhur Monfran olup mevkii bataklık bulunmak hasebiyle bazı mahallerine gayet cesim kazıklar çakılmak lâzım geldiğinden yalnız temel masrafı beş milyon franga baliğ olmuştur.

Binasında kırmızı granit taşı ve mermer ile tunçtan başka bir şey istimal olunmamıştır. Öyle ince nakış ve mahkûkattan azade ve sade olup fakat gayet mükellef kornişler ve muazzam kapılar bu binaya pek ziyade heybet vermektedir.

Kilisenin biçimi şekl-i salîbden olup dört tarafında vaki dört kapıya birer merdiven inşa edilmiştir ki her kademesi binanın cesametiyle mütenasip arz ve tulda olduğu hâlde yekpare birer mermerden teşkil olunmuştur.

Bu kilise her ne kadar Petersburg'un resmen baş kilisesi değil ise de eğer bu ser-amedlik cesamet ve zinetle hasıl olacak olsa Saint İsak kilisesinin baş kilise itibar edilmesi lüzumunu herkes defaten teslim eder.

Kilise-yi mezkûr Büyük Petro'nun 1710 sene-i milâdiyyesinde ahşaptan bina eylediği kilisenin yerine yapılmıştır.

Kilisenin içine girdikleri zaman gördükleri dahilî sütunların her biri yirmibeşer metre irtifaında yekpare kırmızı granitten mamul olup bunların kürsüleri ile tepeleri dökme tunçtandırlar. Azim kubbesi otuz adet sütun üzerine mebnidir ki her biri bakır kaplı olarak işbu bakır levhaların üzeri dahi yaldızlıdır. Kubbenin tepesindeki salip safi altından olup işbu büyük kubbeden maada diğer dört küçük kubbe vardır ki büyük kubbenin cesametini nazarlarda bir kat daha büyültecek birer vaziyetle bina edilmişlerdir. Dahilen duvarları ve sath-ı zemîni hep mozayik ile düşünüp tezyin edilmiştir.

Seyyahlar şu beyan eylediğimiz tafsilâtı reyü'l-ayn müşahede ve temaşadan sonra büyük kubbenin etrafındaki gezinti mahalline kadar çıktılar ki Petersburg'un en yüksek mevkiinden birisi dahi burası olup oradan şehrin hey'et-i umûmiyyesi üzerine medd-i nazar mümkündür.

Seyyahlar işbu kubbe gezintisini dairen-mâdâr dönerek Rusya pâyitaht-ı cedîdini tezyin eyleyen kiliseleri, sarayları, kanalları, adaları, bahçeleri birer birer temaşa eylemişlerdi.

Hatta garp cihetine geldikleri zaman kuvve-i basarca sairlerine faik olan Hicabi Bey uzaktan uzağa bahr-i Baltık'ın Finlandiya körfezi kısmını dahi gördü ki bu cihetten eşia'a-i enzâr-ı Kronştadt tersanesinin öte tarafına kadar imtidat eyleyebilirdi.

Bu kiliseyi dahi temaşa eyleyip de bahriye nezareti meydanına tekrar geldikten sonra Prospekt Nevskiy cihetine tevecc üh eden Suphi Beye dedi ki:

-Bu caddeye Nevskiy namı verilmesinin hikmetini henüz anlayamadık.

Yaver- Eğer caddenin müntehâ-yı şarkîsine kadar gitmek zahmetini alırsanız Nevskiy namına mensup olan kiliseyi dahi temaşa etmekle beraber bu nam hakkında size bazı mertebe malûmat dahi verebiliriz.

Miss Haft-Zaten bir iki defa bu caddeyi boylamış isek de bu defa bir tedkîk-i mahsûs için tekrara dahi rıza gösteririz.

Dördü iki arabaya münkasım bulunan temaşacılar Nevskiy caddesinin müntehâ-yı şarkîsine kadar vardıktan sonra "Saint Aleksandr Nevskiy kilisesine girdiler ki bu dahi cesametçe Avrupa'nın birçok meâbid-i cesîmesine faik ve Rusların nazarında bilhassa muazzez ve mukaddes bir kilisedir.

Kilisenin temaşası esnasında yaver tarafından verilen malûmattan müsteban olduğuna göre şimdiki hâlde kilise nazarında azizlerden madut olan Aleksandr Nevskiy, Büyük Petro zamanında serdarlık suretiyle hizmet-i askeriyyede bulunmuş bir prens olup İsveçliler ile Litvanyalılar aleyhine kazandığı galebâttan naşi Büyük Petro ve mumaileyhin namını teyiden bu kiliseyi bina eylemiş olduğu gibi muahharan Rus kilisesi Aleksandr Nevskiy'i azizler idâdına dahi ithal etmiştir.

Şu malûmatı aldıktan sonra Miss Haft demişti ki:

-Rusya'da azizler asker yahut askerler aziz olduktan sonra kiliseler derunlarını dahi bayraklar, silâhlar ile müzeyyen görmek mucib-i istiğrâb olmamalıdır.

Bu söz genç yaverin biraz canını sıkmış ise de pek muhik bir söz olmakla beraber bir kadına ve bahusus Miss Haft gibi genç, güzel, edip ve zarif bir kadına itiraz etmeyi edep ve terbiyesine muvafık bulmadığından yalnız kadına bilmukabele bir tebessüm

ile iktifa eylemişti.

Saint Aleksandr Nevskiy'e bir "mabet" namını vermekten ziyade bir "meâbid-i müctemia" namını vermek müreccah görülür. Zira mahall-i mezkûr azim bir duvarın ihata eylediği vasi bir kıt'a-i arziyye üzerinde birkaç ibadethane ile ulûm-ı mezhebiyye akademiyası vesair bazı mekâtipten ve birtakım dahi güzel bahçelerden müteşekkil olup meâbid-i mevcûdenin en meşhuru dahi ekanim-i selâse namına mensup olan mabettir. Bu ibadethanenin mermerleri o cins madenin en makbul nevinden olmak üzre kemâl-i külfet ve masârif ile ta İtalya'dan getirilmiştir.

Saint Aleksandr Nevskiy'nin mezarı safi gümüşten mamul olup etrafındaki şamdanlar ve kandiller dahi hep gümüştendirler ki umumunun miktarı 1400 kg'a takarrüp eder.

Burada on bin cilt kütüb-i müzehhebeyi havi bir kütüphane mevcut olup en çoğu henüz el yazısı hâlinde bulunan kütüb-i nâdire-i kadîmedendirler.

Saint Aleksanr Nevskiy'de bir hazîne-i mahsûsa vardır ki hakikaten acâyib-i âlemden addolunsa sezadır. Mezkur hazinede vaktiyle İran tarafından hedâyâ suretiyle gönderilmiş inciler, pirinç gibi birkaç sandık doldurduktan maada kilise edevatından madut olarak buhurdan ve kâse ve kandil ve şamdan gibi birçok dahi âsâr-ı atîka bulunup bunların kâffesi altın ve gümüşten mamul ve ağlebi envâ-ı mücevherât ile murassadırlar.

Saint Aleksandr Nevskiy'nin istimal eylediği salip burada mahfuz olduğu gibi bir de adîce yatak görülür ki Büyük Petro o yatağın üzerinde teslîm-i rûh eylemiştir.

Bahçeler meyanında ve meâbid derununda birçok mezarlar görülür. Bunların kimler oldukları yaverden sual olundukta cevaben dedi ki:

-Petersburg kibar ahalisinden vefat edenler kendilerini bu mahalle defin ettirmeyi hayât-ı ebediyyeleri için bir medâr-ı selâmet ve iftihâr ederler.

Saint Aleksandr Nevskiy'nin bahçeleri, setleri ve tezyînât-ı tabiiyyesi bizim seyyahları ol kadar müstefit eyledi ki akşama kadar zamanlarını hep bu mahalli gezmek suretiyle imrar eylediler. Hîn-i avdette yine Prospekt Nevskiy üzerinde vaki kato-

lik kilisesini dahi ziyaret ettiler ki Leh ve Almanlardan teretttüp ve tecemmu etmiş olan ve Dominicains tarikine salik bulunan rahipler idaresinde olup Brolin namında bir Rus mimarının tersimiyle vücuda getirilmiş gayet zarif bir binadır.

O gün seyir ve temaşaya işbu Katolik kilisesiyle nihayet verildi. Akşam olup da ikâmetgâhlarına avdet eyledikleri zaman Prenses*** tarafından gelmiş bir mektup buldular ki tercüme-i meâli şundan ibaretti:

"Size teklif etmiş olduğum ziyafetin Petersburg temaşasından sonra kabulü hakkındaki verdiğiniz vaat teehhur ettikçe dûçâr-ı tasdîaât oluyorum. Zatınızı ve gerek Osmanlı refiklerinizi görmek için sarayca bazı zevat külli yevmin beni tazyik ediyorlar. Bahuşus ki Petersburg'un âsâr-ı acîbesinden addolunmak lâzım gelen kış sarayını ziyaret dahi sizin gibi seyyahlar için vücûb derecesinde olup burayı seyir ve temaşa şûrâ-yı devletten bir müsâade-i mahsûsa istihsaline vabeste bulunduğu hâlde teklif olunan ziyafeti kabulünüz sizi bu külfetten de kurtaracağını dermeyan eyliyorlar. Tazyîkat-ı vâkıaya mukavemet edemediğimden tarafınızdan bilvekâlet yarın için bir kuşluk taamına muvafakat cevabı verdim. Şüphe etmem ki benim verdiğim vaat sizin vaadınız olacak ve bu akşam yaveriniz avdet ederken bana yazacağınız iki satırda bu hareketim muaheze değil tahsin buyurulacaktır".

Refiklerin cümlesinde bir hayret!

İçlerinde en evvel sükûtu ihlâl eyleyen Hicabi Bey oldu. Dedi ki:

-Prensesi tekzip eylemek bizce terbiye ve nezakete asla muvafık düşmez.

Suphi- (Homurdanmak nevinden olarak) Fakat prensesin istibdadına gerden-dâde-i meskenet olmak dahi...

Miss Haft-Nisvâniyetime hürmeten benim reyimden çıkmayacağınızı bilirim.

Suphi- Şüphesiz.

Miss Haft- Öyle ise işte ben cevap yazıyorum. Siz de okuyunuz.

Miss Haft'ın Fransızca olarak yazdığı kelimatı Osmanlı re-

fikleri kelimetün ba'de kelimetin gözleriyle ber-vechi-i âtî okumaya başladılar.

"Verdiğiniz cevâb-ı muvâfakat üçümüz tarafından dahi maa't-teşekkür tasdik olundu yarın iktiza eden saatte huzûr-ı devletinizde isbât-ı vücûda can atacağız".

Hicabi Bey bittabi sesini çıkaramadı ise de hâl ve tavrı bu davete icabetten adem-i memnûniyetini sarahaten ilân eyliyordu.

O akşam cümlece taam edildikten sonra Miss Haft Londra'da bir ihtiyar halasına mektup yazacağından bahisle odasına çekildi.

Şimdiye kadar yalnız arkadaşlarıyla sûret-i refakatini gördüğümüz hâlde husîsiyet-i ahvâline ve tahassüsât-ı kalbiyyesine henüz vâkıf olmadığımız bu kadın hakkında fikr-i cüst u cû acaba Londra'ya ne yazacaktır diye bizi bir meraka düşürmez mi?

Bu merak bizim için biraz baîdce olsa bile Suphi Bey için pek tabiî idi. Lâkin hâll-i merâkın yolu var mıdır?

Bir kere Miss Haft mektubunu İngilizce yazacak. Velev ki Fransızca yazsın kendi odasında ve âlem-i husûsiyeti içinde yazacağı bir safha üzerine nazar-ı cüst u cû vasıl olabilir mi?

Bir aralık bu hatıralar Suphi Beyin kalbini epeyce mütehassis eylemişti. Lâkin hâll-i merâka kat'iyyen yol bulunamamak hasebiyle yeis ve nevmîdîsi bittabi merakına galebe eylemişti.

Bu ciltte cem etmekte bulunduğumuz vukuatın muharriri olmak hasebiyle deriz ki Suphi Beyin şu merakı pek beca idi. Hatta ekser ahvalde asarı görülmekte bulunan mülhemiyyet-i kalb-i beşer kaziyyesi bu defa dahi müsellemiyyetini ispat eylemekte idi. Zira Miss Haft'ın halasına yazdığı mektupta en ziyade iştigal eylediği şey refikleri bulnan Osmanlı seyyahları ve onlardan dahi bilhassa Suphi Bey olup Suphi eğer bu mektubu görse idi kendisince kaç defalar muhalâttan addolunmuş bulunan ne kadar tatlı hayallerin ayn-ı hakayıkından ibaret olduğunu görecek ve anlayacaktı.

Bu izahatımız üzerine Miss Haft'ın yazdığını görmek me-

rakı bittabi karilerimizde dahi kuvvet bulmuştur. Öyle ise İngilizce olarak yazmış olduğu mektubun Türkçeye tercümesini buraya dercedelim ki Suphi ve Hicabi beylerin vâkıf olmamış bulundukları hafâyâya biz vâkıf olarak hakîkat-i hâlde Miss Haft'ın onlardan daha mükemmel bir surette karilerimiz ile beraber biz refaket etmiş bulunalım.

Miss Haft'ın tercüme-i mektûbu:

"Azizim Halacığım!

Odessa'dan size yazmış olduğum mektupta Osmanlılık âlemi hakkında peyda eylemiş olduğum hissiyatı uzun uzadıya yazmıştım. Meğer İstanbul'daki tetkikatım pek nakısmış. Bir şeyi güzelce tetkik edebilmek için mutlaka o şeyin zıddı ile mukayese etmeli imiş. Bu da Türklerin bir darb-ı meseli hükmünden ibaret olup bu âli cenap milletin, bu hakim ümmetin âdeta her şeyi doğru olduğu gibi şu darb-ı meselleri dahi doğru değil midir?

Avrupa'dan ilk çıkıp da İstanbul'a gelenler güya bir barbaristan içine giriyorlarmış gibi bir his ile gelirler. Fakat İstanbul'a geldikleri anda kendilerini Beyoğlu veyahut Büyükdere veya Adalar ve Kadıköyü gibi yalnız namları esâmî-i şarkıyyeden ibaret birer Avrupa beldesi içinde bulundukları hâlde asıl Osmanlıları pencereleri önünden gelip geçerken görüp bunlar hakkındaki malûmatı dahi yine hep Avrupalı lisanından işitirler.

Eğer benim kadar bîtaraf, benim kadar munsıf iseler Avrupalıların lisanından bed huy, tünd meşrep, Hristiyanların düşmanı, gayr-ı kabil-i ıslah velhasıl cihandan vücutları izale edilmek lâzım ve lâ-büd olmak üzere istima eyledikleri Osmanlıların ahad-ı nâsı yine kendi hemşehrileri bulunan yerli Hristiyanlar ile karındaş gibi kol kola güle oynaya sokaktan geçtiklerini ve kuvvet ve zorca boğaları yerlere sermeye muktedir bulunan bir Türkün insan beli kalınlığından odunları bir iki kg demirden yapılmış ağır baltalar ile parça parça etmesinden insanın âdeta ürkeceği geldiği hâlde kestiği odunların yongalarını toplayan bir genç besleme kızcağız kendisine bir söz söylediği zaman kemâl-i rifk ve mülâyemetle bilmukabele istediği hizmetlerini ifa için kendi işini tehir eylemek derecesinde lütf

ile muamele eylediğini dikkat gözü ile görürler de işte o munsıflar Osmanlılar hakkındaki mesmuatıyla müşahedatının farklarını arayarak hakîkat-ı ahvâli anlamak için kulaklarına değil mahza gözlerine inanırlar.

Ben İstanbul'da kendimi bu munsıflardan bulmuş olmakla bahtiyardım. Fakat İstanbul'da bir buçuk ay müddet ikametim esnasında hiçbir defa bir Osmanlı familyasını ziyarete yol bulamadım. Bazı Hristiyan Avrupalı familyalar nezdinde birkaç terbiyeli Türk gördüm ise de bunlar dahi tamamıyla Avrupa terbiyesini almış olduklarından onları da ben Osmanlı addedemedim.

Şu hâlde Osmanlıları bizim müzelerde gördüğümüz tasvir ve heyetlerden anlamaya çalışmak ile İstanbul'da görmek arasında ne fark olabilir?

Odessa'ya geldiğim zaman ise henüz Osmanlılık âleminden pek de harice çıkmamış olduğum gibi henüz Rusluk âlemine dahi tamamıyla girmemiş bulunduğum hâlde Osmanlılık ile Rusluk arasında ve bilâhere Osmanlılık ile Avrupalılık mabeyninde olan farkları daha güzel görmeye başladım.

Şöyle bir teşbih yapsam bilmem efkârımı güzelce anlatabilir miyim?

Odessa'ya çıktığımız zaman birtakım Avrupa üniformaları görürsünüz. Hatta şapkalar, pullar, sırmalar, numaralar falanlar Avrupa üniformalarından dahi pek çoğuna faiktirler. Ancak bu üniformaların içindeki vücutları dahi Avrupalı zannederseniz hata edersiniz. İstanbul'da ise öyle Avrupa üniforması görmezsiniz. Bir Türk askerinin şalvarından Avrupa'nın dört askerine pantolon olur. Lâkin bu barbar üniformanın içindeki vücutları Odessa'da gördüğünüz vücutlara değil Avrupa'da gördüğünüz vücutlara dahi kıyas edemezsiniz.

Türk tünddür. Ancak bunun manası müdahin ve riyakâr ve zevzek değildir demektir. Türkün sözü sert ve yüzü gülmez. Bu dahi Türkün fuhş-engîzâne tebessümleri olmayıp iffet-i merdâneden mütevellit hicap ve vekarı var demektir. Bizim Avrupalılar ise kisve ve kıyafete bakıp adama bakmadıkları gibi şayet adama baksalar dahi onun yalnız dışına bakarak içine bakmazlar. Dışı lostralı olsun da içi ne kadar müşevveş ve

mülevves bulunursa bulunsun yine o adama "poli" derler ki manası dahi Osmanlıca "lostralı" demekten başka bir şey değildir.

Odessa'ya ilk çıktığım gün gümrük memurunun gayet güler bir yüz ile sanki bir gümrük kaçağı muayeneye memur imiş gibi bana sıklet-bahş-ı hücûm olması ile bir de İstanbul'da bir gümrük memurunun gayet tünd bir çehre ile "bu kadının bir seyyah olduğu apaşikâre görülür. Nafile çantasını falanını dağıtıp da rahatsız etmeyiniz!" manasında olduğunu hâl ve tavrından anladığım bir söz ile beni doğruca Galata iskelesine çıkmakta serbest bırakması arasındaki farkı güzelce takdir buyurmalısınız!

Avrupa'da bir cellat elleri eldivenli ve boğazı boyun bağılı olduğu hâlde "Mahkum efendi! İfâ-yı vazîfe etmekliğime müsaade buyurunuz!" diye mütebessimen mahkûmun huzuruna gelir. Türklerde ise bir adamı en büyük tehlikeden kurtaran ve hayatbahş eden bir Türk şu hizmetinden dolayı iftihar ve iğtirara dair tebessümler şöyle dursun vekarına asla halel getirmediği hâlde minnettarını bir "uğurlar olsun!" ile yoluna gönderir.

Ama diyeceksiniz ki "Odessa'da bir gümrük memuruna darıldığın için bu yolda beyân-ı efkâr ediyorsun?"

Hayır halacığım! Rusya'da iki Osmanlıya tesadüf ederek Osmanlılığı pek yakından olmak üzere onlar yüzünden tahkik ve tetkik eyledim de netîce-i tedkîkatım İstanbul'daki hissiyatımı teyit eylediği için şu yolda beyân-ı efkâr eyliyorum.

Bu Osmanlılardan Suphi Bey isminde olan bir tanesi Fransızcayı ve Hicabi Bey isminde olan diğeri Almancayı âdeta mükemmel olarak öğrendikten maada Avrupa fünununda dahi behre-i kâmile peyda eylemişler ise de kendileri Avrupalı olmamışlardır. Halis ve safi Osmanlı olmak hâlinde kalmışlardır.

Avrupalı ile Osmanlılın arasındaki farkı muvazene edebilmek için size bu iki zatı sûret-i mahsûsada tavsiye eylerim.

Halacığım! Otuzar yaşında iki erkek farzediniz ki benim gibi bir genç kız yanında aylarca zaman geçiriyorlar. Ama bu aylarca zamanı bir familya arasında, bir hane içinde geçirmiyorlar. Deryalar kadar vasi ve deryalardan daha müthiş ve vahşi Moskof çöllerinde "talika" tabir olunur dar bir araba içinde diz

dize oturmaktan bed' ile konak yerlerinde dahi hemen birlikte bir odada yatıp kalkmak suretiyle imrâr-ı evkat eyliyorlar. Bu hâlde zikrolunan iki erkeğin benim nezdimde iki kadından hiç farkı görülmez ise ne buyurursunuz.

Hatta terbiyesi ahval ve meziyyât-ı nisvâniyyeye pek de muvafık olmayan iki kadın bulunabilir ki şöyle bir yerde onların refakati bence mucib-i sıklet ve belki de müstelzim-i mahcûbiyyet olabilir. Bu iki adam ise hüsn-i terbiyece olur olmaz kadınlara dahi makîs değildir.

Ama diyebilirsiniz ki "Bunlar havâss-ı recûliyyeden bilkülliye mahrum oldukları veyahut seni hissiyât-ı merdâneyi inbisata götürmeye müstait olabilecek bir kadın görmedikleri veyahut seni hiç de beğenmedikleri için yanında bu kadar kayıtsız bulunuyorlar".

Öyle de değil halacığım!

Bunlardan Hicabi Bey evli barklı, çoluk çocuk sahibi bir adam olmakla ihtimal ki kalbinde olan hissiyat yalnız bir sevdâ-yı âile-perverîden ibaret olarak beni o sevdadan hariç addedebilsin.

Ama diğeri yani Suphi Bey hiç teehhül etmemiş olduğu gibi bazı ahval ve ifadatından anlaşıldığına göre kalbine şimdiye kadar hiçbir kadının heva ve hevesi de girmemiştir.

İşte bu zatın bana bazı bazı mütehassirane bakışları ve kendi eline elim dokunacak olsa elektriklenmiş gibi titreyişleri ve nihayet günden güne sararıp soluşu ve hele bu ahvâl-i mahsûsası arttıkça benim hakkımdaki gayret-i himâyekârânesinin dahi arttıkça artışı bana alenen ve bedaheten ispat eylediler ki Suphi bana fevkalâde âşık dahi olmuştur.

Şimdi mektubun şu fıkrasına gelince mutlaka kendi kendinize dersiniz ki: Haft artık seyahatnamesini bir muhabbetnameye benzetmek istiyor".

Bir seyahatnamede biraz da muhabbetname çeşnisi bulunursa fena mı olur?

Fakat bu seyahat romanında veyahut roman seyahatnamesinde Miss Haft denilen matmazele muhabbet eden âşık efendinin hissiyat ve harekât-ı âşıkanesi hakkında bazı izahat al-

malısınız.

Bu zatın benimle telâkisinde nasıl sararıp solduğunu anlattım. Fakat hissiyât-ı âşıkane âdeta her mesamından fışkırıp çıktığı hâlde acaba ağzından bir kelime çıkıp da kalbinde mahfuz olan sırrı bana tevdi eyledi mi?

Heyhat!

Evvel benim için gayet muvafık bir yol refiki idi. Şimdi ise bana müştak bir peder-i sâdık, bir birader olmak arzusunda bulunduğunu her hâl ve her hareketi ispat eylediği hâlde yine azim bir ihtiraz, azim bir hicap bu himâyet-i müşfiknesinde dahi ekseriye tereddütlerini mucip oluyor.

Suphi Bey yerinde eğer bir Avrupalı olsa acaba şimdiye kadar beni refakatta devamdan istifaya mecbur edecek bin türlü ahvaâl-i bî-edebânesi görülmez mi idi?

Buna hiç şüphe etmeyiniz! Zira bir Avrupalı bir kadın huzurunda imkânın son derecesine kadar edîb bulunmaya gayret eder ise de onun bu edebi âdeta bir haricî renk ve yaldızdan ibaret olduğu cihetle birkaç kadeh şarap ile o renk yıkanıp silindikten veyahut kadın tarafından kendisine cür'et verebilecek surette edna birkaç tavır ve hareket görüldükten sonra artık o terbiyeli Avrupalının yaldızı altında öyle edepsiz ve terbiyesiz bir barbar çıkar ki insan kadın olup da böyle bir herifin âğûş-ı hırsında hırpalanmayı görerek insan olduğuna da kadın olduğuna da nadim ve peşiman olur.

Osmanlı refikimin benim hakkındaki hissiyatını size haber verdiğim hâlde onun hakkındaki hissiyatımı haber vermezsem korkarım ki hissiyatım hakkında dahi yanlış mütalâada bulunursunuz.

Şimdiye kadar sevda ve heva denilen şeylerin selâm vermemiş olduğu bir kalp var ise onu yalnız erkeklerde Suphi Beyin kalbi zannetmeyiniz. Kadınlarda benim kalbim dahi aynıyla böyledir.

Hatta şimdi dahi Suphi Beyin sevdası kalbime yol bulmamıştır. Bu zatın her tavrı, her hâli bana gayet makbul ve memduh görünüyor ise de ne onun eline elim dokunduğu zaman titriyorum ne de sararıp soluyorum. Ancak her ne zaman gönlüm kendi-

sini bir hiss-i sevdâ ile tezyin etmek ister de şöylece etrafını ararsa mutlaka Suphi Beyin muhabbetini bulacaktır. Hem de bu hâl iki hakikatle muhakkaktır. Evvelâ dünyada Suphi Bey kadar takdire şayan olabilecek hiçbir adam bulamayacağı için en nihayet onun muhabbeti kalbime yol bulacaktır. Saniyen zannıma göre Suphi Beyin muhabbeti hiçbir vakitte benden tebâüd etmeyeceği için gönlüm etrafını arandığı zaman ondan başka bir şey bulamayacaktır.

Sakın zannetmeyiniz ki şu hâlde ben bir âşık olmuşum da aşkımdan bîhaberim! Hayır! Hiç de âşık olmadığımı pek âlâ biliyorum. Fakat dünyada kurtların, kuşların, çiçeklerin, otların bile husûsiyyet-i ahvâlini tetkik ile uğraşmayı malûmât-ı beşeriyyemizin ikmal ve itmamına medar addeylediğimiz hâlde ahvâl-i umumiyyesi âdeta bir cihân-ı müstakil ve bir âlem-i vâsi olan koca bir insân-ı kâmili tetkikten sarf-ı nazar eylersem gerçekten en büyük bir mucize-i samadâniyyeye karşı pek kayıtsız bulunmuş olurum.

Kariben buradan şimale doğru hareket edeceğiz. Osmanlı refiklerimden yine ayrılmayıp beraber gideceğim. Şimdiye kadar henüz hiçbir lâkırdısını etmedik ise de şayet Osmanlı arkadaşlarımı bilikna avdette İngiltere tariki ile memleketlerine gitmeye ırza edebilirsem birkaç günlük misafirlikleri hâlinde bu zatların mahiyetleri ne olduğunu siz dahi anlar görürsünüz.

Avrupa'da dostlaın kâffesine arz-ı hulûs ederim. Beni unutmayacağınıza ve her hâlde ed'iye-i hayriyyeniz esnasında beni de yad edeceğinize itimadım ber kemaldir."

Sadık Kızınız

Haft

Miss Haft bu mektubu yazıp zarfa koyarak temhir dahi eyledikten sonra uyumak için yatağına girdi ise de bir hayli dönüp yuvarlandıktan sonra birçok zamanlara kadar gözlerine uyku girmedi.

Acaba niçin giremedi?

Bunu keşfetmek bir kimseye mahsus olamayıp şu kadar ki kalpten kalbe yol olmak kaziyyesinin müsellemiyyetinden midir nedir o gece Suphi Beyin dahi uykusu kaçarak epeyce musta-

rip olmuştu.

Ertesi gün genç yaver seyyahları kış sarayına götürmek için otele geldiği zaman Miss Haft dahi mektubunu postaya göndermek için bir uşak çıkarmıştı.

Kış sarayı Neva nehrinin sâhil-i yesâri üzerinde vaki dört katlı azim bir binadır ki sûret-i zâhiresi bir saraydan ziyade bir kışlaya ve belki de yekdiğerine merbut ve mülhak birçok ebniye-i cesîme yığıntılarına benzer. Bu kadar cesim bir bina Avrupa'nın sair taraflarında nadir bulunur. Cesameti muvazene için yalnız şunu düşünmek kifayet eder ki Rusya imparatoru bulunan zat Rus milletinin babası addolunduğundan re's-i sene-i milâd olan kânunısani ibtidasında Rusya imparatoru bilâ-istisna bütün tebaasını bu sarayda bir ziyâfet-i umûmiyyeye davet eder. Vakıa bütün Rusya tebaasının bu ziyafete icabet gösterebilmesi kabil olamaz ise de yirmi bin adama kadar imparatorun davetine icabetle kış sarayında ictima etmiş olmaları vakidir. Halbuki bu yirmi bin adama hizmet için on bin kadar dahi hademe bulunduğundan otuz bin nüfus kış sarayı içine doldukları zaman kalabalık yine müz'iç bir derecede hissolunmayıp taam salonlarından maada oturup tenezzüh etmek için açılan salonlarda dahi yer bulunur ve bahusus tarihçe ehemmiyeti olan birçok salonlar dahi yalnız derunlarını temaşa için açık bulundurulur.

Genç yaver bizim üç seyyahı alarak bu saraya yaklaştıkları zaman sarayın dördüncü katı üzerinde altından mamul bir şekl-i salîb gördükleri cihetle Miss Haft demişti ki:

-Rusya'ya geldiğim hâlde bir kışla ile bir kilisenin veyahut bir kilise ile bir sarayın farklarını öğrenmeksizin gidersem pek büyük teessüfler edeceğim. Mabet diye gezdiğimiz bir- takımını esliha müzehanesi suretinde gördük. Şimdi dahi saray diye gittiğimiz yerin damında altın salip görüyoruz.

Yaver- Bu salip sarayın damı üzerinde değildir matmazel! Sarayda zât-ı hazret-i imparatorîye mahsus bir mabet vardır da onun kubbesi üzerindedir. Fakat buradan bakılınca sarayın üzerinde gibi görünüyor. Hem bu salip mucizattandır.

Miss- Mucizattan mıdır? Vakıa Rusya'da mucizeler dahi memâlik-i sâireden daha ziyade mebzuldur.

Yaver- Evet matmazel! 1837 harikında bu saray kâmilen muhterik olduğu hâlde şu salip ateşler içinde kalmış iken is bile tutmaksızın hariktan sonra yine evvelki gibi parlak görülmüştür. İşte Rusya ahalisi ateş-i harîkın salîb-i mezkûre hiçbir şey yapamamış olmasını mucize addederek salip hakkında nazar-ı hürmetleri daha ziyade kuvvet bulmuştur.

Kış sarayında Prenses *** cenaplarının ikamet eyledikleri daire asıl kış sarayı ile bir de "ermitaj" yani uzlethane namıyla daha imparatoriçe Katerina'nın bina ettirmiş olduğu bir dâire-i cesîme arasında vaki muhtasar ve fakat gayet müzeyyen bir şey olup Kafkasya'dan avdeti esnasında görüp işittiği şeyleri hikâye ederken bittabi biraz mübalâgalıca bir suretle ahvallerini hikâye eylemiş olduğu Osmanlı ve İngiliz seyyahlarını görmek için o gün oraya kadın ve erkek kibardan hemen yirmiden mütecaviz zevat dahi toplanmış idiler.

Yaver efendi misafirleri evvelemirde bir küçük odaya sokup bunlar orada gayet güzel resim levhalarını temaşa ile meşgul oldukları sırada kendisi gitmiş prensese haber vermişti. Prenses güya o gün bir büyük sefir ve belki de bir imparator kabul olunacakmış gibi gayet mükellef elbise telebbüs etmiş ve başını ve gerdenini ve kollarını elmaslara gark eylemiş olduğu hâlde gayet memnun ve beşuş bir tavırla misafirlerini kabule gelip Miss Haft ile kucaklaşarak öpüştükten sonra Suphi ve Hicabi beylere dahi el uzattıkta bunlar kemâl-i tazîm ile prensesin elini öptükleri sırada prenses nice zarifane ve mültefitane sözler ile tatyîb-i hâtırlarına müsaraat eylemişti.

Şu ilk telâki ancak birkaç dakika imtidat eylemiştir. Zira prenses "Size gaibane olarak dostluk peyda eylemiş bulunan ehibba içerde salondadırlar. Kendilerini intizarda bırakmayalım!" diye misafirlerini derhal salona alarak teşrifatçılık vazifesini de bir sûret-i nâzikânede kendisi ifaya müsâraat eylemiştir.

Salona girildiği zaman seyyahlar kendilerini o kadar parlak bir cemiyet içinde buldular ki gözleri kamaştı denilse mübalâğaya hamlolunamaz. Kadınların kâffesi elmasa, inciye, zümrüde, firuzeye müstağrak olup erkekler ise hemen kâmilen zabitan ve ümerâ-yı askeriyyeden bulunmakla üniformaları sarı ve-

yahut beyaz sırma ile kaplanmış gibi idiler.

Resm-i takdîm, resmi ve külfetli bir surette ifa olunmadı ise de henüz ilk mülâkat olmak hasebiyle bilkülliye teklifsizcesine dahi ifa olunmadı.

Bir taraftan misafir kabul etmek ve diğer taraftan misafir olarak kabul olunmak suretlerinden dolayı mahzuziyyet ve teşekkür ve mahmedet vadilerinde söylenen sözler gayet nazikâne olup Rusların nezâket-i mültefitânede âdeta mübalâğa ve ifrata varışlarının en mükemmel olan ilk nümunesini seyyahlar burada gördüler.

Salonda takdim ve tekaddüm resmi ifa olunduktan sonra taam salonuna nakl-i mekân hususu dahi teehhur etmedi ise de bu meyanda güzeran eyleyen bir çeyrek yirmi dakika kadar zaman zarfında seyyahlardan her birinin etrafını birkaç kadın erkek ihata eyleyerek her biri ne yolda ibrâz-ı me'ser-i nezâket eyleyeceklerini bilemezlerdi.

Suphi Bey, Rus kibarına mahsus olan şu âlemi pek ziyade dikkatle tetkike başladıkta Rus kadınlarını bazı kütüb-i mufassalada ahvalleri görülmüş, anlaşılmış olan Fransız kadınları gibi müstehzi ve müzeyyif bulmadı ise de etvar şu hanede onlara faik bulduğu gibi erkeklerini dahi İngilizler ve Almanlar kadar soğuk olmamakla beraber Fransızlar kadar da zevzek ve yılışık bulunmadıkları hâlde kadınlara ziyadesiyle meyyal ve hevesnâk gördü.

Hele birtakım genç ve güzellerin Miss Haft'ı ihata ederek mutlaka kendilerini beğendirmek ve yaranmak için tehalük göstermeleri Suphi Beyi âdeta bîzar eylediğinden Rus zadegânı aleyhinde nisâ-pereslikte ifrat gibi bir fikirde bulunmasına dahi şu hâl sebep oldu.

Taam salonunda müheyya olan sofra hakikaten o zamana kadar gerek Suphi ve Hicabi'nin ve gerek Miss Haft'ın dahi ilk defa olarak gördükleri en mükellef bir sofra olup Avrupa'nın her tarafında böyle mükellef sofralar için medâr-ı zînet olmakla meşhur hangi nevi et'ime ve eşribe varsa cümlesi bu sofra üzerinde hazır idiler.

Misafirler mevcut olan kadınlar ve erkekler meyanında pek

güzel birer suretle taksim olunarak yerleştirilmişlerdi. Şöyle ki: Miss Haft'ın iki tarafına iki erkek isabet ettirildiği gibi Suphi ve Hicabi beylerin dahi ikişer taraflarına ikişer kadın isabet ettirildikten maada Miss Haft'ın müvâcehe-gâhı olacak yerlerde dahi hep erkek Suphi ve Hicabi beylerin müvâcehe-gâhlarına da hep kadın isabet ettirilmişti.

Salondaki ilk mülâkatlarında Osmanlı seyyahlarında alafranga etvâra dair öyle şâyân-ı ta'yîb bir gune kusur bulamayan Ruslar acaba sofrada alafranga usulüne dair Osmanlıların kusuru olacak mı diye dikkatten hali kalmadılar. Zira Ruslar fevka'l-had alafrangalık gayretinde bulundukları ve âdeta kendilerini Parisli gibi göstermeye çalıştıkları hâlde yine bin türlü kusurdan kendilerini kurtaramayıp bu hâl ile beraber kendilerinden maada hiçbir halkın en mükemmel alafranga olmasını hiç çekemediklerinden görüştükleri zevatın ahval ve etvârına pek ziyade dikkatten hali kalmazlar.

Gariptir ki Osmanlı seyyahlarında alafrangaca şâyân-ı tenkîd hiçbir hâl ve hareket görmedikleri hâlde Miss Haft'ın bazı harekâtı üzerine birtakım kadınlar ve erkekler yekdiğerine kaş ve göz işaretleriyle enzâr-ı ehemmiyetlerini davet eylemişlerdi. Ezcümle Miss Haft'ın ekmeği bıçak ile kesip parçalaması câlib-i enzâr tenkîd-i ahvâlden görülmüştü.

Osmanlı seyyahlarından Suphi Bey Avrupaca âdâb-ı meclise ve usûl-i nezâket ve sâireye dair mevcut olan kitapları dahi âdeta en mühim bir fenne dair asardan imişler gibi mütalâa eylemiş olduğundan herhangi bir mahfilde isbât-ı vücûd eyleyecek olsa o mahfilin adabına asla mugayeret göstermemeye muktedir olduğu gibi Hicabi Bey dahi her hareketince Suphi'yi taklitten ayrılmadığı cihetle o da kusur ve hatadan kendisini kurtarabilmekte idi. Miss Haft'a gelince: Mensup olduğu İngilizlik hâli iktizasınca bir mükellef sofrada ekmeği bıçak ile kesmeyip el ile koparmak adaptan sayılacağını öğrenmeye lüzum dahi görmemiş ve hatta bu yoldaki kusurlardan dolayı şayet tayip olunacak olsa onu da vazife edinmeyecek derecelerde İngilizliğe mağrur bulunmuştu.

Esnâ-yı taamda ne seyahata, ne fünun ve hikemiyyata dair asla bahsedilmeyip yalnız Moskova ve Petersburg'un âsâr-ı

âliyyesi pek ziyade enzâr-ı tahsînlerini kazanmış olduğuna dair seyyahların söyledikleri birkaç sözler Rusların mucib-i mahzûziyyeti olduktan sonra sohbetin sair suretleri Avrupa'ca hangi tarafın şarabı meşhur olduğu ve şampanya şarabı yalnız Fransa'nın Champagne vilâyetine mahsus olmayıp Rusya'da bile bu şaraplardan imal olunmakta bulunduğu tarzında hep zevk ve sefahete dair şeylere münhasır kaldı.

Kadınlar ile edilen sözlerin o sene Paris'ten gelen modaya dair olan cihetlerinde Suphi Bey kendi cehaletini itiraf ederek fakat en ziyade moda meraklısı bulunan bir kadına hitaben "En güzel kadınlar moda ile iftihar edeceklerine moda en güzel kadınlara liyakatle iftihar eylese sezadır" demesiyle o kadın dahi kendisini en güzel kadınlardan addederek pek ziyade mahzuz olunca artık Suphi'nin bu sözü en parlak bir zarafet addolunarak moda bahsindeki cehaleti de bir cehalet değil bir tecahül suretinde telâkki olunmuştur.

Bu kadın Kontes Katina Karanof isminde bir zat olduğunu Suphi Bey müteakiben yanında bulunan kadınlardan anladı ki kendisi otuz bini mütecaviz bulunduğu hâlde süsü, zineti kendisini ancak yirmi yaşında göstermekte bulunması Rus karısı unvanına bihakkın lâyık olduğunu dahi Suphi nazarında ispat eyledi.

Sofrada şüphesiz bir saatten ziyade imrâr-ı vakt olunup da kalkıldıktan sonra Kontes Katina, Suphi'nin nezaketine sûret-i mahsûsada bir teşekkür eyledikde Suphi dahi te'yîd-i ubûdiyyete müsâraat göstererek kış sarayını gezip temaşa hususunda dahi kontesin mazhar-ı şeref-i refâkati olmak derecelerine kadar vardı.

Sarayı gezmek için seyyahlara refakat eden yalnız kontesten ibaret kalmadı. Üç mösyö Miss Haft'a refakat eyledikleri gibi iki kadın dahi Hicabi Beye refakat eyleyip Prenses*** de Miss Haft'ın rüfekasına inzimam eylemişti.

Kış sarayı öyle birkaç hatvede dolaşıp gezilecek ve her tarafı görülecek gibi şeylerden olmayıp bihakkın temaşa ancak bir gün sabahtan akşama kadar yorulmaya mütevakkıf olduğundan erbâb-ı ziyâret birkaç salona girip çıktıktan sonra fırkalar yekdiğerini kaybeylediler.

Suphi Bey yalnız Kontes Katina ile yalnız olarak kendisini kış sarayının "ermitaj" kısmında bulunca dedi ki:

-Galiba yolumuzu kaybettik kontes! Refiklerimizden cüda düştük.

-Refikleriniz asıl kış sarayını geziyorlar. Biz ise ermitaj'-dayız.

-Ermitaj ile asıl kış sarayının arasında bir fark var demek!

-Ona şüphe yok! Bir kilise ile bir tiyatro arasındaki fark kadar. Şâyân-i tazîm bir ihtiyar kadın ile şâyân-ı perestiş bir genç kadın arasındaki fark kadar.

Kontes bu sözün neşesini şampanyaların neşesiyle karıştırarak o kadar şatırane bir surette söylemişti ki Suphi Bey birden bire zihnini başına toplayarak bir tavr-ı müstefsirâne ile kadının yüzüne bakmıştı.

Kontes dedi ki:

-1813 ve 1814 muharebelerinin yadigârlarını görmek isterseniz kış sarayının taht salonu ve beyaz salon vesairesini gezersiniz. Katerina'nın maîşet-i feylosofânesi yadigârlarını görmek isterseniz ermitaj'ı ziyareti tercih eylersiniz. Tarihe elbette vukufunuz vardır. İkinci Katerina'nın tercüme-i hâli elbette malûmunuzdur.

Kadının bu sualleri dahi güya sözü başka ve sözden mânâ-yı maksûdu başka imiş gibi bir tavırda irat olunduğundan feylosof Suphi bu yoldaki tetkikatını dahi biraz ileriye götürmek için dedi ki:

-Evet! İmparatoriçe Katerina'nın tarihini mütalâa etmiştir. Fakat onun tercüme-i hâlinde ermitaj'ın derece-i dahlini tahattur edemiyorum.

-Umûr-ı hükûmetle iştigalden yorulup da hükema ve şuara ile sohbet ve muvâneset ederek dinlenmek için kendisini kûşe-i uzlete çektiği zamanlar bu daireye gelirdi.

-Öyle ise bu duvarlar pek çok şahane sohbetler müşahede etmişlerdir!

-Bu gördüğünüz duvarlar değil ama bu mevki görmüştür. Hem de şahane musahabetler değil Pek teklifsiz, pek lâübaliyane

musahabetler! Zira Katerina'nın binâ-kerdesi olan ermitaj muahharan tecdiden bina edilmiştir. Bir de imparatoriçe buraya geldiği zaman imparatoriçeliğini kapının haricinde bırakarak buraya sade bir kadın olduğu hâlde gelir ve misafirlerini levâzım-ı mihmân-nüvâzîyi bir nazik ev kadını sıfatıyla bizzat ifa eylerdi.

-Ne güzel şey!

-Ona ne şüphe! Dünyada bir insanın hoşlandığı adamlar ile hususî ve teklifsiz tekellüfsüz sohbet etmesi kadar tatlı bir şey var mıdır? Meselâ ehibbadan birisi bir şâir-i zarîf, diğeri bir hakîm-i lâtif olur, bazıları mahir bir sanatkâr, birtakımı da meclise her hâl ve tavrıyla şetaret verir bir yâr-i vefâdar olur. Katerina dahi bunlara kendi eliyle kadeh doldurmak ve çatalının ucunda meyve takdim eylemek suretiyle misafirperverlik ederek sohbet yolunu tevsi eyler ise artık cihanın lezzetini bihakkın almış olur.

-Onların cihandan aldıkları lezzeti bizler yalnız tarihlerinde okumak suretiyle muvazene eyliyoruz. Demek olur ki asıl mesut insanlar onlarmış. Bizler ise....

-Yok! Öyle muhakemeye dahi mecburiyet yoktur. Zevkini bilen her kimse zevk-i dünyâdan nasibini alabilir. Ezcümle dünyanın bir zevki dahi işte bugün bizim yaptığımız veçhile şu kış sarayında mehîb ve müthiş salonları gezmekten ise bu lâtif ermitaj'ı gezip Avrupa muharebatının resimlerini görmekten ise burada ve Voltaire'lerin,D'Alembert'lerin, Orlov'ların!... resimlerini görmektir. Onlar bize tahrîb-i âlem nümuneleri gösterirler bunlar ise zevk ve safa demlerini ihtar ederler.

Suphi'nin kolunda bulunan Kontes Katina cenapları bu sözleri söylerken feylosof efendinin koluna o kadar yaslanırdı ki dünyanın bir zevki de böyle bir kadın ile kolkola gezmek olduğunu da bu suretle anlatırdı.

Şimal taraflarının havası ne kadar soğuk ise dilberlerin kanı o kadar sıcaktır ki başka memleketlerde bir kadın ile aylarca müddet husule gelecek olan husûsiyet-i muârefe burada birkaç saat zarfında dahi husule gelebilir. Bunun için Kontes Katina gibi kanı sıcak bir kadının kolunda Suphi gibi kanı soğuk bir feylosof bulunmayıp Fransız feylosof D'Alambert gibi kanı

Katerina'dan ziyade kaynamakta bulunan bir zat bulunması lâzım gelirdi.

Bu lüzumu kontes dahi anlayarak Osmanlı seyyahını biraz daha açmaya medar olmak için dedi ki:

-Sizin şecere-i hükümdaranınızda Katerina gibi bir imparatoriçenin ismi mukayyet değildir değil mi?

-Bizde zaten hiç imparatoriçe gelmemiştir. Kadınların hükûmet sürmesi bizde malûm değildir.

-Bari imparatorlarınız meyanında dünyanın biraz da zevkini çıkarmaya meyletmiş zevat var mıdır?

-İhtimal ki vardır. Lâkin bizim târih-i Osmânîmiz öyle Avrupa tarihleri kadar mükemmel olmayıp ezcümle tarihin maîşet-i sefihâne kısmı âdeta hiç yazılmamıştır.

-Lâkin zannederim ki o kısım yazılmış dahi olsa yine sair milletler tarihi kadar parlak olamazdı. Zira kadınları tavuk gibi kümeslere kapayan bir milletin zevk ve safası o kadar mükemmel olamamak lâzım gelir.

-Neden kıyas ettiniz?

-Memûriyet-i mülkiyye ve askeriyye ile buraya gelen Osmanlıları Avrupa erkekleri ile mukayeseden bu zan hâsıl oluyor.

-Avrupalı erkekler ile Osmanlı erkeklerinin arasında şâyân-ı mukayese bir fark var mıdır?

-Evet! Buraya gelen Osmanlı erkekyeri evvelâ bir genç kızdan daha ziyade mahcup oluyorlar. Sonraları biraz açılabilseler dahi yine Avrupalılar kadar ser-baz olamıyorlar. Erkekleriniz bu kadar kapanık oldukları hâlde kadınlarınız artık kim bilir ne olurlar?

-Hakkınız var efendim! Fakat bizce kadınlar huzurunda gözlerini kaldırıp da yüzlerine dikkatlice bakmak bile mugayir-i edeb addolunur da onun için...

-Ne garip edeb-şinâslık! Ya öyle ise kadınlar o kadar modaları, süsleri kimler için yapıyorlar?

Kontes şu suretle başlamış olduğu sözü daha ziyade uzatıp kim bilir hangi vadilere kadar götürecek idiyse de o aralık de-

rununda bulundukları küçücük bir salonun diğer kapısı açılarak Miss Haft ve Prenses *** takımı içeriye girince söz yarıda kaldı.

Prenses dedi ki:

-Vay! Siz burada mıyıdınız? Biz ise kış sarayının salonları içinde sizi arıyorduk!

Kontes- Kış sarayı kış mevsiminde gezilir. Bu mevsim ise ermitaj'ı gezmek mevsimidir.

Prenses- Bahusus böyle yalnız bir çift refik olarak kol kola baş başa! Öyle mi?

Prenses bu sözü sitemle karışık söylediği gibi kontes dahi cevabını yalnız bir kahkahadan ibaret olmak suretiyle vermişti.

Lâkin Miss Haft'a ne oldu? Mist Haft hiçbir lâkırdıya karışmayarak Suphi'nin yüzüne baktığı hâlde mosmor kesilmişti.

Prenses Suphi'ye dedi ki:

-İmparatoriçe Katerina'nın hususî ikametgâhını beğendiniz mi?

-Pek güzel bir ermitaj!

-Eğer siz dahi onun zamanında sağ olsaydınız sizi de D'Alembert'in yanına refik ederdi! Öyle değil mi kontes?

Kontes-Hayır! Evvel-be-evvel D'Alembert'in yanına çırak verip sonra....

Sözünü alt tarafı yine bir kahkahadan ibaret kaldı. Halbuki bu kahkaha Miss Haft'ın mosmor rengini sapsarı bir renge tahvil eyledi.

Acaba Suphi Bey Miss Haft'ın böyle bukalemun gibi renkten renge girmesinden bir mana mı istihraç eyledi? Zira ermitaj'ı Miss Haft ile tekrar ziyaret ederek henüz gezmemiş olduğu kış sarayını seyir ve ziyarete lüzum görmemek suretiyle İngiliz refikasının yanından asla ayrılmamaya kendisini mecbur addeyledi.

Ermitage'ın Suphi Bey için ikinci olan seyir ve temaşası dahi hitam bulduktan sonra prensesin ikametgâhı olan daireye geldiklerinde Hicabi Beyi dahi orada buldular. O gün nail oldukları eltâf-ı mihmân-nüvâzîye azim teşekkürler eyledikten sonra vakit dahi artık akşama yaklaşmış olmak hasebiyle üç

seyyah arabalarına binerek kendi otellerine geldiler.

O akşam Miss Haft pek neşesiz olduğu gibi Suphi Bey dahi bayağı neşesiz idi. Hatta Miss Haft'ın "Bu akşam sizi pek durgun görüyorum arkadaş!" suali üzerine Suphi demişti ki:

Bir günü beyhude geçirdik de onun için!

-Neden?

-Çünkü sarayını gezip temaşa edemedim. Vaktimizi yalnız ermitaj ziyareti ile israf eyledik.

Miss Haft'ın rengi yine mütgayyir olarak dedi ki:

-Bu israfa neden mecbur oldunuz?

-Bir Rus kontesine kavuk sallamaya mecbur olduğumuz için!

-Acayip! Kış sarayını temaşadan sizi kontes mi men eyledi.

-Evet! Zira kış sarayının salonlarındaki general resimlerinden falandan hoşlanmazmış.

-Ya ermitaj'daki seyyah resimlerinden mi hoşlanırmış?

Miss'in şu son suali pek mühim bir tavırla sorulmuştu. Suphi bu tavırdan pek ziyade memnun oldu. Zira Miss Haft'ın kendi gaybubetine pek ziyade ehemmiyet verdiğini anlamıştı. Ancak evvelki suallerine safderunane cevap verdiği gibi bu sualin dahi sanki ehemmiyetini hiç anlamamışcasına davranarak evvelki tavr-ı safderûnânesi ile cevaben dedi ki:

-Hayır! Seyyah resimlerinden hoşlanmıyonmuş. Belki Katerina'nın hususî olarak sürdüğü zevk ve safa zamanlarını pek beğeniyormuş da bu daireye girdikçe onları tahattur eylediği için çıkmasını canı istemiyormuş!

Miss Haft lüzumundan ziyade uzatarak bir "Yaaa!..." edât-ı istiğrâbıyla Hicabi Beyin yüzüne baktı. Hicabi dedi ki:

-Vallahi ben pek güzel gezdim. Her tarafı gördüm. Doğrusu ya prenses cenaplarının minnettarıyım.

Suphi- Azizim! Kış sarayını gezmek için şûrâ-yı devletten sûret-i mahsûsada istihsâl-i ruhsat külfeti benim için bir Moskof kontesinin keyfine ittibadan müraccahtır. Hem de bu ruhsatı istihsal ederek sarayı bir daha gezeceğim.

Miss-Beni de rafakatınıza kabul edersiniz ya?

Suphi- Ama sarayı da ermitaj'ı da pekâlâ gezdiniz sanırım.

Miss- Pek fena gezdim. Hiçbir şey göremedim.

Suphi- Neden?

Miss- Yanımdaki üç dört nefer-i zen-dost zabitlerin yaltaklıklarına mukabele göstermekten!

Bu defa dahi Suphi'nin çehresi sapsarı olduysa da hissiyât-ı derûnunu ifham edecek hiçbir kelime söylemeyip yalnız kış sarayını ikinci ziyaret için teklif eylediği refakati kabule dair bir iki söz söyledi.

Ertesi gün Miss Haft nâ-mizâc olarak hatta yatağından dahi çıkmadığı cihetle maiyetine gelen genç yaver için o gün görülecek hizmet bulunmadı. Zira Miss Haft çıkmadıktan sonra Suphi ve Hicabi beyler için dahi yaverin refakat ve delâletine ihtiyaç yoktu.

Misi'in mizaçsızlığı Suphi'ye ne derecelere kadar tesir eyleyeceği müstağni-i izâhtır. Binaenaleyh hâl ve hatır sormak için refikasının odasına gitmek istediyse de şayet mugayir-i edeb olur mütalâasıyla tereddüt eyledi. Nihayet hizmetçiyle istizan eyledikte Miss Haft tarafından gerek Suphi ve gerek Hicabi odaya girmeye mezun olarak ikisi birden arkadaşlarının yanına girdiler.

Bunlar girerlerken Miss Haft dedi ki:

-Siz benim karındaşlarımdan başka bir şey olmadığınız hâlde hastalık hâlimde odama gelmekten niçin ihtiraz eyliyorsunuz?

Suphi Bey- Miss! Siz bizim her nemiz olursanız olunuz! Biz alafranga ve ne de alaturka kavâid-i edebin hiçbirisine ehemmiyet vermeyerek yalnız taciz etmemeyi, yalnız sizin arzunuza muvafık hareket etmeyi kendimize kanûn-ı edeb ittihaz etmişizdir. Bir hâl, bir hareket isterse Avrupa terbiyesine mugayir veya muvafık olsun isterse Osmanlı terbiyesine muhalif veya mutabık bulunsun. Sizce muvafık ise bizce dahi muvâfık-ı edebtir. Sizce mugayir ise bizce dahi mugayir-i edebtir.

Miss Haft ihtisasta bu derecelere varan refiklerine sûret-i mahsûsada teşekkürler eyledi.

Hicabi Bey sordu ki:

-Derhal gideyim bir tabip celbedeyim mi efendim?

Miss- Hayır karındaşım! Hacet yoktur. Zaten hastalığımın esbabı malûm olduğu cihetle çâre-i indifâı dahi malûmdur.

Suphi- Birazcık izahatla bari bizi dahi mutmain etseniz!

Miss- Hastalığımın sebebi kış sarayındaki ziyafette içilen şaraplar, şampanyalar ile bir de Rus kibarının mihmân-nüvazlıklarındaki ifrattan mütevellit sıklettir. Bugün biraz istirahat edersek zannederim ki bu akşam üzeri gezmeye çıkabiliriz.

Hicabi-İnşallah efendim!

Miss-Sizden yalnız bir hizmet rica edeceğim Hicabi Bey!

Hicabi- Emrediniz efendim!

Miss- Moskova'dan Londra'ya yazdığım mektupların cevabı bugünkü İngiliz postası ile Petersburg'a gelecektir. Postahaneye kadar gitmek zahmetini ihtiyar eylerseniz mektuplarıma daha evvel dest-res olurdum.

Hicabi bu emri ifaya maalmemnuniyye müsaraat gösterdi.

Hicabi gittikten sonra Miss Haft Suphi Beye dedi ki:

-Demincek bir lâkırdı söylüyordunuz ki en mahir bir riyakâr dahi ancak bu kadar güzel bir lâkırdı söyleyebilir!

-Ne diyordum efendim? Hele evvel-be- evvel temin edeyim ki her ne diyor imişsem şâibe-i kizb ve riyâdan beri olup mutlaka kalbimde olanı tercüme etmişimdir.

-Diyordunuz ki: Avrupa veya Osmanlı terbiyesine mugayir veyahut muvafık olup olmayacağından kat'-ı nazar benim rıza ve reyim her neden ibaret ise ona tevfîk-i muâmele ve hareket eyleyeceksiniz.

-Buna şüphe mi edersiniz Miss?

-Öyle ise ya dün o kontes midir düşes midir hani ya şu İkinci Katerina'ya üçüncü olmak daiyyesinde bulunan kadın ile ermitaj'da kol kola vererek kaybolup gidişiniz benim rey ve rızama muvafık düşer mi?

Gariptir ki Miss Haft bu lâkırdıyı söylerken çehresini lâtif bir pembelik istilâ eylediği gibi Suphi Bey dahi bu sözleri din-

lerken rengi sapsarı kesilmişti.

Bizim de bu hâli garip görmekliğimiz baîddir ya!

Şimdiye kadar müddet-i ömründe ilk kıskançlık hissiyatını ilk defa olmak üzere burada ve Suphi Bey hakkında hisseden ve henüz hissiyât-ı âşıkaneye dair bu gubaristan üzerinde hiçbir insan oğluna hiçbir söz söylememiş bulunan bîçare kızcağız hadd-i zâtında ismet-i mücesseme addolunacak kadar afif ve masum dahi olursa Suphi'ye söylediği bu sözleri öyle bir Paris aşüftesi veyahut bir Rusya kontesi kadar sebestane bir tavırla söyleyebilir mi?

Böyle bir söz Fransız ve Rus karısı ağzından dahi işitilebilir. Ancak iş sözde değildir. Söyleyendedir. Vakıa "söyleyene bakma! Söylediği söze bak" lâkırdısı pek doğru bir şey ise de bu makamda doğru değildir. Bu makamda söylenen söze bakılmayıp söyleyen zata bakılır.

Suphi bu sözü öyle bir kadından işitebilirdi ki o dahi müddet-i ömründü şu üç vadideki sözleri ilk defa olarak işitmekte bulunduğu hâlde sapsarı kesilmek şöyle dursun bir hande-i istihfâf ile mukabele etmesi zaruret hükmünü alabilirdi.

Ancak bir kelime veya tavır ve hareket ile gücendirir ise acısını müddetü'l-ömr unutamayacağına artık hiçbir şüphesi kalmamış bulunan Miss Haft'ın şu sözü işitir ise Suphi'nin de sararmasını istibâd etmemeli idi.

Suphi'nin sararması Haft'ın penbeleşmesinden ziyade bir teessüre dal imiş ki kadının söylediği söze mukabil Suphi kemâl-i hayretle ağzından yalnız şu kelimeyi çıkarabildi:

-Aman Miss!...

Mis Haft güya bir ağır yük kaldırıyormuş gibi bir sa'y-i mahsûs ile davranıp dedi ki:

-Şu tekdîr-âmiz sözümden dûçâr-i istiğrâb oldunuz. Hakkınız var. Zira sizin kimler ile nerelerde ne suretle gezdiğinizi sormaya benim hiç hakkım olmadıktan başka bu hareketim hatta terbiyesizliğe bile haml olunabilir.

-Estağfirullah mazmazel! Bu yoldaki suallere mazhariyetim beni çıldırtasıya sevindirdiği için ne diyeceğimi şaşırdım kaldım.

-Sevinidiniz mi? Neden?

-Sizin zihninizde ve kalbinizde benim için bir yer bulunup da o yerin hariçte mukabili dahi daima gözünüz önündeki nokta-i mevcûdiyetim olmasa idi birkaç dakika için gaybubetim beni size arattırmaz ve beni ihya edecek olan tatlı bir tekdire dahi nail eylemezdi.

Miss Haft biraz sükût eyledi. Sonra dedi ki:

-Yolda ne konuşmuş idik? Rusya kibar âleminden tevakki ve mücânebetle daima evkatımı sizinle imrar etmekliğim vadini benden niçin aldınız? İşte o mukavele iktizasınca sizin beni daima gözünüz önünde aramaya hakkınız olacağı gibi benim de sizi aramaya hakkım olacak demek değil midir?

-Miss! Size evvelce dahi dedim ya! Bu muvazenede bizden hiçbir fikir ve mülâhaza beklemeyiniz! Sizi daima gözümüz önünde aramaya hak veriyor ve böyle bir hak ile bizi dünyada hiçbir kimseye kıyas kabul edemeyecek kadar bahtiyar buyuruyor iseniz de eğer şu hâl sizi bîzar edecekse biz ondan dahi vazgeçerek daima sizin rızanıza tevfîk-i hareket etmek bahtiyarlığıyla dahi iktifa eyleriz.

Benim rızam odur ki bir daha Rus kontesi ile ermitaj'da kaybolmayıp her nerede bulunur isek bulunalım mutlaka yanımdan ayrılmaz mısınız?

-Hiçbir dakika ayrılmayacağıma emin olunuz!

Suphi Bey bu muhavereyi akşama kadar uzanıp gitse asla bikmayacağı şeylerden addeyler idiyse de Miss Haft'ın gösterdiği huduttan zerre kadar harice çıkmayı dahi mugayir-i edeb addeylediğinden hudûd-ı mezkûreyi tecavüz şöyle dursun hatta o hadda takarrüpten bile ihtiraz eylerdi.

Maahaza yalnız bir nokta-i iştibâh var idi ki onu hallet-mek merakını bir türlü yenemiyordu. O iştibah dahi Miss Haft'ın bu emirleri Hicabi Bey hakkında dahi vaki olup olmadığı kaziyyesinden ibaret olup eğer Hicabi dahi bu emirde dahil ise o zaman kendi hayâlât-ı baîdesi bir kat daha uzaklanıp gidecekti.

Bu şüpheyi hâl için Miss Haft'tan istîzâh-ı mâdde edip etmemek cesaretinde Suphi Bey birçok tereddütler eyledi.

Nihayet dedi ki:

-Miss! Bu emrinizi arkadaşımız Hicabi Beye dahi tebliğ edeyim mi? Yoksa siz mi tebliğ edeceksiniz?

Miss Haft vehleten bilâ-tereddüd "Siz dahi tebliğ edebilirsiniz! Ben dahi tebliğ edebilirim" diye bîçare Suphi'nin kendiliğince hâsıl eylediği ümitlerin kâffesini bir anda mahvetmekle yine benzini sapsarı etti ise de yine o anda söylediği sözden nedamet eyleyerek "Yok Suphi Bey yok! Bu ricam yalnız sizin hakkınızda vaki olup Hicabi Bey istediği gibi gezip yürümekte muhtardır!" sözlerini de ağzından döküverdi.

Halbuki bu sözden de yine bir anda nedamet gösterdi. Zavallı kızcağızın rengi pembeden mora mordan patlıcanîye tahavvül ve yine pembeye avdet eylerdi.

Beş dakika kadar sükûndan sonra dedi ki:

-Suphi Bey sizden azim bir şey rica edeceğim.

-Emrediniz matmazel!

-Deminden beri söylediğimiz sözlerin kâffesni keen lem yekün hükmüne irca edebilir misiniz?

-Şüphe mi edersiniz?

-Petersburg'a gelmezden ve bahusus kış sarayını gezmezden evvelki arkadaşlığımız hâline avdet edelim.

-Zaten o hâlden çıktık mı idi Miss? Eğer o hâlden çıkmış isek kahrımdan helâk olacağıma hiç şüpheniz olmasın!

-Eski refakatimiz size bu vadide sözler söylemeye müsait mi idi ya?

-Bence müsait idi. Ben sizi kendime en aziz bir hemşireden daha aziz bir akraba addeylediğim hâlde kalbimden her ne geçer ise size söylemekten ihtiraz mı edecektim?

Miss Haft, Suphi'nin yüzüne dikkatle baktı. Bu son lâkırdıyı ez-cân u dil söyleyip söylememiş olduğuna sanki iki şahit lâzım imiş de o şahitler dahi Suphi Beyin gözleri imişler gibi gözünü Suphi'nin gözlerine dikti.

Koca Suphi! O kadar metânet-i kalbe malik imiş ki söylediği sözü o âşık gözleri dahi tekzip edemediler.

Binaenaleyh Miss Haft büyük bir itminan ile dedi ki:

-Bu muhveremiz keen lem lekün hükmüne girdi. O hâlde böyle bir söz aramızda geçtiğini veyahut geçmediğini dahi Hicabi'ye söylemeye ihtimal kalmaz. Öyle değil mi?

-Aramızda hiçbir söz söylenmedi. Hiçbir şey olmadı. Hatta Hicabi burdan postahaneye dahi gitmemiştir. Hiç .buradan bir yere ayrılmamıştır.

Vakıa ayrılmamıştır. Zira bu lâkırdı söylenirken Hicabi dahi elinde birkaç mektup olduğu hâlde kapıdan içeriye girmişti.

Hicabi arkadaşlarının yüzlerine baktıkta eğer dikkatli davransa idi vakıa çehrelerde bazı mertebe tagayyür görebilir idiyse de öyle bir dikkat mutlaka evvelce bir şüphe de bulunmaktan neşet eyleyeceği ve halbuki Hicabi'nin kalb-i sâfında hiçbir şüphe bulunmadığı cihetle ne Hicabi o dikkati etti ne de arkadaşlarının yüzündeki tağayyüratı fark eyledi.

Miss Haft'ın aldığı mektuplar pek ziyade neşe-efzâ imişler ki okurken tavrında parlak bir beşaşet görülüp hele halasının olduğu muahharan haber verdiği bir mektubu birkaç defa dudaklarına dahi götürmüştü.

Hatta Miss Haft mektupları mütalâadan sonra kuşluk taamı için yerinden davranmakla arkadaşları kadını rahat rahat giyinmesi için yalnız bırakmaya lüzum gördüler.

Bir saat sonra üç arkadaş kuşluk sofrasında içtima eylediler. Öyle bir surette ki her gün sofralarında görülen neşe bugün dahi avdet eylemişti.

Kuşluktan sonra üç arkadaş beraber oldukları hâlde dışarıya çıktılar.

Suphi Bey sordu ki:

-Nereye gidiyoruz Miss?

Mis-Kütüphâne-i imparatorîyi ziyarete!

Suphi ve Hicabi-Pek âlâ! Pek münasip Miss.

Kütüphâne-i imparatorîyi ziyaret için yalnız pazar ve salı günleri muayyen olup o gün dahi salı olduğundan iki arkadaşın "pek münasip" demeleri bundan neşet eylemişti.

İşbu kütüphâne-i imparatorî bütün Avrupa'nın en büyük kütüphanelerinden addolunur ki bir milyon cilt kitabı camidir. Paris'in kütüphâne-i kebîrindenki milyonlarca ciltlerden maada bu miktar kütüp öyle her payitahttaki kütüphanelerde bulunamaz.

Mevkii dahi Kazan Meryemine mensup olan büyük kilisenin yanında ve Aniçkov sarayının ittisalinde bulunup Aleksandr Tiyatrosu dahi bu mevkide bulunmakla ebniye-i mezkûrenin heyet-i umûmiyyesi meydân-ı mezkûru Petersburg'un en güzel mevakiinden birisi suretine ifrağ eyler.

Kütüphaneye vardıkları zaman evvel-be- evvel defter-i kebîri ziyaret eylediler ki yalnız bu defter beş büyük cilt teşkil ederek mevcut olan kitapların esamisi ve evsafından maada kütüphanenin bir de hulâsa-i târihiyyesini mukaddeme makamında arz eyler.

Seyyah arkadaşlar Rusça ve Fransızca yazılmış olan defter-i mezkûr mukaddimesini okumaya başladılar.

Mütalâasından malûm oldu ki kütüphâne-i imparatorîde bulunan bir milyon cildin dokuz yüz bu kadar kıt'ası kütüb-i matbua olup otuz binden mütecaviz dahi el yazısı kitaplar vardır.

Ancak bu kadar kitaplar yalnız Rus lisanı üzre olmadıktan maada her biri bir başka ser dahi olmayıp elsine-i muhtelifeden kitaplar olduğu gibi bir kitabın müteaddit nüshaları dahi vardır.

Ezcümle yedi bin beş yüz cilt kadar Latin lisanı üzre müellef kitaplar bulunup dört beş bin cilt Fransızca ve iki üç bin cilt eski Slavonca ve ol miktar dahi Leh lisanınca ve yedi sekiz bin cilt Almanca ve bir hayli miktar dahi İtalyanca ve İngilizce kitaplardan maada kusuru kâmilen yeni Ruscadırlar.

Bu kitaplar ve bahusus el yazılarından bir büyük kısmı Lehistan zadeganından olduğu hâlde papazlık tarikine sülûk eylemiş bulunan Kont Zaluskiy'nin kütüphâne-i husûsîsi mevcudatından olup ve Rusya hükûmeti tarafından Petersburg kütüphanesi için ahz olunmuştur. Üç yüz bin ciltten mütecaviz kitaplar dahi vaktiyle Lehistan kütüphâne-i kralîsini teşkil eyledikleri hâlde Lehistan'ın mukasemesinden sonra zaptolunarak

Petersburg'a getirilmiştir. Meşhur Prens Çartoryckiy'nin de yüz elli bin ciltten mürettep bir kütüphanesi bulunup bunlar dahi 1853 senesinde Petersburg kütüphanesine ilhak olunmuşlardır.

İşte bu kitaplar Büyük Petro'nun kütüphâne-i mezkûru hîn-i te'sîsinde cem eylediği kitaplara zammolununca mikdâr-ı kütüb bir milyona baliğ olmuştur.

Defter-i kebîr mukaddimesinde en büyük ehemmiyet "Müze Rubrovski" namıyla 1805 senesinde İmparator Aleksandre'ın küllî meblağ mukabilinde mubayaa eylemiş olduğu kütüphane ve nümunehaneye verilmiştir ki vakıa bu daire dahi bu ehemmiyete şayan görülmüştür.

Şimdiye kadar bir tek adamın kendi hususî kütüphanesi için o kadar nevâdiri cem etmiş olması Rubrovski'den başka hiçbir kimseye müyesser olmamıştır. Fransa'da büyük inkılâp baş gösterip de ihtilâlciler her tarafı herc ü merç eyledikleri sırada bin beş yüz seneden beri Fransa kıt'asında gelmiş geçmiş eâzımın terâküm eyleyen asarı dahi ortalara dökülerek Rubrovski bunları ucuz pahalı hep mubayaa eylemiş ve ondan sonra dahi İmparator Aleksandre cümlesini Petersburg'a nakletmiştir.

İşbu Rubrovski müzesi mevcutları meyanında Slavonlarca en kadim el yazısı olmak üzere Ostromir'in bir el yazısı mevcuttur ki bundan sekiz yüz sene evvel kalemden çıkmıştır.Théodora nam imparatoriçenin kezalik sekiz yüz sene mukaddem yazmış olduğu bir İncil-i şerîf görülür ki kâmilen altın suyu ile yazılmış olup işbu kıymet-i zehebiyyesinden dolayı değil mahza kıymetinden dolaylı elyevm buna paha biçmek hemen kabil değildir.

Bu İncilin kenarları üzerine şerh ve tefsir vadisinde birtakım yazılar daha yazılmıştır ki onlar gümüş hurufla muharrerdirler. Hatta defter-i kebîr mukaddimesinde bu İncil için mevcut olan kuyûd-ı mahsûsayı okudukları zaman bizim seyyahlar evvel-be-evvel eser-i mezkûru ziyaret etmeyi merak eyleyerek mukaddime mütalâasını bittadil hâfız-ı kütüblere müracaatla Théodor İncilini gördüler ve filhakika böyle azim bir kütüphaneye zinet verecek bir eser-i nâ-yâb olduğunu tasdik ettiler.

Fransa'nın Savoie hanedân-ı meşhûru prenslerinden Louis'nin bir mecmuasıyla meşhur İskoçya Kraliçesi Marie Stuart'ın bir mecmuası dahi sair mahallerde hiç emsali olma-

dığı hâlde Petersburg kütüphâne-i imparatorîsinin şöhretini tezyit eyleyen asardan olup bunlardan Louis mcmuasında ressâm-ı meşhûr Léonard de Vıncı'nin mahsûl-i kalemi olmak üzere minyatür usulünce resm olunmuş yirmi dört resim vardır ve bu resimler cidden ve hakikaten emsalsiz asardandır. Marie Stuart'ın mecmuasında ise kraliçe-i müşârun ileyhanın kendi kaleminden çıkmış birtakım eş'âr ile birçok hususî mektuplar görülür.

Fransa'nın en meşhur kralları evvelâ XI. Louis ve XII. Louis ve IV. Henri ve bahusus XIV Louis gibi yalnız Fransaca değil bütün Avrupaca gerçekten eazımdan madut olan zevatın el yazılarıyla birçok mektuplar, risaleler falanlar hep bu Rubrovski takımını kıymetlendiren asardan olup bunlardan maada vaktiyle Endülüs'den, Cezayir'den, Mısır'dan vesair bilâd-ı şarkıyye ve İslâmiyyeden nakledilmiş celî ve kûfî ve ta'lîk hatlarıyla Arapça ve Farsîce o kadar güzel levhalar dahi görülür ki insana hayret verir. Hatta Suphi ve Hicabi beyler bu levhaları dahi temaşa için defter-i kebîr mütalâasını bir daha tatil etmeye mecbur oldular.

Zaten mukaddemenin bundan aşağısı kütüphane binasının sûret-i te'sîsi ile o zamana kadar görmüş olduğu tebeddülâta dair olduğundan levâyih-i Arabiyye ve Farisiyye temaşasından sonra seyyahlar kütüphaneyi gezmeye başladılar.

Kütüphaneler ve nümunehaneler için Suphi Bey kadar meraklı olan bir adam bu ziyareti öyle sathice icra edebilir mi? Kütüphane ise âdeta bir büyücek kışla kadar bir şey olup kitapların mevzu oldukları camekânlar üzerinden göz gezdirmek surtiyle başlamış oldukları temaşa bir saatten ziyade devam eyledi ki ondan sonra dahi artık kütüphanenin kapanacağı zaman geldiğinden Suphi Bey burasını istemeye istemeye terke mecbur oldu.

Hele kütüphaneden çıkarlarken mütalâa salonundan geçmişlerdi. Bu salon defaten kaç yüz kişinin mütalâasına kâfi olacak cesamette bir şey olmasına Suphi Bey hayran olduğu gibi salon hizmetinde bulunan bir hâfız-i kütübün irae eylediği deftere nazaran bir sene zarfında kütüphaneye seksen binden mütecaviz erbâb-ı ziyâretin müracaat eylediğini görünce gerek Miss Haft ve

gerek Hicabi Bey dahi hayrette kaldılar.

Kütüphaneden çıkanlar henüz otellerine avdet edebilecekleri kadar geç olmadığından bir saat kadar daha kütüphane önündeki meydanda gezindiler. Burada söyleştikleri sözler dahi hep kütüphaneye dairdi.

Suphi Bey dedi ki:

-Rusların terakkiyât-ı maârifçe bu derecelere vardıklarını şu kütüphaneyi görünceye kadar hemen memul etmezdim. Halbuki bazı seyahatnamelerde mütalâa eylediğime göre Petersburg'un yegane kütüphanesi bu kütüphâne-i imparatorîden de ibaret değildir. Daha birkaç büyük kütüphaneler de vardır. Onlar olmasa bile şu kütüphane bir millete kifayet eder.

Suphi'nin Ruslar hakkındaki şu medîha-hânlığı nasılsa Miss Haft'ı memnun edemeyerek mumaileyha dedi ki:

-Çok kitap cem etmek bir millet için maarifce terakki addolunur mu? Ruslarda mevcut olan kitaplar kadar Almanya'da müellifler yetişmiştir.

Suphi- Hakkınız var Miss! Fakat Almanlar Avrupaca en evvel terakkiye başlayan milletlerdendir. Bir de Ruslar yalnız kitap cem etmekle kalmamışlar. İşte gördünüz ya? Senevî seksen bin adam bu kütüphaneye müracaat eyliyor ki günde iki yüz elliyi tecavüz ediyor demektir.

Miss- Siz Paris kütüphâne-i kebîrini görseniz ne diyeceksiniz ki beş milyondan mütecaviz kitap vardır.

Suphi- O hâlde dahi şimdiki hayretimin beş misli hayrete duçar olacağım.

Hicabi- İnsanın başka işi olmamalı da bütün ömrünü böyle bir kütüphanenin içinde geçirmeli. Öyle değil mi?

Miss- Paris kütüphanesi için bir ömür dahi kifayet etmez.

Suphi- Bütün ömrünü bir kütüphane içinde geçirmeye ne hacet? Bütün ömrünü bu misillü acâyib-i âlemi hiç olmazsa sathice olsun görmekte geçirmeli de acâyib-i âlem hakkında hiç olmazsa sathice olsun bir ilim hâsıl etmeli.

Hicabi- Ama işte acyib-i âlem bukütüphane içinde dahi görülür.

Miss- Hayır Hicabi Bey! Acayib-i âlem o kütüphane içinde görülemez. Dünyada bir acibe o kütüphane olabilip ondan maada daha ne kadar acayip vardır ki onların da her birini gördükçe bütün ömrünüzü orada imrar etmek hevesine düşersiniz. Binaenaleyh gezmeli görmeli! Hepsi hakkında fihrist yollu olsun malûmat-ı mücmele almalı!

Akşam misafirhaneye avdet eylediklerinde otelci bunlara birtakı^m vizite kâğıtları teslim eyledi ki bir gün evvel kış sarayında görüşmüş oldukları zevattan birçoğunun iâde-i ziyâret için o gün bade'z-zeval otele gelmiş olduklarını mübeyyin idiler.

İşbu kâğıtlar meyanında bir tanesi dahi Kontes Katina'nın ziyaret kâğıdı olup onu görünce Miss Haft Suphi'nin yüzüne baktı. Suphi güya bu da kendisi için bir kabahat imiş gibi gözlerini önüne eğdi. Hicabi bunun hiç farkında olmamıştı.

Miss Haft dedi ki:

-Kuşluk taamını müteakip kütüphaneyi ziyarete çıkışımız ne isabet olmuş. Zira bu vizite sahiplerinden kâğıtlarının her biri birer geveze ve sırnaşık Moskof olarak bizi birkaç saat izâç edeceklerdi.

Hicabi- Ruslardan niçin bu derece bîzarsınız Miss?

Miss- (Yine Suphi'nin yüzüne bakarak) Eğer onlar dahi bizden birazcık bîzar olsalardı belki bunlardan o kadar bîzar olmazdım. Ama onlar bize sarmaşık gibi sarılıp çam sakızı gibi yapışmak istemeleri beni bîzar ediyor. Galibe siz kış sarayını seyir ve temaşadan pek hoşlandınız Hicabi Bey! Nasıl? Rus madamları sizi hayran edecek kadar misâfir-nüvâzlıkta bulundular mı?

Hicabi- Vakıa pek çok nezaket gösterdiler.

Miss- Demek oluyor ki size gösterdikleri misafirperverlik pek hoşunuza gittiği için böyle söylediniz. Öyle ise yarın siz burada kalınız da sair ziyaretçiler gelecek olursa onları hüsn-i istikbal eyleyiniz.

Hicabi- Ya siz?

Miss- Ben de bugünkü gibi kendi hürriyetime malık olarak Petersburg'u gezmeye çıkayım. Zira vakitle, geçiyor. Biz ise henüz elli dokuzuncu derece-i arz-ı şimâlîde kaldık. Petersburg'da

ihtiyâr-ı ikamet için buraya gelmedik ya?

Suphi- Yarın beni de maiyetinize almayacak mısınız?

Miss- İhtimal ki siz dahi Rusya prenseslerinin, konteslerinin iâde-i ziyâretlerini hüsn-i kabul arzusundasınız.

Suphi-Bende hiçbir arzu yoktur.

Hicabi-Sende hiçbir arzu yok ise bende neden olsun? Miss! Ben evvelki sözümden vazgeçtim. Ben dahi maiyetinizden ayrılmam.

Miss- Öyle ise o kâğıtları şöylece bir tarafa koyunuz da kimlerin kâğıtları ve kaç tane iseler "Falan gün filânca ve filâncalar tarafından şu kadar gaibane ziyaretler kabul ettik" diye jurnalimize birer kayıt düşürmek kâfidir.

Ertesi gün bizim seyyahlar mutatlarından pek çok ziyade erken davrandılar. Hatta kuşluk taamını da otelde etmemek fedakârlığına kendilerini mecbur eylediler. Bundan maksatları o gün genç yaverin dahi refakatinden kendilerini kurtarmaktı.

O gün Miss Haft arabacıya "Eski Petersburg'a!" emrini vermekle beraber arkadaşlarına dahi dedi ki:

-Bugün Büyük Petro'nun küçük hanesini görmeye gideceğiz.

Bu hane kalenin sağ tarafında ve kaleye pek de uzak addolunamayacak bir mesafede vaki olup kapısının üzerindeki tarihe nazaran 1703 senesinde inşa edilmiş olduğu anlaşılır.

Hâne-i mezkûr yalnız iki oda ile bir de mutfaktan ibaret olup mürûr-ı zamân ile müşerref-harab oldukta İmparatoriçe İkinci Katerina Büyük Petro'nun işbu yadigarını muhafaza için hanenin dışına kaplama suretiyle bir duvar ördürmüş ve derununu yine ilk hâli üzre ibka etmiştir.

Miss Haft dedi ki:

-Rus milletini ıslah ve belki yeniden bir Rus milleti teşkil eyleyen o büyük adam şu küçücük hanecikte evkatını imrar eylermiş.

Burada ağaçtan bir de iskemle vardı ki hanenin muhafazasına memur olanlar Büyük Petro'nun bu iskemleyi kapısı önüne koyup da üzerine oturarak saatlerce etrafı gözleriyle temaşa ve zihninde kim bilir ne gibi icrâât-ı azîme düşünceleriyle vakit

geçirdiğini söylediler.

Bir de yolculara bir mukaddes tasvir gösterdiler ki boğaza takılır nişan gibi bir şey olup Büyük Petro her ne zaman muharebeye giderse bu tasviri üzerinden ayırmazmış.

İp bükmekten top dökmeye kadar kâffe-i sanayii öğrenmiş olan Büyük Petro'nun kendi eli ile imal ve inşa eylemiş olduğu bir sandal dahi yine burada mahfuz olup erbâb-ı ziyârete temaşa ettirilir.

Bu sandalı temaşa ederken Miss Haft dedi ki:

-Sanâyi-i bahriyyeye en ziyade merakı olan İmparator Petro'nun adi tayfa hizmetinden kaptanlığa kadar hıdemât-ı bahriyyenin hepsinde binnefs bulunmuş olduğunu bilirsiniz ya? Fakat bu merakıyla beraber denizden pek ziyade korktuğunu da bilir misiniz?

Suphi- Evet! Bir tercüme-i hâlinde bunu görmüştüm. Hatta denizden havfını izale için göl üzerinde sandal ile gezerken bililtizam sandalı devirip boğulmasına ramak kalmış.

Miss-Evet! Az kalmış boğulacak imiş. Çalışıp çabalayıp kendisini kurtardıktan sonra "Deniz tehlikesi de o kadar korkulacak bir şey değilmiş!" demiş.

Bu haneden başka Büyük Petro'nun ikametgâhı daha vardı ki o da Fontanka ve Neva nehirlerinin nokta-i ictimâına karip bir mahalde iki nehrin ikisinin de sahili üzerinde güzel bir bahçe derununda idi. Muahharan bu ikametgâh tevsi ve ıslah olunarak ismi dahi "yaz sarayı" tesmiye kılınmıştır.

Küçük haneyi temaşadan sonra seyyahlar bir küçük lokantada kahvaltı da ederek badehu yaz sarayını da ziyarete gittiler.

Büyük Petro'nun 1711 senesinde dikmiş olduğu ağaçlar şimdi yüz yetmiş yaşlarına varmış azim şeyler olarak bahçeye o kadar zinet vermişlerdir ki bu kadar muntazam oldukları hâlde bu kadar da büyük olan ağaçların bir mahalde o derece kesretle içtimaına biraz nadirce tesadüf olunur.

Seyyahlar bahçeyi temaşa ederlerken bir tarafta birçok amele gördüler ki büyük büyük sandıkları açarak derunlarından çıkardıkları âlâ heykelleri bahçenin münasip olan yerlerine

vaz ediyorlardı.

Miss Haft bu heykellerin henüz yeni mubayaa olunmuş bulunduklarına zahip oldu ise de mermerlerin renkleri bunların yeni tıraş edilmiş bulundukları zehabına mani idiler. Nihayet bu iş ile iştigal eden amelenin reisleri makamında bulunan bir zata müracaatla istizah eylediler. Aldıkları cevaptan anlaşıldığına göre kış mevsiminde soğuğun şiddeti bu âlâ mermerlere tesir ederek bazı kere çatlattığından her kış geldikçe bunları sandıklar derununa vaz'la hıfz eylemek ve yaz geldikte yine yerlerine koymak usulden imiş.

Suphi Bey Hicabi'ye dedi ki:

-Soğuktan taş ağaç çatlar derlerdi. Meğer mubalâğa değilmiş.

Bu bahçe pazar ve yortu günlerinde Petersburg halkının en ziyade sevdikleri bir mesire olup kadın erkek binlerce ahali orada içtima ederler.

Asıl saraya yaklaştıkları vakit bir heykel gördüler ki bunun tunçtan mamul kürsüsü üzerinde tuhaf tuhaf birçok resimler mahkûk idiler. Bu heykel Krilof nam Rus müellifinin resmi olup bu zat Farsîlerin Sadi'si ve Yunan-ı kadîmin Ezop'u ve Fransızların La Fontaine'i gibi birçok mevâdd-ı hikemiyyeyi hikâyât-ı lâtife suretinde tasvir eyler bir hakim idi.

Miss Haft dedi ki:

-İşbu nükûş-ı mahkûkeden her biri Krilof'un tertip eylediği hikâyatı tasvir ederler.

Suphi- Demek oluyor ki Ruslarda feylosoflar dahi nadir değil imişler.

Miss- Pek nadirdir Suphi Bey! Fakat milel-i mütemeddineyi teşhir eyleyen zinetlerin her birinden kendilerinde dahi birer ikişer nümune bulunması Rusların en büyük ehemmiyet verdikleri bir şey olduğundan işte böyle bir de Krilof edinmişlerdir. Asarının bazı tercümelerini bir zaman okumuştum. Yunan ve Latin feylosoflarından pek çok tercümeler vardır. Hepsi kendi malı değildir.

Suphi- Rusların hiçbir şeyini beğenmemek hastalığı sizde gittikçe artıyor Miss!

Miss-Ca'lî ve yalan olan şeylerin hiçbirisini hangi millette olursa olsun asla beğenmem.

Bahçenin Neva nehri sahiline vardıklarında boylu boyuna nehir üzerine uzatılmış olan demir parmaklığı pek ziyade beğendiler. Üzerinde 1784 tarihi mahkûk olup bu eser-i lâtîfin sanâyi-i nefîse akademiyası müdürü Monsieur Valten tarafından verilen resim üzerine imal edilmiş olduğunu dahi bir levha üzerinde Almanca olarak yazılan çend kelimeyi Hicabi Beyin kıraatıyla anladılar.

Bu bahçe derununda Viyana sarayını teşkil eyleyen ebniye meyanında "Mihail Sarayı" denilen ve Fontanka nehri üzerinde vaki olan diğer bir saray vardır ki buna bir "saray" isminden ziyade bir "hisar" ismi lâyık olacağını Miss Haft ilk nazarda hükmeylemişti.

Ebniye-i mezkuûe murabbau'ş-şekl bir plân üzerine bina edilmiş olup ancak her dıl'ı bir başka usûl-i mimâriyyeye tatbiken inşa edildiğinden hangi tarafından bakılırsa sanki bir başka bina temaşa ediliyormuş zannolunur.

Evvelleri bunun etrafında enli ve derin bir de hendek bulunup sarâ-yı mezkûru daima müdafaa hâlinde gösterirmiş. Şimdi bu hendek ekser cihetleri dolmuştur.

Sarâ-yı mezkûrun banisi imparator Pavel o koca binaya 1798 senesinde başlayıp üç buçuk sene zarfında vücuda getirmiştir ki şu sür'at ebniye-i sâirenin hiçbirisinde görülmemiştir. "Mihail" namı dahi imparator-ı mumâileyhin sarâ-yı mezkûru Arhangel Saint Mihail azizin namına nispet edilmesinden kalmıştır.

Sarâ-yı mezkûrun dışarısı bir saraya değil bir hisara benzer ise de dahili pek mükellef bir saraya benzer. Gayet güzel ve vasi salonları bulunup İmparator Pavel derununda vefat eylemiş olduğu odaya girdikleri zaman orasını bir kilise suretinde tanzim olunmuş buldular.

Miss Haft dedi ki:

-Eğer her hükümdarın vefat eyledikleri ülmeleri kilise hâline koymak lâzım gelir ise bir zaman gelir ki bütün saraylar kilise olurlar.

Bu sarâ-yı azîmin bir tarafı mühendishane mektebi olup her

ne kadar bizim seyyahlar mekteb-i mezkuru enine boyuna temaşa etmediler ise de burada gayet güzel ebniye ve istihkâmat plânlarıyla pek âlâ esliha ve kale ve istihkâmat modelleri mevcut olduklarını haber aldılar.

Hulâseten hikâye eylediğimiz işbu ziyaretleri icradan sonra hemen akşam takarrüp etmek üzere olmakla seyyah arkadaşlar Petersburg'un en mükemmel baharı demek olan şu mevsim-i lâtîfde bahçeye birçok ahali girmekte olduğunu görünce biraz dahi bunları seyretmeye koyuldular.

Avrupa'nın o seneye mahsus olan bahar modasını görmek için yaz sarayı bahçesine bir kerecik gitmek kifayet eyler. Zira Paris'in en parlak modaları şimendiferlerin en ziyade sür'at-ı hareketleri derhal Petersburg'a gelmek âdet olmuştur.

Yaz kış kendilerini mükellef ebniye derununda hıfz ederek gerek soğuk ve gerek sıcak tesiratından masun kalmakla tenlerinin beyazlığı ve taraveti hiçbir memleket kadınlarına kıyas edilemeyen Petersburg nisvanı o gün havayı pek müsait bularak o kadar süslenmişlerdi ki bunları yaz sarayı bahçesinin en lâtif çiçekleri addeylemek bihakkın becâ idi.

Miss Haft bile bu kadar güzel şapkaları o kadar gûnâ-gûn fistanları, çiçekleri falanları bir yerde müctemi görünce ziyadesiyle mahzuz olarak "Eğer seyahat hâlinde bulnmasa idim ben de şöyle bir bahar modası giyinir buraya gelirdim" dedi.

Suphi- Âlemi temaşa için mi? Yoksa modanızı âleme temaşa ettirmek için mi?

Miss- (Gülerek) Fikrinizi anlıyorum. Fakat kadınları bu suretle muahezede hak kazanamazsınız. Kadınlar kendilerini âleme temaşa ettirmek için süslenip mesirelere çıkmazlar. Belki âlemin kendi süslerini nasıl telâkki edeceklerini kendileri temaşa edip mütelezziz olmak için çıkarlar.

Suphi- Öyle ise hâl-i seyâhat sizi telezzüzden men etmesin. Petersburg'un soluk çehrelerine karşı İngiltere'nin penbe çehresi parıl parıl parlar.

Suphi'nin şu müdahenesi Miss Haft'ı mahzuz eylediği kadının tavrındaki beşaşetten anlaşılmış idiyse de yine tevazu gösterip dedi ki:

-Petersburg'un solgun ve baygın çehrelerindeki letâfet-i şâirâne dahi pek bambaşka bir letafettir.

Suphi- Eser-i şefkat göstermek istiyorsunuz Miss!

Karilerimiz elbette dikkat ederler ki Peterburg'a gelmezden evvel bizim seyyah arkadaşlar lâtifeyi bu surete dökemezlerken birkaç zamandan beri şehrâh-ı muhabbette bir hayli mesafe kat etmeleri üzerine şimdi şu yolda dahi söz edebilirler.

Akşam olup da otele avdet eyledikleri zaman Prenses *** cenaplarını orada kendi vürutlarına muntazır bulurlar ise beğenir misiniz?

Belki biz beğeniriz ama Miss Haft ile Suphi Bey hiç beğenmemişlerdi.

Prenses kendilerini yine mutadı olan iltifatlara müstağrak eyledi. Hatta "Siz bukadar sevimli adamlar olduğunuza göre Petersburg'a ya hiç gelmemeli idiniz. veyahut misafir suretiyle değil mukim olarak gelmeli idiniz!" yollu tekdirat ve tazirat ile iltifatını mertebe-i âliyyeye isal eyleyerek seyyahlar dahi hüsn-i mukabeleye cebr-i nefs ettiler ise de doğrusu aranırsa sıkleti derunlarını tamamıyla ketm etmeye muktedir olamıyorlardı. Ancak prenses bu sözleri öyle refikane bir şey olmayıp mücerret kavâid-i nezâkete riayetten neşet etme şeyler olduğundan velev ki riyakârane olsun edna bir tebessüm prensesi memnun ve mutmain edebilirdi.

Vakit biraz geç olmak ve taam zamanı gelmiş bulunmak hasebiyle Prenses daha ziyade vakit geçirmemek için Miss Haft ile söyleşmek istediği iki lâkırdıyı hususî ve mahremane bir surette söyleşmek için salondan kalkıp Miss Haft'ın odasına gittiler.

İki kadının odada hususî muhavereleri ancak yirmi dakika kadar devam edebildi.

Ondan sonra prenses her hâlde çehresindeki tebessümleri muhafaza ve lisanındaki kelimât-ı nüvâzişkâraneyi ibka etmekte idiyse de her hâlde canı sıkıldığını dahi bir türlü ketm edemeyecek bir tavır ile çıkıp arkası sıra Miss Haft dahi yine böyle bir tavırla çıkmış ve prenses Osmanlı seyyahları ile dahi kudreti yettiği mertebelerde nazikâne olarak resm-i vedâı bilicra çıkıp gitmişti.

O gittikten sonra Miss Haft'ın tavrındaki eser-i gazab bir kat daha kendini meydana koyarak "Efendiler! Hürriyetimizi badema ebediyyen ve kat'iyyen istihsal eylediğimizden dolayı kendi kendimizi tebrik ederim" demiş ise de prenses ile aralarında bayağı şiddetlice bir bora vukua geldiğini Miss Haft'ın hâl ve şanı gereği gibi ilân eylediği ve refikleri dahi istîzâh-ı keyfiyete müsaraat gösterdikleri hâlde ağzından bundan başka söz almak mümkün olamayıp hatta sofrada dahi derin bir sükût içinde taam eyledikten sonra hemen arkadaşlarına "Geceniz hayırlı olsun!" diyerek yatak odasına çekilmişti.

İki Osmanlı yalnız kaldıkları zaman yekdiğeriyle bir hayli hasb-i hâl eylediler. İngilizler için mecnunluk asla iftirak kabul etmeyen bir sıfat olduğu cihetle şayet Miss Haft, prensesi biraz ziyadece gücendirmiş ise zulüm ve istibdadın hüküm sürmekte bulunduğu şu memlekette kendilerine bir zarar eriştirmesi ihtimalinden de bayağı havf eylediler.

Bunların o gecesi hakikaten fena bir gece olmak üzere mürur ederek ertesi sabah Miss Haft çıngırağı çaldığı zaman odasına giren kadın hizmetçi demişti ki:

-Arkadaşınız Suphi Bey sihhat ve istirahatinizden dolayı pek meraktadır. Acaba Miss keyfsiz midir diye soruyor.

Miss Haft hafif bir tebessüm ile dedi ki :

-Yatağımdan çıktığımı müteakip kendisini göreceğimi söyleyiniz!

Vakıa yarım saat sonra yalnız Suphi Bey, Miss Haft'ın yanında bulunuyordu. "Sabahlar hayır olsun" Resm-i dostânesinden sonra Suphi dedi ki:

-Dün akşamki hâl bizi ziyadece meraka düşürdü Miss! Vakıa hürriyet-i kâmilemiz pek kıymettar ise de şayet bu hürriyeti prenses yüzünden sizin için bir can sıkıntısı pahasına kazanmış isek hemen memnun olamayacağız! Dün akşam ise bize hiçbir gune izahat vermeksizin yatağınıza çekildiniz!

Miss-Hicabi Beyin yanında bu yoldaki izahata girişilebilir mi?

Suphi-Demek oluyor ki yalnız ben olsam izahat verilecekti.

Miss-Sizinle olan münasebetimiz Hicabi ile olan münasebet

gibi olmadığını ve olamayacağını elbette anlamışsınızdır.

Suphi-Eğer hodkâmlığa hamlolunmaz ise bu rüçhandan dolayı size bir de teşekkür edeyim Miss!

Miss-Evet bazı izahat olabilir ki Hicabi ona mahrem olamaz. Hatta bundan evvelki hususî hasb-i hâlimiz olmasa ve vech-i mahcûbum huzurunuzda bir kere kızarmamış bulunsa idi prensesin sözlerini size dahi açmaya muktedir olamazdım.

Suphi- Aman matmazel prenses sizi bu derecelere kadar bîzar mı eyledi?

Miss- Zan ve tahmin edebileceğiniz derecâttan pek çok ziyade! Zahir hâle bakarsanız ettiği teklif bizi bir hususî akşam ziyafetine davetten ibarettir.

Suphi- Siz bu davete ne yolda cevap verdiniz?

Miss-Bilâ-tereddüd ve lâ-ihtiraz dedim ki: "Prenses âsâr-ı mihmân-nüvâzî bizim seyyahlık sıfatımıza yakışabilecek dereceyi kat kat geçmiş olması zaten beni de refiklerimi de âdeta bîzar eyliyordu. Bu teklifiniz ise beni ürkütmeye kadar vardı. Memleketinize Paris'in opera tiyatrosundan gelmiş bir aktris ile iki aktör olsa idik davetinizi cana minnet addeylerdik. Lâkin müşâhede-i ahvâl-i âleme çıkmış üç seyyah..."

Suphi sözün alt tarafını yeniden bir "Aman Miss!..." nidâ-yı istiğnâkâranesiyle men eylemişti. Suphi'nin tavrı o kadar değişmiş ki Miss Haft hakikaten sözünü kesmeye mecbur oldu. Suphi dedi ki:

-Prensesin teklifi sizin ağzınızdan böyle bir sözü cidden çıkartacak bir teklif mi idi? Böyle bir söz sizin ağzınızdan çıkabilsin?

Miss-Safderun adam! Eğer Rusların bu yoldaki husûsiyet-i ahvâlini bilmiyor iseniz sizi tayip etmeyebilirim.

Suphi- Rusların bu yoldaki husûsiyet-i ahvâlini bilmiş olsak memleketlerini geşt ü güzâra muhtaç mı olur idik?

Miss- Bu makule şeyleri öğrenmek için yalnız göz ile görmeye lüzum yoktur. Petersburg'a isnat olunan Romanlar ile Rusların maîşet-i sefihânesinden bahseyleyen bazı asarı okumakla dahi maksat hâsıl olur. Bu bahis herkesi ve bilhassa nisvanı telvis

eyleyecek murdarlıklardan olmasa idi bilmütalâa iktisap edilen malûmatı müşâhedât-ı ayniyyede tatbik için belki bir kerecik içlerinde bulunmaya lüzum görürdüm.

Suphi-Yalanı zaten sevmediğim gibi bilhassa size yalan söylemeyi cinâyâtın eâzımından addederim. Evet Miss Rusların maîşet-i sefîhânelerine dair bendeniz dahi bir hayli malûmat peyda etmişimdir. Zaten fuhuş ve sefahat Rusların târih-i milliyesine ol kadar karışmış, imtizaç eylemiştir ki bu bahsi tarihlerinden çıkaracak olursak sayfaları hemen boşalır. Maahaza edilen davetin sizi bu derecelere kadar gazaplandırmasındaki hikmeti takdir edebilecek surette hiçbir gune fikir ve malûmatım olmadığına inanınız, emin olunuz.

Miss Haft bu sözü söylemekte bulunan Suphi'nin yüzüne öyle bir bakış ile bakıyor idi ki Suphi verdiği teminata refikasının inanmamakta bulunduğu zehabına duçar olmuştu. Miss ise Suphi sözünü bitirdikten sonra dahi dalgın dalgın bir hayli baktı nihayet dedi ki:

-Size bir şey sorsam doğru cevap verir misiniz?

-Bilâ-tereddüd! Size demedim mi ki huzurunuzda yalan söylemeye beni icbar edecek hiçbir hâl olamaz. Sorunuz söyleyim.

-Kontes Katina size bazı mertebe ibrâz-ı heves etmedi mi?

-Belki etmiş ola. Fakat ben anlayamadım.

-Anlayamadım olamaz. İhtimal ki anlamamış görünmüşsünüzdür..

-Velev ki öyle olsun. Bundan ne çıkar?

-Bundan ne mi çıkar? Bundan şu çıkar ki Kontes Katina Baron Mihal Dimitroviç ile beraber bizi bir hususî ziyafete davet eder. Baron ise Katina'nın size beyân-ı heves edişi gibi değil bana pek âlâ anlatabilecek surette arz-ı heves eylemişti. Hatta Prenses*** cenapları dahi Baronun eski dostlarından mıdır nedir benim tarafımdan mazhar olacağı teveccüh üzerine şâyân-ı tebrik görüleceğini dermeyana kadar varmaktan çekinmemişti. Şimdi böyle bir hususî davete icabet ne demek olduğunu anlayabildiniz mi? Güzelce düşününüz ki bu ziyafette Hicabi Beye refakat için dahi an-asl Paris aktrislerinden olduğu hâlde bir aralık Rusya'da kum gibi kaynamakta bulunan prenslerin en ihtiyarla-

rından birisine varıp birkaç ay sonra bîçareyi mezara terkeyleyerek prenses unvanıyla birkaç milyon dahi rublesine vâris olmuş bulunan bir de prenses vardır.

Kadının şu son haberi üzerine Suphi derince bir düşünceye vardıktan sonra dedi ki:

-Kulaklarımın işittiği sözler Miss Haft'ın ağzından çıkmamış olsalar âdeta kat'iyyet inanamayacağımı temin eylerim. Hiç nasıl olabilir ki Prenses*** size bu vadide tekliflerde bulunabilsin,

-Bu yollar Ruslar için o kadar vasi birer şehrahdırlar ki en büyüklerinden en küçüklerine ve en gençlrinden en ihtiyarlarına varıncaya kdar bu şehrahlarda hıraman olmayı kendilerine mucib-i iftihâr bilirler. Emin olunuz ki bu akşam onların davetlerine icabet göstermiş olsa idi siz benim nazarımda selâm verilmesi caiz olmayan tehlikeli erkeklerden addolunurdunuz. Hele ben...

Suphi yerinden fırlayıp elini Miss Haft'ın ağzına koydu ve "Sus Allahı seversen sus. Bir harf daha söyleme" diye kadını men eyledi.

Suphi'nin bu hareketi eğerçi bir hareket-i mecnûnâneye pek karip idiyse de hâl ve tavrı o kadar tazimkârane idi ki Miss Haft arkadaşının bu hareketten muradı kendi şân-ı ismeti ve iffeti aleyhine yine kendi lisanından bile hiçbir kelimenin sudurunu tecviz etmemek kaziyyesinden ibaret bulunduğunu anlamakla feka'l-had mahzuz ve mutmain oldu.

Mis Haft dedi ki:

-Öyle ise verdiğim cevâb-i redden memnun oldunuz ya?

-Osmanlıcaya mahsus bir tabir olmak üzere yerden göğe kadar derim.

-Fakat bu sırdan Hicabi Bey haberdar olmayacak öyle değil mi?

-Yok matmazel müsaade veriniz de Hicabi dahi haberdar olsun. Şayet reyinize, iradenize mugayir bir harekette bulunur veyahut bir tarafa bir söz verir de sizi gücendir diye korkuyorum.

-Bana göstermiş olduğunuz müsaade-i muhalesetkârîye istinaden sizi arzularınızdan men etmeye kadar varışım yetişmiyor mu ki bir de Hicabi Beyi men ile müstebit olayım? İhtimal ki sizi men edişim dahi haksız olsun.

-Beni men edişiniz hakkımda ayn-ı inâyet olduğu gibi emin olunuz ki arkadaşım Hicabi Bey dahi rey ve rızanıza muhalefeti hiç de bahtiyarlık addedemez.

Miss Haft birden bire sarardı. Suphi'nin bu son sözünden hoşlanmadığı apaşikâr görüldü. Suphi derhal dedi ki:

-Çehreniz değişti Miss Mutlaka bu sözüme darıldınız. Ben ise sizi hiçbir sebeple darıltmak istemem. Allah aşkına hiss-i gazâbınızı dahi yüreğinizde saklamayınız. Yüreğinizi o kadar pek, o kadar safi görüyorum ki öyle yekpare nurdan ibaret bulunan bir cisim için bu ketm-i hissiyat kaziyyesi de âdeta bir zulmet addolunur.

-Evet. Onu da ketm etmeyeceğim. Ben arzu ediyorum ki Hicabi'nin rey ve rızama tevfîk-i muâmeleden beklediği bahtiyarlığı siz kıskanasınız.

-Miss! Beni hulya ve ümidimin kat kat fevkinde olarak sevindirmek istiyorsunuz. Fakat ben bu sevinçten dahi ürküyorum. Bir kalp tahammülünden ziyade sürur ve cevre dayanamayıp çatlar. Parça parça olur. Gösterdiğiniz şu müsaade üzerine derhal ayaklarınıza kapanıp sirişk-i hubûrum ile arz-ı teşekkür etmeliyim. Fakat etmeyeceğim. Korkuyorum ki bir damla göz yaşım ziyade ve nâ-becâ dökülür ise sizi muazzeb etmeye! Maahaza beni saadet ve bahtiyarînin mertebe-i kusvâsına vardırmış ve cüz'iyyât-ı ahvâl ve müfredât ve harakâtınıza varıncaya kadar tahkik ve tefehhus hakkını da bana vermiş olsanız bile refikim hakkında yalnız lisanınız ile arzu edip mübarek kalbiniz ile tasdik etmediğiniz kıskançlığa ben bir veçhile muktedir olamam.

Miss Haft, Suphi'nin yüzüne bakakaldı ve neden sonra bir iki lâkırdı söylemek için davrandı ise de dudaklarına kadar gelen sözleri bir türlü ağzından çıkaramadı.

Sanki ruhu bedenine sığmıyormuş gibi azim bir sıklet-i derûn ile yerinde kıvranmaya başladı.

Suphi kadının bu hâlini görünce orada kendi vücudu daha ziyade sıklet-efzâ olacağını anlayarak kemâl-i havf ve ihtiraz ile kendini çekip dışarıya çıkmaya davrandı. Çıkarken Miss dedi ki:

-Davete adem-i icâbet hikmetini Hicabi Beye anlatıp anlatmamak da muhtarsınız.

Kendilerine mahsus olan odada Hicabi Bey ile Suphi Efendi prenses tarafından edilen davete adem-i icâbet hususundaki hikmeti konuşmaya başladılar. Hicabi, Rusların bu misillü sefahat âlemlerini dahi görmek arzusunda bulunduğunu ketm edemediyse de Miss Haft gibi nazik ve şu seyahatte refakati kendileri için cihet cihet müfit olan bir kadının hatırına riayeten böyle bir ziyafeti değil daha pek büyük şeyleri maalmemnuniye feda eyleyeceğini temin etmekte idi.

Bunlar şu muhaverede devam ededursunlar öte tarafta Miss Haft'a gelince:

Ahiren İngiltere'deki halasına yazmış olduğu mektubun cevabı olmak üzere postacının getirip kapıcıya vermiş olduğu bir mektup Miss Haft'a öyle bir zamanda vasıl oldu ki Suphi Bey ile sebkat eden muhaveresinin tesirâtı bîçareyi hakikaten ziyade mustarip etmekte idi.

Bu tesirâtın içinde hissiyât-ı âşıkanenin bir büyük hususu bulunacağı ahvâl-i sevdâ-perestîde tecrübekâr olanlarca müsellem görülürse de Miss Haft hakikaten bu bapta tecrübesiz bulunmak hasebiyle Suphi Beye evvelkinden ziyade emniyet ve hürmet edip sevmek mi lâzım gelir yoksa Osmanlı arkadaşı aleyhine dil-gîr olmak mı iktiza eder buralarını da fark ve temyiz etmediği için duçar olduğu ıstırap kendisini nev-ummâ hasta etmiş idi.

Halasının mektubu epeyce mufassal bir şey olup Miss Haft bunu okudukça renkten renge girerek teesürât ve ıztırabâtı arttığı alenen görülürdü.

Lüzûm-ı zarûrîsi olsa idi halasının mektubunu buraya aynen tercüme edebilirdik. Ancak Miss Haft'ın bu teessür ile derhal kaleme sarılarak halasına yazdığı cevabname hem halasının mektubuna ve hem de kendi ahvâl-i kalbiyyesine bizi vâkıf

edeceğinden buraya kendi mektubunun tercümesini derc etmeyi evlâ gördük.

Miss Haft İngiltere'deki halasına şöyle yazıyordu:

"Sevgili Halacığım,

Son mektubunuzu şimdi aldım. Şimdi de cevabını yazıyorum. Müsaade buyurursanız evvel-be-evvel arz ederim ki bu mektubunuzu kemâl-i istiğrâb ile okudum.

Siz Müslümanları,Türkleri sevmeyebilirsiniz. İngiliz ve Protestan olmak hasebiyle kendi mezhep ve kavminize mensup olmayanları sevmemekte cümleden ziyade sizi muhtar bırakırım. Fakat Osmanlılara benim peyda eylemiş olduğum hiss-i temâyülü bana bir sevimli Osmanlının ihsas eylemiş olduğunu hükmetmekliğiniz o Osmanlıdan ziyade benim hakkımda bir eser-i hakaret addolunabilir. Zira o hâlde beni kabil-i iğfal bir safderun veyahut kabil-i ihsâs bir merdüm-perest addetmiş olursunuz. Ben ise kendimi şu iki sıfatın ikisinden dahi münezzeh görüyorum.

Refikim Suphi Bey hakkında böyle bir isnadın beca olabilmesi için müddet-i seyahatimden beru hiç olmazsa yüzüme bir manalı bakış ile bakması ve hissiyât-i sevdâ-perestîyi tahrik edebilecek bir sûret-i müşevvikanede tebessüm etmesi lâzım gelirdi. .....

Hayır! Hayır! Eğer Suphi Bey yüzüme bakmaktan ihtiraz edecek ve bana hiç tebessüm etmemek için cebr-i nefs eyleyecek olsaydı bu ihtiyalim dahi şu tarif ettiğim bakış ve gülüş kadar manalı bulunmak mümkün olurdu. Suphi Bey yüzme de bakıyor. Bana tebessüm de ediyor. Fakat bu nazarlar, bu tebessümler iki öz kız karındaş arasındaki bakış ve gülüşlerden başka hiçbir şey değildir.

Ne hacet? Sizin Suphi Beye isnat eylediğiniz hevesler kendisinde bulunsa idi diğer refikim olan Hicabi Beyin elbette bir şey anlaması ve anladığı şeyi bir hâl, bir tavır ile elbette bana dahi anlatması lâzım gelirdi.

Hicabi Bey ise benim yanımda kendisini Suphi Beyden zerre kadar farklı görmüyor ve göstermiyor.

Halacığım! Size bir şey daha söyleyeyim mi ? Mektubunuzu

okumazdan kırk dakika mukaddem Suphi Bey ile bir muhaverede idi. O muhavere yarısı ciddî ve yarısı lâtife olmak üzere sevmeye ve kıskanmaya dair bir şeydi. Ben ister ciddîye hamlediniz ister tecrübeye kendisine dedim ki eğer beni enzâr-ı ağyârdan kıskanacak olursa bahtiyar olacağım.....

Şimdi şu fıkrayı okurken yüreğiniz birden bire hoplar. Öyle değil mi? Benim hakkımdaki zanniyat ve istihracâtınızın meğer sahih ve vaki olduğunu zihniniz derhal hükmeder ya? Farzediniz ki ben öyle olayım. Fakat Suphi Bey hükm-i sahîhini anladıktan sonra beni kat'iyyen redderek benim için kıskanmak ve kıskanmamak misillü hissiyatın kendisinden ebediyyen baîd olduğunu temin eder ise ne dersiniz?

Onun tarafından bana tariz addolunabilecek bir hareket için işte meydanı ben kendim açtım. Halbuki o kendisi bu meydana hatve atmaya cesaret edemedi. Dünyada Osmanlılardan başka hangi milletten kimi bulursunuz ki bir genç kız ona böyle meydan atsın da gazâl-ı vahşi gibi o meydana uğrayarak cihet-i istiğnâ vadisine doğru çekilsin gitsin?

Mademki hissiyattan bahsediyoruz. Size şunu da söyleyeyim. Hiç inkâr etmeksizin diyeyim ki eğer Suphi Bey benim gösterdiğim rû-yı müsâadeden istifade arayacak kadar cür'etli bulunsa idi bu cür'etinden sizin gibi dûçâr-ı havf olmak şöyle dursun belki de memnun olacaktı. Zira o cür'et beni hiçbir tehlikeye koymadıktan başka bilâkis her ne zaman bence matlup olan derecesini kıl kadar tecavüz ederse bir çîn-i cebîn ile mertebe-i itidâle avdet eyleyecek cür'etlerdedir.

Ama diyeceksiniz ki Suphi Beyin sana bu cevâb-ı reddi vermesi seni beğenmediğinden olabilir.

Ben zaten erkeklere beğenilmek davasında gezer bir kız olmadığımdan vuku bulacak böyle bir mülâhazadan asla teessür etmem. Ancak Suphi Bey benim refakatimden bîzar olacak kadar benden müteneffir bir adam olsaydı bari refakatime tahammül etmeli mi idi? Benden maddî ve manevî hiçbir istifadesi yoktur. Bilâkis ikisi dahi bana köle gibi hizmet ederler. Elbette vazîfe-i refakati ifa edişleri dahi benim için bir sadaka nevinden addolunamaz. Erkek olsun, kadın olsun refikleri yekdiğere rabteyleyen bir rabıta vardır ki onun adına dahi bir nevi mu-

habbet derler. İşte bu muhabbeti bir âşığın âşıkasına olan muhabbeti suretinden tecrit ettiğiniz gibi refiklerimin bana ve benim onlara olan muhabbet-i mutekabilemizin sûret-i sahîhasını bulmuş olursunuz.

Şu mektubu alelacele yazıp hemen postaya veriyorum. Seyahatim hakkında arz etmekliğim lâzım gelen malûmattan hiçbir şey yazamıyorum. Zira şu anda hissiyât-ı kalbiyyem hep bundan ibaret olup bu mektubu kaç sahife daha uzatacak olsam şimdiye kadar beyan eylediğim ahval yalnız tabirat ve ifadatça tebeddülât-ı kalîle ile tekrardan başka bir şey yapmış olabileceğim. Binaenaleyh yine sizin mektubunuzun mütalâasından mütevellit teessürât-ı vicdâniyye ve ıztırâbât-ı kalbiyye ile şayet mektubumda sizi gücendirecek bir şey yazmış isem affınızı bilistirham ellerinizi öperim halacığım!

Kızınız Haft"

Miss Haft'ın şu mektubu yazışı âdeta halası ile karşı karşıya kavga ediyormuş gibi bir tavr-ı hadîdâne ile vuku bulmuştu. Mektubu yazar yazmaz hemen zarflayıp çıngırağını çalarak odasına gelen hizmetçiye bittevdi postahaneye gönderdi.

Bu ahval güzeran edinceye kadar kuşluk taamı vakti dahi gelmiş idi. Üç arakadaş sofrada içtima ederek Miss Haft'ın evvelki teessürâtı bertaraf olduğu cihetle arkadaşlarıyla mülâtefeye bile girişti. Hatta mülâtefeleri esnasında prensesin davetine de sevk-i zebân-ı mizâh eyleyerek eğer bu davete icabet gösterilmiş olsaydı Hicabi Beyin pek minnettar olacağını da söyledi.

Hicabi dedi ki:

-Sizin müteessir edecek ahvalin hiçbirisi bizi minnettar edemez. Görmediğimiz şey Rusların sefahat âlemleri olsun. Bunu da romanlarda ve tiyatro piyeslerinde görüp öğrenmiş oluruz. Fakat bugünkü günümüz böyle beyhude mi geçecek Miss?

Miss- Hayır arkadaşlarım! Artık Petersburg'ta beyhude geçirecek günümüz yoktur. Bir, iki, üç gün zarfında görülecek yerleri görüp bitirip hedef-i hareketimiz olan nokta-i şimâle varalım. Yaz mevsimi hülul ettiği cihetle bu yolculuğumuz biraz güçce olacaksa da bOrélarda kışın yolculuk daha güç olacağından el-

bette yazı tercih ederiz.

Suphi- Demek oluyor ki bugün dahi geşt ü güzâra çıkacağız.

Miss- Evet! Deliliniz dahi ben olacağım. Hem de bugün "Ermitaj" Sarayını Suphi Beye ben gezdireceğim. Kontes Katina cenapları kadar mükemmel gezdiremesem de her hâlde arkadaşımı müstefit etmeye çalışacağım.

Suphi- Hâlâ Kontes Katina! Bundan ne zaman kurtulacağız?

Miss-Bahr-i müncemid-i şimâl sahillerine vardığımız zaman.

Suphi- Öyle ise bir an evvel varalım.

Miss- Öyle ise Petersburg'ta baki ziyaretimizi bir an evvel icra edelim.

Taamdan kalktıktan sonra üç arkadaş bir arabaya binerek doğruca kış sarayının "ermitaj" kısmına vardılar. Orada dahi evvel- be-evvel girdikleri bir kütüphane oldu.

Miss Haft dedi ki:

-Petersburg'un kütüphane ve müzeleri hakkında gayet mükemmel bir kitap okumuştum. O kitaptan anlaşıldığına göre "ermitaj" kütüphanesi büyük kütüphane-i imparatorî kadar zengin değilse de müzehanesi yalnız Rusya'nın değil Avrupa'nın dahi sair bilâdına kıyas kabul edemeyecek kadar mükemmeldi.

İşbu "ermitaj" kütüphanesi İmparatoriçe Katerina zamanında tesis olunmuştur. Hatta Miss Haft evvelce okumuş bulunduğu kitaptan hulâsa eylediği malûmatı arkadaşlarına arzla bu kütüphaneye cem edilen kitaplar hep birtakım zevât-ı mutebere ve meşhûrenin hususî kütüphaneleri mevcudatından ibaret bulunduğunu söyledi. Dedi ki:

-Almanya meşâhir-i hükemâsından Nikolay ile meşhur Zimmerman'ın kitapları Katarina tarafından buraya celbedilmiş olduğu gibi İtalya meşahirinden Napolili Kalyani ve Fransa'dan dahi Diderot ve D'Alembert ve Voltaire'in kütüphaneleri imparatoriçe tarafından bilmubayaa buraya getirilmiştir. Rusça olan kitapların hemen kâffesi Rusya müverrihîn-i meşhûresinden Şçerbatov'un hususî kütüphanesini teşkil ederlerdi.

Kütüphaneyi seyir ve temaşa ettikleri zaman ale't-tahmin yalnız on bin cilt kadar kitap bulununca Miss Haft'ın vermiş olduğu malûmata göre bu miktar kitaplar az görüldü. Binaenaleh hâfız-ı kütüplerden birisine müracaatla istizah edildikte anlaşıldı ki muahharan "ermitaj" kütüphanesinin mevcudunun kısmı-ı azamı kütüphâne-i imparatorîye nakledilmiştir. Yoksa Katerina zamanında buraya celb edilen kitapların miktarı yüz elli bine karip imiş.

Müzehaneye girdikleri zaman kendilerini o kadar vasi bir yerde, o kadar mütenevvi levhalar arasında buldular ki âdeta dûçâr-ı hayret oldular.

Ruslar teceddüdât-ı medeniyye derununa girdikleri zaman tabiatlarındaki kabalığı izale için eh büyük ehemmiyeti resim ve oyma ve müzika gibi sanâyi-i nefîseye vermiş olduklarından kendileri meyanında epeyce sanâyi-i nefîse erbabı türedikten maada Avrupa'nın her tarafında sanâyi-i nefîsede maharetle müştehir olanların asarını dahi memleketlerine celb ve cem emrinde küllî fedakârlıklar göze aldırmışlardır.

"Ermitaj" müzehanesinde oymacılığa dair âsâr-ı nefîse binnisbe azalıp en mükemmel takım resim takımıdır ki bunlar Rus üstatları ve Fransa ve Almanya ve Flamand ve İtalyan meşahirînin asarı olmak üzere takım takım ayrılmışlardır.

Bazı mehere-i ecnebiyye asarı meyanında öyle levhalar vardır ki vaktiyle yüz binlerce franklara mubayaa edilmiş oldukları gibi şimdi satılığa çıkarılacak olsalar alındıkları fiyattan daha ziyade paha ederler.

Yağlı boya ile yapılmış olan işbu levhalardan maada en meşhur esatizenin kurşun kalemle çizmiş oldukları resimler miktarca yirmi bine takarrüp eder ki bunların her biri belli başlı ressamlar nezdinde meşk ittihazına salih âsâr-ı nefîsedendirler. Bakır ve çelik ve taş üzerine mahkûk olarak yüz yirmi bin parçadan mürekkep bir de mahkûkat takımı vardır ki âdeta Avrupa'nın hiçbir mahallinde emsali yoktur.

Bunca asarı yegan yegan temaşa etmek burada günler, haftalar ve belki aylar geçirmeye mütevakkıf olup bizim seyyahlar ise yalnız birkaç saatler imrar ile iktifaya mecbur oldular.

Bu vaktin bir kısmı dahi müzehanenin resimden maada sanâyi-i nefîse mahsûlâtını havi olan camekânları önünde mürur eyledi. Bunların bazıları gayet kıymetli kâseler ve kupalar ve sehpalı trapezler ile memlu olup bazıları dahi tunç ve granit ve mermer ve kristal ve kağfur ve somaki misillü şeylerden oyulmuş ve türlü türlü nukûş-ı makbûle ve nefîse ile işlenmiş kapları havi idiler.

Hele Çin tarafının mabutları heyakilini havi olan dolap bilhassa nazar-ı hayretlerini celbeylemiş ve Rusya'nın bazı âsâr-ı atîkası dahi ayrıca bir mahalle yerleştirilmişti.

Nefâyis-i mezkûreyi temaşa ile o gün akşamı ettiler. Yalnız refikleriyle beraber icra eylediği bu ziyaretten Miss Haft o kadar memnun olmuştu ki memnûniyet-i vâkıası bir neş'e-i fevkalâde suretinde görülüp iki de bir "Rus prenseslerinin, konteslerinin size edecekleri refakat bu temaşadan mütelezziz olduğunuz kadar sizi mütelezziz eyler mi idi? " diye lâtifelerle arkadaşlarını güldürmekten dahi geri durmazdı.

Ferdası günü sanâyi-i nefîse akademyası ve ulûm-ı âliyye akademyası ve bunun müzehanesi ziyaret olundu ki ulûm-ı âliyye akademyasının müzehanesi Çin ve Moğol ve Mançur ve Tibet taraflarının el yazıları olmak üzere on iki parça asarı ihtiva ile iştihar eylemiştir. Âsâr-ı mezkûre kâmilen altın veyahut gümüş suyu ile yazılmış olup Sibirya'da vaki bazı manastırlarda bulunmuştu.

Elhasıl üç gün daha Petersburg'ta kalarak fakat bu müddetleri Tsarskoïe- Selo ve Pavlovski ve Kronştadt misillü Petersburg'un etraf ve civarında vaki mahalleri gezmekle imrar eylediler.

Petersburg civarında vaki mahallerin en ziyade şâyân-ı ehemmiyet ve ziyaret olanları Tsarskoïe- Selo ile ile Kronştadt olup bunlardan maada daha birkaç yerler dahi var ise de diğerlerine nispetle mevâki-i âdiyyeden kaldıkları cihetle bizim seyyahlar yalnız bu ikisine dair olan izahatı mecmualarına kaydeylediler.

Tsarskoïe- Selo'ya gitmek için bililtizam Pazar gününü tayin eylemişler idi. Vakıa bu mahellerin bahçeleri her gün umuma açık bulunur ve saraylarını ziyaret ve temaşa ruhsatı dahi her

gün kolayca alınabilir ise de pazar günleri hemen istihsâl-i ruhsata hacet bile görülmeksizin herkesTsarskoïe- Selo'nun her tarafını gezebilirler.

Her gün Petersburg'tan oraya şimendifer gider gelir. Pazar günleri ise müteaddit katarlar çıkarılır. Birinci mevki altmış beş, ikinci mevki elli ve üçüncü mevki kırk kupon olup seyyahlar burada dahi vasat-ı umûru tercihe lüzum görerek ikinci mevkiden biletlerini aldılar.

Topu yirmi kilometreden ibaret bulunan bu mesafede seyir ve seyahat hakikaten kuluba ferah verir. Bahusus bunların gittikleri zaman gibi haziran evâili olan bir vakit oraların tam mevsim-i bahârı addolunduğundan etraf ve enha zümrüt gibi yeşil görülürdü.

Petersburg'dan ayrılır ayrılmaz yolcular şöyle uzacık bir yerde ve bataklık bir ova derununda çeşme hisarının kulelerini gördüler. Miss Haft'ın elinde mükemmel bir rehber-i seyyahîn olup onun haritası üzerinde mezkur hisar irae edilmiş olduğu gibi asıl rehberde dahi buna "çeşme" namı verilmesi İmparatoriçe Katerina zamanında Rusya donanmasının Sakız ile Çeşme arasındaki Osmanlı donanmasına galebe etmesi üzerine Rus donanmasının kumandanı bulunan Orlov'a takdim olunmak için bu hisarın sûret-i mahsûsada inşa edilmiş bulunmasından neşet eylediği izah olunmuştu.

Vagonda bulunan sair Rus yolcuları mezkur hisarın derununu pek ziyade mübalâğalar ile medih ve sena ederek Katerine zamanında mevcut olan Avrupa hükümdarlarının kâffesinin tasvirleri mevcut olduğunu da söylediler.

Şimendifer bu hisarı sağ tarafta bırakarak biraz daha öteye geçince Polkova tepesi görülür ki Rusya'nın en büyük rasathanesi orada vakidir. İşte bu tepe dahi geçilir geçilmez şöyle tulânî bir köy müşahede olunur kiTsarskoïe- Selo dedikleri (imparator köyü) işte burasıdır. Köyün perakende, perişan hanelerinin altın yaldızlı kubbeleri parıl parıl parlamaya başlar.

Bu sarayın etrafı gayet vasi ve müzeyyen bahçelerle muhat olarak binası bayağı kadim ise de imparatoriçe Elizabet ile Katerina'nın buraya sarf eyledikleri himmetTsarskoïe- Selo'yu bu nama lâyık edecek derecelere isal eylemiştir.

Sarayın cephesi dört yüz metre tulünde olup kâmilen oymalarla tezyin kılınmıştır. Bir vakit bu oymalar ve onlar meyanında heykeller ve saire kâmilen altın ile yaldızlanmış ise de birkaç kış geçtikten sonra bu yaldızlar kabarıp döküldükleri cihetle yalnız şurada burada birer miktar kalmış imiş. Halbuki bu bakiyyeye dahi bazı mubayaacılar iki milyon ruble vererek mubayaasını göze aldırmışlar ki bu miktar yaldızın mükemmel olduğu zamanki pahasını müvazeneye mikyas olabilir. Sarayın devâir-i dâhiliyyesi o kadar zengincesine tezyin edilmiştir ki akıllara hayret verir. Her biri birer namla iştihar eyleyen salonlara zinet vermek için hazineler sarfından geri durulmayıp bilhassa Çin salonu denilen yere eğer hakan-i Çin girecek olsa kendi sarayında dahi bu kadar zinet olmadığını itiraf eyler.

Avrupa'nın pek çok yerlerinde Çin'e mensup olan bu misillü asarın kâffesi taklit olup Tsarskoïe- Selo'deki salon ise hakikî bir Çin salonudur. Hele mefruşat ve müzeyyinâtının kâffesi memâlik-i Çin'den getirilmiş olup menkûşatı dahi Çinli erbâb-ı sanâyi tarafından nakş olunmuştur.

Tesavir salonu denilen salonun mefruşatı sair salonlardan daha pek çok ziyade zengin olup duvarlara asılmış olan levhaların miktarı o kadar ziyade değil ise de nefasetleri Rusya memalikinde görülebilen levhaların kâffesine faiktir.

Bu sarayda bir de hazîne-i yâdigâr bulunarak İmparatoriçe Katerina ile Birinci Aleksandr zamanlarına mahsus birçok yadigarlar bulunduğu gibi orada altın ve mücevherat ile mamul ve murassa bir de Osmanlı hayvan takımı görülür ki Edirne muahedesinden sonra taraf-ı şâhâneden Rusya imparatoruna ihda buyurulmuştur.

Asıl Tsarskoïe- Selo sarayı unvanı ile muanven olan bu ebniye-i cesîmenin yanıbaşında Aleksandr sarayı namıyla diğer bir küçürek saray mevcut olup imparatorun validesi ağleb zamanı bu sarayda geçirirmiş Ancak sarâ-yı mezkûrun gerek tezyinatı ve gerek cesameti Tsarskoïe- Selo sarayına nispetle geridedir.

Miss Haft asıl nazar-ı ehemmiyeti Çarskoe Seyo'nun bahçelerine hasreylid. Bu kadar cesim olduğu hâlde bu kadar da güzel ve temiz olarak muhafaza edilen bahçeler nadir görülür. 600 ne-

fer yalnız tanzifat amelesi vardır ki ağaçlar altına düşen yaprakları temizlemek ve yolları süpürmek için memurdurlar. Bunların maaşlarıyla bahçenin sair vezâif-i tanzîfiyyesine senevî yüz bin rubleden ziyade sarfolunur.

Bahçe içinde gayet vasi güller ve güzel köşkler görülüp bunlar meyanında "Türk köşkü" denilen kasır hakikaten tarz-ı Osmânî üzere inşa edilmiş güzel bir binadır. Güllerden birisi derununda bahriye nezareti binasının bir küçük modeli bulunup onun etrafında dahi Rusya donanmasının modilleri görülür ki şu mini mini panora manzaralara pek ziyade letafet verir.

Tsarskoe Selo bahçelerinin etrafını kâmilen dolaşabilmek dört beş saate muhtaç olup bizim seyyahlar vakıa bahçenin etrafını dolaşmadılar ise de bu dört beş saat zamanı yine sarfeylediler. Hatta akşam avdet katarına dahi yetişemeyeceklerdi.

Kronştadt ziyareti iseTsarskoïe- Selo ziyaretinden daha başka türlü oldu. Zira buraya şimendifer ile gidilip Petersburg ile Kronştadt arasında sûret-i mahsûsada işlettirilmekte olan küçük nehir vapurlarıya gidildi.

Kronştadt mevkiini görenler derhal hükmederler ki Büyük Petro'nun yeni payitahtını o bataklık mahalle inşa etmesi mahza Neva nehrinin munsabı mukabilinde Kotlin adası bulunmasından neşet eylemiştir. Gelibolu boğazının mukabilinde bulunan Bozca Adası dahi Neva nehri mukabilindeki Kotlin adası kadar mühim değildir. Kotlin adası Petersburg'un bahrî kapısında öyle bir kilittir ki onu açmaksızın Petersburg'a girebilmek muhal ender muhaldir. Halbuki birkaç devletin donanması ittifak edecek olsalar dahi bu kilidi kırabilmek bir emr-i asîrdir.

İşbu tersanede Rusya'nın daimî suretle yirmi beş bin bahriye ve topçu ve piyade askeri bulunur. Ve istihkâmâtı dahilen tuğla ile inşa olunarak badehu üzerine granit taşlarından bir astar kaplanmıştır. Halbuki sâhil-i bahrde rıhtım suretiyle inşa edilmiş bulunan setler dahi hîn-i hâcette batarya olarak top vaz'iyla müdafaa hizmetinde kullanılabilirler.

Kronştadt'ın kaleleri bir nevi taştan mamul gemiler suretini andırırlar. Zira bunlara top vaz'ı için tehyie edilen mahallerin bir çoğu kapak kaldıran gemilerin lombarları gibi inşa olunmuştur. Hele kılâ' ve istihkâmât mevcûdenin ateşleri birbirini kes-

mek için o kadar güzel tertip olunmuştur ki bir düşman sefinesi bazı noktaya geldiği zaman üç ve hatta dört taraftan ateş içinde kalır.

İşbu istihkâmâttan maada Kronştadt limanında otuz kıt'a sefâyini hatt-ı harb üzere durmak suretiyle istiab edebilecek vüs'at bulunup işbu gemilerin kuvvet-i müdafaası dahi kılâ'-ı mevcûdeye zamm olunaa buraya sokulabilmek hakikaten muhal hükmünü alır.

Bununla beraber Kronştadt yalnız bir mevki-i askerî olmayıp ticaretce dahi buranın ehemmiyeti ziyadedir. Zira Petersburg'un yegane iskelesidir. Kış mevsiminde o kadar kalabalık olmayıp yalnız otuz bin kadar yerli ahalisi kalırsa da yaz mevsiminde Rusya'nın içeri taraflarından küllî erbâb-ı ticâret oraya gelip yığıldıkları gibi İsveç, Norveç, Danimarka, Belçika, Hollanda, Almanya ve ta İngiltere ve Fransa taraflarından birçok tacirler, birçok gemiler gelerek kalabalık pek ziyade artar.

İşte bizim seyyahlar Kronştadt tersanesini dahi bu suretle temaşa ederek badehu bahr-i müncemid-i şimâlî sahillerine kadar seyahat için tedârikat-ı seferiyyelerini itmama başladılar.

Yedinci Kısım

Müncemid- i Şimâlî

İşbu tedârikat-ı seferiyyede bizim Osmanlı seyyahlarına delâlet eden mürşit dahi Miss Haft olmuştu. Zira Suphi Bey Fransızca olarak eğerçi pek çok seyahatnameler okuyup ahvâl-i şimâliyyeye vukuf peyda eylemiş ise de şimal taraflarına seyahat hususunda İngilizler her millete tefevvuk eylemiş bulunduklarından ve onların seyahatnameleri ise Fransızca seyahatnamelerde iltizam olunduğu veçhile gezilen ve görülen ahalinin ve memalikin yalnız ahvâl-i şâirânesine münhasır olmayıp bir seyyahın muhtaç olabileceği malûmatı tamamıyla havi bulunduğundan levâzım-ı seferiyye hususunda eğer Miss Haft'ın irşadâtı olmasaydı Suphi Bey ile Hicabi Beyin bu seyahatte hayli meşakkatler çekeceği derkârdı.

Memâlik-i müncemideye seyahat edildiğine göre Miss Haft'ın lüzum gösterdiği fanilalar ve kürkler ve kuvvetli çoraplar ve kalçınlar ve eldivenler ve post kalpaklar ve boyun sargıları velhasıl insanın iki gözlerinden maada bütün vücudunu setr edecek şeyler ve hatta gayet şiddetli rüzgârlara mukabil gözleri dahi muhafaza eyleyecek kafesli gözlükler Hicabi ve Suphi Beylerin dahi lüzumunu tasdik eyledikleri şeylerden idiyseler de onlardan sonra Miss Haft keten elbise hususunda dahi öyle birtakım tedarikata müsaraat eyledi ki bunlara bakanlar seyyahların memâlik-i müncemideye değil âdeta memâlik-i hârreye seyahat edecekleri zannına düşerdi.

Hatta Hicabi Bey dahi bu zanna düşerek dedi ki:

-Bürûdet-i havâya mukabil olan tedarikatımız pek yolunda lâkin şiddet-i harâret-i havâya mukabil olan bu tedarikata sebeb-i ihtiyâcımızı anlayamadım.

Miss- Gideceğimiz yerlerde vakıa buzlar ancak mayıs evâhirinde çözülürler. Fakat Cenabıhak oraların birkaç aydan ibaret yazını o kadar şiddetli tertip eylemiştir ki yaz mevsiminde eğer poyraz rüzgârı kesilecek olursa insan kendisini Hindistan'da zanneder. Bununla beraber hava bazı kere birden

bire öyle bir tebeddül eyler ki şimdi yalnız bir gömlek ile kan terlere batarak çalışmakta bulunan amele def'aten koyun derilerine sarılmak mecburiyetini hisseyler.

Halbuki Miss Haft bu tedarikattan maada bir de bir şekl-i acîbîde olarak bir çadıra lüzum göstermişti.

Bu çadır gayet kuvvetli yelken bezinden mamul bir muşambaın üzerine âlâ Rus sahtiyanı ve altına dahi bir nevi Rus abası kaplanmak suretiyle vücuda getirilmiştir. Çadır âdeta bizim piyade çadırları biçiminde ve fakat ondan biraz daha büyücek olup direk hizasıyla nısf-ı kutrundan bir perde ile bölündükten sonra kapı ciheti mahall-i ictimâ ittihaz olunmuş ve arka tarafı dahi iki rub' daireye taksim olunarak birisi Miss Haft ve diğeri Suphi ve Hicabi Beyler için yatak odası addedilmiş idi.

Hayme-i mezkûre rekz edildiği zaman etekleri onun hizasıyla hafr olunacak bir hendeğe gömüldükten sonra çadırdan süzülen suların içeriye girmemesi için dahi etrafına dâiren-mâ-dâr diğer bir hendek hafr olunacak idi.

Yatak odalarına birer ve salona iki pencere oydurulup bunlara müdevver şekilde kalın camdan birer de cam tertip olunmuş ise de lüzumu zamanında kullanılmak ve lüzumu olmayan zamanlarda kırılmamak için bir mahfaza içinde mahfuz idiler.

Gerek pencerelerin ve gerek kapının yekdiğeri üzerine çekilip örtülecek ikişer perdesi bulunup bunlar sımsıkı kapadıkları zaman hariçten soğuk girmeye hakikaten imkân yoktu.

Çadırın direğine gelince: Bu direğin toprağa oturacak kısmı otuz santimetre kutrunda yarım metre irtifaında kuvvetli bir demir soba olup bu sobanın dört tarafı ise ta çadırın tepesinden harice çıkıncaya kadar hek çadırın direği ve hem de soba borusu hizmetini görmek için yine demirden yapılmıştı.

Miss Haft'ın yaptırdığı yol yatakları dahi sûret-i mahsûsada câlib-i enzâr-ı istiğrâbdır.

İşbu yataklar yere oturur altı ayak üzerine mevzu ve ipten mamul bir nevi sepet olup derunları koyun derisi ile ferş edildikten maada ortası dahi bir kenarı yatağın bir cihetine dikilmiş olmak ve diğer kenarı uzunca şeritler ile sarılıp kuşatılmak üzere yine koyun derisinden yapılmıştı. Öyle bir surette ki bunun

içinde yatacak olan adamın hâli bizim bu taraflarda küçük çocukları salıncağa sarıp uyutmaya benzeyecekti.

Ancak karyola addolunan ipten sepetin bir de sıcak ve bahusus sinekli zamanlara mahsus olacak birer takımı bulunup bu takımların döşeği, çarşafı ve örtüsü hep ketenden mamul olduktan fazla bir de yatağın her tarafını saracak kuvvetlice bir cibinliği vardı.

Bu misillü esfâr-ı baîdede en ziyade düşünülecek olan şey nakliye maddesi olup memâlik-i şimâliyyenin nakliyesi ise geyiklere münhasır olduğundan Miss Haft çadırı yataklarıyla beraber beş geyiğe tahmil edebilmek üzere taksim eylemişti. Bu hâlde yalnız direk bir hayvana ve yataklar ile mutfak takımı iki hayvna ve çadır dahi orta yerinden ayrılmak üzere diğer iki hayvana tahmil olunacaktı.

Mutfak takımına dair burada izâhât-ı zâideye hacet yoktur. Üç kişiyi idare edecek olan tabak, tencere, kadeh, çatal, bıçak vesaire birbirinin içine girmek üzere hep bir küçücek sandıkta içtima edebildikten maada ocak olarak istimal olunacak ispirto makinesinin dahi bu sandığın içine sığacağı ihtar olunur ise kâfidir.

Miss Haft dedi ki:

-Gideceğimiz yerler külliyen memâlik-i vahşiyyeden olmadıkları cihetle vakıa her tarafta yatacak yer bulabiliyoruz. Ancak ahâli-i şimâliyye o kadar pis, o kadar murdardırlar ki bu pisliğin içinde doğup büyüyerek alışmış bulundukları hâlde kendi murdarlıklarından ve teaffünlerinden kendilerinin dahi helâk oldukları vakıadır. Bizim taraflar ahalisi ise bu adem-i tahâret ve nezâfete hiç tahammül edemeyeceklerinden seyyahlar için bu suretle ikmâl-i tedârik zarurîdir.

Hicabi- Bu tedarikata pek büyük dikkat ettim. Gerek elbisemiz ve gerek yataklarımız sıcaklık ve soğukluk için ikişer takımdır. Lâkin pek sıcak havalarda şu kışlık hane suretindeki çadırımızı bir sayfiye hâline nasıl tahvil edeceğiz.?

Bu sualin cevabını Miss Haft'tan evvel Suphi Bey verdi, dedi ki:

-Hiç çadırda oturduğun yok mudur? Sıcak havalarda çadırın

etekleri kaldırılıp yüksek kazıklara bağlandığı gibi çadır bir nevi şemsiye hâlini alarak rüzgar her taraftan gelip geçer.

Miss- O hâlde dahi geceleri asıl rüzgârın geldiği taraf kapanıp taraf-ı mukabili açık bırakılır ki bu suretle ne ceryân-ı havâdan endişe edilir ne de havasızlıktan.

Hicabi- Miss! Biz bu çadırı her akşam kurup sabah kaldıracak mıyız?

-Gideceğimiz yerlerde sabah veyahut akşam denilen şeyleri bulabilir isek öyle yapacağız.

-Gerçi öyle. Burada Petersburg'da bile etvâl-ı eyyâm yirmi dört saati tecavüz ediyor. Daha yukarlarda zulmet-i şebden bilkülliye mahrum kalacağız.

Miss- Oralarda hayvanlarımız yürütülünceye kadar gider nihayet hayvanlar ve biz yorulduktan sonra en münasip addedeceğimiz bir yerde ihtiyâr-ı ikametle cümlemiz güzelce dinlenınceye kadar otururuz.

Bu vakte gelinceye kadar aralıkta bir kere şimal tarikine dair söz ettikçe bizim arkadaşlar kâh bahr-i Baltık tarikiyle kolayca Laponya sahiline çıkabileceklerini ve kâh Rusya'yı seyahatten maksad-ı aslî bu memleketi görmek ise de deniz seyahatlerinde râkib olunan gemiden ve afakı ihata eden sulardan başka bir şey görülemeyeceğinden her hâlde kara yolunu tercih edeceklerini yekdiğerine söylerlerdi.

Bu defa azimet tahakkuk edince buna dair dahi müzakereye başlandı. Miss Haft gayet mükemmel bir Rusya haritasını yere yayıp arkadaşlarını etrafına alarak ve nikat-ı lâzımeyi bir kurşun kalem ile göstererek dedi ki:

-İçinde bulunduğumuz mevsime göre şimal seyahatini ta Novaya Zemlya adasına kadar sürebiliriz ki artık kutb-ı şimâlî keşfine giden gemilerden maada bizim gibi adî seyyahlar bundan ziyade şimale takarrüp edemezler.

Suphi-Keşki bir kolayını bulsak da bundan ziyade dahi takarrüp edebilsek.

Hicabi- Novaya Zemlya denilen yer bizim lisân-ı âvâmda karanlık dünya denilen yerlerdir ki oralara kadar gittikten sonra âdeta ahirete sefer etmiş sayılırız.

Miss Haft-Şimdi şu Petersburg şu da Novaya Zemlya adası. Bunun için ittihaz edeceğimiz tariki görüyor musunuz? Öyle kendimizi Rusya çölleri içinde pek de kaybedemeyiz. Bakınız en muvafık olan hatt-ı hareketimiz bize kendi kendisini gösteriyor.

Diye Miss Haft şöylece kurşun kalemini çektiği gibi kalemin bıraktığı eser üzerine Petersburg'dan bed' ile Lodeioie-Pole ve Olonets ve Petrozavodsk ve Povyatinç ve Onega kasabaları göründü.

Miss Haft dedi ki:

-Eğer istersen Onega'dan bir gemi bulup bahr-i ebyaz-ı şimâlî tarikiyle yolumuza devam ederiz. İster isek kara yolumuzu biraz daha uzatıp Arhangelsk iskelesine kadar çıkarız. Zira Onega o kadar işlek bir iskele olmadığından ihtimal ki biraz ziyadece bekledikten sonra gemi bulunur. Ama Arhangelsk'de...

Suphi- Onega dahi iskele değil mi? Birkaç gün zarfında gemi bulacağımızı anlarsak kalırız. Bulamayacağımız tahakkuk ettiği surette ise bir gayret daha ederek Arhangelsk'e varırız.

Hicabi- Her hâlde kara yolları ne kadar kısa olsa müreccahtır.

Suphi- İstanbul'dan çıktım çıkalı bu adam her kara yolundan nefretle deniz yolunu, şimendiferi falanı tercih eder be!

Hicabi-Ama böyle sahilden sahile olan deniz yollarının da kara yollarından hiçbir farkı yoktur ki!

Miss- Siz merak etmeyiniz Hicabi Bey, ben size o kadar rahat bir seyahat ettireyim ki siz de görünüz. Odessa'dan Moskova'ya kadar olan yolumuzdan daha rahat!

Hicabi-Bu rahatın bizim tarafımızıdan dahi ikmal olunacak esbabı her ne ise daima bize emredersiniz Miss! Cümlemiz dahi emrinize itaat edince şüphe yok ki yolumuz pek kolaylaşır, pek ziyade letafet kesbeder.

Hicabi Bey bu sözleri söylerken Miss Haft'ta öyle bir dalgınlık geldi ki arkadaşının lâkırdılarını âdeta anlayamıyordu.

Gözlerini haritaya dikerek ve kurşun kalemini şuraya bu-

raya sevkederek dedi ki:

-Hicabi Bey! Müjde sizi kara yolu zahmetinin epeyce kısmından kurtardım..

Hicabi-Aman Miss! Aklınıza ne geldi?

Miss- Petersburg'tan Petrozavodsk'a kadar sandal ile gitmek! Hani Kronştadt'da gittiğimiz gün Neva iskelesinde büyük ve güzel süslü sandallar görmedik mi idi?

-Evet! Haniya şu İsviçre gölündeki sandallardan daha güzel olduğunu söylemiştiniz.

-Evet! Onların birisini isticar eder de Ladoga gölünden Svir nehrine ve oradan dahi Onega gölüne girersek Petrozavodsk'a kadar öyle güzel bir seyahat ederiz ki hakikaten şu bahar mevsimine göre İsviçre gölünde tenezzüh için seyahata çıkanlardan ziyade lâtif bir seyahat etmiş oluruz.

Miss Haft'ın bu sözü üzerine arkadaşları dahi haritaya dikkatli bakmaya başladılar. Suphi Bey dedi ki:

-Mademki öyledir Miss! Ya Povyatinç'e kadar niçin sandal ile gitmeyelim? İşte o dahi Onega gölünün mühtehâ-yı sâhil-i şimâliyyesinde görünür.

Miss-Gerçek söylüyorsunuz Suphi Bey!

Hicabi- İşte İstanbul'dan çıktık çıkalı en güzel bir reyi ettin ise o da budur.

Hicabi'nin sürûr-ı fevkalâdesi üzerine arkadaşları kahkahalar ile güldüler ise de Suphi'nin reyi hakikaten musîb olduğu cihetle re'y-i mezkûr kat'iyyen kabul olundu.

Povyatinç'ten sonra Onega'ya kadar topu otuz beş kırk saatlik kara yolları kalacaktı ki zaten kara yolu addolunmayacak olan sandal yolu dahi hep harita üzerinde gösterilen mahallere uğrayacaktı. Yalnız Olonets kasabasına uğramayacaklardı.

İmdi hatt-i hareketlerini kat'iyyen bu suretle tertip eyledikten sonra Neva iskelesinden güzel bir sandal isticar eylediler. Bazı kere Onega gölü kayıkları Petersburg'a kadar geldikleri cihetle eğer bunlardan birisine tesadüf olunsa idi icarları pek ucuz düşerdi. Maahaza altmış rubleye isticar eyledikleri sandal dahi binnisbe pahalı değildi. Zira Petrozavodsk'e ka-

dar arabalarla gidilseydi yükleri bittabi ziyadeleşmiş olduğundan âdeta yüz elli iki yüz ruble kadar ücret vermeleri lâzım gelirdi.

İsticar eyledikleri sandalda her ne kadar kamaraya benzer bir şey yok ise de tente ile vücuda getirilmiş olan kamara dahi soğuktan ve rüzgârdan muhafazayı temin edecek bir hâlde olduğu görüldü.

Bu sandalın en memduh bir nassesi varsa o dahi hava kesildiği zaman kürek ile sevkolunabilecek kadar hafif ve küçük olmasıdır. Sandal derununda üç adam bulunacak idiyse de Suphi Bey hîn-i hâcette iki adam küreğe oturup da çekerler ise sandalın pek ağır gideceğini düşünerek sandala üç iskarmuz daha çaktırmış ve üç kürek fazla aldırmıştı ki bu hâlde üç sandalcı ile iki de kendileri beş kürek tahrik ederler ve Miss Haft tutar ise sandal bayağı süratlice seyahat edebilecekti.

Haziran'ın dördüncü günü hübûba başlayan güzel bir garb-ı şimâlî rüzgârı ile bizim seyyahlar sandala binerek lâtin yelkenini ve bir de filikayı küşat eylediler. Bu hâlde iskele cihetinden esen rüzgâr sandalı sancak bordosu üzerine yaslandırarak borusundan balina balığı gibi su püskürterek saatte altı mil sür'atiyle sevkederdi.

Böyle sandalın şâyân-ı resm ve tasvir bir hâle gelmesi üzerine Miss Haft'ın İngilizlik damarlarındaki gemicilik kanı galeyana gelirse istiğrap olunuru mu?

Hemen yekeyi sandalcının elinden alıp makam-ı riyâsete oturdu. Yalnız latinkanın iskotası sandalcının elinde kalıp sagnaklar ziyadece bastırdıkça güya kadını korkutmamak için laşka ederdi. Miss Haft dedi ki:

-Dümende oturan kadının bir İngiliz gemicisi olduğuna dikkat etmiyor musunuz? Sandalı yolundan alıkoymayınız!

Rus sandalcı kadının yüzüne bakarak güldü. Ondan sonra her sağnakta sandalın iskele bordasından su girecek mertebelerde yaslanması Miss Haft'ı değil Hicabi Beyi korkutmakta idiyse de sandal dahi âdeta yedi yedi buçuk mil sür'atle yol alırdı ki bizim Üsküdar vapurlarında bu sür'at ancak bulunabilir. Hele derûn-ı Köprü vapurları bu hâlden geri kalır.

Miss Haft'ın bu suretle manevra icrası esnasında Suphi Bey sandalın baş altını bir mutfak hâline koymak ve Petersburg'tan aldıkları kumanyayı buraya yerleştirmek ile iştigal eylerdi. Miss Haft sefinenin şöyle cirit gibi gitmesinden o kadar keyiflendi ki Suphi Bey "hola!" diye bir gemici narası attı. Suphi bakınca dedi ki:

-Şu hâlde Büyük Petro sağ olsa idi de beni görseydi Rusya imapatoriçesi olacağıma hiş şüphe yok idi ya?

Suphi- Fakat Büyük Petro kendisine galip olan zevatı sevmez istirkab edermiş.

Miss- Vakıa denizden dahi pek korktuğu cihetle beni gemicilikte kendisine galip bulur idiyse de deniz tehlikesine alışmak için kendisini suya atmaya hacet kalmadığı hâlde de ben onu gemici edebilirdim.

Suphi-Acayip!

Miss- Ne zannettiniz ya? Sanki Hicabi Bey Petro'dan daha az korkuyor mu sanıyorsunuz? Fakat utandığından hiç sesini çıkaramıyor.

Hicabi- Hayır Miss korkmuyorum.

Miss- Öyle ise sizi tanıdım tanıyalı ilk yalanınızı şimdi işittim.

Suphi- Kara yolunun zahmetinden korkar, deniz yolunun tehlikesinden korkar! Acaba arkadaşımız için balon mu tertip edelim?

Miss- Yok! Bak ondan hepimiz korkarız.

Suphi-Fakat Miss! Siz tertip ettiğim mutfağa dikkat eyliyor musunuz? Panama vapurunun mutfağı da bundan daha muntazam değildi.

Miss-Vakıa yemek cihetini de düşünelim. Zira bir saat sonra karnımız acıkacak.

Suphi-Münasip görürseniz aşcılık nöbeti benim olsun.

Miss-Ne pişireceksiniz?

Suphi- Âlâ balık kızartacağım.

Miss- Yalnız balık mı?

Suphi- Bir de makarna pişirmek niyetinde isem de onu akşamlık olmak üzere tertip etmek istiyorum.

Miss-Fena olmaz. Kuşluk için balık kâfi olsun. Biraz da havyar, peynir falan ile kanaat ederiz.

Neva'dan Svir nehri munsabının arasını Miss Haft seksen mil olmak üzere tahmin ederek saatte biribiri üzerine altışar mil mesafe kat ederler ise on üç on dört saatte munsab-ı mezkûre vasıl olabileceklerini anladı.

Bu neticeyi Suphi Beye söyledikte Suphi dedi ki:

-Hamdolsun geceye kalmak korkusu bizde yoktur. Bir saat bile bihakkın imtidat etmeyen bir geceyi geçirmek dahi iş mi? Hemen dua edelim de havamız kesilmesin!

Duaya hacet kalmaksızın bu rüzgârın birkaç gün devam edeceği memul olduğunu sandalcılardan sordukları sual üzerine anladılar. Şu kadar ki bu rüzgârların biraz sonra külliyen poyraza tahvil eyledikleri oralarca mücerreb olduğundan Onega gölüne girdikleri zaman eğer rüzgâr poyrazlaşacak olursa doğrudan doğruya kat'-ı mesâfe edilemeyerek volta vurmaya mecbur olacakları kaziyyesi biraz Hicabi Beyi düşündürmüş.

Sandal içinde taam edişleri ve taamdan sonra alçacık tenteden vücuda getirilen kamara derununda uzanıp muhabbet eyleyişleri bu seyahate hakikaten bir tenezzüh sureti vermişti. Hatta bir aralık Miss Haft'ın gözleri de kapanarak uykuya vardı. O hâlde Suphi Bey hemen yol yatakları takımını açarak bir cibinlik çıkarıp kadının üstüne örtü ki maksadı bunu bir yorgan ittihaz etmesi olmayıp belki uyuyan kadını mümkün mertebe enzardan setr etmekti.

Miss Haft'ın uykusu üç saat kadar devam eyleyip kendisinden sonra Hicabi Bey dahi uykuya varmış ise de Miss Haft gözlerini açtığı zaman Hicabi'yi henüz uykuda buldu.

Cibinlik ile muhafaza edilişi Suphi tarafından bir eser-i himmet-i muhafazakârâne olduğunu anlayınca teşekkürle beraber dedi ki:

-Üç kişi şu daracık yerde yatacak olduktan sonra artık tesettür kaidesine bu kadar riayet lâzım gelmezdi. Bahusus ki refiklerim sizin gibi adamlar oldukları hâlde....

Suphi- Biz kaideye riayette mümkün mertebe kafanızdan ne kadar mazhar-ı emniyet ve müsaade olursak yalnız vazîfe-i şükrânımızın artmasından başka bir hükmü görülmez.

Neva nehrinden huruçlarının on dördüncü saatinde Svir nehri munsabına dahil oldular. Bu zamana kadar rüzgâr evvelce korkulduğu veçhile poyraza tahavvül etmeyip bilâkis bütün bütün batılaşmış idiyse de kuvveti bir hayli azalmıştı. Maahaza rüzgârın batılaşması kendilerine daha muvafık düştüğüne memnun oldular.

Meğer gündüzden Miss Haft'ın birkaç saat uyku kestirmesi başka bir hesap üzerine imiş. Zira Suphi Bey uykuya varıp da Hicabi tekrar ona da peyrev olunca Miss Haft kamaraya girmeyip dışarda oturmuştu. Arkadaşları dört beş saat uyuyup da uyandıktan sonra "Ey! Şimdi biraz da ben rahat edeyim!" diye kamaraya girince gerek Suphi ve gerek Hicabi rahat demek kamarada yalnız kalmak demek olduğunu anlayarak Suphi derhal kamaranın kapısı makamında olan perdeyi indirdi. Ondan sonra kendilerini öyle bir surette uykuya alıştırdılar ki Miss Haft yalnızca ferîh u fehûr kamarada uykusunu uyuduktan sonra iki arkadaşlar uyumaya girerler ve bu suretle hem kadının rahatını ve hem de sandalcılar elinde uyku hâliyle yalnız kalmamalarını temin ederlerdi.

Lâkin derhal haber verelim ki Rus sandalcılarından kendilerini temin eylemek meselesi bunlar tarafından bir tehlike melhuz olmasından neşet etmezdi. Zira bu adamlar Petersburg'ta kefâlet-i kaviyye ile hükûmetin nazar-ı emniyetinde bulunup aldıkları bu yolcular ise pasaportlarını vize ettirmiş bulunduklarından sandalcılar kendilerini mesuliyetten kurtarmak için yolcular tarafından bir ilmühabar almaya dahi mecbur idiler.

Neva'dan Svir munsabına on dört saatte gelebildikleri hâlde oradan lodeioie-Pole'e dahi ancak on beş saatte gelebilmişlerdi ki bu yol evvelkinin nısfı kadar bile edemez.

Lodeioie-Pole kasabasının ahalisi âdeta kâffeten sefine inşaiyyelerinden ibaret olup Büyük Petro ilk sefâin-i harbiyyesini burada yaptırmış ve tamam bizim yolcuların geldikleri tarik ile Petersburg'a ve oradan dahi bahr-i Baltık'a indirmişti.

Seyyahlar bu kasabada yalnız bir miktar lahm ve lahne ve

ekmek gibi kumanya düzecek kadar oturup hazır hem batıya tahavvül etmiş ve hem de biraz kuvvetini arttırmış olan rüzgârdan istifade için hemen sandala yol vermişlerdir. Zira nehrin Lodeioie-Pole'den Onega gölüne kadar olan kısmı Ladoga gölüne kadar olan mecrasına nispetle iki mislinden ziyade uzun olup batı rüzgârından maada eğerçi lodos ve poyraz rüzgârlarıyla dahi seyahat muhal değil idiyse de büküntü yerlerini dönmek ve burunları dolaşmak pek müşkül olacağından gemiciler bu nehir üzerinde batı veyahut yukarıdan gelirler ise gün doğuşu rüzgârını ve bilhassa aşağıdan yukarıya gitmek için akıntıların mumanaatına nazaran batı rüzgârını ayn-ı kimya addederler.

Tamam yirmi dört saatte Svir nehrinden çıkabilişlerini sandalcılar yolcuların fevka'l-had talihli olmalarına hamleylediler.

Svir nehrinden çıkıp da Onega gölüne girdikleri zaman rüzgâr artık tamamı tamamına iskele bordasından esmeye ve sandal dahi sancak bordası üzerine daha ziyadece yaslanmaya başlayınca Hicabi Beyin keyfi dahi bilkülliye kaçmıştı. Ancak Hicabi'nin bu korkusu topu topu beş altı saat devam eyledi. Zira birtakım burunlar dönüldükten sonra rüzgâr bordadan değil, pupadan da değil pruva cihetinden gelip Lâtin yelkeninin yakasını silkmeye başladığı cihetle sandal yaslanmayı terk eylemiş ise de bu hâlde sür'at-i seyri azalıp Miss Haft dahi bundan dolayı kahramanlığa başlamıştır. Bir aralık Miss Haft sanki aklına yeniden bir şey gelmiş gibi davranarak dümenciden yekeyi istedi. Ve yekeyi alır almaz o zamana kadar şimâl-i garbîye müteveccih olan sandalı tamam şimal tarafına çevirdi.

Sandalcı Rus sordu ki:

-Yolu şaşırdınız Petrozavodsk'a gitmeyecek miyiz?

-Petrozavodsk'da teyzelerim, halalarım beni beklemiyorlar ya? Bu rüzgâr her zaman ele geçer mi? Doğruca Povyatinç'e gideceğim.

Sandalcı- Zati orada da top dökümhanelerinden başka görülecek bir şey yoktur ya? Fakat İngiliz seyyahları Petrozavodsk'i ziyaret etmeyince geçmezler.

Suphi- Neden?

Sandalcı- Olonets ile Petrozavodsk Büyük Petro'nun en evvel başlatmış olduğu tersane ile tophanedirler.

Miss-Biz Büyük Petro'nun daha pek çok ziyade mühim asarını da gördük. Binaenaleyh şimdiki hâlde şu batı rüzgârını kaybetmeksizin Povyatinç kasabasına varırsak bizim için, de sizin için de hayırlı olur.

Bu yolda bir aralık rüzgârın kuvveti o kadar kesilmişti ki yelken boşanıp sandal dahi hemen durduğu yerde çalkanmaya başlamıştı.

Bu hâl Miss Haft'a büyük bir endişe vererek "Hakkım yok mu imiş? İşte gölün ortasında kaldık" demeye başlayıp Suphi Bey ise yanaşmak için ya bir ada veyahut bir sahil bulunup bulunmadığını gemicilerden sormaya kalkışmıştı.

Bir sandalcı dedi ki:

-Poluj nehri munsabını geçtik. Eğer biraz sol tarafı tutturur isek birkaç ada vardır. Lâkin ne kasavet çekiyorsunuz? Cenup tarafına baksanıza?

Herkes cenup tarafına baktılar ise de görmeye şayan bir şey bulamadılar.

Sandalcı tekrar ederek dedi ki :

-Ufuk üzerinde gördüğümüz dumanlar rüzgârın tahavvülüne delâlet ederler. Zaten rüzgârın kesilmesi tahavvül içindi. Ben ise aksiye rüzgârı çekmesin diye düşünürdüm. Ama lodos çıkacak. Bu lodos ile isterseniz bahr-i ebyaza kadar gidebiliriz.

Miss- Bahr-i ebyaz kadar mı?

Sandalcı- Gidebiliriz ya?

Suphi- Vay bu gölden bahr-i ebyaza çıkılır mı?

Sandalcı- Hay hay!

Miss- Hayır a canım! Bu göl Svir nehri mecrasıyla Ladoga'ya ve oradan dahi Baltık denizine akar.

Sandalcı- Evet efendim! Hakkınız var. Lâkin bu göle akan nehirler çoktur. Onlardan bir miktarının suları Ladoga nehrine giderse birçoğunun suları dahi ebyaz denizine gider. Harita bilmem ki size göstereyim. Bizimkisi işte böyle bir gemicilik!

Herifin bu sözü üzerine üç arkadaş haritayı açıp tekrar tetkike başladılar. Filhakika Povyatinç kasabasının garp cihetinden bir kanalın Seg gölüne vardığını ve oradan dahi diğer bir kanal ile Vig nehrine girilip ondan dahi Vig nehri tarikiyle Suruka kasabasına gidilebileceğini gördüler.

Bu hâlde Povyatinç'ten Onega'ya kadar karadan gitmeye hiç hacet kalmayacağı cihetle Miss Haft sandalcıya sordu ki:

-Bu kanallar sandalın geçmesine kifayet edecek kadar derin olduklarından emin misin?

Sandalcı- Lapon kayıkçılarının bahr-i ebyazdan Petersburg'a kadar geldiklerinden eminim. Ama ben oralara hiç seyahat etmedim. Harita bilsem gidebilirdim.

Miss- Biz harita biliriz. Mademki bunlar girebiliyorlar biz de gidebiliriz.

Yolun ilerisi için sandalcıların daha kaç ruble istediklerini sorduklarında herifler mesafeyi falanı bilmedikleri için bir şey diyemediler. Zaten havanın müsaadesi dahi kaç günde varabileceklerini tahmin ettirmediğinden nihayet Suphi Beyin kararıyla üç sandalcıya yevmiye birer ruble vermek ve yol kaç gün devam eyler ise o miktar ruble ita edilmek suretine cümlesi razı oldular.

Hicabi Bey bu karara pek memnun oldu. Vakıa sandaldan havfı derkâr ise de haritaya baktıkda yolları hep kanallardan, küçük göllerden ibaret olduğunu görüp müsterih olmuştur.

Sandalcının tahmin eylediği lodos rüzgârı birçok saat sonra kendisini göstermeye başladı. Doğrudan doğruya pupadan esen rüzgâr üzerine mayna sukuta edilerek sandal hiçbir tarafa yaslanmaksızın cirit gibi yol almaya başlayınca Hicabi Beyin de neşesi arttı. Rüzgârın hübûba başlayışından beş saat sonra ve Svir nehrinden çıkışlarının yirmi dukuzuncu saatinde Povyatinç kasabasına vasıl oldular.

Povyatinç kasabası Petersburg'a seksen saat mesafede olmak üzere harita üzerinde tahmin olunabilir ise de esnâ-yı râhda birçok göller ve nehirler yolu dolaştırdığından arabacılar meyanında 120 saat olmak üzere tahmin olunur. Halbuki günde ancak on iki saatlik mesafeyi sür'atle yedi sekiz saatte kat edebildik-

lerinden on günden evvel bu mesafe kat olunamzken bizim seyyahların seksen iki saat zarfında kat edebilmeleri cidden yâverî-i tali'lerine hamlolunur.

Vakıa şu göller ve nehirlerden sandal ile seyahat tariki sair yolculara meçhul değil ise de bazı kere ya hava bütün bütün durmak veyahut şimalden başka bir taraftan rüzgâr esmemek suretiyle haftalarca müddet vahşi bir sahilde beklemek kimsenin hesabına muvafık düşmeyeceğinden bu yolu tercih edenler pek az bulunur.

Bizim seyyahlar ise yol zahmeti denilen şeyi asla görmemişlerdi. En büyük zamanlarını mutfakta geçirerek İngilizlerin ruzbeefinden bed ile Türklerin pilâvına kadar her akıllarına gelen ve her malzemesini tedarik mümkün olan taamları pişirip canlarına ziyafet çekerlerdi.

Esnâ-yı râhda mütalâa eyledikleri kitaplar hep Rusya'nın bu taraflarına dair seyahatnamelerden ibaret olup sandalcılardan birçok malûmat aldıkları gibi uğradıkları kasabalarda görüştükleri adamlardan dahi hayli malûmat alırlardı.

Hele Povyatinç kasabasına geldikleri zaman birkaç gün ihtiyar-ı ikametle etraf ve encayı temaşa edeceklerini yolda yekdiğerine vaat ederler idiyse de oraya geldikleri zaman lodos rüzgârının hâlâ inkıta etmemiş olduğunu görerek malûmat-ı lâzıme daha yukarlarda dahi ahz ve tatbik olunabileceği ihtimalini bilhüküm kasabayı şöylece bir gözden geçirdikten sonra şimâl-i garbî cihetine tahvîl-i hareket ederek Seg kanalına girdiler.

Rüzgârın kâh şiddetini azaltması ve kâh çoğaltması münasebetiyle aralıkta bir kere küreklere oturmak gayretini de göze aldıran yolcular yirmi saatten sonra Seg gölüne girip bahîre-i mezkûrenin sâhil-i şarkîsi boyunca beş saat daha kat'-ı mesâfeden sonra Seg gölünü Vig gölüne rabt eden diğer bir kanala vasıl oldular. Ancak burada rüzgâr bilkülliye munkatı olduğundan sandal hareketten kalıp gerek sandalcılar ve gerek yolcular epeyce yorulmuş bulundukları cihetle def'-i metâib için mezkur kanalın sâhil-i yesârinde vaki epeyce lâtif bir noktada bir miktar meks ü ikamete karar verdiler.

Miss Haft'ın Petersburg'ta imal ettirmiş olduğu çadır ilk

defa olmak üzere buraya rekz edildi. Sandalcılar dahi sazdan, çalıdan kendilerine sayeban gibi bir şey yaptılar. Bir tarafı göl ve bir tarafı kanal ihatasıyla müteşekkil olan şu mevki hakikaten ferahfeza bir yer olup bizim üç seyyahın üçü dahi mutfak meşguliyetleriyle iştigale başladılar. İki Osmanlının Miss Haft'a mukabil bir tavr-ı mutîâne ve münkadâne ile her bir emrini icra etmeleri ve Miss Haft'ın dahi bunlara bir tavr-ı himâyetkârane ve müşfikane göstermesi ana ile oğlu arasındaki münasebeti andırabilirse de Miss Haft'ın gençliği validelik sıfatına mani olduğundan bunlar müşfik bir hemşire ile muhip iki biraderlere daha ziyade benzeyebilirler.

Bu mahaldeki ikametleri iki gün mümted oldu. Şu müddet zarfında Lodos rüzgârı hübûbunu tekrar etmeyip ona mukabil bir gün doğuşu esmeye başladı ki önlerindeki kanal içinde bu rüzgâr ile seyr ü hareket pek müşkil olabilir idiyse de Vig gölüne çıkacak olsalar mezkur rüzgârdan istifade edebilirlerdi.

Binaenaleyh seyyahlar tası tarağı toplayıp sandallarına bindiler. Kâh dolup kâh boşanan yelkenlerine kürek kuvvetiyle yardım ettikleri gibi orda akıntı dahi Seg gölünden Vig gölüne doğru ceryan etmekle bu dahi kat'-ı mesâfeye yardım eyleyerek sekiz saat sonra kendilerini Vig gölünde buldular.

Gün doğuşu rüzgârı sandalı Vig gölünü ebyaz-ı şimâlî denizine rapteden kanala kadar ancak sevk edebilerek munkatı olduktan maada biraz sonra poyraza dahi tahavvül etmiş ise de bu nehrin şimal tarafına doğru akıntısı ziyade olduğundan yelken söndürülüp direkler ve ipler dahi çıkarıldıktan sonra beş küreğin akıntılar ile içtima eden kuvveti bizim yolcuların sandalını epeyce bir sür'atle sevke başlamıştı.

Nihayet Vig gölüne dühulden otuz beş saat sonra dahi Suruka kasabasına vasıl olabildiler.

İşbu Suruka kasabası altmış beşinci derece-i arz-ı şimâlîde bulunarak bir akşam Hicabi Bey henüz alaturka olarak devam ettirmekte bulunduğu saat gecenin ikisini işaret eylediği hâlde güneşin batmamış olduğunu görünce arkadaşı Suphi Beyin nazarı dikkatini davet eylemişti.

Suphi Bey dedi ki:

-Bunda istiğraba mahal var mıdır? İşte buraların etvâl-i eyyâmına geldik. Eğer tam saat on ikide saata bakmış olaydık güneşi ufka en yakın bulunduğu bir zamanda görmüş olurduk. Eğer şimdi yirmi dört saat müddet güneşin seyr ü hareketine dikkat edecek olursan görürsün ki güneş etrâf-ı ufku dolaşmaktan başka bir şey yapmıyor. Şu kadar ki akşam üstü saat on ikide mağrip cihetinden ufka en yakın bulunduğu hâlde gece olmak lâzım gelen on iki saat müddette şarka doğru yüksele yüksele ufkun nısf-ı kutrunu dönüp dolaşarak en yüksek bir mevki bulur ve ondan sonra yine alçalmaya başlayıp akşamın saat on ikisinde tekrar mağrip hizasına gelerek ufka yaklaşır.

Hicabi- Evet! Bu da henüz altmış beşinci derece-i arz-ı şimâlîde bulunduğumuzdan neşet eyler. Eğer tam nokta-i kutb-ı şimâlîde bulunsa idik şu alçalıp yükselme kaziyyesi görülmeyerek güneş ufku altı ay müddet dâiren-mâ-dâr dönerdi. Öyle değil mi?

Suphi- Şüphesiz!

Hicabi-Ne acibe! Bu kadar acip bir şeyi şu derece-i arz-ı şimâlîden başka yerde görmek kabil değildir. Öyle değil mi?

Bunların Türkçe olarak teati eyledikleri şu lâkırdıları Miss Haft istizah etmekle Suphi Bey hulâseten tercümesini arz eyledikten sonra kadın dedi ki:

-Kutb-ı cenubîyi unutuyor musunuz ya?

Hicabi- Vakıa orada dahi böyledir. Hem de kutb-ı cenûbînin şu yoldaki ahvâl-i kozmoğrafiyyesi kutb-ı şimâlînin aksinedir.

Miss- Ah! Terakkiyât-ı medeniyye bir dereceyi bulsa ki aktâr-ı cenûbiyye ile aktâr-ı şimâliyye arasında doğrudan doğruya telgraf ile muhabere edilse! Meselâ martın dokuzuncu günü bilmuhabere aktâr-ı cenûbiyye ahalisi kurs-ı kameri altı ay müddet bir daha görmemek üzere kaybettiklerinden beyân-ı teessüf etmelerine mukabil aktâr-ı şimâlî ahalisi dahi altı ay müddet bu nuru temaşa ile lezzet-yâb olacaklarını dermeyan ederek onlara mukabil arz-ı iftihar ederlerdi.

Suphi- Ama ne tatlı muhabere olurdu! Şu kadar ki martın dokuzunda vaki olan tesâvî-i leyl ü nehar üzerine semt-i cenubîden öyle bir anda güneş gaybubet etmeyip daha bir zamana kadar bir hareket-i yevmiyye müddeti olan yirmi dört saatin bir

miktarı onlar için gece olabilirdi.

Miss- Tam nokta-i kutb için bu fark hemen hiç yok gibidir. Bir seyahatnamede okuduğuma göre bu temaşanın en garibi gecelerin veyahut gündüzlerin yalnız birkaç dakikadan ibaret olan müddetidir. Hele ufkun deniz ile muhat olduğu yerlerde letâfet-i mezkûre bir kat daha bedahetle kendisini ortaya koyar. Meselâ: En kısa gecelerde akşam olup da güneş battıktan birkaç dakika sonra tekrar eşi'a-i ziyâ-pâşı uyûn-ârâ olmaya başlar ki bu hâlde şam u seher içtima etmiş demek olur. Kezalik günlerin en kısa olduğu bir zamanda sabah olup da kurs-ı kamer şarktan kendisini gösterir göstermez sanki pişman olmuş gibi tekrar gurup eyler ki bu hâlde dahi seher ü şam ittihat etmiş olurlar.

Suphi- Akşam ise sabahın bir anda içtimaı ne kadar garip ise şark ile garbın bir noktada içtimaı ondan ağreb değil midir?

Miss- Ona ne şüphe? Şark ve garp demek güneşin bize doğuyor ve gurup ediyor gibi göründüğü iki nokta-i mütekabile olup bunlar arzın şems etrafındaki hareket-i seneviyyesi iktizasınca yekdiğerine yaklaşa yaklaşa bir noktadan ibaret kalınca şark ve garp ve şimal ve cenuptan ibaret bulunan nikat-ı erbaa-i asliyye nikat-ı selaseden ibaret kalırlar.

Hicabi- Zannıma kalırsa noktalar üçe inmeyip bilâkis ikiye iner. Zira kendimiz nokta-i şimâlde bulunacağımızdan cenup dahi semt-i kadememizde kalır bu hâlde yalnız iki semt itibar etmek zaruret hükmünü alır ki o da şimal ile bir de şark ve garbı cem eden nokta olur.

Suphi-Aman Ya Rab! Ne garip hâl! Zira biraz daha düşündükçe nikat-ı erbaa-i asliyyenin bire kadar indiklerini görürüz. Mademki nokta-i kutb-ı şimâlde bulunacağız artık cihet-i şimâliyyeyi aramak kabil olur mu? Cihet-i şimâliyye semt-i re'simizden ibaret kalır. Binaenaleyh gökyüzünde irae-i semt eden yalnız bir nokta bulunup o da şark ve garbı iş'âr eyleyen matladan ibarettir.

Suphi bir kere kozmoğrafyanın kutb-ı şimâlîde tecelli edecek olan şu acayibi içine daldıktan sonra bir daha kendisini kurtaramadı. Etvâl-i eyyâmda güneşi ufuk üzerinde çevire çevire yükselterek ve yükselte yekselte çevirerek ta semt-i re'sine getirdikten sonra şark ve garp nokta-i müctemiası demek olan

mevki-i şemsin nokta-i şimâlde kararıyla etrafında hiçbir semt-i muayyen ve sabit kalmadığını hulya edince kendisini nevummâ küre-i arzın haricine çıkmış buldu.

Feylosof efendinin şu hayalindeki mübalâgatı hakikaten cümlemiz nezdinde cinnetini hükmettirmek derecelerine vardıysa da kendisi bu hayalinden o kadar mütelezziz oldu ki şu anda hiss-i sevdâsı yüreğini istilâ eylemiş bulunan Miss Haft eğer kendisini ikaz eylemiş olsa idi hakikaten âlem-i vücûdun haricine çıktım zannıyla Toptaşı'na lâyık bir divane olacağı şüpheden vareste idi.

Miss Haft dedi ki:

-Ey Suphi Bey! Nerelere daldın gittin?

Suphi- (Kendisini toplayarak) Şey! Dünyanın sakin olmaya en lâyık bir noktası varsa o da nokta-i kutubtur. Hayfa ki buzlar içinde kalmış.

Miss-Fakat biz şimdiki hâlde Soroka'dayız. Yolumuzun buradan ötesini düşünmeyecek miyiz? Henüz nokta-i kutubtan yirmi beş derece uzağız. Beş derece kadar daha takarrübe imkân bulunduğundan o imkânı da düşünmek lâzım gelmez mi?

Vakıa üç arkadaş başbaşa vererek yollarının Soroka'dan ilerisini dahi düşünmeye başladılar ise de oralarda bu taraflar gibi muntazam vapurlar işlemeyip en işlek iskele Arhangelsk olduğu hâlde orada bile her zaman sefine bulunamayacağından seyyahlar ebyaz-ı şimal denizindeki seyahatleri için olsa olsa sûret-i mahsûsada bir sefine isticar imkânından istifade eyleyebilirlerdi.

Halbuki böyle bir sefine isticarı hemen tahammüllerinden hariç bir masrafa yol açacağından bu da kendilerini bir hayli düşündürdü. Üç gün Soroka'da kaldıkları hâlde seyyahlar hiçbir şeye karar veremediler. Dördüncü günü Soroka'dan Arhangelsk iskelesine gider bir ticaret gemisi bularak vakıa Arhangelsk'e nakl-i mekân etmekle şimale daha ziyade takarrüp etmiş sayılamazlarsa da orada gemi kalabalığı ziyade olduğundan şayet yukarılara doğru gider bir sefine bulmak ümidiyle bu ticaret sefinesine bindiler.

Bu yolcuların talihi işte asıl bu seferde kendisini gösterdi.

Bir muvafık batı rüzgârı ta Dvina nehri munsabına kadar kendilerini öyle bir sür'atle sevkeyledi ki Solovyetski cezâyir-i müctemiası sanki gemilerinden ürküp önünden kaçıyorlamış gibi bir suretle uçtular ve hareketlerinin ikinci günü Dvina munsabında vaki cezireler arasından geçerek Arhangelsk'a girdiler. Bu sür'at olur olmaz vapurlarda müyesser olamaz.

Arhangelsk iskelesine vürutlarının ertesi günü "muş" tabir olunan bir küçük İngiliz istimbotu limana gelip yanaştı. Bu istimbot başçavuş rutbesinde bir zabitin kumandası altında olup oraya kumanya düzmek çin gelmişti.

Miss Haft çavuş ile teati eylediği kelimattan Nij burnunda bir İngiliz sefinesi bulunduğunu ve bu sefinenin birtakım erbâb-ı fünûnu hamil olduğunu haber alınca dünyalar kadar memnun oldu.

Arkadaşlarına dedi ki:

-Erbâb-ı fünûn demek her hâlde seyyah demektir. O hâlde dahi bizimle meslektaş olurlar. "Nij" burnu buraya bir hayli mesafede vaki olup bu istimbot ancak üç günde geldiyse de oraya kadar gitmek zahmetini ihtiyar eyler isek elbette kendimizi gemiye kabul ettirebiliriz. Bir kere kendimizi kabul ettirdikten sonra sefineleri her nereleri ziyaret eyler ise biz dahi beraber bulunuruz.

Arkadaşlar bu fikrin isabetini derhal teslimden geri durmadılar ise de kendilerini muşa kabul ettirebilmek için zabiti ırza kaziyyesi müşkilât-ı azîmîyeyi mucip oldu.

Zabitin memuriyeti geminin bulunduğu yerde tedarike kabil olamayan birtakım erzak ve eşyayı almaktan ibaret olup; gemiye yeniden yolcu götürebilmek memuriyetinin haricinde olacağı cihetle bundan dolayı terettüp eyleyecek mücazâttan havf eylerdi.

Eğer bu zabit Rusyalı olsa irae olunacak birkaç altına mukavemet edemeyip binaenaleyh bir şiddetlice tekdiri göze aldırması ve yolcuları gemiye kadar götürmesi kabil olabilir idiyse de herif İngiliz olduğundan bu suretle teşvikin de imkânı bulunamadı.

Hele seyyahların eşyâ-yı seferiyyesi istimbotu yarı yarıya

doldurabilecek kadar mükemmel olması bunların gemiye naklini bilkülliye mani idi.

Miss Haft ve ona ittibaen Suphi Bey şu müşkilât üzerine ol kadar meyus oldular ki hemen o gün ömürlerinin son günü olmasına dahi rıza gösterdiler.

Hicabi Bey dedi ki:

-Buradan bir kayık tutup "Nij" burnuna kadar kendi kendimize nakil etmek kabil değil midir?

Miss-Ya hava bulunur ya bulunmaz. Bir de biz gidinceye kadar gemi kalkmış olursa?

Suphi- Her hâlde bundan başka bizim için imkân yoktur. Eğer "Nij" burnuna vardığımız zaman gemiyi kalkmış bulursak "Mezen" nehri munsabına kadar gider yolumuzun ilerisini orada düşünürüz.

Bu karara Miss Haft dahi çarnaçar razı olarak iskeleye indiler ve şimal taraflarında balıkçılık ile taayyüş eden Arhangelsk reislerinden birisini bulup pazarlığa tutuştular. Herif beş yüz rubleden kapıyı açtı ki insafsızın birkaç ay devam etmeyecek olan bütün müddet-i sayfta tutacağı balıkla kayığını batmak mertebesinde dolduracak olsa yine bu akçeyi tutturamazdı. Hatta kayığını satsa bu meblağın nısfını bile tedarik edemezdi.

Âdeta yalvarmak derecesinde bir pazarlık neticesi olarak herifi dört yüz rubleye indirebildiler. Eşyalarıyla beraber derhal binip bir gün doğuşu rüzgârıyla Dvina körfezine doğru açıldılarsa da bu rüzgâr bir kara melteminden ibaret olarak Dvina munsabındaki cezayirden kurtulur kurtulmaz rüzgâr düşmekle bunlar dahi deniz üzerinde çalkanmaya başladılar.

İngiliz istimbotunun henüz avdet etmemiş bulunması kendileri için pek zayıf bir ümidi muhafaza eylerdi. Fakat üç gün üç gece gittikten sonra henüz Nij burnuna kadar olan mesafenin nısfını bile katetmemiş oldukları bir noktada istimbot kendilerini yetişerek geçip gidince Miss Haft ye'sinden ağlamaya başladı.

Suphi Bey tesliyet için dedi ki:

-Meyus olmayınız Miss! İstimbot Nij burnuna varır varmaz gemi kalkacak değil ya! Belki o zaman kadar biz dahi yetişebi-

liriz.

Suphi'nin tesliyetinden ziyade Hicabi'nin verdiği cür'et Miss Haft'ı canlandırdı. Zira Hicabi dedi ki:

-Velevki yetişmek kabil olmasın. Biz yola çıktığımız zaman Nij'de bir İngiliz gemisi bulacağımız bize vaat edilmemiş idi ya! Yalnız yolumuzun bu kısmı bize biraz pahalıca oturmuş sayarız. Bunu da Petersburg'tan Soroka'ya kadar kat eylediğimiz mesafenin ehveniyetine tutarız.

Bizim yolcular üç gün daha gittikten sonra "Nij" burnunu geçip ta Morjoveç adasına kadar vardıkları hâlde İngiliz gemisinden hiçbir eser göremeyip mezkur adada tesadüf eyledikleri balıkçılardan üç direkli koca bir İngiliz gemisinin bir gün evvel müncemid-i şimâlîye doğru geçip gittiği haberini alınca artık ümitleri büsbütün münkatı oldu.

Bu Morjoveç adası bahr-ı ebyaz-ı şimâlînin şimal cihetlerinde ve Mezen körfezinin mukabilinde vaki ufacık bir ada olup gemiler yalnız mukabilinden geçtikleri hâlde oraya uğramadıklarından şu hâl seyyahların büsbütün meyusiyetini mucip olmuştu.

Gemici yolcuları bu adada bırakıp kendisi sayd-ı mâhîye gitmek kararında olduğu için yolcular Morjoveç adasında kalırlar ise bilâhere bir gemi bulmak için Arhangelsk'e kadar avdete kendilerini mecbur gördüler. Bu ise müşkilâta bir çare bulmak üzre âdeta bir komisyon suretiyle akd-i encümen edip idâre-i efkâra başladılar.

Bu müzakerede dahi Hicabi'nin bir reyi cümlesini müsterih eyledi. Hicabi dedi ki:

-Bizim gemici sayd-ı mâhîye gidecekmiş. Nereye gideceğini soralım. Şayet bizi bir emin noktaya kadar götürebilecek olursa gemiden hiç çıkmayalım.

Vakıa gemiciye sorduklarında Kalguyev adasına kadar gideceklerini söylediler ki bu ada bahr-ı ebyaz-ı şimâlînin haricinde Çoşskaya körfezinin karşısında altmış dokuzuncu arz-ı şimalîde vaki olup bir kere oraya düşerler ise oradan sevâhil-i bahr-i müncemidden istedikleri noktalara balıkçı gemileriyle gidebilecekleri anlaşıldı.

Ya gemicinin bu defa kendilerini oraya kadar meccanen nakletmeye rıza gösterişi seyyahları bilhassa memnun edecek bir keyfiyet sayılmaz mı?

Miss Haft dedi ki:

-Aman ya Rab! Bu vahşilerde mantıksızlık ne garip şey? Soroka'dan buraya kadar bizi dörtyüz rubleye götürdükleri hâlde yine bu mesafe kadar yeri bedava götürsünler.

Suphi- Bizim memleketlerde insan birkaç kuruşluk bir şey alırsa birkaç paralık kadarını dahi "caba" namıyla bedava verirler. Fakat caba edilen şey akçesi verilen şeyden miktarca pek az olmak tabiîdir. Burada ise cabalar eşyâ-yı mübeyyiadan daha çok olur demektir.

Hicabi- Hayır! Balıkçı efendi bütün yaz kazanabileceği kadar akçeyi bizden kazandı. Bundan sonrası için dahi sayd-ı mâhîden ümidi vardır. Halbuki bizi şu anda bir yeis içinde görünce kendi mes'ûliyet-i kâmilesine mukabil bizim ye'simizden müteessir oldu. İşte buna bir dikkat-i beşeriyye demeli ki bunda terbiyenin hiç dahli olmayıp maahaza hiss-i hayvânî muktezayatından bir şeydir.

Gemiciye şu eser-i lütfundan dolayı beyân-ı teşekkür eyledikleri sırada gemicinin "Teşekküre ne hacet? Buradan Kalguyev'e kadar zaten gemi gidecek değil mi? Üç kişi gemiye ağırlık verecek değil a?" demesi en doğru bir mülâhaza idiyse de habis bu mülâhazayı Soroka'da derpiş etmiş olsa idi bîçare yolcuların kırk lira kadar paraları israf edilmemiş olurdu.

Her ne ise üç yolcu gemiden çıkmaksızın gemi yelkenleri açtı. Eğerçi Moroveç adasından yukarıya doğru gitmek için lodos gibi muvâfık-ı havâlar biraz nadirce bulunur idiyse de bunlar kâh denizden karaya ve kâh karadan denize doğru esen meltemlerden istifade ederek ve kâh dahi poyraz rüzgârı ile volta vurarak her hâlde yoldan geri kalmazlardı.

Aktâr-ı şimâliyyenin sık sık tebeddülât-ı havâiyyesine dair Miss Haft'ın vermiş olduğu haberin isabeti işte bu sefer de bir günde.... hata ettik! Artık gecenin vücudu kalmamış idi ki bir gün iki gün diye günleri tadada imkân kalsın. Etvâl-i eyyâm hülûl ederek güneş lâ-yenkatı ufkun üzerinde göründüğü cihetle "bir

günde" demek ayn-ı hatâdır. Binaenaleyh diyelim ki... Bu sefer de on üç saat kadar bir zamanda üç defa kıştan yaza yazdan kışa tahvîl-i mevsim etmeleriyle Miss Haft'ın vermiş olduğu haberin isabeti sabit oldu.

Şöyle ki: Bir aralık esmekte bulunan lodos rüzgârı ile havaya dahi küşayiş gelerek şemsin harareti o kadar kendisini hissettirdi ki yolcular yazlık rubalarını giymeye mecbur oldular. Hatta gemicilerden birisi ile seyyahlar arasında şöyle bir muhavere güzeran eylemişti:

Gemici- İşte Cenâb-ı Allah ekinleri göz ile görünecek kadar seri yetiştirmeyi murat eyledi de bu sıcakları verdi. Şimdi büyüdükleri göz ile görülür.

Hicabi-Göz ile görülür mü? Bu ne demek?

Gemici- Ne demek olacak? Bir buğday veyahut arpa fidanının yanına bir çöp dikseniz ve gözleriniz ile dikkatlice baksanız yarım saat zarfında arpanın yarım parmak kadar yükseldiğini o çöp ile mukayeseden anlarsınız.

Hicabi- Acayip!

Suphi- Mevsim-i sayfi iki aydan ibaret bulunan yerde bunu acayipten addetmek lâzım gelir mi? İki ayda taam ekilip, mahsulât bitip harmanlar savrulmalı ve yeni zahire ambarlara konulmalı ki bu ahali şOrélarda yaşayabilsinler.

Hicabi- Hayır taaccüp ettiğim şey şu zahirenin yükselmesi göz ile görülecek kadar seri olmasından ibarettr. Bu taaccübüm dahi Cenabıhakkın kudret-i sâniânesine mahsustur.

Suphi- İstanbul'da bahçecilik ile iştigal etmiş olsan bu acibeyi bir kat daha vuzuh ile tetkik edebilirdin. Kuvvetli ve gübreli bir yerde hıyarın büyümesi dahi âdeta göz ile fark olunabilecek kadar seridir.

Miss Haft- Demeyiniz Allahı Severseniz!

Suphi- Evet matmazel! Sabahleyin güneşin doğmuş olmasından üç saat sonra henüz küçük bulunan bir hıyarı ölçmüş idim. Beş santimetre tulünde idi. Dört saat sonra ölçtüm altı buçuk santimetre geldi. İki saat daha sonra ölçtüm, dokuz buçuk santimetre geldi. Demek oluyor ki son iki saatte üç buçuk santimetre büyümüştür. Bu sür'at göz ile görülmek tabirine müsaade verecek ka-

dar bir sür'at değil midir?

Miss Haft- İlk dört saatte bir buçuk santimetre uzandığı hâlde ondan sonraki iki saatte üç buçuk santimetre uzanması daha tiz bir terakkidir. Bundaki hikmet?

Suphi- İşte bu hikmeti şerh edeceğim ya! Hatta kaide-i tabiiyyeyi burada mahsûlâtın sür'at ve husulüne dahi tatbik eyleyeceğim.

Miss Haft- Bu tatbikinizin pek müfit bir bahis olacağından kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle dinliyorum.

Suphi- Mahsûlâtın tefeyyüzü ancak harâret-i şems iledir. Geceleri mahsûlât büyümeyip bir hâl-i vukufta kalırlar. Kışın dahi böyledir. Sabahları güneş doğduğu zaman yerler henüz geceki serinliği muhafaza eylediklerinden ve şuâ-ı şems dahi lüzumu kadar amudî olarak isabet etmediğinden nebatat yine tefeyyüz edemezler. Güneş yükseldikçe feyiz artarak nebatatın en ziyade tefeyyüzü dahi öyleden sonra vuku bulur. İşte aktar-ı şimâliyyede nebatatın sür'at-i terakkisi ise buralarda gecenin vücudu kalmadığından neşet eyler. Hesap edelim: Bizim taraflarda günde altı saat müddet tefeyyüz farzedersek onun bir miktarının hükmü gecenin serinliği ile sakıt olur. Velevki sakıt olmasın. İfâza-i nebatatça bizim taraflarda yirmi dört saatin yalnız altı saati işe yararken bOrélarda saatlerin kâffesi işe yarar. O hâlde bizim taraflarda yüz saatte husule gelen bir tefeyyüz buralarda yirmi saatte husule gelmek muhakkaktır.

Suphi'nin verdiği şu malûmatı gemici dahi bir kat daha izaha başladı. Verdiği izahattan anlaşıldığına göre lâle ve sümbül gibi soğandan yetişen çiçekler biraz mevsimi geciktirilerek yani kendi kendilerine yeşermek istidadını aldıkları zaman yere dikilecek olursa beş altı saat kadar dikildikleri hâlde kaldıktan sonra hakikaten göz ile görünecek mertebelerde sür'atle sürmeye başlayıp yirmi dört saatte dört parmaktan ziyade yükselir ve çiçek açacak tomsuklarının gonce hâlini bulması ve yavaş yavaş renklenip rengini arttırması bir dikkat-i mutedille erbabının bile farkedebilecekleri kadar sür'atle vukua gelebilirmiş.

Şu acîbe-i şimâliyye ağaçlar üzerinde daha ziyade bedahetle kendisini göstermekte imiş. Mevsimine göre tamam tom-

suklanmış olan bir ağacın altında uykuya yatan bir çobanın ağaç üzerinde henüz renkleri fark olunamayan tomsuklardan başka hiçbir şey görmediği hâlde üç dört saat sonra uyandığı zaman ağacı bembeyaz bahar ile zinetlenmiş gördüğü dahi vaki olurmuş.

Hicabi Bey dedi ki:

-Demek oluyor ki bizim memleketlerin istidâd-ı tabiîsi bir sene zarfında o eseri vücuda getireceği için bu sür'ate mecbur olur.

Suphi- Ona şüphe yok!

Miss Haft- Vakıa bazı târih-i tabiî kitaplarında böyle mukayyet olduğunu görmüştüm. Ancak mütalâa eylediğim seyahatnameler beni başka bir suretle daha ikaz eylediler ki o da şimdi hatırıma geliyor. Nebatatın tefeyyüzündeki bu sür'at yalnız şemsten dahi neş'et etmiyor. Zira Hindistan taraflarında harareт dâimiyyü'l-vücûd bir şey iken mezruat yine bu kadar sür'atle husule gelmiyorlar. Buralarda kışın şiddeti ve karın tul müddet yerde meksi dahi tesrî-i tefeyyüze hizmet eyliyor.

Suphi- Bu da müsellem. Ancak memâlik-i hârrede bazı yerlerce senevî iken bazı yerlerce üç defa mahsul yetiştiği vardır. Bu hâlde sür'at-i tefeyyüz esasen yine şemsten geliyor demektir.

İşte bu muhavere güzeran edinceye kadar hava iki kere tahavvül etmiştir ki birinci tahavvül sıcaktan soğuğa tahavvül olup o da rüzgârın birden bire batıya intikali ile beraber deniz cihetinden birkaç büyük bulutların ortalığı istilâsıyla âdeta yazlık rubalar içinde tahammül edilemeyecek kadar soğuk peydasından ibarettir.

Binaenaleyh yolcular derhal kaputlarını sırtlamaya mecbur oldular. Ancak biraz sonra bulutlar zail olarak rüzgâra hafif gelmekle güneş yeniden neşr-i ziyâya başlayınca bu serinlik serian mündefi olarak kaputlar derunlarındaki vücutları kızdırdığından yolcular bunları be-tekrar çıkardılar.

Halbuki aradan çok addolunamayacak kadar bir zaman daha mürurundan sonra hava tekrar tebeddül ederek biraz da yağmur çiselemeye başlayınca soğuk evvelkinden ziyade kendisini hissetirip hele Miss Haft'ı gereği gibi titretmişti.

İşbu tebeddül-i nev-ummâ bizim buralardaki mart tebeddü-

lâtını andırır ise de martta kâh sulu sepken kar yağmak ve kâh küre-i şems pek parlak olarak görülmek gibi günde beş altı kere tekrar eyleyen tebeddülâtın soğuğu da sıcağı da cüz'î olduğundan tahavvülât-ı mezkûre pek de o kadar anlaşılamaz. Şimal taraflarında ise bu misillü tahavvüller hemen temmuzdan kûnısani ve kânunısaniden temmuza intikal edebilirmiş derecesinde bir tesir gösterir.

Suphi ile Miss Haft arasında açılan işbu târih-i tabiî meselesi epeyce uzandı gitti. Tefeyyüz-i nebatâtın kıştan ve hararet-i şemsten neşet etmesi mübâhesesine bir de cins-i nebatât ve her cinsteki istidat meselesi munzam oldu. Zira memâlik-i hârreye mahsus bazı nebatatın işbu memâlik-i şimâliyyede yine Hindistan hararetinden aşağı kalmayan en sıcak zamanlarda tohumları filizlenmek derecesinde olsun bir eser gösteremedikleri muhakkak olmakla bu bahis şimal taraflarında görülen hararet-i şemsin hep o şemsten münteşir olması ile beraber hatt-ı üstüvâ altında görülen hararete makîs olmadığını ispat eyledi.

Seyyahların bu cihet-i seyahatleri şimdiye kadar devam eyleyen seyahatlarına makîs olamazdı.

Gece ve gündüz ve akşam ve sabah ne olduğu artık unutulmuş ise de tabîat-ı beşer muhtaç olduğu şeyleri icradan geri kalmayacağı derkâr olmakla her on dört on beş saatte bir kere kendilerine uyku geldikçe galebe-i nevme mağlûp olarak uyurlar ve altı yedi saat sonra uykuya kani oldukça uyanırlar ve taam cihetiyle dahi eski tabiatlarını bozmayıp her uyanıştan bir iki saat sonra kahvaltı ve üç dört saat sonra taam ve beş altı saat sonra akşam taamı etmek gibi âdetleri yine icra ederlerdi.

Şimal tarafının gemileri ve gemicileri her ne kadr pek murdar iseler de bizim yolcular tenteler rekziyle vücuda getirdikleri ikametgâhlarını gayet nazif tutarlardı. Zira kitap mütalâası ve mebâhis-i ilmiyye ve sohbet ile zamanı geçirip bitirmeye imkân olmadığından Miss Haft hamarat bir ev kadını gibi kollarını sıvayıp denizden arkadaşlarına çektirdiği su ile ikmetgâhı yıkar, temizler ve sarnıçlardaki tatlı su ile sık sık çamaşır yıkayıp ütü, kola dahi icra eyler ve bu meşguliyetler ile pek güzel vakit geçirirdi.

Hele aşçılığa verdikleri revaca hiç söz yoktu. Balık ve etten

o zamana kadar kimsenin malûmu olmayan türlü türlü et'ime tahayyül ve icadına kadar vararak hangileri muvafık çıkarsa tekrar ederler ve muvafık çıkmayanların ikmâl-i nekayısı için uzun uzadı düşünüp müzakerelere koyulurlardı.

Bu seferde işsizliğin açtığı meydân-ı müsâade üzerine Suphi Bey ile Miss Haft arasındaki münâsebet-i muhibbâne dahi bir garip surette kuvvet bulmuştu. Şöyle ki:

Suphi Bey Miss Haft'ın muhabbetini kalbinde büyülttükçe büyülterek âdeta bu hiss-i sevdâ ile havalanmak derecelerine vardığı hâlde hiçbir zaman ahvâl-i âşıkanesinden Miss'i haberdar etmemeyi dahi kendisince bir hikmet-i âşıkanenin kaide-i esâsiyyesi ittihaz eylemişti.

Bu hâle sebep yine Miss Haft'ın gösterdiği tavr-ı mahsûs olup bîçare Suphi zannederdi ki şayet Miss Haft kendi râz-ı derûnunu kat'iyyen anlayacak olursa bunu kendi şân-ı ismet ve iffetine mukabil bir taarruz-ı bî-edebâne addeyleyerek derhal yüz çevirecektir.

Vakıa şimdiye kadar emsalini görmüş olduğumuz surette daha pek çok defalar Miss Haft'ın Suphi Beye vasi meydanlar açmış olduğu dahi vaki ise de Suphi Bey bunların kâffesine bir tecrübe maksadına hamleylediği cihetle tecârib-i mezkûrenin neticesi kendi menâfi-i muhibbânesine muzır çıkmaması için hiçbir vakitte ihtiyatı elden bırakmazdı.

Ama Suphi'nin bu ihtiyatı Miss Haft hakkındaki muâmele-i sâfiyanenin tamamıyla bir muâmele-i riyâkârâne olmasını hükmettirirmiş. Buna bâdî-i nazarda hiç şüphe edilemez. Şu kadar ki Suphi bir diğer cihetten Miss Haft hakkındaki hevesâtının refiki Hicabi Beyden mektum tutulmasını dahi vacip addeylemek münasebetiyle Miss Haft'ın kendisine gösterdiği rûyı müsâadeden istifade fırsatını kasden feda etmesi riyakârlıktan ziyade ihtiyatkârlığa hamlolunabilir.

Kalguyev adası seferinde ise uyku zamanları geceye falana mahsus olmayıp lüzumu kadar saat uyanık durduktan sonra yine o kadar saat uykuya varmak icap edince arkadaşlar herkesi uyku zamanlaını tayinde hür bırakır ve binaenaleyh ikisi uyurken diğeri uyanık bulunmak ve bazı kere dahi yalnız Hicabi Bey uyuyup Miss Haft ile Suphi Bey uyanık kalmak misillü tesadüf-

ler vuku bulurdu.

İşte bu tesadüflerden birisinde Miss Haft ile Suphi arasında bayağı âşıkane olarak bir hasbihal vukua geldi.

Hatta hasbihale sebep yine Miss Haft'ın halası tarafından gelip kendisini müteessir eylemiş olan mahut mektup oldu. Bu mektubun tahatturuna da seyahatten avdette Suphi Bey ve refikinin Londra'dan mürura muvafakat edip etmeyeceklerine dair Miss tarafından irat olunan bir sual sebep olup Suphi Bey "Sizinle refakatin müddetini uzatmak için İngiltere'den değil yolu sapıtarak Japonya'dan geçmeye bile muvafakat ederim sözü üzerine Miss Haft demişti ki:

-Halam sizi görse ve fakat sizinle musahebe için lisana dahi aşina bulunsa idi hiç şüphe yoktu ki bana yazdığı mektuptan dolayı nedamet getirirdi.

İngiliz kızı şu sözü güya ağzından kaçırıvermiş gibi bir tavrı masûmâne ile söyledi ise de hakîkat-i hâli itiraf etmesi lâzım gelir ise bu sözü mutlaka Suphi'nin istizahâta girişmesine meydan açması için bililtizam söylemiş olduğunu itiraf eylemesi iktiza ederdi.

Suphi bu istizahtan asla dakika fevt etmedi.

Dedi ki:

-Vay halanız size bir mektup yazıp onda dahi benden bahis mi etti matmazel?

-Evet!... Hayır!...Yazdı ama şey olduğundan .....

Miss Haft'ın yine ca'lî ve iltizamî olan şu yutkunmaları Suphi'nin merkını arttırdı. Dedi ki:

-Şimdiye kadar göstermiş olduğunuz safiyane ve halisane bir tavra mukabil şu ihtirazınız beni meyus ediyor matmazel! Mutlaka siz benim için halanıza bir şey yazdınız ki halanız dahi size cevaben beni bir mevki-i bahse çekmeye lüzum gördü. Madem ki halanız beni görürse benden dolayı yazdığı şeylerden nedamet gösterecekmiş o hâlde mutlaka benim aleyhimde bir fikir dermeyan etmiş olacaktır. Benim aleyhimde bir fikir dermeyan etmesi dahi size mukabil olunca mutlaka ve behemehal sizin bana dair tesahubkârane bir mütalâanıza cevaben o fikirleri dermeyan etmiş olacaktır. Kıyâst-ı mantıkiyye şu neticeyi intaç

etmez mi? Halbuki ben sizce böyle halanız ile muhabereye kadar meydan açacak bir ehemmiyet kazanmış isem kendimi çıldırasıya bahtiyar bulacağım. Allah aşkına olsun beni bu hâlden haberdar ediniz ki siz merhamet edip de haberdar etmeyecek olursanız başka türlü vâkıf olabilmek dahi benim için muhaldir. Zira mektuplarınız İngilizce olacağından o lisanın cahiliyim.

Miss Haft Suphi'nin bu sözü üzerine evvelke tavr-ı ihtirazına bir kat daha kuvvet vererek güya ağzından kaçırdığı sözden nedamet göstermiş olduğunu anlattı ise de Suphi'nin ricasına da ret ile muamele edemeyeceğini göstererk nihayet halasına en evvel kendisinin yazdığı mektubu ve sonra halasından gelen cevapnameyi ve bu cevapnamenin kendisine derece-i te'sîri ile yazdığı ikinci mektubu kâmilen anlattı.

Kız bu izahat ve tafsilâtı verirken kendisini can kulağı ile dinlemekte bulunan Suphi Beyi görseydiniz bahtiyarlık denilen ve mahiyeti bir vehim ve hayalden ibaret bulunan şeyi tecessüm ederek Suphi suretinde temessül etmiş zanneylerdiniz.

Fakat bu hâl yalnız Suphi Beyde değildi. Miss Haft dahi şu izahatı vermekle kendisini o kadar bahtiyar bulurdu ki sözün arkasını hiç kesmek istemeyerek hemen bakiye-i müddet-i ömrünü hep bu sözde devam üzre geçirmek ister ve binaenaleyh bir söylediği şeyi birkaç defa tekrar eylediği dahi vaki olurdu.

Nihayet şurada bir fasıla verince Suphi Bey bir hayret-i bahtiyârâne denizine dalarak istiğrak derecelerini birkaç defa bulduktan sonra dedi ki:

-Miss! Dünyada ya benden daha bahtiyar hiçbir adam yoktur veyahut en ziyade felekzede olmaya lâyık bir adam varsa o da benim.

-Neden?

-Sizin gibi bir fazıl taraffından yalnız şeref-i selâma nail olabilmek insan için en büyük bahtiyarlık iken benim böyle valideniz makamında olan halanız ile bir muhabere-i müessirâneye sebep olacak kadar mazhar-ı teveccühünüz olmaklığım hakikaten nev'-i beşerden hiçbirisine nasip olmadığı gibi olmayacağı dahi müstağni-i isbât olan bir bahtiyarlıktır. Ancak ben bu teveccühünüzden ne veçhile istifade edebilirim? Eğer hiçbir

veçhile istifade etmeyeceksem bir mesudane rüyadan uyanarak kendisini harman-ı küllî içinde bulan bîçarelere dahi kıyas kabul edemeyecek kadar betbaht olurum. Bir sûret-i istifâde arayacak olursam...

Suphi sözün aşağısını bitiremedi. Sözünü bitirmesine meydan vermesi için Miss Haft bir tavr-ı müstefsirâne ile yüzüne bakakaldı ise de Suphi keml-i ye's ve hicabla gözlerini önüne eğerek itmâm-ı kelâma muktedir olamadı.

Binaenaleyh Miss Haft dedi ki:

-Hakkınızdaki teveccühümden bir suret-i istifade arayacak olursanız?....

Suphi- Ne diyeyim Miss? Nasıl söyleyeyim? Şimdiye kadar hâl ve hareketimce külliyen masum iken halanız tarafından size böyle bir mektup yazılmasına ben sebep olmuşum. Ya biraz da ben sebebiyet verecek olursam valideniz makamında olan hürmetli kadın ile aranızdaki muhebere ve münasebet daha ne gibi suretler peyda eder? Benim bir tarîk-i istifâde arayışım ise mutlaka kendi tarafımdan bir sebep addolunabilecektir.

Miss-Ey?

Suphi- İşte bunun için diyorum ki dünyada en ziyade betbaht olmaya namzet bir adam tasavvur olunabilir ise o da ben olabileceğimi şimdiden görüp meyus oluyorum.

Birkaç dakika sükuttan sonra Miss Haft dedi ki:

-İngilizce ve bahusus Fransızca okuduğum birçok romanları kulûb-ı ebnâ-yı beşerin teşrihatı olmak üzere telâkki etmekte idim. Bunlardan ettiğim hulâsaya göre sevda denilen şeye dahi hodkâmlığın derece-i gayesi olmak üzere hükmeylemiştim. Bir âşık yalnız kendi hissiyât-ı âşıkanesine tâbi ve mağlûp olarak hatta "sen beni sevmesen dahi ben seni severim" tarzında bir düstura tâbi olur zannındaydım.

Suphi- Bu zanlar bilkülliye batıl dahi değildirler.

Miss-Ama o hâlde âşık yalnız kendi bahtiyarlığını düşünerek maşukası hakkında sizde görülen mülâhazalar ve mütalâalarda hiç bulunmaz. Kendisi mesut olsun da maşukası ne olursa olsun efkârında bulunur. Halbuki sizde gördüğüm ihtiraz ve tereddüt ve âkibet-i endişâne mülâhazat o romanlarda anladığım

ahvâl-i âşıkaneye asla kıyas kabul etmiyor. Binaenaleyh şimdiye kadar nev'-i beşerin heva ve sevdaya olan istidadından nefret ederken doğrusunu söyleyim ki bu nefretime şimdi bir hayli itidal gelmeye başladı. Hatta hataya bundan evvel mi duçar olmuştum yoksa şimdi mi hata ediyorum bunu da hükmedecek kadar tetkike henüz muktedir olamamış bulunduğumdan şu hâl beni âdeta korkutuyor da!

Suphi- Meramınızı tamamıyla anlayamadığım için beyan-ı mütalâaya dahi cesaret alamıyorum.

Miss-Meramımı anlatamıdım öyle mi? Pek iyi! Biraz daha izah edeyim:

Ahvâl-i hayvantı târih-i tabiîden anlamadıkları hâlde insan denilen mahlûkun ahvalini ilâma tarih-i tabiî kifayet edemeyerek bu adem-i kifaye dahi ortaya "roman" denilen bir âlem-i hayâlet çıkarmıştır. İşte o hayal âleminde tanıdığım insan birçok şeylerde olduğu gibi bilhassa sevda hususunda yalnız kendi kâmına, kendi zevkine o kadar mağlûptur ki maşukasını mahza kendi hissiyât-ı âşıkanesi için halk olunmuş kıyas eder. Hatta kıskanmak dahi bundan tevellüt eyler. Öyle ya bir adam hodkâm olmayacak olsa maşukasının ağyara olan enzâr-ı iltifâtını neden çekmesin? Hatta bazı kere bu haset o kadar büyür ve bu hodkâmlık o kadar artar ki maşukasının katline kadar varır. Niçin? Çünkü meyli başkasına olursa kendisi mahrum olacağını kurar da onun için. Bu hâlde maşuka denilen kadınlar âşık denilen erkeklerin zevklerine hizmetle mükellef birer mahlûk demek olacaklarından kendimi dahi işte bu bîvâye mahlûklardan gördüğümden aşk ve sevda denilen şeyi şeref-i insâniyetime mugayir görerek nefret eylerdim. Sizinle refakat edeliden beri bu fikri batıl bulmaya başladım. Petersbudg'ta sizi Hicabi aleyhine kıskançlığa davet eylediğim hâlde öyle bir mukabelede bulundunuz ki ne beni Hicabi'den ve ne de Hicabi'yi benden kıskanmaya yanaşmadınız bile! Romanlardan anladığım erkekler bir kadın tarafından istidat görmeseler bile taarruz ve tecavüz suretiyle olsun o kadını kendi sevdasına celbetmek istidadında bulundukları hâlde sizi bu istidatta görmedikten fazla ben size meydan açarken sizi yine ihtirazda gördüm. Bu hâlde erkekler hakkındaki itikadım batıl olmak mı lâzım geliyor? Evvelki

mütalâam yanlışsa da şimdi peyda olmaya başlayan mütalâam mı doğrudur, yoksa şimdi mi hata ediyorum?

Suphi biraz düşündükten sonra dedi ki:

-Hiçbir vakit hata etmediniz matmazel! Şu kadar ki bahsi bir fenn-i mahsus suretinde teşkil etmek lâzımdır. Dediniz ki insan denilen mahlûkun ahvalini beyana târih-i tabiî kifayet edemeyerek bir de roman denilen hayal teşkil olunmuş. Târih-i tabiîden işbu roman âlem-i hayâline derhal intikal edivermeyiniz. Daha ara yerde "antropoloji"(âlem-i ahvâl-i beşer) var. Onun da birçok şuubâtı, füruu var ki her biri birer âlem-i müstakil olabilirler. Roman ise bu ulûmun kâffesinin müntehasında bir şey olup ahvâl ve etvâr-ı beşerden ulûm-ı mezkûrede dermeyan edilip bitirilmeyen şeyleri hariçte birtakım vukuata tatbiken veyahut takliden romanlarda serd ve dermeyan ederler. Hakîkat-i ahvâl insan o kadar mütelevvin, o kadar mütegayyirdir ki her insan başkaca bir meydân-ı tedkîk olmaktan fazla her insanın her hâli, her tavrı dahi başkaca bir mebhas olur ve nice tedkîkat-i amîke ve vâsiaya sermaye tedarik eyler. Bu sebebe mebnidir ki bütün ahvâl-i insânî değil bir insanın yalnız kendi nefsini öğrenmesi bizce müntehâ-yı ulûm addolunarak her kim nefsini bilirse rabbini de bilmiş olur düsturu meydana çıkmıştır.

Miss- Evet! Yunan-ı kadîmin yedi akillerinden birisi bu sözü söylemiştir.

Suphi- Onlar dahi söylemiş olabilirler. Bizce bu söz kelimât-ı mukaddesedendir.

Binaenaleyh insanların hasra sığmayan ahvali meyanında ahvâl-i âşıkanesi esasen hodkâmlıktan ibaret bulunduğunu pek güzel keşfetmiş iseniz de ahvâl-i âşıkanenin dahi o kadar tecelliyatı vardır ki bir roman, beş romn okumakla bu ahvali tamamen tetkik etmiş sayılamazsınız. Ne hacet? Bakalım o romanı yazanlar sizin kadar feylosof mu idiler? Balzac gibi romancı ve Molièr gibi tiyatrocu feylosoflar pek nadir gelirler. Milyonlarla romanları yazan yüzbinlerce hikâye-nüvislerin yine yüzbinlercesi safha-i süfehâ-yı âdiyyeden başka bir şey olamamak dahi mümkündür. Hâsılı ahvâl-i âşıkane esasen hodkâmlıktan ibaret ise de onun dahi bin türlü tecelliyatı vardır. Esasen hodkâmlık-

tan ibaret bulunması hükmü işte sizde dahi görülmüş. Zira hodkâmlığın en makbul olan derecesi insanda "vakar" denilen şeyi husule getirip bu dahi sizi derâguş etmek heves-i müştehiyânesinde bulunan erkeklerin zevklerine hizmetten men eylemiş. Güzel tesir! Bendenize gelince: Bende gördüğünüz hâlisiyyet ve safiyetten dahi emin olmayınız matmazel. Ben kendimden emin değilim ki sizi de temin edeyim. Zira emniyet denilen şey bu zamana gelinceye kadar geçmiş olan zamanların ahvalini nazar-ı muhakemede cem ve icmal ile husule gelir. Fakat bu zamandan sonra gelecek zamanların vukuat ve ahvali neden ibaret olacağını kim istihraç edebilir ki hatta bunların mukayesesi üzerine emniyet ve adem-i emniyete dair bir hüküm verilebilsin?

Miss Haft bu sözleri dinlerken derin bir tefekküre daldı. Suphi sözünü bitirdikten sonra dahi genç seyyah, güzel feylosof bir hayli dalgınlıktan sonra dedi ki:

-Demek oluyor ki bir kadın kendi muhibbinin kâmına hizmet etmek istemez ise muhibbi tarafından dahi kendi kâmına hizmet intizar etmemelidir.

Suphi- Neden böyle demek olsun?

Miss- Evet böyle demektir. O hâlde dahi emniyetli bir sevda için iki taraf yekdiğerine fedakârlıkta bulunmalıdır.

Suphi- İşte asıl korkulacak şey dahi bu fedakârlık olabilir.

Miss- Fedakârlığa lâyık olacak adamı bulmalı.

Suphi-Öyle ise pek çok aramalı.

Tamam söz asıl mecrasını almış olduğu şu anda Hicabi'de esneyerek ve gözlerini oğuşturarak arkadaşlarının yanlarına gelmekle bilmecburiye söze nihayet verildi. Eğer Hicabi gelmemiş olsaydı şüphe yok ki Miss Haft cür'et-i âşıkanede bir derece daha ileriye gidecekti. Zira sevdadan ihtiraz ve nefreti nâbeca olduğunu anlamakla beraber her fedakârlığa lâyık olacak adamı aramak zahmetine de hacet kalmaksızın hemen yanıbaşında gördüğünü artık gereği gibi zihnine koymaya başlamıştı. Lâkin Hicabi'nin vürudu bu sözde devamı men eylediği gibi zaten henüz yerleşmiş ve temelleşmiş olmayan bu sevda ondan sonra ilk zuhur eden fırsatta söze yine bırakıldığı yerden başlamak derecesinde bir tesir göstermemişti.

İşte Kalguyev adasına kadar devam eyleyen seyahatları bu suretle devam eylemiştir.

Kalguyev adası bahr-i müncemid-i şimâlînin Rusya sevâhil-i şimâliyyesine en yakın olan en büyük bir adadır ki Kanin şibh-i cezîresine doksan mil mesafede olarak tulü yüz ve arzı altmış beş kilometre kadar mesafe çeker.

Bu adanın orta yerleri her ne kadar dağlık ise de kenarları epeyce ovalıktır. Dağlardan başlıca dört nehir nebeân ederek sahile doğru ceryan ederler. Bunlardan ikisi bayağı büyücek nehirlerdir ki üç kadem su çeken chaloupe'ler ile derunlarında bir hayli mesafeyere kadar seyahat mümkün olur. Zikrolunan nehirler ada üzerinde büyücek büyücek göller ve bataklıklar vücuda getirirler ise de hali olan arazisi üzerinde gayr-ı müsmir eşcar nadir olmayıp ufak çalılıklar dahi her tarafı istîab ederler.

Rusya'nın işbu memâlik-i şimâliyyesi ayı ve kurt ve tilki ve semmur vesair her nevi sayd ve şikâra salih hayvan memaliki demek olup bu yerlerin en mebzul sayd ve şikârları dahi işbu Kalguyev adasında bulunur. Böyle büyük saydlardan maada yaban kazı ve yaban ördeği ve laklak vesair hayvânât-ı bahriyye dahi kesret üzere olup bunları sayd için her taraftan ve âdeta İngiltere ve Amerika gibi memâlik-i baîdeden bile her sene külliyetli sayyadlar geldikten maada buraların yerli ahalisi sayılan samoyedler dahi bu avcılıktan külliyetli ticaret ederler.

Buralarda sayd olunan çarpaların derileri ve kuşların tüyleri Rus panayırlarına nakledilerek bütün Avrupa'nın kürkçülük sanatı ile kuş tüyleri istimal eden döşemecilik ve modacılık gibi sanatlarını idare ederler.

Ada üzerinde başlıca şehir ve kasaba gibi şeyler yoktur. Yerliler ağaç kabuklarından çatarak üzerine geyik derisi kaplamak suretiyle vücuda getirdikleri çadırlarını şuraya buraya kurup küçük küçük köyler vücuda getirirler. Bazı ahali kış mevsimlerini dahi bu çadırlarda geçirdikleri gibi birtakımı da toprak altına zeminlikler kazarak kışı oralarda imrar ederler.

Balıkçı gemisi bizim seyyahları Kalguyev adasına getirdiği zaman orada Hollanda'dan gelmiş sair birçok balıkçılar ile Fransa ve İrlanda taraflarından gelmiş birtakım da avcılar bul-

dular ki bunların sahile kurdukları çadırlar âdeta lâtif bir sayfiye köyü vücuda getirmişti.

Seyyahlar dahi kendi çadırlarını bunların bir tarafına kurduktan maada Suphi ile Hicabi Beyler etraftan çalı çırpı tedarik ederek çadırın yanıbaşına bir de kulübe bina ve bunu mutfak ittihaz eylediler ki mutfağın dahi çadır derununda olması nezafeti tas'îb edeceğinden şu uygunsuzluğa da bu suretle çare bulduldar.

Orada içtima eden Avrupalılar yerli Samoyedlerden birer hizmetçi tedarik eyledikleri gibi bizim seyyahlar dahi böyle bir hizmetçi tutmak lüzumunu hisseylemişlerdi. Ancak hizmetçiyi kadın mı yoksa erkek mi tutmaları meselesi kendilerine bir acibe daha keşfeyledi.

Bu acibe her memlekette kadın ile erkeğin yek nazarda fark olunması mümkün iken buralarda yerli olmayanların şu farka vehleten muktedir olamayarak karşısındaki kimseye "sen kadın mısın erkek misin?" diye sormaya mecburiyeti kaziyyesinden ibarettir.

Boyca kısaya karip bir insan görürsünüz ki bacakları kısa, yüzü yassı, gözleri küçük ve uzun burnu hemen yanakları irtifaına nispetle daha alçak addolunacak kadar batık, ağzı büyük, dudakları ince olup at kılı gibi kalın ve parlak saçları omuzlarına doğru sarkmış olduğu hâlde iri ve yüksek olan kulaklarını yine örtememiştir.

Bu şekil ve suret hemen umumunda müsavi olduğu cihetle kadın ile erkeği farkedebilmek için insan yalnız erkek yüzünde sakal ve bıyık aramaya macbur olmaz mı?

Halbuki Samuyedlerin erkeklerinde sakala, bıyığa dair hiçbir şey olmadığından delikanlı olanları genç kadınlardan fark olunamadıkları gibi biraz yaşlıca olanları dahi ihtiyar kadınlardan fark olunamazlar.

Hatta kıyafetleri dahi gayet kalın ve kaba balon bezleri ve abalardan sonra koyun ve ağlebi geyik derisine münhasır olduğu cihetle kıyafetçe olan fark dahi nev'in meyanını tefrike lâyıkıyla hizmet edemez.

Nihayet seyyahlar bir kadın hizmetkâr almaya karar ve-

rerek simsarlık için Arhangelsk taraflarındn gelmiş olan bir Rusa müracaatlarında pek münasip bir kadın bulunduğunu ifade ile izâh-ı mâdde için dedi ki:

-Kadıncağız otuz yaşını geçerek artık ihtiyar olduğu için kocası bir karı daha almış ve kendisini hizmetkârlığa vermiştir.

Miss- Otuz yaşında ihtiyar mı olmuş?

Rus- Öyle ya!

Suphi- Zevci bir başka karı mı almış?

Rus- Ya herifcik ne yapsın? Karısı ihtiyar olduğundan artık hiçbir işe yaramaz.

Miss-Aman Allah aşkına durunuz meseleyi güzelce şerh edelim. "Otuz" dediniz adet bizim bildiğimiz gibi üç kere onun hasılı mıdır?

Rus-Evet! On, on daha yirmi, on daha otuz etmez mi? İşte bu otuz.

Miss-Ya otuz yaşındaki ihtiyar mı olurmuş? Tamam henüz kadın olmaya başlamış değil mi?

Rus-Efendim bu memâlik-i şimâliyyede kızlar on yaşında iken kadınlık kemaline ererler. Otuz yaşlarına geldikleri zaman ise artık havâss-ı nisvâniyyeden bilkülliye sakıt ve aciz kalırlar.

Rusdan aldıkları bu malûmat pek ziyade taaccüplerini mucip olarak hizmetkâr kadını aldıkları zaman ondan dahi istîzâh-ı mâddeden geri durmadılar.

Kadın her ne kadar Rusçayı pek az biliyor idiyse de seyyahlarına meramını anlattıkları gibi orada bulunan sair Ruslardan, Avrupalılardan dahi bu bapta aldıkları malûmatı kendilerinden evvel memâlik-i mezkûreyi ziyarette temaşa eylemiş olan seyyahların seyahatnameleriyle bittatbik bu ahvale dair pek mükemmel haberler almış oldular.

Meğer ahâli-i şimâliyyenin kadınları filhakika en nihayet onbir yaşlarında iken bu taraflar nisvanının on dokuz, yirmi yaşlarındaki mükemmeliyyet-i nisvâniyyeleri derecelerini bulup evlât dahi getirirler ve fakat yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarına gelince bizdeki otuzsekiz, kırk yaşlarına varan kadınlara ben-

zeyip nihayet otuz yaşını tecavüz edince artık hayızdan, feyizden ınkıta eyleyerek koca karı olurlarmış.

Suphi Bey şu hâli memâlik-i hârrede görülen hâle kıyas ederek Miss Haft'a dedi ki:

-Soğuk ile sıcağın tesirâtında olan garabete şaşmamak mümkün olamıyor. Sıcağın şiddeti insanı yaktığı gibi soğuğun "dondurmak" denilen tesiri dahi bir nevi yakmaktan ibaret kalıyor. Bunun gibi işte memâlik-i hârre nisvanı dahi buralarda olduğu veçhile pek tiz kemale ererek yine pek tiz münkarız oluyorlar.

Bu adamların otuz yaşından sonra karılarıyla maişet edememeliler zaruret hükmünü alması tab'an aklın kestireceği bir şey ise de Miss Haft Hristiyanlıkta taaddüd-i zevcâta müsaade yok iken bunların nasıl olup da eskiyen karıların yerlerine birer yeni karı aldıklarını da merak edindi.

Meğer Samoyedlerin Hristiyanlığı dahi henüz pek yeni bir şey olduktan maada Hristiyan olanları da kendini şu tecdîd ve teksîr-i zevcât olanları da ihtiyacından kurtaramıyorlarmış.

Bunlarda evlenmek denilen şey zevcelerini âdeta mubayaadan ibaret olup bir kız derece-i hüsn ve cemâline göre yüz geyikten yüz elli geyiğe kadar paha edermiş.

Ol tarafların servet-i umûmiyyesi geyikten ibaret olup etini yemek, sütünü içmek, derisini giymek ve kendisini yük altında kullanmak hakkında Araplar için deve ne ise Samoyedler ve Laponlar için dahi geyik odur. Binaenaleyh en fakir adam da hiç olmaz ise on, onbeş, yirmi re's geyik bulunmak zarurî olup zenginlerde birkaç bin re'se kadar bulunur. Bunlara at gibi binmekten maada arabaya ve bahusus kızağa dahi koşarlar. Bu hayvanlar tamamıyla alışkın ve ehlî oldukları için rükûb ve nüzûlda ve kızağa koşulmakta en uslu, en terbiyeli beygirler gibidirler.

İşte bir Samoyed yüz ve nihayet yüz elli geyik vererek bir kız aldı mı? Artık o kız kendisinin malı olup istediği gibi kullanır. Pek canı ister ise karısını verip üste birkaç re's daha geyik itasıyla bir karı daha almak dahi muhal değildir.

Şu kadar ki Laponlar da karılarını kıskanmak ve kadınlarda levâzım-ı iffete riayet etmek o kadar kuvvetli bir şey ol-

madığı hâlde Samoyedler nezdinde kıskançlık ve kadınlarınca iffet bulunmakla böyle karı mübadeleleri nadir olarak vukua gelir.

Hatta teaddüd ve tekessür-i zevcâta ihtiyaçları ve müsaadeleri olmakla beraber bir Samoyed zevcesi otuz yaşına gelinceye kadar yalnız onunla iktifaya kendi kendisini mecbur eylediği gibi zevcesi otuz yaşına gelip de zevci bir zevce daha mubayaa edecek olursa onunla da onbeş yirmi sene yaşayacağından ve o hâlde kendisi de ellisini tecavüz edeceğinden Samoyedler nezdinde iki karıdan ziyade karı almış olanları da nadirce bulunur.

Samoyedler gayet pis ve murdar adamlar iseler de kendilerince keyiflerine pek ziyade hizmet ederler. Bunların rakıya inhimakları bir derecelerde ziyadedir ki beş on kişi oturup işret eyledikleri zaman içlerinden birkaçının sarhoşluktan geberdikleri dahi nadir değildir. Ölümden biraz daha ehven olan rakı tehlikeleri ise âdeta umumiyet üzere görüldüğü hâlde bunlar "Atın ölümü arpadan olsun" fehvasınca kendilerinin ölümü de rakıdan olmasına rıza gösterirler.

Cezirede tesadüf eyledikleri bir "kidişnisk" yani Samoyed papazı bunlara ahâli-i mezkûrenin akayid-i diniyyelerini de haber verdi ki cümleden ziyade şâyân-ı ehemmiyet olan şey dahi bu idi.

Miss Haft'ın "Siz Hristiyan değil misiniz?" suali üzerine kidişnisk cevaben dedi ki:

-Bizim Samoyed olmaklığımız bize kâfi değil midir? Zaten bize Samoyed diyenler nezdindeki mahkûriyetimiz Hristiyanlığımızı arzudan onları men etmelidir. Bize yamyam nazarıyla bakarlar. Halbuki bizim kadar yekdiğerini seven kavimler Hristiyanlıkta nadir bulunur. Ezmine-i kadîmede biz ahâli-i cenûbiyyeyi mağlup etmişiz de onun için bize bu namı mahza bir hiss-i müntekımane ile vermişlerdir.

Miss-Acayip! Samoyed demek kendi kendilerini ekl edenler mi demektir?

Gidişnisk- Evet! Rus lisanında öyle demektir. Bizim asıl ismimiz "Siriyezi" dir ki çiğ et yiyenler demektir.

Suphi- Evet! Bunu işitmiştim. Siz çiğ et yediğiniz gibi geyik

kanını sıcak olduğu hâlde içmekten dahi hazzedermişsiniz.

Gidişnisk- Evet! Bizim için sıcak kan sizler için sıcak sütten daha lezizdir.

Miss- Hıristiyan olup olmadığınıza dair bir bahiste idik. O bahisten ayrılmayalım.

Gidişnisk-İşte dedim ya! Bizim kendi kendilerini ekl eder bir halk olmaklığımız hakkındaki itikad-ı nâs ne kadar garip ise Hristiyan olmadığımıza dair olan tevbih dahi o kadar haksızdır. Biz Hristos falan bilmeyiz. Kim bilir ne kadar zamandan beri biz iki kuvvet tanımışızdır ki onun birisi umûr-ı hayriyyeye ve diğeri umûr-ı şerriyyeye muktedirdir.

Miss-Hayır Allah'tan ve şer dahi şeytandan geldiğine göre esasta pek mugayeretimiz yoktur. Öyle değil mi Suphi Bey?

Suphi- Hayır Miss! Dinlerin bu bapta ihtilâfı vardır. Biz hayrın da şerrin de hep emr-i ilâhî ile tecelli eylediğine mutekidiz.

Gidişnisk- İşte herkes kendi dininde serbest olursa hayır ve şerrin bir veyahut iki menbadan geldiğini aramayarak benî nev-'ine hayır veya şer işlemek cihetleinde kendi için bir tarîk-i müstakîm küşat eyler.

Miss-Ey! Demek oluyor ki siz hayır Allahına dua ve şer Allahına nefret edersiniz ,öyle mi?

Gidişnisk- Hayır madam! Biz ne hayır rabbına ne de şer rabbına dua etmeyiz. Zira onların ikisi de faalun lima yürid oldukları cihetle bizim duamıza rağbet etmezler. Rabbü'l-hayr biz dua etmesek dahi bize hayır verir. Rabbü'ş-şer ne kadar yalvarmış olsak yine bildiğinden geri durmaz.

Miss-Ya öyle ise sizin hiçbir ibadetiniz yok mudur?

Gidişnisk- Bizim ibadetimiz benî nev'imize fenalık etmemekten ibarettir. Ahlâk ve âdâtımız bizce kavânîn-i diniyye demektir. Meselâ bir adamın kendi akrabasından kız alması mugayir-i kanûnumuz olup her kim bu kanuna riayet etmezse günahı mukabilinde menfur olur.

Gidişnisk'in verdiği şu haberler Suphi'nin ve bilhassa Miss Haft'ın taacüplerini mucip olarak ondan sonra ettikleri tetkikat

ve tahkikattan anladıklarına göre Rusya devleti bu ahalinin Hristiyanlığı kabul etmeleri için hiçbir gune icbarda bulunmayıp ahâli-i mezkûre vergilerini maktu bir surette vermek ve Rusya hükûmetinin hiçbir güna teklifinden şikayet etmemek suretiyle kendi istiklâl ve imtiyazât-ı kadîmelerini muhafaza edebilmektedirler.

Kalguyev adasında bir çok dahi Laponyalı bulunup Miss Haft bunların da akayid-i garîbeleri Hristiyanlığa muvafık olmadığını istihbar eylediğinden Laponlar meyanında Rusça tekellüm eden bir tanesini bulup bazı istizahâta kıyam eylemişti.

Bu bapta aldığı malûmattan hulâsa edildiğine göre Laponlar kökleri birçok tabakata taksim ederek en yüksek olan tabakatta "peder-i kâinat" tesmiye eyledikleri bir rabbın ferman-fermâ olduğunu ve ondan aşağı tabakatta rabb-ı ekberin oğulları olmak üzere itikat olunan daha birçok erbabın güneş ve ay bulutu gibi tahavvülât-ı fi'liyyeye hizmet eyleyen şeyler üzerine hükûmet sürdüklerini ve yeryüzünde dahi her hâlde erbâb-ı semâviyye ile münasebetleri bulunan "nevaydas" yani gök adamlarının halka imamet eylediklerini itikat ederler.

İşbu nevaydaslardan bir de sihirbaz sınıfı ayrılır ki bunların şeyatîn ile münasebetleri olup binaenaleyh yaptıkları sihirlerin kâffesi tutar diye korkarak itikat ederler.

Hatta XVI., XVII. asr-ı milâdda Avrupa'nın sevâhil-i baîdesinden gelen gemilere zikrolunan sihirbazlar hava ve rüzgâr füruht ederlermiş.

Bu ahz u ita bir kulaç kadar ipek üzerine nevaydasların üç düğüm vurmalarından ibaret olup gemide bulunanlar birinci düğümü çözdükleri zaman muvafık bir rüzgâr hafif hafif esecek ve ikinci düğümü çözdükleri zaman rüzgâr şiddetlenip yelkenler gereği gibi ve şayet üçüncü düğüm dahi çözülecek olursa artık azim bir fırtına kopacak diye itikat olunurmuş.

Laponlar öyle Samoyedler gibi Cenabıhak namına ibadetten gafil olmayıp bilâkis dağlarda ve ormanlarda birçok yerleri erbabtan birisine nispetle ibadethane ittihaz ederler ve oralarda bilictima kendi allahlarına arz-ı hacet ederler.

Bunların haceti tul müddet vezan ile kendilerini bîzar eyle-

yen şimal rüzgârlarının tadili ve etvâl-i leyâl geldiği zaman şayet epeyce bir vakit fecr-i şimâlî zuhura gelmeyecek olursa bütün cihanın zindan kesilmesinden usanarak bir fecr-i şimalî ihsanı gibi şeylermiş.

Hakikat! Aylarca müddet devam eyleyen gecenin kasveti cümlenin kulubüne tesir eylediğinden eğer fecr-i şimâl zuhura gelmeyecek olursa ahâli-i şimâliyye pek bîzar olurlar. Zaten fecr-i mezkûrun zuhuru da nadirattan olmadığı cihetle dualarından bir zaman sonra fecir zuhur edince Cenabıhak kendi dualarını kabul etmiş olduğuna kanâat-i kâmile ile izhâr-ı sürûr ve şadmânî ederler.

Miss Haft İngiltere'de birkaç defa fecr-i şimâlîyi görmüş olduğu gibi Suphi Bey dahi bir kere İstanbul'da şimal taraflarınca bir kızıllık görmüş ise de Samoyedler ile Laponların hikâye ve tavsif eyledikleri fecir bunların gördükleri kızıllıktan daha mühim bir şey olduğundan onlardan aldıkları malûmatın hulâsası olmak üzere defter-i seyâhatlerine fecr-i şimâlîyi şu suretle kaydeylediler.

"Şimal taraflarında fecr-i şimâlînin ilk vukuu bizim taraflarda sabah vakitleri Şark cihetinin ağarması gibi hafif bir ağarmak suretiyle başlar. Şu kadar ki ziya arttıkça bizde güneş doğacak zamanki gibi bir ziyâ-yı sâfi görünmeyip belki bir kırmızı mehtap yanmaya başlamış gibi ziyanın rengi kızıllaşır.

Bu ziya yavaş yavaş ufukta yükselmeye başlar. Yüksele yüksele bir dereceye gelir ki sanki o taraftan kıpkırmızı güneş doğmak üzere imiş de ziyası semaya akseyliyormuş zannolunur.

Ancak o kıpkırmızı güneş tulü etmez. Bazı kere ziyanın ara yerinde daha kırmızı ve daha parlak ziyalar birer sütun gibi tecelli ederler. Ancak birkaç saat sonra parlaklık zevale yüz tutarak tedricen bilkülliye zulmete muhavvel olur."

Kalguyev adası Samoyedlerinin verdikleri haberlere göre etvâl-i leyâlde fecr-i şimâl tulü eylediği zaman bütün ahali dışarıya çıkarak âdeta bir bayram ederler. Hele çobanlar derhal geyik sürülerini tadada başlayarak noksanları var ise o zaman görürler ve etraf da kaybolan hayvanlarını ararlar.

Bu misillü malûmatı aldıkça Miss Haft arkadaşlarına derdi

ki :

-Ah imkân müsait olsa da buralarda bir sene zaman geçirmiş olsak. Zira bu misillü acayibi görmek dahi ehass-ı emelimdir.

Hicabi- Fena olmaz ama üç dört ay imtidat edecek olan bir gecenin uykusu dahi üç, dört ay imtidat eylemek şartıyla!

Miss-Ahâli-i mahallîye ne yaparlar ise biz dahi öyle yapardık.

Suphi- Pek arzu eyliyor iseniz kışı burada geçirmek dahi kabildir. Başka bir manianız var mı?

Miss-Yok. Ama kışın ortasında şayet buralarda ikamet artık can sıkmaya başlarsa çarelerin dahi kâffesi munkatı olmuş olur.

Suphi-Hele şimdiki hâlde temaşamızda devam edelim.

Bizim seyyahların buralarda seyahatnamelerini tezyin eyleyen şeylar öyle Moskova ve Petersburg'un sarayları, kiliseleri, müzeleri gibi şeyler olmayıp belki havâli-i şimâliyyenin vahşet âlemi içinde hâlisinin akaid-i garîbesi ve maîşet-i acîbesi gibi şeyler olacağı derkârdır. Bu acayip meyanında bir tanesi de Samoyedlerin oyun kâğıdı olarak defter-i seyahate sûret-i mahsûsada kayıt olunmuştur.

Mezkur oyun kâğıtları Avrupa'da istimal olunanların aynı değildir. Evvelâ kâğıttan değil ağaç kabuklarından o kadar güzel yapılır ki âdeta kâğıt kadar inceleri de olur. Renkleri ise geyik kanı ile telvin ve tersim edilirler. Kâğıtların adedi ve şekli ve suretleri dahi farklı olup dört renk kâğıdın dokuzlu ve onlularından maada onbirli ve onikili ve on altılıları dahi vardır. Ahâli-i mezkûre bu kâğıtlar ile fala bakmakta pek mahir olup bazı kere tesadüfün kendilerine yardım ederek epeyce istihracata muvaffak oldukları da görülür.

Miss Haft bu falları pek ziyade merak edinerek hizmete almış oldukları otuz yaşında koca karıdan usûlünü öğrenmiş ve bunu da kendisine bir meşguliyet-i mahsûsa ittihaz etmişti.

Hele açtığı fallarda Suphi Beyin hissiyât-ı kalbiyyesini keşfetmesi pek lâtif idi.....

Suphi'ye dair olan işbu falı açtığı zamanlar Hicabi Beyin mutlaka ya uykuda bulunduğu veyahut bir hizmet için başka bir

tarafa gitmiş olduğu vakitlere müsadif olmak zarurî olup bîçare Suphi'nin kalbindeki hissiyat zaten Miss Haft'ın malûmu olmakla bunları o kadar güzel keşfeylerdi ki eğer falcı, her esrarı böyle keşfedecek olsa dünyada falcıların meçhulü olacak hiçbi sır kalmazdı.

Ezcümle bir gün demişti ki:

-Ben bilmem ya! Fakat kâğıtların gelişinden anlaşılıyor ki sizin gönlünüzde büyük bir muhabbet ve fakat merak ile karışık bir muhabbet vardır. Ama bu merak sevdiğiniz zat tarafından sevilmek şerefine nailiyet hususundaki şüpheden neşet etmiyor. O cihetten bayağı eminsiniz. Şu kadar ki aranızda mumânaat-ı mezhebiyye bulunmakla o muhalefet usûl-i maksada mani olacak mı, olmayacak mı diye merak eyliyorsunuz.

Suphi- Vakıa üstüne uğrattınız matmazel! Acaba bu muhalefet husûl-i maksada mani olacak mı? Kâğıtlarınız bu sırrı dahi keşfedemiyorlar mı?

Miss-Falın o ciheti birçok siyahlık ve karanlık içinde bulunuyor. Pek zayıf bir nur görünüyorsa da o nurun ne gibi bir hakikate dâl olduğunu bir türlü anlayamıyorum. Her hâlde zannedebilirim ki hissiyattaki, efkârdaki, terbiyedeki mutabakat o muhâlefet-i mezhebiyyeyi hayliden hayliye hükümden düşürüyor.

Suphi- Bu falda benim kalbim şu birli kâğıt oluyor. Ya benim mukabilimde bulunan zatın kalbı hangisi oluyor?

-O da şu birli!

-Ah ben de biraz falcılık bilsem de o ikinci birlide neler olduğunu anlasam!

-Falcı ben değil miyim ya? Onda olanları dahi söylemek boynumun borcudur. O birlide dahi bir hiss-i sevdâ var ise de sizin kalbinizde olan merak gibi bir merak ile karışık değil. Ondaki merak daha başka türlüdür. O merak yalnız kalpte kendi kendisine hâsıl olmuyor. Kuvve-i mefkûreden bir mülâhaza-i amîkadan neşet eyliyor. O mülâhaza dahi sevmek bu kadar tatlı olduğuna ve iki kalb-i muhibbin içtimaı ise daha ziyade tatlı olacağına mukabil elbette bir gün gelip de ara yere bir soğukluk girecek olursa onun acılığı dahi bu lezzetin derecesine

makusen mütenasip olacağı kaziyyesinden ibarettir. İşte bu merakı def için hiçbir çare bulamadığından dolayı o kalp dahi pek ziyade mustariptir.

Fal bu sureti gösterdiği zaman artık Suphi için müsâraatı lâzım gelen şey derhal temînât-ı lâzımeyi arz etmekten ibaret olduğunu Suphi dahi anlar idiyse de merâtib-i sevdâdan şimdiye kadar çıkarmış oldukları derecatı kendi kendisine çıkmayıp zaten Miss Haft'ın icbarıyla itilip çıkmış olduğu gibi işin bundan sonrasında dahi şimdiye kadar olduğu gibi hareket etmeyi tercih eylediğinden hiçbir guna teminata girişmemişti. Girişecek olsa şayet ziyade acul olmak gibi bir sıfatla sevdiğini ürkütmekten havf eylerdi.

Kalguyev adasına gelmiş olan Avrupalı avcılar ve seyyahlar Miss Haft ve rüfekası-yla münâsebet-i muhibbâne ve refikane peydasına rağbet ederek birkaç defa gelip kendilerini ziyaret eylemişler ise de bunlar yalnız birkaç tanesine yalnız birer kere iâde-i ziyâret ederek ondan sonra mülâkata revaç ve kuvvet vermedikleri cihetle diğerleri dahi üstlerine varmayıp kendilerini ihmal eylemişlerdi.

Miss Haft'ın bu Avrupalılara yüz göstermemesinin asıl sebebi Suphi Beyi kıskandırmamak kaziyyesinden ibaret olduğunu Suphi pekâlâ anladığı cihetle sevdiği tarafından kendi sevdasına gösterilen bu riayet üzerine o dahi hulûs ve hususiyetini artırırdı.

Bugün Avrupalı seyyahlar bir sayd u şikâr tertip ederek Miss Haft ile rüfekasını da davet eylediklrinden bu daveti kabul eylediler. Çifte tüfek ve rovelver ve tabanca ve hançer gibi silâh kendilerinde dahi mükemmel olduğundan üçü birden silâhlandılar.

Kadın kısmına silâh takınmak pek baîd olmak lâzım geldiği hâlde Miss Haft'ın kısaca ve darca bir biçimde olan seyahat kıyafetine tabanca ve palaska kayışları ve bel tokası ve omuzuna aldığı tüfek o kadar güzel yaraşık almıştı ki Suphi Beyin hayran olacağı pek belli bir şey olup fakat bu yaraşığa bütün Avrupalı avcılar dahi hayran olmuşlardı.

Tehyie edilmiş olan birkaç sandala rakiben cezirenin içeri taraflarına doğru gidilmek mukarrer olmakla bizim seyyahla-

rın bindikleri sandala iki Danimarkalı ile bir Prusyalı dahi binerek bunların Almanca lisanlarına Hicabi Bey vâkıf olmakla sohbete revaç verdiler. Gerek Danimarkalılar, gerek Prusyalı bayağı Fransızca dahi tekellüm eylediklerinden Miss Haft ve Suphi Bey dahi bunların sohbetlerine iştiraktan bilkülliye nefislerini mahrum etmediler ise de onlar yekdiğeriyle iştigali her şeye tercih eyledikleri gibi Hicabi dahi çoktan beri tekellüm edememekte bulunduğu Alman lisanıyla konuşmaktan büyük bir lezzet almaya başlayarak binaenaleyh o vaktini şu yeni arkadaşlara hasreylemişti.

Avcılar Miss Haft'ın kim ve Suphi'nin kim olduklarını ve kendisi bunların nesi bulunduğunu Hicabi'den sormaları üzerine Hicabi, Miss Haft ile sûret-i refâkatlarını dosdoğruca haber vermişti. Her ne kadar Avrupa ahalisinden iseler de Avrupaca terbiyeleri nakıs adamlar bizim memleketlerden daha az olmadığı cihetle bir İngilizin iki Türke nasıl refakat edebildiği hakkındaki taacüplerini hiçbirisi ketm etmediler.

Serbestînin bu derecesini Hicabi Bey henüz ilk defa olmak üzere gördüğünden âdeta ziyadesiyle müteessir olarak heriflere meram anlatmam için lâkırdıyı uzatmaya başlamıştı. Lâkırdı uzandıkça bittabi sesler dahi dikleşerek nihayet meydân-ı musâhebede münazaa rengini aldırılan şey ne olduğunu sormaya mecbur oldu.

Hicabi ve onu müteakip Danimarkalılar esas meseleyi anlatınca Miss Haft çehresinde hiçbir hiddet ve teessür alâmeti olmadığı hâlde dedi ki:

-Efendiler! Böyle uzak ve tehlikeli yollarda iki Osmanlıya refakat edişim şundan neşet eyliyor ki bu iki Osmanlı serbest bir İngiliz kızının namuslu ve terbiyeli iki Türk refakatinde bulunduğunu değil açık mizaç bir kadının iki hovarda adam refakatinde bulunduğunu gördükleri zaman dahi hiç taaccüp etmeyecek, hiç sorup araştırmayacak kadar terbiyelidirler.

Miss Haft'ın bu sözü vakıa sayyadların çehresinde bir humret peyda eylemiş idiyse de bu humret bir ana mahsus bir şey olup ondan sonra heriflerin sû-i zanlarına hedef olmak dahi teehhür eylemişti.

Lâkin bunların sû-i zanlarından Miss Haft gibi bir kadın için

ne endişe olablir?

İşbu şimal taraflarında sayd ve şikâr öyle bizim taraflarda olduğu gibi köpekler falanlar ile olmayıp yerliler meselâ tilki memul olan yerlerde tavuk bulmak muhtemel olduğunu söylediklerinden sayd mahalline dahi muvasalat etmiş bulunduklarından avcılar Samoyedlerden birisinin kumandasına ittiba ile âdeta asâkir-i nizâmiyye avcıları gibi fakat daha seyrek yani aralarında ellişer altmışar hatve mesafe olduğu hâlde bir çalılığı tulânî olarak ihata eylediler. Onlardan evvel çalılığın etrafını dolaşarak bir saat kadar ilerisine dahi yedi sekiz Samoyed ilerlemişlerdi ki bunlar şikar ükütmenin bir başka nevini icra edeceklerdi.

İcra edecekleri köpeklik her ne kadar pek tehlikeli bir şey ise de bu adamlar şu sanatta o kadar mahirdirler ki sûret-i sayd ve şikârları ehemmiyetle tetkik edilecek olsa akıllara hayret gelmemek mümkün değildir. Bu bapta kendilerine en ziyade yardım eden şey bazı kuva ve havass-ı tabiiyyelerinin fevkalâdeliği olup kuvve-i sâmiaları o kadar tizdir ki bizim kulaklarımıza vüsulü gayr-ı kabil olan en uzak ve en edna bir ses onların kulaklarına vasıl olur. Kuvve-i basarları daha ziyade olup üzerlerine tüfek ile nişan alınsa tüfeğin ağzını ve namlusunun istikametini âdeta nişan alandan daha güzel görüp kurşunun isabet edeceği noktayı anlayarak kendilerini muhafaza edebilirler. Kendileri dahi pek mahir tüfek-endaz olup kurşunlarının önünden uçan kuşların kurtulabilmesi âdeta madum hükmünde bulunan ender kabilindendir.

İşbu Samoyedlerden yedi sekiz neferi çalılığı bir mesâfe-i baîdeden kat eyledikleri hâlde beri taraftan dahi Avrupalı avcıların bir avcı hattı tertibiyle yürümeleri çalılığın her tarafından ihata edilmiş bulunması hükmünü almıştı.

Miss Haft bu suretle avlanmakta tehlike görerek kendi yanlarında bulunan bir samoyede dedi ki:

-Hemşehrileriniz ile karşı karşıya bulunmak mucib-i tehlike değil midir? Ya maazallah...

-Korkmayınız madam! Siz onları vuramazsınız zira kendilerini size vurdurmazlar. Onlar ise sizi vurmaya muktedirdirler.

Avcılar beş yüz hatve kadar yürüdükten sonra önlerinden iki büyücek geyik fırladı. Mütevahhiş bir hâlde bulunan bu hayvanlar güya kendi tehlikelerini kendileri artırmayı iltizam etmişlermiş gibi avcı hattının tulüne doğru koşmaya başladılar.

Güzel güzel parlak tüylü, çatal boynuzlu, nazik ve necip yüzlü, kavi ve ince bacaklı olan bu vahşi dilberlerin firarı o kadar şairane o kadar ressamane idi ki Miss Haft bunların temaşasına mukabil hayran olarak tüfeğine davranamadı. Suphi ise böyle bir sayd ve şikâr mahallinde ve öyle iki güzel hayvan mukabilinde Miss Haft'ın evza ve etvâr-ı merdânesini temaşa ile hayran olduğundan geyikler kendi önüne geldiği zaman o da elini bile kaldıramadı.

Ondan sora hayvanlar her avcının önünden geçtikçe pam pam pam patlayan tüfekler mesafelerin tebaüdüne mütenasiben sadaları kuvvetini azaltırlardı.

Olacağa bakınız ki iki hayvan üzerine beş altı tane tüfek patladığı hâlde kurşunlardan hiçbirisi isabet edememiştir.

Şu temaşa hakikaten şâyân-ı dikkat idi. Her tüfeğin patlayışı hayvanlarda yeniden bir tevahhuşu mucip olup bu dahi sür-'at-i firârlarını icap eylediğinden her tüfeğin sadası bîçareler için bir tâziyâne-i tesri' makamına kaim olurdu. Binaenaleyh hatt-ı harbin öteki başına vardıkları zaman sür'at-i firârları dahi âdeta rüzgâr sür'atini peyda eyledi. Hayvanların kaçması bittabi insanlarda dahi bir hareket peyda eylediğinden ve avcıların her biri hayvanların kaçtığı tarafa doğru meyil gösterdiklerinden hatt-ı harbin bazı yerleri pek seyrek ve bazı yerleri pek sık olmuş ise de herkesin mevkiini düzeltmesi hakkında avcı başı tarafından verilen kumandaya riayet edilmedi. Bu hâlde Miss Haft ile Suphi Bey yekdiğerine yaklaşarak iki taraflarındaki avcılar ise yüz ellişer, ikişer yüz adım kadar uzakta kaldılar.

Böyle gayr-ı muntazam denilebilecek bir suretle avcılar yüz hatve kadar daha ilerlediğinden sonra ileride bulunan Samoyedler bağrışıp çağrışmaya başladılar. Bu ise o taraftan doğru sayd geldiğine delâlet etmekle avcılar silâhlara davrandılar.

Bu defa gelen avlar öyle temaşası nazar-rübâ olan geyikler-

den değildi. İkisi yavru ve üçü anaç olmak üzere beş re's beyaz ayı pek de o kadar sür'atli denilemeyecek bir reftar ile hatt-ı harbe doğru geliyorlardı.

Henüz kurşun menzilinden uzakça bulundukları hâlde iki küçük ve bir büyük ayılar hattın sağ cenahına ve yalnız birisi sol cenahına doğru tebdil-i hareket eyleyerek beşincisi dahi doğruca Suphi ve Miss Haft'ın bulunduğu noktaya teveccüh eyledi.

Bu hâlde usûlen lâzım gelen hareket avcıların yerlerinden kımıldanmayıp düşmanın hareketini tarassut etmelerinden ibaret idiyse de Avrupalı avcılar bu talimlerde ol kadar mahir olmadıkları gibi avcı başı tarafından verilen o emri dahi hüsn-i telâkki edemediklerinden ve en doğrusu gelen hayvanlar kendilerini ürküttüğünden seyrek olan avcılar biraz daha sıkışmak üzere hatt-ı harbi bir kat daha bozdular.

İki küçük ve bir büyük ayının teveccüh ettiği tarafta dört avcı ateşe başlar başlamaz Suphi ve Miss Haft'ın üzerine gelen inek kadar büyük bir ayı gazaplanmakla evvelki geyikler gibi firar değil hücum suretiyle haraketini şiddetlendirdi. Halbuki sağdan soldan üçer dörder yüz adım mesafelere kadar bunlara imdat eyleyecek hiçbir kimse kalmamıştı. Hayvan kurşun menziline gelince avcıların ikisi dahi çiftelerindeki dört kurşunu ayıya doğru gönderdiler ise de silâh-endâzlıkta ol kadar mahir olmadıkları gibi ayının heybetinden dahi bayağı ürkmüş bulunduklarından kurşunlarının dördü de boşa gitti.

Halbuki bu ateşler ayıyı bir kat daha iğzâb eyleyerek o da pençelerine davranıp hücumda şiddetini arttırdı.

Düşman tamam on adım kadar yaklaştığı zaman Suphi Bey Miss Haft'ın yüzüne baktıkta çehresinin bembeyaz kesildiğini görmüştü. Bu hâlde ikisi dahi rovelverlere davrandılar.

Başlayan ateş âdeta bir askerce nöbet ateşi idiyse de titreyen ellerin attığı kurşunlarda ne kadar tesir olabilir? Bahusus ki isabet eyleyen birkaç kurşunlar ayıyı helâk değil hareketini tadil edecek kadar da örseleyemeyerek bilâkis can acısıyla gazabını arttırmışlardı.

Nihayet ayı geldi çattı. Miss Haft hemen kendisini kaybetmek derecelerinde mağlûb-ı havf ve dehşet olduğundan ve

Suphi Bey ise şu an bir fedakârlık anı olduğunu hükmeylediğinden kadını bir tarafa çekip ayının hücumuna kendi vücudunu hedef eyledi.

Kaması elinde olduğu hâlde ayı ile pençeleşmesi Miss Haft için temaşasına imkân olmayan bir korkunç manzara teşkil eyleyip hatta etraftan istimdat için sesini bile çıkaramaması bîçare Suphi'yi de dübb-i şimâlî pençesinde yalnız bıraktı.

On dakika kadar bu pehlivanlık devam ettiyse de muahharan Suphi Bey şu on dakika müddetin sûret-i güzerânını birkaç saatten ziyade tahmin eylemekte idi.

Hakikat havf ve dehşet zamanlarında birkaç dakika müddet insanı birkaç saat kadar uzun gelir. Ama ıstırabın ziyadeliğinden dolayı değil. Havf içinde bulunan adam hakikaten o tehlikenin pek çok zaman devam eylemiş olduğu itikadında bulunur.

Bîçare Suphi ömründe böyle bir eğlence veyahut tehlike görmemiş olduğu cihetle ayıyı on beş yirmi yerinden hançerleyip nihayet kamasının ucunu bir iki defa hayvanın kalbine kadar isal edebilmiş olmakla ayı artık kendisini pençelemekten vaz geçerek sekerat-ı mevt hareketine başladı ise de Suphi'nin belinden aşağısı ayının vücudu altında kalarak o vücut ise öyle derâğuş edilmesi insana safa verecek vücutlardan olmamak hasebiyle adamcağız bir türlü kendisini kurtaramamakta idi.

Ayı geberdikten sonra dahi Suphi kendisini kurtarmak için çalışırken avcı başı olan Samoyed nefesi nefesini takip ederek gelip yetişmişti. Suphi'yi kurtarmak için ayının bir ön ayağı ile bir arka ayağını yakalayıp çekmeye başladı ise de o zamana kadar Suphi dahi bayılıp kendisinden geçmiş bulunduğu cihetle Samoyedler ayıyı kımıldattıkça Suphi de kendisini çekip kurtaracak hiçbir hareket görülmezdi.

Bu hâlde avcı başı Miss Haft'a seslendi. Bu ses Miss Haft'ın aklını başına getirip yerinden davrandığı zaman Suphi'yi bir meyyit-i gayr-ı müteharrik hâlinde görünce bir feryat ve figan kopardı. Avcı başı Suphi'nin vefat etmemiş olduğunu anlatmaya çalışıyor idiyse de kadında bunu anlayacak hâl var mı?

Nasılsa o aralık Hicabi Bey dahi koşmaktan nefesi tıkanmış olduğu hâlde geldi yetişti. Cümlesi el birliği ile Suphi'yi

kurtardılar. Ama ayıdan akıp göllenmiş olan kan ile mülemma bulunan ankadaşını sanki göz yaşlarıyla yıkamak azmine düşmüş gibi Miss Haft iki gözlerinden seyl-i sirişk akıtmakta idi.

Suphi'yi kaldırdılar. Nehir sahilinde bağlı bulunan sandala kadar getirdiler. Üzrindeki elbise lime lime olduktan maada vücudunun şurası burası dahi ayı pençesi ile şerha şerha edilmişti. Gerek yorgunluk, gerek korku bîçareyi o kadar müthiş bir zaafa duçar eylemişti ki hemen ağzından lâkırdı çıkarabilmek muhaldi.

Bu vak'a avcılar meyanında derhal şayi olduğundan avcıların kâffesi sandala toplandılar. Meğer avcı başı bin beş yüz, iki bin hatve mesafede Suphi'nin ayı ile cenkleştiğini görerek koşmakla beraber her önünden geçtiği avcıya dahi bağırıp haber vermiş ise de mesafenin uzaklığı hasebiyle derhal yetişmek kabil olamamış.

Diğer avcılar iki büyük ve bir küçük ayıdan yalnız bir küçüğünü öldürebildikleri cihetle biraz daha avlanmak için tekrar saff-ı harbi tanzim etmek istediler ise de avcı başı vukua gelen kaza üzerine şikârda devam eylemek meymun addolunmadığından saydı paydos eyledi. Vurulan iki ayı dahi sandallara alınarak ikametgâhlarına avdet olundu.

Suphi Bey çadıra getirildği zaman Samoyedler etrafını alarak çırçıplak soydular. Evvelâ yaralarını yıkayıp derecelerini tetkik eylediler. Sol omuz başına ayının tırnakları ziyadece geçmiş olduğu gibi sol kalçasını dahi ziyadece hırpalamış ve kolları ve ensesi ve arkası üzerindeki yaraları yalnız hafifce çiziklerden ibaret kalmışt.

Derhal ince tuz getirip yaraların üzerine ektiler ki bu hâlde Suphi'nin iniltileri Miss Haft'ın yüreğini paralardı. Tuzdan sonra vurulmak için Samoyedler kendilerince malûm olan birtakım merhemler ve yakılar tedarikiyle meşgul olsunlar Miss Haft ne bir şefkatli valide ve hemşirede ve ne de muhabbetli bir zevcede ol derecesi görülemeyen bir tavr-ı müşfikane ile Suphi'yi tedaviye koyuldu.

Bir hafta müddet Suphi hemen kendisinden bîhaber denilebilecek bir hâlde yatıp aralıkta bir dalgınlık zamanında kımıldanacak olur da derince olan yaraları üzerine yatarsa o ka-

dar müthiş iniltiler ile uyanırdı ki bu hâlini her kim görse merhametinden ağlardı. Maahaza gözünü açtığı zamanlar Miss Haft'ın gözlerini yaşlı görerek ve bu da kendi yüreğini paralıyarak kadına iktidarı yettiği mertebelerde teselli vermekten dahi geri durmazdı.

Vak'anın on ikinci, on üçüncü günü artık yaralar gereği gibi yumuşayıp veca' ve ıstıraplara itidal kesbeylediğinden Suphi yatağı içinde oturmaya ve arkadaşlarıyla güzelce konuşmaya muktedir oldu.

Miss Haft derdi ki:

-Eğer siz olmasaydınız ayı benim üzerime hücum ederek hiç şüphe yoktu ki beni öldürecekti. Siz kendinizi bana kurban ettiniz Suphi.

-Estağfirullah Miss! Siz daima Cenabıhakkın savn-ı samadanîsindesiniz. Kim bilir indellah ne kusurum vardı ki bu belâ beni buldu.

-Hayır Suphi! İnde'n-nas kusuru olmayanların indellah dahi kusuru olmaz. Sizin fezâil-i insâniyye ve kemâlât-ı beşeriyyenizde zerre kadar kusur olsaydı herkesten evvel bana malûm olurdu. Öyle değil mi?

Kadının şu son suali o kadar lâtif bir tebessüm ile irat olundu ki zafıyla beraber Suphi'de dahi bir tebessümü mucip oldu.

Suphi de cevaben dedi ki:

-Ya nezdinizde bu duygusuzluğum bir büyük kusur addolunursa?

-Hayır!... Hayır değil evet!... Bazı zamanlar o hâlinizi kusura hamleylediğim vardır. Netice muhakematımda sizi insanlığın fevkinde bir melek addeylediğim ekser ve ağlebtir. Hele bu defa duçar olduğunuz kaza üzerine hiçbir kimseye itham etmeyip de bu hâli kemâl-i teslimiyet ile kaza ve kadere hamledişiniz sizi nazarımda bir kat daha büyüttü.

-Keşki bunu daha evvel keşfetmiş olsaydım da biraz da şarlatanlık karıştırarak kendimi size bihakkın beğendirmeye çalışsaydım.

-İşte o zaman hiç muvaffak olamazdınız. Ah! Suphi Bey

taklit eseri ca'lî kalıp olan şeyler hakikî olanlara kıyasla ne çabuk anlaşılabilir? Hele ben bu kalpazanlıktan ne kadar müteneffirim. Benim için terbiyesiz olan bir adam eğer riyakâr olmazsa şâyân-ı afv ve merhamet olabilir. Lâkin müdaheneci, riyakâr, cizvit, şarlatan olan bir adam ne kadar kemalli, ne kadar terbiyeli olsa o zinetler kendi mel'anetini nazarımda bir kat daha artırır.

Bir başka gün dahi Suphi duçar olduğu bu kazayı bir cezâ-yı âsumânîye hamledince Miss Haft demişti ki:

-Ben zannedersem bu kaza sizin için bir azab-ı ilâhî değil bir lütf-ı Subhanî addolunmalıdır.

-Neden Miss?

-Bu kazaya duçar olduğunuz zamana kadar hakkınızdaki takdiratım ne derece olduğunu bilirsiniz. Hastalığınız müddetinde ise hizmetinizde kusur etmemek için bir kat daha dâire-i husûsîyetinize takarrüp edişim ihtisasımı pek ziyade artırdı.

-Ah! Matmazel! Öyle ise dübb-i şimâl pençesinde bilkülliye helâk olup gitmediğime teessüf ediyorum. Zira o hâlde kalbiniz benim için bir mezâr-ı ebedî olup şefkat-i ebediyyeniz dahi bir rahmet-i Subhâniyye makamına kaim olarak istirâhat-ı câvidânımı mucip olacaktı.

-Ey sanki şimdi hayatımızın devamıyla o şefkatin dahi devamı hakkındaki ümidiniz mahv mı oluyor?

-Mekârim-i ahlâkınızdan ve ulüvv-i cenâbınızdan beklenilecek şey bu değilse de.... Hakikat Miss hastalık insan için bir musibet-i azîme olduğuna hiç şüphe yok ise de Cenabıhak bu musibete mukabil hastaları mükâfatlandırmak için etrafında bulunanların merhametlerini, şefkatlerini ol kadar müzdad eyliyor ki eğer onlar bana nispetle siz gibi zevattan olurlar ise hasta o şefkatin devâm-ı lezzeti arzusuyla hiç de iâde-i âfiyet etmemeyi Cenabıhaktan istirham etmeye kadar varıyor.

-Pekâlâ demincek bilâ-lüzum tahayyül ettiğiniz helâk hâlinde zevk-i ruhânî ile mütelezziz olabilmek kabil mi ki o hayalde bulunuyordunuz?

-Ah! Miss! Haniya yolda ben size dememiş mi idim ki dünyada en ziyade betbaht olmaya namzet bir kimse varsa o da ben

olmaklığım muhtemeldir.

-Ey ne demek istiyorsunuz sanki?

-Hakkımdaki merhamet ve şefkatinizin böyle gittikçe tezayüdü bir zaman olup da yekdiğerimize a Dieu diyerek müfarakatımız günü benim bahtsızlığım ıstırabını artırmaktan başka bir netice gösterecek mi?

-Ayrılmaya bizi kim mecbur edecek?

Miss Haft'ın bu sözü üzerine yerinden kımıldanmaya dermanı olmayan hasta birden bire davrandı. Hâl ve tavrı bilkülliye başkalaşarak dedi ki:

-Aman Miss! Bu sözü bir daha tekrar ediniz.

-Hoşuna gidecek ise bin defa tekrar edeyim. Biz müfârakata kim icbar edecek? İkimiz dahi...

-Susunuz! Susunuz! Bütün cihanın saadeti böyle def'aten bana hücum ederse şu hâl-ı za'fımda ona dahi tahammül edemem. Sözünüzün alt tarafını söylemeyiniz. Zaten bahtiyarlığın bu derecesi dahi benim için hadd-i tahammülün haricinde addolunacak kadar çoktur.

Hakikat eğer Miss Haft sözünün alt tarafını itmam etseydi Suphi Bey için sevincin ifratından bazı fenalıklar husulü dahi ihtimalden baîd değildi.

Suphi Bey henüz bürû-i tâm hâsıl etmemiş olduğu bir zamanda Samoyedler telâşlı telâşlı birtakım sözler ile yekdiğerine ufkun cenup cihetini göstermeye başladılar. Hicabi Bey o tarafta ne olduğunu sual eyledikte üç direkli bir vapur göründüğünü ve istikameti dahi tamam Kalguyev adasına müteveccih bulunduğunu bildirdiler.

Vapur o kadar uzakta idi ki olur olmaz kuvve-i bâsıra erbabının bunu çıplak göz ile görebilmesi kabil değildi. Keyfiyet Miss Haft'a dahi ihbar olunarak dürbün ile bakıldıkta onlarda vapuru gördükleri gibi bir iki saat sonra vapur gereği gibi yaklaşarak dürbünler sancağının levnini de irae edebildiler.

Bunun bir İngiliz vapuru olduğu anlaşıldı. Hatta Nij burnunda bulunarak yetişip binmeye sa'y eyledikleri İngiliz vapuru olmak ihtimali dahi Miss Haft'ın yüreğine damladı.

Nihayet birkaç saat sonra vapur Avrupalı seyyahların bulunduğu koy önüne gelerek açık bir mahalle demir buraktı.

Sahile doğru gönderdiği sandal içinde mahut başçavuş bulunup da Miss Haft ile tanışmasına ne dersiniz?

Derhal selâmlaştılar. Başçavuş dedi ki:

-Sizi istimbota alıp vapura götürmekliğim benim için mucib-i tekdîr olur zannederken aksi zuhur etti. Tesadüfümü kaptanlara ve heyet-i ilmiyyeye hikâye eylediğimde niçin alıp getirmediniz diye tekdir eylediler.

Bu tesadüfü Miss Haft bir beşâşet-i azîme olmak üzere Suphi Beye dahi tebliğ eyledi. Maahaza evvel-be-evvel gidip vapurdakiler ile görüşmek için Hicabi Beyi maiyetine alarak yerli sandallarından birisine rakiben vapura kadar gitti. Üç saat sonra avdetle Suphi'ye dedi ki:

-Vapur her ne kadar beylik ise de devlet hesabına seyahat etmiyor. Birçoğu Amerikan ve bir haylisi İngiliz ve Fransızlardan mürekkep bir heyet-i ilmiyye bu geminin masrafını vermek üzere aktâr-ı şimâliyyeyi keşfe çıkmıştır. Onlar bu kışı buralarda geçirmişler. Şimdi dahi Novaya Zemlya adasına gidip cezîre-i mezkûrenin şimal tarafında vaki bir kanalı keşfedecekler ve badehu Londra'ya avdet edecekler. Heyet-i ilmiyye ile konuştum. Eğer bu vapura binmeyecek olursak başka bir tesadüften istifade edemeyeceğiz. Kışı burada geçirmeye mecbur olacağız. Halbuki sizin zayıf hâliniz bu tarafların şiddet-i şitâsına mukavemet edemez. Bizden navlun namıyla bir şey almayacaklar. Yalnız me'külât ve meşrubatımız pahasını vereceğiz.

Kadının bu izahatı vermesi güya Suphi Bey kendi reyine muvafakt etmeyecek olup da onu ikna ve irza eylemek gibi bir maksada mebni olmayıp belki vuku bulan tesadüften fevka'l-had memnun olmaktan naşi sevinçten sözü uzatmış gitmişti. Halbuki gerek Suphi Bey gerek Hicabi refikaları tarafından verilecek reyleri kabul etmek ile kendilerini bahtiyar bulacaklarından bahisle hemen vapura nakl-i eskal etmeye davrandılar.

Vapur halkı birkaç yere uğrayıp kumanyalarını ikmal etmiş idiyseler de Kalguyev adasından dahi taze et ve muahheren kesilmek üzere birkaç re's canlı geyik mubayaa eylerek yola çıkmak üzere idi. Binaenaleyh bu levazımı beş altı saat zarfında ikmal eyledikten sonra demirini kaldırarak şimâl-i şarkîye doğru idâre-i sükkân azimet eyledi.

Sekizinci Kısım

Uranus Vapuru

Ahvâl ve acâyib-i âlemi temaşa ve tetkik ile cihanın aktâr-ı mechûlesini aktâr-ı mütemeddine ve müterakkiyesine tanıtmak için seyahate çıkanlar ne kadar muktedir olurlarsa olsunlar her hâlde yalnız başlarına bu emr-i azîme mübaşeret edecek olurlarsa birçok cihetlerce duçar olacakları müşkilât muahheren erbâb-ı seyâhat taraflarından nazar-ı dikkate alınarak karadan icra olunacak seyahatler için muntazam kervanlar ve denizden icra olunacak seyahatler için dahi mükellef vapurlar ile birçok seyyahların müctemian icrâ-yı seyâhat etmeleri yolu bulunmuştur.

Kervanlar ile seyahat edileceği zaman evvelâ bir devletin maarif nezareti veyahut müstakil bir heyet-i fenniye tarafından gazeteler vasıtasıyla ilânı neşrolunarak şu kadar zaman için şu kadar ücretler ile şu şerait dahilinde seyahat olunacağı işâa kılınmakla seyahat arzusunda olanlar bu ilânı görünce ihtar olunan mahalle müracaat ederler ve sâat-ı mukarrere hülûl edince içtima eden seyyahların kâffesi yola çıkarlar.

Bunun için vaz' olunan ücretler seyahatin masraf-ı umûmiyyesi tahmin olunarak yekûnu her kaça baliğ olursa bir de tahminen ne kadar seyyah bulunabileceği hesap edilerek yekûn mesârif mikdâr-ı seyyâhîn üzerine taksim eylemek suretiyle vaz olunmuşlardır. Şayet tahmin olunan miktar seyyah bulunmaz ise masrafın açığını bu işi tertip eyleyen heyet-i ilmiyye ikmal eyler ki ona mukabil dahi seyâhat-i mezkûreyi kendi namına icra ettirmiş olması şerefiyle beraber yeniden tetkik olunacak acayip ve garaibe vukuf peydasını kazanmış olur.

Gemiler ile edilecek seyahat dahi bu suretle tertip olunup şu kadar ki düvel-i bahriyye ekseriya böyle seyyahlar maiyetine vereceği gemiler için yalnız kömür masrafı misillü masraf-ı zâideyi alıp gemi memurîn ve hademesi zaten muvazzaf oldukları cihetle onlar için ücret hesap etmemek suretiyle heyet-i seyyahiyyeye bir muavenet etmiş olur.

İmdi bizim üç seyyahın râkib oldukları Uranus nam İngiliz Beylik sefinesi işte bu suretle İngiltere devleti tarafından tahsis olunmuş bir sefine olup seyyahların meşrubat ve me'kûlâtını tedarik ve melbusatını yıkamak ve kamaralarını temizlemek gibi hizmetler dahi birer ücret mukabilinde bir müteahhide ihale olunmuş ve İngiliz ve Fransız ve Hollanda ve Amerikan vesair misillü milletler erbâb-ı fünûndan otuzu mütecaviz zevat sefîne-i mezkûreye binmiş idiler.

Zikrolunan erbâb-ı fünûndan birtakımı tabip olarak havâli-i şimâliyyede kesretle hangi hastalıklar hüküm sürdüğünü ve bunlara ahâli-i mahalliyenin ne suretle devâ-saz olduklarını tetkike çıkmış idi ki zaten bugünkü günde kitaplar ile tedvin ve tedris olunan fenn-i teâvî-i emrâz-ı ilm-i uzmânın aslı şu tecrübe-i umûmiyye ve kadîmenin bir de etıbbâ-yı mütefennine tarafından icrâ-yı tatbîkatı suretiyle meydana çıkmış olduğu aşikârdır.

Erbâb-ı fünûnun birtakımı târih-i tabiî erbabından olup şimal taraflarında bulunan hayvanatın ve nebatat üzerinde icrâyı tecrübe ve tetkik için bu seyahati iltizam eylemişlerdi. Bazıları ilm-i heyet ve meteroloji erbabından olarak ahvâl-i felekiyye ve nesîmiyye her yere faik olmak üzere şimal taraflarına tecelliyâtını görmek için yola çıkmış olan bazı erbâb-ı fünûn dahi ilm-i ahvâl meraklısı olarak şimal taraflarında tabîat-ı beşeriyyenin tahammülü haricinde olan soğuğu ahâli-i şimâliyyenin sûret-i tahammül ve keyfiyet-i muâşeretlerini ve ahlâk ve âdât ve akaid-i mahsûsalarını görmeye gelmişlerdi.

Elhâsıl otuz kadar yolculardan her biri birer fenne mensup olarak birtakımı dahi yalnız Avrupa memâlik-i mutedile ve mamûresine nispetle şimâl-i memâlik-i müncemide ve vahşiyyesinin ne hâlde görülebileceğini temaşa için gelmiş idiler ki bu temaşadan ne safa hâsıl olabileceği merak olunur ise onun için dahi bazı en mükellef salonlarda ya memâlik-i müncemidenin veyahut havâli-i hârrenin en müthiş manzaralarını havi binlerce franklık kıymetinde muallak olan levhalar irae olunup işte bu levhaları tersime ve onları o kadar pahalı olarak mubayaaya insanları nasıl bir safa ümidi sevk eylemiş ise bu şeyleri mevâki-i asliyyesinde tabiî olarak görmek külfetini de aynıyla

o merakın ihtiyar ettirdiğini derhatır eylemek lâzım gelir.

Suphi Beyin Uranus vapurunda ilk istifadesi kendisine derhal müteaddit hekimler meyanında bularak gayet müdekkikane konsultolar ile izâle-i za'fına ve serian iâde-i kuvvetine hizmet edilmesi suretinde görmüştür.

Karguyev adasından Novaya Zemlya adasına kadar olan mesafe kâh gün doğuşu ve batı rüzgârlarına karşı yelken açmak ve kâh ocak yapılıp istim kullanmak suretiyle yüz kırk saat imtidat eylemiştir. Bu yolda sair seyyahlar bizim üç yolculara kendilerinin hangi fünuna mensup olduklarını sualden başlayarak açtıkları sohbetlerde gerek Miss Haft ve gerek Suphi ve gerek Hicabi Beyler kendilerinin müstakilen hiçbir fenne mensup olmadıklarını ve fakat fünunun kâffesine taallûku olan tabîat-ı âleme dair her ne görürler her ne malûmat alırlar ise o nispette seyahatlerinden istifade etmiş olacaklarını dermiyan ederlerdi.

Bizimkiler İstanbul'dan bahr-i ebyaz-ı şimâlîye kadar gördükleri şeylere dair mecmualarındaki kuyudu Uranus vapurunudaki yeni refiklerine irae ederek Petersburg'tan bahr-i ebyaz-ı şimâlîye kadar gölden göle, kanaldan kanala seyir ve sefer edilirken bu göllerin vüs'atlerine ve amîklerine ve kanalların ahvâl-i mahsûsasalarına ve güller içinde ekseriyetle bulunan balıklar ile bunları ne surette sayd eylediklerine ve Samoyed kavminin bazı akayid-i kadîmeleriyle bir buçuk mah zarfında tohum ekmekten harman sürmeye kadar ikmal eyledikleri ahvâl-i ziraatlerine dair Suphi Beyin mecmuasında bulunan malûmat ekseriyetle coğrafyaya merakı olan bir iki adamı pek ziyade müstefit eylemiş ve hele Miss Haft'ın Suphi Bey mecmuasından ahz ve tavzıh suretiyle vücuda getirdiği bir musavver defterde Moskova saraylarıyla ibadethane vesairesinde görülen acayibin resim ve tafsilleri birkaç İngiliz seyyahını ziyadesiyle memnun eyleyerek Miss'ten aldıkları müsâade-i mahsûsa üzerine bunlardan bazılarının kopyelerini de istihraç eylemiş idiler.

Buna mukabil seyyahlar dahi kendi malûmât-ı muktesebelerini üç refika arz ederek botanik doktorlarından bir zatın Laponya taraflarında kar altında husule gelen mantar ve engi-

nar cinsinden birtakım nebatata dair muvaffak olduğu tetkikat Suphi Beyi ziyadesiyle memnun eylediği gibi târih-i tabiîye mensup olan Almanyalı bir hekimin dahi Avrupa'nın şimale en karip beldesi olan Laponya'nın müntehâ-yı şimâlinde tetkik eylediği bazı böcekler ile bir nevi kuş dahi Suphi'yi çıldırasıya bir istiğraba duçar eylemişti.

Hekîm-i mumâileyh mezkure kuştan birkaç tanesini kuruttuğu gibi zikrolunan böceklerden dahi birçoğunu iğnelere talik eyleyerek gayet güzel bir levha vücuda getirmişti. Kuş bizim taraflarda görülen kırlangıçlara şibih olup bunun garâbet-i ahvâli hakkında hekîm-i mumâ ileyh demişti ki:

-Bunun şu mavi gerdanını görüyor musunuz? İşte buraya yed-i Kudret o kadar mükemmel bir armonik muzikası koymuştur ki bülbüller bu kuşun yanında rezil olurlar. An-asl Finois lisanından intikal etmiş olmak üzere Laponlar buna "Satakiyelinen" derler ki "yüz nağmeli mahbube " demektir. Tetkik ettim. Bu kuşun sadası tam bir oktav sadalarını buldum. Demek oluyor ki müzikaya alıştırılacak olsa her bir nağmeyi icra edebilecektir. Fakat ona ne hâcet bestekâr-ı tabîatın ona talim ettiği nameler olur olmaz üstatların taklidinden bile aciz kalacakları şeylerdi. Bunları şayet alıştırabilmek ümidiyle canlı olarak almıştım. Fakat yaşamadılar. Bu kuşlar târih-i tabiîce külliyen meçhul değildirler. Cinsleri Silvi cinsinden olup nevileri dahi mutaçılla sueçka nevinden iseler de o nevin bu kısmını hiçbir yerde görmemiştim. Vakıa bu cins kuşlarda epeyce name olursa da ya bu kısma mahsus olmak veyahut müntehâ-yı aktâr-ı şimâliyyede bulunmak hasebiyle bundaki nagamat bizim bülbüllere kat kat faiktir.

Suphi Bey kuşu hayretle temaşaya başlayarak resmini almak için sahibinden müsade istedikte hekîm-i mumâileyh bir tanesini aynen hediye etmeyi teklif eyleyince Suphi ol kadar memnun olmuştu ki kendisine bir at bağışlansa bu kadar sevinemezdi.

Böceklere gelince bunlar târih-i tabiî kitaplarında resimleri görülebilen haşaratın kâffesinden başka şeyler olup bazı ahvâli husûsiyyeleri zübâb nevinden olduklarını işrâb eyler ise de onlar kadar küçük olmayıp küçürekleri adi sinek ve en büyücekleri

kunduz boceklerine karip cesamette idiler. Hayvânât-ı mezkûre temmuz ibtidalarından ağustos evâhirine kadar yani buzların lâyıkıyla çözülüp meydana çıktıkları mevsimde peyda olurlar. Geyik vesair hayvanat bunların hücumundan ziyadesiyle bîzar oldukları gibi insanlar dahi bîzar olurlar. Yalnız neşterleri değil avazeleri dahi insan ve hayvanı çıldırtmak derecesinde sıkar. Ancak garâbet-i mahsûsaları bundan ibaret değildir.

Bu hayvanlar nev-i zübâb gibi on dört, on beş saat zarfında doğar, büyür, çiftleşir, yavru yetiştirir yine helâk olurlar. Tevellütten helâke kadar şu tahavvülât ve inkılâbat o kadar sür'at ve bahusus o kadar kesretle vukua gelir ki bunları tetkik etmiş olan hekîm-i mumâileyh bu acibeyi şu suretle şerh eyler:

-Zübabın en ziyade kesretle ictima etmiş oldukları bir mahalle bir beyaz çarşaf sermiştim. Bunlar aşağıdan yukarıya ve yukardan aşağıya çıkıp inmek suretiyle tayeran ederler. Halbuki aşağıya inenlerin birtakımı tairen değil meyten inerler ve bir daha kalkmamak üzere çarşaf üzerinde kalırlar. Kırk sekiz saat sonra çarşaf üzerinde beyaz renk görünmemeye başladı. Çarşafı setr eden böcekler arasında birtakım ecsâm-ı hurde-bîniyyenin kımıldadığını gördüm. Bunlar birkaçar saat zarfında kanatlanıp tayeran ederler ve serian büyüyüp muaşaka için yekdiğerini kovalamaya başlarlar.

Suphi- Bu acibe memâlik-i şimâliyyeye mahsus olmayıp memâlik-i hârrede dahi emsali görülmektedir.

Hekim- Evet! Şu kadar ki memâlik-i hârrenin zübabı hemen hayvânât-ı hurde-bîniyyeden madut olacak kadar küçüktürler.

Her neviden beşer altışar tane mevcut olmak hasebiyle Suphi Bey bunlardan bir tanesini edindi.

Malûmdur ki erbb-ı fen ve tetdkîkin böyle şeyleri yekdiğerinden ahz etmeleri bazı şuarada görüldüğü veçhile bir nevi sirkat-ı âar addolunamaz. Zira her biri kendi mecmualarına âsâr-ı mezkûreyi kimlerden aldığını işaret ederek ashabının tezyîd-i şânına hizmet eyler.

İlm-i hey'ette rüsuhu bulunan diğer bir hekim dahi Hicabi Bey ile kafadar olarak aktâr-ı şimâliyyede muvaffak olduğu tarassudâttan Hicabi'ye pek çok malûmat verdi. Ezcümle fecr-i

şimâlî denilen acibeyi uzun uzadıya izaha girişip şimal tarafında geçirdikleri mevsim-i şitâda kaç defa fecr-i şimlî tulu etmiş ise yağlı boya ile kâffesini resmeylemişti.

Bu tersim hususunda dahi şu veçhile bir acîbe hikâye etti. Dedi ki:

-Bu gördüğünüz resimler fecr-i şimâlîlere karşı tersim etmiş olduğum resimler değildir. Onlar dahi başkaca mahfuzdur. Renk denilen şey ziyanın eşya üzerine isabetinden mütevellit o kadar acip bir keyfiyettir ki fecr-i şimâlînin kızıl ziyasına karşı bizim boyalarda bir tebeddül-i küllî göründüğünden ve meselâ hevaî mavi olduğunu kurşun mahfazaları üzerinde yazılan isimlerinden anladığım boyayı tahta üzeine döktüğüm vakit hemen turuncuya karip bir renkte gördüğümden bu acîbe-i şimâliyyeyi nasıl tersim edeceğimi bilemeyip şaşırmış kalmıştım. Nihayet gözlerime inanmamaya mecbur oldum. Binaenaleyh kurşun mahfazalarda muharrer olan esamiye daha ziyade itimat eyleyerek ve hangi nevi boyayı hangi nevine ne nispette katarsam ne renk husule geleceği hakkındaki mahfûzt-ı zihniyyeme müracaat eylemeyerek fecirlerin birer resmini de öyle tersim ettim.

Vakta ki etvâl-i leyâl geçti ve pek kısacık olsun tabiî günler hulûla başladı her fecr-i şimâlîye mahsus olarak yapmış olduğum ikişer resmi birer birer gözönüne getirdim. Zaten fecirlerin manzarası kuvve-i basıranın hıfzında kalmıştı. Elvanın o gece gösterdikleri keyfiyete tatbiken yapmış olduğum resimler hakikatten o kadar baîd göündüler ki ben dahi bunların kendi gözümle görmüş olduğum fecr-i şimâlîlere hiç benzemediklerini teslim ettim. Tahmini olarak yapmış olduğum resimler daha müşabih idiler. Muahharan onları kuvve-i basıramın hıfzettiği suver-i hakikiyyye tatbiken bir daha tashih ettim. İşte o zaman bunlar vücude geldiler.

Vakıa evvelce yapmış olduğu resimleri dahi meydana çıkarıp diğerlerinin hizalarına koyduğu zaman aralarındaki tefavüt Hicabi'nin ve onunla beraber Miss Haft ve Suphi Beyin dahi enzâr-ı istiğrâbını mucip olmuştu.

Uranus vapurunun Novaya Zemlya'ya doğru gidişi cezîre-i mezkûrenin şimal tarafında vaki kanalın bir ciheti doğrudan doğruya nokta-i şimâle doğru ilerleyerek kutba hemen takarrüp

eylediği hakkında bir keşf-i cedîd haberi gelmesiyle bu haberin derece-i sihhat ve ehemmiyetini anlamak içindi.

Tamam cezîre-i mezkûreye varılıp da cezirenin sevâhil-i garbiyyesi geminin sancak bordosuna alınarak gidilirken coğrafiyyun bu cezireye Novaya Zemlya tesmiyesinin veçhini müzakereye başladılar. Suphi Beyin tahsil etmiş olduğu bir miktar Rusça'nın burada büyük bir faydası görüldü.. Herkes bir şey söyleyerek hiçbirisi savap görülememesi üzerine Suphi dedi ki:

-Bu cezireye Zambel denileceğine "Zemilli"" denilirse sebeb-i tesmiyesi derhal meydana çıkar. Zira Rusların milel-i sâirede gördükleri büyüklüklere gıptaları müsellem olup cezîre-i mezkuûeyi keşfedenler dahi onlar olduğundan ve "Zemille" lâfzı Rus lisanında toprak ve yer manasına geldiğinden Ameraka'ya yeni dünya tesmiyesine takliden onlar dahi bu cezîreye arz-ı cedîde manasına olarak bu ismi vermişlerdir.

Novaya Zemlya adasının müntehâ-yı şimâline vararak sağ tarafa cezîre-i mezkûreyi ve sol tarafa şimale doğru imtidat eden arâzi-i mechûleyi almak suretiyle mürur ettikleri kanalı bitirip bahr-i karaya girdikleri hâlde asıl aradıkları kanalı bulamayınca geri döndüler.

Bu defa dahi arâzi-i mechûle-i şimâliyyeyi sağ tarafa alarak yüz saatten ziyade devam eyledikleri hâlde hiçbir kanala tesadüf etmeyip bir de tul saatlerine müracaat olundukta kendilerini Paris nısf-ı nehârından yirmi dört derece tul-ı şarkîde bulunca İsveç kıt'ası hizalarına düşmüş olduklarını anladılar.

Bu hâlde hep arâzi-i mechûle-i şimâliyyeyi sağ taraflarında bulundurarak yolda devam etmek bilâhere Amerika-yı şimâlîye kadar imtidat edebileceğini düşünmüşlerdi. Binaenalazalik cemiyet-i seyyâhînin ekseriyet-ârâsıyla Bahr-i Atlas'a doğru yol verilmek kararlaştırıldı.

Bulundukları noktadan cenûb-ı garbîye doğru bir hayli seyahat ederek şu müddet zarfında ise kurs-ı kamer akşam vakti olması lâzım gelen zamanlarda ufka pek ziyade takarrüp eyler ve vakt-i zeval olmak lâzım gelen zamanlrda ufuktan en yüksek mevkide bulunurdu. Nihayet nısf-ı kutr-ı kamer gurup etmeye ve bir zaman sonra büsbütün gaybubet eylemeye başlayınca ilk görülen şimal yıldızından bir irtifâ-i sahîh alarak gemilerinin yet-

miş beşinci derece-i arz-ı şimlîde bulunduğunu anladıkları gibi tuûl saatler yine lede'l-müracaa Paris nısf-ı nehârînin beş derece cihet-i garbîsinde bulunduklarını gördüler. Binaenalazalik o noktadan İsland adasını tutturup şimal denizi tarikiyle Manş'a ve oradan Londra'ya gelmek için bir tertip kurdular.

Seyahatin bu kısmındaki vukuât-ı hususiyyeye gelince:

Suphi Beyin hastalığı müddetinde Miss Haft'ın kendi hakkındaki merhamet ve şefkatini arta arta artık bir muhabbet-i aleniyye dercesini bulmuş olduğu gibi Suphi'nin bu merhamet ve şefkate mukabil teşekkürât-ı nimet-şinâsîsi dahi derecesini yükselte yükselte o da bir minnet ve ubudiyyet-ı âşıkane sûret-i aleniyyesini bulmuştu.

Hatta o zamana kadar Hicabi Bey Suphi ile Miss Haft arasındaki münasebetin böyle bir sûret-i âşıkane peydasından haberdar olmayıp bu münasebeti yalnız safiyane bir muhabbet-i şefkatkârîden ibaret addeylerken Uranus vapurunda ve dar bir kamara içinde bu sırr-ı azîmi setre imkân kalmamak hasebiyle hakikat-i hâle o da vâkıf olmuştu.

Hicabi Bey bu vukufunu ilk defa olmak üzere Suphi Beye dermeyan eyledi. Bir gün Suphi kamarada evrakını falanını düzeltirken Hicabi Bey içeriye girerek Miss Haft'ın orada olmadığını görünce refikine dedi ki:

-Miss Haft burada yok mu?

-Hayır! Bir saatten beri burada yoktur.

-Acaba nerede olmalı?

-Bir şey için kendisini görmeye ihtiyacın var mıdır? Varsa birinci kaptanın kapısına git. Belki oradadır.

-Evet! Ben de orada sanırım. Kendisini görmeye hiçbir şey için ihtiyacım yok ise de...

-Ey! Sanki ne demek isteyeceksin?

-Birinci kaptan ile münasebetine pek ziyade kuvvet verdiğinden bu hâl seni üzmesin diye düşünmüştüm.

-Beni üzmesin diye düşünmüş, attın! Beni neden üzecek?

-Birinci kaptan oldukça genç ve İngilizler nezdinde emsali pek nadir görülecek kadar zarif ve şen ve lâtif olduğu için..

-İyi ya işte Miss Haft'ın ondan hoşlanması da bunlar için olabileceğini düşündüğün gibi taaccübe hiç de lüzum kalmaz.

Suphi Beyin bu sözü üzerine Hicabi bir dikkatli nazarla refikinin yüzüne baktı. Biraz gülümsedikten sonra dedi ki:

-Suphi!

-Ne var?

-Kalbinde benden gizli olacak birtakım hissiyat ve esrar bulunması aramızdaki kardaşlığa yakışır mı?

-Bu lâkırdı neden icap etti?

-Miss Haft hakkındaki muhabbetin âdeta bir sevdâ-yı Mecnûnâne derecesini bulduğu bence dahi anlaşıldığı hâlde hâlâ bunu benden ketm ediyorsun da ondan icap eyledi.

-Ya sen şimdiye kadar bunu benden sordun mu ve cevâb-ı tasdîk almadın mı ki şimdi bu serzenişe lüzum görüyorsun?

-Demek oluyor ki şimdiye kadar sormadım ise şimdi sorsam doğru cevap alacağım ha? Öyle ise soruyorum işte! Cevap ver!

Suphi Bey tavrında ne hiffete ve ne taazzüme delâlet edebilecek hiçbir tağayyür göstermeksizin âdeta pek tabiî bir şey dermeyan eyliyormuşcasına dedi ki:

-Evet! Miss Haft hakkındaki hissiyatım âdeta âşıkanedir! Beni böyle bir histen men edecek bir hâl bir sûret-i tasavvur eyliyor isen dostluğumuz hasebiyle hiç ihtiraz etmeyip söyle! Miss Haft'ı sevdiğimden dolayı ne cihetten tayip olunabilirim.?

-Hiçbir cihetten tayip olunamazsın dostum! Henüz bekâr bir adamsın. Velev ki müteehhil dahi ol! Sevda denilen şey o kadar fevkalâde br keyfiyettir ki sevdazedeye itiraz için hiçbir kimsenin hak ve salahiyeti olamayıp gayeti o sevda bîçare âşık için muzır bir şey olursa dostlarının yalnız acımaya hakkı olur. Âşık ise daima mazur görülür.

-Ey bu sevdanın benim için muzır olduğuna aklın keser mi?

-Eğer Miss Haft dahi senin hakkında böyle bir histe bulunuyorsa hiç de muzır olmaz diye aklım keser.

-Miss Haft'ın benim hakkımdaki hissiyatı cidden ve hakikaten ne surette olduğunu bilemem. Şu kadar ki zâhi-i hâlde bana pek büyük bir ihtisâs-ı müşfikane gösteriyor.

-Seni kendime karındaş tanıdığımı tekrar iddia ve ispata hacet yoktur.

-Teşekkür ederim karındaşım!

-Binaenaleyh her ne düşünüyorsam senin menfaatin için düşündüğüme de inanmalısın.

-Hiç şüphe etmem!

-Öyle ise ben zannediyorum ki Miss Haft'ın sana gösterdiği ihtisâs-ı müşfikanesinin ona olan sevdn ile mütensip değildir. Mütenasip olsa idi Miss Haft'ın ne birinci, ikinci ve üçüncü kaptandan ve ne de sair şundan bundan hâsılı hiçbir kimseden hoşlanmaması ve senin yanından gaybubet etmemesi lâzım gelirdi.

-Pek doğru söylüyorsun. Lâkin Miss Haft bana bir va'd-i sadakat verip de ondan sonra bu hareketlerde bulunmadı ki senin gibi ben de bunu bir hıyanete haml edeyim. Hatta yekdiğerimize hevesimizi şöyle kat'îce bir surette ikrar ve itiraf bile etmedik.

Miss Haft seninle hâlâ ne münasebette ise benimle de o münasebettedir. Şu kadar ki benimle olan münasebetini biraz daha ileriye götürmekten mahzuz olacağını anlattı. Ben onu seviyorsam onun da beni sevmesini icbar edemem. Kimse ile görüşmemesini talebe hiçbirimizin hakkı yoktur. Vakıa Ruslar ile ihtilât etmedi ama onu biz icbar etmedik. Kendisi öyle istedi de biz dahi muvafakat yüzü gösterdik öyle değil mi?

-Ama şimdi Miss Haft'ın birinci kaptanın kabinesinde bulunmasından sen üzülmüyor musun?

-Hiç asla!

-Ya orada bulunmayacak olsa sevinecek misin?

-Orada bulunması bence ne kadar hükümsüz ise bulunmaması da o kadar hükümsüzdir.Canım bir kimsenin hürriyetine sedd-i mumânaat çekmek benim kârım mıdır?

-Öyle ise kendisini sevmiyorsun demek!

-Sevmeyecek olsam sevmeyiveririm. Fakat gönlüm onun muhabbeti hissiyatıyla pek neşeleniyor.

-Doğrusu ya her hâlin, her tavrın acip olduğu gibi bunu da cümle-i acâyibten buluyorum.

Bu aralık Miss Haft kamaraya girdi. Tavrında o kadar be-

şaşet vardı ki hemen refiklerinin boyunlarına sarılacak zannolunabilirdi.

Suphi Bey bu beşaşetin sebebini sorduğu zaman Miss Haft dedi ki:

-Birinci kaptan yalnız fünûn-ı bahriyyeyi ikmal etmemiştir, ilm-i hukûkta dahi müntehi olup şehadetname almıştır. Kendisiyle birkaç vakitten beri bir mesele-i mühimme üzerine bahsediyordum. Hâll-i mes'elede birçok naz gösterdiği hâlde hele bugün ikna ederek meseleyi hâllettirdim.

Hicabi- O mesele ne imiş matmazel.

Miss- Münakahaya dair bir mesele!

İki arkadaş yekdiğerinin yüzlerine bakıştılar. Miss Haft bu bakışmanın manasını anlayıp tebessüm eyledi. Sözünde yine devamla dedi ki:

-Kaptana şu meseleyi sordum: Protestan olan bir kadının veyahut bir erkeğin protestan olmayan bir kimse ile izdivacı meşru mudur, değil midir?

Suphi-(Biraz halecanla) Ne cevap verdi Miss?

Miss-Bittabi meşru olmadığı cevabını verdi. Fakat ben sualin arkasını bırakmadım. Prensler, prensesler meyanında protestanlar ile katolik v ortodoksların izdivaç ettikleri nadir olmadığını dermeyanla bunları hangi kanuna tevfik eylediklerini sordum.

Hicabi- Ona ne cevap verdi?

Miss- Bu misillü mühim münakahalar meşru olmadıktan ziyade resmi şeyler olduğunu söyledi. Fakat öyle yalnız bir "resmî şeylerdir" demek beni ikna edebilir mi? Kezalik sordum ki bir vakit hiçbir dine mensup olmayıp putperest bulunan bir Frank kralına bir Hristiyan prensesi verilmişti. Selâtîn-i Osmâniyândan bazıları dahi Rum imparatorluğundan ve Sırp krallığından kız almışlardır. Bunlar hakkındaki mütalâasını sordum.

Suphi- Bizim şeriatimizde....

Miss-(Suphi'nin sözünü keserek) Ben ondan şerîat-ı İslâmiyyeyi sormadım. Kavânîn-i Nasrâniyyeyi sordum.

Hicabi- Cevabında ne dedi?

Miss-Bunlar dahi munâkahât-ı fevkalâdeden olduklarını söyledi. Fakat öyle sudan cevaplarla kani olmadığımı görüncü dedi ki: Bu nikâhlar kilisece meşru addolunamazlar ise de kavânîn-i mülkiyyece meşru addolunurlar. "Mariage civile" suretinde akd-i nikâh edilir ise yine bir nikâh-ı meşrû demek olur. Fakat ben bahiste biraz daha devam ettim. Kavanînin bu bahislerini biraz daha kurcaladım. Nihayet dedi ki: Protestan bulunan bir zat başka bir din ve mezhebe mensup olan diğer bir zat ile nikâhlanacak olursa evvelâ protestan kilisesinde nikâhı akdolunur. Eğer diğer taraf yalnız bu nikâh ile iktifa eyler ise febiha. İktifa etmediği surette ise kendi mabedine de müracaat ederek kendi dininee de bir nikâh akdettirir.

Hicabi- Öyle ama....

Miss- Durunuz! Daha mesele bitmedi. Bu hâlde bir de o nikâhtan tevellüt edecek çocuklar kaldı. Bu çocukların valide veyahut pederden hangisinin dinlerine mensup olacaklarını sordum. Onun için dahi zevc ve zevce arasında akdolunacak konturatonun ahkâmı mer'i olacağını söyledi. Ama bilir misiniz ki bu meseleyi hâlledinceye kadar beni ne kadar üzdü. Her lâkırdıyı ağzından dirhem dirhem koparıp alıncaya kadar bir hafta uğraştım.

İki refik bu defa dahi birbirinin yüzlerine bakındılar ki bu bakışışta " biz kızcağıza ne gibi bir niyet ve hareket isnat ederken onun ne gibi bir meşguliyette bulunduğuna dikkat ediyor musun?" manasında idi.

Nihayet Hicabi sordu ki:

-Bu meseleyi şu surette merak edişinize sebep ne olduğunu da söyler misiniz Miss?

Miss-Geçenlerde Suphi Bey ile bahse girişmiştik. Şerîat-i İslâmiyyede kitap sahibi olan kızların yani Yehudi ve Nasara kızlarının kendi dinlerinde bulundukları hâlde dâire-i nikâh ve tezevvüce alınmaları için müsaade bulunduğunu söylemişti. Bu müsaadenin pek ahrarane bir müsaade olduğunu ben de tahsin eylediğim hâlde bizim kavânîn-i diniyyemizde böyle bir müsaade olup olmadığını sualim üzerine Suphi Bey bir cevâb-ı kat'î

veremeyip fakat zann-ı galibine göre müsaade olmadığını dermeyan etmiş idi de kaptan efendiye onun için müracaat ettim.

Kadın bu sözleri o kadar tabiî ve sade bir surette söylemekte idi ki güya Suphi'ye ve kendisine müteallik bir söz söylemeyip alelâde bir mesele-i kanûniyyeden bahsediyormuş gibi söylerdi.

Bir aralık kısacık bir sükût muhavereye fasıla verdi. O sükûtu da Hicabi bozdu mütebessimane bir tavırla dedi ki:

-Matmazel! Mezhepleri mütehalif olan iki zat arasındaki münakaha meselesi sizi bu kadar meraka neden dolayı soktuğunu dahi sual edebilir miyim?

Miss- Hay hay Niçin sual edemeyesiniz? Sizden ketme hiç hacet olmadığı üzere Suphi Bey de benimle bir refakat-ı ebediyye akdi için pek büyük bir arzu hissediyorum. "Hissediyorum" tabirini kullanışıma sebep bunu henüz bana itiraf etmeyişidir. Halbuki o arzuyu ben kendimde dahi buluyorum. Ama kendi tarafından bana o yolda bir teklif vuku bulmadığı için benim tarafımdan dahi vukua gelememesi tabiîdir. Bu defaki seyahatte refakatimiz Londra'da hitam bulacağından şayet yekdiğerimizden ayrılamayıp da böyle bir teklif dermeyan edilecek olursa kanun haricinde bir hareket etmiş olmamak ve cevâb-ı kat'î hususunda dahi müteredditt kalmamak için bu meseleyi öğrenmeye lüzum gördüm.

Kadın bu sözleri söylerken Suphi Beyin rengi bembeyaz olmakta idi.

Hicabi, Suphi'nin yüzüne baktığı zaman âdeta korktu. Hatta bu tağayyürün sebebini de sordu.

Suphi cevaben dedi ki:

-Çehremde bir tağayyür varsa beni mazur görünüz dostlarım. Zira hayatım ile mematım ihtimalâtından veyahut hayat ve memattan daha mühim olmak üzere ebediyyen betbahtlığım ile ebediyyen bahtiyarlığım cihetlerinden her ikisine taallûku olan bir sözü Miss Haft ağzından işitirsem o sözün netice-i hükmü de anlaşılıncaya kadar böyle bir tağayyür azdır bile! Nasıl olup da bayılmadığıma taaccüp ederseniz işte o taaccübünüz becadır.

Hicabi- Öyle ise şu anda bana bir vazîfe-i mukddese taayyün ediyor. O vazifemi ifa için sana sorarım ki Miss Haft'ın

tahmin eylemiş olduğu teklif senin tarafından vaki olacak mıdır? Vaki olacak ise bunun için dahi şu dakikadan daha muvafık hiçbir dakika olamaz.

Suphi derin derin bir düşünce sonra dedi ki:

-Miss Haft'ın kalbi kadar safi olan bir kalp karşısında yine o safvete mütenasip bir safvetle söz söylemez isem kendimi mel-'unlardan görürüm. Hem şüphe yok ki Miss'in keşfi ayn-ı hakîkattır. Fakat teklifi ben etmiş olursam şayet kendisine bir rû-yı tahakküm göstermiş ve kendisini cevâb-ı red veremeyecek bir hâlde bulundurmuş olurum diye korkuyorum. Binaenaleyh öyle bir teklifte bulunmaklığıma müsaade verirler ise hemen şimdi bizlerin üzerine gelerek arz-ı ubudiyyet edeyim.

Miss Haft besbelli ömründe ilk defa olarak hisseylemekte olduğu garip bir halecanın tesiratı ile Suphi Beyin bu sözünü lâyıkıyla anlayamayıp bunu da bir nevi ret sandığı için olmalıdır ki rengi kâğıt gibi bembeyaz olarak dudakları dahi titremeye başlamıştı. Ancak bu hâl birkaç saniyeye mahsus bir tagayyür olup Suphi Bey sözünü bitirir bitirmez Hicabi Bey (o zamana kadar istimaline mecbur olarak epeyce terakki dahi ettirmiş olduğu kendisine mahsus bir Fransızca ile) Miss Haft'ın ellerini tutarak "Ey Miss son söz sizde kaldı! İşte arkadaşım Suphi Bey teklif-i ittihad ruhsatı dahi sizin tarafınızdan verilmesine muntazırdır!" deyince kadın kendisini topladı.

Haft'ın hâl ve tavrında görülen bu tagayyür, bu inkılâp o kadar mühim, o derece lâtif bir keyfiyettir ki sûret-i mahsûsada bir nazar-ı tedkîk ehemmiyete şayandır.

Bir kere kendisinin bir İngiliz hem de en serbest bir İngiliz kızı olduğunu ve koca bir şimal seferinden refikleriyle ne kadar lâubaliyane refakat eylemiş bulunduğunu göz önüne getirelim de Hicabi Bey ihtirazın, havfın ve sevdanın bir noktada ve bir anda içtima eden tesiratını ona göre hulya etmeli.

Sevda denilen şey şimdiye kadar hiçbir erkek yüzünden kendi kalbine tecelli etmemiş olduğu gibi şimdiye kadar kendisine az çok havf ve ihtirazı mucip olacak böyle .bir vakıaya hiç de müsadif olmamıştır. Hangi erkek kendi mukabilinde bir hadd-i muayyeni tecavüz eyleyecek olursa bilâ-havf ve bilâ-ihtiraz ondan rû-gerdan oluvermek suretiyle şân-ı nisvânîsini

muhafazaya muvaffak olmuştur.

Hele kendi safvet-i kalbi ve hiss-i ulüvvîsi ve terbiye-i fevkalâdesi iktizasınca bilâhere mahcubiyetini mucip olacak zerre kadar bir hâl ve harekete meydan bile vermemiştir. ki mahcubiyet denilen şey ne olduğu malûmu olabilsin.

Cismen olduğu gibi kalben ve vicdanen dahi bir bâkir-i afîf olan Miss Haft için cümlesi ilk defa olarak vaki olan bu ahvalin tesiratı ile bir anda ye'sin son derecesini hisseylediği hâlde diğer anda yani Hicabi Beyin izahatı üzerine o ye'si ümidin mertebe-i gayesine tahvil eylemek kızın çehresinde ne bir ressamın fırçası ne de bir şairin kalemi ile tersim ve tasviri kabil olamayacak bir hâl ikaa eylemiş idi ki o hâli anlayabilmek ahvâl-i âşıkanenin bu cihât-ı dakîka ve nâzikesine vukuf peyda eylemiş olan hâl-şinâsânı kuvve-i hayâliyyelerine havale olunur.

Hicabi'nin ihtar ve ikazı üzerine kendisini toplayan Miss Haft ellerini Hicabi'nin ellerinden kurtardıktan sonra Suphi'nin ellerini kendisi tutarak dedi ki:

-Suphi Bey! İkimiz arasında bir refakat-i ebediyye akdetmek fikrinin sizden evvel bende hâsıl olmuş bulunduğunu kaviyyen hükmedebilirim Zira bir kadının efkâr ve hissiyatını anlamaksızın ona hiçbir rû-yı heves göstermek sizin terbiyenizin müsaadesi haricinde olduğu gibi terbiyeniz hususunda safvet-i kalbinizin en büyük yardımı olduğu dahi derkâr bulunduğundan böyle bir hevesin kalbinize dahi yol bulamayacağını aşikâr görürüm. En evvel bende hâsıl olan böyle bir fikir muahheren benim size gösterdiğim istidat üzerine sizde dahi peyda olmaya başlamıştır. Ondan sonra dahi daima şehrâh-ı heves ve muhabbette ben size yetişir oldum. Siz ise gösterdiğim müsaade derecesinde bana takarrüpten bile teeddüp eylediniz. Bu hâl işte şimdiye kadar devam eyledi ki ittihd-ı ebediyyemizi teklif etmeniz benim hâlim ve birinci kaptan nezdindeki tahkikatım size müsaade verdiği hâlde yine teeddüp eylediniz. Öyle ise işin neticesinde dahi ben size takaddüm edeyim. İşte yek cisim ve yek dil olmak ve ikimizden birimizin vefatına kadar yekdiğerimizden ayrılmayıp o vefatın vukuundan sonra dahi birbirimizin matemini ilâ-ahiri'l-ömr tutmak şeraiti ile size ittihâd-ı ebedî teklif ediyorum. Elinizi elime aldım. Reddecek misiniz?

Artık Suphi'den kat'-ı nazar hatta Hicabi'de dahi ağlamamak ihtimali kalabilir mi?

Suphi ise elleri içinde bulunan yed-ı sıdk u vefâyı şapır şapır öptüğü sırada gözlerinden akan bârân-ı sevdâ-nişân ile bu güzel elleri âdeta yıkamıştı.

Eğer Hicabi Beyin bir tuhaf sözü Miss Haft'ın dahi göz pınarlarında muhafaza edip kurutamayarak güzel yanakları üzerinden tekerlediği yaşları bir tebessüm-i lâtîf ile çehresinde peyda olan gamzelere doldurup kaybetmese idi bu pınar epeyce uzanıp gidecekti.

Hicabi Bey dedi ki:

-Vakıa seyir ve seyahatte pek büyük acayip ve garaip müşahedesiyle müstefit ve mütelezziz olduk. Ancak acâyib-i âlem meyanında bence bir mucize-i uzmâ suretinde tecelli eden acibe varsa o da Suphi Bey gibi gülmeyi de ağlamayı da ahvâl-i fizyoloikiyye ve psikolojikiyyesinden tay edilmiş olan bir derin feylosofi böyle ber sevdâ-yı pâkin tesirât-ı vicdâniyye ve ruhâniyyesiyle hüngür hüngür ağlar görmekten ibarettir.

Hicabi Bey bu sözü o kadar lâubaliyane söylemişti ki evvelâ Miss Haft ve onu müteakip Suphi Bey ister istemez tebessüm ederek bu tebessümün letafetleri ikisinin de çehresinde bulunduğu hâlde yekdiğerinin yüzüne bakıştıkları zaman sanki gözlerinden fırlayan âteş-i hevâ vü heves birbirini yakacak zannolundu ise de bu ateş bir aşk-ı pâkin müjgân-ı safvetinden intişar eyleyen bir nurdan ibaret olduğu cihetle onda öyle yakmak gibi bir kuvve-i muhribeye bedel bilâkis çehrelerine revnak vermek gibi bir kuvve-i muhyie görüldü.

Üç arkadaşın bu karâr-ı mes'ûdî vermelerini müteakip çalınan bir çan kendilerini taama davet eyledi.

Seyyahların kâffesi sofrada hazır olarak o zamana kadar Miss Haft bir hürmet-i mahsûsa olmak üzere birinci kaptanın yanında oturtulduğu hâlde Suphi Bey yedi, sekiz, on sandalye aşağıda bir mahalle tesadüf eylediği gibi bu akşam dahi tertîb-i mezkûru bozmamışlardı.

Ancak her akşam Miss Haft birinci kaptannın yanında pek şen, pek şetaretli bir hâlde bulunarak elbette açılacak olan ba-

hislerde kaptanı ilzam eyleyecek mertebelerde cerbeze-i nutkıyye gösterir iken bu akşam o şetarete bedel derin derin dalgınlıklar ve cerbeze-i nutkıyyeye bedel şiddetli şiddetli göğüs geçirişler görülürdü.

Kaptan bu hâli hastalığa hamlederek rüfeka meyanındaki etibbaya müracaatı tavsiye eylediyse de Miss Haft gayet manidar bir tebessüm ile bu hastalık kendisi için hayat demek olacağını anlatınca kaptan işin alt tarafını dahi kendisi anladı. Kızın kulağına eğilerek dedi ki:

-Protestan olan bir zatın protestan olmayan bir zat ile akd-i izdivâc edebilmesi meselesi galiba maddeten dahi hallolundu. Öyle mi?

Miss-Londra'ya vardığımız zaman hallolunacak.

Kaptan- Öyle ise bu işte benim dahi bir hizmetim sebkat etmiş olduğunu hatırdan çıkarmamanız şartıyla şimdiden tebrike müsaraat ederim.

Miss- Teşekkür ederim kaptan! Hatta kabul buyurulur ise hizmet-i şehadeti de haml etmek isterim.

Kaptan- Maa't-teşekkür kabul eylerim!

Gözleri Miss Haft't'tan hiç ayrılmamakta bulunan Suphi Bey kulaktan kulağa edilen şu müşafeheyi gördü ve hatta çehrelerdeki tebessümlerden ve kaptanın kendisine dahi atfeylediği nazarlardan müşafehenin mahiyetini de anladı ise de bahtiyarlığını o kadar fevkalâde buluyor ve bu bahtiyarlığın zevkine o derecelerde varıyordu ki güya başkaları duyar ise kendi mesudiyetine iştirak edecekler ve belki de o mesudiyeti gasp eyeleyeceklermiş gibi izhâr-ı ahvâl ve ifşâ-yı râz etmemek için kalbine ve vechine cebirler ediyordu.

Taamdan sonra güğerte üzerine çıkıldı.

Bu akşam hava o kadar açık o kadar berrak idi ki böyle bir nimet İngiltere taraflarınca her zaman müyesser olduğu gibi nice zamandan beri cihanı hep gündüz görüp gecenin letâfet-i mahsûsasından mahrum kalan yolcular ilk defa olmak üzere gördükleri böyle lâtif bir geceye hayran kaldılar.

Vech-i kamer henüz üç dört günlük bir hilâl hâlinde olup semanın birinci zineti olmak üzere letâfet-nisâr olduğu gibi se-

vâbite cemiyetlerinin üçüncü, dördüncü derecede olan küçük yıldızları bile parıl parıl parlayarak birinci derecede olan büyük yıldızlar ile rekabet ediyormuşcasına lemeân eylmekte idiler. Binaenalâzalik yed-i Kudret künbed-i siyeh-fâm üzerine avuç avuç nurdan kum serpmiş zannolunurdu.

Bununla beraber hava o kadar mutedildi ki her zaman güğerte üzerinde serinlikten şikâyet eden yolcuların bu akşam şikâyét edebilecekleri böyle bir serinlik olmadıktan fazla ara sıra bazı mülehham olanlar için terlerini silmek mecburiyeti bile vardı.

Miss Haft ile Suphi Bey kol kola gezindikleri hâlde Hicabi Bey dahi Haft'ın yanında ve fakat kolunu koluna takmaksızın beraberce gezinirdi.

Bizim izahımıza hacet kalmaksızın karilerimiz anlarlar ki bu hâlde üç refik arasında ceryan eden bahis ne seyahate, ne fünuna, ne de hikemiyyata dair olup mahza o gün verilen karara dairdir. Miss Haft iki arkadaşının ikisinden dahi gördüğü hüsn-i refâkatten dolayı fevka'l-had ibrâz-ı âsâr-ı memnûniyet ve şükran eyleyip hüsn-i ahlâk ve hüsn-i terbiyede birisini diğerinden fark edemeyeceğini ve binaenaleyh eğer intihabı Hicabi hakkında vâki olsa idi çünkü Hicabi müteehhil bulunduğundan bu hâl kendi için pek büyük bir ye'si mucip olacağını ve intihabı Suphi hakkında vaki olmakla beraber Hicabi hakkındaki takdir ve muhabbeti yine ondan aşağı olmadığını uzun uzun anlatır ve her sözü ile dostlarını teşekkürât-i cedîdeye mecbur eylerdi.

Bu söz bittabi Londra'da ne suretle hareket olunacağı meselesine dahi bir çığır açtı Suphi Bey dedi ki:

-Halanız ile sebkeden muhaberede halanızın benim hakkımdaki hissiyatının şöyle bir karara muvafık olamayacağı anlaşılıyordu. Binaenaleyh onun tarafından vukua gelecek mumanaat şayet sizi üzer diye korkuyorum.

Miss- Bu korku büsbütün nabeca değildir lâkin o da çaresiz bir dert değildir.

Suphi- Evet! Çaresi olduğunu ben de bilirim. Lâkin sizi bir kanatsız melek olarak telâkki eylemiş bulunduğum hâlde halanıza mukabil hukûk-ı rüşdiyyenizden istifadeye mecbur olma-

nızı gönlüm tecviz etmez.

Miss-Halamı gücendirmeyi ben dahi hiç istemem. Ancak halam dahi benim mesudiyetimi arzu etmeli değil midir?

Suphi-Elbette arzu eder! Şu kadar ki benim mezhepce yabancılığımı mani görür. Bu hakikati kendisine anlatmak dahi güç olur sanırım.

Miss-Halam benim bedhahım değil hayırhahım olacağına hiç şüphe yoktur. Fakat ne kadar hayırhahım olsa benim kendimi kendim düşündüğüm kadar halam düşünemez. Binaenaleyh muhalefette ısrar edecek olursa bu ısrarını benim için bir bedhahlığa haml etmeyip belki içtihadındaki hatasına haml ederiz. Halbuki onun hatasına bir hakikat kadar hüküm ve kuvvet vermeye de mecbur değiliz. O hâlde hürriyetimizi feda etmiş olduktan maada bir kadının yanlı zehabı üzerine menfaat ve selâmetimizi de feda eylmiş oluruz. Buna ise kimsenin cevaz vermesi kabil olamaz. Siz ne dersiniz Hicabi Bey?

Hicabi-Ben bir şey demem matmazel! Ben yalnız arzu ediyorum ki halanız dahi bu kararın ciddiyet ve hâlisiyetini anlasın da bu müşkilata hiç de tesadüf olunmasın!

Miss-Hüsn-i niyetinize teşekkürler ederim efendim! İnşaallah sizin tahmininiz doğru çıkar.

Üç refik şu suretle bir hayli konuştuktan sonra bir tarafta oturdular. Bunların oturduklarını birinci kaptan görünce o da yanlarına geldi.

Kaptan dahi bittabi bu yolda bir söz açtıysa da Miss Haft ile namzedi arasında öteden beri gittikçe kuvvet bulan münasebetin vecih ve suretini etrafıyla bilmediğinden böyle bir İngiliz ile bir Osmanlının izdivacı hikmetini anlamak mecburiyetinde bulundu. Binaenaleyh sordu ki:

-Miss! Sofrada verdiğiniz müsaade bana bir sual için dahi cür'et veriyor. Böyle işlerde münakaha kontoraTularına çeyiz olarak bir şeyler dahi dercolunur.

Suphi- Bizim kontorato bu misillü münderecattan aridir.

Kaptan- Demek oluyor ki buna âşıkane bin münakaha denilecek!

İngilizin bu serbestîsi biraz ziyadece görülerek hatta Miss Haft dahi kızarmıştı.

Bunun cevabını Hicabi Bey verdi. Dedi ki:

-Bu munakaha ne âşıkane ve ne de maşukane! Bizim itikadımıza göre Cenabıhak rezzâk-ı âlemdir. Hele akd-i nikâh edenlerin rızkı için bir de va'd-i mahsûs vardır. Binaenaleyh çeyizin ne varlığını ne de yokluğunu konturatoya dercetmeyeceğiz.

Kaptan, Hicabi Beyin bu sözleri ne sıfatla söylediğini birden bire bilemeyerek Miss Haft'ın yüzüne bakınca Miss Haft dedi ki:

-Sofrada size teklif eylediğim memuriyetin ifasında refikiniz Hicabi Bey olacaktır da onun için rey vermek hakkında bulunuyor.

Kaptan- Size bakışımı bir itiraza haletmeyin. Mademki refikinizdir öyle bir memuriyeti olmayacak bile olsa elbette vezâif-i dostânesi iktizasınca aklına gelen reyleri verecektir.

Suphi- Bu tezevvüç sırf alafranga olmuyor. Tarafeynden birisi Türk olduğu için bunun bir kısmı da alaturka oluyor. Bizim memâlik-i Osmâniyyede kızlardan çeyiz istemezler. Bilâkis erkekler kızlara bir meblâğ arz ederler ki sizdeki çeyiz makamına kaim olur. Zaten hak olan da bu olmamalı mıdır ya? Bir kızın kendi vücudu kendi zatı ol kadar kıymettar bir nimettir ki erkekler şu meziyetçe kendilerini kadınların madununda addederek ikmâl-i noksân için dahi o çeyizi verirler.

Miss- Acayip! Memâlik-i şarkiyyede âdet böyle midir?

Hicabi- Böyledir Miss!

Suphi- Evet Miss!

Miss- Maahaza ben sizden bu çeyizi de istemem.

Suphi- Zaten çeyiz maddesi ilk defa olarak şimdi kaptan efendi tarafından ihtar edilmişti. Bunun en doğrusu bu ihtarı keenlem yekün hükmüne koyarak o meseleyi bilkülliye unutmaktır.

Miss- Cenabıhakkın kefîl-i rezzâk olduğuna dair demincek Hicabi Beyin söylediği sözü ne kadar beğendim. Öyle ya! Bir kadın ile bir erkek izdivaçlarına kadar elbette birer suretle muhâfaza-i hayât ediyorlar, her hâlde yaşıyorlardı. O zamana

kadar yaşadıkları hâlde ondan sonra niçin yaşamasınlar? Eğer izdivaca kadar birisinin maişeti diğerinden âlâ veyahut edna ise ba'de'l-izdivac iştirâk-ı servet ve mesâi ile müsavat yaşayarak yine mesut olurlar. Böyle şeylerde asla lâzım gelen şey dirlik, düzenlik ve hüsn-i maîşet ve ittifâk-ı servettir. Yoksa ne kadar milyonerler görülür ki bir dakika oh demeye dahi mütehassir olacak mertebelerde fakirane ve muhtacane yaşarlar. Ne kadar erbâb-ı mesâi görülür ki karı koca başka başka çalışarak akşam olup da kulübelerinde birleştiler mi? Bütün zamanlarını muhabbet ve safa ile imrar ederler.

Suphi- İşte biz dahi o erbâb-ı mesâiden olacağız. Öyle değil mi Miss?

Miss- Hay hay dostum!

Uranus vapuru şimal denizini bitirip Manş denizine dahil oldu. Bu sefer müddetinde bizim rüfeka artık tezevvüc meselesinden başka hiçbir şey üzerine bahsetmez oldular.

Şu kadar ki bu kavil ve karar Suphi ile Miss Haft arasında o zamana kadar devam edegelmiş olan münâsebet-i afîfâne ve muâmele-i masûmâneyi asla ihlâl etmemiş ve hiçbirisinin cür'etini zerre kadar arttırmamış olduğu dahi sûret-i mahsûsada nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınacak bir maddedir.

Güya Londra'ya vardıkları zaman şayan-ı temaşa olan bir kiliseyi ziyarete gitmek kararını vermişler imiş gibi izdivaç sözlerini dahi umûr-ı adiyyeden olarak dermeyan ederlerdi. Şu kadar ki birbirine mütehassirane nazarları öyle evvelleri olduğu gibi Hicabi'den dahi, kendi kendilerinden dahi mestur ve mektum kalmak mecburiyeti devam etmeyip kâh sebebini kendileri dahi bilmedikleri hâlde manzunane ve kâh sebebini pek âlâ takdir eyledikleri hâlde mütebessimane nazarlarla serbest serbest bakışırlardı.

Nihayet bir sabah Uranus vapuru Themis nehrinin munsabına vardı. Verilmiş oln haberler ve gazetelere dercedilmiş bulunan ilânlar üzerine gerek vapurdaki hey'et-i fenniyenin hısım ve akraba ve dostları ve gerek bu temaşada bulunmayı arzu eyleyen adamlar birçok istimbotlar ve sandallar ile istikbale koşup Uranus vapuru Themis nehrinde hemen bir mil mesafeyi bir düziye kat ekmeye muvaffak olamazdı.

İstikbal sandalı işaret kaldırdıkça vapur durup erbâb-ı istikbâli yukarıya alırdı. Bu suretle Uranus demir mahalline varıncaya kadar güverte üzerinde hemen beş altı yüzden mütecaviz adam toplandı.

İzdivaca karar verildiği günden Londra'ya muvasalata kadar geçen günler zarfında bu karar gemi halkına şayi olmuş bulunduğu gibi Themis mecrasında Uranus'a gelen istikbalciler meyanında başları fesli iki Türkün yanında bir İngiliz bulunarak onlar ile laubaliyane görüşüp konuşmakta bulunmasına istiğrap edenler kendi istikbaline gelmiş oldukları yolcudan hemen birkaç cümle-i muhtasara ile bunların hâllerini anladıkça her şeyden ziyade nazar-ı dikkatlerini bizim nişanlılara dikerlerdi. Bu hâlde demir yatağına varıncaya kadar Londra halkından dahi birkaç yüz zevat Suphi ile Miss Haft'ın namzetliklerinden haberdar olmuş bulundular.

Uranus vapurunun yanaştığı bir rıhtım üzerinde binlerce nüfus seyr ü temaşaya ve istikbale gelmişlerdi. Miss Haft artık bu kalabalığa hiç ehemmiyet vermeyip hemen refikleriyle beraber arabaya binerek doğruca halasının hanesine azimet eyledi.

Halasının hanesi darulfünun civarında kendi malı olarak bir salon ve dört oda ve bir küçük mutfaktan ibaret küçük ve fakat gayet şirin bir hane olup yolcular oraya vardıkları zaman hanede bir hizmetçi kızdan başka kimseyi bulamadılar.

Meğer hala hanım Miss Haft'ın Uranus vapurunda olduğunu bilmediği hâlde hem iki seneye karip bir zamandan beri havâli-i şimâliyyede geşt ü güzar eden bir heyet-i ilmiyyenin sûret-i istikbâlini temaşa etmek ve hem de şayet Miss Haft'tan bir haber var ise onu da almak için iskeleye inmişmiş.

Orada gemi zabitlerine vukû-ı mürâcaatı üzerine yiğeninin bu gemi ile Londra'ya vüsulünü ve hatta yanında iki nefer dahi Türk seyyah bulunduğunu ve ikinci haber olmak üzere bu iki Türkten birisi ile Miss Haft'ın namzet olduğunu haber alınca bu haberlere sevinmek mi yoksa kahırlanmak mı lâzım geldiğini bilemeyerek hemen hanesine avdet eylemişti.

Hala ile yiğen kucak kucağa sarıldılar. Osmanlı seyyahları dahi hala hanımı o kadar tazim ile selâmladılar ki bir imparatoriçe olsa idi bundan daha tazimli olarak selâmlanmazdı.

Hoş gelindiğine ve safa bulunduğuna dair sözler ve iki tarafın yekdiğerini sıhhat ve âfiyet-i kâmilede buldukları hakkındaki beyân-ı memnûniyetler o kadar uzanmayıp hala hanım Osmanlı seyyahlarının İngiliz lisanına adem-i vukûflarını ilk hâl ve hatır soruştukları zaman anlamış bulunduğu cihetle asıl merakı olan şeyi Miss Haft'tan suale müsaraat gösterdi. Dedi ki:

-Kızım! Henüz seninle mülâki olmaksızın Londra'ye hemen benden evvelce vasıl olan şöhret-i şâyianla mülâki oldum.

-Zannederim ki nişanlanmış bulunduğum haberi size vasıl olmuştur halacığım.

-Evet! Zaten aldığım mektuplarından ben böyle bir felâkete muntazır idim ya? Bu iş nsıl iştir söyle bakayım!

-Halacığım bu efendiler her ne kadar İngilizce bilmezler ise de o kadar zeki ve fatin adamlardır ki bahşimizin neye dair olduğunu şu mukaddime-i kelâmımızdan anladılar bile! Onlar bu akşam otele gideceklerdir. Biz yalnız kalacağız. Binaenaleyh bu sözü akşam enine boyuna uzatıp götürmek bizim için mümkündür. Bana olan muhabbetinizden ne kadar emin isem öyle sizi gücendirecek çılgınlıklarda bulunmaycağım hakkındaki itimadınızdan dahi o kadar emin bulunduğumdan şimdiki hâlde sizi bir sû-i teessürle müteessir eden bu vak'anın elbette bir hüsn-i tessürle müteessir edeceğini dahi kaviyyen memul eylerim.

Miss Haft'ın halası kırkını geçmiş ve fakat ellisine varmamış bir kadın olup hâl ve siması kendisinin bir hüsn-i terbiyeye, bir hüsn-i ahlâka da malik olduğunu gerek Suphi ve gerek Hicabi Beye ümit ettirirdi.

Bunlar hala ile yeğen arasında açılmış bulunan sözün neye dair olduğunu derhal anladılar ise de şu istida-yı muhaverede hala hanımın tavrında görülen tağayyürata hiçbir ehemmiyet vermeyip onun dahi insafa geleceği ümidinde idiler.

Vakıa Miss Haft'ın halası yeni tanıdığı Osmanlılara bir rûyı iltifât ve ihtirâm göstermek için cebr-i nefs eyledi. Kendisi her ne kadar Fransızca bilmiyor idiyse de Miss Haft tercümanlık edebileceğinden bunlara "Görüştüğümüzden pek memnun oldum. Esnâ-yı seyâhatte kızıma ettiğiniz hüsn-i refâkati daima bana yazardı ki o zamandan beri kızımın yanında iki terbiyeli cen-

tilmen bulunduğunu düşünerek seyahatin müşkilâtından dolayı müteselli olurdum" dedirtti ki bu lâkırdının ne kadarı doğru ve ne kadarı riya ve müdahene olduğunu Suphi Bey derhal anladığı gibi Miss Haft dahi Fransızca bir işaret ile keyfiyeti Suphi'ye bir suret-i lâtifede anlatmıştı.

Artık Suphi'nin ve ona teb'iyyeten Hicabi'nin hala hanıma ne kadar tazimkârane hüsn-i mukabelede bulunacaklarını tafsile hacet görülür mü?

Şu kadar ki Miss Haft ile verilen karara dair dahi hiçbir şey söylemek şöyle dursun ima vi işrabta bile bulunmadılar. Yalnız Miss Haft'ın dahi esnâ-yı seyâhatte kendilerine göstermiş olduğu şefkat-i hâheraneye pek müteşekkir bulunduklarından bahisle hele hala hanım tarafından nail oldukları bu iltifatın ziyadesiyle minnettarı olduklarını dermeyan eylediler.

Hala hanım biraz da şimal seyahatlerinin suûbât ve müşkilatından bahseyledi. Osmanlı seyyahları kendisini bu bapta dahi tasdik ile beraber fakat bazı letâfet-i fevkalâdesi olduğunu da izaha başladılar.

Neredesin ey Paul de Kock! Kızını alacağı bir valideye damat efendilerin ne suretle kavuk salladıklarını işte bugün Suphi Beyin hâl ve tavrında görerek o lâtif romanlarına ona göre yazmalı idin. Eğer bu anda hala hanım "Hayır şimal taraflarında seyahatin hiç de letafeti yoktur" diyecek olsa idi Suphi Beyin "Evet! Evet! Yerden göğe kadar hakkınız var! Hiç letafeti yoktur zahir! Demincek ben eşeklik ettim de letafeti var olduğunu söyledim" diye derhal tahvîl-i fikir ve makal edeceğine de şüphe yoktur.

Ancak Miss Haft'ın halası asıl derununu yakıp kavuran bir âteş-i meraktan harice hiçbir şerare sıçratmamak için ettiği cebr-i nefs ile kadınlığını ve hüsn-i terbiyesini göstermiş olup binaenaleyh Suphi Beyin kendisine riya ve müdahenede bulunduğunu anlar idiyse de bunları hep hakîkat-ı mahza olmak üzere telâkki ederek muhaveresini âdeta ciddî surette yürütürdü.

Bir saatten ziyade bu suretle sohbet edildi. Badehu hala hanım "misafirlerime mukabil misafirperverlik vazifesini dahi ifa deyim" diye iki Osmanlı seyyahlarıyla yeğenini beraber alarak hanelerine karip bir mahalde bulunan orta halli bir lo-

kantaya götürdü.

Orada mükemmelce bir taam ettikleri gibi Suphi ve Hicabi Beyler için iki de oda intihap olundu.

Hala hanımın bu yoldaki harekâtı yalnız Suphi ve Hicabi için değil Miss Haft için dahi mucib-i ye's olacak bir şey bulunmadığını temin eylerdi. O akşam bir tarafta hala ile yiğen ve diğer tarafta iki arkadaş kendi kendilerine kalarak istedikleri gibi hasbihale başladılar.

Verdiği karar ve ettiği hareket hakkında Suphi Bey arkadaşının fikrini bir güzel anlamak için ciddî sualler iradına başladı. Hicabi'de ise asla itiraz tavrı görülmedi. Refikinin verdiği kararı tahsin vadisinde söylemiş olduğu sözler meyanında ezcümle demişti ki:

-Kardaşım! Bu işte şâyân-ı itirâz olacak hangi cihet görülebilir? Senin dünya yüzünde hiçbir kimsen yoktur. Bundan muradım şudur ki bu gibi işlerde en büyük itiraz daima familya halkı tarafından gösterilmek âdet iken sende o gibi taarruzlar zaten yoktur. Saniyen yaptığın iş hilâf-ı şer'-i şerîf dahi değildir. Eğer âdet-i beldemize muhalif denilse elyevm nice gayr-ı müslim kadınlar ile akd-i izdivâc eylemiş adamlar hiç de nadir değildir. Bahusus ki senin intihap eylediğin kız başkalarının intihap-kerdelerine de makîs olmayıp değil Osmanlı nisvanı meyanında hatta Avrupalı kadınlar meyanında dahi emsali nadir bulunacak kadar fezâil-i ahlâk ve edeb sahibidir. Elhasıl işin şu bidayetinde tahsinden başka hiçbir kimsenin diyeceği bir şey olmayıp eğer bundan sonra Miss Haft tavrını değiştirir de seni şikâyete mecbur eylerse gaip ve meçhul hakkında dahi şimdiden bir hüküm verilemez.

Suphi arkdaşının bu kadar safiyane rey vermesinden mahzuz olarak son sözü için dahi dedi ki:

-Bundan sonra tavrını değiştirecek olan bir kadın yalnız iki adamla aylarca müddet seyahat eylediği hâlde elbette şimdiye kadar bir nümunesini gösterirdi. Bizim yanımızda tamamıyla serbest bulunduğu hâlde kendisinde böyle bir istidat hükmettirecek bir eser gördün mü?

-Asla!

Diğer tarafta Miss Haft ile halası yalnız kaldıkları zaman halasının kemâl-i tehâlükle irat eylediği sual hemen bundan evvelki bir sualin aynı idi. Sordu ki:

-Bu iş nasıl oldu? Söyle bakayım kızım, zira meraktan çatlayacağım!

-Bu kadar merak edilecek bir şey yoktur halacığım! Benim için zuhur eden bir muvafık koca sizi niçin bu kadar meraklandırıyor?

-Bir Türk ha?

-"Türk" demekten muradınız nedir? Bu lâfızdan ne anlarsınız?

Sualler iki taraftan teati olundukça hala hanımda gündüz görülen hâl ve tavır değişmeye ve çehresi sararıp gözleri parlayarak dudakları titremeye başlamıştı. Binaenaleyh Miss Haft'ın son sualine verdiği şu cevabı âdeta hiddetini saklayamayarak vermişti:

-Bu lâfızdan ne mana mı anlyacağım? Dünya yüzünde bahâyim-i müfteriseden hiç de farkları olmayarak yaşamakta bulunan birtakım mahlûkattan birisi olmak manasını anlayacağım!

Bu cevap Miss Haft'ı dahi halasından ziyade kızdırdı ise de iki taraf bir hiddet-i mütezâyideye kapılacak olursa meselenin hiç de hâllolunamayacağını Miss Haft görmüş olduğundan kendisinde olan hiddete galebe eyledi. Mülâyimane ve müsterhimane bir tavır alarak dedi ki:

-Halacığım! Şimdiye kadar bana kaç koca arz-ı rağbet eyledi.

-Sanki bu sualden meramın nedir?

-Meramım mı şimdi anlarsın? Söyle halacığım söyle!

-Ne bileyim ben? Sekiz on kadar zuhur eylediyse de size kendisini beğendirecek kocaları nereden bulmalı idi?

-Hay Allah razı olsun! Bu lâkırdıyı söylediğinizden dolayı size sûret-i mahsûsada teşekkürler ederim. İngilizlerden ve âdeta erbâb-ı terbiye ve edebten sekiz on kadar kocayı beğenememiş olan bir kızın nihayet beğenmiş olduğu bir koca bahâyim-i müfteriseden farksız olarak yaşayan adamlardan addolunmak

ihtimale karip midir? Bunu akıllar keser mi? İnsaf ediniz halacığım!

-İşte ben de buna taaccüp ediyorum, şark memleketleri ve şarklılar esrar ile dopdolu yerler ve adamlardır. Bunların bildikleri şeyler bizim ulûm ve fünunumuza asla benzemezler! İhtimal ki bu Türk sihir gibi bir sanatla aklını başından almıştır diye de korkuyorum!

Bu lâkırdı Miss Haft'a bilâ-ihtiyar bir kahakahaya mucip oldu.

Hala hanım ise kahkahadan dolayı bir kat daha hiddetini artırmıştı.

Miss Haft kahkahasını güç hâl ile teskin eyledikten sonra dedi ki:

-Bahâyim-i müfterise gibi yaşayan bir Türkte şöyle bir itikat değil zan bile bulunduğunu görse idim derhal kendisinden müteneffir olmaklığım için yalnız bu müşahede kifayet eylerdi. Halacığım bilmiş olunuz ki bu Türk şimdiye kadar bana teklîf-i tezevvüc eyleyen erkeklerin kâffesinden daha terbiyeli, daha edip, daha âlim olduğu gibi umum İngiltere'de binde bir mükemmel adam çıkarsa Suphi dahi işte o terbiyelilerin birincilerinden olur. Kendisiyle üç kere, beş kere görüşmüş olsam belki hata ederdim. Mülâkatlar dahi bilâhere müntic-i izdivâc olacak mülâkat-ı âşıkaneden olsalardı belki kendisini bana beğendirmek için cebr-i nefs ediyor da bana o suretle terbiyeli görünüyor derdim. Halbuki bu adam benim yanımda aylarca geçirdiği müddeti âdeta bir kadın refikam olsa idi dahi görülemeyecek mertebelerde afifane bir surette geçirmiştir. Bana âşık olduğunu hiçbir kere ağzından çıkarmadı. Böyle bir söz söylesin diye ben kendisine meydan açtığım hâlde onun adabı benim musaademe de galebe eyledi. En sonra kendisine izdivacı teklif eden dahi ben oldum. Şimdi anladınız mı halacığım?

-Şimdi dahi anlayamadığımı dermeyan eylersem beni mazur gör! Ve beni mezhebi ayrı bir Türk ile izdivaç...

Miss Haft'ın hiddeti artık zaptolunamayacak dereceleri buldu. Maahaza men'-i hiddete kudretinin fevkinde gayret eylediği hâlde yine muvaffak olamaya olamaya dedi ki:

-Hala biz Türkleri bu kadar şâyân-ı tahkîr buluyoruz ama onlar bizi hiç de şâyân-ı tahkîr bulmuyorlar. Hatta onlar bir kızı Hristiyan olduğu hâlde tezevvüç ederek hiç de dinine tariz etmedikleri ve bunu dahi kendi dinlerinin kavaid ve müsâadât-ı mahsûsası olmak üzere böyle telâkki eyledikleri hâlde biz bu noktada onlardan daha müsaadesiz, daha mutaassıp görünüyoruz. Binaenaleyh insafın olsa Türklere bu kadar nazar-ı nefretle bakmazdın. Belki birçok şeylerde onların bize takdim ve tefevvuklarını teslim eyleyerek bizim dahi o derecelere vüsulumuzu arzu eylerdik.

Yiğeninde gördüğü hiddet ve sözünde müşahede eylediği ciddiyet hala hanıma sükûtu tercih ettirdi.

Miss Haft acaba halası ne cevap verecek diye bir hayli zaman yüzüne baktığı hâlde bir cevap alamayınca dedi ki:

-Ne diyeceksiniz halacığım! Ben bu meselede sizin reyiniz munzam olduğunu isterim. Bir serkeş kız gibi hukûk-ı kanûniyyemden istifadeye kadar göze aldırmaya lâyık göremem.

Hala hanımı asıl düşündürmeye mecbur edecek bir söz olabilir idiyse o da bu sözdü. Zira hukûk-ı kanûniyyesinden istifade edebilecek olan reşit bir kız için halasının rey ve rızasını istihsal eylemek hiç de mecburî değildi.

Miss Haft ise bu sözü o kadar metin olarak söylemişti ki her kelimesindeki hükmü evza ve etvarıyla bir kat daha takviye ederek söylemiş olduğundan hal hanım bu sözün netice-i hükmünü de pek kat'î olarak anlamıştı.

Nihayet Miss Haft kendisinden bir cevap almak arzusunu tekrar edince hala dedi ki:

-Şimdilik geceniz hayır olsun kızım! Ben aklımın ermediği şeyler için reyimi veremem. Mademki hukûk-ı kanûniyyenizden istifade edebilecek imişsiniz benim reyimi sormaya artık ne ihtiyacınız vardır.

Kadın yiğenini veda ederek kendi odasına çekilmeye davranınca Miss Haft da yolunu kesti. Dedi ki:

-Hayır halacğım! Bana darılmayacaksınız! Siz darıldıktan sonra benim için teehhül ihtimali madum olur. Fakat şunu da biliniz ki Suphi Efendi benim kocam olmaz ise ondan sonra dün-

yada bana hiçbir erkek koca olamaz. O hâlde beyhûde yaşamaktan ise....

Halanın aklı başından gitti. Dedi ki:

-Beyhude yaşamaktan ise?....Ey! Sanki bir tehdit daha mı?...

-Hayır halacığım! Neden tehdit olsun?

-Elverir artık elverir! Şimal seferinden avdetini bu feci sözleri işitmek için o kadar sabırsızlıkla beklemiş olduğuma doğrusu teessüfler ettim. Artık bu gece üstüme varma! Bakalım yarın sabah Cenabıhak ne gösterir.

Kadın her hâlde davranmış olduğu veçhile odasından çıktı gitti.

Miss Haft yalnız kaldığı vakit kendi kendisine biraz düşünmek istedi ise de ne kadar düşünecek olsa halasının reyi kat'iyyen malûm olmayınca bir şeye karar veremeyeceğini görerek işini Cenabıhakkın meşiyyetine havale ederek halasının tehyie ettirmiş olduğu yatağa girdi. Rahatça bir de uykuya varabildi.

Ertesi günü Suphi Bey refiki Hicabi Bey ile beraber Miss Haft'ın yani halasının hanelerine geldikleri zaman kızı dünkü kadar dahi ümitvar bir hâlde bulamadılar. Halası ile olan muhaverelerini Miss Haft, Suphi Beye hikâye eylediği zaman bu dahi ye'sini saklayamamıştı.

Kız dedi ki:

-İşte ben halama bir sûret-i nâzikânede olarak anlattım ya! Bundan sonra muhalefetleri bir muhâlefet-i kat'iyye suretini alacak olursa çaresiz biz dahi rüşdümüzden istifade edeceğiz.

Suphi- Bu suret sizi memnun edebilir mi ki beni de memnun eylesin?

Miss- Vakıa beni memnun edemez ama başka çare kalmaz ise ne yaparız?

Bu sırada odanın kapısı açılarak hala hanım içeriye girdi.

Tavrında o kadar beşaşet vardı ki Suphi ile Hicabi ve Miss Haft yekdiğerinin yüzlerine bakışarak bu hâle ne mana vermek lâzım geleceğini işaretle soruştular.

Hala hanım Suphi Beye ve ondan sonra Hicabi Beye pek ziyade rû-yı iltifât göstermekle beraber Miss Haft hakkında dahi evlât muamelesine dünkünden ziyade kuvvet verdi.

Artık Miss Haft dayanamayarak dedi ki:

-Halacığım! Bu sabah bize mutlaka bir müjde ile gelmişsinizdir zannediyorum.

Hala- Müjdeyi bana siz getirdiniz kızım. Benim için dahi izdivacınızı tebrikten başka yapacak bir şey kalır mı?

Miss- Ama dün akşamki gibi bir tebrik ise ben onu ta'ziye ederim.

Hala- Hayır kızım! Dün akşamki hâli bir sû-i hazma hamlet! Elbette senin intihap etmiş olduğun adam bence dahi takdir ve tahsine şayan olur.

Miss- Öyle ise....

Hala- Öyle ise kocan ile hemen el ele vermelisin!

Bu sözü Miss Haft gerçekten bir beşaret olmak üzere telâkki eylediğini Suphi Bey görünce çünkü halası ile yiğeni arasında bu sözler İngilizce söylenerek kendisi bir şey anlamadığından istizaha mecbur olmuştu.

Miss Haft dedi ki:

-Halamın ne dediğini şimdi anlarsınız. Elinizi bana veriniz. Halamızın elini öpelim de.

Artık Suphi için bundan ziyadesi lâzım değildi. Miss Haft ile el ele vererek hala hanımın ellerini öptükleri zaman hala dahi bir tavr-ı mutmainâne ile Suphi'nin arkasını okşayarak İngilizce birtakım kemâlât-ı tebrîkiyye irat eyleyince hâl ve istikbal sohbeti tamamıyla münkeşif ve malûm oldu.

Bu dakikadan sonra Suphi ile Miss Haft'ın yekdiğerine nişanlı olmaları evvelki hâle kıyas kabul edemeyecek bir metanet peyda eyledi.

Resm-i nikâhın icrasında istical edilmedi. Zira Miss Haft protestan ayinince icrâ-yı nikâhı ne derecelerde iltizam eylemekte ise Suphi Bey dahi şerîat-ı İslâmiyyece akd-ı nikâhı o nispette iltizam eylediğinden bu iki ihtimalin İstanbul'da cem olunabileceği nazar-ı dikkate alındı.

Londra'da imrar olunan günleri Hicabi ve Suphi Bey imkânın müsaadesi nispetinde şehr-i mezkûrun gezip görülecek yerlerini temaşa eylemek suretiyle geçirdiler. Maahaza müddet-i ikamet ancak bir ay kadar sürebilip ondan sonra resm-i nikâhın icrası için İstanbul'a gelinmek lüzumu meydana çıktı.

Miss Haft her ne kadar halasının dahi birlikte İstanbul'a gelmesini ve kendi izdivacında hazır bulunmasını rica eyledi ise de kadın Londra'daki umurunu terk ile vatanından mübâadet edemeyeceğini i'tizâr-ı gûne dermeyanla bu özrünü yiğenine ve damadına dahi kabul ettirdi.

Hatime

Londra'da bulunduğu müddet Hicabi Bey, Dersadet ile birkaç kere muhabere eyleyerek hatta akçece derkâr olan ihtiyacını dahi İstanbul'daki biraderi tarafından bir poliçe getirtmek suretiyle bertaraf eylemiş ve İstanbul'a bir hayli Avrupa hedeyâsı dahi göndermişti. Londra'dan Fransa ve Almanya ve Avusturya ve badehu Tuna ve Varna tarikiyle Dersaadet'e varacakları tariki ve günü ve saati dahi biraderine ihbar eyleyip bahusus ki İstanbul'dan yalnız çıkan refiki Suphi Beyin bir de nişanlı ile avdet etmesi münasebetiyle yavuklusunu doğruca kendi hanelerine indireceğinden ona göre hazırlık görülmesini sûret-i mahsûsada tavsiye etmişti.

Üç refikin Londra'dan İstanbul'a kadar avdetlerini seyâhatı vâkıaları aksamından addederek îzâhât-ı lâzime itâsına imkân yoktur. Zira esen rüzgârlar ve uçan kuşlarla musabakat edercesine bir sür'at-i seyr ile gidildiği hâlde vapur kamarasından ve şimendifer vagonlarından başka bir şey görülmemeye "seyahat" namı verilemez.

Hicabi Beyin Dersaadet'te bulunan biraderi kendisini istikbal için Varna'ya kadar gelmişti. Ruscuk'tan gelen bir katar karındaşı ile refiklerini getirince çocuk İstanbul'dan ayrıldıkları günkü hüznüne makûsen mütenasip olacak bir sevinç ile kendilerini karşılayıp bir kadın ve üç erkek birinci kamarada seyahatleri için iktiza eden biletleri zaten almış bulunduğundan yolcuları doğru vapura indirdi.

Seyahatten evvel Hicabi Beyin ailesi halkınca Suphi Bey

hakkında edilen muamele malûmdur.

Ancak bu defa Hicabi'nin emnen ve salimen vukû-ı avdeti üzerine hemşire ve zevcesinde husule gelen memnûniyet-i azîme Suphi aleyhindeki nefrete artık nihayet verdirmiş olduğu gibi Suphi'nin yanında bir de misafir bulunması kaziyyesi bunlar için mihmân-nüvâzlık vazifesini bir mecburiyet suretinde kuvvetlendirmişti.

Dersaadet'e vüsulün haftasında Miss Haft kendi âyîn-i mahsûsu üzre bir nikâh kıydırarak halbuki zevciyetin teşrîî emrinde o nikâh bittabi keen lem yekün hükmünde bulunduğundan Suphi Bey ber-vech-i usûl akd-i nikâh ettirip bir de alaturka düğün yapmış idi ki cemiyet-i mezkûre Miss Haft'ın fevka'l-had memnuniyet ve mahzûziyetini mucip olup hatta yüz yazısı günü "izdivacımızın meşrûiyyet-i kat'iyyesinden şimdi bihakkın mütmain oldum" demişti. Hicabi Beyin evinde vuku bulan resm-i zifâfdan sonra kendilerine bir hane tedarikiyle maîşet-i müstakbelelerinin sûret-i tanzîmi yeni karı koca için o zamana kadar henüz hiçbir tecrübe etmemiş oldukları meşgûliyet-i lâtîfe yerini tutmuştur.

İntiha

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar VII

DÜRDANE HANIM

Hazırlayan

M. Fatih Andı

ANKARA, 2000

DÜRDANE HANIM

Muharriri

Ahmed Midhat

Tercümân-ı Hakîkat gazetesinde tefrika olunarak derç ve neşrolunduktan sonra ilk defa olarak ayrıca risale şeklinde dahi tabolunmuştur.

İstanbul-1299

Birinci Kısım

Acem Ali Bey

Galata'dan geçerken bir takım geniş meyhaneler görürsünüz ki yirmi yirmi beş arşın arzında ve kırk elli arşın tûlündedir. Bu meyhanelerin sokak cihetine karib bir tarafında süslüce bir destgâh görüp de onun ön tarafında dahi kadim Yunanîlerin işret rabbi olan Baküs'ün tasvîr-i mestânesi musavver olduğuna bakarak bunları terakkiyât-ı hâzıra-i medeniyyenin vücuda getirmiş olduğu yeni yetişmelerden zannetmeyiniz. Diğer cihetinde meyhanenin boylu boyuna iki veyahut üç sıra olarak yekdiğerinin üzerine dizilmiş olan beşer yüz kıyyelik fıçılara havâle-i nazar-ı dikkat buyurunuz.

Vakıa bu fıçıların üzerinde numaralar dahi göreceğinizden devâir-i belediyenin dükkân ve hanelere numaralar koyduğu zamandan beri hatırlara gelmiş olan şu numaralar size bu fıçıların dahi henüz bir kaç seneden beri hâdis şeyler olduğunu zannettirir. Ve bahusus bazı meyhanelerde bunların çividî veyahut beyaz renklere boyanmış görünmesi bu zannınızı kuvvetlendirirse o fıçılar biaynihî elli beş yaşından sonra ustura ve ibrişim ve pomatlarla kendisine gençlik ve tazelik vermeye çalışan kart ve kıranta herifler gibi şu zahirî tezyinata büründüklerinden dolayı zamanın şıkları gibi genç sayılmazlar. Yağmur yağış görmeyen meşe tahtaları kaç yüz sene dayanabilirse bunların dahi oracıkta ne zamandan beri erbâb-ı ayş u işretin hizmetlerinde kaim olduklarını ona göre tahmin edebilirsiniz. Hem de bu tahmininizde mübalâğa korkusu sizin yanınıza bile uğramaz.

Vakıa şimdiki hâlde zikrolunan meyhanelerin ağlebinde işbu fıçılar boştur. Boş olmaları ise ne kadar ihtiyar olunduklarını tahmine daha ziyade yardım eyler. Zira onların içinde mesken ittihaz eylemiş olan örümceklerin her biri hemen yengeç cesametini almış ve renkleri bozarmış olduğundan târih-i tabi-

îye vukufunuz var ise bu örümceklerin yetmiş seksener yaşında olduklarını hükümde tereddüt etmezsiniz.

Bugün hiç bir Bekrî bulamazsınız ki bu fıçıların kâmilen dopdolu olarak hâlet-i mestîde ifrata varmış olan bâde-nûşânın şöyle kuvvetli bir mahalde tiril tiril terlemekten bayıldıkları gibi o fıçıların dahi derunlarındaki mâîleri tahtalarının aralarından ve mesamatından sızdırmakta veyahut içki için içleri titrediği hâlde cepte parası olmayan mahrumların meyhaneler önlerinde ağızlarının sularını akıtmalarına mümasil bu fıçıların dahi ağaç musluklarından damlalar damlamakta bulunduklarını hiç olmazsa çocukluğunda olsun görmüş ve hâlâ derhâtır etmekte bulunmuş olsun. Maahaza bir vakit mezkûr meyhanelerin bu meziyeti müsellem olup muahharan asır incelmeye başlaması ve bahusus en sonra yeniçeri dayılarının ademhâne-i ebedîye çekilip gitmesi üzerine bunların dahi terakkiyât-ı asriyyeye tebaiyyet-i inkılâbları lâzım gelmiştir de şimdiki teceddüt vuku bulmuştur.

Yoksa vaktiyle "zecriye" denilen ve muahharan "müskirat rüsûmu" namını almış olan vergi-i mahsûsun an-asıl bu meyhaneler için vaz'edilmiş bulunmasıyla hâlâ o fıçılar müftehirdirler.

Şimdiki hâlde kendilerinin rakip ve kaim-i makamları olan damacanalara, binliklere, kadehlere karşı onlar bir tavr-ı pîrâne ve lisân-ı hâl ile derler ki: Hey gidi züğürt şıklar hey! Bizim mukbil olduğumuz bereketli zamanlarda bu mahaller içinde "Bir kadeh!" veyahut "Bir mastika!" gibi tabirat kullanılmazdı. "Bir elli!" yahut "Okkalık!" denilip dört elli içmekle iktifa eden sarhoşların yüzüne bile bakmazlardı. Bir baş tömbekiyi nargilede içinceye kadar okkalığı sızdıran ve meze olarak dahi bir çeyrek turp ile iktifa eyleyen Bekrîleri şimdi destgâh önünde resmi görülen Baküs görseydi işret rubûbiyetinden bilistifa makamını onlara terk ederdi. Buraya "su" denilen şey ancak kapkacak yıkamak için girip, yoksa öyle bir kadeh rakının yanında koca bir bardak dahi su bulunduğunu o koca Bekrîler görselerdi "Eyvah, ne günlere kaldık! Su ile mi keyif yetiştireceğiz!" diye pür-gazap olurlardı.

İşte şimdiki gördüğünüz meyhaneler kendi hâllerince kendi âlemlerince böyle büyük büyük günler görmüş kudemâdan olup on-

lara nispetle aynalı gazinolar filânlar çocuk oyuncağı gibi bir hâlde kalırlar.

Bunlarda o eski fıçılara bedel şimdiki hâlde binlik ve damacanalar mevki-i ikbâli işgal eyledikleri gibi müdavimlerince dahi bir zamanın yeniçerilerine ve kalyoncularına bedel şimdi tulumbacılar, sırık hamalları, Rum sandalcıları ve yankesicileri filânlar görülmekte ise de gerek damacananın ve gerek fıçının içindeki bade hep o insanın aklını başından alan mâyi olduğu gibi gerek yeniçeri ve kalyoncuların ve gerek tulumbacı ve sandalcıların damarlarında cevelân eyleyen kan dahi haniya şu ateş-i gazapla galeyana geldiği zaman insanı cinayet-i hûn-rîzâneye sevk eyleyen kan olduğundan şu hâlde evvelki müdavimlerle şimdiki müdavimler arasında bir fark kalırsa o da evvelkilerin birer arşın piştovlarıyla birer buçuk kulaç yatağanları bellerini esliha deposuna benzettiği hâlde şimdikilerin birer karış kamaları, kıçları üzerinde kuşak arasına sıkışıp kalmış olmasından ve altı ateşli küçücük revolverleri dahi ceplerinde bulunmasından ibarettir.

Yoksa bir meyhane içinde hay huy deyinceye kadar bir adamın dört beş yerinden yara yiyerek zaptiyeler yetişinceye kadar ya arka veyahut ön kapıdan savuşan katilin arkası sıra mecruhun dahi can vermesi ve katilinse izi bile belli olamaması veyahut zaptiyeler yetiştikleri surette zaten sarhoşken döktüğü kan kendi kanını da başına sıçratmış olan katilin beş altı zaptiye üzerine de saldırışı veya onlardan da bir kaçını yaralamak veyahut bir kaç süngü veya kurşunla kendisi geberip gitmek gibi neticeler vukua gelmesi şimdi dahi evvelkinden nadir değildir.

Şu tasvirimize bakıp da Galata caddesini tramvay ile dahi geçmek tehlikeli olan bir cadde olmak üzere mi tasavvur eyliyorsunuz? Vakıa en yeni zamanlarda hem de bu cadde üzerinde görülen vukuat derhâtır edilirse öyle bir tasavvura kuvvet verebilirsiniz. Lâkin siz kendi hâlinizde gezer yürür bir adamsanız Galata caddesinde sizin için tasavvur edilebilecek tehlikeler ya saatinizin veya para kesenizin başına gelip siz böyle bir sadakaya mukabil her belâdan masun olabilirsiniz. Oraların en büyük tehlikesi yine oralarda tehlike arayan serseri ve serkeşlere mahsus olup, onlar yekdiğerinin kanını içmek hususunda kurt-

lardan bile müfteristirler.

Fakat büyük caddenin sağında ve solunda olan sokaklardan içerilere girmek isterseniz işte o zaman hiç teminat verilemez. Zira büyük cadde üzerinde jandarmaların parıl parıl parlayan gözleri erbâb-ı şekavetin gözlerine çarptıkça gözleri kamaşmaktaysa da iç sokaklarda ve bilhassa bunların gözlerini rakı buharı yahut kan bürümüş olduğu zaman dostu da düşman diye telâkki edecekleri ve hele bîtaraf olan mârrîn ve âbirîni hiç tanıyamayacakları derkârdır. Zaten şimdiki hâlde asıl hırsız, asıl yankesici, asıl batakçı, asıl kanlı ve katil olanlar zaptiyenin gözü kolay kolay görebilecek yerlerde o kadar çokluk barınamayarak en ücra ve tenha yerleri kollaştırırlar.

Maksadımız Galata hakkında bir fikr-i icmâlî vermek olduğundan yalnız şu kadarla iktifa edebiliriz. Zira hikâyemizce Galata'ya ait olan ahvâl o mahalli bundan ziyade şerhe de lüzum göstermeyecek kadar muhtasardır.

Şimdi ne mahut fıçıların mevki-i ikbâl ve ihtirâmda bulundukları zaman kadar eski ve ne de dün veyahut evvelki gün denilemeyecek kadar yeni bir zamanda bir cumartesi akşamıydı ki Galata'ın her meyhanesi hıncahınç dolmuştu.

Hâlâ dahi Galata'nın en kalabalık zamanı cumartesi akşamından bed'le pazar akşamının saat dördüne beşine kadar imtidad eyleyen zamandır. Zira İslâm olsun Hristiyan olsun, Yahudi olsun, Galata ahâlisinin yüzde doksanı gerek doğrudan doğruya ve gerek dolayısından gümrüklere ve Avrupalılara taallûku olan işlerle meşgul olarak bunların ve büyük tâcirlerin pazar tatilleri umum için dahi bir tatil-i zarûrî hükmünü alır.

Vakıa mevsim karnaval mevsimi olmayıp sonbaharın ilk ayı olan eylül içinde bulunuluyorduysa da Galata'nın karnavala filâna ihtiyacı var mıdır? Karnavalda da, perhiz-i kebîrde de, ilkbaharda, sonbaharda Amerika tiyatrosu vesâir bu misillü eğlence mahalleri yetmiş iki milletin bin renkli bayraklarıyla donanmış bulunarak hele tatil zamanlarında her meyhanenin önünde "laterna" denilen birer sandık çalgısı bulunması Galata'yı ebedî bir bayram hâline koyar.

Sarhoşluk! Bu malûm a?! Sarhoşluk, arabacılığa benzemez, derler. Hâlbuki hiç bir şeye benzemez. Bir hafta müddet Şirket-i

Hayriyye vapuruna kömür vermekle kömürden bir adam olmak derecelerini bulmuş olan Muşlu bir Ermeni'ye bu akşam meyhanede bakınız ki oporta yere bir iskemle koyup üzerine oturmuş ve etrafına üç tane laterna alarak bunların üçü birden başka havalar çaldıkları cihetle havardan beter bir gürültü husule getirmelerine mukabil kendisi dahi naraları attıkça muzıkaların sedasına galebeyle etrafı güm güm gümletmekte bulunmuştur.

Bu kömürden insanın veyahut insandan kömürün sarhoşlukla bir kat daha parlamakta olan gözlerine ve homurdandıkça dişlerinin beyazlığı dudaklarının ve dilinin kırmızılığıyla karışarak suretine bir şekl-i mudhik verdiğine bakıp da yalnız gülmekle iktifa etmeyiniz. Bu hâle gelmiş olan bir adamın karnavala, paskalyaya filâna hiç ihtiyacı kalmadığını düşünerek hâlbuki her akşam bile Galata'da böyle binlerce serdengeçtiler bulunduğu cihetle Galata'nın her zaman karnaval hâlinde bulunduğunu teslim eyleyiniz.

Haber verdiğimiz akşam bu meyhanelerin birinde orta boylu, sarı bıyıklı, sarı benizli, tahminen otuz beş yaşında ve mavnacı kıyafetinde bir adam ta meyhanenin içinde sağ taraftaki köşeye oturmuş ve önünde bulunan bira kadehi ile aralıkta bir kere dudaklarını ıslatmakta bulunmuştu.

Biz bu adamın otuz beş yaşında kadar olduğunu kendi hakkında ilk haberlerden olmak üzere derhâl dermeyan ediverdikse de nâsıye-i hâline dikkat edenler bunun kırk beşten mütecaviz olduğunu veyahut ömrünü gününü suistimalât ile yıpratarak gençken ihtiyarlamış bulunduğunu hükmederler.

Ekseriya sarı benizli olan adamların çehresinde insanın hoşuna gidecek ve belki de insanı acındırarak kendisini sevdirecek bir tavr-ı hazîn bulunursa da bu sarı o sarılardan değildi.

Vakıa şu oturduğu yerde pek süklüm püklüm, pek heyecanlı bir tavırla oturur idiyse de aralıkta bir kere gözlerini bir tarafa çevrip de dikkatlice bakacak olursa sarı gözlerinden sanki alevler çıkarak hedef-i nazarı demir olsa eritecek zannolunurdu.

Vakit akşamın saat yarımı olup, bu zamanda Galata içinde meyhane-nişîn olanlardan hiç birisi artık ayık addolunamayacakları gibi herkes ahbabını ve arkadaşını bulmuş oldukları cihetle yalnız başına oturur hiç bir adam dahi görülememekteyken

tarif eylediğimiz sarı herifin hem yalnız, hem de hâlâ ilk bira kadehiyle dudaklarını ıslatmaktan ibaret ve işretle müktefi olması nazar-ı dikkati celbe şâyândı. Fakat herkes deryâ-yı mestîye gark olmuş bulunduğu bir zamanda bu dikkat kimde olacak?

Meğer Galata'da bizim sarı herife benzer bir adam daha varmış. Buysa kıranta bir Rum idi ki kalıbı kıyafeti hırsızlıkta ve yankesicilikte artık pir olmuş bulunduğunu yek nazarda hükmettirirdi. Zaten bu vakit Galata'da bir azm-i mahsûsu olan yankesiciden başka kim ayık bulunabilir?

Kıranta Rum bizim sarı herifin yanına geldiği zaman bir eski dostuna tesadüf etmiş gibi mütebessim bir tavırla dedi ki:

–Vay! Akşamlar hayrolsun Sohbet Ağa!

–O! Akşamlar hayrolsun Papazoğlu! Yine buralarda ne geziyorsun bakayım?

–Ne yapalım a gözüm? Bizim sandalımız yok, mavnamız yok! Biz de çoluk çocuk sahibiyiz. Ekmek parası ister. Fakat sen böyle yalnız oturmaktan...

–Bilirsin ki ben her vakit yalnız otururum. Ee, bu aşkam kimi gözüne kestirdin bakalım?

–Bana da bir bira ısmarlarsan anlatırım.

–Çıkarken paraları yine sen vereceksen ısmarlamak dahi benden olsun.

Papazoğlu denilen bu Rum bir hasır iskemle alarak mavnacı Çerkes Sohbet'in yanına sokuldu. Evet! Madem ki sarı herifin ismini öğrendik öyle nâ-tamam olarak öğrenmeyip ismi yalnız "Sohbet" değil Çerkes Sohbet olduğunu da öğrenmeliyiz.

Kıranta Rum iskemleye oturduktan sonra kapağı kırık bir sigara kutusu çıkarıp bir yandan sigarasını yapmaya başlayarak diğer cihetten dahi Sohbet'e dedi ki:

–Uzun etme be Sohbet! Bilirsin ki bende para olduğu zaman hiç esirgemem. Hatta geçen günkü vurgunda bizim ihtiyar Vasil'e bir kat urba bile aldığımı bilirsin ya?

–Fakat bak şimdi ayağında kundura ve kıçında pantolon kalmamış.

–Bizimkisi öyledir. Bugün beş on liralık bir şey çarpıp beyler gibi giyinir kuşanırsın, yarın bir kumarhanede bu hâle girersin.

–Hâlâ şu kumardan vazgeçmedin gitti.

–Ben elime geçen paraları tutmuş olsaydım şimdi Kirya Papazoğlu Andonaki diye itibarlı bir sarraf olurdum. Fakat bundan sonra aklımı başıma alacağım Sohbet! Hele bu akşam beklediğim herifi bir güzelce kesimine getirirsem yarın sen beni görürsün.

–Kimi bekliyorsun bakalım?

–Bir bira ısmarlamazsan söylemem. Ismarlarsan âdeta seni de ortak ederim.

Çerkes Sohbet meyhaneciye bir bira daha ısmarlamakla beraber pazularını Papazoğlu'na göstererek dedi ki:

–Allah bu pazuları bana yankesicilik etsin diye vermedi.

–Ya mavna küreği çekerek avuçları patlasın diye mi verdi?

–Ne yapayım? Sanatım bulunmuş!

–Öyle kaba sanatlar bir işe yaramazlar dostum. İnce sanatlara bakmalı, ince sanatlara! Hem artık kırk yıllık Çerkes Sohbet şimdi bize kendisini ırz ehli diye satamaz ya?

–Ben sana ırz ehli, aklı başında, kâmil bir adamım demiyorum. Hırsız ve yankesici değilim diyorum.

–Kanlı katil de...

–Hımm!..

Çerkes Sohbet, Papazoğlu'nun yüzüne öyle bir bakış baktı ki herif lâkırdısının alt tarafını bitiremedi.

Bira geldi. Papazoğlu bir nefeste kadehi son katresine kadar içerek kır bıyıklarının üzerine yığılan köpükleri dahi alt dudağını burnu hizasına kadar kaldırarak bıyıklarını emmekle aldı.

Sohbet herife sordu ki:

–Ee kimi bekliyorsun bakayım?

–Nasıl söyleyeyim a dostum? Bana arkadaş olmayacak olduktan sonra söylemenin faydası ne?

–Her hâlde vakit geçirmek için seni dinlerim, söyle!

–Acem Ali Bey diyorlar birisi türemiş. Bir genç mirasyedi. İşte onu!

Sohbet bir kere kaşlarını çattı. Papazoğlu sordu ki:

–Ne o! Suratın başkalaştı?

–Hiç!

–Bu Acem Ali Bey'i tanıyor musun yoksa?

–Hem de ne tanıyış? Kendimden ziyade!

–Ahbabın, arkadaşın mıdır?... Ben de amma soruyorum ha! Onun gibi bir mirasyedi senin gibi bir sandalcıyla...

–Yok ahbabım, arkadaşım değil. Başka türlü tanıyorum.

–Fakat çehren değişti!

–Sana acıdığımdan!

–Bana acıdığında mı?

–Evet?

–Bana neden dolayı acıyorsun?

–Beş on altın ümidiyle kendini geberteceksin de onun için acıyorum.

–Ben mi gebereceğim? Papazoğlu Andonaki ha?

–Sen de o Acem oğlunu benim gibi tanısan böyle söylemezsin. Vallahi seni köpek boğar gibi bir sıkmada boğar?

Yankesicinin tavrı gayet müzeyyifâne bir suret kesbeyledi. Bir kaç katresi bira ve bir kaç katresi köpük olmak üzere kadehin dibine süzülen birikintiyi dahi ağzına diktikten sonra Sohbet'e dedi ki:

–Bu Acem Ali Bey benim gibi bir kaç köpeği boğmuş ha!

–Beş altı kadarını birden!

–Fakat ben o köpeklere benzemem. Ben eski çomarım!

–O da genç arslan!

–Hani ya şu tömbekici dükkânlarında eli kılıçlı arslanlardan mı? Hani ya arkasına dahi güneşi yüklenmiş?

Biraz sükûttan sonra Sohbet dedi ki:

–Acırım sana Andon!

–Bırak Allah'ı seversen şu zevzekliği. Artık tüysüz tüssüz çocuklardan da mı korkacağız? Sanatımızın namusuna toz toprak konduruyorsun!

–Dinle, sana bir şey nakledeyim: Boğaziçi'nde bir yere göç götürüyorduk. Bir yalının rıhtımı önüne yanaşmaya başladık. Bir de bakalım ki koca bir pazar kayığı dahi göç yüklü olduğu hâlde geldi çattı. Rüzgâr fena! Sular fena! İskeleyi pazar kayığına bıraksak biz bir yere tutunamayarak saatlerce uğraşacağız. Sen yanaşırsın, ben yanaşırımdan başlayarak al sana bir kavga! Biz iki kürekçi, bir de dümenci üç kişiydik. Pazar kayığında yedi kişiden maada göçlerin sahipleri midir, sahiplerinin uşakları mıdır nedir, hasılı üç de setre pantolonlu herif. Onu birden üzerimize yüklendiler.

Belimde kama olduğundan çekecek olsam onunun da kanıyla denizi boyarım, ama artık tövbekâr olmadık mı ya? Tekrar prangayı da hiç canım istemeğinden tövbeyi bozmadım. Herifler bizi istedikleri gibi pataklamaya başladılar. Bir de civar yalılardan bir genç herif fırladı. Çok tokat yedim ama öylesini hiç tattığım yoktur Andon! Enseme bir şeydir indi, ama yıldırım mı indi, ne oldu, anlayamadım. Allah hakkı için, o anda ensem Galata francalası gibi kabardı. Baktım başka çare yok. "Aman beyim! Kabahat bizim değil! İskeleye en evvel biz yanaşmıştık." dedim. Bir kere döndü suratıma baktı. Kara gözleri sanki ateş gibi kıpkırmızı kesilmişti. "Vay! Yanlış ettik. Affet babacan! Ben sizi kurtarmaya gelmiştim!" diye bizi bırakıp pantalonlu heriflerle pazar kayıkçılarına bulaştı. Onlardan dahi onu birden çocuğun üzerine yüklendiler. Bir aralık zavallıyı yere serdiler, ama herif ele avuca sığar canavar değil ki! Davrandı kalktı. İki kayıkçıyı birden yakalayıp herifleri birbirine öyle bir çarpış çarptı ki pekmez testisi gibi parça parça olmadıklarına şaştım. Fakat ikisi dahi rıhtım üzerine serildiler. Pantalonlu heriflerden birisine bir şamar attıydı, herif bir ayağının topuğu üzerinde macuncu fırıldağı gibi fırıl fırıl dönerek yıkıldı. Kayıkçı Türk'ün birisinin göğsüne bir yumruk indirdiği gibi herifin nefesi tıkanıp simsiyah kesildi. Sana bir şey söyleyim mi Andon? Eğer kusur altısı hemen kayığa atlayıp da denize

açılmamış olsalardı, vallahi billahi herif hepsini Bulgar kalpağı gibi kapıp kapıp taşlar üzerine çarpa çarpa eski pöstekiye çevirecekti."

Papazoğlu Andon hikâyeyi buraya kadar kemâl-i dikkatle dinleyerek Çerkes Sohbet söze fasıla verdikten sonra dahi biraz zaman put gibi hareketsiz kaldı. Nihayet kemâl-i istiğrâbla dedi ki:

–Vay babasının canına yandığım! O cılız çocuk bu herif olsun?!

–Ta kendisi! Sonra nasılsa geçen günler burada görüşerek ben kendisini tanıdım da, ismi dahi Acem Ali Bey olduğunu o zaman öğrendim.

–Ee sanki bu beyefendiden bize hiç ekmek yok mudur zannedersin?

–Sana acıdığımdan söylüyorum. Kendisi neredeyse şimdi buraya gelir, görürsün.

v–Ben kendisini gördüm. Hem de epeyce gözüme kestirdim. Fakat demek oluyor ki senin ahbabındır. Sen de işin içinde olduktan sonra artık bana ümit kalmaz.

–Yok yok! Onun bana hiç ihtiyacı yoktur. Hatta yemin ederim ki kendi hakkındaki maksadından Acem Ali Bey'e hiç malûmat dahi vermem. Fakat benim yediğim şamar gibi bir tanéciğini dahi senin yediğini görmek isterim. Herife silâh kullanmak hiç lâzım değil. Bir yumruğu kifâyet ediyor.

Papazoğlu boş bira kadehini tekrar ağzına dikerek hiç olmazsa kadehin kenarında kalan köpükleri dudaklarıyla toplamaya ve Çerkes Sohbet dahi henüz yarıya kadar bile inmemiş bulunan kadehten bir daha dudaklarını ıslatmaya davranıp, şu hâlde iki muhavereci arasında tabii bir sükût hasıl oldu.

Bu sükût çok sürmedi. Zira yüzünü dükkânın ön tarafına dönmüş olan Sohbet Ağa dükkândan içeriye Acem Ali Bey'in girdiğini görerek sokak cihetine arkasını dönmüş olan Papazoğlu'na dedi ki:

–İşte geliyor. Emin ol ki hiç bir şey söylemeyeceğim. Eğer Ali Bey'in bir şamarına benim tahammül edebildiğim kadar da-

yanabilip de gebermezsen sana bin aferin!

Papazoğlu arkasına dönüp baktıkta o dahi Acem Ali Bey'i görüp fakat besbelli bir dakika evvel işitmiş olduğu hikâyenin tesirinden olmalıdır ki çehresi sapsarı kesildi.

Garip değil midir ki Acem Ali Bey, Papazoğlu'nu mavnacı Sohbet'in yanında görür görmez sanki yankesiciyi kırk yıldır tanıyormuş gibi Sohbet'e "A be Sohbet! Senin hırsız olduğunu bilmezdim! Böyle yankesicilerle ne işin var?" demesin mi?

Yalnız cesareti, yalnız kuvvet-i bâzûsuyla değil, bu kadar dikkatiyle dahi muhayyir-i ukûl olan Ali Bey, Papazoğlu'nun nazarında bir kat daha dehşet peyda ederek eski çomarlığıyla iftihar eden Andonaki çeneleri titrediği hâlde kekeleyerek dedi ki:

–Es... estağfurullah efendim? Ben... bendenizim... kulunuz... fakir bir adamım. Hem Osmanlı kapısında büyümüşüm! Ka... ka... kabul etmem!

Acem Ali Bey'in bu telâşa güleceği gelerek ve fakat gülmeyerek dedi ki:

–Geçen gece Kurşunlumahzen yanında arkamdan ayrılmayan sendin. Kastın ne olduğunu da anladım. Fakat madem ki Sohbet'in dostusun, sana merhameten nasihat ederim ki kısmetini başka yerden ara dostum! Hem al şu bir lirayı da bu gece harçlık et. Senin gibi köpekler gazaptan ziyade merhamete şâyândırlar.

Papazoğlu'nda lirayı aldığı gibi bir gidiş var!

Hatta sandalcı Sohbet dahi şu hâlden pek ziyade mahçup olarak merkum Papazoğlu'yla yalnız bir göz muârefesi olduğunu dermeyanla dedi ki:

–Beyim! Eğer beni gerçekten Papazoğlu'nun dostu ve arkadaşı tanıyorsan merhabayı keselim! Zira emin olmadığın bir adamla arkadaş olmamalısın.

–Sana en doğrusunu söyleyeyim mi Sohbet? Şu Galata içinde senden daha cesaretli bir bababayiğit bulunmadığını teslim ederim. Fakat bin düşmanım olsa yine korkum yoktur. Rıhtım kavgasını gördün ya? Papazoğlu'na ettiğim dikkati de şimdi gördün. Kahpe olan düşmandan hile ve hud'am ve cesur olandan dahi

yumruğum sayesinde hiç havfım yoktur. Fakat emin ol ki seni öyle hırsız makulesinden tanımam. Sen her cinayeti etmiş bir adam isen de hiç bir kimsenin hiç bir habbesine göz dikerek canına dahi kasdetmemişsindir.

–Ben o sözü söyleyeceğinizi bilseydim Papazoğlu'nu hiç de yanıma bile uğratmazdım. Ben burada sizi beklerken o kendisi geldi yanıma oturdu. Hatta bir de biramı içti. Neyse! Bu gece beni mutlaka görmek isteyişiniz ne için olduğunu merak ettim. Bir kimseyle kavganız filânınız mı var?

–Bir kimseyle kavgam olsa yardımcıya muhtaç mıyım?

–Yok! Muhtaç değilsin amma....

–Bu gece seni kendime yardımcı etmeye geldim. Amma kavga için yardımcı değil. Hatta bu gece görülecek bir iş için de değil. Birkaç güne kadar bir işim var da onun için!

–Vallahi Ali Bey, sizinle beraber olduktan sonra ateş olsa saldırırım.

–Amma ben öyle boş lâkırdılara kulak verememem. İnsan verdiği sözün eri olmalıdır. Hem öyle ateşe filâna saldırmak lâzım değil. Ateşsiz filânsız bir iş! Şu kadar ki sırrı fâş etmek olmayacak.

–Can çıkar da sır çıkmaz. Vakıa sizinle topu bir kaç defa görüştük. Onlar da pek sathî olduysa da size o kadar muhabbet ettim ki kırk yıllık dostunuz, arkadaşınız gibi oldum.

Filvaki Çerkes Sohbet bu sözü söylemekle beraber Acem Ali'nin yüzüne öyle bir bakış baktı ki kırk yıllık dostu değil ama sanki kalû belâdan beri âşıkı imiş gibi bir bakıştı.

Ya böyle bir bakışa Acem Ali'nin değeri yok muydu? Hem bu bakışın Acem Ali dahi farkına vararak her ne kadar pençe-i kahrında arslanları zebun edecek bir kahraman olduğu kendisine dahi malûm idiyse de, ne kadar olsa gençliği ve güzelliği olmak hasebiyle öyle babayiğit bir adamın böyle bir bakışından mahcûben önüne bakmaya kalben bir mecburiyet hissetti.

Evet! Acem Ali Bey on sekiz, nihayet on dokuz yaşlarında tahmin olunabilecek bir delikanlı olup, vücudu nahif, boyu uzunca ve elleri küçücük olduğuna göre, öyle pazar kayıkçılarını yekdiğerine çarpıştırmaya kâfi kuvvetin nerede olduğuna insan şaşardı.

Sakal ve bıyık henüz belli bile olmayıp, binaenaleyh Çerkes Sohbet kendisine "Acem Ali" ünvanından ziyade "Köse Ali" ünvanını lâyık görürdüyse de ekseriya tüysüz olanların yüzlerinin derileri bu nakîsanın hükmünü kuvvetlendirecek kadar kerih bulunduğu hâlde Acem Ali'nin cildinde bilâkis taravet dahi görülürdü. Eğer kendisi ziyadece esmer olmasaydı o kara kaşlar ile kara gözler bir kat daha letafet-bahş olurlar idiyse de, bu kadar güzel kara kaş ve kara göz öyle beyaz tenlerde pek nadir olarak, esmer olanların cümle-i hasâyısından bulunduğundan, bu nevi gözlerin en güzelleri Ali'de bulunması tenindeki esmerliği dahi ziynetlendirirdi.

İran mahbubları ekseriya Ermeni delikanlılarını andırırlar ise de bizim Acem Ali'nin çehresi İranlılar'dan ziyade evlâd-ı Arab'ın sîmâ-yı necîbânelerine benzerdi. Hatta Acemler ekseriya kıllı oldukları hâlde Ali'nin bilâkis kılsızca olması dahi Araplığa müşâbehetini artırıp burnunun ve ağzının gayet küçüklüğü ve dişlerinin hem küçük hem de kar gibi beyazlığı Şam'da, Halep'te tesadüf olunan mahbublardan başka hemen bir yerin dilberinde bulunamaz.

Hülâsa bizim Acem Ali "mahbûb" lafzının her müeddâsına göre bir mahbûb-ı mükemmel olup Çerkes Sohbet'te mahbûb-dostluk asla mevcut olmadığı hâlde Ali'ye olan nigâh-ı âşıkanesinin Ali dahi farkında olur idiybe de o kuvvet-i bâzû kendisinde bulundukça hakîkaten hiç bir tehlikeden ürkmeyerek şu kadar ki "Ah bir kere bıyıklarım çıksa da şu enzâr-ı hayret ve tahassürden kendimi kurtarsam." diyen birçok delikanlılardan birisi dahi her hâlde Acem Ali'ydi.

İsmi Acem Ali olduğuna göre kendisini papağı ve başmağıyla bir Acem zannetmeyiniz. Potinli, pantalonlu, ceketli, boyunbağlı âlâ bir şık olup Acem'liğinden kendisinde bakıyye addolunabilecek bir şey varsa o dahi şîve-i ifadesinde hissolunan pek cüz'î bir şîve-i Acemâneden ibarettir.

Ya bu şîve dahi kendisini meziyyet-şinâsân nezdinde bir kat daha mahbub edecek bir şey sayılmaz mı?

Eğerçi sandalcı Çerkes Sohbet öyle Fârisî'nin ne kadar şeker olduğunu ve o lisana mahsus halâvetle söylenen Türkçe'yi bile sâir mahbubların Türkçe'lerinden fark edebilecek sûrette terbiye

görmüş bir adam değil idiyse de Ali'nin en gazabnâk ifadeleri bile en güzel bir kızın, hem de kendi hemşehrileri olan Çerkes kızlarının ifadeleri kadar lâtif olduğunu bittakdir, mekânı olsa da Ali kırk yıl söyleyip kendisi dahi kırk yıl dinlese yine Ali'yi dinlemeye doyamayacağını pek çok defalar hatırından hükmeylemiştir.

Acaba Çerkes Sohbet'in kendi hakkındaki hissiyatı bu derecelere kadar vardığını Ali dahi anlamış mıydı?

Eğer Çerkes Sohbet böyle genç kahramanlarda görülen cemâl-i bâ-kemâli takdir edişi kendi ahlâkınca mûcib-i ta'yîb ve nefret olacak mel'unlardan bulunsaydı belki Ali dahi hissiyât-ı mezkûreyi anlamış olurdu. Zira o hâlde bulunan habisler derd-i derûnlarını bir türlü saklayamayarak güzideleri olan delikanlılara mutlaka râz-ı âşıkânelerini ifşa ederler. Fakat Çerkes Sohbet bu misillü sûiahlâk erbâbından olmayıp "güzellik" denilen sıfatı ise bir genç kızda, bir genç erkekte değil, atta, kuşta hatta biçimli bir sandalda görse bile hayran olacak kadar hüsn-i tabiat sahibi bir adam olduğundan zaten yüreğinde Ali için bir hiss-i tecavüzkârâne yoktu ki hatta cüz'î küllî bir taşkınlıkta bulunacağı mutasavver olabilsin.

Ya rıhtım üzerindeki kavga meselesi meydanda iken velev ki Sohbet'te öyle bir hiss-i mekrûh bulunsa bile cüz'îce eserini meydana çıkarabilmek kabil midir?

Şu kadar ki Sohbet'in bakışları enzâr-ı âdiyeden dahi olmadıklarını Acem Ali anladığı için evvelce dahi haber vermiş olduğumuz vechile Sohbet biraz başka türlü kendi gözlerinin içine baktıkça Acem dilberi dahi gözlerini indirmeye mecbur olurdu.

Sandalcı Sohbet'ten aldığı va'd-i vefâya Acem Ali'nin cidden itimat etmesi lâzım gelirdi. Zira Sohbet her ne kadar Ali'den yediği şamarın acısını unutamayacak kadar şiddetini görmesi üzerine Ali'yi her hâlde kendisinden üstün tanımışsa da yine Acem Ali'nin itirafı vechile Ali'den sonra dahi Galata'da Sohbet'ten daha kabadayı bir kimse bulunmadığından Sohbet, Ali'nin refakatine hiç de muhtaç değildi. Zaten Acem Ali ne kadar zorba olursa olsun, bundan Sohbet'e ne zarar gelir ki? Acem dilberi henüz bir kaç haftadan beri Galata'da türemiş olup

Sohbet'se Galata'nın kırk yıllık sandalcı Sohbet'tidir. Hangi meyhaneye, hangi gazinoya, hangi baloya girmiş olsa herkes tirtir titrer. Acem Ali'nin bu dereceyi bulabilmesi için daha pek çok belâlar geçirmesi, bu tarikin cümle-i mukteziyât-ı ahkâmından olup, böyle henüz bir kaç haftalık bir Acem Ali Bey olması hâlindeyse işte bir aralık Papazoğlu Andon gibi miskin yankesiciler bile kendisini göze kestirebilirler. Bu makule eşkiyanın her birine kendisini anlatmak kolay olamaz. Rıhtım vak'asını hikâye etmekle eşkiya-yı merkumeyi yıldıramaz. Rıhtım vak'ası gibi vekayi' taaddüd ve tekessür etmeli ve Acem Ali Bey dahi attığı tokatlar ve yumruklar gibi bir kaç yüz tanesini kendisi de yiyip hatta yalnız yurmuk ve şamar şakalarında kalmayarak kama ve rovelver sohbetlerine kadar varmalı ki Sandalcı Sohbet derecesinde şöhret-i şâyi'a kazanabilsin.

Bu mülâhazalar zâten Acem Ali Bey'den baîd olmadıkları cihetle mavnacının verdiği va'd-i vefâ öyle kahpe ve nâmert bir çapkının vaadi olmayacağını anladı ise de işi bir kat daha takviyeye lüzûm görmekteydi. Bu takviye için dahi mavnacı Sohbet'le bir kat daha kaynaşmaya lüzûm gördü.

Bu misillü delikanlıları yekdiğerine en ziyade perçinleyip kaynatacak olan şey işretten başka bir şey olmak kabil midir?

Binaenaleyh Acem Ali sandalcıya dedi ki:

–"Topu bir kaç defa görüştük" mü dedin? "Onlar da pek sathî idiler" mi dedin? Vakıa hakkın var. Haydi öyleyse bu gece seninle enine boyuna bir görüşelim. Hem de sen ne istersen öyle yapalım. Hangi meyhaneyi beğenirsen orada içip, hangi lokanta hoşuna gidiyorsa orada yemek yiyelim. Yemekten sonra dahi geceyi hep senin istediğin gibi geçirelim. Paralar benden! Nasıl, beğendin ya?

–Evet, fena olmaz. Hazır yarın da pazar olduğundan işimiz yok demektir.

–Öyleyse haydi bakalım, kalk da nereden başlayacaksak önüme düş gidelim.

Biraz düşündükten sonra sandalcı Sohbet dedi:

–Ben sana bir şey söyleyim mi?

–Söyle!

–Biz öyle rakıyı bir meyhanede, yemeği bir lokantada, eğlenceyi bir tiyatroda yapacağımıza, şuradan seninle kalksak, (...) oteline gitsek de ta yarın sabaha kadar her eğlencemizi orada ikmal eylesek fena mı olur?

–Sen bilirsin. Bu gece ben sana tabiyim dedim ya!

–Orada içki de var, yemek de var, her türlü eğlence de var! Hem pahaca dahi o kadar şikâyet olunacak derecede değildir.

–Sen para cihetine karışma. Ne kadar giderse gitsin.

–Evet! Zati ben de orasını onun için istiyorum ya işte! Gündeliği bir mecidiyeyi güç dolduran benim gibi bir sandalcı için o yerler gidilir görülür şeyler değildir. Bir kerecik sizden iyi olmasın bir beyefendiyle gitmiştik. Şimdi o bey artık Galatalara tenezzül etmeyip Beyoğlularına devam etmeye başlamıştır. Belki siz dahi buralardan usanırsanız Beyoğlu'na devam edersiniz. Lâkin bizim Galata için ondan daha kibar bir mahal bulunamaz.

–Galata'dan usanmak, Beyoğlu'na devam etmek, şimdi bilinecek, hükmolunacak şeyler değildir. Eğer oralara devam etmeye kadar varırsak ihtimal ki yine beraber olur. Biz şimdiki hâlde bu gecelik eğlencemize bakalım!

Bundan evvel *Henüz Onyedi Yaşında* serlevhasıyla kaleme almış olduğumuz bir romanda Beyoğlu'nun eğlence mahallerine dair kari'lerimize epeyce mufassal malûmat vermiştik. Bu defa Galata'nın eğlence mahalleri hakkında o mikyasta tafsilât vermeyeceğiz. Zaten evvelce dahi dediğimiz vechile hikâyemizin Galata'ya taallûku binnisbe pek az bir şey olup, maahaza Beyoğlu hakkında evvelki hikâyemizdeki izahat Galata'ya dahi tatbik olunabilmek için şu noktayı nazar-ı mütalâaya getirmek kifâyet eyler ki, biz *Henüz Onyedi Yaşında* romanında Beyoğlu'nun en muteber eğlencelerini tasvir eylemiş olduğumuz hâlde o tarafın en mübtezel eğlence mahalleri ne kadar murdar ve tehlikeli olmak lâzım gelirse, işte o murdar ve tehlikeli yerlerin dahi Galata'ya nispetle en muteber bir yer olacağı derkârdır.

En rezil bir âşüfte, Beyoğlu'nda artık beş para edemeyecek kadar bayağılaştıktan sonra Galata'ya indikte henüz yeni tü-

reme olmak mertebesinde itibarlı addolunur.

Beyoğlu'nda muteberce yerlerde pazarlık için liralar vâhid-i kıyâsî olup en mübtezel yerlerinde mecidiyeden bahsolunur. Galata'daysa mecidiye denildiği zaman beşi bir yerde liradan bahsolunmuş kadar hüküm sürüp çeyrek ve kuruş dahi vâhid-i kıyâsî ittihaz olunmaktadır.

Ne hâcet? Geçenlerde Galata'da bir harîk zuhur ederek harîkten sonra arsası kazılırken beş altı insan kemikleri zuhur etmiş ve bunlar harîkte helâk olan adamlar olmayıp ondan evvel kârları itmam olunarak mağazalar içine defnedildikleri dahi tahakkuk eylemişti. Bu misillü tehlikeler Beyoğlu'nda yüzde bir muhtemel ise de Galata'da yüzde doksan dokuz muhtemeldir.

Acaba bizim genç Acem dilberinin sandalcı Sohbet'le refakat eylemesi bu tehlikeleri bildiği için Sohbet'in sâye-i şöhretinde kendi emniyyet-i zatiyyesini dahi muhafaza eylemiş olmak için midir?

Pek iyi bilemezsek de pek kuvvetli olarak zannederiz ki bunun için olmamalıdır. Zira Acem Ali'nin kendisi dahi demiş olduğu vechile bu misillü tehlikelere karşı hiçbir muavinin himayesine muhtaç olmadığı gibi canı isterse Beyoğlu'nun en itibarlı yerlerinde eğlenebilecek kadar zengin dahi görünmektedir.

Herhâlde yine daha şimdiden hikâyenin her esrarını keşfe hasr-ı zihinle it'âb-ı fikir etmeyelim de Acem Ali'yle Sandalcı Sohbet'i kendi gidişlerine bırakarak netice-i hâl ve hareketlerinin nereye müncer olacağını görelim:

Bunlar evvelce karar verdikleri vechile (...) oteline vardılar. Fakat otelin umum için gazino ittihaz olunan mahalline oturmayıp kendilerine mahsus bir oda açtırdılar.

Zaten Sandalcı Sohbet her yerde meşhur olduğu gibi namı bu otelde dahi maruf olduğundan ilk defa geldiği zamandan beri orada hizmetçilik eden bir uşak Sandalcı Sohbet'in oraya geldiğini herkese haber verince otel içinde bulunan kadın erkek hizmetçiler değil hatta müşteriler meyanında dahi henüz Sohbet'in yüzünü görmemiş olanlar "Böyle Galata'yı sındırmış olan Sohbet acaba nasıl bir adammış, görelim." diye kapının önünden gelip geçerek ve birçoğu dahi birer vesileyle odaya girerek, hasılı ote-

lin içi alt üst olmuştu.

Böyle bir mahalde Sohbet'in yanında bir de güzel delikanlı bulunmasına bâdi-i emirde herkesin ne mana vereceğini izaha lüzûm var mıdır?

Fakat bu şüphe çok vakit devam etmedi. Zira içkileri, yemekleri emreder iken bu delikanlının kese sahibi olduğu anlaşılacak tavırlarda bulunması ikinci derecede olarak kendisinin bir mirasyedi ve Sohbet'in dahi onun yanında dalkavuk olduğu hükmünü verdirip, bir de delikanlının ismi "Acem Ali Bey" olduğu anlaşılınca, zaten Ali Bey'in dahi ismi Galata'da şurada burada yavaş yavaş iştihara başladığından bu ikinci hüküm dahi bertaraf olarak herkeste en doğru itikat husule geldi.

Kendilerini yekdiğere beğendirmeye gayret eyleyen iki yeni dostların her şeyde olduğu gibi işret hususunda dahi mümâşât-ı tâmmeden geriye durmayacakları mücerrebdir. Hatta işret mutâdları olmasa bile hüsn-i murâfakata halel vermemek için ikisi dahi Bekri Mustafa kesilirler. Bu hâl Acem Ali Bey'le Çerkes Sohbet arasında dahi görülüp, kadehler boşaldıkça derhâl doldurulur ve sanki kadehlerin dolu durmaları ayıpmış gibi hemen boşaltılır ve yine doldurulurdu.

Binaenaleyh vürudlarından yarım saat sonra bunlar çakırkeyf derecesini geçerek âdetâ gök kandilleşmeye başladılar. Hatta o zamana kadar musâhabeleri pek hususi iken ondan sonra odalarına gelen birkaç âşüfteye dahi hüsn-i kabul yüzü göstererek cemiyetlerini büyülttüler.

Acem Ali Bey bir aralık kendisini yokladıkta sarhoşluğun derecesinden ürkerek ihtiyata lüzûm gördüyse de şöyle bir mağlûbiyeti dahi kahramanlık şânına yediremediğinden Sohbet'e dedi ki:

–Bugün ağzıma habbe koymadım desem yalan değildir. Karnım bir aç ki! Bütün bütün aç karnına içdiğimiz için rakı da iyi sardı. Ama ne parlak neşeliyim!

–İsterseniz artık yemek yiyelim.

–Fena olmaz. Çünkü benim bir âdetim vardır ki ziyadece sarhoş olursam yemek de yemem. O hâlde yarın sabaha kadar açlıktan adeta gebermek mukarrerdir.

–Yiyelim yiyelim! Ben de işretin bundan ziyadesini sevmem.

–Yemekten sonra şarapla keyifler tazelemek dahi mümkündür.

–Öyle ya!

Taam lâkırdısı ortaya çıkınca müsafereten işret etmekte bulunan bir iki aşüfte kalkıp gitmeye davrandılar. Acem Ali Bey, Sohbet'in ne diyeceğini görmek için bunların inhizamına hiç bir şey demedi. Sohbet dahi hiç ses çıkarmayınca, Ali Bey kızlara dedi ki:

–Ismarladığımız yemek hepimize yeter. Oturunuz, güle oynaya beraber yiyelim de sonra gidersiniz.

Hemen hiç bir vakit karınları güzelce doymamakta bulunan aşüfteler Acem Ali Bey'in şu semâhatinden memnun kaldılar. Hatta taamı tehyie için kendileri hizmete kalkıştılar.

Bunlar hizmetteyken bir aralık Acem Ali Bey, sandalcı yalnız kalmakla, Ali demişti ki:

–Nasıl arkadaş? Bu kızlardan hangisini beğendin?

–Ben mi?

–Ya kim olacak? Artık bu geceyi bekâr geçirmek olamaz ya?

–Eğer benim için düşünüyorsan, hiç düşünme! Kendin içinse, hiç ummam ki senin gibi bir bey böyle murdar karılara tenezzül etsin.

–Acayip! Rakılarını içmek ve yemeklerini yemek için murdar değiller de, koynumuza alıp sarılıp yatmak için mi murdardırlar?

–Evet!

–Nasıl evet? İşte buna taaccüp ettim. Karılardan hoşlanmaz mısın yoksa? Tabiatin başkaysa ona diyeceğim yoktur.

Bu son fıkra Sohbet'in çehresinde öyle bir zucret-i hicab peyda eylemiş idi ki Acem Ali'nin zanneylediği tabitta olmadığını ispat için bundan daha parlak burhan olamazdı.

Badehu Sohbet dedi ki:

–Kadınlardan hoşlanmam demek, ben insan değilim demek-

tir. Fakat sen bunlara "kadın" diyebilir misin?

–İyi ama, buralarda bulunabilen kadınlar da bunlardan âlâ olamaz. Ama istersen haydi Beyoğlu'na gidelim, Bu gece nasıl istersen, seni öyle eğlendireceğim.

Sohbet Ağa bu teklife dahi hiç bir cevap vermedi. Acem Ali Bey sordu ki:

–Ne sustun ya? İstersen Beyoğlu'na gideriz dedim. Sen pahasına filâna karışma!

–Paha ve para meselesinde bulunmadığımızı bilirim. Teşekkür ederim, fakat ben ne Galata karılarını isterim, ne de Beyoğlu!

Oteldeki karılar bir yandan sofrayı kurup, murdar çatal bıçak ve kaşıklar ve ele alınmaz peşkirler ve yüzüne bakılmaz tabaklar, kadehler filânlarla sofrayı tezyin etmekteydiler. Bizim iki arkadaş yine muhaverelerinde devam ederlerdi.

Acem Ali Bey dedi ki:

–Öyleyse mutlaka sevdiğin bir karı olmalıdır.

–Neden sevdiğim bir karı olsun?

–Böyle hiç bir karıyı beğenmek istememek, ancak insanın sevdiği bir karısı olmasından neş'et eder. Yok eğer bu suallerim can sıkıyorsa, sormayayım. Arkadaşımı sıkmak istemem.

–Hayır! Neden canım sıkılsın? Doğrusunu istersen ne sevdiğim bir karı vardır, ne de yoktur.

–Demek oluyor ki herhâlde bir kadın vardır ama...

–Evet! Çamaşırlarımı yıkayan bir karı vardır.

–Ama sevilecek bir şey olmadığından sevmezsin. Değil mi?

–Ezcümle kırk beş yaşında bir karıdır.

–Öyleyse bir gececik genç ve güzel ve parlak bir kızla vakit geçirsen, olmaz mı?

–Senin canın istiyorsa istediğin gibi eğlenebilirsin. Hatta benim de refakat etmekliğimi istersen, beraber bulunurum. Lâkin bana karı filân teklif etme!

–Vallahi Sohbet! Ne kafada bir adam olduğunu anlayamam.

–Hey beyim hey! Şimdiki hâlde bir Sandalcı Sohbet isem de, ben de bir vakit bir Sohbet Bey'dim. Dünya gördüm beyim, çekmediğim belâ kalmadıysa da gözlerim evvelden görmüş oldukları şeyleri bir türlü unutamazlar. Ben öyle beş on kuruş için koynuma girecek olan karı dünya güzeli olsa yine kabul etmem.

Acem Ali bir kahkaha kopardı, dedi ki:

–Demek oluyor ki, o dünya güzeli kadının sana âşık olmasını, seni sevmesini istiyorsun ha? Fakat bir kere şu aynaya baksana. Hiç Sandalcı Sohbet öyle dünya güzeli hanımların sevebilecekleri bir herif midir?

–Ben sevsinler demiyorum. Sevilmeyeceğimi ben de biliyorum. Fakat şu hâlde bir Sandalcı Çerkes Sohbet'im diye varıp da kendi karılıklarını kendileri dahi bilmeyen bir takım aşüftelerin kucaklarına atılacak değilim ya!

–Öyleyse bir fakir kız bulup teehhül etsene. Senin gibi adamlar fakrından servetinden kat'-ı nazar fakat kendisini hüsn-i kabul edecek olan bir kızcağızı canlarına sokarlar.

–Pek doğrudur! Lâkin günde ancak bir mecidiye kazanabilmekle o zavallı kızcağızı mesut edemem. Kış mevsiminde onu da kazanmak mümkün olamıyor.

–Ama öyle bir kızda kanaat dahi bulunur.

–Onda bulunursa bende bulunmaz. Ben karımın biraz da karıya benzemesini isterim.

–Oo! Ulüvv-i cenâbın da var ha?

–Ne yapayım? Ulüvv-i cenâbı olan adamlar içinde büyüdüm. Onun içindir ki ben de böyle Sandalcı Sohbet olduğum hâlde geberip gidinceye kadar sürünüp kalacağım. Kabahat bende değil amma!... Neyse! Cenâb-ı Hakk'ın takdiri böyleymiş.

Bu sözü söylediği zaman biçare Sohbet'in hâl ve tavrı pek ziyade câlib-i nazar-ı dikkat ve ehemmiyet olacak bir sûret peyda eylemişti. Acem Ali ehl-i dikkat bir adammış ki herifin bu tavrına pek büyük dikkat eyledi. Lâkin hiç sesini çıkarmadı. O zamana kadar sofra dahi kurulmuş olduğundan bir kaç karıyla birlikte sofraya oturdular.

Sebkat eden muhâvere Sohbet'te neşe bırakmamış olduğu

gibi, Acem Ali dahi nasılsa bir düşünceye vardığından med'uv olan aşüfteler birkaç şetâret göstermek istedilerse de makbule geçmediği gibi, zaten makbule geçebilecek sûrette dahi değildi.

Şu kadar ki rakıyla tamam olmayan keyifleri şarapla tamamlamak hususunda dahi Acem Ali'yle Sandalcı Sohbet yekdiğerine mümâşât-ı teşvikkârânede bulunmaya başladılar.

Sofradan kalkıldığı zaman iki arkadaşın ikisi dahi gerçekten gök kandil sarhoştular. Hatta Acem Ali Bey mutlaka kesreti işretle me'lûf adamlardan olmamalıdır ki işretin tesiriyle daha ziyade müteessir görünmekteydi. Binaenaleyh taamdan sonra eğlencede devama ihtimal kalmadı. Hemen yataklarda yuvarlanmak ihtiyacı baş gösterdiğinden hizmetçilere o yolda emirler verdi.

Bir yandan kahveler içilmek ve bir taraftan yatağa girileceği zamana muntazır olmakla beraber Acem Ali'yle Sohbet Ağa bakıyye-i muhâverelerinde dahi devam eylediler. Cereyan eden muhavere hep yukarıdan beri numûnesini arz eylediğimiz sûrette olup, Acem Ali tekrar tekrar Sandalcı Sohbet'e karı teklif eder ve Sohbet ise her defasında birer özr-i âkılâneyle reddederdi. Şu kadar ki bu muhâverelerin neticelerinde Sandalcı Sohbet hakikaten şu hâl-ı sefâlete lâyık bir adam olmadığı ve kadınları tanımak ve kadınlara rağbet eylemek hususunda gerçekten tabiat sahibi bir adam olduğu anlaşılırdı.

Gece henüz saat dörde gelmemiş olduğu hâlde bunların sekr mahmurluğuyla gözleri kapanmak derecelerine gelip nihayet soyundular, yataklarına girdiler. Hem de yataların ikisi dahi bir odada olup buna ise Acem Ali lüzûm göstermişti. İhtimal ki gençlik ve güzellik bazı yerlerde zenginlikten ziyade enzâr-ı hırs ve tama'ı câlib olduğunu nazar-ı dikkate alarak Sandalcı Sohbet'in himayesine kendisini tevdi eylemek için böyle ikisinin bir odada yatmasına lüzûm görmüş ve göstermiş olmalıdır.

İki arkadaşın ikisi dahi yatağa girer girmez horlamaya başladılar.

Hatta Sandalcı Sohbet, Acem Ali'den daha evvel uyumuştu.

Lâkin horultu çok zaman devam etmedi. Sandalcı Sohbet bir aralık yatağından başını kaldırıp etrafı teftiş eyledi.

Ancak kaldırdığı başı tekrar yastık üzerine koymadı. Etrafı teftişten sonra gözleri Acem Ali üzerine dikilip orada dahi mıhlandılar kaldılar.

Acem Ali hâlâ horlamaktaydı.

Çerkes Sohbet hem Ali'yi temâşâ eder hem de çehresinde o kadar tegayyürler gösterirdi ki bir ehl-i dikkat bunu görecek olsa yüreğinden dahi pek çok şeyler geçmekte olduğunu hükmedebilirdi. Zira çehre yüreğin aynasıdır derler.

Sakın Sandalcı baba genç Acem püseri hakkında efkârını değiştirmiş olmasın?

Sohbet Ağa yatağı içinde uzanmış olduğu hâlde Ali'yi temâşâya kanaat edemeyip kalktı, yatağın içine oturdu. Bir de sigara yaktı.

Anlaşılıyor ya! Sandalcı'nın uykusu kaçtı.

Sigarasını içinceye kadar dahi yatağı içinde oturarak badehu yatağından çıktı. Ta Ali'nin yatağı yanına kadar sokulup iki gözlerini delikanlının yüzüne dikti. O kadar dikkatle bakardı ki bu bakışa bir âşık bakışı denilse pek de hata edilmemiş olurdu.

Acem Ali hâlâ horluyor. Hem de cidden pek derin uykuya varmış. Adeta vücuduna iğne sokulsa duymayacak!

Sandalcı Sohbet, Ali'nin yatağına biraz daha sokuldu. Fakat o kadar ihtirazla sokuldu ve çehresi dahi o kadar mütegayyir oldu ki adeta o aralık Ali gözlerini açıverecek olsa Sandalcı'nın bir kere hoplayacak olan kalbi bir daha çarpmaya meydan bulamayarak biçarenin bir anda helâk olacağı dahi hükmolunabilirdi.

Maahaza yine bu anda tavrına fevkalhad memnuniyetle fevkalhad cüreti ittiham eder yeni bir hâl ve sûret daha gelerek yatağa bütün bütün sokulmakla beraber Ali'nin yorganını biraz kaldırmaya kadar vardı. Zira Ali yorganına tamamıyla bürünmüş olarak yalnız yüzünü göstermekteydi.

Ne garip hâl! Sohbet yorganı kaldırıp da Ali'nin vücuduna bakar bakmaz sanki yorgan altında korkunç bir şey görmüş gibi birden bire tekrar örterek iki adım dahi geriye çekildi.

Sohbet'in çehresinde nice bin alâyim-i hayret varsa da kalbinde olanlar ifhâm edecek bir şeyi söylemiyor ki!

Şüphesiz on dakika kadar daha ve fakat hareketsiz bir hâlde durduktan sonra tekrar Ali'nin yatağına sokularak yorganı bir daha açtı. Hem de bu defa evvelkiden daha ziyade ihtiraz hâlinde bulunup şu ihtirazından anlaşılıyordu ki ilk açtığı zaman gördüğü şeyin sıhhat ve hakikatine inanamamış da husûl-i itminân için bu ikinci keşfe dahi mecbur olmuştur.

Acaba bu ikinci bakışında biz dahi Ali'ye Sohbet'le beraber bakmış olsaydık ne görürdük?

Ne göreceğiz? Soyunduğu zaman ceketini, yeleğini, frenk gömleğini çıkarıp yalnız fanilâsıyla yatağa girmiş olan Acem Ali Bey'in göğsündeki fanilânın altına sanki iki turunç koymuşlar gibi bir hâl!

Eğer Sandalcı Sohbet biraz daha cesaret edip de Ali'nin göğsüne elini koymuş olsaydı bu küreciklerin turunç kadar katı olmadıklarını görerek adeta en güzel kız memelerinden bir çift meme olduğunu anlar ve hükmederdi.

Demek oluyor ki Acem Ali Bey denilen ve rıhtım üzerinde on kişiyi çil yavrusu gibi dağıtan kahraman adeta bir duhter-i nâziktermiş.

Evet ama yalnız "nazikter" sıfatı biraz zâid görülüyor! O demir pençeye pek de "nazik" denilemez.

Eğer Acem Ali Bey mülâhham bir adam olsaydı, bu memelerin kız memesi olmadığı vârid-i hâtır olabilirdi. Zira bazı mülâhham adamlarda hemen kız memesine karîb memeler görülmekte olup bâhusus ki sıkıca bir fanilâ giyildiği zaman bunlar bayağı kız memesi gibi kürevîlik dahi peyda ederler.

Ancak Acem Ali Bey adeta nahîf-endam bir delikanlı olup ondan maada Sandalcı Sohbet bu zatın kulaklarına dahi dikkat etmişti.

Sandalcı Sohbet, hakikat, dünya görmüş bir adam olduğunu şu dikkatiyle herkese teslim ettirebilir. Zira Acem Ali Bey'in Rüstem-i Zâl'leri dahi âciz bırakacak zûr-ı bâzûsundan kat'-ı nazar simasında öyle bir halâvet görmüştü ki bu halâvetin ne kadar güzel ve mahbub olursa olsun bir delikanlıda bulunabil-

mesi kabil olamaz. O güzel ağız bilâhare bıyık denilen bir [?] kılları ile setredilmek için halk olunmamıştı. O mini mini ve yumru çene ileride sakal denilen bir kıllı mahfaza ile enzâr-ı hayretten setrolunacaksa pek yazık olacaktı.

İşte Sandalcı Sohbet bu dakikalara kadar sevk-i nazar-ı tahkîk eylediği hâlde Acem Ali'nin kulaklarına dikkat etmemek kabil olur mu?

Bu dikkati de yatağından kalkıp da Ali'nin yatağına sokulduğu zaman etmiş ve kulaklarında küpe takmak için birer delik görünce şüphesi artarak nihayet yorganı kaldırmaya kadar cüret bulmuştur.

İkinci defa olarak yorganı kaldırıp baktıktan sonra Sandalcı Sohbet artık doğruca yatağına gelip uzandı. Fakat uyumak için değil. Bilâkis bir sigara daha yaktı. Yine gözlerini Ali'ye dikerek sigarayı o kadar sık sık çekerdi ki bu hâlin dahi derin bir meraktan neşet eyleceği derkârdır.

Kim bilir bu hâlde Sandalcı Sohbet, Ali'nin bazı hareketlerine mi muntazırdı? Kim bilir Ali'yi uyku uyumayıp da uyanıktır diye mi zanneyliyordu?

Fakat sigaranın birisi bitti, bir dahası yapılıp o da bitti. Yine Ali'de hiç bir hareket olmayıp kalbi üzerinden kurşun yemiş Moskof Kazağı gibi yatmaktadır.

Sigaraların bir kaçı daha evvelkilere peyrev olarak kül oldular. Ali'de hâlâ bir hareket yok. Nihayet Sandalcı Sohbet'in dahi gözleri kapanarak uykuya vardı.

Galata Caddesi'nde âmed u şudun peyda eylediği gürültü Sohbet'i uykudan uyandırdığı zaman pencerelerden içeriye giren güneş odanın içini nura gark eylemişti.

Sohbet'in gözleri en evvel Acem Ali'nin yatmış olduğu yatak tarafına dönmek tabii olup orada Ali'yi göremeyince oda içinde aranmaya başaladı.

Ali oda içinde dahi yoktu. Sohbet hemen kalkıp alelacele elbisesini telebbüs eyledi, tamam potinlerini ayağına giyerken kapı açılıp Acem Ali içeriye girdi.

–Uyandın mı arkadaş?

–Şimdi kalktım.

–Bu sarhoşluk üzerine bir işkembe çorbası yarar ya?

–Hay hay!

–Ben hesapları tesviye ettim. Haydi öyleyse işkembeci dükkânına!

Bunlar oradan çıktılar. İşkembeci dükkânında kahvaltılarını ettiler. Fakat Acem Ali Bey hep dün akşamki Acem Ali Bey olduğu gibi Sandalcı Sohbet dahi hep dün akşamki Sandalcı Sohbet olup Ali'nin bir kız olduğunu keşfeylediğine dair Sandalcı'da hiç bir tavır, bir alâmet yoktu.

İşkembeciden dahi çıktıktan sonra Acem Ali refikine dedi ki:

–Ey Sohbet! Bu gece güzel eğlenebildin mi?

–Benim gibi bir adam ne kadar güzel eğlenebilirse o kadar!

–Şimdi beni dinle! İstersen her zaman böyle eğlenebilmek ve istersen bir güzel kız ile teehhül ederek bir kûşe-i rahata çekilmek senin için mümkündür. Fakat benim de sana gördürecek bir hizmetim vardır.

–Ben eğlenmek, yaşamak, ölmek filân gibi hesaplarda değilim. Senin arkadaşın olmak bana kifâyet eder. Hizmetin neyse hemen söyle.

–Lâkin bu hizmette körükörüne itaat isterim. Eğer zerre kadar itaatsizlik olursa....

–Zerre kadar itaatsizlik olursa o anda beni öldür. Kanım katlim helâl olsun.

–Bir de esrarı meydana çıkarmamak...

–Onların hepsi belli şeyler!

–Öyleyse iki gün sonra yani pazartesi akşamı seni yine dün akşam bulduğum meyhanede bulmalıyım.

–Allah ölümden aman verirse muhakkak olarak bulursun.

–Tamam! Şimdi bana ruhsat ver de ayrılalım!

–Uğurlar olsun!

İkinci Kısım

Ayşe Ebe

(...) semtlerinde Ayşe Ebe diye şöhret bulan bir ebe hanımın başına gelen bir vak'a-i acîbeyi işittiniz mi? Henüz unutulmuş olması muhtemel olacak kadar eski vukuattan değilse de bu vak'a herkesin nazar-ı istiğrâbını celb eylemiş olduğu zamanlar bile yekdiğerini nakz etmiş olan bir çok rivâyât vak'a-i mezkûre hakkında pek çok kimselerin bir fikr-i sahîh hâsıl edememelerini mûcib olmuş olduğundan keyfiyeti bu defa size etrafıyla hikâye etmeyi lâzımeden addeyledik.

Bu Ayşe Ebe her ne kadar loğusalar nezdinde bermutad "ebe nine" hitabına mazhar olursa da kendisi "nine" addolunacak kadar ihtiyar olmayıp adeta "hemşire" addolunacak kadar genç bir kadındır.

Yalnız genç değil! Hem genç hem de oldukça ve daha doğrusu pek ziyade güzeldir.

Bir akşam bu kadın hanesi halkıyla güzel güzel oturup yedikten içtikten ve söz sohbet eyledikten sonra yatak odasına çekilir. Ertesi sabah herkes uykudan uyanmasını beklerse de ebe hanım uyanmaz. Şayet gece uykusu kaçmıştır da biraz geç uyanacaktır diye bir hayli zaman kendisini rahatsız etmezlerse de öğle vakti olduğu hâlde yine Ayşe Ebe'den bir eser zuhur etmeyince gelip odasının kapısını vururlar.

Bittabi odadan ses sada alınamaz.

Herkeste merak artar. Kapıyı kırmak lâzım gelirse de içlerinden birisi kapının zembereğini kurcaladıkta kapı açılır. Böyle sürmeli olmayan ve kendi kendisine açılan kapıyı tekrar kırmaya hacet görülmeyeceği tabiidir.

Kapı açılır ama oda içinde kimse yok. "Acaba ebe hanım biraz evvel kalktı da dışarıya mı çıktı?" diye öte beri aranırsa da ebe hanım hane içinde yoktur.

Al bir merak daha!

"Sakın kara sevdaya filâna uğrayıp da kendisini kuyuya muyuya atmasın?" denilir. Taharriyâta daha ziyade devam olunur. Yine bir eser yok. Hatta hırsız filân gibi bir düşman yedinde maktul olması lâzım gelse mutlaka bir emâre görülmek iktiza ederken öyle bir emâre dahi yok.

Meraklar gittikçe artar. "Sabah erkenden bazı konuya komşuya gitmiş olmasın" diye en ziyade münasebet alacak konu komşu dahi aranırsa da hiç bir tarafta iz bulunamaz.

Artık çaresiz zaptiyeye müracaat olunarak birkaç müfettiş ve böcek tayin olunup hanenin derûn ve bîrûnu etrafıyla tahkik edilir ise de hırsız filân duhûlüne dair hiç bir eser bulunamaz.

Bundan sonra bir taraftan zaptiye ve bir taraftan dahi hane halkı bütün İstanbul içinde Ayşe Ebe diye aramaya başlarlar. Sanki yer yarılmış da yere girmiş, Ayşe Ebe hiç bir yerde yok vesselâm!

Bir gün iki gün böyle devam eder. Ebeden haber yok. Üçüncü dördüncü gün dahi geçer, yine haber yok.

Nihayet beşinci gece hane halkı kâh ağlayarak kâh düşünerek Ayşe Ebe'ye ne hâl olduğuna bir mana vermekte mütehayyirler iken sokak kapısı açılıp badehu kapanarak "Kızlar! Mumu çıkarınız! Ben geldim!" diye bir ses işitilir.

Bu ses Ayşe Ebe'nin kendi sesi olduğu tanınmayla herkes dışarıya fırlar. "Acaba Ayşe Ebe ne hâlde görülecek?" diye herkes ebe hanımı bir başka hâl ve sûrette göreceğiz zannederken bilâkis Ayşe Ebe arkasında bir kat gayet güzel elbise olduğu hâlde bir yandan feracesini yaşmağını çıkararak kendisini istikbâle gelenlerin yanına yaklaşır.

Herkes "Canım! A ebe hanım! Ne oldun? Nereye kaybolup gittin?!" diye istîzâh-ı maddeye müsâraat ederler. Ebe hanım dahi "Hiç, ne olacağım? Ebe değil miyim? Gece gündüz denilir mi? Ebe kısmı her zaman hizmetine muntazır ve hazır olmalıdır!" diye hem izahâta mukaddime verir ve hem de hanesi halkına yaklaşırsa da sanki arka tarafında kendisini bir tehlike takip ediyormuş gibi sık sık arkasına dönüp bakarak ızhâr-ı alâyim-i havf ü ihtiraz eyler.

Elhâsıl kadıncağız oda içine can atıp da kendisini hanesi

halkı içinde ve semt-i selâmette bulunca bir kere "Hay!" diye haykırıp hemen kendisinden geçer!

Herkeste husûlü tabii olan telâşı izah ve tafsile hacet var mı?

Kadın hanesinden gaybûbet eylediği gece arkasında bir basma entari varken bu gece gayet mükellef bir canfes elbise bulunması hane halkının nazar-ı dikkatini evvel be-evvel celb ederek, baygın bir hâlde bulunan Ayşe Ebe için ilk edilecek tedbir, elbisesini çıkarmak sûreti olmakla kadınlar bu elbiseyi çıkarmaya başladıkları zaman cebinde bir de çıkın bulmuşlar ve açtıkları zaman derûnunda yüz lira bulunduğunu görmüşlerdi.

Ne kadar müstelzim-i merak olacak bir hâl! Bu alâmetlere nazaran Ayşe Ebe dost eline mi düşmüş, yoksa düşman pençesine mi duçar olmuş diye hükmolunur?

Halbuki Ayşe Ebe hâlâ kendisini toplayamıyor. Tabibe mi haber göndermeli? Yoksa zaptiyeye mi?

Tabibe "Bir hasta var!" diye haber gönderilip zaptiyeye dahi "Ayşe Ebe kendi kendisine geldi çıktı." diye malûmat verilir.

Hem tabip, hem de bir müfettiş gelirler.

Tabip efendi cüzî bir müdâvât-ı tıbbiyye ile Ayşe Ebe'nin aklını başına getirip müfettiş dahi tanzime memur ve mecbur olduğu raporunu yapmak için kadıncağızı istintaka çalışırsa da Ayşe Ebe hâlâ kemâl-i ihtirâzla etrafına bakınarak henüz bilkülliye emin bir mahalde olduğundan mutmain olmadığını anlatır.

Bu hâlde hane halkı ile polis memuru dahi kadını temine müsâraat ederlerse de Ayşe Ebe gereği gibi kendisini topladıktan sonra müfettişe dedi ki:

–Zaptiye ile görülecek hiç bir iş yoktur efendim. Nafile zahmet buyurmayınız.

Müfettiş –Korkmayınız efendim, söyleyiniz!

Hane halkı –Artık seni muhafaza için hepimiz gece gündüz uyanık dururuz. Sana ne hâl olduysa söyle!

Ayşe Ebe –Bana hiç bir hâl olmadı. Gece vakitsiz olarak bir

loğusaya çağırdılar, gittim, doğurttum geldim.

Müfettiş –Gece vakitsiz loğusaya çağırsalar elbette evdekilerin dahi haberi olurdu. Hâlbuki onlar kemâl-i telâşla zaptiyeye müracaat eylediler.

Ayşe Ebe –Hata etmişler! Beyhude telâş etmişler.

Müfettiş –Öyleyse çağrıldığınız yer neresi olduğunu haber veriniz.

Ayşe Ebe –Pek kibar bir yerden çağrılmışım.

Müfettiş –Vakıa üzerinizde zuhur eden canfes elbiseyle yüz lira bunu işrâb ederse de gittiğiniz mahallin ismini haber vermeye bu hâl mani olamaz.

Ayşe Ebe –Gittiğim yerin neresi olduğunu ben de bilmiyorum.

Müfettiş –Canım öyle lâkırdı mı olur?

Ayşe Ebe –Öyle möyle, işte bu kadar. Zaptiyece işimiz yok diyorum. Ben canımdan korkarım.

Hane halkı –Canından niçin korkuyorsun?

Ayşe Ebe –Aman üstüme varmayınız? Bir şey yok diyorum. Sağ ve salim haneme geldim ya işte?

Gerek müfettiş ve gerek hane halkı ebeyi daha ziyade söyletmek için epeyce uğraştılarsa da ebe hanımın bundan ziyade izahat vermesi gerçekten muhaldi.

Nihayet hane halkı yekdiğerinin yüzlerine bakarak beyân-ı hayret eylediler. Müfettiş dahi yerine gittiği zaman ertesi sabah mahall-i resmîsine takdim için şöyle bir rapor kaleme aldı:

"Mâlûm-ı âlî-i kerîmâneleri olduğu üzere mâh-ı hâlin (...)nci Salı gecesi (...) mahallesi sakinelerinden Ayşe Ebe kendi hanesinden gaybûbet ederek ne tarafa gittiği hakkında hanesince malûmat olmadığı gibi zaptiyece icra olunan tahkikat ve taharriyattan dahi bir netice hasıl olmamış iken bu gece mezbûrenin kendi kendisine hanesine avdet eylediği hane halkı tarafından haber verilmesi üzerine derakap mahall-i vak'aya gidildikte mezbûre Ayşe Ebe baygın bir hâlde bulunmuş ve celb olunan tabip mezkûrenin aklını başına getirmişti. Sûret-i gaybûbeti hakkında malûmat almak için her çend istintaka gayret olunmuşsa da "Zaptiyece işim yoktur"dan başka ağzından söz ala-

bilmek kabil olmayıp fakat mezbûre kendi hanesinden gaybûbet eylediği zaman üzerinde bir basma elbise varken gayet mükellef bir kat canfes elbise ve cebinde dahi yüz lira nakitle avdet etmesi ve kendisinin genç ve sahib-i hüsn ü cemâl bulunması işbu şüphenin esbabını başka türlü hâlâta hamlettireceği derkâr bulunmuş ve maahaza cerh ve sirkat misillü ef'âl-i cinâiyyeden bir şey olmadığı dahi bilcümle reviş-i ahvâlden anlaşılarak bu hâlde zabıtaca yapılabilecek bir şey görülememiş olmağla mücerret malûmat olmak üzere arz ve beyân-ı hâle ibtidâr kılındı. Ol bâbda..."

Ayşe Ebe hakkında müfettiş efendinin raporunda beyan olunan şüpheden dolayı müfettişi ta'yîb eder misiniz?

Hâlbuki bu zan hane halkında dahi vâki olmuş ve eğer Ayşe Ebe müteehhil bir kadın olsaydı, zevcinin şüpheleri adeta bir müfârakata kadar varacağı derkâr bulunmuştu.

Öyle ya! Nihayet otuz yaşını mütecâviz olmamak üzere beraber bir hanım tasavvur ediniz ki, letâfet-i endâm ve halâvet-i sîmâsı dahi ber-kemâl olsun; bir gece hanesinden gaybûbet ederek beş gün sonra dahi mükellef giyinmiş olduğu hâlde cebinde yüz lira bulunarak avdet eylesin!

Kendisini bayılmamış ve meblâğ-ı mezkûr hane halkının taharrisi ile meydana çıkmamış olsaydı, acaba Ayşe Ebe bu parayı meydana çıkarabilir miydi?

Hem ne kadar kibar bir yere giderse gitsin, bir loğusayı tevlîd için yüz lira bahşiş verilmek nerede görülmüş şeydir?!

Bilfarz yüz lira bahşiş dahi verilmiş olsun, ya nereye gittiğini niçin söylemiyor? Ya geldiği zaman o havf ve ihtiraz neden neşet eyliyordu?

İşte bunların kâffesi zunûn-ı umûmiyyeyi Ayşe Ebe'nin aleyhine cem ve tevhid edecek hâlâttan olmakla, o zamanlar herkes aklına geleni söylemişti.

Bu meselede hakikat-i ahvâl ta sonra ve adeta pek yakın bir zamanda meydana çıkmıştır. Evde aradan zaman mürûruyla artık Ayşe Ebe'nin hiç bir şeyden ihtirazı kalmaması üzerine kendi tarafından yine hanesi halkına hikâye edilmek suretiyle meydana çıkmıştır.

Ayşe Ebe demiştir ki:

"O gece odama varıp da yatağıma girdikten sonra odamın kapısı tekrar açıldı. Zira kapıyı sürmelemeyi tahattur bile etmemiştim.

Kapıdan içeriye üç herif girdi. Birisi gayet genç ve şîve-i ifadesine nazaran ya Arap, ya Acem olduğu anlaşılan bir adam olup, diğeri orta yaşlı ve üçüncüsüyse kıranta bir herifti ki bu üçüncü herif bir Rum gibi telâffuz ederdi.

Ben bunları görünce korkumdan dilim tutulmak derecelerine geldim. Genç herif dedi ki:

-Korkma hanım! Biz hırsız değiliz. Sana hiç de kastımız yoktur. Fakat ses çıkaracak olursan işte o zaman kendini yok bil! Bize tamamıyla itaat eylediğin hâlde ise sana hiç bir zarar dokunmadıktan fazla pek çok iyiliğimiz dahi dokunacaktır.

Herif bu lâkırdıları o kadar kati söyledi ve üçünün de ellerindeki kamalar dahi bu sözleri o kadar teyit eyledi ki eğer "Yangın var!" diye haykırmak lâzım gelseydi, yalnız "Ya..." demeye vakit kalmaksızın üç kamanın darbeleri altında can vermek benim için muhakkaktı.

Kendi kendime derhâl düşündüm taşındım. Gördüm ki bu herifler evvelâ hırsız değildirler. Zira hırsız olsalar bu kadar külfete hacet görmeksizin soyar soğana çevirirler defolup giderler. Saniyen bunlar benim canıma kast için dahi gelmemişlerdir. Zira ben hiç bir kimsenin böyle bir adâvetini celb edecek hâllerde bulunmadığım gibi, bilfarz canıma kasıtları olsa böyle sözü uzatmaya ne hacet? Kamaları göğsüme soktukları gibi giderler. Ölümden başka her ne kasıtları olsa kazaya rızâ diye katlanmak lâzım. Zira kendimi kurtarmak için her ne harekette bulunsam daha ilk sesimi çıkarırken ölmek muhakkaktır. Binaenaleyh heriflere dedim ki:

–Bana suikastınız olmadıktan sonra, her ne emrederseniz bilâ-havf ve lâ-ihtizâr icraya hazırım.

Genç herif dedi ki:

-Fakat bu sözü yalnız burada söylemeyeceksin! Gideceğin yerlerde her ne görürsen yine ketm-i râza böyle gayret edeceksin. Şayet kurtulmak için bir fırsat görür de ednâ bir hareket edecek

olursan muhakkak olarak bil ki seni derhâl öldürmek bizim ilk işimiz olacaktır.

İşin biraz mektûm olmak üzere saklı kalacağı beni daha ziyade korkutmayıp bilâkis cesaretimi mucib oldu. Zira ölümden başka her ne kaza olsa rıza göstermeyi kararlaştırdıktan sonra bu kazaların bir râz-ı pinhân-âsâ mektûm kalması dahi benim için bir fazla temettu' demekti. Binaenaleyh heriflere bunun için de teminat verdim.

O hâlde beni odamdan çıkardılar. Yanıbaşımdaki odaya girip sürme pencereyi indirdiler ki bu pencere sokağa nâzır olarak, öyle ipten merdiven filâna benzer bir şey göremeyince, heriflerin yekdiğerinin omuzlarına binerek birisi yukarıya çıktıktan sonra diğerini de çekip çıkarmış olduklarını anladım.

Dördümüz birden sokağa çıktık. O zaman Rum şivesince konuştuğunu haber verdiğim kıranta herife Acem veyahut Arap gibi lâkırdı söylüyor dediğim genç herif "Papazoğlu! Yak bakalım şu feneri!" dedi. Papazoğlu dahi sokağın bir tarafına gizlemiş olduğu üç mumlu büyük bir cam feneri yakıp öne düştü.

Yolda giderken korkuyor muydum, yoksa alelâde bir konağa ebeliğe mi gidiyordum, buralarını farkedemem. Ölümden başka her belâya katlanmaya ve yalnız kendi ihtiyatsızlığım ile ölüme sebebiyet vermemeye karar verdikten sonra artık havf ve telâşa da lüzûm kalmayacağı derkârdır.

Gide gide (...) iskelesine kadar vardık. Orada bir mavnayla bir de kayık, denizin yavaşça çalkantısına tabiatle sallanır dururlardı. Biz evvelâ mavnaya girdik. Mavnanın baş tarafında kamara gibi bir mahal var. Ama ne kadar pis bir yer! Tabut kadar bir yatak var ki eğer bir gece onun içinde yatmak lâzım geleceğini düşünseniz mideniz bulanıp bağırsaklarınızı kusarsızın. Bu yatağın üzerinde binnisbe daha temizce bir bohça vardı. Genç adam bu bohçayı önüme atıp bana dedi ki:

-Ebe hanım! Kadın elbisesini çıkar da şu erkek elbisesini telebbüs et!

Muhâlefet mümkün mü?! Fakat bu sözden, orada kalınmayacağını anladım. Mutlaka başka bir yere gidilecek! Hem de tebdîl-i kıyafet gidilecek. Derhâl tebdîl-i câmeye başladımsa da,

yelken bezinden bir gömlekle yine yelken bezinden bir dizliği kolayca giyebilmek benim için mümkün mü? Neyse delikanlı dahi yardım ederek kendimi bu çuvalların içine sığdırabildim.

Ondan sonra kayığa bindik. Orta yaşlı dediğim adama o genç herif dedi ki:

-Sohbet Ağa! Şimdi gayret sana kaldı!

Sohbet Ağa dediği herif kayıkçı olup küreklere oturdu. Ben evvelâ kayığa indim. O zaman genç adam bir mendil çıkarıp gözlerimi bağlamaya davrandı. Ben biraz ürküntü göstermişim.

-Ebe Hanım! Dediğin vaadi unutma! Denizdeyiz diye bir taraftan imdat umma! Evvelâ seni öldürmedikten sonra yakayı ele vermeyeceğiz, dedi.

Hâlbuki benim ürküntüm gözlerimin bağlanacağından değildi. Zaten her belâya katlanmayı göze aldık ya! Gidilecek yeri bana göstermeyeceklerini düşünmekse bir şey değil. Ben mahza delikanlının çıkardığı mendil murdar bir şeyse daha temizini vermek için dikkat eylemiştim. Fakat ne dersiniz? Delikanlının mendili kar gibi beyaz olduktanfazla, âlâ Milflor lâvantasıyla ta'tîr dahi edilmişti!

Gariptir ki bu temizlik, bu koku bende büyük bir emniyeti mûcib oldu. Bu adamlar haydut ve katil makulesi şeyler olsa, evvelâ temiz mendilin, saniyen bu güzel kokunun kendilerinden pek uzak olması lâzım geleceğini düşündüm. Bu kokular mutlaka kibar nezdinde bulunacağından bu geceki beliyye her ne olursa olsun, kibar tarafından tertip olunmuş bir şey olduğuna hiç şüphem kalmayarak kibârâne olduktan sonra kaza ve belânın dahi derece-i dehşeti azalacak gibi bir mütalâa beni ziyadesiyle tatmin ve teskin eyledi.

Kürekler fışlamaya ve kayık dahi gitmeye başladı. Fakat ne tarafa gidiyor? Bundan benim haberim yok. Biraz yola açıldıktan sonra delikanlı sordu ki:

-Sigara içer misin ebe hanım? Sana bir sigara yakayım mı?

Bu teklif üzerine itminân-ı kalbim bir kat daha arttı. Sigara teklifi beni tatyîb demek olup hâlbuki hakkımda bir gûne müthiş kasıtları olan adamlar beni tatyîbe de ihtiyaç görmezler. Anlıyorsunuz ya? Ben gençliğime güzelliğime karşı edi-

lecek bir kastı artık mehâlikten addetmemekteyim. Tehlike denilen şey insanın bulunduğu mevkie göre olup düşman keskin kılıcını adamın ellerine havâle eylediği zaman insan ellerini esirgerse de yüzüne havâle eylediği vakit evvelce esirgediği elleriyle şimdi siper almaya ve ellerini kılıca karşı arz etmeye başlar.

Delikanlı bir sigara yapıp yakarak elime verdi. İlk nefesi çektiğimde tütünün aliyyülâlâ olduğunu anladım. Bu da ispat eyledi ki bunlar görüldükleri gibi adi adamlar değildirler.

Deniz seyahati uzadıkça uzadı. Hemen bir saat ve belki daha ziyade imtidad eyledi. İhtimal ki bana o kadar uzun gelirdi. Zira her ne kadar gönlüme ümit gelmişse de bu işin sonu nereye müncer olacağı hakkındaki merak benim nazarımda dakikaları yıl kadar uzatmaktaydı.

Nihayet bir yere yanaştık. Yanaştığımız yerin neresi olduğunu görmek kabil değilse de kayıktan çıkmak için ellerimle tuttuğum iskelenin iskele değil bir yalı rıhtımı olduğunu anlayabildim. Ama bu yalı Rumeli yakasında mı, Anadolu yakasında mı onu fark edemedim.

Rıhtım üzerine çıktığımız zaman delikanlı gayet yavaş bir sesle bana dedi ki:

-Bundan sonra ses dahi çıkmayacak. Yürürken ayaklarını gayet yavaş basacaksın. Zerre kadar muhalefet edersen...

Yirmi otuz adım kadar yol yürüdük. Bir yerde durduk. Onlar bazı ameliyat icra eylediler ki her ne kadar gözlerim kapalı olduğu gibi onlar dahi gayet yavaş hareket ediyorlardıysa da bir bahçenin parmaklık kapısını açmakta olduklarını bu ameliyata mahsus olan pek az şamatadan anlayabildim.

Delikanlı elimden çekmesi üzerine bu kapıdan dahi girdik. Bahçe içinde kırk elli adım kadar kemâl-i havf ve ihtirazla yürüdük. Nihayet bir bina yanında durduk. Herifler bir çok hareketler eyliyorlar idiyse de ne yaptıklarını bir türlü anlayamadım. Şüphesiz yarım saat kadar uğraştıktan sonra delikanlı benim bir ayağımı ipten mamûl bir merdivene bastırdı. Ve diğer ayağımla yavaş yavaş yoklayarak yukarıya kadar çıkmaklığımı tenbih eyledi.

"Aman ya Rab! Ne belâya çattık! Ömrümde ayak atmamış olduğum böyle tehlikeli merdivenden ben nasıl çıkabilirim? Ya ayağımı fena yerleştirerek paldır küldür aşağıya kadar yuvarlanırsam? Fakat çare yok. Bir kere tutulmuş bulunduk. Son dereceye kadar gayret lâzım. Hasılı her basamakta bir ölüm atlatarak nihayet yukarıya kadar vardık. Bari gözlerimi açsalar da tutunacağım yerleri görsem! Hayır!

Yukarıya vardığımızda ellerimle yokladığım zaman geniş bir pencerenin çerçevesi olduğunu anlayarak iki ellerimle sarıldığım gibi içeride bulunan bir adam dahi bana yardım ederek pencereden içeriye girdim. Ayaklarımın gayet kaba bir halıya bastıklarını hisseyledim.

Diğer herifler dahi oraya toplandıktan sonra delikanlı Acem bize hiç ses çıkarmamayı tenbih eyleyerek kendisi yanımızdan ayrıldı. Bir kaç adım öteye gittikten sonra bir kapıyı yavaşça vurarak "Dürdane Hanım! Dürdane Hanım" diye bir ses verdi. Verdiği sese cevap alamayınca bir daha seslendi. Derken içerden:

- Kimdir o?! Ne istersin? Küçük hanımefendi uyuyor! diye bir ses geldi.

Bunun üzerine bizim delikanlı:

- Gülbeyaz Kalfa! Biraz kapıyı açsana!"

deyince Gülbeyaz Kalfa bu sadayı pek de tanıyamamış gibi kapıya gelerek:

- Ne istersin? Sen kimsin?" dedi.

Delikanlı dedi ki:

– Dürdane Hanım'ın ayı günü tamam olduğu için nasıl bir ebe bulacağız diye merak etmiyor muydunuz? İşte ben size gayet usta bir ebe getirdim. Hem de kimsenin haberi olmaksızın, ebenin kendisi dahi bilmeksizin getirdim.

Delikanlının bu sözüne cevaben içeriden hayret manası ifham eder bir "Ay!" sadası işitildi. Dikkat etmeli ki bu söz içerisini ne kadar mütelâşî ediyorsa beni o kadar müsterih etmekteydi. Zira buraya getirilişim gizlice bir loğusayı doğurtmaktan başka hiç bir iş için olmadığını ve bu işte bence hiç bir tehlike bu-

lunmadığını artık katiyyen anlamıştım.

Oda içinde iki kadının telâşlı telâşlı konuşmalarından mütehassıl bir şamata epeyce bir zaman devam eyledi. Gülbeyaz Kalfa kapıya gelip:

– Siz kim oluyorsunuz? Kendinizi bildiriniz de kapıyı açalım.

demesiyle bizim delikanlı dedi ki:

– Kendimizi başka türlü bildiremeyiz. Dürdane Hanım için bir ebe lâzım olduğunu bilen adam elbette sizin için yabancı sayılmaz. Korkmayınız efendim! Sırrınızı hiç bir kimse duymaksızın Dürdane Hanım'ı kurtarmak istiyorsanız kapıyı açınız!

Fakat kapı yine açılmadı. İçerideki telâşlı sözler biraz daha devam eyledikten sonra yine Gülbeyaz Kalfa dedi ki:

- Anladık! Siz Mergub Bey tarafından geliyorsunuz öyle mi?

Bizim delikanlı bu suale cevaben dedi ki:

- Bir hafta mukaddem Dürdane Hanım'la yine bu odada ikiniz konuştuğunuz zaman nasıl olup da bir ebe bulabileceğinizi ve sonra çocuğu nerede saklayacağınızı bir türlü kararlaştıramayarak nihayet ikiniz dahi karşı karşıya ağlamaya başladığınızı görüp ve işitip size merhamet eden bir dostunuzum! Artık şüpheniz kalmadı ya? Kapıyı açınız efendim!

Konak içinde hiçbir kimsenin duymamış olacağı derkâr bulunan bu gizli hasbihâle, bu gizli ağlayışa vâkıf bulunan bir adamın düşman değil gerçekten dost olacağı besbelli içerice dahi anlaşılmış olmalı ki oda kapısının sürmesi hareket eylediği yine bu harekete mahsus sadadan anlaşıldı. Kapı açılır açılmaz "Ay! Ay! O ne?" diye bir takım istiğrab ve hayret sadaları işitilip bizim delikanlıysa:

- Bu vakit böyle bir mahalle başka kıyafetle girilmez efendim! Korkmayınız! Bir ebe getirdim ama nereye geldiğini ebenin kendisi dahi bilmez. Hanesinden çalıp getirdim. Gözleri bağlı olarak getirdim. Siz dahi şu perdeleri sımsıkı kapayınız da etrafı görerek kimin yalısında bulunduğunu anlamasın, dedi.

Gülbeyaz Kalfa bu tedbîr-i ihtiyatkârîyi beğenip perdeleri kapamaya, sıkıştırmaya başladı. Gözlerim hâlâ bağlı bulun-

duğu hâlde yine harekât-ı mezkûrenin şamatacığından anladım.

Badehu delikanlı bizi bıraktığı yere gelip arkadaşlarına:

- Sohbet Ağa! Papazoğlu! Haydi siz ininiz. Kayığa binip şöyle biraz alarga durunuz. Ben geldiğim zaman yanaşır yine alırsınız.

diyerek onları merdivenden aşağıya indirdikten ve merdiveni dahi çözüp aşağıya attıktan sonra beni elimden tutup odaya getirdi. Benim bulunduğum kıyafet dahi Dürdane Hanım'la Gülbeyaz Kalfa'yı hayrette bıraktıysa da delikanlı derhâl gözlerimi açarak onlar dahi yüzümü gördükleri zaman emin oldular.

Gözlerimi açtığım zaman kendimi gayet mükellef döşenmiş bir oda içinde buldum. Dürdane Hanım denilen zatı gördüm ki güya kanatlarını gökte bırakarak yeryüzüne inmiş bir melektir. Karnı burnunda gebe ki bu gebelik gizli tutulduğu hâlde bu kocaman karnın nasıl saklanabildiğine taaccüp eyledim. Gülbeyaz Kalfa'ysa orta yaşlı ve sevimli yüzlü bir kadındır.

Sonraları düşünüp buldum ki eğer bu kadınlar bazı bazı böyle gece vakitleri gizlice adam almayı tecrübe etmemiş kadınlardan olsalardı, bizim delikanlı kapıyı vurduğu zaman korkarak vâveylâyı koparıp şu işi bozarlardı. Fakat kendileri tecrübekâr bulundukları için bir bozgunluk olmaksızın içeriye girebilmişiz.

Dürdane Hanım tarafından:

- Ben sizi hiç tanımıyorum beyim. Siz benim bu hâlde bulunduğumu nereden haber aldınız?

gibi suallere bizim delikanlı beyefendi dahi:

- Benim sizi tanıyışım, hem de pek de yakından bilişim kâfidir. Benden her suretle emin olunuz. Hâlinize yüreğim pek acıdığı için imdadınıza koştum. Her şeye çare bularak, esrarınızı valideniz ve pederiniz bile haber almaz!

tarzında cevaplarla kızcağızı ve dadısı bulunan Gülbeyaz Kalfa'yı tamamıyla tatmin eyledikten sonra delikanlı bana tevcih-i hitâb ederek:

- Artık bu kıyafette ebe hanım olamaz ya? O sandalcı kıyafetini çıkarınız da şunları giyiniz! Onlar buraya kadar gelebilmek içindiler!

Bir tarafından bir bohça alıp yanıma getirdi. Bu bohçanın

içinden bir kat canfes elbise çıkarak, ben dahi onları giyip kuşanıp bir güzel ebe hanım oldum.

Loğusayı yokladığımda vaz'-ı hamli pek yakın olduğunu anladımsa da kendisi henüz ağrı filân bir şey hissetmiyormuş. Fakat ne kadar olsa böyle gece vakti gizlice odasına adam gelmekten yüreği oynamış olacağı cihetle bu hâlin dahi vaz'-ı hamli tacil edeceğini anlayarak tedârikât-ı lâzımeye hemen müsâraat kılınmasına lüzum gösterdim. Bu maharetimi genç beyefendi tahsin eyledi. Meğer iktiza eden bezler filânları dahi tamamen hazırlayıp getirmişmiş. Zavallı Dürdane Hanım! Bunları da görünce:

- Karındaşım! Hızır gibi imdada yetişiyorsun! Hem de her levâzımı mükemmel olarak! diye boynuna sarıldı!

O gece sabah açılmaya başlayıncaya kadar bekledik. Henüz yolcudan bir eser yok. Delikanlı bana:

- Ebe hanım! İşte ben artık gidiyorum. Ta akşam geleceğim. Eğer bu işde matlûb vechile hizmet edersen umduğundan ziyade mükâfat görürsün. Lâkin nerede bulunduğunu anlamak için perdeleri açmak filân gibi harekâtta bulunursan kendini yok bil! Seni hanenden alıp buraya kadar getiren bir adama göre yine yatağın içinde yüreğin üzerine bir kama sokuvermek güç bir şey değildir, demesiyle ben:

- Emin ol beyim! İnşaallah muvaffak olurum da kahrınıza bedel lûtfunuza nâil olurum, dedim.

Badehu delikanlı Dürdane Hanım'a dedi ki:

- Ben gidiyorum efendim! Fakat bugün akşama kadar bir balıkçı kayığı yalının önünde balık tutmakla meşgul olacaktır. Her ne zaman için imdat lâzım gelirse o kayığa imrâr edersiniz. Hem de çocuk şayet gündüz doğarsa ebe hanım sarıp sarmaladıktan sonra kayığa teslim edersiniz. Hiç merak etmeyiniz. Süt validesi dahi hazırlanmıştır.

Bu söz üzerine Dürdane Hanım'ın gözlerinden yaş boşanıp:

- Ah! Ben ise yavrucuğumu öldürmeye mecbur olacağız diye düşünmekteydim. Demek oluyor ki o bî-günâh yavrucuk yaşayacak da ha?! diye tekrar delikanlının boynuna sarılıp genç bey dahi:

- Evet! Cenab-ı Hak ne kadar ömür vermişse yaşayacaktır, dedi.

Ve bana dönerek tavrıyla tenbihâtını bir daha tekrar eyledikten sonra Gülbeyaz Kalfa'yı elinden tutarak aldı dışarıya götürdü.

Gülbeyaz Kalfa odaya yalnız dönerek delikanlının gitmiş olduğunu haber verdi. Hatta şayet çocuk gündüz doğacak olursa yalı halkına işi sezdirmeksizin balıkçı kayığına çocuğu nasıl teslim eylemek lâzım geleceğine dair bir takım talimat vermiş olduğunu da haber verdi. Fakat bu kadar uzun uzadıya talimata hacet yoktu. Gülbeyaz Kalfa'nın böyle gizli teşebbüsâtta maharetli bir kadın olduğu çehresinden dahi anlaşılmakta olup, aylarca müddet Dürdane Hanım'ın o hamam bohçası kadar karnını saklamaya muvaffak olan bu kadının bir günlük tedbire dahi muktedir olacağı derkârdı.

Delikanlı gittikten sonra gerek Gülbeyaz ve gerek Dürdane beni istintaka başaldılar. O delikanlının kim olduğunu öğrenmeye çalıştılar. Hâlbuki onun kim olduğunu ben dahi bilmediğimden yalnız beni hanemden nasıl alıp oraya kadar nasıl getirmiş olduğunu hikâyeyle iktifa eyledim. Onlarsa herhâlde bu zatın Mergub Bey tarafından geldiğini ve Mergub Bey'in dostu olduğunu itikada devam eylediler. O Mergub Bey'in kim olduğunu ben suâl eylediğimde cevap vermediler.

Biz bu lâkırdılardayken Dürdane Hanım "Aman aman!" diye kıvranmaya başladı. Meğer ilk ağrı kendisini göstermiş. Gülbeyaz Kalfa:

- Aman kızım! Daha şimdiden aman deme, dişini sık! Sonra kendi esrarını kendin faş etmiş olursun! Ne kadar ağrırsa hiç ses çıkarmamalısın!" dedi.

Fakat bu ilk ağrıya daha bir çokları hem yekdiğerini takiben tâbi oldular. Kızı yokladım. Çocuğun hemen yürümek üzere olduğunu anladım. Yalnız iskemlemiz eksikti. Fakat benim iskemlesiz dahi pek çok çocuk aldığımdan bahisle kızcağızı temin ederek yatağa yatırdım. Bir buçuk iki saat sonra yani tamam güneş doğmak üzereyken çocuk dahi doğdu ki nur topu gibi bir oğlandı.

Zaten herşey hazır ve âmâde demedik mi ya? Gerek çocuğu, gerek loğusayı sarıp sarmalamak işi bir anda tamam oldu. Dürdane Hanım:

- "Aman dadıcığım! Erken doğduğu pek hayırlı oldu. Getir bir kerecik evlâdımın yüzünü göreyim de hemen balıkçı kayığına götür. Zira ağlar haykırırsa esrarımız meydana çıkar!

demesiyle Gülbeyaz filhakika çocuğu validesinin kucağına verdiyse de ben henüz yeni doğan çocuk biraz da meme alırsa ses denilebilecek kadar sesi çıkmayacağını söyledim.

Maahaza çocuğu balıkçı kayığına teslim etmek işi dahi teahhur etmedi. Gülbeyaz Kalfa yalı önünde gördüğü balıkçı kayığını çağırıp "Burada beklemeye memur olan kayık siz misiniz?" deyip de "Evet" cevabını alınca çocuğu teslim eylemiş.

Ben genç beyefendi tarafından verilen emre tamamıyla itaat ederek hiç olmazsa hangi semtte bulunduğumu anlamak için dahi perdeyi aralayıp da dışarı bile bakmadım. Dürdane Hanım kendisini bir hasta hâline koyarak yatağa girdi. Hatta saat dört sularında babası ile anası kızı görmeye geldiler. O zaman beni dolaba sakladılar. Peder ve validesi uzun uzadıya kızın hatırını sorarak ve tabipten filândan bahsederek, kız ise o gün kendisini daha iyice bulduğu için rahattan başka hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını anlattı. Anası babası bir saat kadar kızın yanında oturduktan sonra çıkıp gittiler. Dürdane Hanım en mühim olan geçidi böyle kolaylıkla geçirmiş olduğuna sevinerek Gülbeyaz Kalfa'nın getirdiği çorbayı da içtikten sonra güzel bir uykuya daldı. Bir aralık Gülbeyaz bana "Aman dolaba gir, dolaba!" işaretini vermekle, ben hemen dolaba girdim. Valide hanım yanında bir kadın daha olduğu halde geldilerse de Dürdane Hanım'ı uyandırmaya kıyamadılar. Biçare validesi kızının uğradığı hastalık hakkındaki merakını misafir bulunan hanıma epeyce uzun uzadıya anlatarak, hekim hoca dahi kabul etmemekte bulunmasından dolayı daha ziyade meraklandığını söyledi. Ezcümle birbuçuk iki aydan beri kızının hâli daha ziyade fenalaştığından bahseyledi. Misafir hanım tesellide kusur etmemekteyse de eğer Dürdane'nin validesi beni dolaptan çıkarıp tesliyeti benden istemiş olsaydı ben kendisini daha iyi müteselli edebilirdim. Zira iki üç gün sonra kerimesi hanımda hiç bir has-

talık kalmayarak ayağa kalkacağını temin edebilirdim.

"Her neyse, bu hanımlar epeyce bir zaman Dürdane'nin odasında oturdular. Hatta bir aralık Dürdane dahi gözlerini açarak istifsâr-ı hâl ve hatıra dair misafir hanım tarafından irad olunan suallere muhtasaran cevaplar verdi. Nihayet "Sizi rahatsız etmeyelim efendim! İnşallah hiç bir şeyiniz kalmaz. Zaten havalar dahi pek güzel!" gibi tesliyet-âmîz bir kaç sözden sonra misafir hanım ayağa kalkmasıyla validesi dahi kendisini teşyî eyledi. Ben kapalı bulunduğum dolapta patlamak derecesine geldiğimden hemen dışarıya fırlamaya davranmıştım. Bereket versin ki acele etmemişim. Zira misafiri teşyîden sonra Dürdane'nin validesi tekrar içeriye girerek kızının hâlini sormaya başladığından eğer dışarıya çıksaydım kadın ile burun buruna gelecektim. Lâkin Dürdane o gece uykusuz kaldığından ve gözlerine uyku girmediğinden ve şimdiyse pek uykusu bulunduğundan bahisle validesini defederek yine beni dışarıya çıkarmaya muvaffak oldu.

Yalı içinde ihtirâz edilecek yalnız bir büyük hanım vardı. Zira sâir cariyeler ve Dürdane'nin küçük hemşireleri kapıya kadar geldikçe Gülbeyaz Kalfa'nın "Küçük hanımı rahatsız etmeyiniz!" demesi bunları geriye çevirmek için kifâyet ederdi.

Elhasıl o gün akşam oldu. Gece saat üç raddelerinde oturduğumuz odanın penceresine bir fiske taşı isabet etmekle Gülbeyaz Kalfa yerinden fırlayıp dışarıya çıktı, beş on dakika sonra genç bey ile birlikte olarak içeriye girdi.

Genç beyin yüzü o kadar gülmekteydi ki tarife sığmaz. Bir gece evvel kendisinden pek korktuğum için midir nedir yüzünü korkunç bir şey görmüştüm. Bu geceyse delikanlı bana o kadar lâtif göründü ki, eğer benim için kimseye alâka etmek mümkün olsaydı mutlaka kendisine alâka ederdim diyebilirim. Hatta Dürdane Hanım bu efendiyi hiç tanımadığı hâlde ilk defa olarak dün gece görmüş olduğunu anlamasaydım bu beyin Dürdane Hanım'la arasında bir münasebet-i âşıkane olduğunu ve doğan çocuğa dahi yabancı bulunmadığını hükmederdim. Bu mülâhazalarsa hep beyin güler yüzünden ve letafet-i simasından neşet etmişlerdir.

Dürdane Hanım dahi kendisini fevkalhad memnuniyet ve

inbisat ile telâkki eyledi. Yatağı içinde kalkıp otururak beyin:

- Maşaallah efendim! Maşaallah! Gelmiş geçmiş olsun, iyilik sağlık olsun. Allah uzun ömürlü ve meymenetli eylesin!"

diye söylendiği sözlere envâ-ı teşekkürle hüsn-i mukabelede bulundu.

Genç bey dedi ki:

- Efendim! Oğlunuz için zerre kadar teessüf etmeyiniz, süt validesi pek mükemmeldir. Süt validesinin maiyyetine dahi bir cariye tayin olunmuştur. Elbette burada bakılacağı gibi güzel bakılıyor. Hatta siz dahi her ne zaman isterseniz kendisini görebileceksiniz. Burada yakın bir yerde yalı tutularak oğlunuz beyefendi oraya naklolunacaktır. İsterseniz lalasını kucağında olarak pencerenizin altına kadar gelir. İsterseniz siz teşrif ederek görürsünüz. Fakat ismini ne tesmiye edeceksiniz?

Sözün sonudaki suale Dürdane Hanım derhal cevap bulamadı. Çocuğun ismi olmak üzere dahi "Ataullah" ismini genç bey teklif etmekle Dürdane Hanım:

- Tamam, vakıa bu çocuk bir Allah vergisidir, diye ismi kabul eyledi.

Ben bu ahvâli kemâl-i hayretle temâşâ etmekteydim. Pek çok pederlerin kucağına tıfl-ı nevzadların kundağını vermiş ve bittabi çehrelerinde pek çok âsâr-ı sürûr ve neşat görmüşsem de şu genç beyefendinin neşatı derecesinde alâyim-i sürûr-ı şâdmânîyi hiç bir pederde müşahede etmemişimdir. Hâlbuki kendisi doğan çocuğun pederi olmadıktan fazla validesiyle dahi asla ve kat'a ülfet ve muhabbet-i sâbıkası bulunmadığını düşündükçe hayretim bir kat daha artmaktaydı.

Hizmet-i tevlîdde göstermiş olduğum gayretten dolayı Dürdane Hanım tarafından beyan olunan memnuniyet üzerine genç beyefendi bana dahi arz-ı teşekkürâta başlayarak o kadar güzel sözler söyledi ki kendi hakkında peyda olmaya başlayan muhabbet-i derûnum derhâl mertebe-i gayeye vardı. Hatta benim kadar genç olan bir kadına "ebe nine" diye hitab eylemekten haya edeceğini dahi söylerek, gençliğime ve güzelliğime dair o kadar zarifâne bir medh ü sitâyişe girişti ki bu zarafet-i edîbâneyi bana ilân-ı aşk etmek hevesinde bulunan bir erkekte dahi

görmeyeceğimi itiraf eylerim. Hele:

- Ayşe Hanım, sizi buraya kadar getirmek için haylice korkuttuğumdan dolayı pek müteessifim. Fakat işimizin ne kadar mühim bir iş olduğunu anladınız ya? Öyle dikkatli davranmakta mazur olduğumu elbet teslim edersiniz. Dikkat son zamana kadar devam eyledikten maada ondan sonra dahi ketm-i râza himmet buyuracaksınız, güya bir garip rüya görmüşsünüz vesselâm. Fakat görülen rüyaları dahi tabir ettirmek için şuna buna söylemek mutad olup bu rüya ise bir muabbire dahi söylenmeyecektir. Her neyse sizi buraya getirdiğim zaman korkuttuğum kadar buradan götürdüğüm zaman korkutmayacağım.

dediği vakit az kalmıştı:

- Ah iki gözüm beyim! Beni beraber alıp cehennemlere, gayya kuyularına kadar götürsen memnunen giderim, diye boynuna sarılıvereyim.

Gerçek söylerim ki erkek olup da bu kadar lâtif simalı bir adamı Cenab-ı Hak şimdiye kadar yaratmamış olduğu gibi bundan sonra da yaratmaz. Bu simadaki letafet, olur olmaz kadında bile bulunamaz. Her neyse, gösterdiği teveccühlere ve ettiği teşekkürlere ben dahi hüsn-i mukabeleden geri durmayarak dedim ki:

- Vakıa buraya gelinceye kadar korkmadım desem yalan söylemiş olurum. Ama Dürdane Hanımefendi'ye ve bilhassa henüz kendisiyle muârefeniz yokken bile şöyle bir mühim ve mühlik zamanda imdadına yetişmek misillü gösterdiğiniz inayeti görünce bende havf ve telâş kalmak şöyle dursun bilâkis ben dahi en sadık dostlarınızdan birisi oldum. Şu kadar ki bu dostluğumun kimler hakkında vâki olduğunu ve bundan sonra daha dostlarımın yüzünü görüp göremeyeceğimi bilemediğim için teessüfler ediyorum.

Ne inkâr edeyim? Eğer genç bey bu sözüme mukabil:

- Dürdane Hanım'ı bir daha görememekliğiniz bu esrarın muhafazası için lâzımdır. Fakat beni her istediğiniz zaman görebilirsiniz.

demiş olsaydı sevincimden belki de çıldırırdım. Ben şimdiye kadar kadın kısmının bir erkeğe yalnız bir letafet-i simâ-

sını görmekle âşık olabileceğine hiç ihtimal vermezken bu ihtimalin pek kuvvetli bir ihtimal olduğunu bu gece anlamıştım. Genç bey söylediğim söze tebessüm ederek cevaben dedi ki:

- İnsan edeceği dostluğu hiç tanışmaksızın ederse daha sâfiyâne ve sadıkâne bir dostluk etmiş olur. Dürdane Hanım'la benim hakkımda gösterdiğiniz dostluğa azîm teşekkürler ederiz. Fakat dostlarınızın kim olduklarını anlamayı hiç merak etmezseniz bu meraksızlığınızdan dolayı daha ziyade minnettârınız oluruz.

O gece genç bey Dürdane Hanım'ın yanında ta sabaha kadar oturdu. Kendisinin kim olduğunu merak eden yalnız ben değildim. Bu merak benden ziyade Dürdane Hanım'da vardı. Kendi hakkında böyle anasından babasından bile ümit ve intizar etmediği bir hizmette bulunan zatın kim olduğunu anlamak için zavallı kızcağız ne kadar yalvardı yakardıysa da hiç bir faydası görülemedi.

Nihayet Dürdane Hanım:

- Siz mutlaka Mergub Bey tarafından geliyorsunuz. Mutlaka Mergub Bey'in dostusunuz.

demesiyle genç bey cevaben dedi ki:

- Mergub Bey tarafından gelmiyorum. Mergub Bey'in hiç de dostu değilim. Geçen gece siz kendi hâlinizi yana yakıla, ağlaya sızlaya anlattığınız hâlde, bari bir kaç tatlı sözle olsun sizi tesliyet vermeye bedel o kadar dürüştîyle sizi bir kat daha ağlatan zalimin dostu olmak benim için kabil midir?

Dürdane Hanım:

- Siz bu esrara ne suretle vâkıfsınız?

diye bu merakın hallini pek rica eylediyse de beyefendi:

- Bu esrara ne suretle vâkıf olduğumu anlamak ne lâzım? Vâkıf olmuş bulunmaklığım kâfidir.

diye sözün o cihetini kesip evvelce başadığı sözde devamla dedi ki:

-Mergub Bey hakkında benden dostluk değil düşmanlık ümit ederseniz daha doğru olur. Şu kadar ki o gaddara lâyık olduğu cezayı vermek için yine sizin rey ve rızanız lâzımdır. Ben ona

değil size dostluk olarak buraya geldim.

Bu söz Dürdane Hanım'ı epeyce düşündürdü. O Mergub Bey denilen zât her kimse ondan intikam sevdasında olsaydı mutlaka hâlinden tavrından anlaşılmak lâzım gelirdi. Hâlbuki bilâkis hâl ve tavrı Mergub Bey denilen adam hakkında pek büyük bir muhabbeti olduğunu anlatırdı. Lâkin buna dair delikanlıya hiç bir söz söylemedi. Bilmukabele söylediği söz şu idi:

- Bu suretle muâleme-i dostane gösterişiniz bana olan muhabbetinizden midir? Fakat onu da ümit edemem. Eğer bana muhabbetiniz olsaydı elbette şimdiye kadar gerek kendinizi ve gerek muhabbetinizi her nasıl bir suretle olursa olsun bana gösterirdiniz.

Delikanlı kızın bu lâkırdısı üzerine tebessüm ederek:

- Bir kadın bir erkeği sevdiği zaman diğer bir erkek o kadına arz-ı muhabbet eylerse memnuniyetini kazanabilmek pek baîd olup bilâkis gazabına duçar olması muhakkaktır. Zira sevdiği erkeğe karşı kadını alçakçasına bir hıyanete davet etmiş demek olur. Binaenaleyh şu anda değil, bundan sonra dahi sizi sevdiğimden ve sevmediğimden asla bahsetmeyeceğim. Hatta sizi temin ederim ki şu loğusalık hâli geçip de âfiyet-i tâmme kesbeyledikten sonra bir daha benim yüzümü hiç görmeyeceksiniz.

Genç beyin lâkırdısından benim ne kadar memnun olduğumu anlarsınız ya? Sanki gönlüm kırk yıldan beri bu çocuğun hissiyât-ı sevdasıyla dopdoluymuş da eğer Dürdane Hanım'a beyan ve itiraf-ı muhabbet etse meyus olacakmışım gibi bir şeyler hissettim. Ama insaf olsun kadını onun tanıdığı gibi tanıyan bir erkek sevilmez mi? Bilfarz Dürdane Hanım'ı seviyorsa bile sevdiği bir kadını kendi sevdiğine karşı hıyanete davet etmiş ve binaenaleyh hâin ve alçak kadınlardan birisi olmak üzere görmüş olmamak için beyan ve itiraf-ı muhabbetten dahi ictinab eylemek dercesindeki nezaket ve büyüklük her erkekte görülür mü? Ah genç bey! Hakikaten yüreğimde büyük bir yer tuttun! Fakat çi faide!..

O gece sabaha kadar devam eden sözler hep Dürdane Hanım tarafından bir fikr-i cüstücû ile edilen istîzâhâta mukabil genç bey tarafından dahi sıdk-ı vefâya dair cevaplardan ibaret olup bu sözler benim hissiyat-ı kalbiyyemi arttırdıkça arttırdığı da

hesaptan hariç tutulmamalıdır.

Sabah açılmaya başlayarak, beyefendi dahi gitmeye davrandıkta benim bir kaç gün daha orada kalarak loğusayı her tehlikeden âzâde bir hâle getirinceye kadar yanından ayrılmamaklığımı ve her hâlde bu ahvâl-i acîbeyi merak ederek nerede bulunduğumu anlamaya kıyam etmemekliğimi bittenbih çıktı gitti. Artık bu misillü tenbihâtının kuvvetini teyid için tehditlere filânlara hiç hacet yoktu. Kendi üzerine içim titrediği ve artık kendisi gönlümün mahbûbu olmuş bulunduğu hâlde hiç onun reyi ve rızasına muhalif zerre kadar bir hâl ve harekette bulunmak benim kârım mıdır?

İkinci gün ilk günden daha kolay geçti. Dürdane Hanım yatağı içinde oturmakla beraber validesi ve pederiyle güzel güzel konuşarak hâl-i sıhhatinden bunları tamamıyla ümitvar eylediği gibi o gün sâir cariyeler ve hemşireleri dahi odaya kabul olunarak hiç bir ihtiraza lüzûm gösterilmedi. Şu kadar ki bir dolap içinde akşama kadar mahbusiyet belâsına mübtelâ oldum."

Akşam oldukta genç bey yine saat iki buçuk raddelerinde geldi çattı. İhtimal ki Dürdane Hanım bu ziyarete muntazır değildi. Fakat ben? Artık şu meselede hâline en ziyade ehemmiyet verilmek lâzım gelen bir kimse varsa o da ben oldum. Genç beyin vürûduna çâr-çeşm ile intizar eden bendim. Vürûd ve vusûlünden dolayı çıldırasıya sevinen dahi ben oldum.

Hatta bu geceki hâlimiz dün gecekinden daha serbestâneydi. Beyefendi bana daha ziyade güler yüz gösterip, benimle daha tatlı mülâtafeler eylediği gibi ben dahi kendisine daha ziyade yakınlık gösterdim.

Ne dersiniz? Eğer Dürdane Hanım genç beyin kendisine göstermiş olduğu dostluktan dolayı biraz ziyadece minnettarlık yüzü gösterip de beyefendinin itiraf etmediği muhabbet-i kalbiyyesine daha ziyade inbisat verecek tavırlarda bulunsaydı adeta kıskanacaktım. Fakat bu gece ona dair hiçbir bahis geçmedi. Hatta beyefendi sabaha kadar oturmayarak gece yarısından sonra gitmeye davrandı.

Bu hâlde benim ertesi gün için artık loğusa yanında vücuduma lüzum kalmadığını ve sâir ahvâlde yedi günlük hizmeti bizim üç günde ifa edip bitirmiş olacağımızı beyan eylediğimde

yarın gece dahi Dürdane Hanım'ın hizmetinde bulunmaklığım lâzım geldiğini ve öteki gece beni almak için sûret-i mahsûsada geleceğini beyan ile cümlemize veda ederek çıktı gitti.

Beyefendi gittikten sonra ben Dürdane Hanım'la söze girişerek şu Mergub Bey denilen zatın kim olduğuna ve kendisine ne münasebeti bulunduğuna dair izahât almaya çalıştımsa da Dürdane Hanım dahi bu misillü şeylerde izahât vermemek usûlünü sanki genç beyden öğrenmiş gibi gayet ketum davranak hiçbir sır vermedi.

Ertesi gün sabah Dürdane Hanım hastalığı daha azaltarak adeta yatağından çıkıp köşede oturmaya kadar gayret eyledi. Bereket versin ki bugün ben bir başka odaya kapanmıştım. Zira yalnız validesi değil, bir takım misafirler dahi adeta akşama kadar Dürdane Hanım'ın odasından çıkmadıkları cihetle, eğer dolapta kalsaydım genç bey hakkındaki hissiyatımdan mütevellid hayâlât dahi beni eğlendiremeyerek dolabın içinde "Yangın var!" diye bir nara atacağıma hiç şüphe edilmezdi.

Bu akşam beyefendi gelmedi. Ben şayet gelmeyişine Dürdane'nin canı sıkılmış olmalıdır diye ol vadide kızın ağzını aramaya başladımsa da gelmeyişine hiç teessüf etmemekte bulunduğunu görünce hem sevindim hem de müteessif oldum. Sevindim, çünkü bu hâl beyefendi hakkında benim hissiyâtım gibi bir his kendisinde bulunmadığını cidden bana temin eylemişti. Fakat şu delikanlı gibi bir erkeğin muhazarasından hoşlanmamak bir kadın için nasıl olup da kâbil olabildiğine dahi ziyadesiyle teessüf eyledim.

O gecemiz pek fena geçti. Fenalık ise evvelâ benim neşesizliğimden nâşî idi. Zira benim için artık bir kuvve-i müskire varsa o dahi genç beyin peymâne-i sohbetinde bulunacağından beyefendinin orada olmaması beni elde kadehi bomboş bir ehl-i keyf gibi esnetmekteydi.

Esnemek nihayet uyku getirir derler, bizim dahi uykumuz gelmekle yerimize yattık. Dördüncü gün loğusamız adeta bilkülliye yataktan kalkmak mertebesinde gayret gösterip hatta bir de yeni esvap giydiğinden Dürdane Hanım adeta şen ve şatır bir kız olmuş kalmıştı. O gün çocuğunu görmeye pek heveslendiyse de evvelce genç beyle lâkırdısı edilip kararı verilmemiş olduğun-

dan bu hevesi hasıl olamadı. Bense bugün artık gereği gibi sıkılmaya başladım. Vakıa Gülbeyaz Kalfa benim içim sıkıldığını görerek türlü türlü sözlerle gönlümü eğlendirmeye çalışır idiyse de sözün doğrusu içimin sıkıntısına asıl sebep dört gündür burada mahpus kalışım olmayıp belki genç beyi göremediğim ve göremeyeceğim için içim sıkılmaktaydı.

Nasılsa o gün dahi akşam oldu. Gece saat ikiden sonra beyefendi gelip beraber bir de ferace yaşmak getirmiş olduğu cihetle ben yaşmaklandım. Dürdane Hanım'la resm-i vedâı icra eyledik. "İnşaallah yine görüşürüz ebe hanım!" temennâsına ben dahi "İnşallah!" cevabını verdimse de genç bey "İşte kabul olunmayacak duâya amin demek bundan ibarettir." diye bizi temenniyât-ı vâkıamızdan dolayı istihza eylerdi.

Tamam aşağıya indiğimiz zaman beyefendi benim gözlerimi tekrar bağladı. Kendisine o kadar ısınmış olduğum cihetle artık bu misillü ihtirazlarda bulunmaya lüzûm görmez hülyasındayken yine gözümün bağlanması doğrusu ya ziyadesiyle canımı sıkmıştı. Yine bu aralıktı ki elini göğsüme doğru sokarak koynuma bir çıkın koydu. Bunun para olduğunu dahi ağırlığından anladım.

Kayığa bindik. Beyefendi "Al Sohbet Ağa!" deyince kayıkçımız yine Sohbet Ağa olduğunu anladım. On dakika kadar gittikten sonra bey bana bir sigara teklif eyledi. Eğer gözlerimi açarsa sigarayı kabul edeceğimi söyledim.

- Zaten çıktığımız yalı gözden kayboldu. Gözünüzü açsanız da bir beis yoktur! diyerek gözlerimi açtı.

Gece mehtap dahi vardı. Mehtaba karşı beyin letafet-i simâsı bir kat daha artmış bulunduğundan yüzüne bakmaktan hiç doyamazdım. Hatta o kadar mütehassirâne bakarmışım ki hissiyât-ı derûnumu kendisi dahi anlayarak hem gülümsemeye, hem de inadına gözler süzmeye başladı. Böyle gözden göze muâşakamız bir hayli zaman devam eyledi. Ben artık kendime mâlik olabilecek bir hâlde bulunmadığımdan besbelli bakışlarımdaki taşkınlığı arttırmış olmalıyım ki kendisi erkekliğiyle beraber mahcup olarak ve bahusus arkadaşı olan Sohbet'ten çekinerek gözlerini indirmeye mecbur oldu. Ha bakınız unuttum, Papazoğlu namındaki o kıranta Rum bu gece yoktu.

Genç bey gözlerini indirdi, ama benim ondan gözlerimi çevirmekliğim mümkün olur mu? Tek yüzüme baksın diye bir sigara daha istedim. Derhâl yapıp elime verdi ve yakmak için kendi sigarasını da uzattı.

- Hayır efendim! Yakınız da öyle veriniz! dedim.

- Şayet ağzımdan ikrah ederseniz? demesin mi?

Artık bir türlü yüreğimi zaptedemeyerek bir âh etmişim! Bunun manası "Hiç ben senin ağzından ikrâh edebilir miyim?" demek olduğunu anlayarak gayet lâtif bir tebessümle yüzüme baktı. Ve sigarayı yakıp elime verdi. Bu sigarayı "içtim" demek hatadır, "yedim" demeliyim.

Bu hâller bizim foyayı tamamıyla meydana vurdu. Zaten benim ketm-i ahvâle imkân kaldı mı? Bazı sevda rüsvâsı olmuş insanlara tesadüf ederdim de biçareleri ayıplardım. Meğer ayıplamakta hakkım yokmuş. Allah bu sevda denilen ateşe bir kulunu yakmasın. İnsanda ne hicab kalıyor, ne vakar!

Gele gele bizim (...) iskelesine geldik. Ben oradan beni yalnız salıverecekler havfıyla:

- Evime kadar yalnız nasıl giderim? dedim.

Hâlbuki yalnız kalsam evime gidebilir idimse de mahzâ güzel beyden bir kaç dakika sonra ayrılayım diye evime kadar beraber gelmesini gönlüm arzu eyliyordu. Bu arzum dahi hasıl oldu. Hatta genç bey Sohbet Ağa'yı kayıkta bırakarak beni yalnız olduğu hâlde evime getirmeye davrandı ki bu hâlde dünyalar benim oldu.

Kendi kendime dedim: "Her ne olursa olsun, sokakta şuna bir kaç lâkırdı söylerim. Zaten o dahi bana pek dikkatli baktı. Adeta âşık bakışlarıyla baktı. İhtimal ki bu mülâkatımız son mülâkat olmaz. İhtimal ki bundan sonra dahi aralıkta bir kere yüzünü gösterir.

Vakıa iskeleden ayrılır ayrılmaz artık olanca cesareti toplayarak kendisine dedim ki:

Giderken sanki ölüme gidiyorum gibi muzdariptim. Şimdiyse ölüme gitmekten ziyade ızdırabım var.

Bu sözümü anlamamış gibi davranarak:

- Niçin efendim?

deyince:

- Çünkü bir daha yüzünüzü görmek müyesser olamayacak! dedim.

- Benim yüzümü görebilmeye bu kadar ehemmiyet vermeye sebep ne olabilir?

demesiyle artık lisanım kendi kendisine:

- Ah zalim, bu sebebi anlamak istemiyor musun? Seni bir kere gören bir daha iştiyakına, hasretine tahammül edebilir mi? deyiverdi.

Genç bey dikkatli dikkatli yüzüme baktı.

- Ebe hanım! Gerçekten pek güzelsiniz, dedi.

Ben:

– Kendimde size lâyık hüsn ü cemal bulamıyorum. Sizin cemalinizi perestişe lâyık buluyorum! dedim.

Güldü. Bir hayli sükûnetten sonra:

- Dünyada benim için bir kadın sevmek mümkün ve müyesser olsaydı, emin olunuz ki sizi severdim, dedi.

Ben dahi:

- Öyleyse sevmekte olduğunuz kadın gerçekten bahtiyardır. Yok eğer Dürdane Hanım'ı seviyorsanız, ona da size de acırım, dedim.

Dürdane'den hiç bahsetmedi. Fakat sevmekte olduğu bir kadın var yahut yok olduğunu da söylemedi.

Ta bizim kapıya kadar geldik. Orada kamasını çıkarıp bana göstererek:

- Şunu sizin sinenize sokmak, sizi odanızdan çalmak kadar güç olduğunu bilirsiniz ya?

deyince ben:

- Ah, sineme saplanan tîr-i aşk kadar bu kama sivri ve zehirli olamaz.

demek istedimse de genç bey sözümü bitirmeye meydan vermeyerek:

- Beni dinleyiniz! Sırrımız meydana çıkmayacak diyorum. Dürdane Hanım'ın bu sırrını meydana çıkaracak bir kimse olabilirse o da yalnız siz olabilirsiniz. Sonra kendinizi cidden ve hakikaten yok biliniz. Bana olan muhabbetinize gelince, tekrar ederim ki dünyada bir kadın sevmek mümkün olsaydı sizi severdim! Fakat! Bakınız!

diye elimi eline aldı. Göğsüne götürdü. Frenk gömleğinin altında yusyumru ve kaskatı iki kız memesini elime vermesin mi?

Meğer o dahi benim gibi bir kadınmış!

Hayretimden bir kere haykırmışım. Oysa kapıyı hızlıca çalarak ok gibi fırladı kaçtı. Ben içeriye girdiğim zaman gerek beyhudeye çıkan aşkımdan, gerek hayretimden, gerek korkumdan, her nedense kendimi kaybetmişim."

Ayşe Ebe'nin takriri burada hitam buldu.

Kadıncağızın bu hikâyesini dinleyenler o kadar işleri gören genç beyefendinin bir kadın olmasına o derecelerde istiğrab eylediler ki hatta bazıları:

- Hiç de kadın değildi. Fakat Ayşe, delikanlıya olan meylini masum göstermek için sonunda delikanlıyı bir kadın eyledi!

tarzında bazı lâtifelere dahi koyuldular. Ayşe Ebe'yse:

- Ben kendisine bir kadın olmak sıfatıyla gönül vermedim. Bir erkek olmak haysiyetiyle gönül verdim. Ne yalan söyleyeyim? Dünyada bir erkeğe bu kadar mağlûp olacağımı hiç ümit etmezdim. Bu hâlden yalnız bir ibret dersi aldım ki o da cidden gönül hastalığına mübtelâ olanları ayıplamamaktır, diye mukabelede bulundu.

Ayşe Ebe hikâye eylediği bu sergüzeşti hikâyemizin bundan evvelki kısmını okumuş olan kari'lerimiz daha başka bir ehemmiyetle dinlemişlerdir. Eğer ebe hanımın müstemi'leri Galata'da Acem Ali Bey meselesini dahi bilselerdi Ayşe Ebe'nin sergüzeşti o Acem Ali Bey hikâyesinin ikinci faslı olduğunu anlarlar idiyse de işin evveliyâtını bilmediklerinden Ayşe Ebe'nin sergüzeşti başlı başına bir hikâye olduğunu hükmetmekle kaldılar.

Üçüncü Kısım

Ulviye Hanım

Boğaziçi'nde (...)'da sakin Ulviye Hanım'ı işittiğiniz var mıdır? Mısırlı diye şöhret bulmuşsa da erbâb-ı tahkîkin rivayetlerine göre Mısırlı değildir. Ya İranlı ya Hintli olup fakat familyası halkıyla Mısır'a hicret ederek tûl müddet ikamet eyledikten ve orada teehhül ettikten sonra politikanın iktizası aralıkta bir kere Mısır'dan bazı ricâlin tebâüdünü iktiza eyledikte pederiyle beraber İstanbul'a gelmiş ve zevci Mısır'da kalarak bilâhare vefat etmekle Ulviye Hanım dul kalmıştır.

Bundan bir kaç sene evvel pederi dahi vefat etmesiyle yalnız bir ihtiyar validesiyle kendisi muhtasar bir yalıda kalmışlar ve mutavassıt bir hâlde yaşamakta bulunmuşlardır. Yalıları haremde sekiz ve selâmlıkta dört odadan ve hane halkı dahi ana kızdan sonra selâmlıkta bir uşak, bir bahçıvan, bir ayvaz ile haremde bir aşçı ve iki yukarı halayığı, bir de kethüda kadından ibarettir. Fakat rivayete göre bu familya mâl-ı Karun'a mâlik olup yalnız izhâr-ı servet etmemek için maîşetlerinde şu hâli itidâli iltizam eylemektedirler.

Ulviye Hanım ancak yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarında bir taze duldur. Kendisi bir az esmerceyse de çehresi o kadar lâtif ve vücutça o derecelerde mütenâsiptir ki biraz dikkatle temaşa edenler kendisini en güzel kadınlardan addederler.

Ya ne kadar terbiyeli, ne kadar nazik bir kadındır! Hem de terbiye ve nezaketi yalnız hulkî olmayıp bir çok cihetleri dahi kesbîdir. Nasılsa pederi bu kızın talim ve terbiyesine pek ziyade ehemmiyet verip Farisî ve Arabî'yi pek mükemmel tahsil eyledikten maada İngiliz lisanını da gereği gibi ele getirmiştir.

"Âlemin ağzı torba değil ki büzesin!" derler. Ne kadar doğru bir sözdür. Başka sermaye-i sohbeti olmayıp yalnız şuna buna kancayı takmakla medâr-ı kelâm bulanlar Ulviye Hanım hakkında türlü sözler söyleyip Çamlıca ve Bağlarbaşı seyirlerini ve gece mehtap safalarını pek ziyade sevdiğinden ve bu eğlencelerde ise mutlaka arkası sıra bir de erkek koşturduğundan filân-

dan bahsederlerse de biçare kadıncağızın arabası, kayığı bile yoktur. Dedikleri gibi bir kadın olsa hiç olmazsa hanesinde bir arabayla bir kayık olsun bulundurmaz mı? Maişetinin sûret-i zâhiresinden dahi böyle araba ve kayık bulundurmaya iktidarı anlaşılır.

Vakıa Ulviye Hanım öyle horozdan kaçan takımından dahi değildir. Hele daha Mısır'dayken muarefe peyda eylemiş olan bir ihtiyar İngiliz tabibi sık sık yalıya gelerek Ulviye Hanım'la uzun uzadıya sohbet eder. Lâkin bu İngiliz, Ulviye için bir büyük peder olmak derecesinde ihtiyar olup reviş-i hâle nazaran mücerret İngiliz lisanını unutmamak üzere doktorun musahabesinde devam eylediği anlaşılır.

Bundan maada Ulviye Hanım'ın edebiyata dahi pek ziyade merakı olarak roman ve tiyatro suretinde ve şiir ve inşâ vadisinde her ne çıkarsa cümlesini alıp kemal-i dikkatle okur. İşte bu hâl dahi bazı erbab-ı güftügûya sermâye-i makal olup bahusus Ulviye'nin bazı muharrirlerle mükâtebe ve muhaberesi olması dahi kendi hakkındaki güftügûları arttırırsa da söylenen sözlerin adeta kâffesi haksız olduğundan, inanmamalıdır.

En doğrusu istenilir ise Ulviye Hanım bazı zevatla olan muhaberesinde pek büyük eğlenceler bulur ise de muhabere eylediği zevatın kâffesi bu kadın hakkında pek beyhude ümitlere düşmüşlerdir. Kendisine her kim arz-ı aşk u iştiyak eylemişse o adamı adeta ırz düşmanı bir çapkın tanıyarak, fakat mücerret onun öyle düzme olan ahvâl-i âşıkanesiyle bir güzelce eğlenmek fırsatını da kaybetmez. Eğer âşık efendi biraz daha tacizlerini artıracak olursa o zaman Ulviye dahi dirseğini gösterip herifin inhizamına karşı kahkahalarla güler yatar.

İşte erbab-ı güftügûya şüphe veren hâller bunlardır. Bu hâlleri gide gide Ulviye'yi daha başka bir eğlenceye kadar sevkeylemiştir ki o eğlencenin zımnında dahi acîb ve garip bir roman çıkmıştır. Şöyle ki: Ulviye Hanım'ın yalısı ön cihetindeki denizden maada etrâf-ı selâsesinde bahçeyle muhat olup bu bahçenin bir tarafında dahi Halvetî Efendi'nin yalısı vâkidir. Bu Halvetî Efendi gayet zengin kibardan olup ilk zevcesinden Dürdane Hanım isminde bir kızı dünyaya gelmiş ve o zevcesi vefat ederek muahharan istifrâş eylediği odalıktan dahi iki kızıyla bir oğlu olmuştur.

Halvetî Efendi her ne kadar Dürdane'yi ilk gözünün ağrısı olan zevcesinin bergüzârı olmak hasebiyle pek severse de üvey validesi o kadar ehemmiyet vermez. Fakat Dürdane Hanım üvey validesinin kendi hakkındaki kayıtsızlığından müştekî olmayıp bilâkis müteşekkirdir. Zira kendisi öteden beri Gülbeyaz Kalfa isminde bir dadısını kendine mahrem-i râz ittihaz ederek on yedi on sekiz yaşında bir genç kız böyle bir mahrem-i râza ne gibi esrar tevdî edebileceği vârid-i hâtır olursa o esrar dahilinde olarak gönlünü pek âlâ eğlendirir. Eğer pederi kadar üveyi validesinin dahi dikkat-i muhibbânesine mazhar olacak olsa böyle istediği gibi hareket edemeyeceğinden işte Dürdane Hanım bundan dolayı üvey validesinin kendi hakkındaki kayıtsızlığından memnundur.

Ulviye Hanım'la Dürdane Hanım her ne kadar yalı komşularıysa da aralarında hemen hiç bir münasebet yok gibidir. Zaten nasıl münasebet bulunabilir ki, birisi yirmi yedi yirmi sekiz yaşlarında bir taze dul ve diğeri on yedi on sekiz yaşlarında bir bakir kız olduktan maada Ulviye gayet serbest mizaçlı ve Dürdane ise gayet mahcubiyet içinde terbiye edilmiş bulunduğundan her hâlleri yekdiğerine zıt ve mu'âneddir.

Fakat şeytan Ulviye yalnız hikâye kitaplarında okuduğu romanlarla iktifa etmeyerek bir de sahîhü'l-vukû' bir romanın sûret-i güzerânını temâşâdan lezzet almak merakına düşer. Bu romanın en büyük a'zâ-yı vak'ası, en mühim kahramanı dahi Dürdane Hanım olabileceğini tahayyül eder. Kendi kendisine der ki:

–On sekiz yaşındaki bir kızın öyle bir masûmiyet-i melekâne içinde bulunması kabil olamaz. Elbette Dürdane'nin bir takım esrar ve hafâyâsı vardır ve olmalıdır ki bunları keşf ile benim için her şeyden büyük bir eğlence tedarik edilir.

Şu merakla Ulviye, bahçenin Dürdane Hanım yalısı tarafındaki kısmını her gün devre başlar. Gözlerini Dürdane'nin yalısına dikerek şu yalı içindeki hafâyâya hangi tarik ile vusûl müyesser olacağını keşif için gündüzleri akşama kadar göz yorduğu gibi geceleri dahi sabaha kadar zihin yormak artık Ulviye'nin meşgûliyet-i rûz-merresi olur.

Bu dikkatleri esnasında Dürdane Hanım'ın yalısının taksi-

mât-ı dahiliyesini ve herkesin odasını filânını da öğrenir. Hatta bu tahkikatı ikmal için birer vesile bularak kendi kethüda kadınını bir kaç defa Dürdane Hanım'ın yalısına dahi göndermiştir. Hele aslı Dürdane Hanım'ın yatak odası kendi bahçeleri cihetinde ve deniz üzerindeki oda olduğunu keşfetmek Ulviye'yi ziyadesiyle sevindirir.

Merak bu! İnsanı nerelere kadar sevketmez? Ulviye dahi zihnindeki şeytanlığı büyülte büyülte, yüreğindeki merakı arttıra arttıra bir gece karanlıktan bilistifade bahçeye çıkarak bahçıvanın kiraz ağaçlarından meyve düşürmeye mahsus olan sopa gibi bir merdiveni omuzlayarak Dürdane Hanım'ın odası hizasına rıhtım üzerine vaz'etmeyi ve badehu pencereler hizasına kadar çıkıp kızı dinlemeyi de gözüne kestirir.

Vakıa bir aralık bu işin tehlike-i azîmesini düşünerek ferâgat etmek lâzım gelirse de merakını yenebilmek mümkün mü?

Kadın kıyafetiyle bu işi yaparsa şayet denizden filândan görenler nazarında bilkülliye mahvolacağını anlayarak erkek kıyafetine girmeyi kurar. Zira o hâlde görülecek bile olsa herkes kendisini hırsız zannederek binaenaleyh Ulviye Hanım ismini bir rezâlet-i muhakkakadan kurtarmış olacağını düşünür.

Bu merak işsiz güçsüz genç kadının kalbinde o kadar büyür ki nihayet bir kat erkek elbisesi mübâyaa eder. Odası içinde ilk tebdîl-i kıyafet eylediği zaman aynaya baktıkta adeta kendi kendisini cidden erkekten fark edemediği gibi, kethüda kadın gördüğü zaman birden bire havfından bayılmak derecelerine gelir. Hatta Ulviye "Canım, işte benim a hanım nine!" diye kendisini bildirdiği hâlde bile biçare kadıncağız hâlâ tanıyamayıp havf ve telâşını dahi izale edemez.

Nihayet kethüda kadın der ki:

–Aman efendim! Bu kıyafet ne? Sizi valideniz bu hâlde görmesin. Sonra karışmam!

–Validem beni bu hâlde nasıl görebilecek? Onun neden haberi olabilir?

–Ee, bu kıyafete girmekten maksadınız nedir?

–Hiç! Eğlence!

–Nasıl eğlence?

–Dürdane Hanım'la muâşaka edeceğim!

–Aman a kızım, bu nasıl lâkırdı?

–Nasıl lâkırdı olacak? Bu dünyaya dört duvar arasında mahpus olmak için gelmedik ya! Yoksa bana başka emeller isnad ederek iffetimden...

–Estağfurullah! Sizin iffetinize kimsenin bir diyeceği yoktur. Fakat bu lâtifeler dahi gayet tehlikelidir.

–Sen tehlikesine bakma! Validem bir şey sezmesin de, senden başka bir şey istemem!

Ulviye Hanım şu tebdîl-i kıyafet hâlinde hiç tanınmayacağına o kadar emniyet hâsıl eder ki hatta bir gün bir araba getirtip erkek kıyafetinde olduğu hâlde Bağlarbaşı'na giderek Millet Bahçesi'nde piyade gezindiği hâlde dahi hiçbir kimse farkına varmaz.

Zaten bu meraka Dürdane Hanım'ın ahvâlini keşif için duçar olduğundan mutlaka bahçıvanın sopasıyla Dürdane'nin penceresine çıkmak azmine kuvvet verir. Fakat insan bir şeyi derin düşündükçe ehven suretlerini dahi bulmak tabii idüğinden Ulviye dahi merdiveni haricen rıhtım üzerine koymaktansa dahilen kendi bahçesinin köşesine ve ta Dürdane'nin odasının köşe penceresi hizasına koymayı binnisbe ehven bulur. Kendi kendisine der ki:

– Şayet bu hâlde görülecek olsam, merdiven üzerindeki adamın Ulviye Hanım olduğunu kimse anlamadıktan maada bir hırsız olmasına dahi ihtimal verip de telâşa düşmeyerek olsa olsa bir genç bey Dürdane ile muaşaka ediyor zannederler.

Bu mutlaka üzerine kararını mevki-i icraya koymak artık katiyyen tahakkuk ederse de merdiveni bulunduğu yerden kaldırıp köşeye kadar getirmeyi kendi kuvvetinin fevkinde bulur. Zira bahçıvan erkek olduğu hâlde bile bu merdiveni yalnız kaldıramayıp ayvazdan istimdat etmektedir.

Bahçıvanla ayvaza "Şu merdiveni şuraya koyunuz!" diye emredecek olsa şayet herifler bir şüpheye düşerler. Bunun için bir gün bahçeye indiği zaman merdiveni yerinden kımıldatamayacağını bir kere tecrübeye kalkışır. Ne dersiniz? Koca Arnavut'un

kaldıramadığı merdiveni Ulviye Hanım pek de zahmet çekmeksizin kaldırmaz mı?

Genç kadın o zamana kadar kendisinde böyle bir kuvvet-i fevkalâdenin bulunduğunu hiç tecrübe etmemiş iken bu defa şu kuvvete kendisi dahi şaştıysa da birden bire kuvvet-i mezkûreye itimat edemedi. Tecrübe için merdiveni bir kaç adım mesafeye kadar götürdükte bahçıvan kadar zorlanmadığını görüp biraz daha itimatlandı.

Yalıya avdet eylediği zaman derûnu elbise dolu olarak gayet ağır bulunduğunu bildiği bir sandığı kaldırmalarını iki cariyeye emreyledikte cariyeler şandığı kaldırabilmekten âciz kalınca "Haydi şuradan, çürük murdarlar! Bunda kaldıramayacak ne varmış?" diye sandığı yakaladığı gibi yerinden kaldırıp öte tarafa attı.

Hanımlarında gördükleri şu kuvvetten cariyeler mütehayyir kalsınlar, fakat Ulviye Hanım'ın kendi nefsine itimadı artarak "Öyle ise ben bir erkekten daha kuvvetliymişim." dedi.

Bir gün erkek kıyafetinde Bağlarbaşı'na gitmek Ulviye Hanım'ı pek ziyade eğlendirmiş olduğu gibi, şimdi kendisinde her erkeğe nasip olmayan bir de kuvvet görünce erkeklik için hevesi bir kat daha artarak "Şimdiye kadar yalnız kadın gibi yaşadım. Bundan sonra dünyada maîşet-i merdâne ne olduğunu dahi tecrübe ederim. Bunun için biraz silâh kullanmak ve biraz da cüret ve cesareti arttıracak vakalarda bulunmak kifayet eder. Artık bir kaç gün erkek kıyafetiyle çıkıp bazı kavgalı nizâlı vukuat aramalıdır." diye zihninden şu erkeklik planını büyülttükçe büyültmeye başladı.

Bu merakla Ulviye Hanım'ın göze aldırdığı tehlikeleri burada müfredatı vechile saymaya lüzûm görmeyiz. Vakıa bu yoldaki vukuat içinde ezcümle birgün yekdiğeriyle kavga etmekte bulunan sekiz on kadar kayıkçı ve mavnacıların içine saldırmak ve birkaç yumruk ve tokat kendisi yediği gibi, birçoklarını da kendisi vurmak gibi mühim şeyler dahi varsa da bizce en ziyade lâzım olan şey Ulviye Hanım'ın Dürdane Hanım hakkındaki tahkikatı olmakla hikâyemizi yine o sadedden çıkarmak istemeyiz.

Ulviye Hanım kendisinde olan kuvveti tecrübe eyledikten

iki üç akşam sonra gecenin mehtapsız bir karanlık gece olmasını dahi başkaca bir meziyet addeyleyerek kalktı, evvelâ erkek kıyafetine girip bahçeye inerek merdiveni omuzladı. Ta bahçenin köşesine götürüp öyle bir vaziyette koydu ki merdivene çıktığı zaman Dürdane'nin köşe penceresinden bakabilecek bir mevki ittihaz edebilmiş olacaktı.

Merdivenden çıkıp bir mevkii ihrâz edebildi. Ancak pencerenin beyaz perdesi örtülmüş olduğundan oda içindeki ahvâli göremiyordu.

Bu zaman saat gecenin dört buçuğu beşi olmuştu. Yalıda her odada mumlar sönmüş olduğu hâlde Dürdane Hanım'ın odasında mum yanmakta olmasıyla beraber oda içinde insan gezintisi olduğunun dahi perdeye isabet eden gölgelerden anlaşılması Ulviye'nin merakını artırmış ve bahusus gölgelerden birisinin bir erkek gölgesine benzemesi daha ziyade şüpheleri davet etmişse de pencerenin perdesi kapalı olduktan sonra oda içindekini keşfetmek kabil olmamıştı.

Fakat fikr-i cüstücûda Ulviye derecelerine varmış olanlar için bu gibi işlerde adem-i kabiliyet tasavvur olunur mu? Bu camın ta köşesinde görülen muska kadar bir kırık Ulviye'yi nâil-i emel etmeye kifayet etti. Parmağını bu delikten sokarak beyaz perdeyi bertaraf eyledikten sonra gözünün birisini bittatbik odanın içini temaşaya başladı.

Vay Ulviye'deki itminan! Vay Ulviye'deki sevinç! Zira tahminleri doğru çıktı. Zira Dürdane'nin odasında bir delikanlı gördü ki her ne kadar soyunmuş addolunamazsa da giyinmiş bir hâlde dahi sayılamaz. Başta fes yok. Arkada ceket, setre filân yok. Yeleğin ve gömleğin göğüs düğmeleri çözük. Boyunbağı filân karmakarışık. Ayağında bir siyah pantolon ve bir ruganlı potin varsa da oda içinde yürüdükçe potinlerin uçlarına basmak suretiyle ihtirâz gösteriyor.

Bu delikanlının her hâli bir âşık, hem de gizli âşık tavrı olduğu gibi ona mukabil Dürdane Hanım'ın her tavrı dahi bir âşıka tavrıydı.

Ulviye bu hâli epeyce temaşa eyledikten sonra bunların sözlerini dinleyebilmek için kulağını camın deliğine tatbik eyledi. Vakıa bir kaç kelime-i âşıkâne işitebildiyse de işin evveliya-

tını bilmedikten sonra bunlardan bir meâl çıkarabilmek mümkün olamıyordu.

Şu temaşa ve tetkik bir saatten ziyade devam eyleyerek Ulviye işin ilerisini daha ileride ilerletmek için merdivenden indi. Merdiveni yine aldığı yere kadar götürüp badehu odasına geldikte artık tasavvurat ve hayâlâtını tevsî'e başladı.

Bu tasavvurat ve hayâlât içinde neler yoktu! Dürdane Hanım'ın böyle bir delikanlıyla ülfet ve ünsiyet peyda etmesi Ulviye nezdinde o kadar mûcib-i merak olmayıp fakat sevdiği zatın kim olduğunu öğrenmek ahass-ı âmâli cümlesine dahil oldu! Kendi kendisine derdi ki:

– Eğlencenin zeminini pek güzel teşkil eyledik. Şimdi şu Dürdane'nin sevdiği kim olduğunu ve aralarındaki münasebet neden ibaret bulunduğunu güzelce öğrenmelidir ki ona göre işlerimizi tertip ederek eğlenebilelim. İhtimal ki âşık efendiyle ahbap olurum. Erkek kıyafetine girdiğim zaman kendimi kendim bile fark edemediğimden, öyle tanınmak filân tehlikesi de yoktur. Eğer beyefendiyle ahbap olur da Dürdane'nin hususiyet-i ahvâlini öğrenirsem sonra kızcağızı mütehayyir ederek kendimi eğlendirecek yüz bin şeytanlıklar tertibi artık pek kolay olur.

İşte bu gece Ulviye neler düşünmüşse bundan sonraki geceler dahi hep o düşünce ve mütalâalarla eğlenmeye başlayıp, fakat Dürdane'nin âşıkı öyle her gece kendisini ziyaret eder bir adam olmadığını ertesi ve daha ertesi gece köşe penceresinde erkek gölgesi görememesiyle anladı. Bu bâbdaki dikkat ve tecrübeleri gösterdi ki Dürdane'nin âşıkı haftada bir defa kendisini ziyaret etmektedir.

Bir gün Ulviye'nin baba dostu olan İngiliz tabip gelerek hanım ile sohbet ederken söz "telefon" yani nakil-i sadâ denilen ihtirâ-ı garîbe intikal eyledi. O zaman bu âlet henüz pek yeni ihtirâ edilmiş olduğundan Avrupa'nın fennî gazetelerinin bunlara dair verdikleri malûmatı erbab-ı iktidar tecârib-i fiiliyyeye tatbik ile eğlenirlerdi.

Doktor dedi ki:

–Buna adeta mucize demeli. Böyle bir şey nasıl tasavvura sığar? Burada oturduğunuz yerdeyken dünyanın ta öte ucunda söy-

lenen sözleri birer birer işitiniz.

Ulviye'nin zihnine derhal bir şey gelerek bunu hal için doktora sordu ki:

– Bu âlet çok pahalı bir şey midir?

– Hayır! Zaten asıl ehemmiyet verilecek bir ciheti de bu değil mi ya? Elektrikli çıngıraklardan pek de farkı yok. Beyoğlu'nda bir mağazada gördüm. On lira kadar bir pahayla mübayaa olunabilir.

– Aman doktor. Şundan bir tanesini mübayaa etsek bir hayli eğlenirdik. Zaten bu misillü tecârib-i fenniyyenin beni ne kadar eğlendirdiğini bilirsiniz ya?

– Bundan kolay hiç bir şey yok. İki güne kadar merakınızı halledebilirim.

Filvaki iki gün sonra doktor bir miktar tel ve bir de telefon aletiyle geldi. Telefon aleti Ulviye'nin odasına konularak diğer alet ince ve uzun bir telle merbut olduğu hâlde bahçenin bir tarafına kadar götürüldü. Bir cariyenin oradan hem de yavaşça söylediği söz oda içinde sanki Ulviye'nin kulağına fısıldanmış gibi işitildiğini genç kadın görünce artık sevincinden çıldırmak derecelerini bulurdu. Doktor ise Ulviye'nin sevincine asıl sebep ne olduğunu bilemeyerek mücerret icra olunan tecâribden dolayı seviniyor zannıyla iftiharından hindi gibi kabarırdı.

Hazır doktor oradayken Ulviye'nin en ziyade ehemmiyet verdiği şey telefon makinesini nasıl vaz' ve tertib eylemek lâzım geldiğini öğrenmek kazıyyesi olup, bunun için makineyi bir kaç defa, bir kaç mahalle vaz' ve tebdil eyledi ve tecrübelerinde dahi muvaffak olduğunu görünce en ziyade işte buna memnun oldu.

İngiliz gittikten sonra Ulviye Hanım telefon aletini bazı odadan odaya kendisi dahi vaz' ve tatbk ederek güzelce itminan hasıl eyledikten sonra içinden kendi kendisine dedi ki:

– Ee Dürdane! Artık diyebilirim ki odanın içindeki âşıkın kulağına her ne fısıldamış olsan sanki doğrudan doğruya benim kulağıma söylemiş olacaksın! Ah şu sanatlarını fünûna tatbik eden memleketler ne güzel yerlerdir! Fünûn sayesinde her şeye muktedir olurlar.

Vakit kaybetmek Ulviye'nin tecviz edeceği şeylerden olmadığı cihetle hemen o akşam bahçeye çıkarak gündüzün bakıyyesinden dahi keşf-i mevâki' yolunda istifade eyledi. Telefon aletini nereye ve ne suretle vaz' edeceğini anlamak için Dürdane'nin yalısını kemâl-i dikkatle muayene ederek haricî bir tahmin olmak üzere köşe penceresinin yan tarafını kesimledi. Gece oldukta ta Dürdane Hanım'ın uykuya varacağı zamana kadar güç belâ sabrederek badehu bahçeye inip merdiveni istediği yere vaz'la hemen üzerine çıktı. Evvelce tedarik eylemiş olduğu bir bıçakla istediği mahallin sıvasını hakkederek kaldırdıktan sonra altından zuhur eden bağdadîleri dahi ince bir testere ile yavaş yavaş ve birer birer kesmeye başladı. Testerenin incecik dişleri o kadar az şamata çıkarırdı ki eğer Dürdane Hanım uyanık olsa da bu şamatayı işitse bile farenin dişi ile bir tahtayı kesmeye çalıştığını zanneylerdi.

Bağdadî parçaları dahi kesildikten sonra öte taraftaki bağdadîyi dahi kesmeye Ulviye cesaret edemedi. Bu gecelik ameliyatı burada bırakarak yarın gece ikmâl-i keşf için merdivenden inip onu yine yerine koyduktan sonra kendi odasına geldi.

Ertesi günü Dürdane'nin yalısında böyle bir cerîhaya kim dikkat edecek? Tekrar akşam oldukta Ulviye açmış olduğu deliğe giderek kulak verdi. İçeride söylenen sözler pek ayan beyan işitiliyordu. Hatta bittesadüf bu gece dahi Dürdane'nin âşıkı orada olup, hem de âşık ve âşıka arasında bir de serzenişli sözler söylenmekteydi.

Dürdane derdi ki:

– Seni artık benden usanmış gibi görüyorum.

Âşıkı ise temin için derdi ki:

– Vallahi Dürdaneciğim bana pek büyük iftira ediyorsun.

– Hayır hayır! Sende evvelki şevk ve hâhişi bulamıyorum. Eğer daha birbirimizin zevci olmaksızın benden böyle usanırsan hakkındaki itikatlarımın hiçbirisi kalmaz. Seni de bîvefa ve şıpsevdi şıpusandı heriflerden sayarım.

Bu sözleri işittikçe Ulviye'nin ne kadar memnun olacağını tafsile hacet var mıdır? İçinden kendi kendine derdi ki:

–Bu roman öyle hikâye kitaplarını okumaya benzemez. Bu

tiyatro öyle Bağlarbaşı'ndaki oyunlara benzemez. Bunda bir şâirin hayâlâtı yoktur. Burada görülen ve işitilen şeyler hakikattir.

Açılan delikten akseden sada o kadar matlûba muvafıktı ki telefon aletini buraya tatbikle şu sadayı Ulviye'nin odasına kadar nakledebilmek için kâfi görülürdü. Lâkin Ulviye mahsusen almış olduğu makasın sivri ucu ile bağdadîler arasından sıvayı yavaş yavaş kazıyarak ta öte tarafta yani odanın içinde duvara yapıştırılmış olan duvar kağıdının altına vardıktan sonra makasın ucuyla kağıdın üzerine dahi küçücük bir delik açtı. Şöyle ki oda içindeki ziya bu delikten göründü. Badehu bu delikleri çoğaltarak duvarın o cihetini kevgir gibi delik delik edince sada evvelkinden daha güzel işitilir oldu.

İşte ameliyatın en güç kısmı bu olup Ulviye telefon aletini oraya vaz' eydikten sonra üzerini sıvamakta ve badanasını dahi haricî sıvanın reng-i umûmîsine tatbik eylemekte ol kadar güçlük çekmedi. Vakıa bu iş kendisini bir kaç gün yorduysa da bu teahhur sıvanın rengini aslına uydurmak gibi kâh gündüze ve telefonun telini parmaklık hizasıyla hiç görünmeyecek bir surette kendi odasına kadar getirmek gibi geceye ihtiyaç görülmesinden neşet eyleyip, fakat güçlük de ilk deliği açmak derecesinde bir şey değildi.

İnsan bir şeyi emel eylediği zaman suûbet denilen mani o sahib-i emeli asla meyus edemez. Bazı büyük hapishanelerde müebbeden pranga-bend edilen mahpuslar meyanında yirmi otuz arşın kadar yere lağım açarak firar yolu aramış adamlar görülmüştür ki bu lağımı bir çivi parçasıyla kazdığı ve çıkan toprağı dahi avuç avuç ceplerine koyarak abdesthaneye filâna çıktıkça ceplerinden akıtarak zayi ve kaybeylediği ve bir miktarını hapishanenin içine yapmakla beraber zemin yükselip de iş belli olmamasına dikkat dahi mecburiyetinde dahi bulunduğu düşünülürse böyle bir lağımı açmak için sarf eylediği senelerce müddet insanın mûcib-i hayreti olur. Merak ve müdâvât insanı bu kadar büyük işlere sevk eyledikten sonra artık Ulviye için bir telefonu Dürdane Hanım'ın yalısına tatbik edebilmek dahi mûcib-i hayret bir iş mi addolunur.

Telefon vaz' olunduktan sonra bir kaç gün Ulviye'nin işittiği

sözler yalnız Dürdane ile dadısıın alelâde teâtî eyledikleri sözlerden ibaret olup, fakat bir gece dadıyla küçük hanım arasında şöyle bir muhavere dahi sebkat eylemişti:

Dadı –Artık senin bu Mergub'un hakkındaki aşkından da usandık ha!

Dürdane –Ah dadıcığım! Sevda ne olduğunu bilsen?!

– Sevda ne olduğunu ben bildiğim kadar sen de bilseydin şimdiye kadar o dandini beyi çoktan kapı dışarıya atardın.

– Muâşâka bir kere bu dereceyi bulduktan sonra....

– Vakıa pek doğrudur! Herifin her arzusu yerini buldu. Şimdi kendisini kapı dışarı edecek olsak onun canına minnet!

– Canına mı minnet?

– Ona şüphe yok! Senden husûle gelecek başka ne arzusu kaldı?

– Aman dadıcığım! Bu söylediğin söz ne sözdür?!

–Ne söz olduğunu anlayamadın mı? Sizin gibi yeni hanımlar aşk ne olduğunu bizim gibi bunaklardan ziyade bildikleri için işte böyle kıçları kırık şıkların kıç kırımlarına aldanarak vücutlarını onların âguş-ı iştiyaklarına atıverirler. Bizim bildiğimiz zamanlarda bir erkek için yanıp kavrulan kızlar kadınlar, kendi aşk ve muhabbetlerini onlara hiç anlattırmayarak istiğnâda son dereceye kadar varırlardı. Şimdi Mergub Bey senden artık ne bekleyecek bakalım? Bir âşık için yalnız hayâli bile dünyayı cennet edecek kadar kıymetli olan şeylerin kâffesine sen Mergub'u nâil ettin! Bundan sonra onun sana yalvarmasını icap eden artık hiç bir şey kalmadı. Yalvarmak sırası sana geldi.

– Neden yalvarayım?

– Yalvaracaksın ya! Daha yalvaracağına şüphe mi ediyorsun? Seni terk etmesin diye yalvaracaksın! Eğer seni terk ederse onun ne zararı olacak? Halbuki seni terk eylediği hâlde sen dört paralık bir kız olup kalacaksın.

Dadının bu sözü üzerine Dürdane sükûta vardı. Telefondan bu muhavereyi dinleyen Ulviye Hanım'ın keyfiyeti zihninde nasıl hülâsa ve muhakeme etmekte olduğunu düşünüyorsunuz ya... Kendi kendisine diyordu ki:

– Ha işte romanın esrar perdeleri birer birer açılmaya başladı. Dürdane, Mergub Bey isminde bir zatı seviyormuş. Hani ya şu köşe penceresinin deliğinden baktığım zaman perişan bir hâlde gördüğüm zatın ismi Mergub Bey'miş. Hem de herif kendisini ne derecelerde seviyorsa Dürdane onu ondan daha ziyade seviyormuş. Hatta Mergub Bey âgûş-ı iştiyak ve visaline teslim-i vücud dahi eylemiş. Anlaşılan şimdi Mergub da biraz inat emareleri görülüyor. Dadı hanım bunun için kıza serzenişte bulunuyor. Dürdane'nin sükûtu ise dadıya mağlûbiyetini gösterir. Ee ee, hikâye tatlılaşmaya başladı. Dur dur! O ne? Dürdane yine söze başladı.

Vakıa Dürdane yine söze başlamıştı. Hem de bu defa mağlûpların, mahçupların tavr-ı rezîlânesiyle söze başladı. Bir çok mırın kırın eyledikten sonra dedi ki:

– Ah dadıcığım! Bilsen daha neler var? Bir dört ay oldu ki ben... şey oldum, hiç bir şey görmedim. Pek korkuyorum ki....

– Ne diyorsun, ne diyorsun? O geçen günkü istifrağlar filânlar... Kız sakın?..

– Ah dadıcığım! Şuramda bir yel mi var, ne var?! İçinde bir şey oynuyor!

– Eyvahlar olsun! Aman Dürdane! Sonra ne yaparız?

– Artık ne yaparsak yaparız! İşte bu kadar.

– Sahi, öyle bir şey mi var?

– Dadıcığım! Hem de hesabım doğruysa tamam beş aylık! Eğer hesabım yanlışsa, eksik değil belki de ziyadedir.

– Aman ya Rabb! Sonra?

– Sonrasını bilmem! Mergub Bey'e söyledim, hem de çabuk hemşiresini göndersin de nikâhımız kıyılsın dedim. Hiç bir cevap vermedi. Cevap vermedi değil, verdi ama ben o cevabı beğenmedim.

– Ne dedi?

– Düğünümüz olur da üç dört ay sonra da doğuruverirsem herkesin bin türlü manalar vereceğini söyledi.

– Bu da acayip! Zaten sizin işinizin acayip olmayan bir ciheti yoktur? İyi ama kız oğlan kız paldır küldür doğuverirse

halk buna ne gözle bakar?

– Gizlice doğurup çocuğu da...

– Ee! Söylesene?

– Çocuğu da bir hâle benzetiriz diyor!

– Başıma gelenler! Yavrucağa dünyasını da göstermeyerek sansarın piliç boğduğu gibi...

– Vallahi dadıcığım, ne yapacağımızı ben de bilmiyorum!

– Bununla beraber yine o mel'un herifi seviyorsun değil mi?

– Ah seviyorum, çıldırıyorum! Ne yapayım?

– Bu işi babana duyurmadıktan sonra olmayacak!

– Aman dadıcığım! Ayaklarını öpeyim! Merhum validemin sana olan dostluğu başı için...

– Hep bu rezaletlere merhumenin hatırı için diye beni katlandırıyorsun ya? Fakat seni böyle cihana rüsvay etmekte bulunan bir edepsiz mel'unun neresini seviyorsun? Velev ki nikâh kıymış! Böyle hâin yezidin kocalığından ne olacak? A kızım, bir kere buralarını düşünsene!

– Ben ne oralarını düşünebilirim, ne bir şey! Seviyorum, çıldırıyorum, helâk olacağım vesselâm!

– Hemen sana Cenab-ı Erhamü'r-râhimîn acısın kız!

Muhaverenin ikinci sureti Ulviye Hanım'a evvelki kadar hoş görünmemişti. Kendi kendisine demişti ki:

– Romanların, tiyatroların bazıları pek eğlenceli ve bazıları pek acıklı olduğu gibi, ihtimal ki Dürdane romanı dahi bir acıklı roman olacaktır. Başlangıcı biraz şen göründüyse de sonraları rengini siyahlatmaya başladı. Vay habis Mergub vay! Kızı bu hâle koyduktan sonra bir de ciğerparesini öldürmek tavsiyesinde bulunuyor ha?! Vücudunu, namusunu, şanını kendisine feda eden bir kızdan nihayet çocuğunu kurban etmek fedakârlığını da istemek de artık derece-i ifrata varmak demektir. Dur bakalım bu işin sonlarında daha neler çıkacaktır.

Şu muhavereden birkaç gün sonra Mergub Bey denilen âşık efendinin yine Dürdane Hanım nezdine geldiğini telefon âlet-i mucizâtkârânesi Ulviye Hanım'a anlattı.

Geldiği vakit gece saat bir var idi. O gece mehtap dahi olmağla âşık ve âşıkanın deniz tarafındaki pencereler önüne oturmuş bulundukları telefonun haber verdiği sûret-i muhaverelerinden anlaşıyordu. Zira Dürdane Hanım derdi ki:

– Denizi ve denize akseden mehtabı temaşa edecek olduktan sonra bari lâmbayı söndürelim. Zira hem bizim hariçten görülmemekliğimizi mucib olur, hem de mehtabın letafeti oda karanlık olduğu zaman bir kat daha artar.

- Nasıl emredersiniz öyle olsun arslanım! Hiç ben sizin bir sözünüzü iki eder miyim?

Ulviye bu sözden dahi teessür eyledi. Kendi kendisine dedi ki:

– Ah zalim! Kendi matlûbuna muvafık olan sözleri iki etmezsin. Fakat biçare Dürdane'nin kendi namusunu külliyen paymâl olmaktan kurtarmak için ettiği istirhamları neden reddedersin?

Şu kadar ki bu gece Dürdane tarafından bir gûne istirham veya serzeniş ve Mergub Bey tarafından bir türlü red veya istiğnâ filân görülmedi. Bilâkis ikisi dahi yekdiğerine ziyadesiyle arzı iştiyak etmekteydiler. Mergub o kadar mîrkelâm olup o kadar güzel sözler söylemekte ve muhabbeti için o yolda teminat vermekteydi ki talâkatin bu derecesini zaten edebiyata merakı olan Ulviye dahi beğenip kendi kendisine dedi ki:

–Vay kâfir herif vay! İşte zavallı Dürdane'yi helâk eden bu tatlı dillerdir. Ah! Şu sözler cidden sahih olsalar Dürdane Hanım ne kadar bahtiyar sayılırdı! Fakat bu sözleri dadı kalfa işitmiş olsa Mergub Bey'i bir kat daha beğenmek şöyle dursun hakkındaki nefreti bir kat daha tezayüd bulurdu!

Telefonun aletindeki kuvveti seyretmeli ki aralarında yüz elli metre kadar mesafe bulunduğu hâlde Dürdane Hanım'ın odasındaki sözler sanki Ulviye'nin yanıbaşında söyleniyorlarmış gibi nakletmek şöyle dursun hatta Mergub ile Dürdane'nin mehtaba karşı sarmaşıp kemâl-i tehâlükle öpüştüklerini dahi bu teâtî-i bûseye delâlet eden şapırtılar ile Ulviye Hanım'a ismâ' eylerdi.

Artık böyle bûseler teatisi ve sarmaş dolaş olmak mertebe-

sindeki bir sohbetin Ulviye'yi ne derecelere kadar mütehassis ve mütelezziz eylediği dahi izahât-ı zâideye hacet bırakmayacak ahvâldendir. Ulviye şu suretle açtığı eğlenceden pek memnundur vesselâm!

O gece âşık ve âşıka ta yatağa yatıp uyumaya varıncaya kadar Ulviye kulağını telefon aletinden ayırmadı. Artık ne gibi ahvâle delâlet eden şamataları işitmiş olacağı kıyas oluna! Bizden haber beklenirse nihayet Mergub Bey'in horlaya horlaya uyuduğunu da işitmiş olduğunu haber veririz. Zira ondan sonra Ulviye de "Artık bu gece tiyatromuzun son perdesi indi!" diye kalkıp o da yatağına girmiştir.

Ulviye Hanım işbu telefon vasıtasıyla Dürdane Hanım'ı dinlemekten bâdî-i emirde yalnız bir eğlence emelindeyken bir kaç defa Mergub Bey'le sûret-i mülâkatını dinledikten sonra artık o eğlence büyük bir taalluk sûretini aldı. Hatta diyebiliriz ki Ulviye Hanım bu meselede Dürdane'nin dert ortağı oldu.

Hayır dert onun değil. Zira Dürdane hakikaten dertli bir kız addolunmak lâzım gelen bir hâl ve mevkideyse de Mergub Bey'i o kadar seviyordu ki onun yüzünden ne kadar dertler çekmiş olsa bunların her biri kendisine safa geliyordu.

Hakikatte asıl dert sahibi olan ise ismi Gülbeyaz olduğu[nu] bundan evvel dahi haber almış bulunduğumuz dadı kalfaydı. Zira Gülbeyaz artık Mergub Bey'i bir biçare kızı aldatmak denâetini kabul etmiş bir alçak olmak üzere telâkki eylediği hâlde, bunu Dürdane Hanım'a bir türlü anlatamadığı için çatır çatır çatlamaktaydı. Binaenaleyh Ulviye Hanım'ın dahi asıl Gülbeyaz Kalfa'ya dert ortağı olduğunu hükmetmelidir.

Bir gece Mergub Bey'le Dürdane Hanım'ın hîn-i mülâkatında aralarında şöyle bir muhâvere geçtiğini telefon haber vermiştir.

Mergub –Bu sizin dadı kalfanın tavrı değişti. Münasebetimizin ibtidalarında beni senin zevc-i meşrû'un gibi telâkki eylediği hâlde şimdi adeta bir alçak zanparaymış gibi telâkki ediyor. Hâlbuki bana edilen hakaretlerin doğrudan doğruya sana hakaret demek olduğunu izaha hacet göremem.

Dürdane –Siz ona bakmayınız! O adeta bunamış bir kadındır.

– Hayır, hiç de bunamış değildir. Bilâkis görüldüğünden ziyade zeki ve şeytan bir kadındır. Zannedersem bana suratını ekşitmesi mutlaka bizden üç beş lira bahşiş koparmak efkârına mebni olmalıdır.

– Aman beyim, ne söylüyorsunuz? Siz buraya öyle bahşiş ve ücret verilir bir yere gelir gibi mi gelirsiniz? Bilmiyor musunuz ki size teslim-i vücut edişim mahzâ bir aya kadar nikâhımız dahi kıyılacağı için vukubuldu. Fakat nasılsa şimdiye kadar nikâhımız teahhur eylemiştir. Bu söylediğiniz sözü gerek size, gerek kendime lâyık görmek ise kat'â elimden gelmez.

– İşte ben de lâyık göremediğim için söylüyorum ya? Dadı kalfaya artık tenbih mi edersin, ne yaparsın?

Bu kadar muhakkirâne bir sözün, bu kadar haksız bir serzenişin Dürdane'yi hiddetlendirerek "Bre alçak herif! Dadım sana suratını ekşitmesin de ne yapsın? Beni bu hâle koyduktan sonra bula bula bulduğun çare ve tesliyet dahi ciğerparesi evlâdımı yok etmekten ibaret kalır. Kalk yıkıl karşımdan! Seni Cenab-ı Kahhâr u Müntakim'in intikamına havale ettim. Sana karşı başka bir tedbirde bulunamam." diye o mel'unu huzundan tard edeceğine Ulviye Hanım muntazır iken, bilâkis dadısını bunaklıkla itham ederek beyden özürler dilediğini görünce şaşırdı kaldı. Kendi kendisine dedi ki:

– Aman ya Rab! Ne şiddetli aşk! Biçare kızcağız basar-ı basîretini aşk buharı bürümüş. Vay habis Mergub vay! Dadı kalfanın suratı ekşimiş. Kendi mel'anetinden neşet eylediğini sanki anlamadığı için mi bu suratların mahzâ bahşiş ümidiyle edildiğini hükmeyliyor? Hakîkat-i hâli mutlaka kendisi de bilir, amma mel'anet ber-bâlâ-yı mel'anet olmak üzere böyle söylüyor. Dur öyleyse şu biçare Dürdane'nin intikamını ben alayım.

Ulviye Hanım'ın şu son sözündeki ehemmiyeti güzelce takdir etmelidir. "Dur öyleyse Dürdane'nin intikamını ben alayım." dedikten sonra o intikamı, hem de kendisinden başka hiçbir kimsenin alamayacağı surette almaya muktedir olup olmadığını anlamak için yalnız şunu düşünmek kifayet eder ki rıhtım üzerinde yedi pazar kayıkçısıyla üç de setreli pantolonlu ağaları tarumar eden Acem Ali işte Ulviye Hanım'dır. Ondaki kuvvet-i bâzû herkeste bulunamayacağı gibi ondaki tedbir ve ihtiyâl dahi

kimsede olamaz. Mergub Bey, o perişan hâlini camın kırığından gördüğü şık bey değil Kahramân-ı Katil olsa yine Ulviye'nin ve nâm-ı diğerle Acem Ali Bey'in yed-i kahrından kendisini kurtaramaz.

Ulviye Hanım, Mergub Bey'in lâyık olduğu terbiyeyi kadın sıfatıyla mı, yoksa erkek kıyafetiyle mi vermek lâzım geleceğini düşünmeye başladıkta pek çok it'âb-ı efkâra hacet görmeksizin Mergub'dan hem kadın sıfatıyla, hem erkek kıyafetiyle ahz-ı sâr eylemek daha muvafık olacağını hükmeyledi.

Bu hâlde ilk başladığı iş dahi Mergub'un kimin nesi olduğunu ve nerelerde gezip eğlendiğini anlamak kazıyyesi oldu.

Tahkikatın bu ciheti Ulviye'yi meyus edecek kadar güç müdür? Dördüncü günü Mergub'un Boğaziçi'nde (...) de sâkin, oldukça zengin bir mirasyedi olup, Babıâli'ye ve fakat Babıâli'den ziyade Bağlarbaşı'na müdavim olduğunu tahkik eyledi.

Bir Cuma günüydü ki Ulviye kendisine yukarıdan aşağıya bir çekidüzen vererek ve bir güzel araba tutarak Bağlarbaşı'na gitti.

Yalnız çekidüzen demek, Ulviye'nin ziynetini tarif için kifayet eder mi?

Ulviye gerçekten tabiat sahibi bir kadın olup, öyle kendisi esmerken düzgünlerle kendisini değirmenci çırağına benzetmek misillü zevksizlikler ondan baîddi. Zaten kendisinin bir esmer güzeli, hem de ne kıymette bir esmer güzeli olduğunu ne ifrat ve ne de tefrite varmaksızın anlamış ve kendisi gibi bir güzel için en ziyade yakışık alacak süs ve tezyinatın neden ibaret olacağını hüsn-i tabiati hasebiyle pek âlâ tayin eylemiş olduğundan, verdiği çekidüzeni öyle bir surette vermişti ki Bağlarbaşı'nda kıymet-sencân-ı zenparistânı arabasının gubârına garkeylemek derecesinde bir şan vermişti.

Arz-ı heves ve beyan-ı iştiyâk vadisinde tozlara bulanan şıkların bini bir paraysa da Ulviye Hanım'da hiç birisine rûy-ı iltifat yok!

Bu hengâmede bizim Mergub Bey ise büyük gazinonun önünde yalnız olduğu hâlde oturmuş olduğunu Ulviye görünce arabacısına verdiği emir üzerine araba doğruca gidip gazinonun önünde durdu.

Hem de öyle bir tevakkuf-ı âdîden ibaret değil! Gazinodan su istemek gibi meşguliyetler dahi bulunarak su içildikten sonra dahi araba hareket etmedi.

Bunu gören şıklar fevc fevc gazinoya doğru akmakta olsunlar, Mergub Bey Ulviye'nin oraya gelişi mücerret kendisi için olduğunu anladı ve bunca delikanlılar meyanında kendisi için gösterilen rüchandan bittabi memnun kaldıysa da bu esmer güzelinin, bu şık yosmanın kim olmak ihtimalini hükmedemediği için biraz üzüldü.

Sair erbab-ı iştiyâk gazinoyu istilâya başlar başlamaz Ulviye dahi arabasını çektirdi. Bu ise şıkları mahzun ve onlar meyanında Mergub Bey'i bir kat daha memnun eyledi.

Ulviye gittikten sonra gazinoda kalan beyler arasındaki bahse kulak vermeliydi. Bir takımı bu kadının kim olduğunu yeni öğrenmeye çalışır, bir takımıysa Mısırlı Ulviye Hanım denildiğini ve (...) de kâin yalısında yaz kış sakin olduğunu, bilmeyenlere haber verir, hele bir takımı kendisine ziyadece baktığından, hatta biraz da gülümsediğinden bahisle iftihar eylerdi ki Mergub bunların kâffesinin bıyıklarına gülerek, maahaza kadının ismini ve mahall-i ikametini öğrendiği için mutmain dahi olurdu.

Mergub kendi kendisine derdi ki:

– Bizim Dürdane'nin yalı komşusu demek! İşte bu hâl biraz mûcib-i su'ûbet olacak. Eğer o kadar yakın olmasaydı, balık tutmak gibi bir vesileyle veyahut hiç vesilesiz olarak kayıkla denizde dolaşa dolaşa elbette nazar-ı dikkat ve iltifatını celbedebilirdim.

Bununla beraber Mergub yine meyus olmayarak "Madem ki buraya, karşıma kadar gelip durdu, bu geliş mutlaka benim içindir. İhtimal ki Dürdane Hanım'ın yalı komşusu olmak hasebiyle beni oralarda görüp beğenmiştir!" diye ümitlerine gittikçe kuvvet vermekteydi.

Fakat Ulviye'nin bu bâbda Mergub kadar ümitvar olaması şâyân-ı dikkattir. Mergub tarafından bir güleryüz ve bir eser-i iştiyâk göremediği için Ulviye kendi kendisine derdi:

–Eğer Mergub'a kendimi beğendirebilmiş olsam iş pek kolay

olacak, ama korkarım ki beğendiremedim. Sakın Dürdane'ye cidden âşık olmasın? Fakat bunu me'mûl etmem! Cidden âşık olsa, hiç âşıkasına öyle denâet eder mi? Biçare kızcağıza şu gebelik hâlinde bula bula çocuğunu gizlice doğurtup öldürmeyi mi tavsiye eder? Fakat beni beğenmemiş olduğu anlaşılıyor. O hâlde kadın sıfatıyla göremediğim işi erkek sıfatıyla görmeye çalışırım.

Ulviye bu ikinci sûret-i mesâîye hemen mübaşeret azmine düşmüştü. İlk tecrübesinde biraz daha devama lüzûm gördü. Hâlbuki bir gün sonra gelen Pazar günü yine kadın sıfatıyla Bağlarbaşı'na gittikte Mergub'da gördüğü hâli evvelki ye'sini büyük bir ümide tahvil eyledi. Şöyle ki:

Mergub Bey yine evvelki gazinoda oturduğundan, Ulviye kendi arabasını doğruca o gazino önüne sevkle durduğu zaman başıyla Mergub'a bir selâm vermesiyle, Mergub adeta yerinden fırlamak derecesinde bir telâşla selâmını almıştı. Bu hareket Ulviye'yi ümitlendirdiği gibi, Ulviye'nin istediği su için gazinocuya para göndermemesi ve derhâl herife bir mecidiye itasıyla su parasını Mergub Bey'in tesviyesine mukabil dahi kadının baş işaretiyle büyük bir teşekkür etmesi dahi Mergub Bey'in ümidine lüzûmundan ziyade kuvvet vermişti.

Bunun üzerine Ulviye Hanım Millet Bahçesi'ne doğru arabasını sürdürmekle Mergub dahi hemen bahçeye can attı. Bahçe kapısı yanında Ulviye'nin arabasına tekarrüb ederek:

- Her gûne meziyyât-ı âliye sahibi bir kadına Ulviye tesmiyesi esmânın semadan nüzûlü hakkındaki hükme kuvvet verir! demesiyle Ulviye dahi:

- Her hâli mahbub ve mergub olan bir zata Mergub tesmiyesi gibi!

cevabını verince Mergub fitili aldı. Âteş-i heves sanki gözlerinden fırlamaya başladı.

O günlük bundan ziyade söz söylenmeyerek ve fakat arabayla gezildiği müddet tesadüf vukubuldukça ve daha doğrusu tesadüfler bililtizam eyledikçe selâmlaşmak fırsatına halel getirilmeyerek akşam edildi.

Bu ikinci mülâkatın ertesi günüyse Ulviye Hanım Mergub

Bey'den bir muhabbetname aldı ki, Mergub bu mektupta döktüğü diller kendisinin değil, Dürdane gibi bir acemi kızcağızı hatta en tecrübekâr bir kadını dahi aldatabilecek kadar talâkat ve cerbeze erbabından olduğunu isbata kâfiydi.

Ulviye Hanım kendi kendisine dedi ki:

– Ah! Zalim herif! İşte bu ustalıklarla canlar yakıyorsun, değil mi? Fakat Ulviye'nin de canını yakabileceğin ümidiyle daha şimdiden iftihara başlama! Aldanırsın!

Ulviye bu mektuba cevap yazmadı. Aradan iki gün daha geçtikten sonra Mergub'dan bir kağıt daha geldi ki evvelki gibi Ulviye'nin senâ ve sitayişinden ve kendisinin aşk ve şevkinden o kadar bahsedilmeyip fakat ilk mektubuna bir cevap alarak ateş-i aşkının biraz itfâsına himmet buyurulur ümidindeyken ümidinin aksi zuhuru acaba mektubunda mugâyir-i edeb ve terbiye bir kelimecik mi görüldüğünden neşet eylediği sualiyle mutlaka bilâ-ihtiyar vukua gelmiş olmak lâzım gelen böyle hâlden dolayı nasıl özürler dileyeceğini bilemediğinden dem vurmaktaydı.

Ulviye Hanım bu mektuba iki satırcık bir cevap yazarak kendi hakkında gösterdiği eser-i teveccühe teşekkürle beraber her ne kadar böyle âşıkâne bir surette mektuplaşmaktan pek büyük lezzet dahi alabilirse de erkeklerin teveccühleri serî'ü'z-zevâl olduğundan bilâhare yüreğinin yanmasıyla kalmak ihtimaline mukabil şimdiden gönlüne mukavemeti tercih eylediğinden bahsetmişti.

Mergub böyle kat'-ı ümidi değil fakat daha ziyade iftikar ve tezellülü lâzım addettirecek bir mektubu alınca kendi kendisine "Geç olsun da güç olmasın" diyerek her hâlde hanımın beyan ve temin eylemiş olduğu teveccühe azîm teşekkürlerle beraber bu misüllü zendostların kâffesince mutad olduğu vechile kendisi muâşaka hususunda öyle sâir erkeklere makîs olmadığından ve ömrünün son dakikasına kadar sadakatten ayrılmayacağından filândan bahisle hiç olmazsa Bağlarbaşı'nda araba içinde bir daha mübarek yüzünü görmek emellerinde olduğunu anlattı.

Vakıa bu emel dahi husule geldi. Ancak bu defaki Bağlarbaşı âlemi evvelkilere makîs değildi. Ulviye, Mergub'a mukabil öyle bir tavır gösterirdi ki manası "Ah, bakmayı hiç is-

temiyorum. Zira yüzüne baktıkça gönlüme karşı açtığım cenkte mağlûp olacağımı hissediyorum. Fakat ne çare ki gözlerimi de sana teveccühten men edemiyorum." demek olduğunu Mergub dahi anlardı.

O akşam, hanesine geldiği zaman telefon Ulviye'nin kulağına bir erkek seşi nakleyledi ki bu sadanın Mergub Bey'in sadası olduğunu daha ilk kelimelerinde anladı.

Hemen telefona kulağını tatbik eyledi.

Bu defa Mergub Bey'in konuştuğu zat Dürdane değildi. Anlaşılan Dürdane henüz uyanık bulunan pederini işgâl için onun yanında bulunarak, Mergub'sa Gülbeyaz'la muhavere ediyordu. Verdiği cevaba nazaran Gülbeyaz mutlaka kendisine dargınca bir söz söylemiş olmalıdır. Zira Mergub diyordu ki:

– Bundan dolayı beni muaheze etmek reva mıdır? Ben Dürdane'yi sevdimse o beni daha ziyade sevdi. Ben onu asla aldatmadım. "Dürdane Hanım gebe kaldı" deseniz daha doğru olurdu. Bununla beraber işte görüyorsunuz ki kendisinden vazgeçtiğim yoktur. Fakat karnındaki çocuğa ben başka türlü ne çare bulabilirim?

– Yavrucağı yok etmek çaresi! Öyle değil mi?

– Ne yapayım efendim, ne yapayım? İmkânı varsa besleyelim!

– Eğer Dürdane'yle nikâh kıymak sözünden dönmedinizse nikâhtan sonra evlâdınızı yine bağrınıza basarsınız!

– Âlem ne der? Bunlar nikâhtan evvel...

– Çocuğu kendinize güyâ âhiret evlâdı etmiş olursunuz.

– Amma yaptınız ha!

– Demek oluyor ki nikâh filân sözleri hâlâ Dürdaneciği avutmaktan ibaret yalanlardır.

– Vay kalfa! İnsanı bir kızdırıyorsunuz ki? Sanki "Evet! Aldatıyorum!" diyecek olsam ne yapabilirsiniz? Bu bir zül, bir rezaletse, ancak Dürdane'yi rüsvay edecek bir rezalettir. Bense pâk inkârdan gelince kendimi kurtarırım. Neyle isbat edeceksiniz?

– Ben bunları zati düşünmekteyim. Hem eminim ki işin mün-

cer olacağı netice yine bundan ibaret olacaktır.

– Fakat ben yine sizin anladığınız adamlardan olmadığım cihetle, işte Dürdane Hanım'ı ziyarette devam eyliyorum. Durunuz bakalım Cenab-ı Hak ne gösterecek!

– Bir buçuk iki ay sonra zavallı Dürdane için ebediyyen yüz karası olacak bir şey gösterecek! Ah validesi sağ olsaydı bu belâlara mahal kalır mıydı! Ah, beni dinlemedi. Beni dinleseydi...

– Sizi dinleseydi benim yüzüme bile bakmazdı. Öyle değil mi?

– Ona şüphe yok!

– Bereket versin ki...

Mergub sözünü bitiremedi. Zira telefondan akseden şamatasından anlaşıldığı üzere oda kapısı açılıp Dürdane içeri girdi. Onu müteakip kızın şu sözleri de işitildi:

– Babam henüz yatmamış olduğu için biraz geciktiğimden dolayı affınızı rica ederim. Fakat bu gece sizi bir çok üzmekten başka bir şeyle vakit geçiremeyeceğim.

– Estağfurullah meleğim! Sizin hangi hâliniz tasavvur olunabilir ki beni üzsün?

– Bugün neredeydiniz beyim?

– Nerede olduğumu istersiniz?

– Zannederim ki gezdiğiniz yerleri inkâr edemeyecek kadar olsun terbiyeniz vardır!

– Ben de öyle itikat ediyorum. Bir terbiyesiz adamı size kul olmaya lâyık göremediğim için, kendimde dahi terbiye vardır diye itikat eyliyorum.

– Öyleyse bugün neredeydiniz?

– Nerede bulunmuş olduğumu arzu ederseniz oradaydım?

– Hayır, lâtife bir taraf? Bugün Bağlarbaşı'nda değil miydiniz?

– Evet!

– Oraya kimin için gittiniz?

– Bağlarbaşı'na kimin gidilir? Kendim için gittim. Bir seyir

mahalline, bir tenezzüh yerine gitmek yasak mıdır?

– Estağfurullah! Neden yasak olsun? Fakat insan bazı kere seyre kendisi için gitmez, nasıl ki bir zamanlar yalnız başına kendiniz için gitmeyip benim için giderdiniz.

– Evet öyleydi. Fakat şimdi sizin için gitmediğim hâlde sizden başka kimse için de gidemeyeceğim derkârdır. Binaenaleyh kendi tenezzühüm için gittim.

– Pekâlâ, kendi tenezzühünüz için gitmiş olunuz. Kimlerle tenezzüh ettiniz bakayım?

– Acayip! Adeta istintak olunuruz ha?

– Münasebetimiz bu dereceyi bulduktan sonra eğer istintaka hakkım yoksa emrediniz de sormayayım? Fakat ben hâlâ itikat ediyorum ki istintaka hakkım vardır. Söyleyiniz bakayım kimlerle tenezzüh ettiniz?

– Korkarım Gülbeyaz Kalfa'nın sözleri, ifsatları size tesir etmeye başladı. Korkarım aleyhime iftira etmek derecelerine kadar da vardı!

– Gülbeyaz hakkındaki hiddetinizi sormuyorum beyim, Bağlarbaşı'nda kimlerle tenezzüh ettiğinizi soruyorum.

– Canım, a güzelim! Bağlarbaşı'nda neyle tenezzüh olunur?

– Bana mı soruyorsunuz? Öyleyse ben cevap vereyim. Kadınlarla tenezzüh olunur. Ezcümle Mısırlı hanımla! Sitti Ulviyelerle!

– Sitti Ulviye kim oluyormuş?

– İşte bugün Bağlarbaşı'nda esir gibi arabasının yanından ayrılmadığınız çingene suratlı karı!

Bu söz üzerine Mergub Bey'in ne tavır kesbeylediğini bizden sormayınız! Zira bu sözleri nakleden telefon olup, erbâb-ı muhaverenin çehreleri görülmüyordu. Fakat Ulviye Hanım kendi hakkındaki tavsifi işitince tavrını değiştirdi. Ama bir hiddet ve gazap tavrı peyda etmedi. Bilâkis gülümseyerek kendi kendisine dedi ki:

– Zavallı kızcağız! Ah bu aşk ne fena şeydir! Kendisine bir selâm bile vermemiş olduğum ve belki de yüzümü dikkatlice görmemiş bile olduğu hâlde hakkımdaki şu eser-i hiddet benim

aleyhime değil, sevdiği adamın aleyhine bir hiddettir. Beni tahkir için böyle söylüyor.

Dürdane'nin bu sözüne Mergub Bey cevaben dedi ki:

– Çingene suratlı bir karı olduğunu siz kendiniz hükmeylediğiniz hâlde artık beni muâhezeye hacet kalır mı? Sizin gibi bir melek-sûretle bahtiyar olan adam tutar da öyle çingene suratlı bir karıyla tenezzüh eder mi?

Ulviye'de hâl başkalaştı. Kendi kendisine dedi ki:

–Söyle Mergub söyle! Hem de senin bu yolda idare-i lisan etmeni isterim. Ta ki aleyindeki şiddetim tezayüd eylesin!

Dürdane dedi ki:

– Ama o size çingene suratlı gelmiyor. Ehemmiyeti ondan ibaret olsaydı arabasının arkasından ayrılmamazlık etmezdiniz.

– Size bunu haber veren yanlış haber vermiş arslanım.

– Yok! Yanlış haber vermiş demenize, sen yanlış görmüşsün demeli. Zira haber veren yoktur. Ben kendi gözlerimle gördüm.

– Siz mi gördünüz? Demek oluyor ki siz dahi Bağlarbaşı'na gitmiştiniz.

– Evet!

– Öyleyse siz beni muâheze eylemenizden evvel ben sizi muâheze etmiş olsam haklı çıkmaz mıyım?

– Neden?

– Ya Bağlarbaşı'na gitmek bir kabahatsa, erkek için kabahat olmaktan ziyade kadın için kabahat olur.

Telefona kulağını rapt etmiş olan Ulviye kemâl-i hayretle kendi kendine dedi ki:

– Vay çapkın hınzır vay! Ha bakayım eğer şu Dürdane'yi kabahatli çıkarabilirsen sayarım seni!

Biçare Dürdane! Herifin bu sözü üzerine ne cevap vereceğini şaşırdığı, telefon aksettirdiği "Şey... ben... Bağlar... haniya..." gibi kelimât-ı perişândan anlaşılıyordu. Nihayet diyebildi ki:

– Ben Bağlarbaşı'na mahzâ sizi gözlemek için gitmiştim. Zira şüphelerim...

– Estağfurullah efendim! Ona lâf derler. Benim nemi gözleyecektiniz? Sizi ziyaretlerimde kusurum mu var? Sizden soğudum mu ki şüphe edesiniz? Fakat ben Gülbeyaz Hanımefendi'nin etvâr ve güftârından bihakkın şüphelendim. Bilâ-şüphe hükmederim ki sizi benden soğutup başka birisine sevdirmeye çalışıyor.

– Üstüme iyilik sağlık! Gülbeyaz sizinle olan şu münasebetimize dahi mahzâ nikâhımız muhakkak olduğu için müsaade veriyor. Beni adeta sizin zevce-i meşrûanız gibi addediyor da onun için. Yoksa Gülbeyaz'ı başka türlü ne zannediyorsunuz? Bu da doğrudan doğruya bana hakaret değil midir?

– Ya bana Mısırlı hanımla muaşakayı iftira eylemek daha büyük hakaret değil midir?

– Sizin bu muaşakanızı ben gözümle gördüm.

– Evet! Gördünüz. Fakat sebep ve hikmetini de size söyleyeyim mi? Ben de sizin Bağlarbaşı'nda olduğunuzu gördüm. Benim haberim olmaksızın oraya geldiğinize canım dahi sıkıldı. İşte onun için, yani sizi üzmek üzere ben de Mısırlı hanıma biraz rû-yı temelluk gösterdim.

Bu söz oda içinde bir sükûneti mucib oldu.

Telefon başında bulunan Ulviye'yse Mergub'un derece-i maharetine şaştıkça şaşmakta ve fikr-i intikama dahi kuvvet verdikçe vermekteydi.

Kendi kendisine dedi ki:

– Hınzır Mergub! Senden yalnız Dürdane'nin değil, kendi intikamımı dahi almazsam bana da Ulviye, daha doğrusu Acem Ali Bey demesinler!

Ne dersiniz? Ulviye'nin korktuğu başına geldi. Habis Mergub bahiste devamla akıbet hakkı kendisi kazanıp haksızlığı dahi Dürdane biçaresine kabul ettirdi.

Lâkin bu muvaffakiyeti yalnız kendi cerbezesiyle kazanmadı. Belki Dürdane kendisine gerçekten âşık olması o hınzırı bu bahiste dahi galip çıkardı.

Ah bu hâlet-i aşkın muktezalarına akıllar, sırlar ermez ki! Bazı mağlûbiyetler galibiyet kadar insana zevk verirler. Dürdane gibi bir âşık için "Bak berâet-i zimmetini ispat için ne

kadar zahmetlere giriyor. Beni sevmese bana bu ehemmiyeti verir miydi? Gerçekten kabahatliyse de affettim." demek ne kadar tatlıdır.

Sonradan bir takım patırtılar filânlar Mergub'la Dürdane'nin musafaha ve muânakaya dahi başladıklarını Ulviye'ye anlatmakla Ulviye artık telefon başından kalkıp yatağına girdiyse de Mergub aleyhindeki şiddet-i hiddetinden nâşi pek çok zamanlara kadar gözlerine uyku girmedi.

Hatırlardadır ki Ulviye komşusunu bu vechile dinlemek merakına mücerret bir romanın sûret-i güzerân-ı sahîhini görmek için duçar olmuştu. Hâlbuki merakın tezayüdü ve yeniden yeniye bazı ahvâlin meydana çıkışı Ulviye'yi de bu hikâyenin azası meyanına ithâl eylemişti. Hem de en mühim azâ-yı vak'adan birisi kendisi olmuştu.

İmdi Ulviye fikr-i intikama kuvvet vermedikçe bilâhare intikamın mutlaka erkek kıyafetiyle vuku bulacağını hükmeyleyerek erkeklik sıfat ve cüretini dahi arttırmaya lüzûm gördü. İşte Galata âlemleri ve sandalcı Sohbet muârefeleri gibi ahvâl bunun üzerine baş göstererek kendi kendisini öyle tehlikelere atmıştır ki benim diyen erkekler bile bu dereceleri göze kestiremezler.

Maahaza bir taraftan Mergub'la olan muaşakasını ileriye götürmekte gaflet etmezdi. Hem de bu işte gayet ustalıklı davranarak Mergub'un niyazı arttıkça kendi dahi nazı arttırır, ve hâl ü kavli ile Mergub'a "Gönlüm sana pek mübtelâysa da vefâ ve sadakat kaidelerine adem-i riayetinden ürküyorum." maksadını anlattırırdı. Mergub ise bunu o kadar anlamıştı ki Mısırlı esmer yosmaya vusûl ancak kendisini beka-yı muhabbetten temine menût olduğunu nazar-ı dikkate alarak hatta Dürdane gibi onu dahi teehhül arzularıyla aldatmaya başlamış ve kendisi gibi bir taze dulun kendi nazarında bakirlerden hiç bir farkı olmayacağını bile arz etmeye kadar varmıştı.

Bir cümle-i muterize olarak şunu da beyan edelim ki dulun hâlini bu vechile kabul görmekten bazı hanımların hoşnut olmaları muhtemelse de Ulviye bunu da bir hakaret ve böyle hakaretlere cüreti terbiyesizlik addeylediğinden Mergub aleyhindeki nefretini bundan dolayı dahi arttırmıştır.

Mektuplaşa mektuplaşa iş bir dereceyi buldu ki artık hâk-i pâyine bir kerecik yüzlerini gözlerini sürmek şerefi için Mergub'un ettiği niyazları Ulviye Hanım reddedemez oldu. Nihayet bir gün, fakat gündüz Mergub'u yalnız bir kahve içmek için yalısına davet eyledi. Hâlbuki yevm-i ma'hûdun gecesi Mergub Bey yine Dürdane Hanım'ın yanında bulunarak, kızın gebeliği ise artık ayını bitirip gününü doldurmak derecesini bulmuş olduğundan, o gece Gülbeyaz Kalfa, Dürdane'yle Mergub kucak kucağayken azını açmış gözünü yummuş, hem söylemiş hem ağlamış, şu hâlin âleme karşı bir rezalet olacağını ve bu rezaletin vukua gelmemesi için ne tedbir kurulmak lâzımsa müsâraat edilmesi icab edeceğini dermeyanla Mergub Bey'i öfkelendirerek, bey dahi eğer Gülbeyaz bu misillü etvâr-ı acîbede devam eyleyecek olursa bir daha ziyaret şerefinden dahi kendisini mahrum edeceği tarzında bir cevapla zavallı Dürdane'yi meyus ederek hüngür hüngür ağlatmıştı.

Bu derecelere varan muamele Mergub için adeta Dürdane'yi terke bir vesile aramak demek olduğu derkârsa da, gerçekten pek şiddetli olan bir aşk hasebiyle zavallı Dürdane ya Mergub'un meramını anlayamayarak veyahut anlamış olduğu hâlde dahi mücerret kendisini terk ettirmemek için hain Mergub'a gerek Gülbeyaz'ı ve gerek kendisini affettirmek için o kadar yalvarmıştı ki Ulviye'nin artık sabrı takatı kesilerek, mümkün olsa telefona ağzını uydurup "Behey zalim! Bu kadar denâetten utanmıyor musun? Kızcağızın bu kadar gözyaşlarından bir katresine olsun merhamet etmiyor musun?" diye haykıracağı gelmişti.

Nihayet ertesi günü tamam Ulviye'in bu teessürü bâki iken saat-i ma'hûdede yalının arka kapısından Mergub Bey içeriye girdi.

Ulviye Hanım her ne kadar validesinin hatırına pek ziyade riayet eder ve binaenaleyh şimdiye kadar numunesini görmüş olduğumuz eğlencelerini de validesinden saklar idiyse de harekât ve sekenâtınca ol kadar korkarcasına bir ihtiraz ve endişesi de olmadığından Mergub Bey'i cüz'î bir ihtiraz ve küllî riayetle ta kendi odasına kadar götürdü.

Vay Mergub'daki talâkatler! Vay Mergub'daki teşekkürler! Herif gerçekten hallâk-ı sühan idi. Ulviye dahi mukabelede

ondan aşağı kalmıyordu. Mergub sıdk-ı ubûdiyyetinden ve Ulviye şiddet-i muhabbetinden o kadar ciddi olarak bahsediyorlardı ki bunların ikisinin de zamirini keşfe muktedir bir adam kendilerini görseydi kahkahalarla gülmekten kendisini men edemezdi.

Nihayet bir söz sırası düşürerek Ulviye dedi ki:

– Vallahi Mergub, size doğrusunu söyleyeyim mi? Ben şimdiye kadar hiç bir erkeği sevmiş değilim. Eğer bir erkek sevecek olsaydım, o dahi siz olurdunuz. Ancak erkeklerin hiç birisine itimat ve emniyetim yoktur. Onlar bir kadını "aşk" lâfzının kâffe-i müeddâsınca sevmezler. Yalnız bir kadını beğenip ülfetinden hoşlanmak suretiyle severler. Bugün sevdikleri kadından biraz daha güzelcesini yarın görürlerse derhâl ona inhimâk ederler.

– Aman efedim! Allah'ınızı severseniz, bu nasıl söz? Bu sözden yalnız bendenizi murad buyurmuş olsanız, ayrılmaz, azat kabul etmez bir kulunuz olduğum için bu serzenişleri dahi kendime bir şeref-i ubûdiyyet addederdim. Fakat zât-ı devletiniz adeta bütün benî nev'ime bir bühtân-ı sarîhde bulunuyorsunuz.

- Hayır beyim! Tecrübe-i sahîhamın neticesini söylüyorum. Hatta diyebilirim ki, bir erkek, beğenip sevdiği kadından daha gencini, daha güzelini gördüğü zaman, ona inhimâk etmek şöyle dursun, ondan çirkinlerine bile rû-yı temelluk gösterdiği vakidir.

– Cesaret verirseniz efendim bu sözünüzü kabul edemeyeceğim.

– O kadar cesaretli olmayınız beyim! Ben bazı adamlar tanırım ki, melek gibi bir kızcağızı baştan çıkarmış olduğu hâlde ona nisbetle meselâ benim gibi çingene suratlı bir kadına dahi arz-ı heves eylemiştir.

Ulviye'nin bu sözü Mergub'u çingene suratlı, ve daha doğrusu adeta ifrit suratlı denilebilecek bir hâle koydu. Zira şimdiye kadar malûmumuz olan ahvâlinden anlaşılmış olacağı vechile Mergub gayet zeki bir habis olup, öyle beş on gün, beş on hafta, beş on ay evvel geçen ahvâli hiç unutmadığı gibi, bu ahvâle îhâm ve ircâ edilen sözleri dahi pekâlâ farkederdi.

Bundan fazla kendisi hem beyaz tenli, hem de biraz deme-

viyyü'l-mizâc adam olduğundan cüz'î bir teessür ile ya başına sıçrayan kandan yüzünün mosmor olması veyahut kanının kalbine hücumuyla sapsarı kesilmesi gibi alâyim dahi ahvâl-i derûnunu muayene ve muhakemeye yardım eylerdi.

Ulviye'nin îhâmı üzerine Mergub bu vechile bir anda mosmor ve yine o anda sapsarı kesildikten sonra şöyle dedi:

– Efendim! Bu rivayetinizi tekzip etmem. Fakat beyan eylediğiniz adamın ilk beğendiği kadınla sonra beğendiği kadın arasında mutlaka dağlardan büyük fark olmalıdır da ikinci dilberi tercih eylemiş bulunmalıdır. Malûm-ı devletleridir ki insan hafifçe tatlılanmış bir şeyi yerken, ondan daha pek çok ziyade tatlı bir şeyi yerse badehu yine evvelki tatlıya müracaat eylediği zaman onu bilkülliye tatsız bulur. Muvâfık-ı hikmet olan şu muvazene gönül telezzüzâtı hakkında dahi vâki ve vakıa mutabıktır.

Habîsin cerbezesi kendisini bile ikna derecesine vardığını Ulviye Hanım görünce hayretini hiddetteki şiddetine tebdil ederek dedi ki:

– Vakıa ilk sevdiği ile sonradan beğendiği kadın arasında dağlar kadar fark vardır. Bakınız size o farkı da söyleyeyim: İlk sevdiği dünyada henüz hiç ağyârın eli değmemiş bir gonca-i bâkir idi. Sonradan beğendiği otuzluk bir karı! İlk sevdiği kendisine öyle bir fedakârlıkta bulunmuştu ki, sonradan beğendiği kadın bu fedakârlığı başkalarına nasip etmiştir. İlk sevdiğinin kalbinde şimdiye kadar kendisinden başka hiç bir muhabbet yer tutmamış olduğu hâlde, sonradan sevdiği kadın bin muhabbetten artakalmıştır. Ve hâlâ dahi kendisi seveceği şüphelidir. Nihayet ilk sevdiğinin karnında o çılgınca muhabbetin bir de yadigârı var ki bugün yarın âlem-i vücûda ayak basmak üzeredir. İkinci sevdiğinin karnında ise henüz kendisinin cefâsı bile yoktur. İlk sevdiğini terk ederse kızcağız dahi şüphesiz terk-i hayat eyler. Sonradan beğendiğiyse onun için eski pabuçlarını bile terk etmez. Bu kadar fark az fark mıdır?

Mergub'un ne hâllerden ne hâllere girdiğini hülya etmelidir.

O zeki çapkın şu tatbik kimin hakkında vâki olduğunu derhâl anlayarak ve fakat anlamamış gibi davranmaktan hiç bir

fayda ummayarak dedi ki:

– Anladım efendim, anladım! Sizi sevmek gibi azim bir cinayetimden dolayı bana serzeniş etmek istiyorsunuz. Hem de yalı komşunuzla olan macerayı öğrenmiş bulunduğunuz için medâr-ı serzeniş dahi o hâli intihab eyliyorsunuz. Hatta hiç şüphe etmem ki sizi bu sırdan haberdar eden dahi o Gülbeyaz dedikleri ma'tûha karıdır. Haksız telâşından dolayı ne edeceğini şaşırdığı sırada güyâ evlâdı gibi sevdiği hanımın esrarını size dahi faş etmiştir.

– Sözünüz bitti mi?

– Arzu ederseniz bitmiş olsun. Fakat hakayık-ı ahvâle vâkıf olsaydınız bu bâbda kulunuzu asla muaheze buyurmazdınız. Zaten benim Dürdane'yi hiç sevdiğim yoktur. O beni sevdi. Ben de genç kız üzülmesin diye muhabbetine mümâşâtta bulundum.

– O mümâşât dahi tecrübesiz bir kızı gebe koymaya kadar vardı, öyle değil mi?

– O kusur dahi bende midir efendim?

– Estağfurullah! Hiç erkek beyefendilerde kusur olur mu?

– Temin ederim ki bende değildir efendim! Fakat ne yapayım Gülbeyaz sizi dahi iğfâl etmiş.

– Gülbeyaz'a hem ma'tûh diyorsunuz, hem de beni dahi iğfâl etmiş olduğundan bahsediyorsunuz. Acaba beni mi bir ma'tûha aldatacak kadar ahmağım!

– Estağfurullah efendim!

– Hâlbuki ben Gülbeyaz'ı adeta katiyyen tanımam! Kendisine selâm verdiğim bile yoktur.

– Bu inkârınızın neden neşet eylediğini anlayamadım.

– İnkâr mı? İnkâra neden mecbur olacakmışım? Ömrümü günümü yalandan muaşakalarla geçirmedim ki ciddiyatta kizbe inkâra filâna mecbur olayım. Buraya geliniz de hakâyık-ı ahvâlden beni tamamıyla haberdar eden kim olduğunu size göstereyim!

Ulviye Hanım Mergub Bey'in kolundan tutarak telefonun yanına kadar götürdü. Dedi ki:

– Şuraya kulak veriniz. Pek kulak vermeye de ne hâcet? İşte

Dürdane'nin odasında söylenen sözler sanki burada söyleniyorlarmış gibi ayan beyan işitiliyor.

Tesadüfe bakınız ki bu esnada Gülbeyaz ile Dürdane yine hasbihâl ederek Gülbeyaz'ın serzenişlerine mukabil Dürdane diyordu ki:

– Ah dadıcığım! Ne yapayım? İşte teslim ediyorum ki Mergub benden usandı! Beni terk için ednâ bir vesile aradığını anlıyorum, biliyorum ki şu gebelik hâli en mühim vesile olacak ve çocuğu asla tanımayacağı gibi âleme rüsvây olduğum zaman dahi beni kurtarmayı vazife bile etmeyecektir. Fakat ne yapayım? Seviyorum, çıldırıyorum! Tek beni terk etmesin de, ben her şeye razıyım. Varayım âleme rüsvây dahi olayım. Pederimin yuvasından tard olunarak sürüm sürüm sürükleneyim. Mergub için her felâket bana ayn-ı saadet gelir.

Ulviye, Gülbeyaz ile kızın arasında uzanıp giden şu yoldaki hasbihâli Mergub Bey'e tamamıyla dinletmeye mecbur değildi. Bu kadarını dinlettikten sonra Mergub'a dedi ki:

– İşittiniz mi beyim? Zavallı kızcağız, değil mi?

– Vakıa zavallı kızcağız! Fakat demin arz eylediğim gibi şu hâllere bendenizin sebep olduğumu ve kendi hâhişiyle olduğunu işte bu itraf dahi teyid ediyor.

– Amma yaptınız ha! Madem ki kızcağızı almayacaktınız, onun çılgıncasına aşkını niçin takviye eylediniz? Daha geçen gece bir çok teminat veren ben miydim? Bağlarbaşı'nda gördüğünüz çingene suratlı karıdan dolayı Dürdane'nin kıskanmasını tadil için verdiğiniz teminatı unuttunuz mu?

– Evet! Bu alete telefon derler ki tavsifini bazı gazetelerde okumuştum. Bu vasıtayla her muhaveremizi işitmişsinizdir.

– Hatta öpüştüğünüz zaman hasıl olan "maç muç!" şamatalarını bile!

– Bağlarbaşı'ndaki kadına o sıfat-ı kerîheyi veren ben olmadığımı dahi işitmiş olmalısınız. Binaenaleyh bana değil Dürdane'ye darılmalısınız?

– Sizin kadar hak-şinas bir adam olsaydım belki Dürdane'ye darılırdım. Fakat ben Dürdane'yi tahsin ederim. Zira sizi sevdiği için bu hiddetlerde bulunuyor. Fakat sizin nere-

nizi tahsin edeyim ki, Dürdane gibi gerçekten bir dürr-i yetîm sizi bu kadar sevsin de siz onu hem de gebe ettikten sonra terk etmek için yine kendi mahsûl-i sevdanız olan çocuğu idam gibi tekliflerde bulunasınız. Mertliğe lâyık olan bu mudur? Yoksa "Ben seni nikâhsız der-âguş etmişsem de sana olan muhabbetimdeki temizlik ve sadakat dahi nikâh kadar müfsiddir. Gel şimdi münasebetimizi bir nikâhla da takdis edelim." demek mi mertliğe yakışır. Eğer böyle bir hareket-i merdânede bulunursanız sizi ta'yîbe kim muktedir olabilir?

Ulviye'nin bu sözü üzerine Mergub Bey şap kesildi. Kızardı bozardı. Sarardı soldu. Nihayet Ulviye kendisini severek taltif için değil, ne için huzuruna kabul eylemiş olduğunu zekâveti hasebiyle anlayarak dedi ki:

– Efendim! Siz beni buraya bir nikâh kılavuzluğu için mi davet ettiniz?

Artık Ulviye'de sabır ve tahammül bütün bütün tükendi. Mahaza hiddetini mümkün mertebe yenerek dedi ki:

– Evvelâ seni ben davet etmedim. Çekmece doluları mektupların isbat eder ki mülâkatı sen arzu ettin. Seni huzurama kabul edişimse yalnız düğün kılavuzluğu için de değildir... Kılavuzluk meşrû bir iş olarak bence dahi mûcib-i şeref olursa da, Dürdane'yle hiç bir muârefem yoktur ki kılavuzluğu ben deruhde edeyim. Fakat Dürdane'yi bir mazlum, bir sitem-dîde görüyorum. Hasbetenlillâh onun intikamını senden almaya hasbe'l-insâniyye hakkım vardır. Sana şu teklifi katiyyen irad edeyim: Dürdane'yi bir haftaya kadar nikâh edip alacak mısın? Yoksa senin canına kadar kasdetmek benim vazife-i müntakimânem olsunmu?

Mergub, Ulviye'nin yüzüne öyle bir bakış baktı ki, görseydiniz kahkahalarla gülerdiniz!

Fakat ateş-i gazab gözlerinden alev-efşân olan Ulviye'nin yüzü gülmüyordu. Arkasında her ne kadar kadın kıyafeti vardıysa da bu anda Ulviye'nin çehresi ve gözleri Acem Ali Bey'in Sandalcı Sohbet gibi eşkiyayı dahi titretmekte olan gözleri ve tavrıydı.

Fakat Mergub, Acem Ali Bey'i tanımazdı ki onun gözleri

şimdi Ulviye'de olan gözler olduğunu farketsin. Binaenaleyh dedi ki:

– Dürdane'yi nikâh edip etmeyişim size asla taallûku olmayan bir şeydir.

– Bilâkis bana tamamıyla taallûku vardır. Tekrar soruyorum: Dürdane'yi...

– Hayır efendim, hiç zahmete girmeyiniz. Ben size pek merdâne bir suretle söyleyeyim ki, ben kız oğlan kızken kendim ile muaşakada o kadar cüretli gördüğüm bir kızı alamam. Onda bu cüret-i âşıkane varken yarın başka birisini dahi beni sevdiği gibi sevmeyeceğini neden bileyim?

– Alçak!

– Pek doğru söylediniz! Bu hâlde canıma kadar kastetmeye cüret-i müntakimâneniz varsa da ben dahi nefsimi müdafaada haklıyım. Zaten böyle yerlere ihtiyatsız gelinir zannında mıydınız?

diye Mergub pantolonunun cebinden bir rovelver çıkarınca, Ulviye yani Acem Ali Bey Mergub'a davranmaya meydan vermeksizin şık beyin kolundan tutarak öyle bir sıkış sıktı ki kolunun kemikleri sanki yassılmak derecesinde bir veca' ile "Aman kolum!" diyerek, tabanca dahi yere düşüverdi.

Ulviye dedi ki:

– Her yaşmaklıyı kadın mı zannediyorsun? Haydi beyim. Benim sana kastım burada kendi hanemde olamaz. Misafirperverlik şanına mugayir düşer. Bundan sonra kendini benden iyice koru!

İlk tehdide Mergub ehemmiyet vermediyse de, işbu ikinci tehdide pek ziyade ehemmiyet verdi. Zira kolu sanki yerinden kopmuş gibi ağrımaktaydı.

Oradan sağ salim çıktığından dolayı biçare Mergub fukaraya sadaka vererek, akşam yatağına girerken koluna baktı ki Ulviye'nin parmakları deydiği yerlerden adeta kan fışkırıp gömleğini dahi kızartmış.

Dördüncü Kısım

Memduh Bey

Ayşe Ebe'nin başlı başına bir roman teşkil eden sergüzeştinin vukuundan tahminen bir hafta kadar sonraydı ki Ortaköy'de vapur iskelesinin yanındaki gazinoda Sandalcı Sohbet'le Acem Ali Bey birleştiler. İkisi dahi birer nargile alarak ve orta yerlerindeki iskemle üzerinde iki fincan kahveyle iki kadeh dahi su bulunarak, hemen burun buruna denilebilecek bir vaziyette bulundukları hâlde konuşmaktaydılar.

Acem Ali Bey demişti ki:

– Ee Sohbet! Yaptığımız işi beğendin mi?

– Hangi işi?

– Gece yarısı ebe hanımı çalıp bir genç kızı doğurtmak işini?

– Benim hiç bir şeyden haberim yok ki beğenip beğenmemekte olduğumu söyleyebileyim!

Acem Ali aradaşının yüzüne bir manalı bakışla baktı. Sohbet ilâveten dedi ki:

– Ne bakıyorsunuz? Benim bir şeyden haberim yok dediğime mi taaccüp ettiniz?

– Vakıa esrarı muhafaza kazıyyesini sana pek katiyyen tenbih etmiş idiysem de benden dahi ketmetmek gibi süsler yapmayı da tenbih etmemiştim.

– Hayır bunda süse benzer bir şey yok! Ebe olduğunu sonradan anladığım bir kadını gece hanesinden çıkarıp bir yalıya götürdük. Badehu yine o yalıdan alıp hanesine getirdik. İşte benim bildiğim bu kadar değil mi? Bu kadarcık bir şeyin neresini beğenmeli, neresini beğenmemeli?

– Demek oluyor ki bu hikâyeyi sana anlatmaklığımı istiyorsun ha?!

– Hayır! Bir şeyi bana anlatmak lâzım olsa anlatırdınız. Madem ki anlatmadınız, o şeyi anlamak lâzım değilmiş demek. Ben üstüme lâzım olmayan şeyleri anlamayı hiç de merak et-

mem. Bildiğim bir şey varsa o da her ne emrederseniz körü körüne itaatten ibarettir.

– Teşekkür ederim Sohbet! Fakat bu meseleyi bilmek sana lâzımdır. Zira işi henüz bitirmedik.

diye Acem Ali Bey Ulviye Hanım'ın Dürdane Hanım'ın ahvâlini nasıl tahkik ederek neler yaptığını ve nihayet Mergub Bey'i kendi mahkeme-i vicdanında nasıl mahkûm eylediğini, bu hikâyeyi okuyarak bizim anlamış olduğumuz derecelerde izahatla anlattı. Yalnız Ulviye Hanım'ın Acem Ali Bey olduğunu ve Mergub Bey'i Bağlarbaşı'nda dâm-ı zülfüne nasıl düşürdüğü meselelerini izah etmeyip buralarını güyâ Mergub kendi tanıdığı Ulviye Hanım'a dahi alâka etmesi üzerine Mergub'u orada sıkıştırıp son tehdidini icra eylemiş suretinde tevil etmişti.

Fakat Sandalcı Sohbet, karşısındaki Acem Ali'nin koynunda nur topu gibi iki tane memeyi bir ince fanila gömlek altından görmüş olduğu hâlde artık Acem Ali Bey'in Ulviye isminde bir sevdiği kadın olması gibi masallara kulak asar mı?

Şu kadar ki Sandalcı Sohbet, Acem'in söylediği sözlerin kâffesine tamamı tamamına inanmış görünüp kendi içinden geçen ahvâl ve hissiyattan asla renk vermedi.

Acem Ali hikâyesini bitirdikten sonra Sohbet'e dedi ki:

– Bir biçare kızı bu suretle aldatıp dünyaya bir de çocuk getirdiği hâlde terk eden adama ne ceza tertip eylerdin? Ama düşünmeli ki biçare kızcağız bundan sonra başka bir kocaya varacak olursa, onun yanında yüz aklığı görmek şöyle dursun ilânihaye bir yüz karalığına duçar olacak. İhtimal ki ertesi günü kocası kendisini terk ve tatlîk eyleyecek. Hele hiçbir şeyde dahli kabahati olmayan bir masum çocuk kendi hayatına bâis olan peder ve valide sağ bulundukları hâlde öksüz kalacak, müddet-i ömründe "Piç!" diye sair ebnâ-yı nev'inden bir kaç derece alçak addolunacak. Bunların kâffesine sebep olan bir adamın cezasını sana havale etseler o adam hakkında ne yapardın?

Sandalcı Sohbet cevapta asla acele etmeyip derin bir düşünceye vardı. Hatta Acem Ali hikâyeyi nakledip bitirinceye kadar nargileler dahi yanıp bitmiş oldukları cihetle Sohbet, kendi nargilesini tazelemek için kahveciye bir de emir verdi.

Acem Ali dedi ki:

– Bir cevap vermiyorsun ya?!

– Eğer sizin gördüğünüz ve hikâye eylediğiniz ahvâl aynı vâki iseler hiç şüphe yok ki Mergub denilen mel'unun cımbızla etlerini yolarak gebertmeli.

– Benim tahkikatım neden yanlış olsun? İşler güneş gibi meydanda değil mi?

– Gerçekten güneş bile bazı kere bir bulut arkasında gizleniyor da o gün dünyada yüzüne hiç güneş doğmamış deniliyor. Bu misillü işlerde bir kabahat var mıdır yok mudur, o kabahat varsa hakikaten hangi taraftadır, buralarını tahkik etmek pek mühimdir efendim! Bu tahkik ikmâl olunmadığı surette hiç kabahatsız bir adamı en büyük cinayetle müttehem imiş gibi cezalandırmak hiçbir vakitte adalet ve mertlik sayılamayıp adeta zulüm ve alçaklık addolunur.

Acem Ali biraz düşündü. Dedi ki:

– Bir sözün bir sözüne uymuyor Sohbet! Demincek de emrime körükörüne itaat edeceğini söylediğin hâlde şimdi tahkikatımda sehiv ve hata bulunduğundan bahisle beni tekzip eyliyorsun!

–Öyle değil efendim! Siz bana Mergub Bey'i öldürelim demediniz. Eğer manevî mesuliyeti üzerinize alırsanız derhâl göğsüne bıçağı sokardım. Siz bana şöyle bir harekette bulunan adamı nasıl cezalandıracağımı sordunuz, benden bir hüküm istediniz. Bence meçhul olan bir şeyi nasıl hükmederim.

– Sence meçhulse bence malûm!

– Öyleyse hükmü siz veriniz, icrasında beraberiz.

– Bunlar nasıl lâkırdılar Allah'ı seversen? Ben bu lâkırdılardan hiçbir şey anlayamıyorum.

– Usanmayacağınızı bilsem size anlatırdım.

– Neden usanayım? Söyle de dinleyeyim.

– Öyleyse dinleyiniz!

diye Sandalcı Sohbet şöyle bir hikâye nakline başladı:

"(...) Paşa'nın Sohbet namında bir kölesi vardı. Sekiz ya-

şındayken dairesine almış, evlât gibi büyütmeye başlamıştı. Bu çocuk hâl-i esâret ne olduğunu takdir edemeyecek çocuklardan olmayıp, işin en ilerisini, en sonunu düşünür, zahirde çocuk hakikatte pîr addolunur bir şeydi. Binaenaleyh dünyada esaret için, hürriyet için, herşey için birer fikr-i mahsus peyda eylemiş olduğu gibi para için dahi bir fikr-i mahsus peyda eylemişti.

Sohbet kendi kendisine demişti ki: Dünyada Cenâb-ı Hak'tan sonra herşeye değilse de pek çok şeylere kadir olan ancak paradır. Akıl ve ilim gibi şeyler servetten müstağnî ve mücerret ve müstakil zannolundukları hâlde bile para olmadıktan sonra aklın cinnetten, ilmin dahi cehilden farkı kalmaz. Züğürt bir adam Süveyş Cetveli'ni açabilmek imkânından bahse kalkışsa divane olmuş diye tımarhaneye atarlar.

İşte bu mütalâa üzerine Sohbet Bey... Zira Sohbet, Paşa hazretlerinin adeta veled-i manevîsi olmakla daire içinde herkes kendisine "bey" diye hitap ederdi. Sohbet Bey evvelâ bir kumbara peyda ederek, paşadan ve hanımlardan eline kaç para geçerse oraya atar biriktirirdi. Lâkin bu hareketini herkesten gizli tutup kumbarasını o kadar ihtimamla saklardı ki şeytanlar bile bu sırra vâkıf olamazlardı.

Sohbet için sâir çocuklar gibi muhallebi iştihâsı, oyuncak hevesi filân hiçbir şey yoktu. Gündelik, haftalık, bahşiş, ihsan her ne nâmla olursa olsun, eline her kaç para geçerse kumbaraya attığından, binnisbe az bir zaman içinde kumbara çil paralarla doldu. Bu hâlde Sohbet düşündü ki hep böyle çil para biriktirecek olsa kumbaralar çoğalarak bilâhare muhfazası güç olur. Binaenaleyh bir gün kumbarayı kırarak derununda kuruşluk ve ikilik mecidiye olarak ikiyüz seksen kuruş birikmiş olduğunu görmekle konağa civar bulunan bir sarrafa giderek güyâ hanımefendinin emriyle gelmiş gibi bir de selâm götürerek bu paraları altına tahvil eyledi. İki lira ve üç çeyrekten ibaret bulunan servet-i mevcûdesini hacmen küçücük görünce bu cins akçeden bir kumbaraya pek çok miktar şey sığdırabileceğini anlayarak memnun oldu.

Ondan sonra Sohbet'in iki kumbarası oldu ki birisi altınlara ve diğeri mecidiyeye mahsus olup, mecdiye kumbarası doldukça kırar, parayı altına bâ-tahvil altın kumbarasına koyardı.

Sözü uzatmayalım! Bu tertip üzerinden dört beş sene geçti. Sohbet on üç yaşını geçip on dördüne yaklaştı. Hem de büyüdükçe, gündelik, haftalık, aylık, atiyye, ihsan gibi paraların miktarı dahi büyüdüğünden, mecidiye kumbaraları sık sık dolarak kırılır, muhteviyatı altına bâ-tahvil onlara mahsus olan kumbaralara konulurdu.

Burada Acem Ali, Sandalcı Sohbet'in sözünü keserek dedi ki:

- Kumbaralara ha? Kumbara değil!

Sandalcı Sohbet hikâyesinde devam eyledi:

- Evet! Kumbaralara! Çünkü onlar dahi çoğalmıştı. Sohbet'in on dört yaşına varmış olduğu zamanda beş altı seneden beri topladığı para dört kumbara doldurmuştu ki her birinde yüzer lira vardı.

Sohbet para denilen şeye her ne kadar böyle büyük bir ehemmiyet verir idiyse de cihanda hissiyatı yalnız paraya bir muhabbetten ibaret olmayıp, şâyân-ı muhabbet olan her şeyi severdi. Fakat her sevdiğine nâil olmak için ek (?) kuvvet yine parada olduğunu bildiği cihetle, paraya verdiği ehemmiyet sâir hiç bir şeye benzemezdi. İhtimal ki bu ahlâkını pek çok hükemâ zem ve ta'yib ederler. Fakat ben Sohbet'in ahlâkını muhakeme etmeyip vukuâtı olduğu gibi haber veriyorum.

Sohbet güzel bir çocuktu. Çağı artık delikanlılık çağına yaklaştıkça kendisine çeki düzen vermeye dahi başlamış olduğundan, hüsnü bir kat daha kendisini göstermekteydi. Ama Sohbet'in kendi hüsnünden derhâl haberdar olduğunu hükmetmeyiniz. Daire içinde cariyeler artık kendisine bir başka nazar-ı rağbetle bakmakta olduklarına dikkat eylediği hâlde dahi Sohbet bunu kendi hüsnüne vermeyip, belki böyle bir haremde kapalı olan kızlar herhangi erkek olsa rağbet edecekleri için kendisine ehemmiyet verdiklerine hükmeylerdi.

Halbuki Sohbet'in efendisine olan muhabbet ve sadakati bir derecedeydi ki dünyada Cenâb-ı Hak'tan sonra efendisini tanır, efendisini sever, efendisinden korkar, hasılı cihan içinde efendisinden başka gerek zihnine ve gerek kalbine hiçbir kimse hakkında hiçbir his ve fikir girmezdi. Binaenaleyh haremde efen-

disinin kendi hizmeti, kendi zevki için bulundurduğu cariyelerin kendisine çocukluk hâlinde başka türlü bir nazarla bakarak, başka türlü gülümsemelerini ve başka türlü şakalaşıp başka türlü oynaşmalarını velinimeti efendisi için aynı hıyanet addetmekle yatağını selâmlık dairesine çıkardı. Vakıa paşa efendi bu tebdîl-i mekândan hiç haberdar göründüyse de Sohbet'in bu kadar mülâhazalı bir çocuk olmasını tahsin eylediği, ondan sonra Sohbet hakkındaki takdirinde ve tezâyüd-i teveccühünden anlaşıldı.

Paşa'nın bu teveccühü bir dereceye vardı ki bir gün Sohbet'i huzuruna ihzâr eyleyerek ve "Oğlum!" tabiriyle hitaba başlayarak, işret ve sefahet gibi rezâilden ictinab lüzûmuna dair bir güzel vaaz ve nasihat verdikten sonra, eğer şimdiye kadar kendisinde gördüğü hüsn-i hâle halel getirmeksizin ikmâl-i terbiye eylerse, kız karındaşının henüz on üç yaşında bulunan bir kızını kendisine tezevvüc eyleyeceğini dahi vaad eyleyerek ba'demâ mukannen ve muayyen bir maaş olma üzere ayda beş yüz kuruş dahi aylık bağladı.

Sohbet Bey için öyle işret ve sefâhetten ictinâb dersini vermeye zaten hacet bile yoktu. Zira Sohbet rakı şarap değil, tütün ne olduğunu dahi bilmezdi. Ondan sonra da öğrenmedi. Sohbet'in hüsn-i hâlini muvazene için yalnız beşyüz kuruş aylığından yüz kuruşunu bile sarf edecek yer bulamadığına dikkat eylemek kâfidir. Bir adamın hâlini anlamak içi onun cep harçlığına dikkat eylemek her zaman kifâyet eyler. Zira cep harçlığınca müsrif olan adam, sû-i ahvâl erbabından olmasa bile bir iyi adam addolunamaz.

Bundan sonra Sohbet artık kendisini Lütfiye Hanım'a namzet bilerek dairece vakar ve haysiyetini ona göre muhafazaya başladı. Paşa'nın hemşirezâdesi olan kızın ismi Lütfiye Hanım olup o kadar zeki ve terbiyeli bir kızdı ki Paşa, Sohbet Bey'e verdiği vaadi kıza dahi vermiş olduğundan kız henüz on üç yaşında bulunduğu hâlde nişanlılık hâlini kendisine pek güzel yakıştırmış ve Gülcemal isminde olan bir ihtiyar baş kalfa vasıtasıyla Sohbet'le âşıkane haberleşmek derecelerini bulduğu hâlde hiç bir gün Gülcemal'in beğenemeyeceği ve tekdir edebileceği ednâ bir muamele bile göstermemiştir.

Dikkat etmeli ki Sohbet para biriktirmekte hâlâ devam ediyor. Artık çocukluğundan beri bu hâl kendisine bir tabiat-i sâniye olmakla, bundan bir türlü vazgeçemiyor. Liralarının miktarı arttıkça onun dahi zevki artıyor. Hiçbir gün düşünememiştir ki para her ne kadar insanı her maksadına nâil ederse de, insana hiç tasavvur edemeyeceği adâvetleri dahi tehyie eyler.

Dairede hem vekilharçlık, hem kethüdalık hizmetlerini ifa eyler Cemal Ağa isminde bir adam vardı ki işret ve fuhuş ve sirkat misillü zemâyimin kâffesi kendisinde müctemi' olduğu hâlde o kadar riyakârdı ki Paşa'ya kendisini melek gibi bir hâl-i ismet-i külliyyede tanıttırmıştı. Geceyi sabahlara kadar çapkınlıkta geçirdiği hâlde sabahleyin mücerret Paşa'ya hoş görünmek için sofuluk tavrını takınır ve riya hususunda son dereceye varırdı. Biçare Sohbet, efendisi gibi sâlih bir adamın kapısında böyle bir münâfıkın bulunmasını hiç istemez idiyse de merkum hemen yirmi seneye karîb bir zamandan beri dairede bulunup Paşa'nın her türlü emniyetine mazhar olmakla, bunun aleyhinde Paşa'ya söz söylemek bilâhare Cemal Ağa memuriyetine kendisi nazar-ı tama'ını dikmiş demek olacağı için bir türlü ses çıkaramazdı.

Cemal Ağa küllî sû-i ahvâlinden fazla bir de Sohbet'in gençliğine ve güzelliğine göz dikmez mi? Vakıa Sohbet on altı on yedi yaşlarını da geçerek on sekize yaklaştığı cihetle gayet mahbub bir dilber olmuş idiyse de kendisini bir mel'unun hırs-ı heveskârîsine duçar olmaya lâyık bulmak şöyle dursun, hatta Lütfiye Hanım, Paşa tarafından kendisine vaad olunmuş iken onunla gizlice muâşaka-i merdânesinde bile hicabından yerlere geçer ve sanki affı gayr-i kabil bir cinayette bulunmuş gibi sıkıntısından terlerdi. Bu kadar afif, bu kadar mahçup olan bir delikanlının Cemal Ağa gibi bir mel'unun hevesât-ı mülevvesesine hizmet etmesi kabil olabilir mi?

Eğer Cemal Ağa maksad-ı mel'ûnânesini açıktan açığa meydana koysaydı, Sohbet kendisini daha güzel ve daha kati bir surette müdafaa edebilirdi. Lâkin mel'un güyâ Sohbet'i işrete teşvikten ve aralarındaki dostluğa bu suretle dahi kuvvet vermek emelinde bulunduğundan başlayarak asıl fikr-i mel'ûnânesini pek uzaktan uzağa işrâbda bulunduğu cihetle Sohbet gerçekten

müdafaası güç bir belâ içinde bulunuyordu. İşrete tütüne alışmamak hususunda Sohbet'in gösterdiği gayret Cemal Ağa'yı meyus edince hovardalık tarikini keşfe kalkıştı ve bu âlem-i fuhşu Sohbet'e ol kadar medh eyledi ki Sohbet'ten başka herhangi delikanlı olsaydı mutlaka kani' olabilirdi. Lâkin Sohbet karîben zevce-i meşrûası olacak bir Lütfiye Hanım dururken başka yerde heves aramaya katiyyen rağbet etmedi.

Bir bayram günü kapı yoldaşlarıyla resm-i muâyede icra olunurken Cemal Ağa bu muâyedeyi Sohbet'ten bir bûse almak suretiyle icraya kalkışırsa ne dersiniz? Ömründe yanağından hiçbir suretle, hiçbir bûse alınmamış olan Sohbet'in aklı başından gittiyse de, Cemal Ağa:

- Müminler bayramı a kuzum! Bayram günlerinde öpüşmek sünnettir!

diye işe bir mukaddeslik rengi verdiği için Sohbet daha ilerisine varmadı. Lâkin ondan sonra:

- Ah! Keşke her gün bayram olsa!

gibi murdar lâtifelerin tekrarı Sohbet'i kızdırdıkça kızdırdı.

Bir gece Sohbet sekiz yaşından beri biriktirdiği paraları saymakla meşguldü. Zira artık işe güce gereği gibi akıl erdirdiğinden hemen bin liraya tekarrüb eden bu servetini beyhude hapsetmek istemeyip bunlarla konsolid mübayaa ederek iradından dahi müstefid olmayı düşünmüştü. Bir de dışarıda bir ayak sesi işitti. Odasının kapısı açıldıkta Cemal Ağa içeriye girip, böyle bî-vakit olarak Cemal'in kendi odasına girmesinden Sohbet huylandıysa da bu hiddetini göstermeye meydan kalmadı. Zira Cemal Ağa geç vakit odasında mum görmesiyle ateş ve yangın gibi bir tehlikeden dolayı merakı hasebiyle geldiğini bi'l-irâd Sohbet'in dudaklarına kadar gelen kelimât-ı gazabkârîsini iâde eylediği gibi orta yerde böyle binlerce liralar bulunması nasıl mümkün olabildiği hakkında dahi suâllere girişerek işi bütün bütün bir başka cihete tahvil etmiş oldu.

Sohbet bu para sekiz yaşından beri haftalık ve aylıklarından, velhasıl eline her nereden her ne geçerse hıfz etmekten terâküm eylediğini söylediyse de Cemal Ağa'nın tavrında pek de

itminân alâmetleri görülmezdi. Biçare Sohbet, Cemal Ağa'nın bu itimatsız tavrından ürktüyse de aklına başka bir tehlike gelmeyip belki bu murdar herifin dünyada irtikâp etmeyeceği mel'anet olamayacağından şayet akçesine tama'en kendisine bir fenalık etmesi ihtimalinden ürktü. Lâkin birkaç güne kadar mezkûr akçeyi konsolideye tahvil edeceğini derpîş eyleyerek böyle bir tehlikeye dahi pek de imkân tasavvur edemedi ve bununla müteselli oldu.

Meğer Cemal Ağa'nın tertibi başkaymış. Ertesi günden itibaren Sohbet hakkındaki muamelesini değiştirdi. Adeta:

- Sohbet! Sen bir kızdan daha güzelsin! Lütfiye Hanım'ı sana vereceklerine seni gelin etseler!

gibi edepsizliklere dahi kanaat etmeyerek kendisine ilân-ı aşk dahi etmeye başladı. Hem de bu hâller lâtife değil idiler. Cemal Ağa efkâr ve âmâlini cidden Sohbet'e anlatarak:

- Ben senin aşkınla çıldırmak derecelerine geldim. Sen bana merhamet etmeyecek olursan, ben de senin mahvına kadar yürürüm!

diye tehditlere bile başlamıştı.

Sohbet bir kaç defa Cemal'i vurup öldürmeyi kurdu. Zira merkumun tehdîdât-i âşıkanesine mukabil sükût ve sükûneti adeta ona maşuk olmak rezâletini kabule müsta'id görünmek addeyleyerek böyle bir rezalet-i mel'ûnâne altında kalmaktansa namusunu bir kan ile temizlemeye lüzûm görürdü. Fakat Cemal Ağa'nın salâh-ı hâline kefil aranırsa en evvel Paşa Efendi bizzat arz-ı kefâlete hazır ve müheyyâ bulunurken biçare Sohbet merkuma nasıl el kaldırabilsin?

Cemal Ağa tarafından taarruz ve tehdit, Sohbet tarafından dahi mukavemet ve mümânaat uzadı gitti. Bunlar arasında güzerân eyleyen ahvâli burada daha ziyade tafsile lüzûm görmeyelim. Cemal Ağa bir rezil mahbub-dost ne kadar yüzsüzlük edebilirse etti, Sohbet dahi bir namuslu delikanlı ne kadar müdafaa gösterebilirse gösterdi. Nihayet Sohbet artık müdafaadan âciz kalmakla bir gün gözleri kararark bir su sürahisini Cemal'in kafasında paraladı.

Bu hareket üzerine Sohbet, Cemal Ağa'nın hemen Paşa

Efendi'ye gider beyân-ı şikâyetle, kendisi dahi olanı biteni söyleyerek konağın içi altüst olacağına muntazırken, bilâkis Cemal Ağa hiç sesini çıkarmadı. Yalnız:

- Pekâlâ Sohbet Beyefendi, pekâlâ! Demek oluyor ki benim sizin hakkındaki muhabbetime nihayet bu cevabı verdiniz öyle mi? Pekâlâ bak ben de sana neler ederim.

demekle iktifâ eyledi. Hatta Sohbet:

- Ne yapabileceksin bakayım? Haydi git Paşa'ya söyle, ben de senin mel'anetini söylerim. Sen mahvolursun.

dediği hâlde Cemal Ağa buna hiç bir cevap vermeyerek odasına çekildi.

O gece böyle geçti. Ertesi gün dahi hiç bir taraftan ses sada çıkmadı.

Nihayet ikinci gece haremağası Mansur Ağa'yla bir uşak ve bir de Cemal Ağa Sohbet'in odasına geldiler. Hayır! Buna "Geldiler" denilemez. "Hücum ettiler" demelidir. Zira o geliş, hücumdan başka bir şey değildi. Sohbet hayret-i kâmile içinde kendisini kaybeylediği hâlde, bunlar öteyi beriyi aramaya başladılar. Biçare Sohbet'in henüz hiç bir hâlden haberi yok. Her taraf arandığı sırada yatakların mevzu oldukları yükün altında gusülhane gibi kapalı bir şey olup, oraya konulmuş olan sandığı açtıklarında Sohbet'in sekiz dokuz yaşından beri biriktirmekte olduğu altınlarını buldular.

Mansur Ağa:

- Bre hâin! Sen bu paraları nereden buldun?

dediği zaman Sohbet:

- Nereden bulacakmışım! Dişimden tırnağımdan arttırdığım paralardır!

diye hiçbir şeyden şüphesi olmadığı cihetle göğsünü gere gere beyân-ı hâle başladıysa da:

- Bu kadar altın dişten tırnaktan artar mıymış?!

diye paraları topladıkları gibi hareme götürdüler.

Sohbet'in henüz hiç bir şeyden haberi değil, şüphesi bile yok! Aradan on dakika sonra üçü birden Sohbet'in odasına tekrar hücum ederek biçare çocuğun ellerini bağlamaya başladılar.

Zavallı Sohbet:

- Canım benden ne istiyorsunuz? Divane mi oldunuz?

diye kendisini kurtarmaya davrandığı hâlde Mansur Ağa çocuğun suratına bir yumruk aşk ederek:

- Daha söylüyorsun ha? Teslim ol çapkın! Teslim olmazsan bil ki geberdiğin saat o saattir!

diye Sohbet dahi çarnâçâr teslim olmakla kollarını sımsıkı arkasına bağladılar.

Zavallı çocuk ne belâya duçar olduğunu bilmeksizin şu hâlde babası, velinimeti, efendisi, âlemde herkesi, herşeyi olan Paşa'nın karşısına çıkarıldı. Paşa'nın ilk lâkırdısı:

- A nankör, a kâfir-i nimet! Sana evlât muamelesi etmekliğime mukabil bana edeceğin mükâfât bu muydu?!

sözleri oldu. Sohbet'te o kadar büyük bir hayret var ki, Paşa'nın bu sözlerine hiç bir cevap bulup veremiyor. Zaten sözlerin ne demek olduğunu anlamıyor ki cevap versin. Masumun şu sükûtuysa kendi hakkında tertip olunan cinayetin adeta ikrarı addolundu. Paşa:

- Alınız şu hâini, zaptiye müşirine götürünüz, benim hatırım için cezanın en ağırını tertip eylesin, dedi.

Yaka paça zaptiyeye teslim eylediler. Sohbet dahi soluğu büyük hapishanede aldı.

Şimdi bu Sohbet'in hâline acırsınız ya? Hâlbuki Sohbet hiçbir kimsenin merhametine sezâ adam değildir. Zira o mel'un çapkın velinimeti olan efendisinin mazallahu te'âlâ haremine göz dikerek bir mâh kadar evvel ta haremde ikinci hanımefendinin yatak odasına kadar girdiği ve kadının firâş-ı ismetine el dahi uzattığı hâlde, kadının bastığı çığlık üzerine kaçmış ve eğerçi yüzünü görmek mümkün olamamış ise de, arkasındaki gecelik entarisinden bu hainin ya Cemal Ağa veyahut Sohbet olması lâzım geldiği anlaşılıp, hâlbuki Cemal Ağa'ya daire içinde büyük küçük herkes kefil olarak kendisinden bu misillü hıyanetler kat'an ve kâtıbeten me'mûl bulunmamasına mukabil, Sohbet çapkını zaten Paşa'nın hemşirezâdesi Lütfiye Hanım'a dahi göz koymuş bulunmasına nazaran bu cinayetin ondan sudûruna bir

şüphe kalmamıştır.

Hâlbuki mel'un Sohbet'in cinayeti yalnız bundan ibaret olsa neyse neydi. Zira ikinci hanımefendi kendi hakkındaki bu sû-ikastın intikamını Cenâb-ı Hakk'a havale ederek hiç ses çıkarmadığı cihetle bu iş örtbas olacaktı. Fakat Sohbet cibilletinde olan denâet iktizasınca bununla da iktifa etmeyip bir gece yine hareme ve ta hazine odasına giderek Paşa'nın bin kadar lirasını sirkat eylemiştir. Paşa kendi konağında emsâli olmayan bu vak'a üzerine dûçâr-ı hayret olarak ve işi birden bire ilân ve işâa dahi etmeyerek Cemal Ağa iffet ve istikameti hasebiyle:

- Efendim böyle bir şeyi dâire-i devletinizde hiç bir bendeniz kabul edemez. Ferman buyurursanız herkesin odası aransın. Hırsız kimse meydan çıkarılsın.

dedikte bunu Paşa dahi münasip görmüş ve odalar taharriye başlandıkta bittabi çalınan paralar Sohbet yadigârının odasında bulunmakla Paşa dahi merkumun bu hıyanetine şaşmış kalmıştır.

İşte o zaman ikinci hanım hakkındaki mel'anet dahi meydana çıkmakla artık Paşa Efendi'nin gazabı bihakkın artarak berâ-yı tekdir Sohbet'i huzuruna celb eyledikte merkumun tavr-ı mel'anet-peymâsı bu cinayetlerin kendisinden sudûrunu ikrar ve itiraf demek olacak derecelerde bozulmuş idiğinden Paşa dahi habîsi adâletin yed-i intikamına teslim eylemiştir."

Sandalcı Sohbet hikâyeyi buraya kadar irad eyledikte Acem Ali Bey'in yüzüne bakarak dedi ki:

– Ama beyim! Şimdi siz Paşa Efendi'nin yerinde olsaydınız Sohbet hakkında ne muamelede bulunurdunuz?

– Paşa'nın yerinde olsam bu muamelede bulunur idiysem de Sohbet'in yerinde olsaydım berâet-i zimmet için son dereceye kadar çalışarak bilâhere Cemal Ağa hainin hakkından gelirdim. Hem bu Sohbet, bizim Sandalcı Sohbet olacak. Öyle değil mi?

– Ona şüphe yok. İşte bu Sohbet, ben kulunuz. Fakat müdafaaya imkân kaldı mı? Sekiz yaşından beri benim hiç bir yerde bir para sarf etmeyerek ve kimseye bildirmeyerek bin kadar lira biriktirdiğimi dermeyan etmiş olsam kim inanır? Cemal'in bana

olan adâveti neden neşet eylediğini söylesem, Cemal cennetlik bir adam olmak üzere tanındığı hâlde ona bu töhmeti kim kondurur? Bâhusus mel'un-ı merkum kim bilir nasıl bir maksatla hareme girdiği gece benimle bir örnek olan gecelik entarisi arkasında olarak girmiş. Hasılı emin olmalıdır ki Paşa beni kahrettiğinden dolayı vicdanen asla müteessir olmayıp bilâkis âdilâne bir intikam aldığına kanaat eylemiş ve mutmain olmuştur. İşte ihtimalden baîd değildir ki sizin dahi Mergub Bey hakkındaki hükmünüz, Paşa'nın benim hakkımdaki hükmü gibi olsun. Tekrar ederim ki cinayet işini benim hükmüme bırakırsanız Mergub Bey hakkında her ne yapmak isterseniz yaparız. Ama bana da böyle bir hüküm verdirmek istiyorsanız işte size yegâne itaatsizliğim bu olsun.

Acem Ali Bey derin bir düşünceye vardı. Çehresinde o kadar alâmetler görüldü ki bunlar zihninden yüz bin şeyler geçtiğine delâlet ederlerdi. Nihayet Sandalcı'ya dedi ki:

– Ee, senin bu hakkın bilkülliye zayi oldu mu? Cemal Ağa'nın ettiği işler yanına kaldı mı?

Biçare Sohbet derin bir âh ederek gözleri yaşla dolduğu hâlde dedi ki:

– Hayır efendim! Yanına kalmadı. Ben hakkımı ihkak ettim. Ama sağlık selâmetle ihkak etmemiş olsaydım! Zira evvelce mazlum ve müfteriyyün aleyh iken zaptiye hapishanesinden çıkıp da Cemal'in karnına bir bıçak soktuktan sonra bihakkın katil ve mel'un oldum.

– Bıçak mı?

– Ya ne zannetiniz? On yıl nefsimi her şeyden mahrum ederek biriktirmiş olduğum paranın elimden gitmesi bile onu gebertmek için kâfiyken bana ümid-i yegânem olan Lütfiyem'i de, cihanda bir varım, bir kimsem olan Paşa Efendim'i babamı da kaybettirdi.

– Ya bu cinayetin cezası?

– Ah beyim! Olanca dertlerimi depreştirdiniz. On beş seneye mahkûm olarak Vidin'e gönderildim. Keşke idam olunsaydım, razıydım. Bu fiil-i katli bir mecburiyet-i müntakimâneyle irtikâb ederek cezamı dahi görmüş bitirmiş olurdum. Hâlbuki bir

alay katil ve haydut makulesinin içine atıldım ki bunlarla imrâr eylediğim dört sene zarfında evvelki ahlâk-ı hamîdem kâmilen ahlâk-ı zemîmeye münkalib oldu. Bir gün angaryaya çıkarıldığımızda yirmi otuz prangalı def'aten zaptiyeler üzerine hücum ederek birkaçını öldürüp, kusurunu da kaçırdıktan sonra, cümlesi firar ettikleri sırada ben dahi yine İstanbullu olan diğer bir arkadaşla firar eyledim. Vidin'in alt tarafında iki günlük mesâfede vâki Lom kasabasına kadar kaçtık. Orada İbrail'e zahire götürmek için hemen kalkmak üzere bulunan bir gemiye meccânen tayfa olduk. İbrail'e vardıkta o gemiyi bırakıp İbrail iskelesinde hammalığa başladık. Ne yapalım? İstanbul'a gelemezdim. Bir sene kadar hammalıktan sonra bir sandal bulup sandalcı oldum. İki üç sene kadar dahi böyle zaman geçirdim. Nihayet kendime İstanbul'u güzelce unutturduktan sonra buraya gelip benim için en emniyetli sanat sandalcılık mavnacılık olduğu cihetle o yola sülûk eyledim. Zira gündüzleri deniz üzerinde ve geceleri dahi Galata'da filânda vakit geçirerek, her hâlde zaptiyenin gözünden kaçabilmek, ancak bu suretle mümkün olur. Vakıa buna da yaşamak denilemez ya? İşte yaşamakla ölmenin orta yerinde bir şey olmak üzere şöylece sürünmekteyim!

Sohbet bu son lâkırdısını tıkanarak ve gözünden bir kaç damla yaş akıtarak söylemişti. Acem Ali Bey dahi biçare herifin kara yazısından dolayı bir hayli müteessir ve muzdarip oldu. Nihayet dedi ki:

– Sanki sen Mergub Bey'de kabahat yoktur demek istiyorsun. Öyle değil mi?

– Efendim! Mergub mudur mahbub mudur her neyse, bu herif her zaman elimizde değil mi? İşi daha güzel bir tahkik edelim. Her kabahat mahzâ o kabahatin ait olduğu adamdadır zannetmeyiniz. Herkes cinayet işlemekten memnun mu olur? Ne kadar sebepler olabilir ki müttehemleri mâzur ve dûçâr-ı kahr olanları o makhûriyete lâyık gösterir.

Acem Ali Bey bir hayli daha düşünüp taşındıktan sonra dedi ki:

- Pekâlâ Sohbet, madem ki benim tahkikime emniyet etmiyorsun, ben bu işi senin nazar-ı muhakemende dahi isbat eylerim.

Ortaköy gazinosunda söz burada bırakılarak akşam üzere

Ortaköy iskelesine uğrayan vapura binip ikisi birlikte Köprü'ye geldiler. Fakat bu akşam Galata'da eğlenmek için değil, belki Galata'ya geldikten sonra bir arabaya binerek Beyoğlu'na çıkmak için. İki arkadaş yekdiğerini tanıdıkça aralarındaki teklif tekellüf gittikçe azalmak tabiidir. Bâhusus ki göğsü üzerinde gördüğü iki şâhid-i âdilin şehâdetleriyle Sandalcı Sohbet, Acem Ali Bey'in nev'iyyet-i sahîhasını anladıktan sonra artık böyle bir nâzik kadının mest-i hum-nişîn olamayacağını anlayarak işret hususunda onunla rekabet lâzım gelmeyeceğini hükmettiği gibi, öyle bir takım rezil mahallere gitmek dahi bilkülliye mugâyir-i edeb olacağını nazar-ı dikkate almıştı. Zaten Sandalcı Sohbet'in bu yollarda yalnız bir sıytı kalıp, yoksa nice zamanlardan beri o dahi işreti mişreti azaltmıştı. Hatta kendisini Galata'da ilk gördüğümüz akşam yalnız bir kadeh arpa suyuyla dudaklarını ıslatmaktan ibaret bir işret hâlinde görmüş olduğumuzu unutmamalıyız.

Şu kadar ki Sohbet, Acem Ali Bey'e nâm-ı diğer Ulviye Hanım'a nev'iyyet-i sahîhasını anladığına dair hiç bir emâre göstermeyip kendisini ilk defa ne surette görmüş ve hakkında ne türlü muamelede bulunmuşsa hâlâ o suret ve muamelede devam eyliyordu. İşretten rezaletten tevakkîsini ise evvelleri kendi hâhişine teb'aiyyeten öyle bir şey vuku'a gelmişse de eğer kendisine kalacak olsa hiç de o sefahetlere lüzûm görmeyeceğini dermeyan eylemek suretiyle husule getirmişti.

Binaenalâzâlik o gece bunların Beyoğlu âlemleri hakikaten âkılâne bir surette vuku'a geldi. Mutavassıt hâlde bir otelde ta'am ederek bir tiyatroda dahi güzelce bir akşam geçirdikten sonra yine ta'am ettikleri otele geldiler.

Bu otele davet zamanına kadar Sohbet Ağa akşamın suret-i güzerânından pek memnun olduysa da badehu gecenin suret-i güzerânından ol kadar memnun olmadı. Biçare adamcağız o gece dahi Acem Ali Bey'le bir odada yatmayı pek ziyade heves eylediği hâlde vardıkları otelde iki yataklı bir oda bulunmadığından iki arkadaş ayrı ayrı yatmaya mecbur olmuşlardı.

Ah o gece dahi ikisi bir yerde yatmış olsalardı kim bilir Sandalcı Sohbet Acem Ali Bey'i nasıl bir çeşm-i iştiyâkla temaşa edecekti.

Sabah pek de geç kalmaksızın iki arkadaş uyandılar. Kahvelerini içerek, hatta kahvaltılarını da ederek tamam sokağa çıktıkları sırada Acem Ali Bey, Sandalcı Sohbet'e beş adet beşer yüzlük bank kâimesi vererek dedi ki:

– Sohbet! Bundan sonra göreceğimiz iş için senin de tebdîl-i kıyâfet etmekliğin lâzımdır. Kendine gayet âlâ bir kat elbise tedarik edeceksin! Ne bir genç şıka ne de artık bir ayağını mezara atmış ihtiyara benzemeyerek şöyle kâmilâne bir Sohbet Beyefendi olacaksın!

– Pek güzel ama bu kadar para çoktur. Yirmi beş lirayı nereye harcedeyim? En âlâ bir takım elbise için on lira kifâyet eder.

– Senden hesap istemiyorum! Madem ki hesap vermek istiyorsun, sana cevaben derim ki, elbiseye sarf eylediklerin mikdardan ziyadesini de bir kumbarada hıfzedersin!

Acem Ali bu sözü gülerek söylediyse de Sandalcı Sohbet hiç de gülerek telâkki etmedi. Maahaza beyin emrine itâat edeceği derkârdı.

Ali Bey şunu da ilâveten dedi ki:

– Sana yarın bir adam gönderip onunla Mergub Bey'in mahall-i ikametini haber vereceğim. Gidip kendisiyle görüşeceksin. Tahkik ve istintaka ne yoldan girişirsen giriş. Herhâlde Dürdane Hanım'la arasında cereyan etmiş olan münasebeti öğreneceksin. Badehu seninle birleştiğimiz zaman netice-i tahkîkâtını bana bildirirsin. Güyâ me'mûl ederim ki netice-i tahkîkâtın mutlaka benim Mergub aleyhine vermiş olduğum hükmü müeyyed olacaktır.

– Verdiğiniz talimata harfi harfine riayet ederim efendim!

İki dost yekdiğerinden ayrıldılar. Ulviye Hanım yalısına geldiği zaman aklına sonradan bir şey gelmiş gibi davranarak kendi kendisine dedi ki:

–Eyvah, talimatı eksik verdik. Fakat ikmâli için daha vaktimiz vardır.

Vakıa ikmâli için vakti vardı. Zira ertesi gün bir adam gönderip de Mergub Bey'in mahall-i ikametini haber vermeksizin Sohbet Bey.. Evet, yine "Sohbet Bey" olmak lâzım gelmişti.

Sohbet Bey, Mergub'un yanına gidemeyecekti.

Ertesi günü uşağa Galata'da Sandalcı Sohbet Ağa'nın ikametgâhını anlatmakla beraber Mergub Bey ikametgâhını mübeyyin yazdığı varakaya "Mergub Bey şık ve terbiyeli bir adam olduğundan, kendisine Sandalcı Sohbet Ağa gibi değil, zengin ve terbiyeli ve kâmil bir Sohbet Beyefendi gibi muamele edeceksin. Senin dediğin gibi dünyada herşey ve bilhassa beylik, efendilik dahi parayla olacağından, bu mektuba leffen sana beş kâime daha gönderiyorum. Bunları kumbaraya vaz' ve hıfzetme! İktizası olan yere sarfet!" kelimelerini dahi yazdı.

Badehu uşağına dedi ki:

– Sohbet Ağa'ya de ki: Hanımefendi sana selâm söyledi. İstediği hizmeti görüp bitirdikten sonra kendisine cevap vermek lâzım gelince Balıkpazarı'nda Bakkal Bodos Ağa'nın dükkânına bir haber bıraksın. Zira sen dahi bundan bir hafta sonra iki günde bir kere gidip Bodos'un dükkânında Sohbet Ağa'nın cevabını arayacaksın. Şu kadar ki Sohbet Ağa'ya bizim yalıyı zinhar haber vermeyeceksin! Dediklerimi iyi anladın mı?

– Anladım.

– Haydi öyleyse, anladığın gibi icra et.

Uşak gittikten sonra Ulviye kendi kendisine dedi ki:

– Sohbet eğer zannettiğim erbab-ı dikkattense mutlaka benim kadın olduğumu anlamıştır. Eğer kadın olduğumu anladığı hâlde bana hiç anlamamış gibi görünüyorsa, doğrusu çok temkinli, çok terbiyeli adamdır. Fakat bu defa uşak hanımefendi tarafından selâm götürünce, bunu herifin ihtiyatsızlığına veyahut vukufsuzluğuna hamlederek benim bir kadın olduğumu mutlaka anlayacaktır. Bakalım ondan sonra hakkımdaki muamelesi ne suret kesbedecek!

Ulviye'nin bir hafta olmak üzere tahmin eylediği zaman mürur eyledi. Fakat Bakkal Bodos Ağa'nın dükkânına giden uşak cevapsız geldi. Yalnız bu defasında değil, günaşırı gitmek üzere üç dört defasında daha cevapsız geldi. Demek oluyor ki haftanın ikisi geçmiş olduğu ve üçüncüsü de geçmekte bulunduğu hâlde henüz Sohbet Ağa'dan ses sada yok.

Olacağa bakınız ki doğurduktan sonra Dürdane Hanım dahi

odasını değiştirip yalının öte tarafında bir odaya nakleylemiş bulunduğu cihetle artık telefon dahi bir haber vermiyor. Aralıkta bir kere bazı sesler naklediyorsa da onlar Dürdane'nin sesi olmadıkları gibi, edilen bahisler dahi hamlacı Mehmed Ağa'yı paylaşamayan biri Arap ve diğeri beyaz iki cariyenin rakîbâne kavgalarından ibarettir. Vakıa Ulviye telefon âletini Dürdane'nin yeni ittihaz eylediği odaya rapt etmeyi dahi kurmuşsa da bu niyeti kuvveden fiile çıkarmak hem daha müşkil, hem de biraz ziyadece zamana mütevakkıf olduğundan muvaffak olamamıştır.

Binaenaleyh artık Ulviye'nin meşguliyeti Ataullah Bey'e münhasır kaldı.

Ataullah Beyefendi'nin kim olduğunu unuttunuz mu? Ataullah Beyefendi bu hikâyemizin en mühim azâ-yı vak'asında birisidir. Ayşe Ebe'nin hanesinden kaldırılıp tevlîdi hizmetine götürülmüş olduğu bu zatı unutmamalıdır. Çocuk güyâ yalının rıhtımı üzerine atılmış bir biçare olmak üzere Ulviye Hanım tarafından âhiret evlâdı ittihaz edilmiş ve Ulviye'nin vâlidesi de bu biçareye pek büyük bir muhabbet peyda eyleyerek çocuğun hizmetine bakmaya tayin olunan bir süt vâlide ile bir de bezlerini yıkamaya ve sâir hizmetine bakmaya tayin kılınan bir cariyeden maada en büyük hâmisi valide hanım kesilmişti.

Mini mini yavrucak henüz kırkı içindeyken bile beşiğin yanına sokulanların yüzüne karşı masumane tebessümler ile kulûba ferah verir sevimli bir çocuktu. Binaenaleyh Ulviye Hanım "Ey yavrucak! Yalnız validenin değil, senin de intikamını o Mergub haininden almayınca Allah benim canımı alsın!" diye bir yandan fikr-i intikama şiddet vererek, bir yandan dahi Sandalcı Sohbet'ten bir haber gelinceye kadar bu çocukla oynar eğlenirdi.

Sandalcı Sohbet'ten beklenen cevap ancak dördüncü hafta geldi. O cevapsa "Bu akşam Beyoğlu'nda (...) Hotel'de bulunacağım."dan ibaretti.

Artık (...) Hotel'inde sandalcıdan evvel Acem Ali Bey'in bulunmuş olduğuna şüphe edilir mi?

Sohbet geldiği zaman dahi hoş geldiniz moş geldinizden evvel:

- Aman Sohbet! Çabuk söyle! Ne oldu?

suali irad olundu. Maahaza Acem Ali Bey o keskin gözlerinin olanca kuvvetiyle sandalcının gözlerine dikkat ederek, kendi hakkındaki ilk muamelesiyle şimdi artık kadınlığına şüphe kalmamış olması lâzım gelen bir zamanda muamelesi arasındaki farkı da anlamaya çalışarak, lâkin bu farka dair hiç bir alâmet, hiç bir emâre görememekteydi.

Sandalcı Sohbet dedi ki:

– Siz bana bir Dürdane Hanım hikâyesi söylediniz, öyle değil miydi? Ben de size şimdi bir Mergub Bey ile Memduh Bey hikâyesi söyleyeceğim.

– Memduh Bey mi? O Memduh Bey nereden çıktı?

– Nereden çıktığını şimdi görürsünüz.

diye Sandalcı Sohbet ber-vech-i âtî hikâyeyi nakle başladı:

"Mergub Bey denilen zat harekât ve sekenâtından hiçbir kimse nezdinde mesul olmayan âzâde-serlerden olmakla, bundan iki sene mukaddem (...) taraflarında, yalılar önünde kayıkla balık avlarken yalının birisinden bir genç kız kendisine iltifat etmeye başlar. Bu kız Dürdane Hanım'dır. Kendisi pek genç, pek güzel, pek kanı sıcak, pek cana yakın bir şey olduğu ve Mergub dahi böyle fırsatları fevt edecek takımdan bulunmadığı cihetle kızın gösterdiği mukaddemâttan, hüsn-i neticelerden dahi ümit ederek ona göre davranır. Kendisi ne kadar meyelân gösterirse kızdan daha ziyadesini görür. Hemen o gün bunlar kırk yıllık dost imişlercesine yekdiğerine muamele-i âşıkânede bulunurlar.

Bir aralık Mergub bu kızın divane filân olmasından şüphe ederse de, kızda alâmet-i cinnet göremeyince ilk gördüğü adama bu kadar açılmasından mütehayyir olur.

Ondan sonra beyefendi bu işin arkasını bırakmayarak nispetle pek az bir zamanda geceleri rıhtım üzerinde birleşip hâlleşmek derecelerini bulurlar. Kız muâşakada o kadar ileriye gider imiş ki, bazı ahvâlde Mergub Bey korkup âlemden ihtiraz eylediği hâlde, kız bilâkis cesur bulunurmuş. Fakat kızda görülen bu ifrât-ı cesaret sû-i ahlâktan neşet etmediğini dahi Mergub Bey itiraf eyliyor. Biçare Dürdane maraz-ı aşkla adeta tecennün

derecelerini bulduğu için bu kadar cesaretli davranıyor, "Cihan benim neme lâzım? Her kim ne derse desin! Bana Mergub'um lâzım!" dedikten sonra artık gözleri cihânı görmez oluyormuş.

Kendisine bu kadar meyil ve muhabbet gösteren bir kadını reddetmek pek çok erbâb-ı sabır ve perhizin bile kârı olmadığı hâlde Mergub Bey gibi bir adamın hiç de kârı olamayacağından, bunlar yalnız böyle yekdiğerinin aşkıyla yanıp tutuşmak kâfi olamayacağını dermeyan eyledikleri zaman kız der ki:

- Beni vâlidem yine akrabalarımızdan olan Memduh Bey'e nişanlamıştı. Memduh Bey doktor binbaşısıdır. Bana ziyadesiyle muhabbeti varsa da, ne çare ki ben asla kendisini sevmem. Ben yalnız seni severim Mergub'um, seni! Bu dünyada senden başkasına zevce olmak benim için muhaldir. Bilsem ki sen de beni alacaksın, şu saatte sana teslim-i cism ü can ederdim.

Mergub Dürdane'yi her ne kadar öyle çılgıncasına sevmezse de külliyen kayıtsız dahi olmadığından bu kızın bu teklifini kabul eder. Bir iki mâha kadar kendisini pederinden resmen tezevvüce talep edeceğini ve şayet validesi merhumenin takmış olduğu bir nişandan dolayı vermemek isterse adeta Dürdane'yi kaçırıp ol suretle akd-i nikâha kadar varacağını dermeyanla kızı temin dahi eyler ki işte Mergub'un kusuru yalnız bundan ibarettir.

Bu işe Gülbeyaz isminde bir kadın dahi iştirak eder. O Gülbeyaz ise Dürdane'nin dadısıdır. Vakıa Gülbeyaz her ne kadar bunların muvâsalasını menederek:

- Nikâhınız kıyılsın, zifaf olunuz!

derse de Dürdane'ye bu meramı anlatmak kabil olamaz.

Bunlar mercimeği fırına vermeyi kararlaştırdıkları zamana kadar Memduh Bey'in hiçbir şeyden haberi olmayıp her zaman mektupları hediyeleri gelmekte devam edermiş. Hatta biçare adamcağız gönderdiği kadınlarla artık Dürdane Hanım'ın gelinlik zamanı hem de çoktan beri geldiğinden bahisle düğün tekliflerinde dahi bulunurmuş. Nihayet Mergub'la mercimeği fırına verdikten sonra Dürdane Hanım biçare Memduh Bey'e "Benim gönlüm başkasındadır. Sevdiğimden ayrılmak ihtimalim de yoktur. Binaenaleyh nişanların hükmü kalmadı. O da kısmetini

başka yerde arasın." diye bir de haber gönderir. Bu haber üzerine biçare Memduh aklına hiffet gibi birşey getirip, kendisini Köprü'den denize atarsa da, vapur çımacılarından birisi hemen urbasıyla denize atlayarak biçareyi helâkten kurtarır. Ondan sonra bir iki defa daha nefsine kastetmek istediğinden kendisini asla yalnız bırakmayıp, hep yanına adam katarlar. Zavallı adamcağız yakın vakitlere gelinceye kadar hep böyle meyus bir hâlde devam ederek, şimdi kendisini toplamış ise de familyası halkı kendisini evlendirmek için pek çok uğraştıkları ve pek büyük yerlerden kız buldukları hâlde Memduh Bey'e bir karı kabul ettirmek mümkün olamaz. "Dürdane olmadıktan sonra bana cihanda bütün kadınlar bîgânedir!" sözünden başka ağzından lâkırdı çıkmaz."

Hikâye buraya geldikte Acem Ali Bey içini çekerek dedi ki:

– Al sana intikamı alıncak bir mazlum daha!

Sandalcı Sohbet buna hiçbir cevap vermeyerek hikâyesinde şu suretle devam eyledi:

"Mergub'la kendi nikâhlarını kendi kıydıklarını müteakip eğer Dürdane Hanım nikâh-ı şer'îyi talepte isticâl etmiş olsaymış Mergub dahi kendisini zevceliğe kabul edebilecekmiş. Zira o zamana kadar hiçbir kadın tarafından bu suretle sevildiği vâki olmadığından Dürdane'nin kendi hakkında gösterdiği hâhiş-i fevkalâde Mergub'a dahi tesir ederek münasebetlerinin ibtidalarındaki dereceden ziyade kızı sevmeye başlamış. Fakat Dürdane hakikaten çılgıncasına bir sevdayla yalnız sevdiği adamın dizi dibinde bulunmasını kâfi gördüğünden, nikâhı filânı bütün bütün hatırından çıkarmış! Sonralarıysa Dürdane'nin bu inhimâk-ı fevkalâdesi Mergub Bey'i memnun edemeyip bilâkis usandırmaya başladığı cihetle, nihayet Dürdane gebe kaldıktan sonra Mergub Bey efkârı bütün bütün başkalaşmış.

Şimdi Mergub diyor ki:

- Ben Dürdane'yi nasıl nikâh edebilirim ki benden evvel başka bir adamla muaşakası vardır. Memduh Bey'den gayet âşıkâne mektuplar aldığı gibi kendisine gayet âşıkâne cevaplar dahi yazmıştır. Bunların kâffesini bana gösterdi. Bundan sonra benimle olan muaşakasına dikkat edilecek ve bu muaşakaya lâyık olduğu ehemmiyet verilecek olsa, o kadar cürete insan şaşar kalır.

Böyle bir kadın ileride bir başkasını dahi benim kadar sevemez diye hükmolunabilir mi? Her şeyden fazla olarak, ortada bir de çocuk var. Bu çocuğu kendi çocuğum olmak üzere kabul edecek olsam bile âlem buna ne hüküm verir? Ben de soyzâde bir adamım? Vakıa Dürdane'ye pek yazık olduysa da, ne çare ki bu hâle hiçbir kimse sebep olmadı. Kendi istedi kendi yaptı!"

Acem Ali şu mülâhazayı serdeyledi:

– Acayip! Kendi istedi kendi yaptı ha?! Dürdane gerçekten çıldırmış olsaydı, terbiyeli bir adam için onun cinnetinden istifade etmek mi lâzım gelirdi? Yoksa mümkün mertebe biçare kızcağızı cinnet hâline mağlup olarak mahvolmaktan kurtarmak mı?

– Ben muhakemeye girişmiyorum! Netice-i tahkîkatımı size arz eyliyorum. İşin muhakemesi sonraya kalsın!

diye Sandalcı Sohbet yine hikâyesine devam eyledi:

"Ben bu sözleri Mergub'un ağzından tehditle almadım. Adeta kendisiyle dostâne bir hasbihâl etmek derecesinde münasebetimi arttırarak o suretle aldım. Ondan sonra bir de Memduh Bey'i görmek lâzım geldi. Hatta bu kadar geç kalışıma sebep dahi bu oldu.

Şimdiye kadar sevda delisi olan adamı hiç görmemiş bulunduğumdan bu zavallı Memduh bana o kadar garip göründü ki hâline yüreğim acıdı. Eğer Dürdane Hanım'ın cinnet-i sevdası dahi böyleyse, gerçekten ona dahi insanın yüreği acımamak kabil olamaz."

Acem Ali Bey dedi ki:

– Ah sen o biçareyi görsen, Mergub Bey'i asıl o zaman mahkûm addederdin. Zira Mergub'un namertliği kendisini mahvetmiş olduğu hâlde, Dürdane hâlâ Mergub'u kabahatli görmeyip onun uğruna bin Dürdane'nin feda olmasını az görüyor.

–Öyleyse tıpkı Doktor Memduh Bey'in hâli gibi bir hâl!

diye Memduh'la olan mülâkatından istihsâl eylediği netâyici dahi Sandalcı Sohbet şu suretle hikâyeye başladı:

"Bu zatın yanına gidip de Dürdane Hanım tarafından geldiğimi söylediğim zaman çehresi sapsarı kesilip gözleri döndü.

Adeta beyni dahi dönüyormuş gibi sersem bir hâl ile:

- Aman birader! Ayaklarınızı öpeyim! Ne haber getirdiniz? dedi.

Doktorun bu hâlinden henüz Dürdane'ye muhabbeti olduğunu anlayarak:

- Biçare kızcağız sizden pek mahçuptur. Benim o familyaya münasebetim pek yakın olduğu için Dürdane'nin her esrârına vâkıfım. Sizden pek ziyade mahçup olup, hele affınıza nâil olmak mümkün dahi olamayacağını düşündükçe ye'sinden helâk derecelerine geliyor, dedim.

Dedi ki:

- Benden af mı istiyor? Benim affıma neden ihtiyacı vardır?.. Ah, aman! Hata ettim. İstesin istesin! Benden bir şey istesin de, ne isterse istesin! Keşke canımı da istemiş olsa da versem.

Ben kendisini teskin için bu işte asla telâşa lüzûm olmadığını ve kızın istediği af pek mühim olduğunu söylediğimde, başka bir adamı sevdiğini yine kendisinden almış olduğu haberden anladığı ve hatta Dürdane'nin sevdiği adama herşeyi, ama herşeyi feda derecesinde sevdâvî mizâc bir kız idüği ve fakat kendisinin dahi Dürdane hakkındaki muhabbeti bu âlemde hiçbir muhabbete makîs olmadığı tarzında mukaddimelerden sonra nihayet bir söz söyledi ki, ömrüm içinde o sözü hiçbir kimseden işitmemiş olduğum gibi, hiçbir kimsenin söylememiş olduğuna dahi adeta şüphem yoktur. Dedi ki:

– Ah birader! Dürdane o kadar sevdâvî meşreptir ki sevdiği bir adama iki cihanı feda eder. Bense Dürdane'yi öyle bir surette sevdim ki Dürdane'ye hatta Dürdane'yi dahi feda ederim.

Bu sözü söyleyerek manasını anlayabilip anlayamamış olduğumu hüküm için kemâl-i dikkatle yüzüme baktı. Ben dedim ki:

- Sözünüzü anladım. Yani Dürdane Hanım'a olan muhabbetiniz, o sizi reddeylediği hâlde dahi zâil olamayacak muhabbetlerden olup, bilâkis sevdiğiniz tarafından merdud olmaya katlanmak dahi onun hakkında bir büyük fedakârlık olacağını düşündükçe fedakârlığın böyle hiçbir kimse tarafından katlanılması kabil olamayan bir derecesine dahi katlanmanızı şid-

det-i aşkınıza mütenasip bularak mutmain dahi oluyorsunuz.

Bu sözüm Memduh'un çehresinde azîm bir takdir emâresini mucib oldu. Dedi ki:

- Ah birader! Ben sevgili Dürdane'ye hiç fenalık edebilir miyim? Ondan alınacak bir gûne intikam tasavvur edebilmek benim için kabil olur mu? İntikama şayan bir kimse varsa, bu da benim kendimdir. Ben ne kadar şâyân-ı intikam bir habîs imişim ki Dürdanem benden müteneffir oluyor. Dürdane'nin müteneffir olduğu adam bu dünya yüzünde yaşamamalıdır, diye kendimi helâk edecek oldum. Senin kendi nefsine hükmün geçmez, diye meneylediler. Hâlâ dahi muhafaza altındayım."

Acem Ali dedi ki:

– Zavallı çocuk! Cihanda aşkın bu türlüsü de hiçbir kimsede görülmemiştir. Fakat dikkat etmelisin. Bu biçarenin de intikamı Mergub hainiden alınmalıdır.

Çerkes Sohbet hikâyesinde devamla dedi ki:

"Ben de aşkın bu türlüsüne gayet şaştım. Şâyân-ı afv u merhamet kim olacağı ve kimden ahz-ı sâr edileceği hakkında sözlerimiz uzandı gitti. Fakat herif gerçekten aklına hiffet getirmiş olmalıdır ki şâyân-ı afv u merhamet değil, hâlâ perestiş derecesinde muhabbete şayan olan zat Dürdane Hanım olduğunu hükmedip, Mergub Bey'i ise asla intikama şayan bulmuyor. Diyor ki:

- Mergub Bey'den niçin ahz-ı sâr edeceksiniz? Dürdane'yi sevdiği için mi? Ya dünyada bir adam tasavvur olunabilir mi ki Dürdane'nin kemâl-i hüsn ve cemâlini görsün, anlasın da kendisini çıldırasıya sevmesin?! Eğer bu kadar taş yürekli bir adam bulabilirseniz işte asıl o adamı ceza ediniz. Zira kemâl-i cemâli inkâr gibi bir küfürde bulunmuş olur.

Onun bu sözü üzerine Mergub'un cezasını icab eden şey Dürdane'yi sevmesinden ibaret olmayıp, belki sevdikten ve nâil-i emel olduktan sonra terk etmesi ve vefâsızlık göstermesi şâyân-ı mücâzât olduğunu bildirdim. Ona cevaben dahi, buraları Dürdane Hanım'ın bileceği bir şey olduğunu dermeyanla dedi ki:

- Ya Dürdane o adamı cidden ve hakikaten seviyorsa? O hâlde sevdiği bir şeye taarruz etmek Dürdane için dostluk mu

addolunur, yoksa düşmanlık mı?"

Acem Ali Bey'in istiğrâbı bir kat daha artarak dedi ki:

– Şimdi çıldıracağım ha! Bu nasıl aşk? Nasıl sevda?.. Hayır hayır! Bu aşk değil! Bu adeta cinnet! İnsan sevdiğini kendi gölgesinden kıskandığı hâlde açıktan açığa rakibi olan bir adam hakkında şöyle bir mütalâada bulunsun?!

– Bunu ben de merak ederek sordum. Cevaben dedi ki:

"-Birader! Âşık olmak başkadır, maşuk olmak yine başka. Dürdane'ye ben âşıkım! O da beni sevseydi âşıkın en mesudu ben olurdum. Fakat sevmediği için aşkımın zevâli lâzım gelir mi? Hele bâhusus beni sevmedi diye sevdiğime düşman olmak elimden gelir mi? Madem ki ben onu seviyorum, onun sevdiklerini dahi severim. Böyle olduğu surette ben âşık değil hodgâm bir zâlim olmuş olurum.

Memduh Bey'i bu hâlde görünce bir de şunu sordum. Dedim ki:

- Öyle ise şayet Dürdane Hanım size gösterdiği vefâsızlıktan dolayı affınızı istirham ederek yine kendisini sizin âgûş-ı visâlinize arz edecek olsa ne yapardınız?

Bu sözüm üzerine Memduh Bey'in çehresine yeniden bir takım çılgınlık alâyimi gelerek:

- Her hâlde emr ü fermân kendisinindir, demesin mi?"

Çerkes Sohbet hikâyeye burada hitam verdi. Acem Ali Bey'i derinden derine bir düşünce aldı. Sohbet dahi Acem'i bu derin düşüncelerinde taciz etmedi. Nihayet Acem dedi ki:

–Ee Sohbet?! Sen bu hâle ne dersin?

– Ben ne diyeceğimi şaşırdım!

– Ben diyorum ki, eğer Mergub Bey Memduh Bey'i yani Memduh Bey'in bu kadar çılgıncasına aşkını bildiği ve tanıdığı hâlde yine bu hıyaneti etmişse, herifin etlerini çiğ çiğ yiyecek olsam yine hiddetimi yenemeyeceğim!

– Fakat bak Memduh ne diyor: "Orası Dürdane'nin bileceği bir şeydir" diyor. Şimdi ben de size sorarım ki, Mergub Bey'e sizin kendi husumetiniz vardır da onun için mi ceza edeceksiniz? Yoksa Dürdane'nin ve Memduh Bey'in intikamlarını almak için mi?

– Elbette bunların intikamlarını almak için.

– Öyleyse Dürdane Hanım'ın intikam sevdasında bulunup bulunmadığını öğrenmelisiniz. Memduh'a gelince: Ben onu öğrendim. Memduh asla intikam sevdasında değildir. Kan ve katil davalarında bile asıl mazlum olan taraf intikam sevdasıyla kısastan vazgeçince devletin kanunu ve hatta Allah'ın şeriati bile kâtili öldüremiyor. Ben sandalcı parçası bir adam olduğum için daha ziyadesine aklım ermiyorsa da bu kadarına aklım eriyor.

Acem Ali'nin ehemmiyetli ve hatta dehşetli bir sükûtu bu defa dahi muhavereyi münkatı' eyledi.

Fakat Acem Ali bu sükûtunda Dürdane ve Memduh ve Mergub bahsiyle dahi iştigâl etmiyordu. Sandalcı Sohbet dahi kendisini meşgul eden zevattan birisiydi.

Vakıa Sohbet bunun farkında değilse de Acem Ali'nin bu sükûtu müteakip Sohbet'e söylediği söz keyfiyeti Çerkes Sohbet'e dahi ifhâm eylemişti. Zira Acem Ali demişti ki:

– Anlayamadığım ahvâlden birisi de senin hâlindir Sohbet! Senin için bir adam öldürmek, bir kaz boğmaktan daha ehemmiyetsiz olmak lâzım gelirken...

Sandalcı Sohbet, Acem Ali Bey'in sözünü kesti. Dedi ki:

– Affedersiniz beyim! Ben katilde, cerhde hiçbir vakit israf etmiş değilim. Sergüzeştimi size anlattım ya! Cemal Ağa'yı her vicdan idama hükmeder! Fakat bana sorarsanız, ben hâlâ o vak'adan dolayı meyusum. Keşke elimden o kaza çıkmasaydı. Benim şimdi böyle sürüm sürüm sürüklenişim işte yalız o vak'anın ceza-yı mânevîsidir. Bir kâtil beş senede döktüğü kanın cezasını çekmiş oluyorsa da, onun cezâ-yı mânevîsini ömrünün son gününe kadar çekeceği gibi âhirette nasıl olacağını da ancak Hazret-i Âdil-i Mutlak bilir!

– Senin sıyt u şöhretine göre senden bu sözleri işitmek insanın istigrâbını mûcip oluyor.

– Efendim! Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın derler! Pek doğru bir sözdür. Sizin rıhtım üzerindeki kavganız gibi bir kavga bana ömrümde vâki olmamıştır. Tek tük bir kaç küçük vukuat asıl büyük cinayetimle prangadan firarıma munzam olarak, herkese bir yılgınlık getirmiştir. Şimdi nerede bir kan olacak

olsa da kãtili belli olmasa herkes "Bu da Sandalcı Sohbet'in işi olmalıdır." diye benden şüphe eder.

– Ee, şimdi demek oluyor ki Mergub Bey'i affedeceksin ha?

– Ben değil. Bunu ne affederim ne de cezâ! Mergub kimlere fenalık etmişse af ve ceza onlara aittir. Bizse bu işte şayet mazlumların ahz-ı sâra kudretleri yoksa haklarını ihkak edecek değil miyiz? Bir muhakemede işitmiştim ki hâkim olan, hem hâkim hem müddeî olamaz. Hâkim müddeîye karşı ne surette hareket ederse, müddeâ aleyhe karşı dahi o surette hareket eyler. Hiçbir câniye "Sen katil imişsin!" diye esnâ-yı muhâkemede rûy-ı şiddet göstermez.

– Memduh Bey'in Mergub'tan alacak intikamı yok diyorsun.

– Evet! Kendisi "yok" diyor. Siz dahi Dürdane Hanım'dan sorar öğrenizsiniz.

Memduh Bey'in ahvâl-i gárîbe-i âşıkanesine şaşmakta bulunan Acem Ali Bey ondan daha ziyade bir hayretle Sandalcı Sohbet gibi kanlı katil bir adamda görülen fikr-i adâlete şaşarak, o günlük mülâkata hitam vermeyi kararlaştırdılar. İki gün sonra yine Ortaköy iskelesinde birleşmek dahi kararları muktezasından olduğu hâlde ayrıldılar.

Tamam ayrılacakları zaman Sandalcı Sohbet dedi ki:

–Ben o verdiğiniz paraların hepsini harcetmedim. Yarıdan ziyadesi duruyor. Kumbaraya koymamaklığı emretmiştiniz. Onları ne yapayım?

– Yine kumbaraya koymaksızın safâ-yı hâtırla harcet!

– Ama siz beni tembel alıştıracaksınız!

– Zararı yok!

Ulviye Hanım yalısına geldiği zaman mücerret bir fikr-i cüstücû ile başlamış olduğu şu işi eşeleye eşeleye altından böyle garip bir roman çıkacağına ve bâhusus romanın gidişi bunun için pek fâci' bir netice göstermekte bulunduğuna şaşarak kendi kendisine dedi ki:

– Acayip! Demek oluyor ki bu romanda en büyük âzâ-yı vak'a, hem de iyilik cihetinden büyük âzâ-yı vak'a ben olacağım derken fenalık cihetinden en büyüğü ben olacağım ha?! Öyle

ya! En büyük cani Mergub iken onun yüzünden mazlum olanlar kendisini affettikleri gibi bir masûm-ı pâk olup kalacak. O hâlde ben kendisinden intikama kalkışacak olursam âdil değil zâlim olacağım. Dürdane'yse bir kadının mahvı için kifayet edip artacak olan işleri görmüş olduğu hâlde mücerret bir cinnet-i sevdaya duçar olmasından dolayı herkesin nazarında mazur görülecek. O hâlde benim kendisine âlet-i intikam olmaya çalışmaklığım ona bu mazuriyetini dahi kaybettirerek kendisine bir muhtî sıfatı verecek ki bunun dahi bir cani sıfatından farkı pek azdır. Memduh Bey'in intikamı sevdasında bulunacak olsa re'y ve rızasının haricine çıkmış olacağımdan fazla şimdiki hâlde Memduh Bey'in büyüklüğü varsa o dahi sevdiği kadına rakibini de tebcil edecek kadar muhabbeti olmasından ibaret iken ondan bu büyüklüğü de selbetmiş olacağım. Bunların hepsinden kat'-ı nazar, Sandalcı Sohbet, ömrünü prangalarda veyahut firarîlik hâlinde envâ-ı cinayetle geçirmiş bir herif iken fikr-i adâlette o dahi benden ileriye gitmiş olarak şu hâlde cümlesinden azlâm ben olacağım!

Bu mütalâa Ulviye Hamın'ı ziyadesiyle sıktı. Adeta meyûsiyet derecelerine getirdi. "Of!" dedikçe hiddetinden dolayı ağzından burnundan alevler çıkıyordu.

Nihayet kendi kendisine dedi ki:

– Ya bu hikâyenin sonuna varmaksızın her şeyden vaz mı geçeceğiz? Buna ihtimal verilir mi? O hâlde mutlaka Dürdane Hanım'la görüşmeliyim. Mutlaka vâkıf-ı esrârı olduğumu anlatarak Mergub hakkındaki son efkârı neden ibaretse anlamalıyım da ona göre bir netice tertip etmeliyim. Zira şimdi netice ipinin ucu Dürdane'nin elinde kalmıştır.

İşte Ulviye'nin verebileceği karar bundan ibaretti. Ba'demâ bu kararı mevki-i icraya koymak için teşmir-i sâid-i ihtimâma ibtidâr eyledi.

Beşinci Fasıl

Dürdane Hanım

Sandalcı Sohbet'in tahkîkât-ı vâkıası neticesini arz eylediği günden dört gün sonra Ulviye Hanım gayet sade ve fakat pek yakışıklı bir suretle giyinip kuşanarak Dürdane Hanım'ı ziyarete gitmeye hazırlandı. Fakat gitmezden evvel kendi kethüda kadınını Dürdane Hanım'ın yalısına gönderip o gün hanımların orada bulunup bulunmadıklarını ve Ulviye Hanım'ın bir lâhzacık görüşmeye geleceğini sordurdu ve anlattırdı.

Gelen cevap bir cevab-ı muvafık olmakla Ulviye Hanım ömründe ilk defa olmak üzere komşusunun yalısına gitti. Dürdane'nin vâlidesi kendi dairesinde bulunup, zaten Ulviye Hanım Dürdane'yi ziyarete geleceği haberini göndermiş olduğundan, kendisini Dürdane istikbâl ederek kendi odasına kadar götürdü.

Dürdane misafir geleceği haberi üzerine sade olarak giyinmiş ve fakat o kadar güzel giyinmiş ve kendisine o kadar yakışık aldırmıştı ki kızcağız zaten çehre züğürdü olmadığından Ulviye Hanım Dürdane'nin yüzüne bakınca "Gerçek, Memduh Bey'in bunun sevdasıyla çıldırmakta hakkı varmış!" demişti. Fakat ne çare ki bu fikri müteakip Ulviye'nin aklına Mergub dahi gelmekte teahhur etmedi. Kendi kendisine dedi ki:

– Ah Mergub! Cihanda bundan daha sevimli bir kız bulmak kabil midir? Niçin bu melek-çehreye bu hıyanetleri edersin? Ah! Dürdane emretse de sana bir oyun oynasam ki cihan dahi şaşsa!

Dürdane'nin Ulviye'yi istikbâli pek tazimkârâneydi. Maahaza kızcağızın yüzü o kadar güler bir yüzdü ve muamelâtı dahi o kadar sadeydi ki, Ulviye sanki kırk yıldanberi Dürdane'yle ahbapmış da yine kırk yıldan beri görüşmedikleri hâlde ilk defa olmak üzere görüşüyorlarmış zanneyledi.

Hâl ve hatır istifsârı ve sigara ve kahve ikramı gibi âdetler yerine getirildikten ve hatta bunca zamandır yalı komşusu bulundukları hâlde şimdiye kadar görüşülememiş olduğuna iki

taraftan dahi beyan-ı teessüf edildikten sonra bir dakika geldi ki o dakika da Ulviye Hanım'ın yüzüne Dürdane'nin bir kere bakışı "Ee efendim, bu ziyaretten maksad-ı âlîniz?" sualini irad demekti. Bu bakışa Ulviye dahi öyle bir bakış baktı ki onun manası dahi "Benim bu ziyaretim bir hikmetten hâlî değildir. O hikmetin neden ibaret bulunduğunu da anlamak ister misin?" demekti.

Nihayet söze yine Ulviye başladı. Dedi ki:

– Kardeşim! Benim bugün buraya gelişim ne için olduğunu bilir misiniz?

– Teşrifinizden dolayı o kadar memnun oldum ki mücerret bizi müşerref ve bahtiyar etmekten başka bir şey için teşrif buyurmuş olmanıza ihtimal dahi tasavvur edemedim.

– Bilâkis sizi pek ziyade üzüp sıkmaya geldim.

– Estağfurullah efendim! Murad-ı âliniz neyse emrediniz!

– Hayır! Emir veyahut rica edecek bir şey yoktur kardeşim. Size evvelâ şunu haber vereyim ki ben esrâr ve hafâyânızın kâffesine vakıfım!

İlk verilen şu haber sanki Dürdane'nin başından aşağıya kadar bir kaynar su dökmek yerine geçti.

- Nasıl esrâr ve hafâyâ imiş?"

sualini Dürdane Hanım öyle bir tavırla sordu ki şeytan Ulviye derhal kızın kalbinden geçen şeyleri keşfeyledi. "Mutlaka beni Mergub Bey'den dolayı kendisine rakip addederek böyle davranıyor!" deyip kıza dahi dedi ki:

– Esrârınıza vukûfum olduğunu söylemekten maksadım size fevkalhad dost olduğumu anlatmaktır.

– Teşekkür ederim efendim!

– Ama bu dostluğun suret ve derecesini dahi bilmekliğiniz lâzımdır. Bunun için dahi size "Oğlunuz Ataullah Beyefendi bende misafirdir. Bende bakılıyor. "Kendisinin ikinci validesi benim." demek kifayet eder mi?

Dürdane'nin hâli daha ziyade başkalaştı. Ulviye'nin yüzüne gayet dikkatli bir bakışla baktıktan sonra gözlerinden bir ateş fırlayarak dedi ki:

– Tanıdım efendim tanıdım! Hakikat bana herkesten ziyade dost olduğunuzu teslim ederim. Dünyada sizin bana ettiğiniz inayeti hiçbir kimse hiçbir kimseye edemez!

diye hem ağlayarak, hem de gülerek Ulviye'nin boynuna sarılıp bir çok öptü. Her bûse arasında birer kelime söylemek üzere şunu da dermeyan eyledi ki:

– Siz Ebe Hanım'ı getiren genç beysiniz! O zaman enzâr-ı şükrânım o delikanlıyı o kadar dikkatle temaşa eylemişti ki bu nazik ve lâtif çehrenin mutlaka bir erkek çehresi olmadığını anlamıştım. Fakat siz olduğunuzu hükmedememiştim. Şimdi tamamıyla anladım!

Ulviye Hanım filvâki o gece Ebe Hanım'ı getirmiş olan delikanlı kendisi olduğunu inkâr etmedi. Dürdane her ne kadar Ulviye'nin Mergub'la olan muaşakası üzerine hâlâ şüpheli idiyse de o muaşakayla bir de kendisini belâ-yı hamlden kurtarmak gibi azîm bir dostluğu mukayese edince Ulviye Hanım eğer cidden kendisine rakip bile olacak olsa, öyle yüzünden zarar gelecek rakiplerden olmadığını cezmile mütesellî oldu.

Bu inayetinden dolayı Dürdane, Ulviye'ye uzun uzadıya teşekkürler eylediği gibi, o vak'a henüz ilk defa olmak üzere görüşmekte olan iki kadını yekdiğerine kırk yıllık sırdaş olmak derecesinde takrîb eylemişti.

Ulviye ise Dürdane'yi bilkülliye müsterih etmek için esrâr ve hafâyâsına ne suretle vâkıf olduğunu dahi uzun uzadıya anlattı. Hatta telefonu dahi tafsilât-ı lâzımesiyle kıza tefhîm eyleyerek bu hâlleri Dürdane Hanım adeta bir masal dinliyormuş gibi kemâl-i hayret ve istiğrâbla dinlerdi.

Nihayet Ulviye dedi ki:

– Kardeşim! Bu tafsilât üzerine artık size düşman değil dost, hem de kardeşten büyük dost olduğuma şüpheniz kalmadı ya? Dikkat buyurunuz ki beni "Çingene suratlı!" diye tavsifiniz dahi size husumetimi değil, bilâkis muhabbetimi artırarak Mergub Bey hakkındaki fikr-i intikamıma şiddet vermiştir.

– Ey kardeşim! Tekrar tekrar affınızı rica ederim. Sevda insanın aklını başından aldığı zaman insan ağzından çıkan sözlerin de farkında olmuyor.

– Şimdi size sorarım ki Mergub Bey'le olan muaşakanızdan beklediğiniz netice nedir?

– Ben netice filân düşünür müyüm ya? Ben yalnız bir şey bilirim. Benim bildiğim yalnız bir şeydir. O da Mergub için çıldırıyorum vesselâm.

– Hani ya sizin bir dadınız vardır. Gülbeyaz Kalfa isminde. Onu göremiyorum. O nerededir?

Bu sual Dürdane'yi kiraz gibi kıpkırmızı etti. Bu kırmızılık dahi kızın yüzüne ne kadar yaraşmış ya?

Fakat Dürdane zikrolunan suale bir cevap bulup veremedi. Birkaç kere kekeledi. Ulviye sualini tekrar ederek sordu ki:

– Odanızı değiştirdikten sonra artık sözlerinizi işitemez olduğum için, o nereye gitti.

– Şey etti?.. Ama yine gelir!

– Ne etti?

– Of canım! Herşeyi işitip öğrendiğiniz gibi elbette onu da işitip öğrenmişsinizdir ki Gülbeyaz zevzek bir kadındır.

– Ee?..

– İşte Mergub Bey'le biraz atıştılar, sonra beni de bir güzel aldattı. Sonra...

–Sonra?

– Sonra dahi ben böyle şeyleri kabul edemem diye çıktı gitti. Zaten de azatlı değil mi ya?

– Ya?!..

Ulviye'nin bu "Ya?!" nidâ-yı hayreti arşın boyu uzamış gitmişti. Bir hayli sükûttan sonra dedi ki:

– Fakat Gülbeyaz size adeta vâlidelik etmek derecesinde bir sâdık dosttu.

– Şimdiye kadar öyleydi. Besbelli bundan sonra da bir sâdık dost olmayı istemediği için gitmiş olmalıdır. Gülbeyaz Kalfa'nın ne olduğunu öğrenemedim.

– Dürdane Hanım! Karındaşım! Ben size bir şey söyleyeyim mi? Sevmek sevilmek dünyada ayıplanacak bir şey olmadıktan fazla, adeta takdis edilecek bir şeydir. Lâkin bir şartla! O şart

dahi dînen tâbi bulunduğumuz Şer'-i şerîf ve medeniyete, tâbi olduğumuz âdât ve ahlâk-ı umûmiyyeye muvafık olmasından ibarettir. Eğer sevda insanın gözlerini bürüyerek bu şartı görmezse o sevdanın makbul olması şöyle dursun bilâkis menfur ve mütekreh olması lâzım gelir. Mergub Bey sizin bu derecelerdeki muhabbetinize gerçekten lâyık bir adam olsaydı, sizi şimdiye kadar nikâh etmesi lâzım geleceğinden maada nikâh-ı şer'î altına girmeksizin parmağının ucunu sizin parmağınızın ucuna değdirmemesi iktiza eylerdi.

– Kabahat...

– Ayaklarınızı öpeyim sözümü kesmeyiniz! Benim size ne kadar dost olduğum sabit olduktan sonra hiç sevmediğiniz lâkırdıları bir kere dahi benden işitmiş olunuz! Ben kabahatin kimde olduğunu henüz aramaya başlamaksızın böyle söylediniz. Haydi o sözünüze mukabele edeyim: İnsanı kendi hâline bırakırlar, kendi hevesine terk ederlerse öyle şeylere baş vurur ki, o şeyler yine kendi hakkında ayn-ı mazarrattırlar. Dost kimdir? Bilâhare sizin için mazarratı mûcib olan ahvâlden sizi haberdar edecek yerde bilâkis ahvâl-i mezkûreden kendisi dahi hissemend-i menfaat olmak için sizi teşvik edene dost denilemez. Ben sizin için kendimden büyük bir dost tasavvur edebilmekte isem o dahi Mergub Bey değil Memduh Bey'dir.

– O mecnun mu?

– Evet mecnun, ama sizin için mecnun! Haydi bakalım, mecnun Memduh'la âkil Mergub Bey arasını mukayese edelim. Mergub gerçekten âkildir. Zira aklın muktezası insanın her şeyden mukaddem kendi nefsini düşünmeyi iktiza eder. İşte Mergub dahi kendi nefsini düşünerek sizi bu hâle koymuş olduğu gibi şimdi dahi kendi namusunu arayarak sizi kurtarmaya yanaşmıyor. Memduh Bey'e gelince: Bugün Memduh sizin her kabahatinizi affederek, sizi hani ya şu mektuplaştığınız zamanki Dürdane olmak üzere telâkkiye hazır bulunursa buna ne dersiniz?

– Canım bu sırları nereden öğrendiniz? Memduh'la olan münasebetimizi de size telefon mu haber verdi?

– Hayır hemşirem! Telefon haber vermedi. Fakat bir adam bir şeyi merak etti mi, onu mutlaka tahkik edebilir. Memduh

Bey'in şu semâhatine ne dersiniz, diye soruyorum.

- Ne diyeceğim? Bunu da cinnetine hamlederim. İnsan kendisini sevmeyen bir kadın için bu kadar fedakârlıkta bulunursa bu fedakârlık o adamın cinnetinden başka nesine delâlet eder?

Ulviye Hanım Dürdane'yi bir kere zihin[inin] saplanmış olduğu noktadan ayırmak hemen muhâl olduğunu görmeye başlayınca kendisini bayağı bir ye'se mahkûm bulmaya dahi başladı. Dedi ki:

– A canım! Bu ne kadar garip bir muaşaka? Bu ne kadar garip bir hâl? Kendinizi romanlarda, tiyatrolarda görülen kadınlara benzetmek istiyorsanız pek yanlıştır. Böyle hiçbir şeye benzemeyen ahvâl ise romanlarda tiyatrolarda dahi görülemez.

– Ben öyle roman, tiyatro filân ne olduğunu hiç bilmem. Roman hiç okumadım. Birkaç defa Bağlarbaşı'nda tiyatroya gittimse de, o dahi oyunu görmek içindi.

Dürdane'nin "Ben hiç roman okumadım." sözünü işittiği zaman Ulviye hem kızın bakıyye-i kelâmını dinler, hem de zihninde "Eğer sen romanları okumuş, hem de kemâl-i dikkat ve itina ile okuyarak erkeklerin ve kadınların ahvâlini lâyıkı vechile öğrenmiş olsaydın kendini bu vartaya duçar etmezdin." hükmü geçmekte bulunmuştu.

Kızın sözünü bitirmesi üzerine Ulviye ona cevaben dedi ki:

– Sizin gibi aşk tesirâtı altında bulunan bir genç kadına her ne söylenmiş olsa kâr etmeyeceği anlaşılıyor. Fakat ben size olacak olan şeyleri şimdiden haber vereyim de, eğer kendi zatınıza ve namusunuza dahi zerre kadar muhabbetiniz varsa, henüz icrası mümkün olan çarelere müsâraat edersiniz. Yoksa pek yakın bir zamanda söyleyeceğim sözlerin sıhhati meydana çıkınca benim gibi aylarca müddet ahvâlinizi bittahkîk ciddî ve samimi dostunuz olmuş bulunan bir kadın tarafından size ihtar-ı keyfiyet edilmemiş bulunmasını dermeyana ne mahal kalsın.

– Beni öyle inatçı kız sanmayınız kardeşim. Söylediğiniz sözleri kemâl-i ehemmiyetle telâkkî eylediğim gibi, söyleyeceğiniz sözleri dahi belki daha ziyade ehemmiyetle dinlerim.

– Öyleyse dinleyiniz: Mergub Bey'in size hiç muhabbeti yoktur. Zaten en ziyade muhib sandığınız zamanlar bile gayeti

sizi beğenmekten ibaret bir münasebeti vardı. Şimdi sizi bilkülliye terk etmiyorsa, o dahi riayetine kendisini pek de mecbur bilmediği bir kaide-i nezaketten ileri geliyor. Fakat bu kaideye riayeti dahi sizi beğenmekliği gibi tedricen ve serîan azalmaktadır. Zira şimdiki hâlde sizi beğendiği dahi yoktur. Yarın ziyaretlerini bilkülliye kestiği zaman siz ne kadar ağlasanız yalvarsanız, iltifatlarını tekrar etmeyecektir. O zaman âlem nazarında duçar olacağınız hükümden kat'-ı nazar kendiniz dahi helâk derecesinde müteellim ve müteessir olacaksınız. Netice-i ahvâlinizin bu noktaya müncer olmasını ister misiniz?

– Ne bileyim ben?

– Siz bilmedikten sonra kim bilecek? Sizden maada bilse bilse iki adam bilecek ki onların birisi Gülbeyaz olduğu hâlde işte onu meyus etmişsiniz. Birisi dahi ben olabilirsem de bana Gülbeyaz kadar dahi itimat etmiyorsunuz.

– Estağfurullah hemşirem. İtimatsızlığımdan değil. Hakikat, zihnim o kadar perişandır ki ne düşüneceğimi, ne diyeceğimi ben dahi bilemiyorum.

– Öyleyse söyleyeceğim şeyleri kabul edersiniz. Hakkınızda fenalık düşünmek benden baîddir.

– Söyleyiniz hemşirem, söyleyiniz.

– Mergub'un size dost olmadığını ve bilâkis mahvınızı tecviz eylemiş bir düşmanınız bulunduğunu zihninize güzelce yerleştirince, bu hüküm kalbinize dahi tesir ederek muhabbetinizin şiddetine itidal gelir. Bununla beraber Mergub'u çağırıp kısa ve katî bir müddet zarfında nikâhınızın kıyılmasını katiyyen talep eylersiniz. Hakkınızda arzusu bâki ise muvafakat eder. Reddettiği surette dostunuz değil düşmanınız olduğu artık sizin nazarınızda dahi tahakkuk eyler. O hâlde kendisinden her vechile intikama hak kazanmış olursunuz. İntikamı dahi bana havale ediniz. Nasıl ve ne surette intikam isterseniz alıvereyim.

Dürdane derin derin düşündükten ve renkten renge girdikten sonra insanın tüylerini ürpertecek çirkin bir tebessümle dedi ki:

– Hakkınız var hemşirem, dediğinizi yaparım.

– Gerçek mi söylüyorsunuz?

– Pek gerçek.

– Öyleyse bu maksat yolunda her gün müzakere etmek, bizim için mümkündür. Yine bizim yalı tarafındaki odaya naklediniz. Telefon vasıtasıyla ale'd-devam konuşabiliriz.

Şu kararı dahi yine o garip tebessüm ile Dürdane'nin tasvip eylediğini Ulviye görünce lezzet-i intikamın tab'-ı beşerde mûcib olduğu bir itminan-ı garible mutmain olarak bu işe dair diğer bazı nukât üzerine dahi teâtî-i efkâr eyledikten sonra komşusu ve dostu bulunan biçare mazlûmeye veda eyleyerek hanesine geldi.

Yolda kendi kendisine diyordu ki:

– Ey Sandalcı Sohbet! İşte asıl davacı hûn-ı kısâsı affetmiyor. Daha bir itirazın kaldı mı?

Bu mülâkatın vukûundan dört gün sonraydı Dürdane Hanım, Ulviye Hanım'ın yalısına bir haber gönderip iâde-i ziyaret edeceğini bildirdi. Bu dört gün zarfında telefon aletiyle hiçbir muhabere cereyan etmemiş olması Ulviye Hanım'ı bayağı meraka düşürmüş bulunduğu hâlde Dürdane'nin bugün iâde-i ziyarete gelişi memnûniyyet-i vâkıayı teyid eylemişti.

Bir saat sonra Dürdane Hanım deniz tarafından geldi. Ulviye kendisini istikbale can attı. Bir aralık Ulviye'ye öyle bir durgunluk gelmişti ki böyle bir durgunluk meselâ Dürdane'nin vürûduna muntazırken ondan başka, hem de hiç ümit etmediği bir kimse geldiği zaman görülebilirdi.

Vakıa bu defa dahi hemen Dürdane'den başka birisi geldi denilse becâ idi. Zira dört gün zarfında biçare Dürdane o kadar değişmiş, o kadar bozulmuştu ki, bu müddet içinde kırk kere âhirete seyahat vermiş denilse mümkün olabilir.

Ulviye buz gibi dondu kaldı. Kemâl-i hayretten şu sözler bilâihtiyar ağzından dökülüverdiler:

– Ah karındaşım! Bu ne hâl? Tanınmayacak bir hâle girmişsiniz!

– Ah kardeşim! Hakkınız varmış ki hakkınız varmış! O kadar hakkınız varmış ki bir anda helâk olmadığıma, mücerret sizi bir daha görmek nasipmiş manasını vererek şaşmıyorum.

– Aman arslanım, geliniz dertleşelim! Ben sizin her türlü derdinize derman olurum.

diye kızcağızı odasına alarak feracesini filânını çıkarttı. Kahve, sigara, limonata gibi şeylerin cümlesini bir anda emretme gibi tehâlükle ikrama başlayıp, Dürdane'yse bunların hiçbirisine hacet göstermemek isterdi.

Nihayet hasbihâle başlandıkta Dürdane dedi ki:

– Meğer bu herif beni zerre kadar sevmiyormuş!

– Nasıl oldu?

– Nasıl olacak, teşrifiniz günü akşamdan sonra o dahi gelmişti. Kendisini yine pek şen ve bana pek muhabbet[li] gördüğüm için, tamam zamanıdır diye kararımız vechile sözü açtım. Ah o yalancı muhabbetler! O gaddârâne şetâretler! Bir anda mahvoldular.

-.Gerçek mi söylüyorsun?

diye hâlâ teklifimin ciddî olduğuna bile inanmamak istiyordu. Zaten ahvâl ve etvâr-ı mütegayyiresi teklifin kabul olunmayacağını bana anlatmış olmasıyla, hem ağlayıp hem yalvararak bu teklifin pek ciddî olduğunu anlattığımda derin derin düşünmeye başladı. Nihayet bana dedi ki:

- Böyle şeylerde güzelce düşünüp taşınmaksızın hareket etmek muvâfık-ı akl u hikmet olamaz. Müsaade buyurunuz da bir iki gün düşüneyim, size son cevabımı arzederim.

– Acayip! Bu kâide-i hikmete daha işin ibtidasında neden riâyet etmemiş?

– Arz edeceği son cevabın bir cevab-ı muvafakat olmayacağını ben daha o anda anladım. Kendisinde benim için muhabbet olsaydı böyle mi söylemeliydi? Sevda denilen şey mütalâaya, mülâhazaya mahal bırakır mı? Daha o anda teklifin kabulünü cana minnet bilerek boynuma sarılıvermeli değil miydi? Ah dadıcığım, ah sadık Gülbeyaz, meğer hakkın varmış! Herifin artık benden hiçbir hevesi kalmadı ki o hevesle hemen teklifimi kabul eylesin!

– Nihayet!

– Nihayet işte bugün şu cevabı göndermiş!

diye Dürdane koynundan bir mazruf mektup çıkarıp verdi. Ulviye bu mektubu okurken aralıkta bir kere dahi kızcağızın yüzüne bakar ve her bakmakta Dürdane'nin sanki cehennem hararetine mukabil kurşun eriyormuş gibi eridiğini görürdü. Mektup şundan ibaretti:

"Efendim! Teklifinizi kabul edebilmek için âleme maskara olmayı göze aldırmalıyım. Buna ise cesaretim yoktur. Binaenaleyh şimdiye kadar birlikte geçirmiş olduğum zamanlardan dolayı hâk-i pây-i devletinize arz-ı teşekkürât-ı bî-nihâye ile ba'demâ kulunuzu af buyurmaları rica olunur."

Ulviye bu mektubu okuduğu zaman şu sözü ağzından düşürüverdi:

– Alçak!

Dürdane ise meyyitten farkı pek az olduğu hâlde bir tavr-ı müsterhimâne ve müstemendâneyle Ulviye'nin yüzüne bakakalmıştı. Badehu Ulviye Hanım sordu ki:

– Şimdi demek oluyor ki böyle bir gaddardan intikama artık karar verdiniz?

– Evet! Hem de istediğim gibi bir intikama karar verdim ki onu dahi mücerret sizin muâvenetimizden beklerim.

– Elimden her ne gelirse diriğ etmeyeceğimden emin olunuz. Bu intikam kendi intikamım olmaktan ziyade bana lezzet veriyor.

– O hâlde sizden rica edeceğim şey, şu Mergub'la beni bir daha birleştirmektir. Bizim yalıya gelmeyeceği derkârdır. Buraya da gelemez artık. Nerede ve ne suretle olursa olsun...

– Sizin yalıya neden gelemesin?

– Bu cevap üzerine artık gelmesi mümkün olabilir mi?

– Gelmek gelmemek onun elinde mi? Ayşe Ebe size kendi isteğiyle mi geldi?

– Ha bakınız sahi! O yol da var! Öyleyse bizim yalıya gelmesini isterim.

– Güzel ama sizin yalıda kendisinden ne türlü intikam alabilirsiniz? Her hâlde onun terbiyesini hariçte münasip bir mahalde vermelidir.

– Ne demek istediğinizi anlıyorum efendim! Fakat ben onu bir kere görüp söyleyeceğim bir kaç lâkırdıyı söyleyeyim de terbiyesini sonra...

– Pekâlâ, olur. Artık bu işe olmuş bitmiş deyivermeli. Fakat intikamımız alındıktan sonra biçare Memduh Bey hakkında niyetiniz yok mudur?

– Bu defa onu dahi düşünmemiş değilim. Her şeyi düşündüğüm gibi Memduh Bey'i dahi düşündüm. Cihanda en ziyade mahcubu olduğum bir adam varsa, o da Memduh Bey'dir. Hatta Memduh eğer terbiyesiz ve gaddar bir adam olacak olsaydı bu defa tertip eylediğim intikamı düşünüp pek sevinmeli, pek iftihar etmeliydi. Lâkin kaviyyen bilirim ki dünyada Memduh'u en ziyade müteessif edecek şey bu olacaktır.

– Kendisini bu teessüften kurtarmak için?

– Ona daha bir karar veremedim kardeşim. Sonra onu da düşünürüz. Şimdi siz bana şunu vaad ediniz bakayım: Mergub'u yalıya ne zaman getirebilirsiniz?

– Mümkün olursa yarın akşam bile! Faat böyle işler az zaman içinde kabil olamaz. Bununla beraber ümit ederim ki işin üzerinden bir hafta zaman dahi geçemez.

– Bir haftaya kadar helâk olmaz isem çok şey!

– Ama bu kadar acele dahi iyi bir şey değildir.

– O benim elimde mi a kardeşim? Herhâlde çalışacağım, helâk olmayacağım! Şu hainden intikamımı alcağım. Hem de bir intikam alayım ki bütün cihana bir ibret olsun.

– Aferin Dürdane Hanım! Evet bir intikam alalım ki bütün cihana ibret versin. Bu gaddar erkekler dahi görsünler ki bir kadın intikama dahi muktedir olabilirmiş. Bunu anlasınlar da bundan sonra kadınları öyle bir mendil zannederek burnunu sildikten sonra bir tarafa atıvermeye cesaret bulamasınlar!

Ulviye Hanım, Dürdane'deki fikr-i intikama kuvvet verdikçe kızın hakikaten tavr-ı müntakimânesinde peyda olan alâyim-i şiddeti kemâl-i memnuniyetle temâşâ eylerdi.

Hatta Ulviye'ye kalsaydı, Mergub'la son mülâkata ihtiyaç dahi olmayıp, Mergub hakkında ne ceza tertip olunacaksa he-

men icrasına müsâraat göstermeliydi. Lâkin Dürdane buna razı olmadı.

- Siz bana bir inayet olmak üzere bu intikama yardım edecek değil misiniz? Öyleyse benim istediğimi icra etmenizi rica ederim.

diye mutlaka intikamdan evvel bir mülâkat vukûunu istedi.

O gün Dürdane yalısına gider gitmez Ulviye Hanım derhâl bir Acem Ali Bey olarak ve iki çifte bir kayık tedarik eyleyerek bindiği gibi soluğu Galata'da aldı.

Sandalcı Sohbet artık sandalı iskeleye bağlayıp kendisini dahi kûşe-i istirâhate çekmiş olduğundan ikametgâhı muayyendi. Bahusus ki bu adamın süfliyet âleminde yaşamaya katlanması bir nevi mecburiyet hükmünü almış olmasıyla, bu defa Acem Ali Bey sayesinde bu mecburiyet bertaraf olunca sandalcılıktan maada ona teferru' eden hovardalık tavrını da terk eyleyerek ikametgâhından dışarı çıkmamaktaydı.

O gün Cuma olmak hasebiyle Acem Ali Bey, Sandalcı Sohbet'i muayyen olan ikametgâhında bulamayınca "Habis kim bilir yine nerelerde geziyor!" diye biraz dahi canı sıkılmışsa da akşam üzeri Sandalcı avdet eylediği zaman bu can sıkıntısı bir hayrete mübeddel oldu. Zira:

- Bugün nerelerdeydiniz beyefendi?

sualine Sandalcı demişti ki:

– Tophane Camii'ndeydim.

– Camide mi? Amma yaptın ha! Sandalcı Sohbet'e cami yakışır ya?

– Hayır efendim! Ters söylediniz. Eğer "Sandalcı Sohbet camiye yakışır ya?" deseydiniz daha doğru olurdu. Zira hiçbir şeye yakışığı olmayan benim! Fakat câmi-i şerif asıl benim gibi günahkârlara yakışır. Orası Cenâb-ı Allah'ın merhamet hanesidir. O haneye merhamete en ziyade ihtiyacı olanlar baş vurur ve vurmalıdır. İşte bunun içindir ki câmi-i şerif en ziyade bana yakışır!

– Çok şey! Sandalcı Sohbet'ten bu sözleri işitmek mümkün olacağı acaba bir kimsenin aklına gelir miydi?

– Bazı bazı aklıma gelirdi efendim! Gelirdi ama aklıma gelen şeyi icra dahi edebilmek imkânını bulamayınca meyus olurdum. Bugün Cuma olmak hasebiyle "Bari bir Cuma namazı kılayım." diye Kılıç Ali Paşa câmi-i şerîfine gittim. Câmi-i şerîfin ruhaniyeti ve namazın kudsiyeti bana o kadar tesir eyledi ki halk camiden çıktıkları hâlde ben çıkmadım. Bir direğin altına oturup boynumu bükerek tatlı tatlı bir ağlayışla hâlime ağladım. Tâ ikindi vakti oldu. Çıktım bir abdest tazeleyip ikindiyi dahi kılarak buraya geldim.

Acem Ali Bey sandalcının yüzüne öyle bir bakışla bakmaktaydı ki her kim görse herifin sözlerine inanmıyor diye zanneylerdi. Fakat Acem Ali'nin bu bakışı bir hayret bakışıydı. Nihayet kendisini toplayarak Sandalcı Sohbet'e dedi ki:

– Pekâlâ, pek güzel Sohbet! Cenâb-ı Hak ibadetini kabul ve seni mazhar-ı af etsin. Fakat görülecek işlerimize Kılıç Ali Paşa cami-i şerîfi mani olamaz. Bizim işlerimiz de ibadettir. Zira bir mazlumun intikamını alacağız. İhkak-ı hak edeceğiz!

– Ne o! Galiba Dürdane Hanım'dan istediğiniz gibi bir cevap aldınız.

– İstediğimden ziyade?

diye Acem Ali vukû'-ı hâli ber-tafsil hikâye eyledi. Hatta suret-i hikâyesine biraz da mübalâğa kattı. Zira Dürdane'yi heves-i intikamda şedid göstermekle Sandalcı Sohbet'in dahi kalbine ve fikrine kendi istediği kuvveti verebileceğini tahmin eylemekteydi.

Vakıa sandalcı dahi Mergub'un ettiği son alçaklığa ziyadesiyle hiddetlendi. Sordu ki:

– Şimdi bizim yapacağımız şey?

– Yapacağımız şey, Mergub Bey'i elleri ayakları bağlı olduğu hâlde Dürdane Hanım'ın huzuruna getirmektedir.

– Yalnız bu kadar mı?

– Şimdilik yalnız bu kadar.

– İyi ama bu iş Ayşe Ebe hakkındaki hareketimiz kadar kolay değildir. Ya beyefendi davranacak olursa?

– Kolay olan işleri herkes görür. O hâlde dahi işgüzar olana

bir hakk-ı temyiz verilmez. En ziyade güç olan işleri görebilmektir ki insan muzafferiyet ve muvaffakiyet şanıyla benâm olabilsin.

– Biz güçlüğü göze aldıracağız. Her güçlüğe mukabil dahi elbette bir tedbirle galebe edeceğiz. Fakat beyefendinin davranmasından ibaret bir güçlük çıkarsa ona karşı ittihaz edeceğimiz tedbir dahi davranmaktan ibaret olmak zaruridir. Ya bu esnada birimizin derisinden bir delik açılacak olursa?

– Ne yapalım, "Kazaya rıza" deriz. Fakat herhâlde kazanın vukua gelmemesi için gayret ederiz.

– Siz de beraber mi bulunacaksınız?

– Arkadaştan ayrılma olur mu?

– Keşke bu defa siz beraber bulunmasanız da bu işi bize havâle etseniz.

Sandalcı Sohbet'in bu sözü üzerine Acem Ali "Neden?" diye herifin yüzüne bir bakış baktı ki o sualine cevaben Sandalcı Sohbet tarafından dahi kendi kadınlığına dair bir söz almak intizarında bulundu. Ancak Sandalcı hiç bunu anlamamış gibi davranarak dedi ki:

– Şayet bir davranmak mavranmak olursa....

– Rıhtım üzerindeki davrananlardan ziyade mi davranacak?

– Yine siz bilirsiniz?

– Ben bilirsem bu akşamdan tezi yok işimize başlamalıyız.

– Şimdi şu anda bile hazırım.

Sandalcı Sohbet'le Acem Ali Bey mahut yankesici Papazoğlu Andonaki'yle yine o hâldeki adamlardan diğer beş adama haberler göndererek o akşam saat birde Köprü başındaki iskelede cümlesi hazır bulunmaya karar verdiler. İskelede birleştikleri zaman Acem Ali Bey bunların cümlesini birer kama ve birer de rovelverle silâhlandırarak evvelden tedarik eylemiş olduğu sandala bindirdi ve sandalın dört küreğine bunları oturtup kendisi dahi dümen yekesini eline aldı. Bunlar aheste bir gidişle yatsıdan sonra (...) sahiline vardılar. Yalnız bir tanesi sandal içinde kalıp beş adam ve Sandalcı Sohbet'le Acem Ali Bey ka-

raya çıktılar ki saat dahi üçe yalaşmaktaydı.

Mergub Bey'in ikametgâhına vardıkları zaman Acem Ali Bey arkadaşlarını çağırdığı anda yetişebilecekleri mümkün olan bir noktada bırakıp kendisi içeriye girdi. Bey'in uşağı böyle geç vakit bir sûret-i garîbede gelmiş olan misafirden asla hoşlanmamakla beraber Bey'in hareme girmiş olduğunu cevap makamında ityân eyledi. Acem Ali Bey uşaktan bir kağıt ve kalem isteyip şu sözleri yazdı:

"Kılınıza bile hata gelmemeyi deruhde eyleyerek sizi bu gece Dürdane Hanım'ın yalısına davet ederim. Gerek benimle, gerek Dürdane ile cereyan etmiş olan münasebetiniz bu davete icabetinizi asla men etmez. Fakat icabet etmeyecek olursanız yarına kadar bile selâmetinizin devam edemeyeceğinden emin olunuz. Sözüme emniyet ederseniz sizin için getirmiş olduğum sandala birlikte biner gideriz."

Ulviye
–Nam- ı diğer-
Acem Ali Bey

Uşak bu mektubu hareme tebliğ eyledi. Yarım saat bile geçmeksizin Mergub Bey dışarıya çıkarak mabeyn kapısı önünde uşağıyla güya gizlice teâtî eylediği şu kelimâtı diğer odada bulunan Acem Ali Bey dahi dinlemekteydi.

Mergub sordu ki:

– Bu kâğıt bizim kağıtlardandır. Bu mektubu burada mı yazdılar?

– Evet efendim, kendisi içeridedir.

– Nasıl adam?

– Bir genç bey.

– Pekâlâ, beni bekle. İki saate kadar gelmezsem yalıyı bilirsin ya? Hani ya şu (...) yalıyı?

– Evet efendim.

– Oraya gelip beni ararsın.

– Peki efendim, başüstüne.

İçeriki odada bu sözleri işitmekte bulunan Acem Ali kendi kendisine dedi ki:

– Aferin, sözüme inanacak kadar cesareti varmış.

Mergub Bey, Ali Bey'in bulunduğu odaya gelince sanki Ulviye Hanım'ın yalısında edilen tehdit ve duçar olduğu mağlûbiyet hiç vâki olmamış kadar şetaretli bir hâldeydi. İlk lâkırtı şu oldu:

– Maşaallah, maşaallah! Erkek kıyafeti ne kadar da yakışmış efendim.

– Maşaallah, ben dahi sözüme itimat edecek kadar cesaretiniz olduğunu pek beğendim.

– Eğer selâmet-i zâtiyyemin sabaha kadar bile devamı temin olunamayacağından korktuğum için geldiğimi zannetmiş olsaydınız pek teessüf edecektim.

– Hâlbuki bundan korksaydınız yine mazurdunuz. Vakıa en ziyade korkulacak şey gizli düşmandır derler. Ancak aşikâre düşman daha ziyade korkulacak bir şeydir. Zira adâvetini izhâr edişi tasavvur edilebilen manilerin kâffesini iktihama kadar cüretli bulunduğunu isbat eyler.

– Canım tehdit, cüret filân sözlerine ne hacet? Zaten niçin çağrıldığımı biliyorum. Dürdane'yle barışmaklığımız için değil mi?

Mergub'un bu sözü Acem Ali Bey'i fevkalhad mutmain eyledi. Eğer Mergub bu sözü söylememiş olsaydı Acem Ali Bey tehdidât-ı vâkı'asının icrâât-ı fi'liyyesine de ne derecelere kadar muktedir olabileceğini isbat eyleyebilirdi. Ancak Mergub'u yıldırarak götürmektense böyle ümitvar ve mutmain olarak götürmek müreccah olduğunu görmesiyle beyefendiyi bu zannından caydırmak istemedi. Dedi ki:

– Hemen barışmak gibi bir şey. Elbette bu misillü ihtilâflara bir netice vermek lâzımdır. Size şunu da söyleyeyim ki ben oraya sizi kendiliğimden götürmüyorum. İhzârınızı Dürdane Hanım iltimas etti de onun için götürüyorum.

– Zaten onu da biliyorum. Dürdane'yle olan münasebetimiz hakkındaki vukûfunuz böyle bir hizmet-i sefareti ancak size münasip addettirir. Buyurunuz gidelim efendim. Tekrar ederim ki erkek kıyafeti size pek yakışmış.

– İnşaallah kıyafetimizdeki mertliği muamelemizde dahi görürsünüz.

– Zaten bu bâbda emniyetim ber-kemâldir. Emin olmasaydım gece yarısı çıkar mıydım? Elbette bu vakit buraya yalnız dahi gelmemişsinizdir.

– Arkadaşlarım şurada hemen sesimizi işitebilecek bir mevkidedir.

- Gördünüz mü bir kere? İşte onu da bildim. Yani bir iğfal üzerine gitmiyorum. Emniyet üzerine gidiyorum.

Sandalcı Sohbet, Acem Ali Bey tarafından ikame edildiği yerde beyan-ı merak ve vesvese içindeyken Acem Ali Bey'in Mergub Bey'le kolkola vererek geldiğini görünce pek güç ve adeta muhal derecesinde müşkil zannettiği bir işin bu kadar kolaylıkla husûle gelmesine şaştı. Kendi kendisine dedi ki:

– Şu kız... Şey, kız demişim! Şu delikanlı sihirbaz mıdır nedir? Bunun için bir müşkile karşı âciz kalmak mutasavver değildir.

Ayak patırtısı üzerine beş nefer Galata'lı hırsızlar kamalarını çekmiş idiyseler de daha Acem Ali Bey'in işaretine hacet kalmaksızın Sandalcı Sohbet'in işi anlaması üzerine "Koyunuz kamalarınızı yerlerine!" deyiverdiği bir emre bilittibâ hepsi silâhlarını yerlerine koydular.

Mergub Bey bunları görünce gülerek dedi ki:

– Oo! Ordunuz pek mükemmel! Kalemizi büyük bir kuvvetle taht-ı muhasaraya almışsınız.

– Evet efendim. Her tarafından topları tabya ettik de sabaha kadar selâmetiniz temin olunamayacağını ona göre bildirdik.

– Sulh! Sulh! Arkadaşlar! Sulh! Teslim olduk.

Sandalcı Sohbet gülerek dedi ki:

– Sulhan görülen işlerde hayır me'mûldür. Zordan hiçbir menfaat beklenmez.

Bu adamlar ne kadar mühim, müthiş bir iş için ne kadar korkacak surette gelmişler ise, şimdi bilâkis mehtap sefasına gidiyorlarmış gibi güle oynaya sandala kadar vardılar.

Esnâ-yı râhta Mergub Bey dedi ki:

– İkinci imzanız bendenizce ilk imzanızdan ziyade maruf

çıktı. Zira ahbabımdan bir zatın Acem Ali Bey'le bir vak'asını işittim. Hakikat Acem Ali Bey tehdidini îkâ'a muktedir bir zat olduğunu anladım. Maahaza emrinize ittiba edişim tehdidinizden korktuğum için değildir. Ben de silâhlıyım. Siz sekiz kişi olduğunuz cihetle şüphe yok ki beni öldürebilirsiniz, lâkin sizden dahi bir kaçı benimle beraber ahirete gider. Binaenaleyh işi o derecelere vardırmamanızı rica ederim.

– Bizim şimdiki hâl için bildiğimiz bir şey varsa, o dahi sizi Dürdane Hanım'ın istemesinden ibarettir. Binaenaleyh bu sözleri bizimle değil onunla etmelisiniz.

- Onunla söz etmek pek kolaydır. Güçlük yalnız sizdedir.

– Onu ikna ettikten sonra bizimle uzlaşmak daha kolay olur. Uzlaşmaya ne hacet? O zaman bizimle görülecek hiçbir iş kalmaz ki.

Dürdane'nin yalısı zaten pek uzak olmamasıyla, bu sözleri takip eyleyen yine bu meâlde bir kaç sözden sonra sandal yalıya yakın bir yere yanıştı. Yalnız Sandalcı Sohbet beraber olarak, Mergub ve Acem Ali yalıya gittiler. Galatalılar kâffeten sandalda kaldılar.

Gülbeyaz Kalfa gelenleri istikbal eyledi. Ulviye Hanım, Gülbeyaz Kalfa'nın tekrar yalıya gelmiş olmasına izhar-ı memnuniyyet ettiyse de, bu akşam Gülbeyaz'ın tavrında memnuniyete dair hiçbir şey görülmeyip bilâkis ye's-i tâm hâlinde bulunduğu anlaşılırdı. Mergub ise buna asla dikkat etmeyerek "Oo, Gülbeyaz Hanım, Dürdane Hanımefendi hepimizi birer birer darılttığı hâlde, yine hepimizi birer birer affetmekten lezzet alacak öyle mi? Bunu sizin nâil-i af olmanızdan anlıyorum. Kendi affım dahi mücerret semere-i lûtfunuz olarak husule gelecektir itikadında bulunuyorum."sözlerini müzeyyifâne bir tavırla söylemişti. Gülbeyaz bu sözlere hiçbir mukabelede bulunmaksızın misafirleri herhâlde hane içini velveleye düşürmemek için kemâl-i ihtirazla Dürdane'nin dairesine kadar vusûle delâlet eyledi.

Dürdane Hanım tepeden tırnağa kadar karalar giymiş olduğu hâlde misafirleri istikbal eyledi. Bu gece Dürdane'nin simâsına insan siması denilemez. Öyleyse adeta bir cenaze simasıydı. Mergub'un "Siyah giyse de yakışır" yollu türehâtına insa-

nın içini ürküten bir tebessümle mukabele eyledi.

Acem Ali Bey, Dürdane'nin doğurduğu gece ne kıyafette idiyse yine o kıyafette olduğundan ve o kıyafetle kendisine edilen azim bir dostluk zaten Dürdane'yi büyük bir minnet altında bırakmış bulunduğundan bu münasebetle Acem Ali Bey'e demişti ki:

– Sizin bu kıyafetiniz Hızır gibi imdatçılık kıyafeti midir?

Acem Ali Bey, Dürdane'nin bu sualine cevap vermeyerek yalnız:

- İşte hasmınızı huzurunuza getirip borcumu eda ettim.

demekle iktifa eyledi.

– Ben bu akşam için sizi hiç beklemiyordum.

– Fakat ben dahi hiçbir günün beyhude geçmemesini istiyordum.

– Böyle çabuk olduğuna pek büyük teşekkür ettim. Sandalın yanaşmakta olduğunu görünce en evvel Mergub Bey'i tanıdım.

– Tabiî!

– Hayır, bunu makam-ı serzenişte söylemeyiniz. Hiss-i şükran en evvel sizi tanıttırmalıydı. Lâkin tebdil-i kıyafet etmeniz hasebiyle bu teahhur vukua geldi. Hem sizi benden evvel dadım tanıdı.

– Dadınızın avdetine pek ziyade sevindim!

– Sizden geldiğimiz gün kendisini burada buldum.

– Artık et tırnak olmuşsunuz demektir. Yekdiğerinizden ayrılmak kabil olur mu?

Dürdane Hanım şu muhavere lâkırtıları[nı] istemeye istemeye ağzından dökmekte ve çehresi bir kara günde bulunduğunu ilân eylemekte iken Ulviye'nin ayrılmak ve ayrılmamak hakkındaki sözü üzerine tavrını bütün bütün değiştirdi. Öyle bir hâle geldi ki yüzüne baktıkça letafet-i sîmâsına doyamamakta bulunan güzel kızın bu şimdiki hâlini temaşadan ürkmekteydiler.

Bir dakika kadar sükûtla zaman geçti. Badehu Dürdane Hanım dedi ki:

– Git oğlumu getir, bir kerecik de yüzünü beybabası görsün.

Çocuğun buraya getirilmiş olmasından Ulviye Hanım'ın haberi olmadığı cihetle Gülbeyaz'a verilen emir üzerine bir istiğrâb sureti göstermişti. Dürdane Hanım onu dahi teşrih için dedi ki:

– Bu akşam çocuğu koynumda yatırmak arzusuna düştüm de, onun için istedim. Sizin yalıda olmamanız üzerine valide hanım göndermek istememiş. İkinci haberi güya siz burada imişsiniz de çocuğu siz istiyormuşsunuz diye gönderdim. Kethüda kadın almış gelmiş.

– Demek oluyor ki yine yalan söylememişsiniz.

Gülbeyaz Kalfa çocuğu getirip Dürdane'ye uzattı. Dürdane dedi ki:

- Beybabasına götür. Bir kerecik olsun görsün.

Bu söz ve bu hal Mergub Bey'i pek müşkil bir mevkie duçar etmiş oldu. Çocuğa mukabil kayıtsız bulunsa hiç yakışık almayacağı gibi temayül ve inhimâk gösterse o da bir mağlûbiyete hamlolucaktı.

Ataullah Bey'i kucağına aldığı zaman bu müşkil halinden dolayı hararetlenerek terlemeye başladı. Söyleyeceği sözü de bulamıyordu. Bereket versin Dürdane dedi ki:

– Size hiç yazık olmadı. Çünkü henüz görmüşmediğimiz zaman hiçbir kayıt ile mukayyet değil idiyseniz, şimdi dahi yine hiçbir kayıt ile mukayyet değilsiniz. Bana da yazık olmadı. Zira münasebetimizin husule geldiği ilk gün sizi ne kadar seviyor idiysem, hâlâ ondan bin kat ziyade seviyorum. Yazık olan bir kimse varsa, o dahi işte şu kucağınızdaki masumdur.

Dürdane'nin bu sözü Mergub Bey'i daha müşkil bir hâle koydu. Cerbeze-i nutkiyyesi herkese galip olan beyefendi şimdi telâffuz edecek lâfz-ı vahid bulamıyordu.

Hâlbuki bu söz Acem Ali Bey'e dahi az hayret vermedi. Kendi kendisine derdi ki:

– İlk sevdiği gün ne kadar seviyormuş ise şimdi ondan bin kat ziyade seviyormuş. Ya o hâlde bu kadın intikamını ne yolda alacak? Acaba çocuğu medâr-ı istirham addederek Mergub Bey'den affını mı istidâya kalkışacak?

Bu bezm-i garîbde en ziyade dikkat olunacak hâl Sandalcı Sohbet'in hâliydi. Şu anda esrarın kâffesine vakıf iken sanki hiçbir şeye vakıf değilmiş gibi bir hâlde bulunup yalnız gözlerini Acem Ali Bey'e dikmiş ve onun tarafından her ne işaret olunursa derhâl icraya hazır ve amade bulunduğunu anlatmakta bulunmuş idi.

Dürdane'nin silsile-i kelâmına fasıla veren sükûtların müddeti gittikçe uzanmakta olduğu gibi, uzandıkça gerek bu sükûtların, gerek kızdaki vaz' u tavırların dehşeti dahi arttıkça artmaktaydı.

Bir zaman oldu ki oda içinde bulunanların kâffesi kalplerinde bir dehşet-i mahsûsa hissetmeye başladılar. Sanki ortaya bir felâket humbarası düşecek ve patladığı anda cihanı sarsacakmış da o tane-i belânın dahi dakika be-dakika, saniye be-saniye, an be-an düşmesine intizar olunuyormuş gibi bir hâl görülüyordu.

Dürdane'nin sükût fasılaları müddeti uzanıp, hâl ve tavrındaki dehşetler dahi arttıkça sözleri de başkalaşmaya başladı. Her zaman ağzından çıkan kelimeler şeker gibi leziz ve lâtifken şimdi yine onlardan başka kelime çıkmadığı hâlde suret ve keyfiyet-i ifadesi o kadar başkalaşmıştı ki

Sevdiğim Mergub, seni yalnız bu dünyada değil ahirette dahi sevmek, beni dünya ehline rüsvay eylediği gibi âhiret ehline rüsvay edeceğini bilsem yine seveceğim. Sevdada ben ısrar ve inat etmiyorum. Sevda gönlüm ile muânede ediyor da ben mağlûp kalıyorum.

dediği zaman bile sanki bu sözler yalnız Mergub'a değil de diğerlerine dahi hem de binlerce ölümlerle tehditten ibaret sözlermiş gibi bir tesir gösteriyordu.

Nihayet Mergub Bey bir harfte lisanı kayarsa tamiri gayr-i kabil bir felâkete sebep olacakmış gibi kemâl-i ihtirazla dedi ki:

– Efendim Dürdane'ciğim. Ben sizin memnuniyetinizi ve gönlünüzün mesûdiyetini kazanabilirim diye müftehir olmaktaydım. Şimdi görüyorum ki ye's ve fütûrunuza sebep olmuşum. Buna ise asla cevaz gösteremem. Emriniz neyse onu doğrudan doğruya

dermeyan buyurunuz, harfi harfine itaatle zatınızı memnun etmeye çalışacağım.

Dürdane yürekler tırmalayacak bir ihtizazlı ses ve gözlere batacak bir müthiş tebessümle dedi ki:

– Nikâhımızın kıyılmasını dermeyan etmekliğime yol açmak istiyorsanız, emin olunuz ki onun vakti geçmiştir. Hem ben sizi buraya mücerret intikam için çağırdım. Hâlâ sizi sevmekte bulunduğum hâlde ağzımdan şu "intikam" sözünü işitmek mûcib-i istiğrâb olmasın. İnsan sevmediğinden intikam kaydında bulunamaz. Sevmediği adam hakkında kayıtsızlık en büyük cezadır. Ben sevdiğim için intikam sevdasındayım.

Mergub Bey intikam sözünden dolayı bir aralık levnini değiştirmiş idiyse de beka-yı sevda meselesi yine kalbini tatmin ederek ve her hâlde zavallı Dürdane'yi tesliyet nezâketini dahi elden bırakmayarak dedi ki:

– İntikam alınız efendim, intikam alınız. Lezzet-i intikam her lezzete fâiktir. Zevkinize bu yüzden olsun hizmet edebilirsem yine kendimi bahtiyar addederim. İsterseniz öldürünüz.

– Evet. İntikam zevkine dahi hizmet ediyorsunuz. Teşekkür ederim. İşte ahz-ı intikam dahi ediyorum. Kucağınızdaki nur parçası gibi çocuk, sizin için bir medar-ı intikam-ı ebedîdir. Her ne zaman görür veyahut ismini işitir veyahut o da olamazsa dünyada böyle bir vücudun varlığını düşünürseniz bu geceki macerayı tahatturla elbette yüreğinizde şimdi hasıl olan rikkat teceddüt edecektir. Öldürmek meselesine gelince, sizin ölmenizi değil bilâkis yaşamanızı isterim. Vefatınız sizin için bir reha ve halâstır. Ben ise temdîd-i mücâzâtınızı tercih eyliyorum. Bir caniyi idam etmek, nevamâ onu kurtarmaktır. Ebediyyen mazhar-ı mücâzât etmeliyim. Hem a zalim, ben sana nasıl kıyabilirim ki, senin için dünyada her şeyimi feda etmiş olduğum gibi, tatlı canım dahi feda olsun. Bir kere senin tarafından red ve terk olunmak muamelesini gördüm. Gerçekten pek meyus oldum. Bu ye'se bir daha duçar olmaktan ve senin muhabbetin dahi şayet yüreğimden zail olduğunu görmektense o muhabbet bâkî olduğu hâlde ölmeyi münasip görüyorum.

Söz bu surete müncer olunca Sandalcı Sohbet istifham ve istîzâh tavrıyla Acem Ali Bey'in yüzüne baktı. Ali Bey'in benzi

kül gibi olmuştu. Sandalcı Sohbet'in bakışından cüretlenerek Dürdane Hanım'a dedi ki:

– Bu lâkırdılar ne korkunç lâkırdılar kardeşim? Neden kendinizi öldüreceksiniz?

– Mergub'un muhabbetini âlem-i ebedîye kadar götürmek için.

– Siz çıldırmış iseniz biz çıldırmadık efendim. Hiç böyle bir çılgınlığa meydan verir miyiz?

– Ben onun meydanını bulurum. Buldum bile. Sancılar, ağrılar derûnumu parçalamaya başladılar. Fakat rica ederim hiçbir telâş etmeyiniz. Babam, validem vukû-ı hâlden yarın haberdar olsunlar. Mergub'un yüzüne bakarak ve lûtuf ve merhamet ederse son zehirli nefeslerimi birkaç dostane tebessümü, birkaç muhibbâne tekellümü ile tatlılandırmak için inayet buyursun. Sizler dahi sükût ediniz ki son havâssımı Mergub'uma hasr ve tahsis edeyim. İşte benim intikamım bu suretledir. Muhabbeti bir rezaletten ibarettir zannedenler sevda ne olduğunu benden öğrensinler.

Dürdane Hanım bu sözleri söylerken gözleri dönüp dili dolaşmaya başlamıştı. Acem Ali Bey ve Mergub ve bahusus Gülbeyaz Kalfa kızın evvelce bir şey içmiş olduğunu şimdi anlayarak tedâbîr-i tıbbiyye telâşına düştülerse de Dürdane o zamana kadar onları bililtizam işgal ederek vakti kendisi kazanmış ve tedâbîr-i tıbbiyyeye artık vakit bırakmamıştı.

Bir aralık yerinden fırlayarak Mergub'u kucaklamaya davrandıysa da kendisini ayakta tutmaya muktedir olamayarak bir kanepe üzerine yıkıldı.

Mergub:

- Dürdaneciğim! Dürdaneciğim!"

diye yanına koşup elinden tuttuysa da artık Dürdane'nin dahi vakti geçmişti. Zehirin tesir-i azîmiyle kıvrım kıvım kıvrandıkça:

- Of! Ölümün bu türlüsü de acıymış!

kelimeleri sanki dili kabarmış veyahut adalâtı hareketten kalmış gibi bir suretle ağzından pek güç çıkabilirlerdi. Rengi

kâh mosmor, kâh sapsarı, kâh bembeyaz kesilerek, en sonra çeneleri kilitlendi. Yalnız gözleriyle Mergub'a bakarak gayet muhibbâne nazarlarla tebessüme çalışır idiyse de ona da muvaffak olamazdı.

İçten içe bir inilti, işitenlerin ciğerlerini paralardı. Biçare Gülbeyaz Kalfa kızın dizlerine kapanmış olduğu hâlde, ağlamak mı lâzım, yoksa Kur'ân okumak mı, yoksa "Aman ya Rabbim!" diye Cenâb-ı Hakk'a veyahut "Kızım Dürdanem!" diye kıza yalvarmak mı lâzım, buraların takibinde mütehayyir kalmış.

Acem Ali nâm-ı diğer Ulviye Hanım bu temâşâ-yı müdhişden fena hâlde müteessir olarak Sandalcı Sohbet'e sokulmuş ve ellerini sımsıkı tutmuştu. Sohbet'se nefes bile alamadığı hâlde gözlerinden seyl-i belâ gibi yaş dökmekteydi.

Mergub Bey'i hiç sormayınız. Sani yangında yanmış, küskütük olmuş gibi simsiyah kesilip bu hâlde bir zaman oldu ki odanın içini bir kara sükût istilâ ederek, Dürdane'nin sekerât mukteziyâtından olan hırıltılarından başka bir ses işitilmez oldu.

O zaman Gülbeyaz Kalfa kızın dudaklarına bir miktar su verdi. Beş dakika sonra huzzâra dönerek dedi ki:

– Efendiler, davâ artık mahşere kaldı! Cenaze odasın[dan] çekilip gitmenizi rica ederim.

Mergub Bey ve Acem Ali ve Sandalcı Sohbet tarifi gayr-i kabil bir hâl-i veleh ve hayret içinde yalıdan çıkarak rıhtım üzerine geldikleri zaman Sandalcı Sohbet bir elini kamasının üzerine koyup ağzını Acem Ali'nin kulağına yaklaştırarak:

- Her bir mes'ûliyyet-i maddiyye ve maneviyyeyi gözüme aldırayım mı?

diye Mergub'u gösterdiği zaman, eğer Acem Ali makam-ı tasdikte yalnız bir göz kırpacak olsaydı, en amansız bir yerinden kamayı yemekle beraber harice bir damla kan dahi çıkmaksızın Mergub'un denize tekerleneceğine şüphe yoktu. Fakat Acem Ali dedi ki:

– Dürdane'nin bir kılına hata getirme istemediği zata biz kıyarsak henüz karargâh-ı ebedîsine varmış olan rûhunu taciz etmiş oluruz. Gülbeyaz Kalfa'nın dediğini unutma. Bu dava mahşere kaldı.

Hâlbuki Mergub'un kendi hanesinden çıkışı iki saati pek çok tecavüz eylediğinden uşağı ber-mûcib-i emr efendisini aramaya gelmişti. Mergub'la Acem Ali ağlayıştan beter bir hâl ile vedalaşarak ayrıldılar.

Bu vakadan altı ay sonra (...) da biçare Mergub Bey henüz onbeş günlük güveyi iken, aldığı kızın eski sevdiği bir âşıkın yed-i intikamıyla mecrûhen vefat etmiş ve herkes gençliğine ve saadet-i izdivaca doymayan bu biçareye kan ağlamıştı. Pek çok kibar cenaze alayında hazır bulundukları gibi, Mısırlı Ulviye Hanım'ın köle olmak suretiyle bilmübâyaa muahharan nefsini tezvic eylemiş olduğu Sohbet Bey dahi cenaze alayında hazır idi. Cenaze kapıdan çıkarılırken orta yaşlı bir kadın:

- Allah taksirâtını affetsin!

dediğini Sohbet Bey işitince, bu kadının kulağına eğilerek dedi ki:

– Gülbeyaz! Dava mahşere kaldı!

(İntihâ)

KİTAP
SKB 0290260 VGK

Henüz 17 Yaşında
2 880000 033936

ÖZKAN
MATBAACILIK
229 59 72 - 229 59 74